

ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΚΑΙ ΛΑΟΓΡΑΦΙΚΗ ΕΤΑΙΡΙΑ
ΣΕΡΡΩΝ - ΜΕΛΕΝΙΚΟΥ
ΕΠΑΙΝΟΣ ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ ΑΘΗΝΩΝ

ΣΕΡΡΑΪΚΑ ΧΡΟΝΙΚΑ

ΣΥΓΓΡΑΜΜΑ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΝ

ΤΟΜΟΣ ΟΓΔΟΟΣ

ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ,
ΠΕΤΡΟΥ Θ. ΠΕΝΝΑ - ΤΡ. Δ. ΘΕΟΔΩΡΙΔΟΥ



ΑΘΗΝΑΙ 1979

ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΚΑΙ ΛΑΟΓΡΑΦΙΚΗ ΕΤΑΙΡΙΑ
ΣΕΡΡΩΝ - ΜΕΛΕΝΙΚΟΥ
ΕΠΑΙΝΟΣ ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ ΑΘΗΝΩΝ

Τ.Ε.Ι. ΣΕΡΡΩΝ
ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ

ΣΕΡΡΑΪΚΑ ΧΡΟΝΙΚΑ

ΣΥΓΓΡΑΜΜΑ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΝ

ΤΟΜΟΣ ΟΓΔΟΟΣ

ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ,
ΠΕΤΡΟΥ Θ. ΠΕΝΝΑ - ΤΡ. Δ. ΘΕΟΔΩΡΙΔΟΥ



ΤΙΜΗΤΙΚΗ ΠΡΟΣΦΟΡΑ

ΑΘΗΝΑΙ 1979

2

ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΚΑΙ ΛΑΟΓΡΑΦΙΚΗ ΕΤΑΙΡΙΑ
ΣΕΡΡΩΝ — ΜΕΛΕΝΙΚΟΥ

(Σωματεϊον ανεγνωρισμένον δυνάμει τών υπ' αριθμ.
12751/1952 και 671/1972 αποφάσεων του Πρωτοδικείου 'Αθηνών)

ΤΟ ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΟΝ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΝ
1979 - 1982

Πρόεδρος	ΠΕΤΡΟΣ ΠΕΝΝΑΣ
Ἀντιπρόεδρος	ΤΡ. ΘΕΟΔΩΡΙΔΗΣ
Γεν. Γραμματεὺς	ΙΩΑΝΝΗΣ ΒΛΑΧΟΣ
Ταμίας	ΕΛΕΝΗ ΚΛΟΥΤΣΙΝΙΩΤΟΥ
Ἐφορος	ΓΕΩΡΓ. ΑΙΚΑΤΕΡΙΝΙΔΗΣ

Σύμβουλοι

Γ. ΑΒΤΖΗΣ, ΠΑΤΡΟΚΛΟΣ ΚΡΙΤΟΠΟΥΛΟΣ, ΒΑΣΣΑΜΟΣ ΚΥΠΑΡΙΣΣΙΑ-
ΔΗΣ, ΝΙΚΟΛΑΟΣ ΤΖΕΛΕΠΗΣ, ΕΜΜΑΝΟΥΗΛ ΠΕΤΡΟΒΙΤΣ, ΑΔΡΙΑΝΟΣ
ΦΥΛΑΚΤΟΣ

Ἐξελεγκτικὴ Ἐπιτροπὴ

ΜΙΧΑΗΛ ΟΙΚΟΝΟΜΟΥ, ΑΡΓΥΡΗ ΠΕΤΡΟΒΙΤΣ—ΑΛΕΞΑΝΔΡΑΚΗ,
ΤΑΣΙΑ ΣΤΕΡΓΙΟΠΟΥΛΟΥ

ΑΝΑΚΟΙΝΩΣΙΣ

Πᾶν ὅ,τι ἀφορᾷ τὴν Διοίκησιν τῆς Ἑταιρίας, πᾶσα μελέτη πρὸς δημο-
σίευσιν εἰς προσεχεῖς τόμους τῶν «Σερραϊκῶν Χρονικῶν» ὡς καὶ τὰ πρὸς κρίσιν
καὶ ἀναγγελίαν βιβλία ἀποστέλλονται εἰς τὸν Πρόεδρον κ. Πέτρον Πένναν εἰς τὰ
Γραφεῖα τῆς Ἑταιρίας, ὁδὸς Σταδίου 48, 2ος ὄροφος, τηλέφ. 32 18 207, Ἀθήνας.

Ὁ Ἑορτασμὸς
 τῆς Εἰκοσιπενταετηρίδος τῆς ιδρύσεως
 τῆς Ἱστορικῆς καὶ Λαογραφικῆς Ἑταιρίας
 Σερρῶν - Μελενίκου
 (1952 - 1977)

Ἡ ἔκδοσις τοῦ παρόντος 8ου τόμου τῶν «Σερραϊκῶν Χρονικῶν» συμπίπτει μὲ τὴν συμπλήρωσιν εἰκοσιπέντε ἐτῶν ἀπὸ τῆς ιδρύσεως κατὰ τὸ 1952 τῆς Ἱστορικῆς καὶ Λαογραφικῆς Ἑταιρίας Σερρῶν - Μελενίκου.

Ἡ ἐπὶ μίαν εἰκοσιπενταετίαν πνευματικὴ καὶ ἔθνικὴ προσφορά τῆς Ἑταιρίας ὄχι μόνον εἰς τὸν συγκεκριμένον χῶρον τῆς πόλεως τῶν Σερρῶν καὶ τῆς περιοχῆς της, ἀλλὰ γενικώτερον εἰς ὀλόκληρον τὸν Μακεδονικὸν χῶρον, ποὺ εἶναι τεταγμένος ὡς «πρόφραγμα» ὀλοκλήρου τοῦ Ἑλληνισμοῦ, καὶ ἡ ὑπαρξίς καὶ δραστηριότης της ἐν μέσαις Ἀθήναις, ὡς μοναδικοῦ Μακεδονικοῦ πνευματικοῦ καὶ ἐπιστημονικοῦ καθαρῶς Σωματείου, εἶναι γεγονόςς ἰδιαιτέρας σημασίας καὶ σπουδαιότητος.

Διὰ τοῦτο, ἐπὶ τῇ συμπληρώσει τῆς εἰκοσιπενταετίας, τὸ Διοικητικὸν Συμβούλιον διωργάνωσε πανηγυρικὴν ἑορταστικὴν ἐκδήλωσιν, τὴν 9ην Μαΐου 1977, εἰς τὴν μεγάλην αἴθουσαν τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρίας Ἀθηνῶν.

Ἡ ἀθρόα προσέλευσις τοῦ κόσμου καὶ ἰδίᾳ τῶν Μακεδόνων, ἡ παρουσία τοῦ εἰδικῶς προσκληθέντος ἐκ Σερρῶν Δημάρχου κ. Ἀνδρέου Ἀνδρέου, ἡ παρουσία τοῦ Ἀντιπροέδρου τῆς Βουλῆς κ. Ἰσ. Λαυρεντίδη, Σερραίων Βουλευτῶν, τοῦ Προέδρου τῆς Ἑταιρίας Μακεδονικῶν Σπουδῶν καθηγητοῦ τοῦ Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης κ. Κωνσταντίνου Βαβούσκου καὶ ἄλλων πνευματικῶν προσωπικοτήτων, ὑπῆρξε μία πνευματικὴ καταξίωσις καὶ

ἐπιβράβευσις τοῦ ὑπὸ τῆς Ἑταιρίας συντελεσθέντος καὶ συντελουμένου ἔργου.

Ἡ ὁμιλία τοῦ Προέδρου κ. Π. Πέννα, μὲ τὴν ὁποίαν ἔγινεν ἡ ἔναρξις τοῦ ἑορτασμοῦ, περιστράφη κυρίως εἰς τὴν Σερραϊκὴν ἐκπολιτιστικὴν παράδοσιν, καὶ ἐν συνεχείᾳ ἀνέπτυξε τὸ ἱστορικὸν τῆς ἰδρύσεως ἐν Ἀθήναις τῆς Ἱστορικῆς καὶ Λαογραφικῆς Ἑταιρίας Σερρῶν-Μελενίκου ἀνέφερε δὲ κρίσεις τοῦ τύπου καὶ τοῦ πνευματικοῦ κόσμου διὰ τὴν ἐν γένει Ἐθνικὴν καὶ πνευματικὴν τῆς προσφορὰν καὶ ἀξιολόγησιν τοῦ ὑπὸ τῆς Ἑταιρίας ἐκδιδομένου περιοδικοῦ συγγράμματος «Σερραϊκὰ Χρονικά».

Μετὰ τὸν κ. Πένναν, τὸν λόγον ἐκτὸς προγράμματος ἔλαβεν ὁ Ἀντιπρόεδρος κ. Τ. Θεοδωρίδης καὶ ἐν συνεχείᾳ προσεφώνησαν ὁ Δήμαρχος Σερρῶν κ. Ἀνδρέας Ἀνδρέου, ὁ Πρόεδρος τῆς Μακεδονικῆς Ἑστίας κ. Ἀστέριος Χατζιδίνας, ὁ Πρόεδρος τῆς ἐν Ἀθήναις Ἐθνικῆς Ἐνώσεως Βορείων Ἑλλήνων κ. Θεόδωρος Σαράντης, ὁ Πρόεδρος τῆς Ἑταιρίας Μακεδονικῶν Σπουδῶν καθηγητῆς τοῦ Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης κ. Κωνστ. Βαβοῦσκος, ὁ Πρόεδρος τῆς ἐν Ἀθήναις Σερραϊκῆς Ἐνώσεως κ. Νικ. Τζελέπης καὶ τέλος ὁ Πρόεδρος τῆς Ἐνώσεως τῶν Ἑλλήνων Λογοτεχνῶν κ. Νικόλαος Στασινόπουλος, ὁ ὁποῖος καὶ ἀνήγγειλε τὴν ἀπονομὴν εἰς τὸν Πρόεδρον κ. Π. Πένναν τοῦ ἀργυροῦ Μεταλλίου τῆς Πνευματικῆς Ἀξίας Α' Τάξεως.

Ἡ ὁμιλία τοῦ κ. Π. Πέννα, αἱ προσφωνήσεις τῶν ὡς ἄνω ὁμιλητῶν ὡς καὶ κείμενα ἐπιστολῶν καὶ τηλεγραφημάτων, τὰ ὁποῖα ἀπεστάλησαν εἰς τὴν Ἑταιρίαν, ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ τοῦ ἑορτασμοῦ, δημοσιεύονται κατωτέρω.

Ἐν συνεχείᾳ αἱ καλλιτέχνιδες Πίτσα Καπιτσινέα τοῦ Ἐθνικοῦ Θεάτρου καὶ Ἀγνή Βλάχου ἀπήγγειλαν ποιήματα, ἀναφερόμενα εἰς τὴν πόλιν τῶν Σερρῶν, τῆς Χρυσάνθης Ζιτσαίας, Γ. Καφταντζῆ, Εὐαγγέλου Ἀσπιώτη, Ἀντώνη Τσακιροπούλου, Νατάλη Πέτροβιτς, Σταύρου Κοταμανίδη καὶ τοῦ Νικ. Κωνσταντοπούλου. Τέλος ἡ ὅλη ἑορταστικὴ ἐκδήλωσις ἔκλεισε μὲ τὴν προβολὴν ταινίας καὶ σχετικὴν ἐπεξηγηματικὴν ὁμιλίαν τοῦ Ἐφόρου τῆς Ἑταιρίας λαογράφου κ. Γεωργίου Αἰκατερινίδη, μὲ θέμα «Ἐαρινὰ ἔθιμα λαϊκῆς λατρείας ἀπὸ τὴν περιοχὴ Σερρῶν».

Ἡ ΟΜΙΛΙΑ ΤΟΥ ΠΡΟΕΔΡΟΥ κ. ΠΕΤΡΟΥ ΠΕΝΝΑ

Κυρίες καὶ Κύριοι,

Ἡ πόλη τῶν Σερρών ἔχει τὸ προνόμιον νὰ συγκαταλέγεται ἀνάμεσα σ' ἐκεῖνες τὶς πολιτεῖες, ποὺ συνεχίζουν μιὰν ἔντονη καὶ μακροβίωη πολιτιστικὴ καὶ ἐκπαιδευτικὴ παράδοση. Παράδοση ποὺ ἀπετέλεσε καὶ ἀποτελεῖ γι' αὐτὴν βίωμα ὑπερηφάνειας καὶ ἐθνικῆς αὐτογνωσίας, παράλληλα πρὸς



Ὁ κ. Πέτρος Πέννας

τὴν ἄλλη, τὴν κοινωνικὴ καὶ ἐθνικὴ προσφορά της μέσα στὰ πλαίσια καὶ τοῦ Μακεδονικοῦ καὶ τοῦ Ἑλλαδικοῦ γενικὰ χώρου.

Ἡ παρουσία της στὸν ἱστορικὸν χώρον καὶ κατὰ τὴν ἀρχαιότητα καὶ κατὰ τὴν βυζαντινὴν περίοδο, ἀλλὰ πρὸ παντὸς στὰ δύσκολα χρόνια τῆς δουλείας, ὑπῆρξε σταθερὴ καὶ συνεχῆς, καὶ ὁ ρόλος της σὰν συντελεστοῦ τῆς συνοχῆς, τῆς Ἐθνότητος, ἀναμφισβήτητος.

Συντελεστικοὶ παράγοντες, ποὺ τὴν κατέστησαν πόλη ἀκμῆς καὶ προόδου, μὲ κυριαρχοῦσα ἐμφάνιση ὄχι μόνο στὴν παραστρωμένην χώρα, ἀλλὰ καὶ πέρα ἀπ' αὐτήν, ἀνάμεσα σ' ἄλλες κοινότητες καὶ Μακεδονικὲς Ἐθνικὲς

Ἐστῖες στὰ χρόνια τῆς τουρκοκρατίας, ἦταν ἡ ἐξαίσιος κοινοτική της ὀργάνωση, πού ἔδινε τὴν μορφή «κράτους ἐν κράτει», ἡ οἰκονομική της ἀκμή καὶ ἡ πολιτιστική καὶ ἐκπαιδευτική της ἀνάπτυξη καὶ ἀκτινοβολία.

Ἡ Κοινοτική ὀργάνωση, πρότυπη καὶ ἰδιόμορφη στὴ σύνθεσή της, τῆς ἐξασφάλιζε τὴν ἀδιατάρακτη διαβίωση καὶ ἐξέλιξή της, κάτω ἀπὸ τὸν βαρὺ τυραννικὸ ζυγό.

Ἡ οἰκονομική της πρόοδος καὶ ἀκμή πού ὀφείλεται στὴν γονιμότητα τοῦ ἀπέραντου Σερραϊκοῦ κάμπου, συνταιρίαζε μὲ τὴν ἐμπορική ἰδιοφυΐα καὶ τὴν ἐσωτερική καὶ ἐξωτερική δραστηριότητα τῶν Σερραίων, πού σημειώνεται ἀλματώδης ἀπὸ τὸ 1821 καὶ ὕστερα.

Προῖον ἐξ ἄλλου τῆς οἰκονομικῆς αὐτῆς εὐρωστίας στάθηκε ἡ εὐποιΐα, μὲ τὴν λειτουργία νοσοκομείων καὶ ποικίλων κοινωνικῶν ἰδρυμάτων καὶ τῶν ἐπαγγελματικῶν ἐσναφίων.

Σὰν φυσική συνέπεια ὄλων αὐτῶν καὶ ὁ ἀποφασιστικὸς καὶ σπουδαιότατος ρόλος της στὴν ἀνάπτυξη τῆς παιδείας μὲ τὴν ἴδρυση ἐκπαιδευτηρίων.

Ἀπὸ τὸν 17ον ἀκόμη αἰῶνα μαρτυρεῖται ἡ, κάτω ἀπὸ τὴν αἰγίδα τῆς Ἐκκλησίας, πού διοικεῖται ἀπὸ διακεκριμένους ἱεράρχες, φιλότιμη προσπάθεια γιὰ τὴν ἴδρυση σχολείων, ὄχι μόνο μέσα στὴν πόλη τῶν Σερρῶν, ἀλλὰ καὶ στὴν ὑπαίθρο χώρα της, ὥστε νὰ καταστῇ κατὰ τὴν προσφυᾶ φράση τοῦ Γ. Χατζηδάκη «αἱ Ἀθῆναι τῆς Μακεδονίας».

Οἱ προσπάθειες τῶν Πανσλαβιστῶν, σὲ ἐποχὴ πού ἡ μικρὴ Ἑλλάδα δὲν εἶχε τὴν δύναμη νὰ ἀντιδράσῃ καὶ νὰ ὑπερασπισθῇ τὸν ἀλύτρωτο Ἑλληνισμό ἀποτελεσματικά, ἀντιμετωπίσθηκαν μὲ σθένος καὶ ἀποφασιστικότητα ἀπὸ τοὺς Μακεδόνας ἐκ τῶν «ἐνδον».

Ἡ πόλη τῶν Σερρῶν κατὰ τὴν κρίσιμη τούτη ὥρα γιὰ τὸ Ἔθνος, πού ξεκινᾷ ἀπὸ τὸ 1870 ὡς τὸ 1908 καὶ πού ἡ γῆ τῆς Μακεδονίας βάφεται μὲ αἷμα, γράφει ἱστορία γιὰ ὀλόκληρη τὴν Ἀνατολικὴ Μακεδονία, ἀναδέχεται ὅλο τὸ βάρος καὶ ἀγωνίζεται μ' ὅλα τὰ μέσα νὰ διατηρήσῃ ἀναλλοίωτο τὸν Ἑλληνικὸ της χαρακτῆρα καὶ νὰ ἀνακάμψῃ τὸν ὀρμητικὸ χεῖμαρρο τοῦ σλαβικοῦ βορρᾶ, πού ἐπίμονα κατακυλοῦσε πρὸς τὶς ἀκτὲς τοῦ Αἰγαίου.

Στὴν περίοδο αὐτὴ τὸ βάρος τοῦ τιτάνιου ἀγῶνα πού διεξάγει ὁ Μακεδονικὸς Ἑλληνισμὸς πέφτει κατὰ κύριο λόγο στὴν παιδεία. Εἶναι τὸ ὑπόβαθρο, τὸ σταθερὸ ὑπόβαθρο πάνω στὸ ὁποῖο στήθηκαν γερὰ τὰ θεμέλια τῆς ὁμογένειας τῶν Σερρῶν.

Οἱ Μητροπολίτες καὶ οἱ κοινοτικοὶ ἄρχοντες δίνουν πρὸς τὴν κατεύθυνση αὐτὴ σκληρὴ μάχη. Οἱ δάσκαλοι καὶ οἱ δασκάλες πού ξεχύνονται κάθε χρόνο ἀπὸ τὶς αἵθουσες τῶν διδαστηρίων, πλημμυρίζουν τὰ χωριά τῆς ὑπαίθρου καὶ παράλληλα πρὸς τὴν ἐκπαιδευτικὴ τους ἀποστολὴ γιὰ τὸν φωτισμὸ τοῦ λαοῦ, μεταβάλλονται σὲ ἐθναποστόλους πού φλογίζουν τὶς ψυχὲς τῶν νέων γιὰ δράση καὶ ἀντίδραση ἐνάντια σ' ἓναν ἀνελέητο διμέτωπο ἀγῶνα

καὶ κατὰ τοῦ Τούρκου δυνάστη καὶ κατὰ τοῦ Βουλγάρου τρομοκράτη. Ὅμως καὶ τὸ σύνολο τῶν Σερραίων, κατὰ δύναμη, ἕκαστος, μεμονωμένα ἢ σὲ ὁργανωμένες ὁμάδες, κάνει τὸ ἔθνικόν του χρέος.

Σὰν ἀποκορύφωμα καὶ σὰν συνέπεια αὐτῆς τῆς ὑπέροχης ψυχικῆς ἀνάτασης τῶν Σερραίων, ποὺ ὑλοποίησε καὶ συστηματοποίησε τὴν ἀποφασιστικότητά γιὰ τὴν περιφρούρηση τῆς Ἐθνικῆς μας κληρονομιάς, ἦταν ἡ ἴδρυση τοῦ πρώτου πνευματικοῦ Σερραϊκοῦ Σωματείου, στὶς 3 Μαΐου 1870, μὲ τὸ ὄνομα **«Μακεδονικὸς Φιλεκπαιδευτικὸς Σύλλογος»**. Ἐδρα του ἡ πόλις τῶν Σερρῶν. Σκοπὸς του ὁ διὰ τῆς παιδείας φωτισμὸς καὶ ἡ ἄνοδος τῆς πνευματικῆς στάθμης ὄλων τῶν Μακεδόνων.

Ἡ φιλοδοξία τῶν ἐκλεκτῶν τέκνων τῶν Σερρῶν, ποὺ συνέλαβαν καὶ ἀπεφάσισαν μὲ τόση τόλμη νὰ ἰδρῦσουν στὴν πόλιν τῶν Σερρῶν Σύλλογο μὲ ἀκτίνα δράσης ὄχι μόνον στὶς ἐπαρχίες τοῦ Σαντζακίου τῶν Σερρῶν, ἀλλὰ σὲ ὁλόκληρο τὸν Μακεδονικὸ χῶρο, εἶναι δεῖγμα ἀξιοθαύμαστο μεγάλου ψυχικοῦ δυναμισμοῦ.

Προσωπικότητες ὄχι μόνον τῶν Σερρῶν, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τὶς ἄλλες πόλεις τῆς Μακεδονίας καὶ τοῦ ἀποδήμου Ἑλληνισμοῦ ἐναγκαλίζονται τὴν ἰδέα τοῦ Συλλόγου καὶ τὸν ἐνισχύουν ἠθικὰ καὶ ὑλικὰ, ὥστε νὰ καταστῇ βιώσιμος καὶ νὰ ἀνταποκριθῇ πρὸς τοὺς πολιτιστικούς, παιδευτικούς καὶ ἔθνικούς του σκοποὺς, τῶν καιρῶν ἐκείνων.

Μεταξὺ τῶν μεγάλων εὐεργετῶν τοῦ Συλλόγου ἀναφέρονται ὁ ἰδρυτὴς τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν Βαρῶνος Σίνας καὶ ὁ ἐπίσης ἐν Βιέννῃ διαμένων Θεόδωρος Δούμπας. Ὁ πρῶτος δώρησε 300 φιορίνια καὶ ὁ δεῦτερος τὸ ἀναγκαῖο χρηματικὸ ποσὸ γιὰ τὴν ἴδρυση συγχρονισμένου Νηπιαγωγείου. Ὁ Κωνσταντῖνος Δόσιος, δωρήσας στὸν Σύλλογο ἀμέσως 2.500 δραχμές, ὁ Ἰωάννης Παπαμαρκίδης δωρητὴς πέντε ἐργαστηρίων (καταστημάτων). Καὶ ἀκολουθεῖ ἕνας μακρὸς κατάλογος διακεκριμένων Σερραίων καὶ μὴ, ποὺ δεῖχνει τὴν τεράστια ἀπήχηση ποὺ προκάλεσε ἡ ἴδρυση αὐτῆ τοῦ Μακεδονικοῦ Φιλεκπαιδευτικοῦ Συλλόγου τῶν Σερρῶν στὸ Πανελλήνιο καὶ εἶχε σὰν ἀποτέλεσμα τὴν ἄμεση σύνδεσή του μὲ τὸν ἐν Ἀθήναις Σύλλογο πρὸς διάδοσιν τῶν Ἑλληνικῶν Γραμμάτων καὶ τὸν Φιλολογικὸ Σύλλογο τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἀπὸ τοὺς ὁποίους ἔτυχε ἐπίσης πολλαπλῆς ἐνισχύσεως.

Ἐμπνευσταὶ τῆς ἰδέας τῆς ἰδρύσεως τοῦ Μακεδονικοῦ Συλλόγου τῶν Σερρῶν, ποὺ ἦσαν καὶ τὰ πρῶτα μέλη τῆς Διοικήσεως Ἐπιτροπῆς, εἶναι ὁ Ἰωάννης Θεοδωρίδης διδάκτωρ τῆς Ἰατρικῆς, ὡς Πρόεδρος, ὁ Ἀθανάσιος Κοντός, ὡς ἀντιπρόεδρος, ὁ Δημήτριος Θεοδωρίδης, ὡς ταμίας. Ὁ Κωνσταντῖνος Χόνδρος καὶ Νικόλαος Ἰωαννίδης ὡς Γραμματεῖς καὶ Κωνσταντῖνος Ζλάτκος, Κωνσταντῖνος Καπέτης, Ἀναστάσιος Κοντός καὶ Παναγιώτης Ἀντωνιάδης, ὡς «συμπράκτορες», ὅπως ὀνομάζοντο τότε τὰ μέλη.

Ἡ περίοδος αὐτὴ στὴν καθόλου ἱστορία τῆς ἐκπαιδευτικῆς καὶ κοινο-

τικῆς δραστηριότητος τῶν Σερραίων εἶναι ἀπὸ τὶς ὠραιότερες. Χάρις στὴν βοήθεια καὶ τὴν συνδρομὴ τοῦ Φιλεκπαιδευτικοῦ συλλόγου, σὲ συνεργασία μὲ τὸ κοινοτικὰ σχολεῖα, ἔγινε ἀναδιοργάνωση στὸ σύστημα διδασκαλίας στὴν δημοτικὴ καὶ τὴν μέση ἐκπαίδευση, καὶ καθιερώθηκε ἑξατάξιος κύκλος τῶν μαθημάτων, ἀφοῦ καταργήθηκε τὸ σαθρὸ ἀλληλοδιδασκτικὸ σύστημα πού, ἀπ' τὴν ἀνάγκη τῶν πραγμάτων, ἀκολουθεῖτο τότε.

Ἡ δραστηριότητα πού ἀνάπτυξε σὲ μιὰ βραχύτατη χρονικὴ περίοδο ἦταν καταπληκτικὴ. Γι' αὐτὸ καὶ ἡ ἐμπιστοσύνη τῶν Σερραίων ἦταν ἀνάλογη, ὥστε σὲ μιὰ διετία τὰ 86 ἰδρυτικὰ ἄτομα νὰ ἀνέλθουν σὲ 800 ἐνεργὰ καὶ ἐνθουσιόνητα μέλη.

Μὲ τὴν ἀμέριστη αὐτὴ συμπαράσταση τοῦ Σερραϊκοῦ κοινοῦ ὁ Σύλλογος ἔστειλε γιὰ σπουδὲς μὲ ὑποτροφίες στὰς Σέρρας, στὴν Ἀθήνα καὶ στὴν Εὐρώπη καθηγητὰς καὶ δασκάλους. Ἐκαμε διδασκαλικὰ συνέδρια γιὰ τὴν ἐπιμόρφωση τοῦ διδασκτικοῦ προσωπικοῦ στὶς νέες παιδαγωγικὲς μεθόδους. Ἰδρυσε τυπογραφεῖο, ὅπου τυπώνονταν διδασκτικὰ καὶ ποικίλης ὕλης βιβλία. Ἀνήγειρε μέσα στὴν πόλιν τῶν Σερρῶν καὶ στὰ γύρω χωριὰ σχολεῖα, πού λειτουργοῦσαν μὲ τὴν ἐποπτεία του. Ἰδρυσε οἰκοτροφεῖο ὅπου σπούδαζαν δωρεὰν νέοι ἀπὸ τὰ γύρω χωριά, ὠργάνωσε πλούσια βιβλιοθήκη, ἔκτισε αἶθουσα θεάτρου, ὅπου δινόταν ἐρασιτεχνικὲς παραστάσεις, γιὰ τὴν ἔξωσχολικὴ πνευματικὴ καὶ ἠθικὴ διαπαιδαγώγηση τοῦ λαοῦ. Ἐνδεικτικὰ ἀναφέρω ὅτι ἀπ' τὴν σκηνὴ τοῦ Θεάτρου τοῦ Συλλόγου, πού κτίσθηκε πάνω σὲ οἰκόπεδο πού δωρήθηκε ἀπ' τὸν φιλογενῆ Παπαμαρκίδη, διδάχθηκαν ἡ Μερόπη τοῦ Βερναδάκη, ὁ Οἰδίπους Τύραννος καὶ Οἰδίπους ἐπὶ Κολωνῶ τοῦ Σοφοκλῆ κτλ.

Ἄλλὰ τὸ οὐσιωδέστερο ἐπίτευγμα τοῦ Μακεδονικοῦ Φιλεκπαιδευτικοῦ Συλλόγου, ἦταν ἡ ἰδρυση Διδασκαλείου γιὰ τὴν μόρφωση δασκάλων, πού εἶχεν τόσην ἀνάγκη τότε τὸ Ἔθνος.

Μὲ τὴν Διεύθυνση τοῦ Δημητρίου Μαρούλη, πού τὴν ἐποχὴ ἐκείνη ἐγκαταστάθηκε στὰς Σέρρας σὰν διευθυντὴς τοῦ ἡμιγυμνασίου Σερρῶν ἐγκαταλείποντας τὴν Εὐαγγελικὴ Σχολὴ τῆς Σμύρνης, τὸ Διδασκαλεῖο τοῦ Συλλόγου ἀπέκτησε σύντομα πανελλήνια φήμη, ὥστε οἱ ἀπόφοιτοὶ του νὰ εἶναι περιζήτητοι δάσκαλοι σ' ὅλες τὶς σχολὰς τῆς Μακεδονίας, τῆς Θράκης, τοῦ Πόντου, τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, τῆς Ἀλεξανδρείας καὶ ὅπου ἄλλοῦ.

Δυστυχῶς διχοστασίαι καὶ μικροφιλοδοξίαι ἐδημιούργησαν καὶ δεύτερο Διδασκαλεῖον ἀπὸ τὸν ἀποχωρήσαντα Μαρούλην, καὶ τὸ τόσο γόνιμο καὶ ἐθνωφελὲς ἔργο καὶ τῶν δύο συλλόγων καὶ τῶν δύο διδασκαλείων τερατίσθηκε κατὰ τὸ 1885.

Ἡ ὅλη ὁμως προσπάθεια, ἀκόμη καὶ ἡ διχοστασία, ἀπέδωσαν πλούσιους καρπούς, γιὰ τὴν ἀναδιοργάνωση τῶν Σερρῶν, μὲ τὴν ἐνεργότερη βοήθεια σὲ ἑξῆς καὶ ἀπὸ τὸ ἐλεύθερο Κράτος, κατεῖχαν τὴν πρώτη θέσιν ἀνάμεσα στὰ

πνευματικά ἰδρύματα τοῦ ὑποδούλου Ἑλληνισμοῦ, καθόλου κατώτερα ἀπὸ τὶς περιφημῆς σχολῆς τῶν Κυδωνιῶν, τῶν Ἰωαννίνων, τῆς Κοζάνης καὶ πολλῶν ἄλλων πόλεων τῆς ἐλεύθερης Πατρίδος.

Σὰν αἴτημα τῶν καιρῶν, σιὰ 1905 ἰδρύεται σιὰς Σέρρας τὸ δεύτερο Ἑθνικὸ σωματεῖο μὲ σκοποὺς μορφωτικούς, κοινωνικούς καὶ ἐθνικούς. Εἶναι ὁ πολὺς Μουσικογυμναστικὸς Σύλλογος «**Ὁρφεύς**». Παρὰ τὴν βραχυχρόνια εὐτυχῶς ἀναστολὴ τῆς δραστηριότητός του, ἕξ αἰτίας τῶν Ἑθνικῶν περιπετειῶν καὶ τὴν κατάληψη τῆς πόλεως ὑπὸ τῶν Βουλγάρων, ἀνασυστήθηκε τὸ 1919 καὶ πάλι ἀπὸ τὰ παλαιὰ καὶ τὰ νέα του στελέχη καὶ διανύει μὲ ἀξιέπαινη δραστηριότητα καὶ ὑπὸ τὴν ἡγεσία ἐκλεκτῶν πνευματικῶν ἀνθρώπων τῶν Σερρῶν, ἀκμαῖος ὅσο ποτέ, τὸ 72ο ἔτος τῆς ζωῆς. Ἐκίνησε μὲ καθαρὰ μορφωτικούς σκοποὺς, *τὴν Μουσικὴν παιδεία* τῶν Σερραίων, καὶ *τὴν σωματικὴν ἀγωγή*, ἀλλὰ γρήγορα μεταβλήθηκε καὶ σὲ φυτώριο Μακεδονομάχων καὶ ὀρμητήριον τῶν ἐνόπλων ἀγωνιστῶν στὸν καιρὸ τοῦ Μακεδονικοῦ Ἀγῶνα. Ἡ ἱστορία τοῦ «Ὁρφέως» συμπορεύεται καὶ συμπλέκεται ἀναπόσπαστα μὲ τὴν ἱστορικὴ πορεία τῆς πόλεως καὶ περιβάλλεται δίκαια μὲ τὴν πρέπουσα ἐκτίμησι καὶ ἀγάπῃ ἀπὸ τὸ πλατὺ Σερραϊκὸ Κοινόν.

Μὲ πολὺ εὐρύτερους πολιτιστικούς καὶ πνευματικούς στόχους, ἰδρύεται τὸν Ἀπρίλιον τοῦ 1938 ἡ «**Πνευματικὴ Ἑστία τῶν Σερρῶν**». Πρωταγωνιστὴς καὶ ἐμπνευστὴς ὁ ἀείμνηστος Ἀθανάσιος Ἀργυρὸς πρῶτον Ὑπουργὸς Παιδείας καὶ διαπρεπὴς πολιτικὸς τῶν Σερρῶν, μὲ τὸν ὁποῖο συμπορεύεται στὸν τομέα αὐτὸ καὶ μιὰ ἐκλεκτὴ πλειὰς Σερραίων ἐπιστημόνων. Τὸ καταστατικὸ τοῦ νέου αὐτοῦ πνευματικοῦ Σωματείου ἐγκρίθη ἀπὸ τὸ Πρωτοδικεῖο Σερρῶν μὲ τὴν ὑπ' ἀριθμὸ 544 τῆς 27 Ἰουνίου τοῦ 1939 ἀπόφασή του, τὸ δὲ πρῶτον ὀριστικὸ Διοικητικὸ Συμβούλιον, ἀποτελέσθη ἀπὸ τοὺς : Ἀθανάσιον Ἀργυρὸν Πρόεδρον, τὸν ἱατρὸ Ἱπποκράτη Μακρῆ Ἀντιπρόεδρον, τὸν Δικηγόρον Γεώργιον Τζεμαίλα Γεν. Γραμματέαν, τὸν ἱατρὸ Ἀθανάσιον Παρίση ταμία, καὶ Εἰδικὸν Γραμματέαν τὸν καθηγητὴ Γεώργιον Κηροπλάστη. Μέλη, ὁ Γυμνασιάρχης Νικ. Βασικῦρος, ὁ κ. Δ. Λιανόπουλος, ὁ Δικηγόρος Ἀθαν. Παπαπαναγιώτου καὶ ὁ Κωνστ. Τέγος.

Εἰς τὰ ἐγκαίνια τῆς ἐνάρξεως τῶν ἐργασιῶν τῆς Πνευματικῆς Ἑστίας, ποὺ ἔγιναν σιὴν αἴθουσα τοῦ «Συσιτείου» σιὶς 21 Ἀπριλίου τοῦ 1940, ὁ Ἀργυρὸς ἀναπτύσσοντας τοὺς σκοποὺς αὐτῆς εἶπε ἀνάμεσα σι' ἄλλα : «Ἡ Πνευματικὴ Ἑστία φιλοδοξεῖ νὰ πράξῃ πᾶν τὸ καθ' ἑαυτὴν ὅπως συντελέσῃ εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ καθ' ὅλου Ἑλληνικοῦ Πνευματικοῦ Πολιτισμοῦ, θὰ προσπαθῆσῃ νὰ μελετήσῃ τὴν περιοχὴ τῶν Σερρῶν ἀπὸ ἀρχαιολογικῆς ἀπόψεως, ἀπὸ ἀπόψεως λαογραφικῆς, ἀπὸ ἀπόψεως ἐπιτοπίου ἱστορίας. Θὰ διοργανώσῃ σχετικὰς διαλέξεις, θὰ ἰδρύσῃ βιβλιοθήκην, θὰ προκηρύξῃ διαγωνισμοὺς ἐπὶ διαφόρων θεμάτων, θὰ πράξῃ πᾶν ὅ,τι δύναται διὰ νὰ ἐξυπηρετήσῃ τὸν πνευματικὸν ἐν Σέρραις καὶ ἐν τῇ περιοχῇ των πολιτισμόν».

Σκοποὶ ὠραῖοι καὶ προσπάθειες εὐγενικές, πού δυστυχῶς ὁμως σαρώθηκαν ἀπὸ τὴν ἐπακολουθήσασα λαίλαπα τοῦ πολέμου τοῦ 40-41.

Ἔτσι ἡ φλόγα πού ἀναψε στὴν «Πνευματικὴ Ἑστία» τῶν Σερρών ἔσβυσε ὕστερα ἀπὸ τὴν πρώτη λάμψη της, μέσ' τὸ σκοτάδι τῆς κατοχῆς καὶ τὸν θάνατο σχεδὸν ὅλων τῶν ἐμπνευστῶν καὶ ἰδρυτῶν της.

Ἄλλὰ ἡ ἀναφορὰ καὶ ἡ μνεῖα στὴν ἴδρυση αὐτοῦ τοῦ πνευματικοῦ μετεώρου γίνεται γιὰ νὰ ὑπογραμμισθῇ, γιὰ μιὰν ἀκόμη φορὰ, πὼς ἡ πνευματικὴ ἀποτελμάτωση δὲν σκέπασε ποτὲ τὴ πόλη μας, καὶ πὼς ἀνησυχίες καὶ πνευματικὲς ἀνατάσεις δὲν ἔλλειψαν ποτὲ ἀπὸ τὸν εὐλογημένο τόπο.

Καὶ γιὰ νὰ τελειώσω μὲ τὴν πολιτιστικὴ καὶ πνευματικὴ προσφορὰ τῶν ἐν τῇ πατρίδι Σερραϊκῶν Σωματείων, ἀναφέρω ὅτι ἀπὸ δωδεκαετίας δρᾷ παράλληλα πρὸς τὸν σφριγηλὸ «Ὁρφέα» καὶ τὸ νέον Σωματεῖον μὲ τὴν προσωνομία «**Σερραϊκὴ Πολιτιστικὴ Ἑταιρεία**», πού ἡ δραστηριότητά της δικαιώνει ἀπόλυτα τὸν φιλόδοξο τίτλο της, μὲ τίς κινητοποιήσεις τῶν γηγενῶν πνευματικῶν δυνάμεων καὶ τὴν μετάκληση γιὰ ὁμιλίες καὶ διδασκαλία στὸ Λαϊκὸ Πανεπιστήμιο, πού ἐδημιούργησε καὶ λειτουργεῖ ἀξιοθαύμαστα, προσωπικοτήτων τῆς διανοήσεως καὶ τῶν Ἐπιστημῶν ἀπὸ ὅλα τὰ Ἀνώτατα πνευματικὰ ἰδρύματα. Εἶναι ἓνα ἔργον τεράστιας σημασίας καὶ ἀποτελεῖ παράδειγμα γιὰ μίμηση καὶ καύχημα τῶν Σερραϊκῶν.

Κάτω ἀπὸ τὸ βᾶρος αὐτῆς τῆς τεράστιας πολιτιστικῆς καὶ πνευματικῆς Σερραϊκῆς Παράδοσης σὰν συνέχεια καὶ συμπλήρωση τῶν κενῶν πού ἀφίνουν τὰ παραπάνω Σωματεῖα, στὸν τομέα κυρίως τῆς Ἐπιστημονικῆς, Ἱστορικῆς, Λαογραφικῆς καὶ Γλωσσολογικῆς ἔρευνας, γεννήθηκε τὸ 1952 ἐδῶ στὴν Ἀθήνα ἡ «**Ἱστορικὴ καὶ Λαογραφικὴ Ἑταιρεία Σερρών—Μελενίκου**», πού σήμερα γιορτάζει τὸ ἀργυρὸ της Ἰωβηλαῖο.

Εὐτυχῆς στιγμή γιὰ τὴν σύσταση τῆς Ἑταιρίας μας, στάθηκε μιὰ φιλικὴ συνάντηση τριῶν νοσταλγῶν Σερραϊκῶν ἀπὸ ἐκτίλους, πού ἀπὸ νεαρῆ ἀκόμα ἡλικία μετεφύτευσε στὴν πόλη τῆς Παλλάδας, ἡ λαίλαπα τῶν πολεμικῶν περιπετειῶν τῆς Πατρίδος.

Ἀναμνήσεις νοσταλγικῆς τῶν παιδικῶν χρόνων, συνυφασμένες μὲ ἐθνικοὺς προσωπικοὺς καὶ οἰκογενειακοὺς ἀγῶνες. Συζητήσεις γύρω ἀπὸ τίς ἀτομικὲς μας περιπέτειες καὶ τὰ δεινὰ πού μάστιζαν τὸν τόπο μας. Ἡ τουρκικὴ τυραννία καὶ ἡ βουλγαρικὴ πλημμυρίδα, πού σάρωνε τὴν Μακεδονία, τὴν μετέβαλλε σ' ἐρείπια καὶ τὴν ἔβαφε μὲ αἷμα. Ὁ φόβος ἀκόμα γιὰ τὴν ἀπώλεια κάθε μνημείου καὶ ἱστορικοῦ στοιχείου, πού κατὰ σύστημα καὶ σατανικὴ μέθοδο, θέλησαν οἱ Βούλγαροι νὰ ἐξαλείψουν στίς ἐπανειλημμένες τους ἐπιδρομές, στὴν προσπάθεια νὰ ἀλλοιώσουν τὸν Ἐθνολογικὸ χαρακτήρα τοῦ τόπου μας, ὅλα αὐτὰ μᾶς ὠδήγησαν στὴν ἀπόφαση τῆς ἰδρύσεως τῆς Ἑταιρίας μας.

Στὸ ἄρθρο 2 τοῦ καταστατικοῦ πού ἐγκρίθηκε τὸ 1952 ἀπὸ τὸ Πρω-

τοδικεῖο Ἀθηνῶν, σὰν βασικὸς σκοπὸς ἀναγράφεται «Ἡ περισυλλογὴ καὶ διάσωσις τοῦ Ἱστορικοῦ, Ἀρχαιολογικοῦ, Λαογραφικοῦ καὶ Γλωσσικοῦ ὕλικου, ἢ ἔρευνα καὶ μελέτη τῆς προγενεστέρως ἀλλὰ καὶ συγχρόνου ἱστορίας, τῆς λαϊκῆς τέχνης καὶ πάσης κοινωνικῆς ἐκδηλώσεως, ὡς καὶ ἡ περισυλλογὴ καὶ διατήρησις τῶν παλαιῶν ἐθίμων καὶ παραδόσεων τοῦ πάλαι ποτὲ Σαντζακίου Σερρών καὶ τῶν ἑπτὰ αὐτοῦ Καζάδων».

Ὁ καθένας ἀντιλαμβάνεται ὅτι οἱ στόχοι αὐτοὶ τῆς Ἐταιρίας μας εἶναι ἐκτὸς ἀπὸ τὰ ἄλλα πρὸ παντὸς στόχοι ἐθνικοί.

Μὲ τὴν ἔρευνα καὶ τὴν ἀπὸ κάθε πλευρὰ μελέτη καὶ τοῦ τμήματος ἐκείνου τῆς Μακεδονίας ποὺ περιῆλθεν σὲ ἀλλότρια χέρια, προσπαθοῦμε νὰ διατηρήσουμε καὶ νὰ μεταδώσουμε στοὺς νεωτέρους ζωερῆ τὴν ἀνάμνηση, γιὰ τὰ Ἐθνικά μας δίκαια καὶ νὰ τὰ κατοχυρώσουμε μὲ ἀδιάβλητους τίτλους.

Θὰ ἤθελα, ἂν μποροῦσα, νὰ μὴ κατονομάσω ἐκείνους ποὺ συνέλαβαν τὴν ἰδέα καὶ πῆραν τὴν πρωτοβουλία γιὰ τὴν ἴδρυση τῆς Ἐταιρίας μας. Ὅμως ἡ ἱστορικὴ ἀλήθεια καὶ τὸ χρέος πρὸς τοὺς ἀπολιπομένους σήμερα ἐκ τοῦ μέσου μας, ἐπιβάλλουν νὰ τοὺς μνημονεύσω.

Ἐκτὸς ἀπὸ τὸν ἔχοντα τὴν τιμὴ νὰ σᾶς ὁμιλῇ σήμερα, οἱ Βασίλειος Σιμωνίδης, διαπρεπῆς Σερραῖος οἰκονομολόγος καὶ ἐπιστήμων ἄριστος, ποὺ διηύθυνε κατὰ καιροὺς τεράστιους οἰκονομικοὺς ὀργανισμοὺς καὶ ποὺ ἦταν καὶ ὁ πρῶτος Πρόεδρος τῆς Ἐταιρίας καὶ ὁ ἐπίσης ἐκλεκτὸς Σερραῖος καὶ ἀνώτερο στέλεχος τῆς Ἐμπορικῆς Τραπεζῆς Νατάλης Πέτροβιτς, ποὺ ἐπὶ σειρὰν ἐτῶν διετέλεσε ταμίας τῆς Ἐταιρίας καὶ σὲ συνέχεια ὡς τὸν θάνατό του Γενικὸς Γραμματεὺς, ὑπῆρξαν οἱ ἔνθερμοι θεμελιωταὶ τῆς Ἐταιρίας. Ὅμως ἡ ἰδέα καὶ σὲ συνέχεια ἡ ὑλοποίησίν της, δὲν θὰ ἦταν δυνατὸ νὰ πραγματοποιηθῇ, ἂν μὲ τὸν ἴδιο ἐνθουσιασμὸ καὶ τὴν αὐτὴ πίστη καὶ ἀγάπη δὲν τὴν ἐνεστερνίζετο τὸ σύνολο σχεδὸν τῶν ἐπιστημόνων, διανοουμένων καὶ κοινωνικῶν παραγόντων τῆς τόσον πλούσιας σὲ ἐκλεκτὲς προσωπικότητες Σερραϊκῆς Παροικίας τῶν Ἀθηνῶν.

Τὸν μακρὸν κατάλογο τῶν ὀνομάτων τῶν ἰδρυτικῶν μελῶν τῆς Ἐταιρίας μας κοσμοῦν καὶ λαμπρύνουν τὰ ὀνόματα τῶν ἀειμνήστων Δημητρίου Χόνδρου, διακεκριμένου καθηγητῆ τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν καὶ ἔξοχου πατριώτη. Τοῦ Οὐμβέρτου Ἀργυροῦ, τοῦ ἐξαίρετου καλλιτέχνη, ζωγράφου καὶ Ἀκαδημαϊκοῦ. Τῆς ὑπέροχης Σερραῖας Ἄννας Τριανταφυλλίδου, ποὺ σὰν παιδαγωγὸς ἄριστη, σὰν καθηγήτρια τοῦ Ἀρσακείου στὴν ἀρχή, ὕστερα στὸ ἰδιόκτητο ἐκπαιδευτήριό της, καὶ τέλος σὰν Πρόεδρος τοῦ Λυκείου τῶν Ἑλληνίδων ἐπὶ σειρὰν ἐτῶν, ἐμόρφωσε γενεὲς ἑλληνίδων μητέρων καὶ ἐτίμησε ὅσο λίγες γυναῖκες καὶ τὰς Σέρρας καὶ τὴν Ἑλλάδα ὁλόκληρη, ἐν μέσαις Ἀθήναις. Τῆς Λιλίκας Χριστομάνου-Καλίνσκη, τῆς ἐκλεκτῆς καὶ ἀπὸ τὸ Μελένικο ὀρρωμένης γνωστῆς στὸ πανελλήνιο οἰκογένειας τῶν Χριστομάνων. Τοῦ Κωνσταντίνου Τέγου, διαπρεποῦς νομομαθοῦς καὶ νομικοῦ Συμβούλου

τοῦ Κράτους, τοῦ Ἰακώβου Ζαγκαρόλα, διαπρεποῦς ποινικολόγου καὶ ὑφηγητοῦ τοῦ Ποινικοῦ Δικαίου, τοῦ Κωνσταντίνου Καπέτη ἀνωτάτου Τραπεζιτικοῦ, τρισεγγονοῦ τοῦ ἥρωος Ἐμμανουὴλ Παπαῦ καὶ ἄλλων.

Ἀξίζει νὰ ἀναφέρουμε τὰ ὀνόματα τοῦ πρώτου Διοικητικοῦ Συμβουλίου :

Πρόεδρος Βασίλειος Σιμωνίδης

Ἀντιπρόεδρος Λιλίκα Χριστομάνου

Γεν. Γραμματεὺς Πέτρος Πέννας

Ταμίας Νατάλης Πέτροβιτς

Ἐφορος Ἑλλη Δημ. Ἀγγέλου, εἰς τὴν δεξιτοτεχνίαν τῆς ὁποίας ὀφείλεται καὶ τὸ ἔμβλημα τῆς Ἐταιρίας μας,

καὶ Μέλη : Δ. Χόνδρος, Οὐμβέρτος Ἀργυρός, Ἀλέξανδρος Σφήκας, Κ. Τέγος, Μιχαὴλ Μεγγρέλης καὶ Ἰ. Πετράκογλου.

Ἀπὸ τὰ τότε ἰδρυτικὰ μέλη καὶ τὸ πρῶτο ἐκεῖνο Διοικητικὸ Συμβούλιο, ἐλάχιστοι σήμερα οἱ ἐπιζῶντες. Ὅμως τὰ κενὰ πού κατὰ καιροὺς ἐδημιουργήθησαν, ἐπληρώθησαν μὲ τὴν πρόθυμη μέθεξι καὶ συμπαραστάση νέων πνευματικῶν δυνάμεων, ὥστε τὸ ἔργον πού θεμελιώθηκε ἀπὸ ἐκείνους, νὰ συνεχισθῇ κατὰ τρόπο ἀπρόσκοπτο μιὰ ὁλόκληρη εἰκοσιπενταετία.

Ἀλλὰ εἶναι τάχα τόσο σημαντικὸ καὶ ἀξιόλογο τὸ ἔργο πού ἐπιτελέσαμε, καὶ τὰ ὧς τώρα ἐπιτεύγματα ἀνταποκρίνονται πρὸς τὶς προσδοκίαι τῶν ἰδρυτῶν ;

Ἡ Ἐταιρία μας ἔχει στόχους καθαρῶς πνευματικούς καὶ Ἐθνικούς. Ἡ ἱστορική, λαογραφικὴ καὶ γλωσσολογικὴ ἔρευνα τῆς περιοχῆς τῶν Σερρῶν, ὁ βασικός της σκοπός, ἡ δὲ διατήρηση τῆς μνήμης καὶ ἡ ἀναδρομὴ στὶς πηγές τῆς προγονικῆς μας δραστηριότητος συντελεῖ ἀναμφισβήτητα σιτὸν φρονιματισμὸ καὶ σιτὴν ὑπερήφανη Ἐθνικὴ ἀνάταση.

Χρειάστηκε πολλὴ ἐπιμονὴ καὶ προσπάθεια νὰ βρεθοῦν οἱ εἰδικοί ἐκεῖνοι συνεργάτες πού θὰ εἶχαν τὴν ἔφεση καὶ τὴν ἰκανότητα νὰ ἀσχοληθοῦν μὲ τὰ ἱστορικά, τὰ λαογραφικὰ καὶ ἀρχαιολογικὰ θέματα ἰδιαίτερου ἐνδιαφέροντος διὰ τὸν τόπον μας. Καὶ ἀκριβῶς ἡ δυσκολία μας ἔγκειται στὸ περιορισμένο τοῦ γεωγραφικοῦ χώρου, πού εἶναι τὸ ἀντικείμενο τῆς μελέτης καὶ τῆς ἔρευνάς μας. Ὡς τόσο εἴμεθα εὐτυχεῖς πού μὲ τὴν ἐπιμονή μας μπορέσαμε νὰ ἐμπνεύσουμε σὲ πολλοὺς νέους τὴν ἀγάπη πρὸς τὴν ἱστορικὴ ἔρευνα τῆς ἰδιαίτερας μας πατρίδος, καὶ ἔτσι νὰ πλουτίσουμε τὸ ἱστορικὸ της ἀρχεῖο.

Τοὺς σκοποὺς τῆς Ἐταιρίας μας τοὺς ἐξεπληρώσαμε μὲ μιὰ σειρά ὁμιλιῶν ἐδῶ σιτὴν Ἀθήνα, σιτὴν Θεσσαλονίκη, σιτὰς Σέρρας, σιτὴ Νέα Ζίχνη, σιτὸ Σιδηρόκαστρο, σιτὴ Νιγρίτα κλπ., ὕστερα ἀπὸ προσκλήσεις τῶν ἐντοπίων ἀρχῶν καὶ πνευματικῶν Σωματείων, μὲ θέματα πάντοτε ἀνάλογα μὲ

τὴν ποικίλη τοῦ τόπου μας ἱστορία, προβάλλοντας τὴν ἱστορικὴ παρουσία τῶν Σερρῶν καὶ μὲ τὴν συμμετοχὴ μας σὲ Διεθνῆ συνέδρια.

Ἄλλὰ τὸ σπουδαιότερο ἔργο τῆς Ἑταιρίας εἶναι τὸ περιοδικὸ τῆς σύγγραμμα, τὰ «**Σερραϊκὰ Χρονικά**», ὅπου ἔχουμε ἀποθησαυρίσει πλούσιο καὶ ποικίλο ἱστορικὸ, λαογραφικὸ, ἀρχαιολογικὸ καὶ γλωσσικὸ ὕλικό, μὲ τὴν συνεργασία ἐκλεκτῶν καὶ διακεκριμένων ἐρευνητῶν. Δυστυχῶς ὁ χρόνος δὲν μοῦ ἐπιτρέπει νὰ σᾶς κουράσω μετὴν μνεῖα τῶν συνεργατῶν καὶ τῆς προσφορᾶς τοῦ καθενός.

Ὡς τώρα τυπώθηκαν 7 τόμοι καὶ ἄρχισε καὶ ἡ ἐκτύπωσις καὶ τοῦ 8ου τόμου.

Ποία ἡ ἀξία τοῦ ἔργου αὐτοῦ; Θὰ ἀφίσω τοὺς εἰδικοὺς κριτικοὺς νὰ ὀμιλήσουν γι' αὐτό. Ἐνα μόνον μπορῶ νὰ πῶ, πὼς ὅλοι οἱ τόμοι πὸν ἐκδοθήκανε ὡς σήμερα, ἔγιναν εὐμενέστατα δεκτοὶ ἀπὸ τὸν ἐπιστημονικὸ κόσμον, μὲ προεξάρχον τὸ ἀνώτατο πνευματικὸ μας ἴδρυμα, τὴν Ἀκαδημία τῶν Ἀθηνῶν, πὸν στὴν πανηγυρικὴ συνεδρία τῆς 29 Δεκεμβρίου τοῦ 1966, διὰ χειρὸς τοῦ σημερινοῦ Προέδρου τῆς Ἑλληνικῆς Δημοκρατίας, τότε δὲ Προέδρου τῆς Ἀκαδημίας, ἀπένευμε εἰς τὴν Ἑταιρίαν μας «**ἔπαινον**» μὲ τὸ αἰτιολογικὸ ὅτι «τὸ ἔργο τῆς Ἑταιρίας εἶναι ἀξιόλογον, πολύτιμον καὶ χρήσιμον, ὡς ἀποβλέπον εἰς τὴν συγκέντρωσιν καὶ διάσωσιν στοιχείων τοῦ Ἑθνικοῦ μας βίου, τὰ ὅποια ὀσημέραι λησμονοῦνται καὶ ἐξαφανίζονται».

Πράγματι ἡ σημασία τῆς ὑπάρξεως τῆς Ἑταιρίας μας εἶναι σημαντικὴ, γιὰ δι' αὐτῆς ἐπιτυγχάνεται ἡ ἱστορικὴ καὶ λαογραφικὴ παρουσία τῆς ἰδιαιτερῆς μας πατρίδος, τῶν Σερρῶν, καὶ ἡ συμβολὴ τῆς στὴν καθόλου πολιτικὴ ἀνάπτυξη καὶ ἐπεξεργασία τοῦ Ἑθνικοῦ μας γίνεσθαι.

Τὴν ἐπισημαίνουν οἱ εἰδικοὶ μελετηταὶ καὶ ἱστορικοὶ πὸν ἐξυμνοῦν τὴν προσπάθειά μας χωρὶς καμμιά φραστικὴ φειδῶ γιὰ τὴν σπουδαιότητα καὶ τὴν οὐσιαστικὴν προσφορὰ, ἀπὸ τὴν ἔκδοσιν ἀκόμα τῶν πρώτων τόμων.

Στὴν Ἐφημερίδα «Καθημερινή» τῶν Ἀθηνῶν τῆς 27 Μαρτίου τοῦ 1957, σὲ μιὰ πολὺστήλη ἐπιφυλλίδα καὶ μὲ τὴν εὐκαιρία τῆς κυκλοφορίας τῶν δύο πρώτων τόμων τῶν «Σερραϊκῶν Χρονικῶν», ὁ γνωστὸς ἱστοριοκριτικὸς Φάνης Μιχαλόπουλος γράφει ἐνθουσιαστικά: «Ἐστερα ἀπὸ τὴν ἔκδοσιν τῆς Ἱστορίας τῶν Σερρῶν ἀπὸ τῆς Ἀλώσεως μέχρι τῶν ἡμερῶν μας καὶ μερικῶν ἄλλων δημοσιευμάτων γιὰ τὴν Ἀνατολικὴν Μακεδονία, νὰ τώρα ἔρχεται ὁ κ. Πέννας καὶ μᾶς δίνει κάτι τὸ πιὸ πάγιο: Τὰ Σερραϊκὰ Χρονικά (τόμ. Α' 1953, τόμ. Β' 1957). Εἶναι τὸ δημοσίευμα τῆς Ἱστορικῆς καὶ Λαογραφικῆς Ἑταιρίας Σερρῶν Μελενίκου πὸν πήχθηκε τὸ 1952 ἀπὸ διαπρεπεῖς Σερραῖους, τὸν κ. Πέτρο Πέννα ὡς Γενικὸν Γραμματέα, τὸν Σιμωνίδην, ὡς Πρόεδρον, τὸν Χόνδρον, τὴν κ. Χριστομάνου, τὸν Πέτροβιτς καὶ ἄλλους...» καὶ ἀφοῦ ἀναφέρεται στοὺς σκοποὺς τῆς Ἑταιρίας συνεχίζει: «Σκοπὸς ἅγιος πὸν σαφῶς ἀναγράφεται στὸ καταστατικὸ, ἀφοῦ ἔχει ὡς ἀντικεί-

μενό του τις πόλεις Σερρών και Μελενίκου, τις ἀκροπόλεις αὐτὲς τοῦ Ἑλληνισμοῦ στὴν Ἀνατολικὴ Μακεδονία κατ' ὅλη τὴ διάρκεια τῆς τουρκοκρατίας, τῆς ἀπελευθερώσεως κι αὐτῆς τῆς κατοχῆς τοῦ 1917 καὶ 1941». Καὶ συνεχίζει: «Πόσοι καὶ πόσοι θησαυροὶ Ἱστορικοί, Λαογραφικοὶ καὶ Γλωσσικοί, πόσα στοιχεῖα γιὰ τὰ σπίτια, γιὰ τὰ κοστούμια τῶν ἀνδρῶν καὶ τῶν γυναικῶν, γιὰ τις συνοικίες κλπ. δὲν συγκεντρώθηκαν στοὺς δύο τόμους τῶν Σερραϊκῶν Χρονικῶν. Γιὰ πρώτη φορὰ μᾶς δίδονται τόσα δείγματα τοῦ πολιτισμοῦ τῶν Σερρῶν καὶ τοῦ Μελενίκου καὶ τῶν ἄλλων πόλεων τῆς περιοχῆς...».

Ἄφου διεξοδικὰ ἀναλύει τὸ περιεχόμενο καὶ τῶν δύο τόμων καὶ τις ξεχωριστὲς μελέτες τῶν συνεργατῶν τῶν Σερραϊκῶν Χρονικῶν, ὁ Φάνης Μιχαλόπουλος τελειώνει τὴν ἐνθουσιώδη παρουσίαση τοῦ πνευματικοῦ αὐτοῦ ὄργανου τῆς Ἑταιρίας μας μὲ τὰ ἑξῆς: «Θὰ ἦταν εὐχῆς ἔργο, ὅπως ἡ περιοδικὴ αὐτὴ ἐκδοση ἐξακολουθήσῃ νὰ βγαίνει. Εἶναι ἡ πρώτη φορὰ ποὺ τόσο συγκεκριμένα μᾶς δίδονται τόσα στοιχεῖα γιὰ μιὰ περιοχὴ τῆς Βορείου Ἑλλάδος, ἡ ὁποία ὑπῆρξε παρ' ὅλες τις ἐπιβολὲς τῶν Βουλγάρων ἢ κατ' ἐξοχὴν ἑλληνικὴ μὲ δράση ποὺ προκαλεῖ τὸν θαυμασμό μας.

Μὲ τὴν μεγαλύτερη χαρὰ περιμένουμε τὸν τρίτο τόμο «τῶν Σερραϊκῶν Χρονικῶν» ποὺ ἐλπίζουμε νὰ βγῆ πολὺ γρήγορα, χάρις στὴν ἐργατικότητα καὶ τὴν ἀγάπη τοῦ κ. Πέννα γιὰ τὴν πατρίδα του Ἑλλάδα εἶναι πλέον ἡ Μακεδονία καὶ ἴσκι ὁ Μωριάς...».

Ὁ διακεκριμένος δημοσιογράφος καὶ κριτικὸς τῆς μεγάλης κυκλοφορίας ἐφημερίδος τῆς Θεσσαλονίκης «Μακεδονία» κ. Χαρ. Λαμπρινὸς σ' ἓνα ἐνθουσιῶδες δίστιγλο ἄρθρο του στὸ φύλλο τῆς 31 Δεκεμβρίου τοῦ 1976 γράφει ἀνάμεσα στ' ἄλλα:

«Υπάρχουν μερικὲς περιοδικὲς ἐκδόσεις ποὺ ἡ ἀξία τους καὶ ἡ ἀποστολή τους καὶ ὁ στόχος τους ἔχουν θέση ἀντίστροφα ἀνάλογη πρὸς τὴν κυκλοφορία τους καὶ τὴν ἐπαφή τους μὲ τὸ κοινό. Ὅσο ὅμως εἶναι πιὸ ἀγνωστες στὸ πολὺ κοινὸ καὶ ὅσο λιγώτερο σχετίζονται μὲ τὴν ἐπικαιρότητα, τόσο μεγαλύτερη εἶναι ἡ ἀξία τους γιὰ τὴν ἱστορία καὶ τὴν ζωὴ τοῦ τόπου ποὺ διακονοῦν καὶ προβάλλουν».

Καὶ ἀναλύοντας μία πρὸς μία τις ἐργασίες τοῦ τελευταίου 7ου τόμου προσθέτει τελειώνοντας: «Ἔτσι κάθε μιὰ ἀπὸ τις ἐργασίες αὐτὲς προσφέρει καὶ κάτι στὴν ἀρχαιολογία, τὴν ἱστορία, τὰ ἦθη καὶ τὰ ἔθιμα, τὴν ζωὴ τοῦ τόπου καὶ τοὺς πόθους, τις ἐλπίδες καὶ τοὺς καημοὺς τῶν ἀνθρώπων του».

Πρὶν συνεχίσω νὰ ἀναφέρω ἀκόμη μερικὲς χαρακτηριστικὲς κριτικὲς γιὰ τὸ ἔργο καὶ τὴν προσφορὰ τῆς Ἑταιρίας μας, θὰ παρακαλοῦσα αὐτὸ νὰ μὴ θεωρηθῆ σὰν προσωπικὴ διαφήμιση. Τὸ ἔργον τῆς Ἑταιρίας εἶναι συλλογικὴ προσπάθεια ὄλων μας. Καὶ τῶν ἐν τῇ Διοικήσει καὶ ὄλων τῶν μελῶν αὐτῆς. Διὰ τοῦτο οἱ ἔπαινοι ποὺ ἀποδίδονται στὸ ἔργο

τῆς Ἑταιρίας ἀνήκουν σ' ὅλους μας, πού μὲ τὴν συμπαράσταση τὴν ὕλική καὶ τὴν ἠθικὴ συμβάλλουν στὴν δραστηριοποίησή της.

Μὲ τὴν εὐκαιρία τῆς κυκλοφορίας τοῦ βου τόμου τῶν **Σερραϊκῶν Χρονικῶν**, ὁ διακεκριμένος λογοτέχνης, συγγραφεὺς καὶ κριτικὸς κ. Δημήτρης Σιατόπουλος, πού ἔχει τιμηθεῖ μὲ τὸ βραβεῖο τῆς Ἀκαδημίας, ἀπὸ τὸν ραδιοφωνικὸ σταθμὸ Ἀθηνῶν, στὴν ἐκπομπὴ «Πνευματικὴ Ἑλλάδα» τῆς 29 Αὐγούστου 1974, λέγει ἀνάμεσα σι' ἄλλα : «Πρόκειται γιὰ μιὰ πολὺτιμη ἔκδοση, πού τιμᾶει τὸν ἔξοχο Μακεδονικὸ χῶρο καὶ διασώζει τὴν παράδοση τόσο τῆς Πανάρχαιας Ἑλληνίδας ψυχῆς πού κατοικεῖ, ὅσο καὶ τῆς νεώτερης πνευματικῆς καὶ κοινωνικῆς ἀκτινοβολίας.

Ἐπιτελεῖται ἀπὸ τὴν Ἱστορικὴ καὶ Λαογραφικὴ Ἑταιρία Σερρῶν-Μελένικου ἓνα ὑψηλὸ πνευματικὸ λειτούργημα».

Μὲ τὴν εὐκαιρία τῆς ἐκδόσεως καὶ κυκλοφορίας τοῦ 7ου τόμου τῶν **Σερραϊκῶν Χρονικῶν**, ὁ ἐπίσης διακεκριμένος καὶ ἐκλεκτὸς λογοτέχνης καὶ κριτικὸς τῆς Θεσσαλονίκης κ. Τάκης Γκοσιόπουλος, στὴν καθιερωμένη τακτικὴ ἐκπομπὴ τοῦ Ραδιοφωνικοῦ Σταθμοῦ Θεσσαλονίκης τῆς 14 Ἰανουαρίου 1977 μὲ τὸν τίτλο : «Πνευματικὴ καὶ καλλιτεχνικὴ κίνηση στὴν Βόρ. Ἑλλάδα» ὑποδέχθηκε ἐπίσης θερμὰ τὴν ἔκδοση τοῦ τόμου. Μιλώντας γι' αὐτὸν ἀναφέρει : «Τώρα κυκλοφόρησε ὁ ἕβδομος τόμος μὲ τὴν ἐπιμέλεια τῶν συγγραφέων Πέτρου Πέννα καὶ Τρ. Θεοδωρίδη. Μέσα στίς 256 σελίδες τοῦ καλαίσθητου αὐτοῦ τόμου, ὁ μελετητὴς βρίσκει πολὺτιμες Ἱστορικές, Ἐθνολογικές, Λαογραφικές, γλωσσολογικὰς κλπ. πληροφορίες. Ὅλες οἱ μελέτες τοῦ τόμου αὐτοῦ ἀνατρέχουν στὸ παρελθόν, μελετοῦν τίς πηγὰς πού ἀπόμειναν ἀπὸ τὰ πανάρχαια χρόνια, συσχετίζουν μὲ τὰ σημερινὰ καὶ μᾶς κάνουν νὰ στεκόμαστε μὲ ἐκπληξὴ καὶ θαυμασμὸ στὴν ἑλληνικὴ συνέχεια. Ἡ πλούσια τεκμηρίωση μὲ τίς εἰκόνες καὶ τὴν βιβλιογραφία, μᾶς ἐπιτρέπει νὰ κινηθοῦμε στὴν παράδοση, νὰ οἰκειοποιηθοῦμε τίς ἱστορικὰς διερευνήσεις τῶν συγγραφέων, ἀνάλογα μὲ τὴν πυκνότητά τους καὶ τὴν ἐπιστημονικὴ ἔφεση καὶ νὰ πλουτίσουμε τὴν ἑλλειπῆ γνῶση μας. Τέτοιες ἐκδόσεις γιὰ τὸν Βορειοελλαδίτικο χῶρο ἀποτελοῦν παρήγορες ἀκτινοβολίες, πού τιμοῦν τοὺς ἐκδότες».

Ἐξ ἄλλου, στὴν μεγάλῃς κυκλοφορίας ἑβδομαδιαία ἑφημερίδα τῶν Ἀθηνῶν «Προσφυγικὸς Κόσμος», στὸ φύλλο τῆς 9 Φεβρουαρίου 1974, δημοσιεύεται μακρότατη κριτικὴ τοῦ γνωστοῦ συγγραφέως, ποιητοῦ καὶ κριτικοῦ κ. Ἀντώνη Τσακιρόπουλου.

«Κάθε τόμος τῶν Σερραϊκῶν Χρονικῶν—γράφει ὁ Τσακιρόπουλος—πού ἐκδίδει ἡ Ἱστορικὴ καὶ Λαογραφικὴ Ἑταιρία Σερρῶν - Μελένικου ἀποτελεῖ ἓνα σημαντικὸ γεγονός. Τὸ ἐξαίρετο ἐπιτελεῖο τῶν συμπατριωτῶν μας πού διευθύνει τὴν Ἑταιρία στὴν Ἀθήνα καὶ ἐκδίδει τὰ Σερραϊκὰ Χρονικά, πρέπει νὰ αἰσθάνεται μεγάλῃς χαρὰ καὶ ἄκρα ἱκανοποίηση γιὰ τὰ ἐπιτεύγματα του καὶ τὴ δράση του».

Καὶ ἀφοῦ ἀναλύει τὴν ἀξία τῶν καθέκαστα μελετῶν συνεχίζει: «Ἀπὸ τὴν μελέτη τοῦ ἀνὰ χεῖρας τόμου, τῶν ἄρθρων τοῦ καταστατικοῦ καὶ τὸν ἀπολογισμὸ τοῦ ἔργου, διαπιστώνει κανεὶς τὴν πίστη τοῦ Διοικητικοῦ Συμβουλίου στοὺς σκοποὺς τῆς Ἑταιρίας, τὸν ἐξαίρετο ζῆλο γιὰ δράση καὶ προσφορά, καθὼς ἐπίσης καὶ τὴν ἀγάπη καὶ τὴν συνεργασία τῶν μελῶν της. Ἡ εἴσοδος ἀκόμη νέων ἐπιλέκτων πνευματικῶν ἀνθρώπων, ἀνοίγει τὶς πλέον αἰσιόδοξες προοπτικὲς γιὰ μιὰ μακρόχρονη φωτεινὴ παρουσία τῆς ἤδη λαμπρῆς Ἱστορικῆς καὶ Λαογραφικῆς Ἑταιρίας, ποὺ τιμᾷ τὸν νομὸν Σερρῶν, τὴν Πατρίδα μας καὶ τὰ Ἑλληνικὰ Γράμματα».

Καὶ πάλι θὰ ἀναφερθῶ στὴν κρίση τοῦ κ. Σιατόπουλου. Στὴν φιλόλογικὴ σελίδα τῆς Ἐφημερίδος «Βραδυνή» τῆς 22 Μαρτίου 1977, σχολιάζοντας ἐπαινετικὰ τὴν ἔκδοση τοῦ 7ου τόμου τῶν Σερραϊκῶν Χρονικῶν τελειώνει τὴν κριτικὴ του ἀνάλυση μὲ τὴν εὐχὴ ἢ ὠραία αὐτὴ ἔκδοση νὰ βρῆ μίμηση καὶ σ' ὅλους τοὺς ἄλλους ἐπαρχιακοὺς μας χώρους, ὅπου δὲν ὑπάρχουν συγκεντρωτικὲς ἐκδόσεις τοῦ εἴδους. «Ἡ μελέτη καὶ διάσωση τοῦ λαϊκοῦ μας πολιτισμοῦ καὶ τῶν πνευματικῶν μας παραδόσεων καὶ ἀξιῶν εἶναι ἀπὸ τὰ πιὸ σοβαρὰ μελήματα μας. Τὰ Σερραϊκὰ Χρονικὰ ἐπάξια ἐπιμελοῦνται αὐτὸ τὸ χρέος».

Θὰ πῆγαινα σὲ μᾶκρος, ἂν θὰ ἐπιχειροῦσα νὰ σᾶς ἀραδιάσω ὅλα ὅσα γράφηκαν καὶ εἰπώθησαν κατὰ καιροῦς ἐπαινετικὰ πάντοτε γιὰ τὸ ἔργο μας.

Θὰ ἀναφέρω μιὰ τελευταία κρίση, τοῦ ἱστορικοῦ τῆς Βεροίας δικηγόρου καὶ Βουλευτοῦ ἤδη κ. Γεωργίου Χιονίδη. Ὁ κ. Χιονίδης μεταξὺ τῶν ἄλλων γράφει στὸν «Φρουρὸ τῆς Ἡμαθίας» τῆς 14 Ἀπριλίου 1971: «Εἶναι ἀναμφισβητήτως τυχερὴ ἡ ἱστορικὴ πόλις τῶν Σερρῶν, διότι διαθέτει μίαν πλειάδα πνευματικῶν ἀνθρώπων πανελληνίου προβολῆς: ἕναν Πέτρον Πένναν, ἕνα Τριαντάφυλλον Θεοδωρίδην, ἕναν Γεώργιον Καφταντζῆν, ἕναν Γεώργιον Αἰκατερινίδην καὶ ἄλλοτε ἕνα Νατάλην Πέτροβιτς κ.ἄ.».

Καὶ ἀφοῦ σκιαγραφεῖ τὴν προσωπικότητα ὅλων αὐτῶν ποὺ ἀναφέρει, καὶ ἀναλύει καὶ ἀξιολογεῖ τὴν ἐργασία τοῦ καθενός, ὁ κ. Χιονίδης τελειώνοντας τὴν ἐμπεριστατωμένη καὶ εὐνοϊκὴ κριτικὴ του, γράφει μακαρίζοντας τὴν πόλη τῶν Σερρῶν: «Νομίζω λοιπόν, ὅτι ὁ ἀναγνώστης θὰ συμφωνῆ πλέον ὅτι ὁ νομὸς καὶ ἡ πόλις τῶν Σερρῶν εἶναι πράγματι τυχεροί...».

Καὶ πρέπει νὰ εἶναι τυχερὴ ἡ πόλη τῶν Σερρῶν. Ὁχι γιὰ τοὺς λόγους ποὺ ἀναφέρει ὁ Χιονίδης. Ἀλλὰ γιὰτὶ ἀπὸ τοῦ Δημοτικοῦ της Ἀρχοντα ὡς τὸν τελευταῖο δημότη, εἶναι ὅλοι τους παθιασμένοι ἀπὸ ἀγάπη καὶ φροντίδες γι' αὐτήν. Γιατὶ οἱ ἀπόδημοι νοσταλγοὶ τῆς πατρίδας γῆς ζοῦν μὲ τὸ ὄνειρο τῆς ἐπιστροφῆς καὶ μὲ τὰ ἔργα τους καὶ τὴν ποικίλη καὶ ἔθνωφελῆ δράση της, προβάλλουν καὶ τιμοῦν τὸ ὄνομά της.

Γιατὶ καὶ οἱ ξένοι, ὅσοι εὐτύχησαν νὰ ζήσουν γιὰ λίγο ἢ γιὰ πολὺ μέσα

στήν ἑξαΐσια φύση της καὶ τὴν ἀτμόσφαιρά της, τὴν λάτρευαν, τὴν ὕμνησαν καὶ τὴν τραγούδησαν, μὲ ποιήματα σὰν καὶ τοῦτα ποὺ σὲ λίγο θὰ ἀκούσετε.

Θεωρῶ χρέος μου, πρὶν ἐγκαταλείψω τὸ βῆμα νὰ εὐχαριστήσω θερμὰ ἐκ μέρους ὀλοκλήρου τοῦ Διοικητικοῦ Συμβουλίου, ὅλους σας, ποὺ τόσο πρόθυμα ἀνταποκριθῆκατε στὴν πρόσκλησή μας. Ἰδιαίτερα εὐχαριστῶ τὸν ἑξάϊρειτο καὶ δραστήριο Δήμαρχο τῶν Σερρών κ. Ἀνδρέαν Ἀνδρέου, ποὺ τόσο πρόθυμα δέχθηκε νὰ τιμήσῃ μὲ τὴν παρουσία του τὴν ἀποψινὴ μας ἐκδήλωση σὰν ἐκπρόσωπος ὄλων τῶν Σερραίων, θυσιάζοντας γιὰ λίγο τὶς τόσο πολὺτιμες ἀσχολίες του. Εὐχαριστῶ τὸν Πρόεδρο τῆς Ἑταιρίας Μακεδονικῶν Σπουδῶν καὶ διακεκριμένον καθηγητὴν τῆς Νομικῆς Σχολῆς τοῦ Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης κ. Κωνσταντῖνον Βαβοῦσκον γιὰ τὴν ἑξαιρετικὴ τιμὴ ποὺ μᾶς κάνει νὰ ὑποβληθῆ εἰς τὸν κόπο ἑνὸς μακρινοῦ ταξιδιοῦ, γιὰ νὰ συνορτάσῃ μαζί μας καὶ μεταφέρῃ τὸν χαιρετισμὸ τῆς μητρικῆς Ἑταιρίας τῶν Μακεδονικῶν Σπουδῶν, ποὺ τόσην ὄθηση καὶ ζωογόνο πνοὴ δίδει στὴν πνευματικὴ ζωὴ τῆς Μακεδονίας.

Εὐχαριστῶ τοὺς Προέδρους τῶν ἐν Ἀθήναις Μακεδονικῶν καὶ Σερραϊκῶν Συλλόγων καὶ Σωματείων, κυρίους Ἀστ. Χατζιδίναν, Θ. Σαράντην, Νικόλαον Τζαλέπην καὶ Ἀριστείδην Δράγιον γιὰ τὴν πρόθεσίν τους νὰ ἀπευθύνουν τὸν πρέποντα χαιρετισμὸν, καὶ τὸν Πρόεδρον τῆς Ἑνώσεως Ἑλλήνων Λογοτεχνῶν κ. Νίκον Στασινόπουλον γιὰ τὴ συμμετοχὴ του στὸν ἑορτασμὸν μας. Εὐχαριστῶ τὰς καλλιτέχνιδας Κας Πίτσαν Καπιτσανέα, τοῦ Ἑθνικοῦ Θεάτρου, καὶ τὴν συμπατριώτισσάν μας Ἀγνὴν Βλάχου, ποὺ μὲ τόσην προθυμία καλωσύνη καὶ εὐγένεια δέχθηκαν νὰ ἐρμηνεύσουν ποιήματα ἐκλεκτῶν ποιητῶν ποὺ ἐγοητεύθησαν καὶ ἐνεπνεύσθησαν ἀπὸ τὸ ἱστορικὸ παρελθὸν τῶν Σερρών καὶ τὶς περιπέτειές της.

Εὐχαριστῶ τέλος ὅλους τοὺς συνεργάτες μας καὶ ἰδιαίτερος τὸν Ἀντιπρόεδρον τῆς Ἑταιρίας μας κ. Τριαντ. Θεοδωρίδη, τὸν θεμελιωτὴν καὶ ἀκούραστον αὐτὸν συντελεστὴν τῆς προόδου της γιὰ τὴν στενὴ καὶ εἰλικρινῆ συνεργασία του, καὶ τὸν πολὺτιμο κ. Γεώργιο Αἰκατερινίδη, Ἐφορὸ μας, συντάκτη τοῦ Κέντρου Λαογραφίας τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν, ποὺ κλείνοντας τὴν ἀποψινὴ μας βραδυά, θὰ μᾶς δώσῃ μὲ τὴν ταινία ποὺ θὰ προβάλλῃ, μιὰ γεύση ἀπὸ τὸν ἀνεκτίμητο λαογραφικὸ θησαυρὸ τῆς ἰδιαίτερης πατρίδας μας.

ΟΜΙΛΙΑ
ΤΟΥ ΑΝΤΙΠΡΟΕΔΡΟΥ ΤΗΣ ΕΤΑΙΡΙΑΣ
κ. ΤΡΙΑΝΤΑΦΥΛΛΟΥ Δ. ΘΕΟΔΩΡΙΔΗ

Κυρίες καὶ Κύριοι,

Γιὰ νὰ συμπληρώσουμε τὴν ὁμιλία τοῦ Προέδρου μας κ. Πέτρου Πέννα, θὰ ποῦμε, ἔκτος προγράμματος, λίγα λόγια. Θά'ταν, ὀπωσδήποτε, μιὰ παράλειψη νὰ μὴ ποῦμε λίγες λέξεις γιὰ τὴν ψυχὴ, τὸν κινητήριον μοχλὸ τῆς Ἑταιρίας μας, ποὺ εἶναι ὁ κ. Πέτρος Πέννας. Μὲ τὴ δημιουργικὴ πνοὴ καὶ τὴ φωτισμένη του καθοδήγηση φθάσαμε σήμερα αἰσίως στὴν εἰκοσιπενταετία τῆς Ἑταιρίας.

Ὁ ἀγαπητὸς μας σεμνὸς Πρόεδρος ἄς μᾶς συγχωρήσῃ γιὰ τὸν αἰφνιδιασμὸ μας αὐτόν, ποὺ προσκρούει, βέβαια, στὴ γνωστὴ του σεμνότητα καὶ μετριοφροσύνη. Ἄλλ' εἶναι ἀνάγκη νὰ εἰπωθῇ μιὰ ἀλήθεια. Ὁ Πέτρος Πέννας καὶ ὁ ἀείμνηστος Νατάλης Πέτροβιτς εἶναι οἱ πρωτεργάτες τῆς ἰδρύσεως τῆς Ἑταιρίας μας.

Τώρα στὸν Πέννα χροστᾶμε, κατὰ μεγάλο μέρος, τὴν μακροχρόνια ὑπαρξὴ, τὴν πρόοδο τῆς Ἑταιρίας μας. Ἡ Ἑταιρία τούτη εἶναι τὸ πιὸ ἀγαπημένο του παιδί. Ἀφοσιώθηκε σ' αὐτὴν μὲ ὅλη του τὴν ἀγάπη. Τῆς ἔδωσε τὴν ψυχὴ του. Καὶ τοῦτο γιὰ τὴν λατρεύει τὶς ἀγαπημένες μας Σέρρες καὶ ὀλόκληρο τὸν Νομὸ μας Σερρῶν, ὅπου καὶ ἡ ὠραία του γενέτειρα Ἄνω Πορρόϊα. Τὰ ἴδια αὐτὰ λόγια μας ἰσχύουν, βέβαια, καὶ γιὰ τὸν ἀλησμόνητο πολῦτιμο συνεργάτη μας Νατάλη Πέτροβιτς. Ὁ χαμὸς του μᾶς στοίχισε πολὺ.

Ἡ μορφή τοῦ Πέννα δεσπόζει καὶ σὲ κάθε τόμο τοῦ ἐπιστημονικοῦ ὀργάνου τῆς Ἑταιρίας μας τὰ «Σερραϊκὰ Χρονικά». Ὁ χρόνος καὶ ὁ φόρτος τοῦ προγράμματος τοῦ σημερινοῦ μας ἑορτασμοῦ δὲν μᾶς ἐπιτρέπουν νὰ μιλήσουμε ἐδῶ καὶ γιὰ τὸ μεγάλο συγγραφικὸ ἔργο τοῦ Πέτρου Πέννα, ποὺ εἶναι, ἄλλωστε, γνωστὸ στὸν ἐπιστημονικὸ κόσμον. Εἶναι γλαφυρὸς καὶ βαθυστόχαστος συγγραφεὺς πολλῶν ἱστορικῶν μελετῶν, μὲ κορύφωμα τὸν ὀγκώδη τόμον τῆς «Ἱστορίας τῶν Σερρῶν» (δεύτερη συμπληρωμένη ἔκδοσις). Στὶς πηγὰς τῶν βιβλίων του προστρέχουν ὄχι μόνο οἱ Ἕλληνες ἀλλὰ καὶ ξένοι συγγραφεῖς, ὅπως ἀναφέρει ὁ λογοτέχνης καὶ κριτικὸς Γιώργος Καφταντζῆς.

Καὶ μὲ τὴν εὐκαιρίαν τῆς τιμητικῆς καὶ τόσο χαρμόσυνης, γιὰ μᾶς, παρουσίας τοῦ ἀγαπητοῦ μας δημιουργικοῦ Δημάρχου τῶν Σερρῶν κ. Ἀνδρέα Ἀνδρέου, ποὺ γνωρίζει καλὰ τὸ ὅλον πνευματικὸν ἔργον τοῦ Προέδρου μας, νὰ μᾶς ἐπιτρέψῃ νὰ τοῦ ὑπενθυμίσουμε, πὼς *ἦλθε ἡ ὥρα* νὰ τιμηθῇ ἡ πολυαγαπημένη μας πόλις τῶν Σερρῶν τὸν Πέτρο Πέννα. Δὲν εἶναι μόνο ἄξιος σκαπανεὺς τῶν Γραμμάτων, ἀλλὰ καὶ μεγάλο τέκνον τῶν Σερρῶν μας.

Ἄς μοῦ ἐπιτραπῆ, τώρα, νὰ στραφῶ λίγο πρὸς τοὺς ἐπιστήμονες ὄλου τοῦ Νομοῦ μας Σερρῶν, πὸν κατοικοῦν στὴν Ἀθήνα καὶ στὰ προάστια της, καὶ νὰ τοὺς παρακαλέσω—ιδίως τοὺς Νέους μας ἐπιστήμονες—νὰ ἐγγραφοῦν ὄλοι τους ὡς μέλη τῆς Ἑταιρίας μας. Πρέπει νὰ πυκνώσουν τὰ στελέχη της. Γιατὶ ἀρκετὰ μέλη τοῦ Διοικητικοῦ της Συμβουλίου ἔχουν περάσει τὸ 70ὸν ἔτος τῆς ἡλικίας τους. Καὶ ἐγώ, ἔξι τώρα χρόνια, ἔχω «ἀνάπηρη» τὴν καρδιά μου. Λίγα, δυστυχῶς, μᾶς ἀπομένουν χρόνια! Σ' αὐτοὺς τοὺς Νέους μας ἐπιστήμονες θὰ παραδώσουμε τὴν σκυτάλη.

ΠΡΟΣΦΩΝΗΣΙΣ ΤΟΥ ΔΗΜΑΡΧΟΥ ΣΕΡΡΩΝ

κ. ΑΝΔΡΕΑ ΑΝΔΡΕΟΥ

Κύριε Πρόεδρε,
τῆς Ἱστορικῆς καὶ Λαογραφικῆς Ἑταιρίας
Σερρῶν - Μελενίκου,

Κυρίες καὶ Κύριοι,

Αἰσθάνομαι ἰδιαίτερη χαρὰ καὶ συγκίνηση, διότι ὡς ἐκπρόσωπος τοῦ Σερραϊκοῦ Λαοῦ εὐρίσκομαι αὐτὴν τὴν στιγμή κοντὰ σας, συμμετέχων εἰς τὴν ἐορταστικὴν αὐτὴν ἐκδήλωσιν πὸν σημαδεύει τὸ πέρασμα ἑνὸς τέταρτου Αἰῶνος ζωῆς ἑνὸς τόσον σημαντικοῦ Πνευματικοῦ Ἰδρύματος, ὅπως ἡ Ἑταιρία σας.

Δὲν θὰ ἐπεκταθῶ στὸ ἔργο της μέχρι σήμερα, διότι εἶναι γνωστὴ στὸ Πανελλήνιον ἡ Ἑθνικὴ καὶ Πνευματικὴ προσφορὰ τῆς Ἑταιρίας σας, ἡ ὁποία βεβαίως ἀποτελεῖ γνήσιον τέκνον τῆς Πνευματικῆς Παραδόσεως τῆς Σερραϊκῆς Μητροπόλεως πὸν δικαίως ἔχει ἀποκληθῆ ὡς «αἱ Ἀθῆναι τῆς Μακεδονίας».

Χαιρετίζω τὴν ὡραίαν καὶ συγκινητικὴν αὐτὴν γιὰ μᾶς τοὺς Σερραῖους τελετὴν καὶ εὐχομαι ὅπως καὶ εἰς τὸ μέλλον συνεχίσῃ τὴν γεμάτη ἀπὸ Πνευματικὴν καὶ Ἑθνικὴν προσφορὰν δραστηριότητά της.

Εἶμαι ὑποχρεωμένος δὲ νὰ εὐχαριστήσω θερμὰ τὸν Ἄξιον Ἄνδρα πὸν προΐσταται αὐτὴν τὴν στιγμήν τῆς Ἑταιρίας καὶ πρωτοεργάτην τῆς ἰδρύσεώς της, μεγάλον Σερραῖον καὶ λαμπρὸν φίλον κύριον Πέτρον Πένναν, διὰ τὴν μεγάλην τιμὴν πὸν ἔκαμε εἰς ἐμένα νὰ με προσκαλέσῃ σήμερα ἐδῶ καὶ νὰ ζήσω μαζί σας τὶς ὑπέροχες αὐτὲς στιγμὲς.

Τὸν διαβεβαίω δὲ ἀπὸ τῆς θέσεως αὐτῆς, ὅτι ὡς Δήμαρχος τῆς πόλεως Σερρῶν δὲν μοῦ διαφεύγει μιὰ ἄλλη ἐπέτειος, πὸν εὐχομαι νὰ ἐορτά-

σωμεν μαζί τὸ ἐπόμενο ἔτος, δηλαδή τὴν τεσσαρακονταετῆ ἐπέτειον ἀπὸ τῆς πρώτης ἐκδόσεως τῆς «Ἱστορίας τῶν Σερρῶν», τοῦ πολυτίμου αὐτοῦ



Ὁ Δήμαρχος Σερρῶν κ. Ἀνδρέας Ἀνδρέου

ἔργου του ποὺ ἐκδόθηκε μὲ τὴν συμβολὴ τότε τοῦ Δήμου Σερρῶν.
Σὰς Εὐχαριστῶ

**ΠΡΟΣΦΩΝΗΣΙΣ ΤΟΥ ΠΡΟΕΔΡΟΥ
ΤΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ ΚΑΙ ΚΑΘΗΓΗΤΟΥ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ
κ. ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ ΒΑΒΟΥΣΚΟΥ**

Κύριε Πρόεδρε,
Κυρίαί καὶ Κύριοι,

Ὁ κ. Πέννας ἐξέθεσε κατὰ τοιοῦτον τρόπον τὴν πράγματι ἀξιέπαινον δρᾶσιν τῆς Λαογραφικῆς καὶ Ἱστορικῆς Ἐταιρείας Σερρῶν—Μελενίκου, ὥστε ἐκ τῶν πραγμάτων δὲν μοῦ ἀπομένει ἢ νὰ περιορισθῶ εἰς ἀπλῆν διαπίστωσιν τῶν γεγονότων καὶ πλήρη ἐπιβεβαίωσιν αὐτῶν, πράγμα ποὺ εὐχαρίστως κάμνω.

Εἶναι ἰδιαιτέρως εὐχάριστον ὅτι ἡ Ἱστορική καὶ Λαογραφική Ἑταιρεία Σερρών—Μελενίκου ἀναπτύσσει τὴν δρᾶσιν της ἐντὸς τῶν Ἀθηνῶν. Διότι ὅλα τὰ πνευματικὰ Ἰδρύματα τῆς Μακεδονίας ἀναπτύσσουν δρᾶσιν κυρίως εἰς τὴν Μακεδониαν, ἢ δρᾶσις ὅμως αὕτη δὲν εἶναι γνωστὴ ἐδῶ, τοῦλάχιστον εἰς ὅσῃν ἔκτασιν θὰ ἔπρεπε νὰ εἶναι γνωστὴ. Δι' αὐτὸ συγχαίρω τὴν Ἑταιρείαν αὐτήν, ἢ ὁποῖα ἀγωνίζεται νὰ καταστήσῃ γνωστὴν τὴν Μακεδониαν καὶ κατὰ τὸ ἱστορικὸν της παρελθὸν καὶ κατὰ τὸ πραγματικὸν της παρὸν εἰς τὴν Νότιον Ἑλλάδα, κατὰ τρόπον ὥστε νὰ γνωρίζουν ὅλοι οἱ Ἕλληνες τί συνέβαινε καὶ τί συμβαίνει ἐκεῖθεν τοῦ Ὀλύμπου.

Αἱ Σέρραι ὑπῆρξαν πόλις Μακεδονικὴ μὲ ἐξαιρετικὴν πνευματικὴν δρᾶσιν. Ἦσαν τὸ καύχημα τοῦ Μακεδονικοῦ Ἑλληνισμοῦ! Ἀπὸ αὐτὰς ἐξῆλθον ἄνθρωποι τῶν γραμμάτων καὶ τῶν τεχνῶν, οἱ ὁποῖοι ἐλάμπρυνον καὶ τὴν πόλιν των καὶ τὴν Μακεδониαν καὶ τὴν Ἑλλάδα. Ἦσαν τὸ ἐν ἀπὸ τὰ τρία βασικὰ κέντρα τοῦ Μακεδονικοῦ Ἑλληνισμοῦ ἐπὶ Τουρκοκρατίας. Τὰ ἄλλα δύο ἦσαν ἡ Θεσσαλονίκη καὶ τὸ Μοναστήριον. Ὡραία πάντοτε πόλις, μὲ ὥραϊαν ρυμοτομίαν, μὲ καλαίσθητον ἐμφάνισιν καὶ μὲ κατοίκους εὐγενεῖς, καλλιεργημένους καὶ μὲ ἐπίπεδον πνευματικὸν σαφῶς ἀνώτερον. Εἶχον τὴν τιμὴν ἐπανεπιλημένως νὰ διδάξω εἰς τὸ Λαϊκὸν Πανεπιστήμιον, τὸ ὁποῖον διατηρεῖ εἰς τὰς Σέρρας ἢ Σερραϊκὴ Πολιτιστικὴ Ἑταιρεία καὶ εἶχον τοιουτοτρόπως τὴν εὐχαρίστησιν νὰ διαμορφώσω ἐκ τοῦ σύνεγγυς τὴν περὶ τῆς πόλεως καὶ τῶν κατοίκων της γνώμην μου. Αἱ Σέρραι ὑπῆρξαν πράγματι αἱ Ἀθῆναι τοῦ Βορρᾶ καὶ διὰ νὰ συμπληρώσω τὰ λεχθέντα ὑπὸ τοῦ κ. Πέννα καὶ τοῦ ὑπ' αὐτοῦ ἀναφερθέντος κ. Χιονίδου, αὐταὶ δὲν ὑπῆρξαν δύο, ἀλλὰ τρεῖς φορές τυχηραί. Διότι, πράγματι, ηὔτύχησαν τελικῶς νὰ περιληφθοῦν εἰς τὸ ἐλεύθερον κράτος καὶ νὰ χαίρωνται τοιουτοτρόπως τὴν Ἑλληνικὴν ἐλευθερίαν των, διὰ τὴν ὁποῖαν τόσον ἠγωνίσθησαν καὶ εἰς τὴν ὁποῖαν τόσα προσέφεραν κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὸ δύσμοιρον Μελενικόν, τὸ ὁποῖον δὲν εἶχε τοιαύτην τύχην.

Ἡ Ἑταιρεία, τῆς ὁποίας σήμερον ἐορτάζομεν τὴν εἰκοσιπενταετηρίδα, εἶναι Ἑταιρεία Σερρών—Μελενίκου. Δὲν ἤκουσα ὅμως τὸν ἀγαπητόν μας κ. Πένναν νὰ ἀναφέρεται εἰς τὸ Μελενικόν. Προφανῶς ὁ εἰς τὴν διάθεσίν του χρόνος δὲν ἐπέτρεψεν εἰς αὐτὸν τοῦτο. Ἄς μοὶ ἐπιτραπῇ κατόπιν τούτων νὰ χαιρετίσω κατὰ χρέος ἱστορικὸν καὶ τὸ λαμπρὸν Μελενικόν, τὴν Βυζαντινὴν αὐτὴν πόλιν μὲ τὰ ὥραϊα ἀρχοντικά καὶ μὲ τὰς οἰκογενείας τῶν κουροπαλάτηδων καὶ τῶν λογάδων τοῦ Γένους. Τὰ ἀρχοντικά μένουں πάντοτε ἐκεῖ, ἀψευδεῖς μάρτυρες τοῦ Ἑλληνικοῦ παρελθόντος, οἱ κάτοικοι ὅμως δὲν ὑπάρχουν ἐκεῖ διὰ νὰ τὰ χαροῦν! Ὅλοι ὁμοθυμῶς κατέφυγον εἰς τὴν Ἑλλάδα καὶ κυρίως εἰς τὴν περιοχὴν Σιδηροκάστρου καὶ Σερρών, ὅπου μετέφερον τὴν φιλοπονίαν καὶ τὰς πνευματικὰς των παραδόσεις, κατὰ τρόπον ὥστε νὰ ἀποτελοῦν πλέον μετὰ τῶν ἐντοπίων ἐνιαῖον Μακεδονικὸν σύνολον,

ἄρραγῆ Ἑλληνικὴν κοινότητα, τῆς ὁποίας τὰς πνευματικὰς ἐν γένει ἐκδηλώσεις μὲ τόσῃν ἀγάπῃ παρακολουθεῖ ἡ σήμερον ἑορτάζουσα Ἑταιρεία Σερρῶν—Μελενίκου.

Ἡ Ἑταιρεία Μακεδονικῶν Σπουδῶν, ἡ μήτηρ ὄλων τῶν πνευματικῶν μακεδονικῶν ἰδρυμάτων, ὅπως τοῦλάχιστον εἶχε τὴν καλωσύνην νὰ τὴν χαρακτηρίσῃ ὁ κ. Πέννας, χαίρεται ἰδιαιτέρως διὰ τὴν δρᾶσιν τῆς Λαογραφικῆς καὶ Ἱστορικῆς Ἑταιρείας Σερρῶν—Μελενίκου καὶ συγχαίρει αὐτὴν ἀπὸ καρδίας.

Ὡς Πρόεδρος τῆς Ἑταιρείας Μακεδονικῶν Σπουδῶν θεωρῶ ἐμαυτὸν εὐτυχῆ, διότι εὐρίσκομαι ἐδῶ καὶ ἔχω τὴν τιμὴν νὰ ἀπευθύνω τὸν χαιρετισμὸν τοῦτον. Δι' αὐτὸ ἐπιθυμῶ νὰ προβῶ εἰς μικρὰν διόρθωσιν τῶν ὑπὸ τοῦ κ. Πέννα λεχθέντων. Δὲν εἶναι ὀρθὸν ὅτι ὑπεβλήθη εἰς τὸν μέγαν κόπον νὰ ἔλθω ἐδῶ, διὰ νὰ παραστῶ εἰς τὴν ὥραίαν καὶ συγκινητικὴν αὐτὴν τελετήν. Ἀντιθέτως, ἐπαναλαμβάνω, ὑπῆρξε χαρὰ μου τὸ ταξείδιον τοῦτο καὶ εἶναι χαρὰ μου τὸ γεγονὸς ὅτι εἶμαι εἰς θέσιν νὰ ἀπευθύνω τὰς ὀλίγας αὐτὰς λέξεις ἐνώπιον ὄλων ὅσοι συγκεντρωμένοι ἐδῶ τιμᾶτε μὲ τὴν παρουσίαν σας τὴν τελετὴν ταύτην, διότι τοιοῦτοτρόπως τιμᾶτε τὴν Μακεδονίαν μας, τὸν πνεύμονα, ἀλλὰ καὶ τὴν καρδίαν τῆς Ἑλλάδος. Δὲν πρέπει ποτὲ οἱ Ἕλληνες νὰ λησμονοῦν ὅτι ὁ Βασιλεὺς Γεώργιος Α' εἶπεν εἰς τὸν πρωθυπουργὸν Δεληγιάννην, ὁ ὁποῖος ἠσχολεῖτο τότε μὲ τὸ Κρητικὸν ζήτημα: Τὴν Κρῆτην δὲν ὑπάρχει κίνδυνος νὰ διεκδικήσῃ κανεὶς. Τὴν Μακεδονίαν νὰ προσέξετε, διότι χωρὶς αὐτὴν ἀδύνατον ἡ Ἑλλὰς νὰ ζήσῃ!

Εὐχομαι λοιπόν, πᾶσαν περαιτέρω προκοπὴν εἰς τὴν Ἱστορικὴν καὶ Λαογραφικὴν Ἑταιρείαν Σερρῶν—Μελενίκου καὶ παρακαλῶ, Κύριε Πρόεδρε, νὰ μᾶς καλέσητε εἰς τὴν τελετὴν τῆς πεντηκονταετηρίδος σας. Αὐτὴ εἶναι ἡ θερμὴ μου εὐχὴ καὶ ὁ θερμὸς μου χαιρετισμὸς, πρὸς τὴν ἀξίαν Ἑταιρείαν σας!

**ΠΡΟΣΦΩΝΗΣΙΣ ΤΟΥ ΠΡΟΕΔΡΟΥ
ΤΗΣ ΕΘΝΙΚΗΣ ΕΝΩΣΕΩΣ ΒΟΡΕΙΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ
κ. ΘΕΟΔΩΡΟΥ ΣΑΡΑΝΤΗ**

Μὲ τὴν εὐκαιρία τοῦ ἑορτασμοῦ τῶν εἰκοσι πέντε χρόνων τῆς Ἱστορικῆς καὶ Λαογραφικῆς Ἑταιρείας Σερρῶν—Μελενίκου, ἡ Ἐθνικὴ Ἐνωσις τῶν Βορείων Ἑλλήνων (Ἡπειρωτῶν, Μακεδόνων καὶ Θρακῶν) ἀπευθύνει θερμὸ χαιρετισμὸν σὲ ὅλους ἐκείνους, πού σὲ ὅλα αὐτὰ τὰ χρόνια δημιούργησαν καὶ στήριξαν τὸ ἔργο της καὶ τοὺς συγχαίρει ὀλόψυχα γιὰ τὴν τεράστια συμβολὴν αὐτῶν ἐν τῇ ἱστορικῇ ἐνημέρωσι καὶ τῇ πνευματικῇ ἐπιμόρφωσι τοῦ

τόπου του. Τέλος εὔχεται στήν Ἑταιρεία μακροήμερουσι καί συνεχεῖς ἐπιτυχίες στοὺς ἐθνικοὺς σκοποὺς της.

Εὔχεται ἀκόμη ἡ Ἐνωσίς μας ὅπως τὸ ἐπίτευγμά της μιμηθοῦν καὶ οἱ ἄλλες πόλεις τοῦ Βορρᾶ, γιὰ νὰ συμπληρωθῇ τὸ ἔργο τῆς ἱστορικῆς ἐρεῦνης καὶ στὸν Βόρειο Ἑλληνικὸ Χῶρο. Καὶ τονίζομε ἰδιαίτερα, αὐτὸ πού καὶ ὁ Πρόεδρος τῆς Ἑταιρείας Μακεδονικῶν Σπουδῶν πρὸ ὀλίγου εἶπε, ὅτι τὸ ἔργο αὐτὸ ἀποκτᾷ ἰδιαίτερη σημασία ὅταν γίνεται, ὅχι ἐκεῖ ἐπάνω στὸ Βορρᾶ, ἀλλὰ ἐδῶ στήν Ἀθήνα, γιὰ νὰ ἐνημερώνη καὶ τοὺς Ἕλληνες τοῦ Νότου, πού οἱ περισσότεροί τους ἔχουν τὰ νῶτα γυρισμένα πρὸς τὸ Βορρᾶ.

Εἶπαν ἀκόμα μερικοὶ προλαλήσαντες ὅτι αἱ Σέρραι ἐπωνομάσθησαν «αἱ Ἀθηναὶ τοῦ Βορρᾶ». Ἡμεῖς θὰ προσθέσουμε ὅτι κατὰ πολὺ περισσότερο αἱ Σέρραι εἶναι ἓνας ἀπὸ τοὺς σημαντικώτερους πνευματικοὺς προμαχῶνες, γιὰ τὴν κάθε ἀπὸ Βορρᾶ ξένη ἐπιβολή.

**ΠΡΟΣΦΩΝΗΣΙΣ ΤΟΥ ΠΡΟΕΔΡΟΥ
ΤΗΣ ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ ἙΛΛΗΝΙΚΗΣ ἙΣΤΙΑΣ,
ΔΙΚΗΓΟΡΟΥ κ. ΑΣΤΕΡΙΟΥ ΧΑΤΖΗΔΑΝΑ**

Ἀγαπητὲ Κε Πέννα,

Καὶ φίλε Κε Πρόεδρε τῆς ἐπαξίως τιμωμένης σήμερον καὶ βραβευμένης ὑπὸ τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν Ἱστορικῆς καὶ Λαογραφικῆς Ἑταιρείας Σερρῶν—Μελενίκου.

Αἱ Σέρραι, ἡ Μακεδονία, ὀλόκληρος ἡ Ἑλλὰς συνορτάζουν μαζί σας μίαν εἰκοσιπενταετιάν βαρυσημάντου προσφορᾶς τῆς Ἑταιρείας Σας εἰς τὴν συγκέντρωσιν ἀνεκτιμήτου ἱστορικοῦ, ἀρχαιολογικοῦ καὶ λαογραφικοῦ ὕλικου, τὸ ὁποῖον μὲ ἀγνήν στοργήν, πλήρη μεθόδουσι καὶ ἀξιεπαινον ἐπιμέλειαν ἐναποθέτετε εἰς τὸ μνημειῶδες περιοδικόν σας τὰ «Σερραϊκὰ Χρονικά».

Μὲ αὐτά, τὰ ὁποῖα συνοδεύονται καὶ μὲ τὴν πανελλήνιον ἐκτίμησιν καὶ πλήρη ἐπαίνων κριτικὴν, πλουτίζετε τὴν ἀνεξάντλητον Βιβλιοθήκην τῆς ἐθνικῆς, λαογραφικῆς καὶ καθόλου πνευματικῆς Ἱστορίας τῆς Μακεδονίας.

Ἡ «Μακεδονικὴ Ἑστία» προσφέρει, εἰς Σᾶς καὶ τοὺς ἐκλεκτοὺς συνεργάτας Σας, τὸν θαυμασμὸν καὶ ἐνθουσιασμὸν της διὰ τὴν σύνθεσιν ἑνὸς ὥραίου Ὑμνου τῆς σημερινῆς Σας ἑορτῆς.

Ἐγὼ δὲ προσωπικῶς, ἀποτίων τιμὴν εἰς τὰς δύο μεγάλας πνευματικὰς ἰδρυτικὰς Σερραϊκὰς φυσιογνωμίας, τὸν Βασίλειον Σιμωνίδην καὶ τὸν Ἰσάδελφόν μου καὶ συμμαθητὴν μου Νατάλην Πέτροβιτς, μὲ τοὺς ὁποίους Σεῖς ὁ ἀκούρατος καὶ μεγαλόπνευστος ἱστορικὸς καὶ συγγραφεὺς ἰδρύσατε καὶ ἐθεμελιώσατε τὸ σήμερον τιμώμενον ἔργον.

Σᾶς παρακαλῶ νὰ δεχθῆτε τὰς ὀλοψύχους εὐχὰς μου, ὅπως ἐορτάσῃτε καὶ τὴν πεντακονταετιάν τῆς Ἑταιρείας Σας, ὡς Πρόεδρος αὐτῆς.

ΟΜΙΛΙΑ
ΤΟΥ κ. ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΑΙΚΑΤΕΡΙΝΙΔΗ
«ΕΑΡΙΝΑ ΕΘΙΜΑ ΛΑΪΚΗΣ ΛΑΤΡΕΙΑΣ
ΑΠΟ ΤΗΝ ΠΕΡΙΟΧΗ ΣΕΡΡΩΝ»

Στὴν ἀποψινὴ γιορταστικὴ συγκέντρωσή μας θὰ κάνω σύντομο λόγο γιὰ μερικὰ λατρευτικὰ ἔθιμα, κυρίως τῆς περιόδου τοῦ Πάσχα, ἀντιπροσωπευτικὰ τοῦ λαογραφικοῦ πλούτου τῆς περιοχῆς τῶν Σερρῶν. Ἡ κινηματογραφικὴ ταινία ποῦ θ' ἀκολουθήσει θὰ αἰσθητοποιήσει τὰ περισσότερα ἀπὸ αὐτὰ καὶ θὰ δείξει πόσο διατηρεῖται ἀκόμα ζωντανὴ ἡ παράδοση τοῦ λαϊκοῦ μας πολιτισμοῦ στὴν ἱστορικὴ αὐτὴ γωνιὰ τῆς πατρίδας μας.

Ἡ ἀναφορά μου θ' ἀρχίσει ἀπὸ ἔθιμο λίγο ἴσως γνωστό, ἀλλὰ σπουδαιότατο, ποῦ τὴ μοναδικὴ σήμερα παρουσία του βρῖσκομε στὶς Σέρρες. Πρόκειται γιὰ τὴ συνήθεια τῶν Σερραίων γυναικῶν νὰ βγάζουν κατὰ τὴν περιφορὰ τοῦ Ἐπιταφίου, τὴ Μ. Παρασκευή, μπροστὰ ἀπὸ τὰ σπίτια τους πιάτο μὲ χλόη κριθαριοῦ ἢ φακῆς, ἐπίτηδες γιὰ τὸ σκοπὸ αὐτὸ ἐτοιμασμένης. Τὸ ἔθιμο τοῦτο, ὅσο ἀπλὸ καὶ ἂν φαίνεται, μᾶς ὀδηγεῖ κατευθεῖαν στὰ Ἀδώνια, ἀρχαιότατο θρησκευτικὸ νόμιμο. Στὴν ἀρχαία Ἀθῆνα δηλαδὴ καὶ σ' ἄλλες ἑλληνικὲς πόλεις στὸ τέλος τοῦ καλοκαιριοῦ ἢ τὸ φθινόπωρο οἱ γυναῖκες γιόρταζαν τὰ Ἀδώνια, γιορτὴ πρὸς τιμὴν τοῦ Ἀδωνη, τοῦ θεοῦ τῆς βλαστήσεως, τοῦ ὁποίου ὁ μῦθος συμβόλιζε τὸν ἐτήσιο θάνατο καὶ τὴν ἀναγέννηση τῆς φύσεως. Κατ' αὐτὰ γινόταν πρόθεση εἰδώλων τοῦ θεοῦ καὶ εἰκονικὴ κηδεῖα του, ἔσπερναν δὲ σὲ ἄγγεῖα σπόρους ἀπὸ φυτὰ ποῦ φύτερωναν σὲ μικρὸ χρονικὸ διάστημα· τὴ χλόη ποῦ ἔβγαινε-τοὺς λεγόμενους «κῆπους τοῦ Ἀδωνιδος» - οἱ γυναῖκες τὴν τοποθετοῦσαν στὶς στέγες τῶν σπιτιῶν τους, ὅπως μαθαίνομε ἀπὸ ἀπεικονίσεις ἀγγειογραφῶν καὶ μαρτυρίες ἀρχαίων συγγραφέων. Ἡ περιοχὴ λοιπὸν τῶν Σερρῶν μπορεῖ νὰ σεμνύνεται καὶ γιὰ τὴ διαφύλαξη μέχρι σήμερα ἐθίμου ἀρχαιοτάτου καὶ ἑλληνικωτάτου.

Στὴν ἡμέρα τοῦ ἁγίου Γεωργίου θὰ σταματήσω γιὰ λίγο. Εἶναι γνωστὸ ὅτι ἡ ἡμέρα αὐτὴ ἔχει συνδεθεῖ κατὰ τόπους μὲ πολλὰ λατρευτικὰ ἔθιμα, μερικὰ καὶ μαγικοῦ χαρακτήρα, μὲ τὰ ὁποῖα ἐπιζητεῖται ἡ ἐξασφάλιση τῆς ὑγείας τῶν μελῶν τῆς οἰκογένειας καὶ τῆς πλούσιας παραγωγῆς, καὶ ἔτσι ὁ ἑορτασμός τοῦ ἁγίου παρουσιάζει ἰδιαίτερα γνωρίσματα κατὰ τόπους.

Ἕνας ἀπὸ τοὺς πιὸ χαρακτηριστικὸς ἑλλαδικὸς ἑορτασμοὺς εἶναι αὐτὸς ποῦ τελεῖται στὸ Νέο Σούλι. Καὶ τοῦτο, γιὰ τὸ γίνεται ἐδῶ ἀναπαράσταση τοῦ θαύματος τῆς δρακοντοκτονίας, ὅπως εἶναι γνωστὸ ἀπὸ τὶς συναξαρικὲς διηγήσεις, τὴν εἰκονογραφία καὶ ἀπὸ τὸ μὲ πανελλήνια διάδοση γνωστὸ τραγούδι : Ἕνας νέος μεταμφιεσμένος σὲ ἅγιο Γεώργιο, μὲ χλαμύδα κόκκινη καὶ κρατώντας δόρυ στὸ δεξιὸ χέρι, κατευθύνεται μὲ καλπασμὸ τοῦ λευκοῦ ἀλόγου του μέσα ἀπὸ τὸ πλῆθος ποῦ πανηγυρίζει σὲ διπλανὴ πηγὴ,

σκοτώνει τὸ θηρίο πὸν δῆθεν φωλιάζει ἐκεῖ, καὶ τὰ νερά, πὸν προηγουμένως εἶχαν κρατηθεῖ, ἀρχίζουν νὰ τρέχουν ἐλεύθερα.

Ἐκτὸς ὅμως ἀπὸ τὴν πιὸ πάνω ἀναπαράσταση τῆς δρακοντοκτονίας, συναντοῦμε στὸ ἴδιο χωριὸ καὶ ἓνα ἐξίσου ἐνδιαφέρον ἔθιμο, εὐρύτερα γνωστὸ στὸ σερραϊκὸ γῶρο, καὶ γι' αὐτὸ ἄξιο νὰ μᾶς ἀπασχολήσῃ ἰδιαίτερα.

Ἀναφέρομαι σὲ πομπικὲς περιφορὰς εἰκονισμάτων γύρω ἀπὸ τὸ ἀγροτικὸ ὄριο χωριῶν καὶ «ὑψωμα» κατ' αὐτὰς δένδρων, τοποθέτηση δηλαδὴ ἀντιδώρου μέσα σὲ ὀπή, ἢ ὁποῖα ἀνοίγεται στὸν κορμὸ θαλλερῶν δένδρων, πὸν βρίσκονται σὲ θέσεις ἀντίστοιχες πρὸς τὰ τέσσερα σημεῖα τοῦ ὀρίζοντα.

Στὸ Νέο Σοῦλι, ὅπως θὰ δοῦμε καὶ στὴν κινηματογραφικὴ ταινία, μετὰ τὴν τέλεση τῆς θείας λειτουργίας σχηματίζεται ἐκκλησιαστικὴ πομπή, μ' ἐπικεφαλῆς ἔφιππο ἱερέα. Ἀκολουθοῦν δύο νέοι πὸν κρατοῦν σήμαντρο, ἔπειτα ἄλλοι μὲ ἐκκλησιαστικὰ λάβαρα καὶ στὴ συνέχεια ἔρχονται σὲ μιὰ μακρὰ σειρὰ παιδιὰ μὲ εἰκονίσματα, τὰ ὁποῖα ἀπὸ μέρες πρὶν ἔχουν παραλάβῃ ἀπὸ τὰ ξωκλήσια τοῦ χωριοῦ καὶ τὰ ἔχουν τοποθετήσῃ στὸ εἰκονοστάσι τοῦ σπιτιοῦ τους. Ἡ πομπὴ προχωρεῖ κυκλικὰ γύρω ἀπὸ τὰ ἀγροτικὰ σύνορα τοῦ χωριοῦ, ἐνῶ τὸ σήμαντρο χτυπᾷ καὶ ὅλοι μαζὶ ἐκφωνοῦν :

Χριστὸς ἀνέστη, ἀληθῶς ἀνέστη,
γάλα στὰ χωράφια, μέλι μέσ' στ' ἀμπέλια,
κούρβουλο καλάθια.

Ὅταν τελειώσει τὸ «ὑψωμα» καὶ ἡ περιφορὰ γύρω ἀπὸ τὸ χωριό, ἐπιστρέφουν πίσω, κάτω ἀπὸ τὴν χαρούμενες κωδωνοκρουσίαι τῶν ἐκκλησιῶν.

Στὴν Κάτω Ὁρεινὴ περιφορὰ εἰκόνων μὲ ὑψωση δένδρων συνηθίζεται τὴν Πέμπτη τῆς Διακαινησίμου. Χαρακτηριστικὸ ἐδῶ εἶναι τὰ μακρὰ κοντάρια, πὸν στὴν κορυφή τους ἐπάνω ἔχουν δεθεῖ μικροὶ ξύλινοι σταυροὶ καὶ χλόη. Τὰ τέσσερα δένδρα πὸν ὑψώνονται εἶναι πάντα τὰ ἴδια, δίπλα σὲ ἰσάριθμα ξωκλήσια.

Περιφορὰ εἰκονισμάτων βρίσκομε καὶ στὴ Φαιὰ Πέτρα τὴν Πέμπτη ἐπίσης τῆς Διακαινησίμου, στὴ Νιγρίτα καὶ τὴν Πεντάπολη τὴν Παρασκευὴ τῆς ἴδιας ἐβδομάδας, ἑορτὴ τῆς Ζωοδόχου Πηγῆς, στὸ Ἁγιοχώρι τὴν πρώτη Πέμπτη μετὰ τὴν ἑορτὴ τοῦ ἁγίου Γεωργίου, στὸ Βαμβακόφυτο τῆς Ἀναλήψεως, στὴ Βέργα καὶ τὴ Σησαμιὰ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, στὴν Πρώτη τοῦ ἁγίου Χριστοφόρου (9 Μαΐου) κλπ. Κύριος σκοπὸς τῶν περιφορῶν αὐτῶν εἶναι ἡ προστασία τῶν χωραφιῶν ἀπὸ τὸ χαλάζι καὶ γενικότερα ἡ ἐξασφάλιση πλούσιας συγκομιδῆς. Ἔχομε δηλαδὴ ἓνα ἀκόμα εὐετηρικὸ ἔθιμο κατὰ τὴν κρίσιμη γιὰ τὴν παραγωγὴ ἑαρινὴν περίοδο.

Τὶς περιφορὰς αὐτὰς τῶν εἰκονισμάτων, πὸν τὶς βρίσκομε καὶ σ' ἄλλα μέρη τοῦ ἑλληνισμοῦ, καθὼς καὶ τὶς ὅμοιες περιφορὰς σὲ περιπτώσεις ἀνομβρίας, λοιμοῦ κλπ., πρέπει νὰ τὶς συνδέσουμε μὲ τὶς μαγικῆς καὶ δεισιδαίμο-

νος σημασίας πράξεις, στίς ὁποῖες ἀπαντᾷ ἡ χρήση τοῦ μαγικοῦ κύκλου, ὅπως εἶναι ὁ περισοινισμός ἢ ἡ περιάρωση μὲ μαγικὸ τρόπο ἐνὸς συνοικισμού γιὰ προφύλαξή του ἀπὸ ἐπιδημικὴ ἀσθένεια. Ἡ συνήθεια αὕτη τῆς δημιουργίας μαγικοῦ κύκλου γιὰ προστασία ὅσων βρίσκονται μέσα σ' αὐτὸν ἀπὸ ἐπενέργεια δαίμονος κλπ. εἶναι διαδεδομένη ἀπὸ χρόνους ἀρχαιοτάτους καὶ συναντᾶται σὲ πολλοὺς λαούς. Παράδειγμα, ὁ περισοινισμός τῶν ἱερῶν ποῦ γινόταν στὴν ἀρχαία Ἀθήνα κατὰ τὰ Ἀνθεστήρια, γιὰ νὰ ἐμποδίσουν τὴ μόλυνσή τους ἀπὸ τίς ψυχές, ποῦ, ὅπως πιστευόταν, γύριζαν τότε ἐλεύθερες παντοῦ.

Τὸ ἔθιμο πάλι τοῦ ὑψώματος, ποῦ ἐκτός ἀπὸ τὴν ἑαρινὴ περίοδο τὸ συναντοῦμε καὶ σ' ἄλλες περιόδους καὶ περιστάσεις σὲ διάφορα μέρη, ἀνάγεται σὲ παλαιότατο τρόπο ἀποδιοπομπήσεως τοῦ κακοῦ. Ἔτσι στὴν ὀπὴ ποῦ ἀνοίγεται στὸν κορμὸ τῶν δένδρων ἐκλείναν ἀρχικά, μὲ τὴν μορφή ἐνὸς ὑλικοῦ ἀντικειμένου. τὴν ἀσθένεια ποῦ ἀπειλοῦσε ἓνα συνοικισμό. Γιὰ νὰ κατακλεισθεῖ ὁ κακοποιὸς δαίμονας ἐφραζαν τὴν ὀπὴ μὲ πῶμα, ποῦ τὸ ἐπαιρναν ἀπὸ τὸ ἴδιο τὸ δένδρο. Ἀργότερα, γιὰ μεγαλύτερη ἀσφάλεια, προστέθηκε τὸ «ὑψωμα», ποῦ θεωρεῖται ἀκατάλυτη σφραγίδα γιὰ κάθε πονηρὸ πνεῦμα. Σιγά - σιγά ὅμως, μὲ τὸ πέρασμα τοῦ χρόνου, στὴ χριστιανικὴ συνείδηση ἐξάρθηκε τὸ λατρευτικὸ στοιχεῖο πάνω ἀπ' ὅλα τ' ἄλλα, ἢ ἀρχικὴ μορφή τῆς μαγικῆς ἐνέργειας ξεχάστηκε καὶ τὸ «ὑψωμα» μετέπεσε στὴν τάξη τῶν ἱεροπραξιῶν. Τὴν ἀποτρεπτικὴ καὶ προστατευτικὴ ἐνέργεια τῶν ὑψωμένων δέντρων ἐπιτείνει καὶ ἡ θέση τους. Διότι εὐρισκόμενα στὰ τέσσαρα σημεῖα τοῦ ὀρίζοντα σχηματίζουν τὸ σημεῖο τοῦ σταυροῦ, ποῦ ἀπὸ τοὺς πρώτους χριστιανικοὺς χρόνους θεωρεῖται ὡς τὸ κατεξοχὴν μέσο προστασίας καὶ βοηθείας τῶν πιστῶν.

Μποροῦμε λοιπὸν νὰ ποῦμε ὅτι, ὅπως σὲ τόσες ἄλλες ἐκδηλώσεις τοῦ λαϊκοῦ μας πολιτισμοῦ, ἔτσι καὶ στὸ ἔθιμο τῆς περιφορᾶς στὸ ἀγροτικὸ ὄριο τῶν συνοικισμῶν εἰκονισμάτων καὶ τοῦ ὑψώματος κατ' αὐτὴν δένδρων, σώζονται κατάλοιπα ἀρχαιοτάτης πίστεως καὶ δεισιδαιμονίας ποῦ ἔχουν περιβληθεῖ μανδύα χριστιανικό.

Ὁ χρόνος δὲν μοῦ ἐπιτρέπει νὰ ἐπεκταθῶ περισσότερο. Ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τὴ σύντομη πιδὸ πάνω ἀναφορὰ μου στὰ λίγα πασχαλινὰ ἔθιμα τῶν Σερρῶν πιστεύω νὰ φάνηκε καθαρὰ ὅτι ἡ πολὺπαθὴ αὕτη ἀκριτικὴ περιοχὴ τῆς πατρίδας μας στάθηκε ὄχι μόνον θεματοφύλακας τῶν ἐθνικῶν ἰδεωδῶν ἀλλὰ καὶ κιβωτὸς γιὰ πολλὰς ἀξίες τοῦ κατὰ παράδοση πολιτισμοῦ μας. Τοῦ πολιτισμοῦ αὐτοῦ ἀκριβῶς καὶ μάλιστα «ἀπάσης τῆς περιοχῆς τοῦ πάλαι ποτὲ Σαντζακίου Σερρῶν καὶ τῶν ἑπτὰ αὐτοῦ Καζάδων» τὴ διάσωση, μελέτη καὶ πρόβλη ἔχει, σύμφωνα μὲ τὸ καταστατικὸ τῆς, ὡς ἓναν ἀπὸ τοὺς κύριους σκοπούς, ἢ Ἑταιρεία, τῆς ὁποίας ἀπόψε γιορτάζομε τὴν εἰκοσιπενταετία, τιμώντας συγχρόνως καὶ τοὺς πρωτεργάτες τῆς ἰδρύσεώς τῆς.

Μιὰ ἀπλή ματιὰ στοὺς μέχρι τώρα 7 τόμους τῶν «Σερραϊκῶν Χρονικῶν», τοῦ βραβευμένου ἀπὸ τὴν Ἀκαδημία Ἀθηνῶν ἐπιστημονικοῦ συγγράμματος τῆς Ἑταιρείας, δὲν ἀφήνει καμιά ἀμφιβολία ὅτι καὶ ὁ σκοπὸς αὐτὸς ἔχει ἄριστα ἐπιτευχθεῖ.

ΤΗΛΕΓΡΑΦΗΜΑΤΑ

ΤΟΥ ΠΡΩΗΝ ΔΗΜΑΡΧΟΥ ΣΕΡΡΩΝ

κ. ΔΗΜ. ΕΛΕΥΘΕΡΙΑΔΗ

Μὴ δυνάμενος παραστῶ εἰς ἑορταστικὰς ἐκδηλώσεις, ἐπὶ τῇ συμπληρῶσει 25ετίας ἀπὸ τῆς ἰδρύσεως ὑμετέρας Ἑταιρείας, εὐχαριστῶ θερμῶς δι' εὐγενικὴν σας πρόσκλησιν. Συγχαίρω τὰ τέκνα τῆς Σερραϊκῆς γῆς ποὺ μὲ τὸ φωτεινὸ τους πνεῦμα καὶ τὸν ἀσίγαστον ἐνθουσιασμόν τους ἐπραγμάτωσαν τὸ μεγαλειῶδες πνευματικὸ ἔργο τῆς Ἑταιρείας. Πορευθεῖτε τὴν λεωφόρον τοῦ καθήκοντος καὶ ἡ πόλις τῶν Σερρῶν διὰ τὴν ἐθνικὴν σας αὐτὴν προσφορὰν θὰ σᾶς κατατάξῃ εἰς τὴν χορείαν τῶν ἐπιφανῶν προσωπικοτήτων.

ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ ΕΛΕΥΘΕΡΙΑΔΗΣ

Δικηγόρος — Σέρραι

ΤΟΥ Τ. ΠΡΟΕΔΡΟΥ ΤΟΥ ΟΜΙΛΟΥ «ΟΡΦΕΥΣ», ΣΕΡΡΩΝ

κ. ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ ΣΤΕΦΑΝΙΔΗ

Γιὰ τὰ 25 χρόνια τῆς Ἑταιρείας μας ἀξίζε κάθε πανηγυρικὴ ἐκδήλωση καὶ κάθε μεγαλόπρεπη γιορτὴ. Εὐγε σὲ ὅλους ποὺ μόχθησαν καὶ δώσανε τὴν ψυχὴ τους γιὰ νὰ γίνῃ ἡ Ἑταιρεία τὸ λαμπρὸ πνευματικὸ Ἀστέρι τῶν Σερρῶν, τῆς Μακεδονίας καὶ τῆς Ἑλλάδος μας. Σὰν Σερραῖος εἶμαι ὑπερήφανος γιὰ τὸ τεράστιο ἔργο σας. Εὐχαριστῶ γιὰ τὴν εὐγενῆ πρόσκλησι καὶ εὐχομαι πορείαν φωτοβόλον στὸ δρόμο τοῦ Καθήκοντος γιὰ τὸ μεγαλεῖο τῆς θρυλικῆς μας καὶ ὁμορφῆς Σερραϊκῆς Πολιτείας. Θὰ εἶμαι αὔριο βράδυ νοερῶς μαζί σας.

ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ ΣΤΕΦΑΝΙΔΗΣ

Πρῶην Πρόεδρος Ὁμίλου «ΟΡΦΕΥΣ» Σερρῶν

ΕΠΙΣΤΟΛΑΙ

ΤΟΥ κ. ΕΥΑΓΓΕΛΟΥ ΑΣΠΙΩΤΗ

Π ρ ὀ ς

τὴν Ἱστορική καὶ Λαογραφική Ἑταιρία

Σερρών - Μελενίκου

Ἄ θ ή ν α ς

Φίλε κ. Πρόεδρε,

Μὲ τὴν εὐκαιρία τῆς συμπληρώσεως 25 χρόνων ἀπὸ τὴν ἴδρυση καὶ τὴν εὐδόκιμη λειτουργία τῆς Ἑταιρίας, Σᾶς συγχαίρω θερμὰ γιὰ τὸ μέχρι σήμερα ὠραῖο πνευματικὸ ἔργο πού Σεῖς καὶ τὰ μέλη ἐπιτελέσατε.

Εὐτυχῶς πού οἱ δυσχέρειες καὶ ἡ ἀντιπνευματικότητα τῆς ἐποχῆς μας δὲν ἔκαμψαν τὸ πάθος Σας γιὰ πνευματικὴ δημιουργία καὶ δὲν ἀνέστειλαν τὴν πνευματικὴ δραστηριότητα τῆς Ἑταιρίας.

Ἀντιλαμβάνομαι πόση πίστη, πόση αἰσιοδοξία καὶ πόση δύναμη ψυχῆς καὶ πνεύματος χρειάζεται, σὲ χαλεποὺς μάλιστα καιροὺς, γιὰ νὰ μὴ ὑποσταλῇ τὸ πνεῦμα. Γιὰ νὰ συνεχίσῃ τὴν ὠραία καὶ ἀνάντη πορεία του, τὸ δρόμο του γιὰ τὸ τέλος τοῦ ὑψηλοῦ προορισμοῦ του.

Εἶμαι βέβαιος πὼς ἡ Ἑταιρία θὰ συνεχίσῃ τὴν ὠραία πνευματικὴ παράδοση πού δημιούργησε γι' αὐτὴν καὶ γιὰ τὴν ὠραία καὶ μαρτυρικὴ πόλη τῶν Σερρῶν.

Ἐσᾶς προσωπικὰ καὶ τὸ Δ. Σ. τῆς Ἑταιρίας Σᾶς συγχαίρω θερμὰ καὶ Σᾶς εὐχόμαι μὲ τὴν ἴδια ἐπιτυχία καὶ μεγαλύτερη ἀκόμα νὰ συνεχίσετε τὸ ἄξιο γιὰ κάθε ἔπαινο ἔργο τῆς Ἑταιρίας.

Μὲ φιλικὸς χαιρετισμοὺς

Δικός Σας

Ε. ΑΣΠΙΩΤΗΣ

(Τσαλοπούλου 19—Σέρραι)

ΤΟΥ κ. ΛΥΣΙΜΑΧΟΥ ΜΑΥΡΙΔΟΥ

Δημοκρίτειον
Πανεπιστήμιον Θράκης
Πρόεδρος Διοικούσης Ἐπιτροπῆς

Ἐν Κομοτηνῇ τῇ 6—6—1977

Ἀξιότιμον Κύριον Πέτρον Πένναν
Πρόεδρον τῆς Ἱστορικῆς καὶ Λαογραφικῆς
Ἑταιρίας Σερρῶν - Μελενίκου
Σταδίου 48

Εἰς Ἀθήνας

Ἀξιότιμε κ. Πρόεδρε,

Μὲ κάποιαν καθυστέρησιν ἔλαβον γνῶσιν τοῦ πανηγυρικοῦ ἑορτασμοῦ, τὴν 9ην Μαΐου 1977, τῆς εἰκοσιπενταετίας ἀπὸ τῆς ιδρύσεως τῆς Ἱστορικῆς καὶ Λαογραφικῆς Ἑταιρίας Σερρῶν - Μελενίκου καὶ σπεύδω νὰ σᾶς γράψω τὴν παροῦσαν διὰ νὰ σᾶς ἐκφράσω τὰ ἐγκάρδια συγχαρητήριά μου διὰ τὴν λαμπρὰν αὐτὴν ἐπέτειον καθὼς ἐπίσης καὶ τὸν θαυμασμόν μου διὰ τὸ ἐξαιρετικὸν ἔργον τὸ ὁποῖον ἐπιτελεῖ ἡ Ἑταιρία σας.

Εὔχομαι τὸ ἔργον τοῦτο νὰ συνεχισθῇ μὲ τὴν ἰδίαν ἐπιτυχίαν καὶ εἰς τὸ μέλλον εἰς τρόπον ὥστε νὰ προβάλλωνται ἀνὰ τὸ πανελλήνιον τὰ μεγάλα ἐπιτεύγματα τῶν κατοίκων τῆς ἰδιαιτέρας μας πατρίδος.

Μὲ ἐξαιρετικὴν ἐκτίμησιν
Καθηγητῆς **Λυσίμαχος Ν. Μαυρίδης**
Πρόεδρος τῆς Διοικούσης Ἐπιτροπῆς

ΑΠΟ ΤΟΝ ΕΟΡΤΑΣΜΟΝ ΤΗΣ 25/ΕΤΗΡΙΔΟΣ



Στιγμιότυπο από τόν έορτασμόν τής 25/ετηρίδος. Διακρίνονται ό Δήμαρχος Σεργών κ. Άνδρέας Άνδρέου, ό Πρόεδρος τής Έταιρίας Μακεδονικών Σπουδών καθηγητής κ. Κωνστ. Βαβοΰσκος, ό Πρόεδρος τής Έταιρίας και ή κ. Πέτρου Πέννα, ό Άντιπρόεδρος και ή κ. Τρ. Θεοδωρίδου, ή κ. Έλλη Βλάχου, ή ήθοποιός κ. Άγνή Βλάχου και ό κ. Στ. Τσακιρόπουλος.

ΛΙΝΟΣ ΠΟΛΙΤΗΣ
ΤΟ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΟ ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ
ΚΑΙ Η ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
ΤΗΣ ΜΟΝΗΣ ΠΡΟΔΡΟΜΟΥ ΣΕΡΡΩΝ

Α'. Το βιβλιογραφικό εργαστήριο

Τὸ 1935 δημοσίευσα στὸν τόμο τὸν ἀφιερωμένο στὴ μνήμη ἑνὸς ἀπὸ τοὺς μεγάλους διδασκάλους τῆς ἑλληνικῆς παλαιογραφίας, τοῦ Σπ. Π. Λάμπρου, μιὰ μελέτη ὅπου ἐξέταζα τὸ ἔργο ἑνὸς σημαντικοῦ βιβλιογράφου τοῦ 14ου αἰώνα, τοῦ Ἰωάννη Δούκα τοῦ Νεοκαισαρείτη¹. Τὰ περισσότερα ἀπὸ τὰ χειρόγραφα ποὺ ἔγραψε βρισκόνταν στὴ μονὴ τοῦ Τιμίου Προδρόμου κοντὰ στὶς Σέρρες, ὅπου ὁ Νεοκαισαρείτης ἦταν μοναχός· τὰ χειρόγραφα, ὕστερ' ἀπὸ πολλὰς περιπέτειες κατὰ τὴ διάρκεια τοῦ Α' Παγκόσμιου πολέμου, κατέληξαν τὸ 1924 στὴν Ἐθνικὴ Βιβλιοθήκη τῶν Ἀθηνῶν². Στὴ μελέτη μου ἔδινα τὸν κατάλογο δεκαεννέα συνολικὰ χειρογράφων γραμμένων μὲ τὸ χέρι τοῦ Νεοκαισαρείτη, τὰ ὁποῖα ἐκάλυπταν τὰ ἔτη ἀπὸ τὸ 1330 ὡς τὸ 1366. Δεκατέσσερα ἀπὸ αὐτὰ (δέκα χρονολογημένα, τέσσερα ἀχρονολογητά) εἶχαν βιβλιογραφικὸ σημεῖωμα μὲ ρητὴ ἀναγραφὴ τοῦ ὀνόματος τοῦ

1. Λίνος Πολίτης, Σημεῖωμα περὶ τοῦ βιβλιογράφου Ἰωάννου Δούκα τοῦ Νεοκαισαρείτου, στό : *Εἰς μνήμην Λάμπρου*, Ἀθ. 1935, σ. 587 - 595 (στό ἐξῆς βραχυγραφικά : Νεοκ.).

2. Γιὰ τὴ μονὴ τοῦ Προδρόμου βλ. τὴ βασικὴ μελέτη τοῦ A. Guillou, *Les archives de Saint-Jean-Prodrôme sur le mont Ménécé*, Παρίσι 1955 (Bibliothèque byzantine publiée sous la direction de Paul Lemerle, Documents 3) (στό ἐξῆς : Guillou). Τὸν ἀρχικὸ κώδικα τοῦ 14ου αἰώνα, ποὺ περιέχει τὰ αὐθεντικὰ ἀντίγραφα ὄλων τῶν ἐγγράφων τῆς μονῆς καὶ ποὺ τὸν νομίζαμε χαμένο, τὸν ξαναβρῆκε ὁ Ivan Dujcev στὴν Πράγα, βλ. τὸ ἄρθρο του *Der wiederaufgefundene «alte Kodex» des Johannes-Prodromos-Klosters bei Serrai*, *Wiener Archiv für Geschichte des Slawentums und Osteuropas* 3 (1959 116-121) (= *Medioevo byzantinoslavo* τόμ. 3, 1971, 589-597). Γιὰ τὰ χφφ τῆς μονῆς Προδρόμου ὑπάρχουν μόνο δύο παλαιοί, ὅχι πλήρεις κατάλογοι, τοῦ Π. Ν. Παπαγεωργίου *Byz. Zeitschr.* 3 (1894) 317-325 καὶ τοῦ Χρυσοστόμου [Δημητριάδου], *Ὁ Νέος Ποιμὴν* 2 (1920) - 4 (1924) (βλ. M. Richard, *Répertoire des bibliothèques* κτλ., 2η ἔκδ., Παρίσι 1958, ἀρ. 762 καὶ 763). Πρβ. Α. Πολίτης, Τὰ ἐκ Σερρῶν χειρόγραφα ἐν τῇ Ἐθνικῇ Βιβλιοθήκῃ, *Ἑλληνικά* 4 (1931) 525-526 (Richard, *Répertoire* ἀρ. 765). Τὰ χφφ τῶν Σερρῶν περιγράφονται ἐκτενῶς στὸν ἀδημοσίευτο ἀκόμη νέο κατάλογο τῶν χειρογράφων τῆς Ἐθνικῆς Βιβλιοθήκης ποὺ ἐτοιμάζω.

βιβλιογράφου, τὰ ὑπόλοιπα τὰ εἶχα ἀποδώσει σ' αὐτὸν ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ χαρακτηριστικῆς τῆς γραφῆς. Ἐργότερα ³ συμπλήρωσα τὸν κατάλογο μὲ μερικὰ χφφ ἀκόμη, πολλὰ μὲ ἀπόλυτη βεβαιότητα, ἄλλα μὲ ὀρισμένους ἔνδοιασμούς.

Ὡς πρῶτο ἀπὸ αὐτὰ ἀναφέρω ἓνα, γραμμένο ἀσφαλῶς ἀπὸ τὸν Νεοκαισαρείτη, τὸν κώδ. Εἰάνθης, Παναγίας Καλαμοῦς ἀρ. 6, σήμερα στὴ Σόφια Κεντρικὸ Ἐκκλησιαστικὸ Μουσεῖο, ἀρ. 421 ⁴ : Τέσσερα Εὐαγγέλια, περγ. Στὸ τέλος ὁ Νεοκαισαρείτης παρέθεσε τοὺς τέσσερις τυπικοὺς στίχους πού χρησιμοποιεῖ κατὰ κανόνα :

*Τῷ τερματοργῶ τῶν καλῶν Θεῶ χάρις,
ὕμνος, αἶνος ἄπανστος πρέπει καὶ δόξα.
Χεῖρ ἁμαρτωλοῦ Ἰωάννου τοῦ Δούκα
καὶ κακογράφου τοῦ Νεοκαισαρείτου.*

Καὶ πρόσθεσε ἀμέσως τὴ χρονολογία : *Ἐγρά(φ)η ἐν ἔτει ,σωξγ' [1354/5] ἰνδ.η' [. . .]*.

Τρία ἀπὸ τὰ χφφ πού εἶχα ἀποδώσει στὸν Νεοκαισαρείτη μὲ βάση τὴν ὁμοιότητα τῆς γραφῆς δὲν ἀναφέρουν αὐτὸν ὡς γραφέα, ἀλλὰ τὸν ἱερομόναχο Νεῖλο· τὰ ἀκόλουθα : 1) Ἀθήνα, Ε. Β. Ε. 2515 ⁵, ἔτ. 1334, Μηναιῖο (Μαρτίου), περγ., 2) ἀρ. 2498, ἔτ. 1340, Μηναιῖο (Ἰουνίου), περγ., 3) ἀρ. 2530, ἔτ. 1348, Τριώδιο, περγ. Ἄς σημειωθεῖ ὅτι ὁ Νεῖλος ἀναφέρεται σὲ δύο ἀκόμη ἀπὸ τὰ χφφ πού ἔχει ὑπογράψει ὁ Νεοκαισαρείτης, ὄχι ὅμως ὡς


3. Α. Πολίτης, Eine Schreiberschule im Kloster τῶν Ὀδηγῶν, *Byz. Zeitschrift* 51 (1958) 18-19.

4. Centralen Zerkoven Istoriko-archeologesky Musej pri Svetia Synod (=Κεντρικὸ Ἐκκλησιαστικὸ Ἱστορικο-αρχαιολογικὸ Μουσεῖο τῆς Ἱερᾶς Συνόδου). Τὴν πληροφορία ὅτι ὁ κώδικας ἀπὸ τὸ μοναστήρι τῆς Εἰάνθης βρίσκεται στὴ Σόφια ἔδωσε πρῶτος ὁ K. Treu, βλ. *Richard Répertoire* σ. 242, ἀρ. 874· πρβ. Α. Πολίτης, ὁ. π. σ. 18. Εἶχα πρόσφατα τὴν εὐκαιρία νὰ μελετήσω τὰ χφφ τοῦ Μουσείου τῆς Ἱερᾶς Συνόδου καὶ νὰ πιστοποιήσω ὅτι ὁλόκληρη ἡ συλλογὴ τῶν χειρογράφων τῶν δύο μοναστηριῶν τῆς Εἰάνθης (τῆς Ἀρχαγγελιώτισσας καὶ τῆς Παναγίας Καλαμοῦς), μὲ ἐλάχιστες ἐξαιρέσεις, βρίσκονται ἐκεῖ· θὰ μεταφέρθηκαν ἀσφαλῶς στὴ Σόφια ἀπὸ τὸ 1913 ὡς τὸ 1919, ὅταν ἡ Δυτικὴ Θράκη βρισκόταν ὑπὸ βουλγαρικὴ κατοχὴ. [Βλ. τώρα τὸ ἄρθρο μου *Τὰ χειρόγραφα δύο μοναστηριῶν τῆς Εἰάνθης (Παναγίας Ἀρχαγγελιώτισσας καὶ Παναγίας Καλαμοῦς)*, *Θρακικὰ Χρονικά*, τεύχ. 33 (1977) 15-18].

5. Τὰ χειρόγραφα πού ἀπέκτησε ἡ Ἐθνικὴ Βιβλιοθήκη μετὰ τὴ δημοσίευση τοῦ καταλόγου τοῦ I. καὶ A. Σακκελιάνος (Ἀθήνα 1892), ἔλαβαν ἀρχικὰ ἀριθμοὺς συμπληρωματικοῦ καταλόγου (Suppl.), οἱ ὅποιοι κατόπιν ἀντικαταστάθηκαν μὲ ἄλλους, εἰδικὰ οἱ ἀρ. Suppl. 1 κ. ἑ. μὲ τοὺς ἀρ. 2001 κ. ἑ. Ἐτσι ὁ κώδ. ἄλλοτε Suppl. 515 ἔχει σήμερα τὸν ἀρ. 2515 κ.ο.κ. Ἐπειδὴ ὅλα τὰ χφφ ἀπὸ τὶς Σέρρες βρίσκονται στὴν Ἐθνικὴ Βιβλιοθήκη, στὸ ἔξης θ' ἀναφέρονται μόνο μὲ τοὺς ἀριθμοὺς τῶν τὰ χφφ ἀπὸ τὶς Σέρρες ἔχουν σήμερα τοὺς ἀριθμοὺς 2396-2643.

γραφέας, ἀλλὰ ὡς χορηγὸς ἢ ὡς ἀφιερωτῆς: ἀρ. 2496, ἔτ. 1353, καὶ ἀρ. 2608, ἔτ. 1360 (Νεοκ. ἀρ. 2 καὶ 4). Ἡ ὁμοιότητα τῆς γραφῆς ἀνάμεσα στὰ τρεῖς χφφ μὲ τὴν ὑπογραφή τοῦ Νεῖλου καὶ τὰ χφφ μὲ τὴν ὑπογραφή τοῦ Νεοκαισαρείτη εἶναι ἐντυπωσιακὴ. Γιὰ τὸ λόγο αὐτὸ εἶχα ἀποδώσει στὸν τελευταῖο χωρὶς κανένα δισταγμὸ καὶ τὰ χφφ αὐτά. Ἦταν λάθος. Ὁ Νεῖλος χαρακτηρίζει ρητὰ τὸν ἑαυτό του ὡς *σφαλτογράφος* (~ *διὰ τὰ πολλὰ μου σφάλματα*), καὶ αὐτὸ, σύμφωνα μὲ τὴν ἰδιαίτερη σημαντικὴ τῶν ἐλλήνων βιβλιογράφων στὰ σημειώματά τους, δὲν ἀφήνει τὴν παραμικρὴ ἀμφιβολία. Ἐξάλλου τὰ σημειώματα τοῦ Νεῖλου, καθὼς ἀρχίζουν ὅλα μὲ τὶς τυπικὲς καὶ πανομοιότυπες λέξεις: *Εὐχεσθέ μοι, πατέρες ἄγιοι* κτλ., ξεχωρίζουν χαρακτηριστικὰ ἀπὸ τὰ σημειώματα τοῦ Νεοκαισαρείτη. Τέλος, τὸ σημείωμα τοῦ ἀρ. 2530 (Νεοκ. 10), γιὰ τὸ ὁποῖο θὰ γίνῃ λόγος καὶ παρακάτω, δὲν ἀφήνει καμιὰ ἀμφιβολία γιὰ τὴν πατρότητα τοῦ Νεῖλου ὡς βιβλιογράφου.

Πῶς ἐξηγεῖται ὁμοῦς ἡ ὁμοιότητα τοῦ γραφικοῦ χαρακτήρα—ὁμοιότητα, ὅπως εἴπαμε, πραγματικὰ καταπληκτικὴ; Ὡστόσο, ἂν παρατηρήσουμε κάπως προσεκτικότερα, ἀρχίζουν νὰ παρουσιάζονται μερικὰ πρὸς ἰδιαίτερα χαρακτηριστικὰ. Ἄν συγκρίνουμε π. χ. τὸν ἀρ. 2498 (Νεοκ. 9), γραμμένον ἀπὸ τὸν Νεῖλο, μὲ τὸν ἀρ. 2608 (Νεοκ. 4), γραμμένον ἀπὸ τὸν Νεοκαισαρείτη (*πίν. Ια, β*), θὰ πιστοποιήσουμε πῶς στὸ πρῶτο χφ ἡ γραφή εἶναι περισσότερο συντηρητικὴ καὶ ἐλαφρῶς ἀδέξια, ἐνῶ στὸ δεύτερο πρὸς ἐλεύθερη καὶ ρέουσα, ὅπως γίνεται φανερὸ π. χ. στὸ ὑπερυψωμένο τ μὲ τὴν τολμηρὴ ὀριζόντια κεραία, ἢ στὴν πλατιὰ ἀναδίπλωση τοῦ δ πρὸς τ' ἄριστερά. Ἰδιαίτερα χαρακτηριστικὴ εἶναι στὸ πρῶτο χφ ἡ πάντοτε στρογγυλὴ μορφή τοῦ θ, ἐνῶ στὸ δεύτερο χφ τὸ γράμμα ἔχει πάντοτε μορφή ὠσειδῆ (βλ. *εἰκ. 1*).

Νεῖλος:	
Νεοκαισαρείτης:	

Εἰκ. 1

Ἐνα ἄλλο στοιχεῖο πού ξεχωρίζει τοὺς δύο γραφεῖς (πράγμα πού τὸ εἶχα παρατηρήσει στὴν προηγούμενη μελέτη μου) εἶναι τὸ ἔξης: τὰ χφφ πού ἀναφέρουν ὡς βιβλιογράφου τὸν Νεῖλο εἶναι προγενέστερα, χρονολογημένα ἀπὸ τὸ 1334 ὡς τὸ 1348 (Νεοκ. 8-10), ὅσα ἔχει ὑπογράψει ὁ Νεοκαισαρείτης ἀνήκουν στὰ χρόνια 1350 ἕως 1366. Δὲν ὑπάρχει ἐπομένως καμιὰ ἀμφιβολία πῶς δὲν πρόκειται γιὰ ἕναν, ἀλλὰ γιὰ δύο γραφεῖς: τὸν Νεῖλο, ὁ ὁποῖος μάλιστα ἀργότερα ἔγινε καὶ ἡγούμενος τῆς μονῆς (Νεοκ. 2), καὶ τὸν Νεοκαισαρείτη. Ὁ πρῶτος εἶναι ἀρχαιότερος, ὁ δεύτερος νεώτερος, ἀσφαλῶς μαθητῆς του, ὁ ὁποῖος μιμεῖται τὸ γραφικὸ χαρακτήρα τοῦ δασκάλου του. Μὲ τὸν

τρόπο αυτό πιστοποιείται στη μονή του Προδρόμου ένα (ας είναι και μικρό) βιβλιογραφικό εργαστήριο, που δρα γύρω στα μέσα του 14ου αιώνα, την εποχή δηλ. κατά την οποία οι Σέρρες βρίσκονται στο επίκεντρο των πολιτικών γεγονότων και περνούν από την κυριαρχία των Βυζαντινών στην κυριαρχία του Στεφάνου Δουσάν.

Στο τελευταίο γραμμένο από τον Νείλο χφ, του έτους 1348 (αρ. 2530, Νεοκ. 10), το βιβλιογραφικό σημείωμα δεν τον αναφέρει μόνο ρητά ως γράφει (χερσί του Νείλου έγγραφη τὸ βιβλίον), αλλά γίνεται μνεία και για τη συνεργασία του Νεοκαισαρείτη και ποιά ήταν ειδικά ή συμβολή του τελευταίου (φυσικά, μόνο για τὸ χφ αυτό): *Χερσί του Νείλου έγγραφη τὸ βιβλίον, || τὰ κεφάλαια δ' ἐτέθησαν ἐν τούτῳ || διὰ τῶν χειρῶν του Νεοκαισαρείτου. Κεφάλαια* δὲν μπορεί, φυσικά, νὰ σημαίνει τίποτε ἄλλο παρὰ (litterae) capitales, δηλ. κεφαλαία ἢ ἀρχικά⁶. Δηλαδή, ὁ Νείλος ἔγραψε ὁλόκληρο τὸν κώδικα, καὶ ὁ Νεοκαισαρείτης πρόσθεσε ἐκ τῶν ὑστέρων τὰ ἀρχικά γράμματα, κάτι πού, καθὼς ξέρουμε, ἦταν πολὺ συνηθισμένο⁷. Τὸ ἐνδιαφέρον εἶναι ὅτι τὸ πράγμα πιστοποιεῖται καὶ στὸ ἴδιο τὸ χφ: τὰ περισσότερα ἀπὸ τὰ ἀρχικά γράμματα εἶναι ἐξαιρετικά κομψὰ καὶ καλλιγραφημένα καὶ ἔχουν γραφτεῖ ὑστερότερα, γιατί τὶς περισσότερες φορές καλύπτουν τὴν κυρίως γραφή του χφ (βλ. π. χ. τὸ Ψ καὶ τὸ Ω στὸν πίν. 2)⁸.

Ἐπιπλέον ἀπὸ τὶς παραπάνω διαπιστώσεις μπορούμε πιά νὰ προχωρήσουμε σὲ μιὰ ἀκριβέστερη ἐξέταση τῶν χειρογράφων πού δὲν ἀναγράφουν ὄνομα βιβλιογράφου, ἀλλὰ τὰ ἀποδώσαμε στὸν «Νεοκαισαρείτη», καὶ νὰ προσπαθήσουμε νὰ ἐξακριβώσουμε ποιά ἀπὸ αὐτὰ θὰ πρέπει νὰ ἀποδοθοῦν πραγματικά σ' αὐτὸν καὶ ποιά στὸν Νείλο. Προηγουμένως ὅμως πρέπει νὰ ἀναφέρουμε ἓνα χφ πού ἔλειπε ἀπὸ τὸν πρῶτο κατάλογο⁹ καὶ πού ἀνήκει σίγουρα στὸν Νείλο: τὸ ἔχει ὑπογράψει καὶ χρονολογήσει ὁ ἴδιος:

1) αρ. 2478, ἔτ. 1340, Ψαλτήριο, χάρτ. Τὸ βιβλιογραφικό σημείωμα

6. Πρβ. π. χ. *κεφαλαίοις τε καὶ οὐδαμνοῖς γράμμασι*, Lake, *Dated Greek Minuscule Manuscripts*, πίν. 439 (ἔτ. 1104) *κεφαλαίων τε καὶ χουσῶν*, σὲ ἓνα τυπικό, ἔκδ. L. Petit, *Izvestija Russk. Arch. Inst. v Konstantinopolé* 6 (1900) 120.

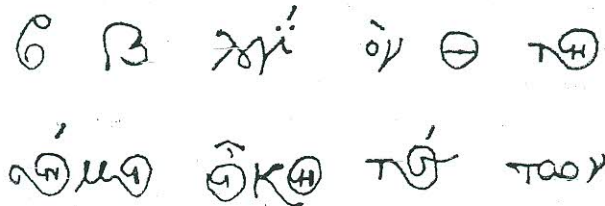
7. Βλ. A. Dain, *Les Manuscrits*, Παρίσι 1964, σ. 37 (Rubrication). Βλ. ἐπίσης Ε. Θόμψον - Σ. Λάμπρος, *Ἐγχειρίδιον ἐλληνικῆς καὶ λατινικῆς παλαιογραφίας*, Ἀθήνα 1903, σ. 94, καὶ V. Gardthausen, *Griechische Paläographie*, 2η ἔκδ., Λιψία 1911, σ. 209. Ὁ λατινικὸς ὄρος εἶναι *rubricator*, ὁ ἐλληνικὸς *ἐρυθρογράφος*.

8. Στὸ χφ διακρίνονται δύο εἶδη ἀρχικῶν γραμμάτων: αὐτὰ πού μνημονεύσαμε, πού εἶναι μεγαλύτερα καὶ πλούσια διακοσμημένα, καὶ ἄλλα, λιτότερα καὶ γραμμικά (ὅπως π. χ. τὸ Ι στὸν πίν. 2). Τὰ τελευταία θὰ πρέπει ν' ἀποδοθοῦν στὸν Νείλο, γιατί του ἴδιου τύπου ἀρχικά γράμματα ὑπάρχουν ἐπίσης καὶ στὰ χφφ τὰ γραμμένα ἀπὸ αὐτόν.

9. Ἀναφέρεται ὅμως στὸν συμπληρωματικό, *Byz. Zeitschr*, δ. π. σημ. 3.

στὸ τέλος ἔχει ὡς ἑξῆς: *Εὔχου μοι τῷ ἀθλίῳ καὶ ἁμαρτωλῷ Νεΐλωνι καὶ παρ' ἀξίαν ἱερομονάχῳ, εὔχου μοι διὰ τὸν Κ(ύριον) καὶ μὴ διὰ τὰ πολλὰ μου σφάλματα λυπήσαι καὶ καταράσαι με, ἀλλὰ παράβλεπε ταῦτα, παναγιώτατε δέσποτά μου, καὶ εὔχου μοι τοῦ τυχεῖν με ἐλέους καὶ σ(ωτη)ρίας ἐν ἡμέρα κρίσεως, ἀμήν. ἐν ἔτει ,ζωμη' [1339/40].*

Ὡστόσο ὁ χαρακτήρας τῆς γραφῆς διαφέρει σημαντικῶς ἀπὸ τῆ γραφῆ τοῦ Νεΐλου ποὺ ξέρουμε: εἶναι στρογγυλή, ἐλευθεριάζουσα καὶ χαρακτηριστικὰ συνεστραμμένη· μερικὰ γράμματα, ὅπως π. χ τὸ β καὶ τὸ κ, γράφονται μεγαλύτερα καὶ μὲ ἰδιάζοντα τρόπο, καθὼς καὶ μερικοὶ συνδυασμοὶ γραμμάτων (εἰδικὰ μὲ τὸ ο: *ον, ος, οι*), ποὺ θυμίζουν πολὺ μονοκονδυλιές (εἰκ. 2)· μὲ μονοκονδυλικὴ γραφῆ ἀρίθμησε ὁ Νεΐλος ἐπίσης μερικὰ τετράδια (π. χ. *δέκατον*, φ. 72 καὶ 84^v 10). Κάποτε ὁμως (βλ. π. χ. τοὺς δύο πρώτους στίχους στὸν *πίν. 3*) ὁ βιβλιογράφος ἐπανερχεται στὸν συνηθισμένο του, ὄρθιο καὶ στρογγυλὸ τρόπο γραφῆς.



Εἰκ. 2

Στὴν ἐξέταση τῶν χειρογράφων ποὺ δὲν ἀναγράφουν ὄνομα βιβλιογράφου, θὰ ἀναφέρουμε πρῶτο ἓνα, γραμμένο μὲ τὸν ἴδιο ἐλεύθερο καὶ συνεστραμμένο τρόπο γραφῆς ἕως τὸ τελευταῖο· προέρχεται ἐπομένως ἀσφαλῶς ἀπὸ τὸ χέρι τοῦ Νεΐλου. Στὸν κολοφῶνα δὲν μνημονεύεται τὸ ὄνομα τοῦ βιβλιογράφου παρὰ μόνο ἡ χρονολογία, 1330. "Ἐτσι τὸ χφ ἀποδεικνύεται τὸ ἀρχαιότερο ἀπὸ ὅσα ἔγραψε ὁ Νεΐλος:

2) ἀρ. 2635, ἔτ. 1330, Ἰωάννης Χρυσόστομος, χάρι. Στὸ τέλος: *Ἐτελειώθη ἐν ἔτη ,ζωλη' [1330] μηνὶ μαῖω β' ἡμέρα δευτέρα ἰνδ. τρισκαιδεκάτης* (Νεοκ. 15). Ἡ γραφῆ εἶναι ἀκόμη πιὸ ἐλευθεριάζουσα ἀπὸ ὅ,τι στὸ προηγούμενο χφ καὶ ἔχει μιὰ κλίση πρὸς τὰ δεξιὰ (*πίν. 4β*): στὰ τελευταῖα φύλλα (φφ. 232-243) παρουσιάζεται ὡστόσο καὶ πάλι ὁ συνηθισμένος τρόπος γραφῆς τοῦ βιβλιογράφου μας· μὲ τὸν ἴδιο αὐτὸ τρόπο ἔγραψε καὶ μιὰ σημείωση στὴν κάτω ὡα τοῦ φ. 146^v (*πίν. 4β*).

3-4) ἀρ. 2518 καὶ 2488, ἀχρονολόγητα, Παρακλητικὴ, α' καὶ β' μέρος, περγ. (Νεοκ. 11-12). Ἡ γραφῆ ἐδῶ εἶναι ἐκείνη ποὺ εἶδαμε πῶς χρησιμοποιεῖ γενικὰ ὁ Νεΐλος. Στὸ τέλος τοῦ α' μέρους (2518, φ. 220^v): *Τῷ*

10. Πρόκειται γιὰ τὸν τρόπο τῆς γραφῆς ποὺ εἶχα χαρακτηρίσει (Νεοκ. σ. 590 κ. ἑ.) ὡς ἓνα δεύτερο εἶδος γραφῆς τοῦ Νεοκαισαρείτη.

συντελεστῆ τῶν καλῶν Θ(ε)ῶ χάρις. Ἀκολουθοῦν στίχοι (τῶ δὲ γράφοντι ἔλεον σ(ωτη)ρίας κ. ἄ), γραμμένοι ἀπὸ ἓνα δεύτερο χέρι, τὸ ὁποῖο ἴσως νὰ ξανάγραψε τοὺς ἀρχικοὺς στίχους πὺ εἶχαν στὸ μεταξὺ ξεθωριάσει. Στὸ κάτω κάτω μέρος τοῦ φύλλου ὑπάρχει, γραμμένο μὲ ἐρυθρὸ μελάνι καὶ μὲ τρόπο γραφῆς «μονοκονδυλικό», ἀπὸ δεύτερο (πιθανὸν ὅμως καὶ ἀπὸ κρῶτο) χέρι, οἷγουρα ὅμως προσθεμένο ὑστερότερα, τὸ κτητορικὸ σημεῖωμα: *Τοῦ τιμιωτάτου ἐν ἱερομονάχοις Νείλου καὶ καθ[ηγουμένου] | ἡμῶν τῆς σεβασμίας θείας καὶ τῆς ἱεραῆς μονῆς [τοῦ] | Προδρόμου καὶ βαπτιστοῦ [Ἰωάννου], τοῦ δὲ πόνος* ¹¹.

5) ἀρ. 2617, ἀχρονολόγητο, Μηναιῶ (Αὐγούστου), χάρτ. (Νεοκ. 14). Γραφή ἢ συνηθισμένη τοῦ Νείλου, μὲ ὀρισμένες παρεκκλίσεις πρὸς τὸν ἐλευθεριότερο τρόπο γραφῆς. Σὲ ὀρισμένα μάλιστα σημεῖα (π. χ. φ. 271, πίν. 5α) ὁ χαρακτήρας τῆς γραφῆς ἀλλάζει μέσα στὴν ἴδια σελίδα.

Ἀπὸ τὴν ἄλλη μεριά, ὁ κῶδ. ἀρ. 2571, πὺ τὸν εἶχα ἀποδώσει παλαιότερα στὸν «Νεοκαισαρείτη» (Νεοκ. 13), δὲν προέρχεται οὔτε ἀπὸ αὐτὸν οὔτε ἀπὸ τὸν Νεῖλο, ἀλλὰ ἀπὸ ἄλλον βιβλιογράφο, ὅπως θὰ φανεῖ παρακάτω. Συγκεφαλαιώνουμε: ἀπὸ τὰ πέντε χφφ πὺ δὲν ἀναγράφουν τὸ ὄνομα τοῦ βιβλιογράφου καὶ πὺ εἶχαν ἀποδοθεῖ στὸν Νεοκαισαρείτη μὲ γνώμονα τὴν ὁμοιότητα τῆς γραφῆς, τὰ τέσσερα προέρχονται ἀσφαλῶς ἀπὸ τὸ χέρι τοῦ Νείλου (ἐδῶ ἀμέσως παραπάνω, ἀρ. 2-5), καὶ ἓνα πρέπει ν' ἀποδοθεῖ σὲ ἄλλον βιβλιογράφο. Τὰ πέντε αὐτὰ χφφ, καθὼς καὶ τὰ τρία πὺ ὑπογράφονται ἀπὸ τὸν Νεῖλο, γιὰ τὰ ὁποῖα ἔγινε λόγος παραπάνω, πρέπει κατὰ συνέπεια νὰ διαγραφοῦν ἀπὸ τὸν κατάλογο τῶν χειρογράφων τοῦ Νεοκαισαρείτη ¹². Οἱ διαπιστώσεις αὐτὲς μᾶς ἐπιτρέπουν τώρα νὰ καταρτίσουμε

11. Βλ. ἐπίσης Guillou σ. 190. Οἱ δύο τελευταῖες λέξεις μπόρεσαν νὰ διαβαστοῦν μόνο μὲ τὴ χρήση ὑπεριωδῶν ἀκτίνων. Μὲ τὸν ἴδιο τρόπο μπόρεσαν νὰ διακριθοῦν δύο στίχοι ἀκόμη τῆς πρώτης γραφῆς, οἱ ὁποῖοι φαίνεται πὺς ἐπαναλαμβάνουν ἀπλῶς τὴν τυπικὴ ἔκφραση *Τῶ συντελεστῆ* κτλ. Εὐχαριστῶ ἰδιαίτερα τὸν συνάδελφο κ. Ι. Θεοφ. Παπαδημητρίου γιὰ τὴν πρόθυμη βοήθειά του στὸ σημεῖο αὐτό.

12. Πρέπει ἐπίσης νὰ διαγραφοῦν δύο ἀκόμη χφφ, γιὰ τὰ ὁποῖα εἶχα ἄλλοτε διερωτηθεῖ ἂν ἀνήκουν στὸν Νεῖλο: 1) Ἀθων. 1555, Καρακάλου 42 (Νεοκ. σ. 594), Βίοι ἁγίων, χάρτ. ἔτ. 1341, μὲ τὴν ὑπογραφή *Νείλου μοναχοῦ*. Ἡ γραφή ὡστόσο, ὅπως μπόρεσα στὸ μεταξὺ νὰ τὸ πιστοποιήσω ἀπὸ αὐτοψία, δὲν εἶναι τοῦ βιβλιογράφου μας, ὁ ὁποῖος ὑπογράφει κατὰ ἐντελῶς διαφορετικὸν τρόπο, καὶ ἐξάλλου εἶναι ἱερομόναχος καὶ ὄχι ἀπλῶς μοναχός. 2) Paris. Gr. 341, ἔτ. 1325, Μηναιῶ Μαρτίου-Ἀπριλίου, περγ. (βλ. H. Omont, *Facsimilés des manuscrits grecs datés de la Bibliothèque Nationale du IX^e au XIV^e siècle*, Παρίσι 1891, πίν. 79 καὶ τὸ σχετικὸ κείμενο). Ἡ γραφή παρουσιάζει ὀρισμένες ὁμοιότητες μὲ τὴ συνεστραμμένη γραφή τοῦ Νείλου, ἀποκλείεται ὅμως νὰ προέρχεται ἀπὸ τὸ χέρι του. Καὶ ὁ κολοφώνας: *Τέλος τοῦ Μαρτίου μηνός, ἔτους ρωλγ'*, εἶναι ἐντελῶς διαφορετικὸς ἀπὸ τὸν συνηθισμένο τύπο κολοφώνια τοῦ Νείλου.

έναν ἀναθεωρημένο κατάλογο τῶν χειρογράφων πού ἔγραψαν οἱ δύο βιβλιογράφοι τοῦ βιβλιογραφικοῦ εργαστηρίου τῆς μονῆς τοῦ Προδρόμου :

α) ἱερομόναχος Νεῖλος

1. Ἀθήνα, Ε.Β.Ε. 2635, ἔτ. 1330, χάρτ. : Ἰωάννης Χρυσόστομος (Νεοκ. 15)
2. » » 2515, ἔτ. 1334, περγ. : Μηναιῖο Μαΐου (Νεοκ. 8)
3. » » 2478, ἔτ. 1340, χάρτ. : Ψαλτήριο
4. » » 2498, ἔτ. 1340, περγ. : Μηναιῖο Ἰανουαρίου (Νεοκ. 9)
5. » » 2530, ἔτ. 1349, περγ. : Τριώδιο (Νεοκ. 10)

(ἀχρονολόγητα)

6. Ἀθήνα, Ε.Β.Ε. 2518, περγ. : Παρακλητική, α' μέρος (Νεοκ. 11)
7. » » 2488, περγ. : Παρακλητική, β' μέρος (Νεοκ. 12)
8. » » 2617, χάρτ. : Μηναιῖο Αὐγούστου (Νεοκ. 14)

β) Ἰωάννης Δούκας Νεοκαισαρείτης

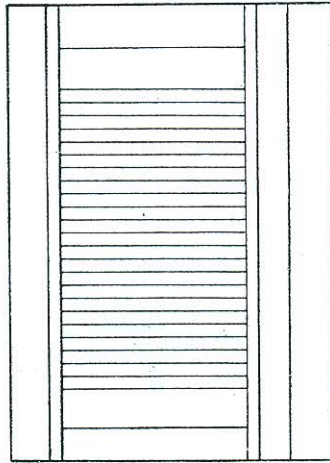
1. Ἀθήνα, Ε.Β.Ε. 2519, ἔτ. 1350, περγ. : Μηναιῖο Φεβρουαρίου (Νεοκ. 1)
2. Ἀθῶς, Λαύρας Β 23, ἔτ. 1351, περγ. : Ψαλτήριο (Νεοκ. 19)
3. Ἀθήνα, Ε.Β.Ε. 2496, ἔτ. 1353, περγ. : Μηναιῖο Μαρτίου (Νεοκ. 2)
4. Σόφια, Ἐκκλησι. Μουσεῖο 421 (ἄλλοτε Ξάνθη, Καλαμοῦς 6), ἔτ. 1355, περγ. : Τέσσερα Εὐαγγέλια
5. Ἀθῶς, Ἀγ. Ἄννης 11, ἔτ. 1356, χάρτ. : Ἰσαὰκ Σῦρος (Νεοκ. 18)
6. Ἀθήνα, Ε.Β.Ε. 2606, ἔτ. 1359, χάρτ. : Τέσσερα Εὐαγγέλια (Νεοκ. 3)
7. » » 2608, ἔτ. 1360, περγ. : Μηναιῖο Ἀπριλίου (Νεοκ. 4)
8. » » 2005, ἔτ. 1366, χάρτ. : Μηναιῖο Ὀκτωβρίου (Νεοκ. 3)

(ἀχρονολόγητα)

9. Ἀθήνα, Ε.Β.Ε. 2414, περγ. : Μηναιῖο Σεπτεμβρίου (Νεοκ. 5)
10. » » 2514, περγ. : Μηναιῖο Ὀκτωβρίου (Νεοκ. 6)
11. » » 2522, περγ. (μόνο τὰ τελευταῖα φύλλα) (Νεοκ. 7)
12. Paris. Gr. 444, περγ. (μόνο τὰ τελευταῖα φύλλα) (Νεοκ. 17)
- 12α. Ἀθήνα, Ε.Β.Ε. 2643/III, περγ. : Σπάρραγμα ἕξι φύλλων (Νεοκ. 15α)

Οἱ δύο βιβλιογράφοι τοῦ εργαστηρίου τῶν Σερρῶν, ἐκτὸς ἀπὸ τὴν ὁμοιότητα τῆς γραφῆς, ἔχουν κοινὰ καὶ ἄλλα κωδικολογικὰ στοιχεῖα. Πρῶτα τὸν τρόπο πού ἀριθμοῦν τὰ τετράδια : στὴν κάτω ὄα, σιὸ verso (τοῦ τελευταίου φύλλου) τοῦ τετραδίου καὶ σιὸ recto (τοῦ πρώτου φύλλου) τοῦ ἐπόμενου, καὶ πάντοτε στὴν ἐξωτερικὴ γωνία τοῦ φύλλου. Ὑπάρχουν μόνο ἐλάχιστες ἐξαιρέσεις, πού περιορίζονται στὰ πρῶτα χφφ τοῦ Νεοκαισαρείτη. Ἐπειτα, ἴδιος εἶναι ὁ τρόπος τῆς χαρακώσεως : τὸ φύλλο περιορίζεται ἀριστερὰ καὶ δεξιὰ ἀπὸ διπλῆς κατακόρυφες γραμμές, πού πιάνουν ὅλο τὸ ὕψος τοῦ φύλλου καὶ ἀφήνουν δεξιὰ (σιὸ recto) ἓνα ἐλεύθερο περιθώριο, δυὸ φορὲς πιδ πλατὺ ἀπὸ ὅ,τι ἀριστερὰ σιὸ μέσο περίπου τοῦ περιθωρίου αὐτοῦ χαραίνεται μιὰ μονὴ γραμμὴ. Μονὴ (μόνο κατ' ἐξαίρεση διπλὴ) γραμμὴ χαραίνεται ἐπίσης στὴν ἄνω καὶ στὴν κάτω ὄα τοῦ φύλλου (βλ. εἰκ. 3 καὶ

πίν. 2, όπου διακρίνεται καθαρά ἡ χαράκωση)¹³. Οἱ διπλῆς κατακόρυφες γραμμὲς προσδιορίζουν τὴ θέση γιὰ τὰ (προεξέχοντα) ἀρχικά γράμματα· στὴ μονὴ γραμμὴ στὸ περιθώριο (δεξιὰ στὸ recto, ἀριστερὰ στὸ verso) γράφονται ὀρισμένα σημεῖα, ὅπως π. χ. θ (= θεοτοκίον) στὰ μηναιῖα (πίν. 5a), ἢ οἱ ἀριθμοὶ τῶν κεφαλαίων (πίν. 3). (Στὸν ἀρ. 2530, πίν. 2, ἕνα verso, τὰ ἀρχικά τοῦ Νεοκαισαρείτη γράφονται στὸ χῶρο ἀνάμεσα στὴ μονὴ αὐτὴ καὶ στὴ διπλὴ γραμμὴ). Οἱ ὀριζόντιες γραμμὲς στὴν ἄνω καὶ στὴν κάτω ὡς χρησιμεύουν, ὅπως συνήθως, γιὰ νὰ γραφτοῦν οἱ τίτλοι τῶν κεφαλαίων, οἱ ἀναγνώσεις κτλ. Στὸς κώδικες μεγάλου σχήματος ἐφαρμόζεται τὸ ἴδιο σύστημα, ὃ κυρίως ὁμως χῶρος τῆς γραφῆς μοιράζεται μὲ δύο μονὲς γραμμὲς σὲ δύο στήλες (πίν. 2).



Εἰκ. 3

Ἐς σημειωθεῖ συμπληρωματικὰ καὶ ἕνα ἄλλο κοινὸ στοιχεῖο, ἡ συνήθεια δηλ. τῶν βιβλιογράφων νὰ γράφουν στὴν ἀρχὴ τοῦ βιβλίου, ἐπάνω ἀπὸ τὸ ἐπίτιλο κόσμημα, ἕναν ἢ δύο στίχους, μὲ τοὺς ὁποίους ἐπικαλοῦνται τὴ θεϊκὴ συμπαραστάση γιὰ τὸ ἔργο πὺ ἀρχισαν—κάτι πὺ τὸ συνηθίζουν ἄλλωστε πολὺ καὶ ἄλλοι βυζαντινοὶ βιβλιογράφοι. Στὸ ἐργαστήριό μας ὁ Νεοκαισαρείτης χρησιμοποιεῖ κατὰ προτίμηση τὴν ἐξῆς διατύπωση: *Ὁ θεὸς τὴν ἀρχὴν καὶ τέλος δίδου σῶτερ* (κατάλ. ἀρ. 1, 7, 9, 10), ἐνῶ ὁ Νεῖλος ἐκφράζεται συχνὰ μὲ τοὺς ἀκόλουθους στίχους: *Πάτερ προηγοῦ καὶ συνεργάσου Λόγε || τὸ πνεῦμα δ' αἷ μοι συμπέραινε τὴν βίβλον* (κατάλ. ἀρ. 3, 4). Παρόλο πὺ ἀκολουθοῦν τὴν ἴδια συνήθεια, ἡ διάκριση αὐτὴ ἀποτελεῖ μιὰ ἐπιπλέον διαφορὰ ἀνάμεσα στοὺς δύο βιβλιογράφους.

Τὸ γεγονός ὅτι τὰ χφφ πὺ δὲν μνημονεύουν ὄνομα βιβλιογράφου τὰ ἀποδώσαμε ὅλα στὸν Νεῖλο καὶ κανένα στὸν Νεοκαισαρείτη, μᾶς ὀδηγεῖ σὲ

13. Εἶναι τὸ σχῆμα I 26a τοῦ Lake, *Specimina*.

μιὰ περαιτέρω διαπίστωση, ὅτι δηλ. ὁ τελευταῖος, ἴσως μὲ μεγαλύτερη συνειδηση τῆς τέχνης του, ἀντίθετα ἀπὸ τὸν Νεῖλο, δὲν ξεχνᾷ ποτὲ νὰ σημειῶναι τὸ ὄνομά του, ἀκόμη καὶ ἂν πρόκειται γιὰ τὴ συμπλήρωση ἑνὸς παλαιότερου κώδικα. Καὶ μαζὶ μὲ τὸ ὄνομά του σημειῶναι πάντοτε καὶ τὴ χρονολογία. Στὸ τελευταῖο αὐτὸ ὑπάρχουν μόνο δύο ἐξαιρέσεις, οἱ ἀριθ. 9 καὶ 10 τοῦ παραπάνω καταλόγου (ἀριθ. 2414 καὶ 2514), ποὺ εἶναι καὶ οἱ δύο Μηναιᾶ. Ὡστόσο ἡ κωδικολογικὴ ἐξέταση μπορεῖ νὰ μᾶς βοηθήσει γιὰ μιὰν ἀκριβέστερη χρονολόγησι. Στὸ πρῶτο χφ (ἀρ. 9), ἓνα Μηναιῶ τοῦ Σεπτεμβρίου, τὰ τετράδια ἀριθμοῦνται στὴν ἄνω ὠα (v^ο καὶ r^ο) καὶ ὄχι στὴν κάτω (ὅπως σὲ ὅλα τὰ ἄλλα χφ τοῦ ἐργαστηρίου). Μὲ τὸν ἴδιο τρόπο ἀριθμοῦνται τὰ τετράδια, ὅσο μπόρεσα νὰ ἐξακριβώσω, μόνο στὸ πρῶτο χρονολογημένο χφ τοῦ Νεοκαισαρείτη (ἀρ. 1, E.B.E. 2519, ἔτ. 1350). Μὲ τὸ χφ αὐτὸ ἔχει τὸ δεύτερο ἀπὸ τὰ παραπάνω ἀχρονολόγητα (ἀρ. 10, E.B.E. 2514) καὶ ἄλλα κοινὰ κωδικολογικὰ χαρακτηριστικά: τὸ ἴδιο σχῆμα (23 × 16 ἐκ.) καὶ τὸν ἴδιο ἀριθμὸ στίχων (31)¹⁴. Καὶ τὰ τρία (περγαμηνὰ) χφ θὰ γράφτηκαν λοιπὸν τὴν ἴδια ἐποχὴ καὶ θ' ἀνήκουν σὲ μιὰ σειρὰ Μηναιῶν ποὺ ἔγραψε ὁ Νεοκαισαρείτης γιὰ τὸ μοναστήρι του. Ἐὰν ἄρχισε, ὅπως εἶναι φυσικὸ, μὲ τὸ Μηναιῶ τοῦ Σεπτεμβρίου, τότε ἡ σχετικὴ χρονολογικὴ σειρὰ θὰ εἶναι: ἀρ. 9 (2414, Σεπτέμβριος), ἀρ. 10 (2514, Ὀκτώβριος), ἀρ. 1 (2519, ἔτ. 1350, Φεβρουάριος).

Ἡ διαπίστωση ὅτι ὁ Νεοκαισαρείτης ὑπογράφει πάντοτε τὰ χφ ποὺ γράφει, ὀδηγεῖ κατὰ συνέπεια σὲ ἓνα ἀκόμη συμπέρασμα: ὅτι ὅσους κώδικες δὲν ἀναγράφουν ὄνομα βιβλιογράφου, ἀκόμη καὶ ἂν ἡ γραφὴ παρουσιάζει ἐνδεχομένως ὀρισμένες ὁμοιότητες μὲ τοῦ Νεοκαισαρείτη, δὲν μποροῦμε νὰ τοὺς ἀποδώσουμε σὲ αὐτὸν (φυσικὰ, μὲ ἐξαίρεση τῶν κολοβῶν, ὅπου, γιὰ τὸ λόγο αὐτό, ἔχει χαθεῖ τὸ βιβλιογραφικὸ σημεῖωμα). Ἐτσι, ἡ παλαιότερη εἰκασία μου, ὅτι τὸ Εὐαγγέλιο E.B.E. 58 ἀπὸ τὰ Μετέωρα, ἓνα χφ ποὺ ἀνήκει στὸν Σέρβο πρίγκιπα Ἰωάννη Ὑρος, ἀνεψιὸ τοῦ Στεφάνου Δουσάν, καὶ ὡς μοναχὸ Ἰωάσαφ, εἶναι γραμμένο μὲ τὸ χεῖρ τοῦ Νεοκαισαρείτη, εἶναι ἀστήρικτη. Πρέπει γιὰ τὸν ἴδιο λόγο νὰ διαγραφοῦν καὶ οἱ ἀκόλουθοι κώδικες, ποὺ τοὺς εἶχα ἀποδώσει μὲ ὀρισμένες ἐπιφυλάξεις στὸν Νεοκαισαρείτη: οἱ κώδδ. E.B.E. 572, 871 καὶ Λαύρας A 46, 62-65, B 75, Γ 77.

Καὶ ἓνα ἄλλο χφ, ποὺ τὸ εἶχα ἀποδώσει παλαιότερα στὸν Νεοκαισαρείτη (Νεοκ. 13), δὲν ἀνήκει οὔτε σ' αὐτὸν οὔτε στὸν Νεῖλο: ὁ ἀρ. 2571, ἀχρονολόγητο, Θεοτοκάριο, χάρτ., κολοβό. Ἡ γραφὴ παρουσιάζει ὀρισμένες ὁμοιότητες μὲ τοῦ Νεοκαισαρείτη (ἢ μᾶλλον τοῦ Νεῖλου), εἶναι ὁμως ἀμε-

14. Εἶναι τὰ μόνα χφ τοῦ Νεοκαισαρείτη ποὺ ἔχουν 31 στίχους σὲ κάθε φύλλο. Δὲν ἔχω ἐρευνήσει τὰ δύο ἀθωνικὰ χφ καὶ ἐξαίρω τὰ δύο συμπληρώματα (ἀρ. 11 καὶ 12).

λέστερη και άσταθής. Με τὸ χέρι τοῦ βιβλιογράφου ἔχουν γραφτεῖ στήν ἐπάνω και στήν κάτω ὡς διάφορες εὐχές, διαφορετικὲς ἀπὸ αὐτὲς ποὺ ἀναφέραμε ἤδη τῶν δύο βιβλιογράφων μας (φ. 28: *Χριστέ προηγοῦ τῶν ἐμῶν πονημάτων*, φ. 66 και φ. 69 κάτω: *Κύριε Χριστέ ὁ Θεὸς ἡμῶν ἐλέησόν με τὸν ἁμαρτωλόν*). Προπάντων ὁμως ὑπάρχει στὸ φ. 155, πάνω ἀπὸ τὸ ἐπιτίτλο κόσμημα, ἡ ἀκόλουθη ἐγγραφή: *Ω (Χριστ)ὲ βοήθι μοι τῷ σῶ δοῦλ(ω) Μανουήλ (πίν. 5β)*. Αὐτὸ δὲν μπορεῖ νὰ εἶναι παρὰ τὸ ὄνομα τοῦ βιβλιογράφου, τὸ ὅποιο ἀσφαλῶς θὰ ἐπανερχόταν και στὸν κολοφώνα, μαζί με τὴ δήλωση τῆς χρονολογίας, ἀν τὸ χφ δὲν ἦταν κολοβό. Γιὰ τὴ χρονολόγηση μᾶς βοηθοῦν τὰ ὑδατόσημα¹⁵, ποὺ τοποθετοῦν τὸ χφ στὴ δεκαετία 1340-1350, δηλ. ἀκριβῶς στὰ χρόνια ποὺ συμπίπτουν με τὴ δραστηριότητα τοῦ Νείλου ὡς κωδικογράφου. Ἦταν και ὁ Μανουήλ μοναχὸς τῆς μονῆς τοῦ Προδρόμου; Τὸ ὅτι τὸ χφ βρέθηκε στὴ μονὴ δὲν ἀποτελεῖ ἀρκετὴ ἔνδειξη ὅτι πρέπει ν' ἀποδοθεῖ στὸ βιβλιογραφικὸ τῆς ἐργαστήριου. Γιὰ τὴν ἀπόδοση ὁμως αὐτὴ συνηγοροῦν, ἐκτὸς ἀπὸ τὴν ὁμοιότητα τῆς γραφῆς, κοινὰ κωδικολογικὰ στοιχεῖα, ὅπως π.χ. παρόμοια κοσμήματα και ἀρχικά, ἡ διάταξη τοῦ κειμένου μέσα στὴ σελίδα, και προπάντων ὁ ἴδιος τρόπος τῆς χαρακώσεως και τῆς ἀριθμῆσεως τῶν τετραδίων (κάτω ὡς, verso και recto, στήν ἐξωτερικὴ γωνία).

Τὸ μικρὸ αὐτὸ βιβλιογραφικὸ ἐργαστήριου, ποὺ τὴν ὑπαρξή του τὴν πιστοποιήσαμε γιὰ τέσσερις περίπου δεκαετίες, ἀπὸ τὸ 1330 ὡς τὸ 1366, συνεχίστηκε και στὰ ὑστερότερα χρόνια; Γιὰ τὸ τέλος τοῦ 14ου αἰώνα δὲν ἔχουμε καμιά μαρτυρία. Ἀλλὰ τὸ 1426 ἕνας ἱερομόναχος Μητροφάνης γράφει τὸν κῶδ. ἀρ. 2639: Βίοι ἁγίων (κειμένα μεταφραστικὰ τοῦ Σεπτεμβρίου), σὲ δύο στήλες¹⁶. Ἡ γραφή του εἶναι στρογγυλή, ἐξαιρετικὰ ἐπιμελημένη, δὲν παρουσιάζει ὁμως καμιά ὁμοιότητα με τὴ γραφή τοῦ βιβλιογραφικοῦ ἐργαστηρίου τῆς μονῆς. Τὸ χφ βρισκόταν ἀπὸ παλιὰ στὴ Μονὴ τοῦ Προδρόμου, ὅπως τὸ δείχνει ἕνα κτητορικὸ σημεῖωμα, ποὺ ἐπανέρχεται συχνά, ἀλλὰ ποὺ ἡ πρώτη του ἐγγραφή προέρχεται ἀπὸ ἕνα χέρι τοῦ 16ου (ἴσως και τοῦ 15ου) αἰώνα. Αὐτὸ ὡστόσο δὲν ἀποτελεῖ σίγουρη ἔνδειξη ὅτι τὸ χφ γράφτηκε στὴν ἴδια μονή. Ἡ στάχωση τοῦ χφ ἀνήκει σὲ μιὰ ομάδα, στήν ὁποία ἡ Berta van Regemorter, στὴ βασική της ἐργασία γιὰ τὴ βυζαντινὴ βιβλιοδεσία¹⁷, τὴν ἀπέδωσε στὴ μονὴ τοῦ Προδρόμου και τὴ χρονολόγησε στὸν

15. Εἶναι τὰ ἐξῆς: κύκλοι, Briquet 3166 (ἔτ. 1341), κεφαλὴ τράγου, Br. 15463 (1351), κλειδιά, Br. 3781 (1340-50), ζυγαριά, Br. 12403 (1394), γρύπας, Br. 7443 (1345-67), θυρεός, Br. 872 (1327-8).

16. Βλ. τὸ βιβλιογραφικὸ σημεῖωμα στὸν Guillou, σ. 190.

17. B. van Regemorter, *La reliure des manuscrits grecs*, *Scriptorium* 8 (1954) 3-22 και πίν. 10-13 (ιδ. σ. 13) (στὸ ἐξῆς βραχυγραφικὰ: Regem. I). Περὶ τῆς ἴδιας, *La reliure byzantine*, *Revue belge d'archéologie et d'histoire de l'art*

15ο αιώνα. Όπως όμως θα δείξουμε παρακάτω (σελ. 49 κ. έ.), η ομάδα αυτή δεν είναι τόσο παλιά, δεν μας προσθέτει επομένως κανένα στοιχείο για τὸ ἄν ὁ ἱερομόναχος Μητροφάνης ἀνήκει στὸ βιβλιογραφικὸ ἐργαστήριο τῆς μονῆς. Ἀπὸ τὸ χέρι τοῦ ἴδιου αὐτοῦ Μητροφάνη προέρχεται κατὰ πάσα πιθανότητα ὁ κώδ. Λαύρας Ε 165, τοῦ ἴδιου περιεχομένου.

Ἀσφαλῶς στὴ Μονὴ τοῦ Προδρόμου, ἀντίθετα, γράφτηκε ὁ κώδ. ἀρ. 2406, ἔτ. 1453, Στιχηράριο (πίν. 6). Στὸ τέλος (φ. 291) ὑπάρχει τὸ ἀκόλουθο σημεῖωμα: *Τέλος τῆς ἀκολουθείας τοῦ μ(ε)γ(ά)λ(ου) ἔσπερινοῦ, χειρὶ γραφέν(τος) ἐκ Ματθαίου τοῦ τάλα, δομestίκ(ου) τάχα τε καὶ ῥακενδύτου. Τὸ παρὸν βιβλίον ἐγράφη παρ' ἐμοῦ Ματθαίου καὶ παραξίαν μοναχοῦ, ἐντὸς τῆς μονῆς τοῦ τιμίου ἐνδόξου προφήτου Προδρόμου καὶ βαπτιστοῦ Ἰω(άννου) τῆς ἐν τῷ ὄρη τοῦ Μενουικέως διακειμένης, μη(ν)ὶ ἰουλι(ῶ) α' τοῦ ,ς'λξ'α' ἔτους [1453], ἰνδ. α'.* Ἀκολουθεῖ, μὲ τὸ ἴδιο χέρι, ἡ συνταρακτικὴ προσθήκη: *Εἰς αὐτὸ γοῦν τὸ ἔτος καὶ εἰς τὴν αὐτὴν ἰνδικτον ἐπαρέλαβεν ὁ Μουχαμέμπεις τὴν ἐκ (Θεοῦ) ὀργισθεῖσαν Κωνσταντινούπολιν, πλὴν μαῖω κθ', τῆς ἀγίας ὀσιομάρτυρος Θεοδωσίας, ἡμέρα τρεῖτη, ὦρα πρώτη τῆς ἡμέρας. Καὶ ἐγένετο θρῆνος καὶ οὐαὶ εἰς ἅπαντα τὸν κόσμον*¹⁸. Ἡ γραφὴ τῶν κωδίκων τῆς βυζαντινῆς μουσικῆς εἶναι ἰδιότυπη, ὥστόσο σιὸ χφ αὐτὸ ὁ γραφικὸς χαρακτήρας τοῦ Ματθαίου, στὰ σημεῖα ὅπου ὑπάρχει μόνον κείμενο, ὅπως π. χ. στοὺς τίτλους ἢ στὸ παραπάνω βιβλιογραφικὸ σημεῖωμα, παρουσιάζει κομψότητα καὶ παλμό, ἰδιότητες ποὺ τὸν φανερῶνουν ἄξιο συνεχιστὴ τοῦ Νείλου καὶ τοῦ Νεοκαισαρείτη· εἰδικὰ τὰ ἐρυθρὰ ἀρχικὰ γράμματα ἔχουν πολλὰ τὰ κοινὰ μὲ τὰ ἀρχικὰ τῶν παλιῶν διδασκάλων τοῦ βιβλιογραφικοῦ κέντρου.

Ἄν ὁ Ματθαῖος (δομestικός καὶ αὐτός), ποὺ τὸ 1440 ἔγραψε «ἐντὸς τοῦ Βατοπαίδιου ἐν τῷ Ἀρίῳ Ὄρει» τὸν κώδ. Ἱεροσολ. Νέας Συλλογῆς 31 (μουσικὸ ἐπίσης κώδικα)¹⁹, ταυτίζεται μὲ τὸν δικό μας Ματθαῖο, δὲν μπορούμε νὰ τὸ ποῦμε. (Στὴν περίπτωσιν αὐτὴ θὰ ἔπρεπε νὰ εἶχε περάσει ἀπὸ τὸ Βατοπέδι στὴ Μονὴ τοῦ Προδρόμου). Ἐνας Ματθαῖος θυτορακενδύτης (δηλ. ἱερομόναχος), ποὺ τὸν ἀναφέρουν οἱ Vogel-Gardthausen καὶ ποὺ χειρόγραφα του ἔχουμε στὰ χρόνια 1418-1419, εἶναι ἀσφαλῶς ἄλλος, ποὺ ἀνήκει στὸ βιβλιογραφικὸ ἐργαστήριον τῆς Μονῆς τῶν Ὀδηγῶν²⁰.

36 (1967) 99-142 καὶ πίν. 1-20 (στὸ ἐξῆς : Regem. II). Ἡ ἐργασία αὐτὴ, δημοσιευμένη μεταθανάτια, ἀποτελεῖ μιὰ κάπως διευρυμένη ἔκδοσιν, χωρὶς νὰ παρέχει νέο ὕλικό.

18. Τὸ σημεῖωμα δημοσιευμένο ἀπὸ τὸν Guillou σ. 190· πρβ. καὶ Α. Πολίτη, Ὀδηγὸς καταλόγου χειρογράφων, Ἀθ. 1961, σ. 18.

19. Α. Παπαδόπουλος Κεραμεύς, Ἱεροσολυμιτικὴ Βιβλιοθήκη, τόμ. 5, σ. 350. Πρβ. Μ. Vogel-V. Gardthausen, Die griechischen Schreiber des Mittelalters und der Renaissance, Λιψία 1909 (φωτομηχανικὴ ἐπανάκδοσιν 1966), σ. 298.

20. Βλ. Πολίτης, Eine Schreiberschule, ὀ.π. (σημ. 3) σ. 269.

Στά μεταβυζαντινά χρόνια δὲ φαίνεται ν' ἀναπτύχθηκε καμιά βιβλιογραφικὴ δραστηριότητα στὴ μονὴ τοῦ Προδρόμου, ἀλλὰ φυσικὰ δὲν ἔλειψαν οἱ μοναχοὶ ποὺ ἀντέγραφαν ἢ συμπλήρωναν χειρόγραφα. Ὁ ἀρ. 2521 π. χ. εἶναι ἓνας Πραξαπόστολος σὲ περγαμηνή, τοῦ 14ου αἰώνα, ποὺ ἡ γραφὴ του δὲν ἔχει τίποτα τὸ κοινὸ μὲ τὸ δικό μας βιβλιογραφικὸ ἐργαστήριο· στὸ τέλος (φφ. 208-250) ἔχουν προστεθεῖ χάρτινα φύλλα, τοῦ 17ου αἰώνα, ποὺ περιέχουν Ἐγκώμια στὸν ἅγιο Ἰωάννη τὸν Προδρόμο. Δὲν εἶναι γραμμένα ὅλα μὲ τὸ ἴδιο χέρι, ὁ γραφέας ὅμως ποὺ ἔγραψε τὸ μεγαλύτερο μέρος σημείωσε στὸ φ. 243^v τὸ ὄνομά του: *Τῷ τερματοργῶ τῷ Θ(ε)ῶ χάρις, ὕμνος αἴνος ἄπανστος πρέπει καὶ δόξα. Χεῖρ δειλαίου Κυπριανοῦ ἱερομονάχου.* Ἀκολουθεῖ, γραμμένο μὲ τὸ ἴδιο χέρι (καὶ ἀσφαλῶς σύγχρονα), ἓνα σημείωμα γιὰ τὴν ἄλωση τῆς Βαγδάτης τὸ 1639 ἀπὸ τὸν Μουράτ (τὸν Δ'). Αὐτὸ θὰ πρέπει νὰ εἶναι περίπου καὶ τὸ ἔτος ὅπου γράφτηκε τὸ μέρος αὐτὸ τοῦ χειρογράφου.

Τὸν Κυπριανὸ ἱερομόναχο τὸν ξέρουμε καὶ ἀπὸ ἄλλοῦ. Πρέπει νὰ ταυτίζεται μὲ τὸν προηγούμενο Κυπριανό, ποὺ τὸ 1651 (*ἔτους ζρθ'*) ἀφιέρωσε στὴ Μονὴ τοῦ Προδρόμου τὸν κώδ. ἀρ. 2609 (Κατηγήσεις τοῦ Θεοδώρου Στουδίτου σὲ νεοελληνικὴ μετάφραση)²¹. Διέθεσε ἀκόμη καὶ τὰ χρήματα (290 ἄσπρα) γιὰ τὴν ἀντιγραφή: στὸ φ. 139 ὑπάρχει τὸ ἀκόλουθο βιβλιογραφικὸ σημείωμα (τὸ παραλείπει ὁ Guillou ὁ.π.): *Ἔλαβε τέσμα ἐπὶ ἔτους ,αχνα' μηνὶ μαῖῳ εἰκάδι ἕκτη, ἡμέρα β' [1651]. Θεοῦ τὸ δῶρον καὶ [κρυπτογραφικὰ]: Νικηφόρου πόνος, δαπάνη δὲ καὶ σπουδὴ Κυπριανοῦ ἱερομονάχου.* Πρέπει νὰ ὑποθέσουμε πὼς ὁ Νικηφόρος ἦταν μοναχὸς τῆς Μονῆς τοῦ Προδρόμου καὶ ὅτι τὸ χφ ἀντιγράφηκε μέσα στὴ μονή. Εἶναι πάντως περὶ ἔργο ὅτι ἡ γραφὴ τοῦ ἀφιερωτικοῦ σημειώματος, τὸ ὁποῖο εἶναι ἀσφαλῶς γραμμένο μὲ τὸ χέρι τοῦ Κυπριανοῦ (*Ἐγὼ ὁ προηγούμενος ὁ παπ(ά) Κυπριανός* κτλ.) δὲν παρουσιάζει καμιά ὁμοιότητα μὲ τὴ γραφὴ τῶν φύλλων τοῦ ἀρ. 2521 ποὺ ἔχει ὑπογράψει (ὅπως καὶ αὐτὴ καμιά ὁμοιότητα μὲ τὴ γραφὴ τοῦ Νικηφόρου). Ἄς παρατηρηθεῖ ἀκόμη ὅτι στὸ βιβλιογραφικὸ σημείωμα τοῦ ἀρ. 2521 ὁ Κυπριανὸς (ἀσφαλῶς ὄχι τυχαῖα) ἀκολουθεῖ τὸν τύπο τῶν σημειωμάτων τοῦ Νεοκαισαρείτη.

Στὸ τέλος ἀναφέρουμε ἓναν πολὺ μεταγενέστερο βιβλιογράφου ποὺ ἐργάζεται στὴ μονή, τὸν Παρθένιο, ἀπὸ τὸν 18ο αἰώνα, ὁ ὁποῖος ἀντέγραψε τὸν κώδικα ἀρ. 2615, μὲ Ἄκολουθία τοῦ ἁγίου Μοδέστου. Ὁ κολοφώνας

21. Τὸ ἀφιερωτικὸ σημείωμα ἔχει δημοσιευθεῖ ἀπὸ τὸν Guillou, σ. 190 (XVII^e siècle). Τὸ χειρόγραφο περιέχει στὰ παράφυλλα τῆς ἀρχῆς ἑγγραφεῖς τῶν ἐτῶν 1681-1713 μαζὶ μὲ ἓνα βραχὺ χρονικὸ τῶν ἐτῶν 1538-1590, καὶ τὰ δυὸ ἀπὸ τὸ ἴδιο χέρι, ποὺ δὲν ταυτίζεται οὔτε μὲ τοῦ βιβλιογράφου οὔτε μὲ τοῦ Κυπριανοῦ. Στὴ δημοσίευση τοῦ Guillou πρέπει βέβαια νὰ διορθωθεῖ τὸ παράβαλος (ἀσφαλῶς λάθος τυπογραφικὸ) στὸ σωστὸ πρόβατον: *ἔσφαξαν ... ὡσὰν ὁ λίκους [= ὁ λύκος] τὸ πρόβατον.*

αναφέρει: *Θ(εο)ῦ τὸ δῶρον καὶ Πάρθενίου πόνος τάχατε καὶ μοναχοῦ τοῦ καὶ Προδρομίνου*²². Ἡ σύγχρονη στάχωση ἀπὸ κόκκινο δέρμα εἶναι ἓνα καλὸ δεῖγμα τοῦ νεωτερικοῦ τύπου σταχώσεως (ἐξώφυλλα ἀπὸ χαρτόνι, σταυρὸς στὴ μέση τοῦ κεντρικοῦ πεδίου κτλ.).

Β'. Ἡ Βιβλιοθήκη

Ἀκόμη καὶ ἂν ἡ δράση τοῦ βιβλιογραφικοῦ εργαστηρίου στὴ Μονὴ τοῦ Προδρόμου δὲν συνεχίστηκε, πάντως ἡ λειτουργία τῆς βιβλιοθήκης, ὅπως καὶ ἡ φροντίδα γιὰ τὴ διατήρηση, τὴν ἀνανέωση καὶ τὴν στάχωση τῶν βιβλίων δὲν σταμάτησαν. Πολλὰ χειρόγραφα παρουσιάζουν φανερά τὰ ἴχνη ἀνακαινίσεως, ὅπως π.χ. λωρίδες χαρτιοῦ ἢ ὀλόκληρα φύλλα, ποὺ τὶς περισσότερες φορὲς εἶναι εὐκόλο νὰ χρονολογηθοῦν μὲ τὴ βοήθεια τῶν ὑδατοσήμων. Μᾶς ἔχει σωθεῖ μάλιστα καὶ τὸ ὄνομα ἑνὸς ἀνακαινιστῆ: στὸν ἀρ. 2478, τὸ Ψαλτήριον τὸ γραμμμένο ἀπὸ τὸν Νεῖλο τὸ 1340 (ἀρ. 3 τοῦ καταλόγου), στὸ παράφυλλο τῆς ἀρχῆς εἶναι γραμμμένο τὸ ἀκόλουθο σημεῖωμα:

1 *T[ὸ πα]ρ[ὸν ψ]αλ[τή]ριον [ὑπά]ρχει τῆς μ[ε] | ονῆς τοῦ προδρόμ(ου) τῆς ἐν ὄρει κειμέ-*

2 *νης τοῦ] μενικέως [ἀνεκαιν] | ισθη δὲ τὸ παρὸν διὰ χειρὸς κάμου βη-*
σαρίου ἱερο-

3 *μονάχου...]* | *καὶ οἱ ἀναγινώσκοντες κτλ. (πίν. 4a)*²³.

Ὁ Guillou χρονολογεῖ τὸ σημεῖωμα στὸν 14ο-15ο αἰώνα, ἡ χρονολόγησι αὐτῆ εἶναι ὅμως, νομίζω, πολὺ ὑψηλή. Τὸ παράφυλλο ἔχει διατηρήσει μόνο τὸ μισὸ τοῦ ὑδατοσήμου: τὸ ἐπάνω μέρος ἑνὸς κύκλου μὲ ἀπὸ πάνω ἄνθος κρίνου, ποὺ δὲν μπορεῖ νὰ ταυτιστεῖ παρὰ μὲ τὸν τύπο «arbalète» τοῦ Briquet, ἀρ. 760-762, καὶ εἰδικὰ μὲ τὸν ἀρ. 760, ποὺ ἐντοπίζεται στὰ χρόνια 1523-1528. Τὸ σημεῖωμα πρέπει ἐπομένως νὰ χρονολογηθεῖ στὶς πρῶτες δεκαετίες τοῦ 16ου αἰώνα (πράγμα ποὺ συμφωνεῖ καὶ μὲ τὸ χαρακτηριστὴρ τῆς γραφῆς) ἂν ἡ στάχωση εἶναι σύγχρονη ἢ ἔγινε ὑστερότερα, δὲν μπορούμε νὰ τὸ ποῦμε μὲ ἀσφάλεια (βλ. παρακάτω σ. 51).

22. Βλ. Guillou σ. 191 (XVII^e - XVIII^e siècle): τὸ χφ ὅμως ἀνήκει ἀσφαλῶς στὸν 18ο καὶ ὄχι στὸν 17ο αἰώνα.

23. Τὸ παράφυλλο, σήμερὰ ἀπεσχισμένο, ἦταν ἀρχικὰ ἐπικολλημένο στὴ σελίδα τῆς σταχώσεως: ἓνα μικρὸ ὑπόλειμμα ἔχει παραμείνει ἀκόμη ἀριστερὰ ἐπάνω (βλ. πίν. 4a, ὅπου τὰ δύο τμήματα ἔχουν φωτογραφηθεῖ τὸ ἓνα δίπλα στὸ ἄλλο). Στὴ μεταγραφὴ δηλώνω τὴν ἀρχὴ τοῦ ἀπεσχισμένου τμήματος μὲ κάθετη γραμμὴ. Ὁ Guillou σ. 190 δημοσίευσε τὸ σημεῖωμα χωρὶς νὰ παρατηρήσει τὰ ἴχνη τοῦ ἀριστεροῦ τμήματος. Πιστεύω ὅτι στὴ μεταγραφὴ μου μπόρεσα νὰ ἀποκρυπτογραφήσω κάτι περισσότερο. Βησσαρίος (γεν. Βησσαρίου) εἶναι δημοτικὸς τύπος τοῦ ὀνόματος Βησσαρίων (πρβ. γέρον > γέρος, Σίμων > Σίμος κ.ο.κ.). Στὸν πίνακα ὁ Guillou σ. 198 ἐσφαλμένα Βησάριος.

Και ένας σταχωτής υπογράφει σὲ ἕνα χειρόγραφο μὲ τὸ ὄνομά του : στὸν ἀρ. 2610, ἕναν Νομοκάνονα τοῦ Μαλαξοῦ, γραμμένον στὸ τέλος τοῦ

Εἰκ. 4

16ου ἢ στὶς ἀρχές τοῦ 17ου αἰώνα²⁴, ὑπάρχει στὸ παράφυλλο τῆς ἀρχῆς ἕνα κτητορικὸ σημεῖωμα τῆς μονῆς, καὶ μὲ τὸ ἴδιο χέρι ἡ ἀκόλουθη ἐγγραφή (τὸ ὄνομα σὲ μονοκονδυλιά) : *Ὁ σταχόσας Κοσμάς ἱερο(μόν)αχ(ος (εἰκ. 4))*²⁵. Γιὰ τὴν στάχωση αὐτὴ καθὼς καὶ γιὰ τὴν δράση τοῦ Κοσμά θὰ γίνει ἐκτενέστερος λόγος παρακάτω.

Τὰ περισσότερα χειρόγραφα ἀπὸ τὶς Σέρρες ἔχουν διατηρήσει τὴν ἀρχική τους στάχωση. Θὰ ἦταν χρήσιμο νὰ μπορούσαμε νὰ χρονολογήσουμε ἀκριβῶς τὴν στάχωση τοῦ καθενός, ἢ μιᾶς ομάδας χειρογράφων, καὶ κατόπιν νὰ ἐξακριβώσουμε ἂν ἡ στάχωση φιλοτεχνήθηκε μέσα στὴ μονή. Γιὰ τὴν χρονολόγηση ἐκεῖνο πού πρέπει προπάντων νὰ ἐξακριβωθεί εἶναι ἂν ἡ στάχωση εἶναι σύγχρονη μὲ τὴν γραφὴ τοῦ χειρογράφου, ὅτι δηλ. τὸ χφ δὲν ἀνακαινίσθηκε σὲ μεταγενέστερη ἐποχὴ. Σὲ περίπτωσι πάλι πού τὸ χφ ἔχει ὑποστῆ ἀνακαίνισι, αὐτὴ—ἐπομένως καὶ ἡ στάχωση, πού κατὰ κανόνα εἶναι τῆς ἴδιας ἐποχῆς—εἶναι εὐκόλο νὰ χρονολογηθεῖ ἀπὸ τὰ ὑδατόσημα πού πιθανὸν νὰ ὑπάρχουν στὰ φύλλα πού χρησιμοποιήθηκαν. Ὅσο γιὰ τὸ ἂν ἡ στάχωση φιλοτεχνήθηκε στὸ ἐργαστήριον τῆς μονῆς, θὰ μπορούσε κανεὶς νὰ στηριχθεῖ σὲ ὀρισμένα στοιχεῖα· αὐτονόητο εἶναι ὅτι τὰ χειρόγραφα πού—ὅπως πιστοποιήθηκε παραπάνω—γράφτηκαν μέσα στὴ μονή καὶ ἔμειναν ἐκεῖ ἕως σήμερα, θὰ ἔχουν ἀσφαλῶς σταχωθεί καὶ μέσα στὴ μονή.

Ἐξέτασα τὴν στάχωση ὄλων τῶν χειρογράφων τῆς Ἐθνικῆς Βιβλιοθήκης πού προέρχονται ἀπὸ τὶς Σέρρες, καὶ κατέληξα σὲ μερικά, ἐνδιαφέροντα νομίζω, συμπεράσματα, πού ἐκθέτονται ἐδῶ παρακάτω²⁶. Ὅπως ἀναφέ-

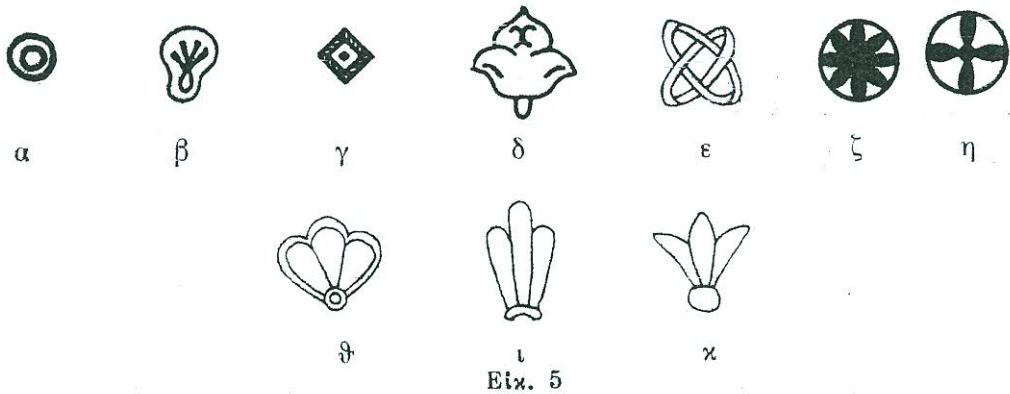
24. Ὑδατόσημο : Briquet 563 (ἔτ. 1583).

25. Βλ. Guillou σ. 190 (μὲ τὴν σημείωσι : *XVI^e siècle*).

26. Ἡ ἔρευνα αὐτὴ δὲ θὰ μπορούσε νὰ πραγματοποιηθεῖ χωρὶς τὴν πρόθυμη συμπαράστασι τοῦ Ἐπιμελητῆ τοῦ Τμήματος τῶν χειρογράφων κ. Π. Νικολόπουλου, δ.φ., στὸν ὁποῖο ἐπιθυμῶ καὶ ἀπὸ ἐδῶ νὰ ἐκφράσω τὶς εὐχαριστίαις. Πολὺ μὲ βοήθησε ἐξάλλου καὶ ὁ νέος συμπληρωματικὸς κατάλογος τῶν χειρογράφων τῆς Ἐθνικῆς Βιβλιοθήκης πού καταρτίζεται ὑπὸ τὴν ἐποπτεία μου, καὶ τοῦ ὁποῖου τὸ πρῶτο μέρος (κώδδ. ἀρ. 1857-2500), ἔτοιμο ἤδη, θὰ ἐκδοθεῖ σύντομα ἀπὸ τὴν Ἀκαδημία Ἀθηνῶν.

ραμε ήδη, ή Β. van Regemorter αναγνώρισε ότι τρία γρφ τῶν Σερρών, οί αρ. 2553, 2554 καί 2639, ἀνήκουν σέ μιὰ ὁμοιογενή ομάδα, καί πρέπει νά σταχῶθηκαν στό ἐργαστήριο τῆς μονῆς κατά τόν 15ο αἰώνα. Ἡ ἀπόδοση στό ἐργαστήριο τῆς μονῆς εἶναι εὐστοχη, ὄχι ὅμως καί ἡ χρονολόγησι. Ὅπως θά δειχτεῖ παρακάτω, ἡ ομάδα πρέπει νά χρονολογηθεῖ στό τέλος τοῦ 16ου (ἢ στίς ἀρχές τοῦ 17ου) αἰώνα.

Ὡστόσο ἀπό τό ἐργαστήριο τῆς μονῆς μᾶς ἔχουν σωθεῖ δείγματα παλαιότερων σταχῶσεων, σύγχρονων μέ τήν ἐποχή τῆς ἀκμῆς τοῦ βιβλιογραφικοῦ ἐργαστηρίου, δηλ. γύρω σιά μέσα τοῦ 14ου αἰώνα. Θά ἀναφέρουμε πρῶτα πρῶτα τοὺς αρ. 2496 καί 2608. Καί τὰ δύο χειρόγραφα προέρχονται ἀπό τό βιβλιογραφικό κέντρο τῆς μονῆς (ἔχουν γραφεῖ ἀπό τόν Νεοκαισαρείτη, τό 1353 τό ἕνα, τό 1360 τό ἄλλο, βλ. αρ. 2 καί 17 τοῦ παραπάνω καταλόγου) καί δέν παρουσιάζουν ἴχνη μεταγενέστερης ἀνακαίνισις. Ἡ στάχωση, ἀπαράλλαχτη καί σιά δύο χειρόγραφα, εἶναι ἐξαιρετικά ἀπλή καί ὠραία (πίν. 7). Ἡ διακόσμηση ἀποτελεῖται ἀπό δύο λεπτεῖς ταινίες σέ ὁμόκεντρη ὀρθογώνια διάταξη, καί μέ ἀραιὰ διάσπαρτες στό κέντρο μικρῆς σφραγίδες: διπλοῦς δακτύλιους καί ρεπιδόσημα σχηματοποιημένα ἀνθη λωτοῦ (εἰκ. 5 α-β): ἀξιοπρόσεχτες εἶναι οἱ λιτεῖς τεθλασμένες διαγώνιες γραμμῆς. Στίς ἄκρες ὑπάρχουν τέσσερις ἀμυγδαλόσημοι²⁷, στή μέση ἕνας στρογγυλὸς μετάλλινος γόμφος. Παρόμοιοι μετάλλιοι γόμφοι θά μείνουν τό μόνιμο χαρακτηριστικὸ τοῦ ἐργαστηρίου τοῦ Προδρόμου (τό σημείωσε ἤδη ἡ Regemorter στήν ομάδα της): στό πρῶτο παράδειγμά μας εἶναι μικρότεροι καί κομψότεροι ἀπό τοὺς μεταγενέστερους.

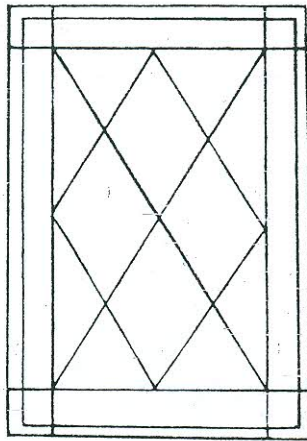


Εἰκ. 5

Ἡ στάχωση θά ἔγινε λίγο μετὰ τό 1360, τῆ χρονολογία γραφῆς τοῦ νεώτερου χειρογράφου. Σέ μεμονωμένα περγαμηνὰ φύλλα παρατηροῦνται με-

27. Ὁ βυζαντινὸς τεχνικὸς ὄρος εἶναι, ὅπως πολὺ εὐστοχα ἔδειξε ὁ Β. Ἀτσάλος, ἀμυγδάλια· βλ. τό ἔργο του *Sur quelques termes relatifs à la reliure des manuscrits grecs* [δημοσιευμένο σήμερα στὸν τιμητικὸ τόμο γιὰ τὸν abbé M. Richard, *Studia Codicologica*, Βερολίνο 1977, σσ. 15-42].

ρικά μικρὰ μπαλώματα, περιορίζονται ὁμως στὶς ἐξωτερικὲς γωνίες καὶ στὸ κάτω περιθώριο· ἀποκλείεται τὸ χειρόγραφο νὰ ἔχει ἀνακαινισθεῖ ἢ ἀνασταχῶθεϊ. Ἐνα ἄλλο στοιχεῖο γιὰ τὴν πρώιμη χρονολόγηση εἶναι ἡ ἀπόλυτη ὁμοιότητα τῶν δύο σταχώσεων καὶ ἡ ἰδιοτυπία τους ἀπέναντι στὶς μεταγενέστερες. Καὶ οἱ δύο κώδικες ἔχουν τὸ ἴδιο περιεχόμενο (Μηναῖα)· θὰ δέθησαν κατὰ πάσα πιθανότητα συγχρόνως, μαζί καὶ μὲ ἄλλα Μηναῖα (ἢ ἄλλα χφφ)· ἡ δραστηριότητα αὐτὴ πρέπει ἴσως νὰ συνδυαστεῖ μὲ τὴν ἀνάληψη τῆς ἡγουμενίας ἀπὸ τὸν Νεῖλο, ἢ ἀκόμη καὶ μὲ τὸ σημεῖωμα στὸν ἀρ. 2608 (βλ. παραπ. σ. 37 Νκ. 7), σύμφωνα μὲ τὸ ὁποῖο τὰ βιβλία πού φέρουν τὸ ὄνομα τοῦ Νεοκαισαρείτη γράφτηκαν κατὰ παραγγελία τοῦ ἱερομονάχου Νείλου καὶ ἀφιερώθηκαν στὴ μονὴ τοῦ Προδρόμου.



Εἰκ. 6

Στὴν ἴδια ἐποχὴ ἀνήκει, κατὰ πάσα πιθανότητα, καὶ ἡ στάχωση δύο ἄλλων χειρογράφων τοῦ βιβλιογραφικοῦ ἐργαστηρίου, τῶν ἀρ. 2515 καὶ 2519· πρόκειται γιὰ τοὺς ἀρ. Νείλου 2 (ἔτ. 1334) καὶ Νκ. 1 (ἔτ. 1351) τοῦ παραπάνω καταλόγου, πὺ εἶναι ἐπίσης Μηναῖα (Φεβρουαρίου καὶ Μαρτίου). Ἡ στάχωση (δυστυχῶς σὲ πολὺ κακὴ κατάσταση) εἶναι καὶ στὰ δύο χφφ ὅμοια, διαφέρει ὁμως ἄρκετὰ ἀπὸ τὴ στάχωση τῶν δύο δειγμάτων πὺ μνημονεύσαμε· ἡ διακόσμηση παρουσιάζει ρομβοειδὴ διάταξη (εἰκ. 6), πὺ θὰ τὴ συναντήσουμε συχνὰ σὲ μεταγενέστερα δείγματα, καὶ ἡ ὅλη στάχωση ἔχει κατασκευασθεῖ κάπως ἀδέξια. Οἱ σανίδες τῶν ἐξωφύλλων παρουσιάζουν στὶς πλευρὲς ἐγκοπὴ.

Καὶ ἓνα ἄλλο χφ τοῦ 14ου αἰώνα, πὺ δὲν προέρχεται ὁμως ἀπὸ τὸ βιβλιογραφικὸ κέντρο τῆς μονῆς, ὁ ἀρ. 2562, περγ., Βίοι ἁγίων, ἔχει διατηρήσει τὴν ἀρχικὴ (σύγχρονη μὲ τὸν κώδικα) στάχωση. Στὸ verso τοῦ τελευταίου φύλλου (φ. 201v) ἐπαναλαμβάνεται τρεῖς φορές, σὲ ἐξεξητημένη μονοκονδυλικὴ γραφὴ, τὸ ἀκόλουθο σημεῖωμα : Ὁ ταπεινὸς ἐν ἱερομονάχους

Θεοφώτιστος τῆς τιμίας μονῆς τοῦ Προδρόμου ²⁸. Ἡ ἐγγραφή εἶναι παλαιά· ἂν πρέπει νὰ χρονολογηθεῖ ἤδη στὸν 14ο αἰώνα, ὅπως πιστεύει ὁ Guillou, δὲν μπορῶ νὰ τὸ πῶ μὲ βεβαιότητα, πάντως δὲν εἶναι σύγχρονη μὲ τὸ χφ καὶ εἶναι ἀσφαλῶς γραμμένη μετὰ τὴ στάχωση τοῦ χειρογράφου. Τοῦτο ἀποδεικνύεται ἀπὸ τὸ γεγονός ὅτι ὁ Θεοφώτιστος ἐπαναλαμβάνει μεμονωμένες λέξεις τοῦ σημειώματος στὸ γυμνὸ ξύλο τοῦ ἐξωφύλλου, ἀφοῦ δηλαδὴ εἶχε ἀποκολληθεῖ τὸ παράφυλλο ποῦ ἦταν κολλημένο πάνω σ' αὐτό. Ἡ διακόσμηση δὲν παρουσιάζει καμιά ὁμοιότητα μὲ χειρόγραφα ποῦ δέθηκαν ἀσφαλῶς στὸ ἐργαστήριο τοῦ Προδρόμου· τὸ βιβλίο θὰ μῆκε στὴ μονὴ ἤδη σταχωμένο.

Συμπληρωματικὰ ἀναφέρω ἐδῶ μὲ συντομία ἑννέα χφφ, τὰ ὁποῖα μὲ πολὺ μεγάλη πιθανότητα διατηροῦν ἀκόμη τὴν παλαιὰ τους στάχωση, τοῦ 14ου, ἴσως καὶ τοῦ 13ου αἰώνα, ποῦ δὲν ἔχει ὅμως καμιά σχέση μὲ τὴ μονὴ τοῦ Προδρόμου. Εἶναι τὰ ἀκόλουθα : 1) ἀρ. 2543, ἓνα λαμπρὸ δεῖγμα, σὲ πολὺ μεγάλο σχῆμα (39,5 × 27) μὲ πλούσια διακόσμηση ²⁹, ποῦ μπορεῖ νὰ χρονολογηθεῖ στὸ τέλος τοῦ 13ου αἰώνα, φιλοτεχνήθηκε ἀσφαλῶς ἔξω ἀπὸ τὶς Σέρρες καί, σύμφωνα μὲ ἓνα σχετικὸ σημείωμα, ἀφιερώθηκε στὴ μονὴ τοῦ Προδρόμου στὶς ἀρχὲς τοῦ 15ου αἰώνα. 2) ἀρ. 2495, Τέσσερα Εὐαγγέλια, τέλ. 13ου-ἀρχ. 14ου αἰώνα ³⁰. Στὶς γωνίες πολὺ κομποὶ κρινόσχημοι μετάλλιοι γόμφοι. 3) ἀρ. 2574· ἐνδιαφέρουσα στάχωση, μὲ ἀσημένια καρφιὰ στὰ ἐξώφυλλα, ἴσως ἀπὸ τὴ μονὴ Κοσινίτσας κοντὰ στὴ Δράμα. 4) ἀρ. 2550, ἀρχ. 14ου αἰ. 5) ἀρ. 2469, Λόγοι καὶ κεφάλαια ἐκκλησιαστικῶν πατέρων· μὲ βάση τὰ ὕδατόσημα χρονολογεῖται στὰ μέσα τοῦ 14ου αἰώνα· ἡ στάχωση σύγχρονη, μὲ πλούσια διακόσμηση μὲ ταινίες σὲ ὁμόκεντρη ὀρθογώνια διάταξη (ὅμοια μὲ τὸν τύπο Regemorter I σ. 11 εἰκ. 6 καὶ πίν. 12b καὶ 13a)· ὀρθογώνια σφραγίδα μὲ τὸ μονόγραμμα «τῶν Παλαιολόγων» (εἰκ. 7, ὅμοιο μὲ Regemorter I πίν. XIX, 19). 6) ἀρ. 2405, μέσα 14ου αἰώνα, ρομβοειδεῖς σφραγίδες μὲ ἐγγεγραμμένα ἄνθη κρίνου (βλ. Regemorter II πίν. XIX, 7 g)—σφραγίδες καὶ στὴ ράχη· ἴχνη ἀπὸ μετάλλινους γόμφοι. 7) ἀρ. 2516, Τριῶδιο· στὸ πρόσθιο παράφυλλο σύγχρονο ἀφιερωτικὸ σημείωμα στὸ «κάθισμα» τοῦ ἁγίου Ἀθανασίου ἐπλησίον τοῦ κυροῦ Ἡσαίου». 8) ἀρ. 2456. 9) ἀρ. 2460, Παρακλητικὴ, τέλ. 14ου-ἀρχ. 15ου αἰ. (Ἡ γραφή ἢ τυπικὴ τοῦ βιβλιογραφικοῦ ἐργαστηρίου τῆς μονῆς τῶν Ὁδηγῶν) ³¹. Ἐξαιρετικὰ κομψή, σύγχρονη στάχωση, μὲ ἑννέα μικροὺς ἀνθεμωτοὺς γόμφοις σὲ κάθε σανίδα ἐξωφύλλου, πλούσια διακοσμημένη μὲ σφραγίδες στρογγυλές (ὄρθιο λεοντάρι) καὶ ρομβοειδεῖς (σταυρὸς κρίνων).

² Ἀπὸ τὰ μέσα τοῦ 15ου αἰώνα μᾶς ἔχει σωθεῖ ἓνα δεῖγμα, ποῦ προέρχεται ἀσφαλῶς ἀπὸ τὸ ἐργαστήριον τῆς μονῆς τοῦ Προδρόμου. Εἶναι ὁ κώδικας ἀρ. 2406, ποῦ ἀναφέρθηκε ἤδη παραπάνω καὶ γράφτηκε τὸ 1453 στὴ

28. Βλ. Guillou σ. 196 (ἐσφαλμένα *Θεοφωτήστος*).

29. Ἐλπίζω νὰ μπορέσω ἄλλοτε νὰ ἀσχοληθῶ ἐκτενέστερα μὲ τὴν ἐνδιαφέρουσα αὐτὴ στάχωση.

30. Μνημονεύεται ἀπὸ τὸν K. Aland, *Kurzgefasste Liste*, Βερολίνο 1963, ἀρ. 1960 (χρονολογημένο ἐκεῖ στὸν 15ο αἰώνα).

31. Βλ. Α. Πολίτης ὁ. π. (σημ. 3).

μονή του Προδρόμου από τον Ματθαίο δομέστικο. Ὑπολείπεται μόνο τὸ πίσω ἐξώφυλλο, ἀπὸ δέρμα βυσσινί, μὲ πλούσια διακόσμηση (πίν. 8) : μιὰ ὠραία ὀρθογώνια ἐξωτερικὴ ταινία ἀπὸ πλοχμούς, ρομβοειδῆς διάταξη τοῦ κεντρικοῦ πεδίου, μικρὲς σφραγίδες σὲ σχῆμα ἄνθους λωτοῦ καὶ σκιασμένα τετράγωνα (εἰκ. 5 θ, γ). Στὶς γωνίες οἱ γνωστοί μας ἀπὸ τὶς σταχώσεις τοῦ 14ου αἰώνα ἀμυγδαλόσχημοι γόμφοι, ἐδῶ ἤδη κάπως μεγαλύτεροι· λείπουν ὁ μεσαῖος καὶ ὁ δεξιὸς ἐπάνω· ὁ δεξιὰ κάτω θὰ ἔχει τοποθετηθεῖ ὑστερότερα.

Ὅμοια διακόσμηση παρουσιάζει καὶ ὁ ἀρ. 2455, ἓνα χφ γραμμένο στὸ τέλος τοῦ 15ου ἢ στὶς ἀρχὲς τοῦ 16ου αἰώνα. Ἡ στάχωση, ἐπίσης ἀπὸ δέρμα βυσσινί, παρουσιάζει τὴν ἴδια ρομβοειδῆ διάταξη, γιὰ τὴ διακόσμηση τοῦ κεντρικοῦ πεδίου ἔχουν χρησιμοποιηθεῖ στὸ πρόσθιο ἐξώφυλλο τὰ σκιασμένα τετράγωνα, ὅπως στὸν ἀρ. 2406, ἀνὰ τέσσερα, στὸ πίσω ἐξώφυλλο στὴ μέση τὰ ἄνθη λωτοῦ στὴν ἴδια κυκλικὴ διάταξη. Ὁ σταχωτὴς χρησιμοποίησε καὶ ἓναν ἄλλο τύπο σφραγίδας, ποὺ παριστάνει ἄνθος (τολύπης ; εἰκ. 5δ). Δὲν ὑπάρχουν μετάλλιοι γόμφοι, οἱ σανίδες τῶν ἐξωφύλλων, ἀντίθετα ἀπὸ τὸν ἀρ. 2406, δὲν παρουσιάζουν ἔγκοπές. Παρ' ὅλες ὁμως αὐτὲς τὶς διαφορὲς, οἱ δύο σταχώσεις εἶναι στὴ γενικὴ σύλληψη πολὺ ὅμοιες καὶ προέρχονται ἀσφαλῶς ἀπὸ τὸ ἴδιο ἐργαστήριον, ἂν ὄχι καὶ ἀπὸ τὸ ἴδιο χέρι.

Μὲ τὰ δύο αὐτὰ χφφ μπορεῖ νὰ συνδεθεῖ ἓνα τρίτο, ὁ ἀρ. 2635· προέρχεται ἀπὸ τὸ βιβλιογραφικὸ ἐργαστήριον τῆς μονῆς (Νεῖλος ἀρ. 1), ὑποβλήθηκε ὁμως, σὲ μεταγενέστερη ἐποχῇ, σὲ ριζικὴ ἀνακαίνιση, κατὰ τὴν ὁποία τὰ πρῶτα φύλλα ἀντικαταστάθηκαν μὲ χάρτινα· τὰ ὑδατόσημα (χέρι ὅπως Br. 11164 [ἔτ. 1493-95] καὶ 11159 [ἔτ. 1483]) χρονολογοῦν τὴν ἀνακαίνιση, καὶ ἐπομένως καὶ τὴ στάχωση, στὰ τέλη τοῦ 15ου αἰώνα. Διατηρημένη ἄριστα, ἀπὸ δέρμα ἐπίσης βυσσινί, παρουσιάζει πολλὰς ὁμοιότητες μὲ τὴ στάχωση τῶν δύο χειρογράφων ποὺ ἀναφέραμε (ὅμοια ἢ διάταξη τῆς διακόσμησης, οἱ ἴδιοι πλοχομοὶ στὴν ταινία), ξεχωρίζει ὁμως σὲ ὀρισμένους λεπτομέρειες: ἔτσι π.χ. χρησιμοποιεῖται μιὰ νέα στρογγυλὴ σφραγίδα μὲ παράσταση λεονταριοῦ, διαφορετικοῦ ἀπὸ τὸν τύπο ποὺ θὰ συναντήσουμε ὑστερότερα, καθὼς καὶ ἓνα ἄλλο σχέδιον (ὅπως εἰκ. 5θ). Ἰδιαιτέρα κομψοὶ εἶναι οἱ πέντε στρογγυλοί, κατ' ἐξαίρεση ξύλινοι γόμφοι. Ἡ στάχωση θὰ φιλοτεχνήθηκε ἀσφαλῶς στὸ ἐργαστήριον τῆς μονῆς. Μὲ τὰ τρία αὐτὰ τελευταῖα δείγματα, πολὺ συγγενικὰ μεταξὺ τους, καλύπτεται τὸ δεύτερον μισὸ τοῦ 15ου αἰώνα.

Δύο ὠραῖα παραδείγματα ἀπὸ τὸν 16ο αἰώνα μᾶς παρέχουν οἱ ἀρ. 2511 καὶ 2637³². Τὸ πρῶτον, πλούσια διακοσμημένο, χρησιμοποιεῖ σφραγίδες στρογγυλὰς μὲ παράσταση ἄνθους κρίνου (Regemorter II, πίν. XIX, 7e), δικέφαλου ἀετοῦ (αὐτ. 9b ἢ 9c) καὶ λεονταριοῦ, ἐπίσης μικρότερες σφραγίδες σὰν ρόδακες. Στὸ δεύτερον ἔχει χρησιμοποιηθεῖ μόνο ἡ σφραγίδα μὲ τὸ

³². Ὁ ἀρ. 2511 εἶναι γραμμένος τὸν 14ο, ὁ ἀρ. 2637 ὁμως πρὸς τὸ τέλος τοῦ 16ο αἰώνα.

άνθος κρίνου και ή μικρότερη σάν ρόδακας. Και στις δύο σταχώσεις υπάρχουν μεταλλίνοι γόμφοι σε σχήμα άνθους κρίνου, στον αρ. 2637 και πέντε μικρότεροι κυκλικοί στο κεντρικό πεδίο. "Αν ή στάχωση φιλοτεχνήθηκε στη μονή είναι πιθανό, όχι όμως βέβαιο.

Στο δεύτερο μισό του 16ου αιώνα ανήκει ή στάχωση του κώδ. αρ. 2465. Το δέρμα είναι βυσσινί, έχουν χρησιμοποιηθεί σφραγίδες σε σχήμα τολύπης (όπως και στον αρ. 2455, *εικ. 5δ*), τοποθετημένες σταυροειδώς γύρω από την τομή των διαγώνιων γραμμών, και υπάρχουν οι συνηθισμένοι στα χειρόγραφα των Σερωών μεταλλίνοι γόμφοι. Το χειρόγραφο έχει γραφτεί το 1333, ωστόσο τα υδατόσημα των παραφύλλων³³ μάς οδηγούν στις δεκαετίες 1560 έως 1580· μιὰ έγγραφη επίσης, που αναφέρει γεγονότα του 1586, υποδεικνύει πώς ή στάχωση είναι πάντως προγενέστερη από τή χρονολογία αυτή. Στο παράφυλλο υπάρχει και ένα άλλο σημείωμα, για την αγορά του βιβλίου, πράγμα που μαρτυρεί πώς ή στάχωση δεν συντελέστηκε στο έργο-στήριο της μονής του Προδρόμου.

Η Β. van Regemorter, για να δείξει την ομοιογένεια της ομάδας που αναγνώρισε (των τριών χειρογράφων: αρ. 2553, 2554 και 2639), υπέδειξε τα ακόλουθα κοινά χαρακτηριστικά: λείπει το ορθογώνιο πλαίσιο, οι σανίδες του έξωφύλλου δεν έχουν έγκοπή, μεταλλίνοι γόμφοι, ένας στρογγυλός στη μέση και τέσσερις αμυγδαλόσχημοι στις γωνίες. Καθοριστική ήταν ακόμη ή πιστοποίησή της, πώς και στα τρία χφφ έχουν χρησιμοποιηθεί ως περάφυλλα περγαμηνά φύλλα ενός μουσικού κώδικα του 12ου αιώνα. Την ομάδα, χωρίς να δικαιολογήσει περισσότερο το πράγμα, τή χρονολόγησε στον 15ο αιώνα.

Ωστόσο, όπως αναφέραμε και παραπάνω, ή υψηλή αυτή χρονολόγηση δεν μπορεί να είναι σωστή. Και πρώτα πρώτα πρέπει να αναφερθεί πώς τα χφφ που χρησιμοποιούν για τον ίδιο σκοπό φύλλα από τον ίδιο μουσικό κώδικα (που έξάλλου δεν είναι του 12ου αλλά του 13ου, ίσως ακόμη και του 14ου αιώνα) είναι πολύ περισσότερα: εκτός από τα τρία που συγκέντρωσε ή Regemorter, έχω πιστοποιήσει τουλάχιστον άλλα έννέα³⁴. Στα περισσότερα έχουν χρησιμοποιηθεί, εκτός από τα περγαμηνά, και χάρτινα φύλλα, που σχεδόν όλα έχουν υδατόσημο άγκυρα έγγεγραμμένη σε κύκλο, χαραγμένη με μονή γραμμή. Το υδατόσημο αυτό ανήκει σ' έναν τύπο που απαντά πολύ συχνά και σε πολλές παραλλαγές (Briquet αρ. 548-572), δεν μαρτυρείται όμως πριν από το 1563 και φτάνει ως τις αρχές του 17ου

33. "Αγκυρα όπως Briquet 546 (έτ. 1565-1578), χέρι τύπου Br. 10759 (έτ. 1559-1593).

34. Είναι οι αρ. 2462, 2466, 2467, 2470, 2475, 2485, 2488, 2514, 2561—ίσως και άλλα ακόμη.

αίωνα. Ἐκτὸς ἀπ' αὐτό, μερικά ἀπὸ τὰ χφφ πὸν ἀναφέραμε ἔχουν ὑποστει ἀνακαίνιση μὲ τὴν ἐπικόλληση λωρίδων χαρτιοῦ, πὸν παρουσιάζουν τὸ ἴδιο αὐτὸ ὑδατόσημο. Ἐπειδὴ σὲ πολλές περιπτώσεις οἱ λωρίδες αὐτὲς ἔχουν κολληθεῖ δίπλα στὴ ράχη τοῦ βιβλίου καὶ κάποτε εἶναι ραμμένες μαζὶ μὲ τὸ «κεφαλάρι», οἱ σταχώσεις θὰ ἔχουν γίνει μετὰ τὴν ἀνακαίνιση καὶ πρέπει νὰ χρονολογηθοῦν τὸ νωρίτερο στὶς τελευταῖες δεκαετίες τοῦ 16ου αἰώνα. Στὴ μεταγενέστερη αὐτὴ περίοδο πρέπει ἀσφαλῶς νὰ τοποθετηθεῖ ἐπομένως καὶ ὁλόκληρη ἡ «ὀμάδα Regemorter» (ἄς τὴν ὀνομάζουμε στὸ ἐξῆς «ὀμάδα Σερρών»).

Ἐκτὸς ἀπὸ τὰ χφφ πὸν μνημονεύσαμε ἤδη, στὴν ἴδια ὀμάδα πρέπει νὰ συμπεριληφθοῦν καὶ μερικά ἄλλα, πὸν ἂν δὲν ἔχουν χρησιμοποιήσει φύλλα ἀπὸ τὸν μουσικὸ κώδικα, παρουσιάζουν ὡστόσο ὅλα τὰ ἄλλα χαρακτηριστικὰ τῆς «ὀμάδας τῶν Σερρών» πὸν διαπιστώσαμε³⁵. Ἀρκετὰ ἀπὸ αὐτὰ παρουσιάζουν ἴχνη ἀνακαινίσεως, γιὰ τὴν ὁποία ἔχουν χρησιμοποιηθεῖ (ἀσφαλῶς πρὶν ἀπὸ τὴν στάχωση) φύλλα χαρτιοῦ μὲ τὸ ἴδιο ὑδατόσημο τῆς ἄγκυρας. Ἡ ὀμάδα αὐτὴ τῶν σταχώσεων, τῶν τυπικῶν γιὰ τὸ ἐργαστήριον τῶν Σερρών, πὸν ἀριθμεῖ κάπου εἴκοσι παραδείγματα, μαρτυρεῖ μιὰ ἔντονη δραστηριότητα στὴ βιβλιοθήκη τῆς μονῆς κατὰ τὶς δεκαετίες τοῦ τέλους τοῦ 16ου καὶ τῆς ἀρχῆς τοῦ 17ου αἰώνα. Τὴ διεύθυνση τοῦ ἐργαστηρίου θὰ εἶχε ἀναλάβει ἓνας δραστήριος μάστορης - σταχωτῆς, στὸν ὁποῖον ἀσφαλῶς θὰ ὀφείλεται καὶ ἡ δημιουργία τοῦ τύπου τῆς σταχώσεως.

Ἡ Regemorter εἶχε ἤδη πιστοποιήσει³⁶ ὅτι τὸ καθένα ἀπὸ τὰ τρία χφφ πὸν εἶχε περιγράψει χρησιμοποιοῦσε διαφορετικὲς σφραγίδες. Αὐτό, γιὰ ὁλόκληρη τὴν ὀμάδα, δὲν ἰσχύει πιά. Τὸ ἐργαστήριον χρησιμοποιεῖ ἀποκλειστικὰ δύο σφραγίδες, μία στρογγυλὴ καὶ μία ὀρθογώνια, καὶ τὶς δύο μὲ τὴν παράσταση ἑνὸς ὄρθιου λεονταριοῦ³⁷. Χρησιμοποιοῦνται πάντοτε μεμονωμένες καὶ δὲν παρουσιάζονται ποτὲ καὶ οἱ δύο μαζὶ στὴν ἴδια στάχωση. Ἐνδιαφέρον παράδειγμα γιὰ τὴν ἐναλλασσόμενη χρησιμοποίησιν τῶν δύο σφραγίδων παρέχουν δύο χφφ, οἱ ἀρ. 2639 (Regemorter I πίν. 11) καὶ 2475: διαστάσεις, διακόσμηση, μετάλλινος γόμφος εἶναι ἀπαράλλαχτα—θὰ μπορούσε κανεὶς νὰ χαρακτηρίσει τὰ χειρόγραφα «δίδυμα»· μόνο πὸν χρησιμο-

35. Εἶναι τὰ ἐξῆς: ἀρ. 2421, 2422, 2498, 2510, 2532, 2555, 2606, 2638· τὸ τελευταῖο ἀπεικονίζεται στοῦ Λ. Πολίτη, *Ὁδηγὸς καταλόγου χειρογράφων*, Ἀθ. 1961, πίν. 14, εἰκ. 28. Στὸ βιβλιογραφικὸ ἐργαστήριον τῶν Σερρών ἀνήκουν οἱ ἀρ. 2498 καὶ 2606 (βλ. κατάλογο Νεῖλ. 4 καὶ Νκ. 6).

36. Regem. I 13, II 108.

37. Ἀπὸ τὰ τρία παραδείγματα πὸν ἀναφέρει ὁ Regemorter, ὁ ἀρ. 2554 χρησιμοποιεῖ τὸν στρογγυλὸ, ὁ ἀρ. 2639 τὸν ὀρθογώνιον τύπο. Ἡ τριγωνικὴ σφραγίδα μὲ τὴν παράστασιν τοῦ δράκοντα (πὸν προέρχεται ἀπὸ τὴν Κρήτη) τοῦ ἀρ. 2553 ἀποτελεῖ ἐξαίρεση.

ποιείται για τὸ πρῶτο ἢ ὀρθογώνια, γιὰ τὸ δεύτερο ἢ στρογγυλὴ σφραγίδα (καὶ μάλιστα ἀκριβῶς στὶς ἴδιες θέσεις). Ἐκτὸς ἀπὸ τοὺς δύο αὐτοὺς κύριους τύπους τῶν σφραγίδων χρησιμοποιοῦνται ὡς παραπληρωματικὰ κοσμήματα μικρότερες, τὸ περισσότερο ρόδακες καὶ ἄνθη λωτοῦ (τὰ τελευταῖα σὲ μιὰ ἰδιαίτερη παραλλαγή, ὅπως (εἰκ. 5ι).

Ἡ στάχωση δὲν εἶναι δυστυχῶς σὲ ὅλα τὰ δείγματα τῆς ομάδας καλὰ διατηρημένη· σὲ μερικὰ ἔχει ἀπαλειφθεῖ ἢ διακόσμησις, ἄλλα φαίνεται πὼς δὲν εἶχαν ἀπὸ τὴν ἀρχὴ καθόλου διακοσμηθεῖ. Ὡστόσο καὶ στὶς περιπτώσεις αὐτὲς δὲν ὑπάρχει ἀμφιβολία πὼς τὰ χφ ἀνήκουν στὴν «ομάδα τῶν Σερρών». Ὡς ἰδιαίτερα ὠραῖο δείγμα σταχώσεως θ' ἀναφέρουμε τὸν ἀρ. 2470 (πίν. 9): ἡ ἐπιφάνεια χαράσσεται ἀπὸ δύο διαγώνιες καὶ μιὰ ὀριζόντια γραμμὴ, τὰ ἔξι τρίγωνα ποὺ δημιουργοῦνται μὲ τὸν τρόπο αὐτὸ κομοῦνται μὲ τὴ στρογγυλὴ σφραγίδα τοῦ λεονταριοῦ· ὡς παραπληρωματικὰ κοσμήματα χρησιμοποιοῦνται στρογγυλὲς σφραγίδες μὲ ἐγγεγραμμένο σταυρὸ καὶ ἄνθη λωτοῦ (εἰκ. 5η, ι). Στὴ μέση ὑπάρχει ἓνας μετάλλινος γόμφος σὲ σχῆμα ρόδακα, στὶς γωνίες ἀνὰ ἓνας ἀμυγδαλόσχημος.

Ἰδιαίτερες περιπτώσεις ἀποτελοῦν οἱ ἀρ. 2478 καὶ 2542. Ὁ πρῶτος εἶναι τὸ Ψαλτήριο ποὺ περιγράφηκε παραπάνω, γραμμένο ἀπὸ τὸν Νεῖλο καὶ ἀνακαινισμένο ἀπὸ τὸν Βησσαρίωνα στὶς ἀρχὲς τοῦ 16ου αἰώνα· τὸ χφ ὁμῶς ἔχει ὑποστει, καθὼς φαίνεται, ὅπως ὅλα τὰ χφ τῆς «ομάδας τῶν Σερρών», καὶ μιὰ ἀκόμη ἀνακαίνισις πρὸς τὸ τέλος τοῦ αἰώνα, ὅπως προκύπτει ἀπὸ τὶς λωρίδες τοῦ χαρτιοῦ μὲ τὸ ὕδατόσημο τῆς ἄγκυρας. Μπορεῖ νὰ εἶναι ἡ στάχωση (πίν. 10) σύγχρονη μὲ τὴ δεύτερη ἀνακαίνισις, δηλαδὴ μὲ τὴν «ομάδα τῶν Σερρών»; Παρόλο ποὺ ὑπάρχουν μερικὰ κοινὰ χαρακτηριστικὰ, εἶναι ὡστόσο δύσκολο νὰ ὑπαχθεῖ στὴν ἴδια ομάδα: ὑπάρχει ἔδῳ τὸ πλαίσιο, ποὺ λείπει ἀπὸ αὐτήν, ὡς σφραγίδες χρησιμοποιοῦνται ἓνα διπλὸ ἄνθος κρίνου, μικροὶ ρόδακες, καὶ ἓνας παλαιότερος τύπος ἄνθους λωτοῦ (εἰκ. 5θ)· οἱ ἰδιοτυπίες αὐτὲς φέρνουν τὴ στάχωση, ποὺ προσέρχεται ἀσφαλῆστατα ἀπὸ τὸ ἐργαστήριο τῆς μονῆς, κοντύτερα μᾶλλον πρὸς τὸν ἀρ. 2511 (βλ. σ. 48) παρὰ πρὸς τὴν «ομάδα τῶν Σερρών». Φαίνεται ὅτι παρουσιάζει μιὰ πρωιμότερη φάση, καὶ γι' αὐτό, παρ' ὅλη τὴ νεώτερη ἀνακαίνισις, πρέπει μᾶλλον νὰ τοποθετηθεῖ στὶς ἀρχὲς τοῦ 16ου αἰώνα (σύγχρονα δηλ. μὲ τὸν Βησσαρίωνα)³⁸.

Ἡ δεύτερη ἰδιαίτερη περίπτωσις, ὁ ἀρ. 2542, εἶναι ἐπίσης ἓνα χφ τοῦ 14ου αἰώνα, ποὺ ἀνακαινίστηκε ὁμῶς καὶ δέθηκε πρὸς τὰ τέλη τοῦ 16ου (ὅπως τὸ πιστοποιοῦν τὰ φύλλα χαρτιοῦ ποὺ χρησιμοποιήθηκαν, μὲ τὸ ὕδατόσημο τῆς ἄγκυρας). Ἡ διακόσμησις εἶναι διαφορετικὴ ἀπὸ τὸ συνηθισμένο

38. Ἡ περίπτωσις ἀποτελεῖ ἀσφαλῶς ἓνα μικρὸ πρόβλημα. Μήπως ἡ πρώτη ἀνακαίνισις, τοῦ Βησσαρίωνα, δὲν εἶναι τόσο παλιὰ ὅσο ὑποθέσαμε;

σχήμα της «ομάδας των Σερρών»: παρουσιάζει στη μέση ένα μικρότερο ορθογώνιο, πού χωρίζεται, με δύο διαγώνιες τεθλασμένες γραμμές, όμοιες με τις χρησιμοποιημένες στα πρώιμα δείγματα του 14ου αιώνα (πίν. 7), σε τέσσερα τρίγωνα· διπλοί δακτύλιοι γεμίζουν διακριτικά τὸ χῶρο· λείπουν επίσης οἱ μετάλλινοι γόμφοι. Ἡ διακόσμηση ἔχει γίνει λιτότερη καὶ προαναγγέλλει τὰ νεώτερα παραδείγματα τοῦ 17ου αἰώνα.

Ἡ νεώτερη αὐτὴ φάση ἐμφανίζεται μετὸν κώδ. ἀρ. 2610 (βλ. σ. 44), μετὸν ὑπογραφή τοῦ σταχωτῆ Κοσμᾶ (πίν. 11). Ἡ διακόσμηση εἶναι ἐδῶ ἀκόμη πιὸ λιτὴ· περιορίζεται, ὅπως καὶ στὸ τελευταῖο παράδειγμα πού εἶδαμε, σὲ ἓνα στενόμακρο ορθογώνιο, κοσμημένο στὸ κέντρο μετὸν ἓνα ρόδακα ἀπὸ ὀκτὼ ἀνθη λωτοῦ· ὅμοια ἀνθη λωτοῦ, διαφορετικοῦ τύπου ἀπὸ ὅσους γνωρίσαμε ὡς τώρα (εἰκ. 5*), ἔχουν τοποθετηθεῖ στὶς γωνίες. Ὅμοια διακόσμηση συναντοῦμε σὲ ὀρισμένο ἀριθμὸ χειρογράφων, πού πρέπει ἀσφαλῶς νὰ προέρχονται ἀπὸ τὸ χέρι τοῦ ἴδιου Κοσμᾶ. Εἶναι τὰ ἐξῆς: 1) ἀρ. 2437 καὶ 2) 2440, ἴδιου περιεχομένου καὶ τὰ δύο, Νομοκάνων Μαλαξοῦ, γραμμένα, τὸ πρῶτο τὸ 1616 ἀπὸ τὸν Τιμόθεο ἀρχιεπίσκοπο Σερρών, καὶ τὸ δεύτερο τὸ 1622 ἀπὸ κάποιον Νεόφυτο. 3) ἀρ. 2617 (τὸ χφ Νεῖλος 8). Ἀκόμη, τὰ μνημονευμένα παραπάνω (σ. 42): 4) ἀρ. 2521 καὶ 5) ἀρ. 2609, πού ἀναφέρουν τὸν προηγούμενο Κυπριανὸ εἴτε ὡς γραφέα εἴτε ὡς χορηγό, τὸ 1639 καὶ τὸ 1651. Μέσα στὰ χρονικὰ αὐτὰ πλαίσια πρέπει ἐπομένως νὰ δρᾷ ὁ Κοσμᾶς ὡς μάστορης - σταχωτῆς.

Συμπληρωματικὰ πρέπει ἀκόμη νὰ παρατηρήσουμε πὼς ὁ ἀρ. 2521 (4) χρησιμοποιεῖ ὡς παράφυλλα φύλλα ἀπὸ τὸν μουσικὸ κώδικα· ἡ γραφή δὲν ἔχει τόσο μεγάλο μέγεθος ὅσο σὲ ὅλα τὰ ἄλλα παραδείγματα, τὰ φύλλα ὅμως ἀνήκουν ἀσφαλῶς στὸν ἴδιο κώδικα³⁹. Στὸν ἀρ. 2437 (1) ἔχουν χρησιμοποιηθεῖ ὡς παράφυλλα χάρτινα φύλλα βαμμένα πορφυρά· φύλλα κολλημένα στὰ ἐξώφυλλα ἔχουν μάλιστα σχέδια τῆς «μαρμαρόκολλας».

Δύο ἄλλα χφφ, ὅσο κι ἂν ἀνήκουν στὸν ἴδιο τύπο τῆς σταχώσεως, παρουσιάζουν ὡστόσο ὀρισμένες ἀποκλίσεις. Ὁ ἀρ. 2573 π. χ. ἐπαναλαμβάνει στὸ πίσω ἐξώφυλλο τὸ ἴδιο ἀκριβῶς σχῆμα, στὸ ἐμπρὸς ὅμως, τὴ μέση τοῦ κεντρικοῦ πεδίου καταλαμβάνει ἓνας σταυρὸς σχηματισμένος ἀπὸ πλοχμούς. Ὁ ἀρ. 2407 ἔχει καὶ ἓνα δεύτερο, ἐξωτερικὸ πλαίσιο ἀπὸ πλοχμούς, καὶ ἀκόμη πέντε χαμηλοὺς στρογγυλοὺς γόμφοι. Στὸ φ. 195ν μετὸν χέρι τοῦ 17ου αἰώνα ἔχει γραφεῖ ἡ σημείωση: *Ἐδχολόγιον τοῦ Προδρομόμου καὶ εἴτις τὸ προξενίσει* [!] (γρ. ἀποξενώσει) κτλ., καί: *Τὸ παρὸν βιβλίον θέλει νὰ σταχωθῆ*. Στὴν ὥα τοῦ φ. 133 ὑπάρχουν τὰ ὀνόματα *Ἀνδρέας Κοσμᾶς*, τὰ ὁποῖα ὅμως εἶναι μᾶλλον ἄσχετα μετὸν προηγούμενο σημείωμα ἢ μετὸν σταχωτῆ Κοσμᾶ.

39. Τὴν ἴδια γραφή παρέχουν τὰ παράφυλλα στὸν ἤδη μνημονευμένο κώδ. ἀρ. 2514 (σημ. 34); ὁ ὁποῖος ἀνήκει δίχως ἀμφιβολία στὴν «ομάδα τῶν Σερρών».

Τέλος θ' αναφέρουμε ακόμη τὸ χφ ἀρ. 2403, ἀπὸ τὸ ὁποῖο σώζεται μόνο τὸ ἔμπρὸς ἐξώφυλλο, ἀπὸ δέρμα βυσσινί· ἡ στάχωση ἔχει μιὰ ἰδιαίτερη θέση ἀνάμεσα στὴν ὁμάδα τοῦ Κοσμᾶ καὶ τὴν παλαιότερη «τῶν Σερρών». Ὅλο τὸ κεντρικὸ πεδίο, πλαισιωμένο ἀπὸ μιὰ ταινία ἀπὸ πλοχοῦς, κοσμεῖται μὲ ἓνα σταυρὸ, σχηματισμένον κατὰ τὸν ἴδιον τρόπο ὅπως στὸν ἀρ. 2573 πὺν ἀναφέραμε· ἀριστερὰ καὶ δεξιὰ ἀνὰ δύο ἀπὸ τὶς γνωστὰς στρογγυλὰς σφραγίδες μὲ τὸ λεοντάρι· ὑπάρχουν ἀκόμη ἕξι καρφιά στὰ σκέλη τοῦ σταυροῦ καὶ τέσσερα ἄλλα στὶς γωνίες τοῦ ἐξωφύλλου.

Ἡ ὁμάδα «τοῦ Κοσμᾶ» φανερῶνει σὲ ὅλη τὴ σύλληψη ἓνα πνεῦμα νεωτερικὸ, διατηρεῖ ὁμως, ὡς αὐτὴ τὴ μεταγενέστερη ἐποχὴ, γύρω στὰ μέσα τοῦ 17ου αἰῶνα, τὴν παλαιὰ τεχνικὴ τῆς βυζαντινῆς σταχώσεως⁴⁰. Ἐνα δεῖγμα τοῦ νεωτερικοῦ τύπου τῆς σταχώσεως, πὺν ἀπομακρύνεται ἀπὸ τὴ βυζαντινὴ παράδοση καὶ προσαρμόζεται πρὸς τὰ δυτικὰ πρότυπα, εἶδαμε ἤδη στὸ χφ ἀρ. 2615 πὺν μνημονεύσαμε παραπάνω (σ. 42-43), γραμμένον ἀπὸ τὸν Παρθένιο, μοναχὸ στὴ μονὴ τοῦ Προδρόμου, τὸν 18ο αἰῶνα.

Π ρ ο σ θ ή κ η

Ἐνα ἀκόμη χειρόγραφο, πὺν πρέπει νὰ ἀποδοθεῖ χωρὶς ἀμφιβολία στὸ βιβλιογραφικὸ ἐργαστήριον τῆς μονῆς τοῦ Προδρόμου, εἶναι ὁ κώδ. XXV C 9 (605) τῆς Πανεπιστημιακῆς Βιβλιοθήκης τῆς Πράγας, πὺν περιέχει τὰ αὐθεντικὰ ἀντίγραφα ὄλων τῶν ἐγγράφων τῆς μονῆς (Σέρρες, Κώδ. Α, βλ. παραπάνω σημ. 2). Γράφτηκε φυσικὰ μέσα στὴ μονὴ καὶ βρισκόταν ἐκεῖ ὡς τὸν Ἰούνιον τοῦ 1917, ὅταν οἱ Βούλγαροι, κατὰ τὴ διάρκειαν τοῦ Α' Παγκόσμιου Πολέμου, πῆραν μαζί τους τὰ χφφ καὶ ἄλλα κειμήλια τῆς μονῆς (βλ. Guillaou σ. 18). Ἀπὸ λόγους ἐσωτερικοῦς (στὸν κώδικα ἔχουν ἀντιγραφεῖ ὄλα τὰ χρυσόβουλλα πὺν ἀπολύθησαν ἀπὸ τὸ 1309 ὡς τὸ 1345, ὄχι ὁμως τοῦ 1352 καὶ τοῦ 1356), ὁ Guillaou χρονολόγησε εὔστοχα τὸν κώδικα Α στὰ χρόνια 1345-1352. Εἶναι ἀκριβῶς τὰ χρόνια πὺν συμπίπτουν μὲ τὴ βιβλιογραφικὴ δραστηριότητα τοῦ ἱερομονάχου Νείλου (1330-1348) καὶ τὴν ἀρχὴ τῆς δραστηριότητος τοῦ Νεοκαισαρείτη (1350-1366).

Σήμερα διαθέτουμε μιὰ πλήρη πανομοιότυπη ἔκδοσιν τοῦ κώδικα Α⁴¹. Ὅσο κι ἂν ἡ φωτοτυπικὴ ἀπόδοσιν δὲν εἶναι ἱκανοποιητικὴ, ὡστόσο ἡ σύγκριση μὲ τὰ χφφ τοῦ βιβλιογραφικοῦ ἐργαστηρίου τῆς μονῆς τοῦ Προδρόμου δὲν ἀφήνει καμιὰ ἀμφιβολία πὺς ὁ κώδικας Α προέρχεται ἀπὸ τὸ ἴδιον βι-

40. Τὸ ἴδιον συμβαίνει καὶ μὲ τὰ ἀκόλουθα, περίπου σύγχρονα χφφ, πὺν δὲν σταχώθηκαν στὸ ἐργαστήριον τῆς μονῆς : ἀρ. 2598, γραμμένον τὸ 1614, ἀρ. 2459 καὶ 2461, καὶ τὰ δύο γραμμένα ἀπὸ τὸν ἱερέα Γκίνο τὸ 1624 (βλ. Α. Πολίτης, *Ἑλληνικά* 25, 1972, 118).

41. *Cartulary A of the Saint John Prodromos Monastery*. Facsimile Edition with an Introduction by Ivan Dujcev, Variorum Reprints, Λονδίνο 1972.

βλιογραφικό εργαστήριο και πώς έχει γραφτεί από έναν από τους δύο κύριους αντιπροσώπους του, τὸν Νεῖλο ἢ τὸν Νεοκαισαρείτη. Ἡ γραφή (προφανῶς ἐπειδὴ πρόκειται γιὰ ἀντιγραφή ἐπίσημων ἐγγράφων) παρουσιάζει ὀρισμένες διαφορὲς καὶ εἶναι τυπικὴ καὶ ὑπερβολικὰ μεγάλων διαστάσεων⁴². Παρ' ὅλα ταῦτα ἀπὸ πολλὰς πλευρὰς μοιάζει μὲ τὴ γνωστὴ γραφή τοῦ Νεῖλου, ἀπὸ τὸ χέρι τοῦ ὁποῖου ἀσφαλῶς θὰ ἔχει γραφτεῖ ὁ κώδικας.

Τὰ κωδικολογικὰ στοιχεῖα (ἢ χάραξη π. χ.) δὲν διακρίνονται στὴ φωτοτυπία πολὺ καθαρά· λείπει ἐπίσης ὁποιοδήποτε ἕχνος ἀριθμώσεως τῶν τετραδίων. Τὸ χαρτὶ ἔχει ὡς ὑδατόσημο βασιλίσκο⁴³, σχεδὸν ἴδιο μὲ Briquet ἀρ. 2624—πράγμα ποὺ δὲν ἀπέχει πολὺ ἀπὸ τὴ χρονολόγησι τοῦ Guillou.



Εἰκ. 7

42. Τὸ χφ ἔχει πολὺ μικρὸ σχῆμα (19 × 13 ἐκ.), μὲ 17 μόνο στίχους σὲ κάθε σελίδα· ἄλλα χφ τοῦ ἴδιου σχήματος ἀπὸ τὸ βιβλιογραφικὸν εργαστήριον τῶν Σεργῶν (2496, 2515, 2617) ἔχουν 24-25 στίχους στὴ σελίδα (ὁ ἀρ. 2606 : 21). Μόνον τὸ Ψαλτήριον ἀρ. 2478, γραμμμένο ἀπὸ τὸν Νεῖλο, παρουσιάζει παρόμοια εὐμεγέθη γραφή (19 στίχοι σὲ μεγάλο σχῆμα 27,5 × 20 ἐκ.)· εἶναι γραμμμένο στὸν ἐλευθεριάζοντα, στρογγυλὸ τύπον γραφῆς τοῦ Νεῖλου (βλ. παραπ. σ. 34-35).

43. Σὲ μιὰ ἐπίσκεψή μου στὴν Πράγα, τὸν Μάρτιον τοῦ 1959, εἶχα τὴν εὐκαιρίαν νὰ μελετήσω ἐπὶ τόπου τὸ χφ.

Ἐπισημείωσις

Ἡ μελέτη αὕτη δημοσιεύτηκε πρῶτα γερμανικὰ στὸν τόμον *Wandlungen. Studien zur antiken und neueren Kunst*, Stiftland-Verlag, Waldsassen - Bayern 1975, σσ. 278-295, πίν. 54-59. Ὁ τόμος εἶναι τιμητικὸ ἀφιέρωμα στὸν καθηγητὴ τῆς κλασικῆς ἀρχαιολογίας τοῦ Πανεπιστημίου τοῦ Μονάχου Ernst Homann - Wedeking, μὲ τὴν εὐκαιρίαν τῆς ἀποχωρήσεώς του ἀπὸ τὸ Πανεπιστήμιον. Στὴν ἀρχὴ τῆς μελέτης προτάσσονται τὰ ἀκόλουθα λίγα λόγια :

Μὲ τὸν Ernst Homann - Wedeking μὲ συνδέει μιὰ φιλία ποὺ κρατᾶ πάνω ἀπὸ σαράντα χρόνια, ἀπὸ τὸ καλοκαίρι τοῦ 1932, ὅταν ἔφτασα στὸ Μόναχο γιὰ ἀνώτερες σπουδὰς στὴ μεσαιωνικὴ καὶ νέα ἑλληνικὴ φιλολογία, ἀλλὰ δίπλα στὶς παραδόσεις τοῦ Franz Dölger παρακολουθοῦσα καὶ τὰ μαθήματα τοῦ Ernst Buschor καὶ τοῦ Wilhelm Pinder. Ὑστερ' ἀπὸ λίγο, καὶ σὲ ὅλο τὸ διάστημα τῶν ἀξέχαστων ἐκείνων χρόνων, ἀφιερῶθηκα στὴ σπουδὴ τῆς κλασικῆς ἀρχαιολογίας, γιὰ νὰ ἀφοσιωθῶ ἀργότερα, ὅταν γύρισα στὴν Ἑλλάδα, στὴ μελέτη τῆς νεοελληνικῆς φιλολογίας. Τὸ τί χρωστῶ σὲ ὅλους μου τοὺς γερμανοὺς δασκάλους—ἀλλὰ καὶ τοὺς φίλους καὶ τοὺς συσπουδαστὰς—δὲν τὸ ξεχνῶ ποτέ. Ἡ σπουδὴ τῆς κλασικῆς ἀρχαιολογίας εἰδικότερα μοῦ ἀποκάλυψε νέους καὶ περισσότερον ζωντανοὺς δρόμους γιὰ τὴν κατανόησιν τῶν ἔργων τῆς λογοτεχνίας. Ἀλλὰ καὶ ἡ ἀπασχόλησί μου (ιδιαι-

τερα προσφιλῆς) γιὰ τὴν παλαιογραφία πολλά ὀφείλει στίς ἀρχαιολογικῆς ἐκεῖνες σπουδῆς. Οἱ ταπεινοὶ βυζαντινοὶ καὶ μεταβυζαντινοὶ ἀντιγραφεῖς τῶν χειρογράφων, συχνὰ ἔξοχοι τεχνίτες, θυμίζουσι ἀπὸ κάποιαν ἄποψη τοῦ ἀττικοῦ ἀγγειογράφου· καὶ οἱ παλαιογράφοι ἐπιχειροῦν νὰ ἀνιχνεύσουσι στὰ διάφορα χειρόγραφα τὸν τρόπο τῆς γραφῆς τους, ὅπως τὸ κάνουν οἱ ἀρχαιολόγοι γιὰ τοὺς ἀγγειογράφους. Αὐτὰ σὰν σύντομη εἰσαγωγή καὶ συνάμα δικαιολογία γιὰ τὸ πῶς βρίσκεται μιὰ μελέτη παλαιογραφικὴ σ' ἓνα τιμητικὸ τόμο γιὰ ἓνα κλασικὸ ἀρχαιολόγο.

56

ἡμῶν· χαίρειν· πολὺν ἀθλόν· ἴδεν· ὑπεροχῆ
 μέτρον τῆν ἀλθὴν· καὶ τὴν διαμνησίαν·
Πρὸ τῶν ἰουδαίων· καὶ κλεισθῆναι·
 σφί· οὐ τὸν ἀμπαρῶν· ἐκλεχθῆναι τὸ
 πρῶτον· καταδίκασαν θύλασταν· ἀββί
 αὐθροῦ· καὶ ἀποταμῶν· ἐφ' αὐτοῦ ἀφ' ἑρ
 τῶν· ἀνὴρ τῶν· ζορθεῖσθ· ἡδὲ ματῶν· ὅτι
 ἰαμαρτίαν· τὸ χωρὶς ἑρσὶν· καὶ οὐ
 αὐτοῦ· ῥυθισθῶν· ἰσομῶν· ἡ ἀλλήθῶν·
Ερμολογία· ἡ ἰσθὸν· ἀλθῶν· τῶν ἰσθῶν·
 φάλα· ἐκ τῶν ἰσθῶν· ἐκ τῶν ἰσθῶν·
 ἰσθῶν· ἰσθῶν· ἰσθῶν· ἰσθῶν· ἰσθῶν·
 ἰσθῶν· ἰσθῶν· ἰσθῶν· ἰσθῶν· ἰσθῶν·

α) Ἀθην. 2498, φ. 3

μισθὸν· ἰσθῶν· προσκυρῆσας·
 ἰσθῶν· προσκυρῆσας· περιχαρῶν· τοῦ ἰσθῶν
 ἀρθῶν· ἰσθῶν· ἰσθῶν· ἰσθῶν· ἰσθῶν· ἰσθῶν·
 ἰσθῶν· καὶ σφῶν· ἰσθῶν· τῆν ἀλθὴν
 περιχαρῶν· καὶ τῶν ἰσθῶν· πρῶτον· τῶν
 ἰσθῶν· τῶν ἰσθῶν· ἰσθῶν· ἰσθῶν· ἰσθῶν·
 ἰσθῶν· ἰσθῶν· ἰσθῶν· ἰσθῶν· ἰσθῶν·
 ἰσθῶν· ἰσθῶν· ἰσθῶν· ἰσθῶν· ἰσθῶν·
 ἰσθῶν· ἰσθῶν· ἰσθῶν· ἰσθῶν· ἰσθῶν·
Ερμολογία· ἰσθῶν· τῶν ἰσθῶν· ἰσθῶν·
 ἰσθῶν· ἰσθῶν· ἰσθῶν· ἰσθῶν· ἰσθῶν·
 ἰσθῶν· ἰσθῶν· ἰσθῶν· ἰσθῶν· ἰσθῶν·
 ἰσθῶν· ἰσθῶν· ἰσθῶν· ἰσθῶν· ἰσθῶν·
 ἰσθῶν· ἰσθῶν· ἰσθῶν· ἰσθῶν· ἰσθῶν·

β) Ἀθην. 2608, φ. 1

57

✠

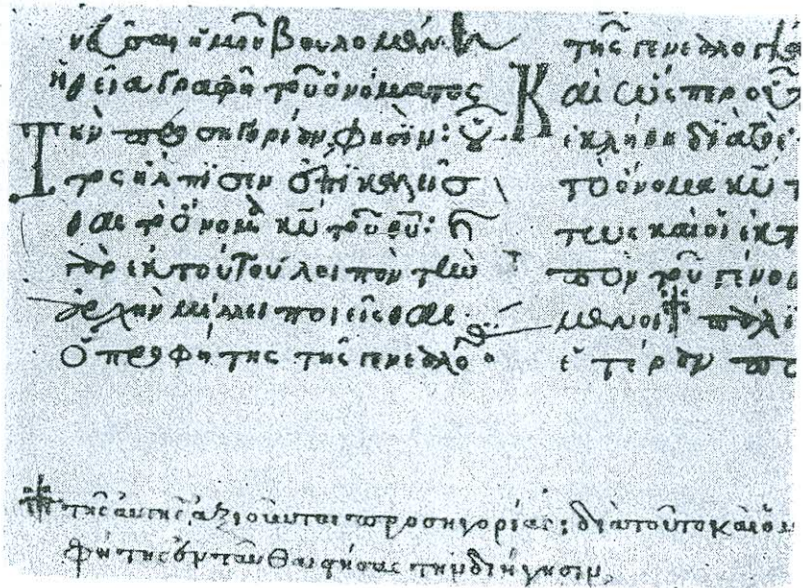
ἁρτον ἰε κα: τρισά· πανα· τρι· πη· κω·
 κί· λ· ἰε· λει· πρ· κ· τρι· σ· καρ· **Αλληλ·**
Σομαργεῖοθε τὰρ κω ὅτι χερσὶ
 φέσ· του· αἰῶ· να· τὸ· θλ· σσ· αἰ· τ·
Τίς· λα· λή· σή· τας· δῖ· να· σφ· α· σ· τ· κ·
 Λοι· φ· α· σ· ποι· κή· σ· πα· α· τ· α· σ· αἰ· γ· ὠ·
 αἰ· τ· οὔ· **||** ἀ· κ· α· ρῖ· οἰ· **Θ**· φ· ὑ· λα· σ· τ· οὔ·
 τ· ῶ· κ· εἰ· σ· ἰ· ν· καὶ· ποι· οὔ· ἰ· ν· τ· ῶ· λῖ· και·
 ο· σ· ἰ· ν· κ· ὑ· π· α· ρ· τῆ· και· ρ· α·
|| ἡ· κ· α· θ· ἡ· τῆ· μ· α· οὔ· κ· ε· ὑ· τῆ· δ· ὀ· δ· κ· ἰ·
 τ· οὔ· λα· οὔ· α·
Ε· πῖ· σ· κ· αἰ· κ· ἡ· α· σ· ὑ· π· ῶ· σ· εἰ· α· σ· α·
 τ· οὔ· ἰ· δ· εἰ· ὑ· τῆ· χ· ε· ρ· σ· ὅ· τ· κ· ἰ· τ· οὔ· β· κ·
 λ· θ· ἡ· π· ῶ· α·
Τ· οὔ· α· φ· ρ· α· μ· ἡ· γ· αἰ·
 ὑ· τῆ· δ· φ· ρ· ο· σῶ· ἡ· τ· οὔ· ὅ· τ· οὔ· α·
 τ· οὔ· ὁ· πα· ρ· εἰ· ὁ· θ· αἰ· μ· ἡ· σ· κ· λ· η· ρ· ο·
 μῖ· α· σ· α·
Η· μ· α· ρ· τ· οὔ· μ· β· ὑ· μῖ· α·
 τ· οὔ· π· ρ· οὔ· ἡ· μ· α· οὔ· ἡ· γ· ο· μῖ· σ· αἰ·
 κ· η· ρ· α· ρ· ε· ς·

*Αθην. 2478, φ. 182

60



α) Ἀθην. 2478



β) Ἀθην. 2635, φ. 146v

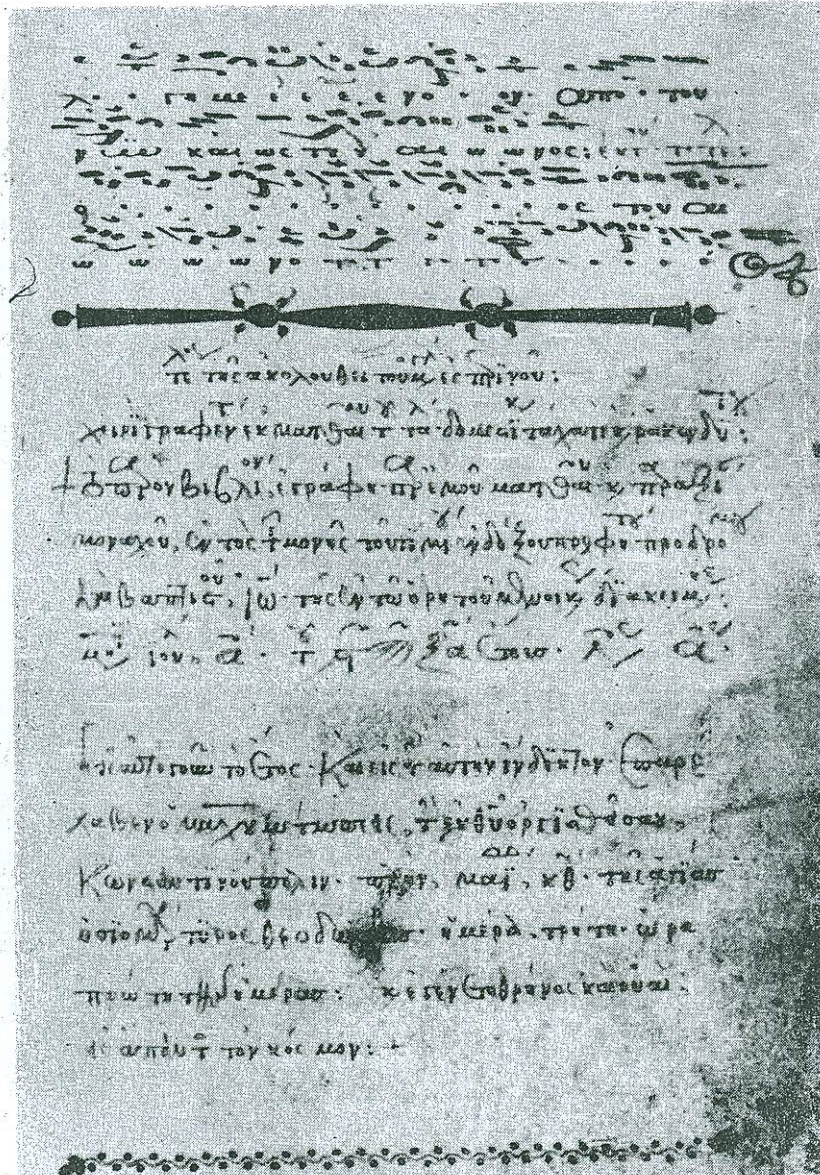
λησονται. οπιθσκατερ χαμε κει.
 σκυλασαι τον θαλασθι.
 (Ο) ρνος του παρσ. θαυ ης κατηλθε. και
 ημελος φωτος. τη θηκω ελθε. χαρε ε
 λνημη. ητην πασα δω μνη φυλα
 ξασθι. συλληψιμ συλλαβοισθι. τον προ
 αιωριον θη και κη. ιραει κη πλεμνησ.
 σωσειως θε τον ρμος των αιωνων.
 ο α αν πα του ου α χ η προ χα τι με γαν πικη
 π τι αν πα πο δω αν τω κω. το πα πνον.
 το ε ο πο τ η σι α η σ η προ αν η κω

α) Αθην. 2617, φ. 271

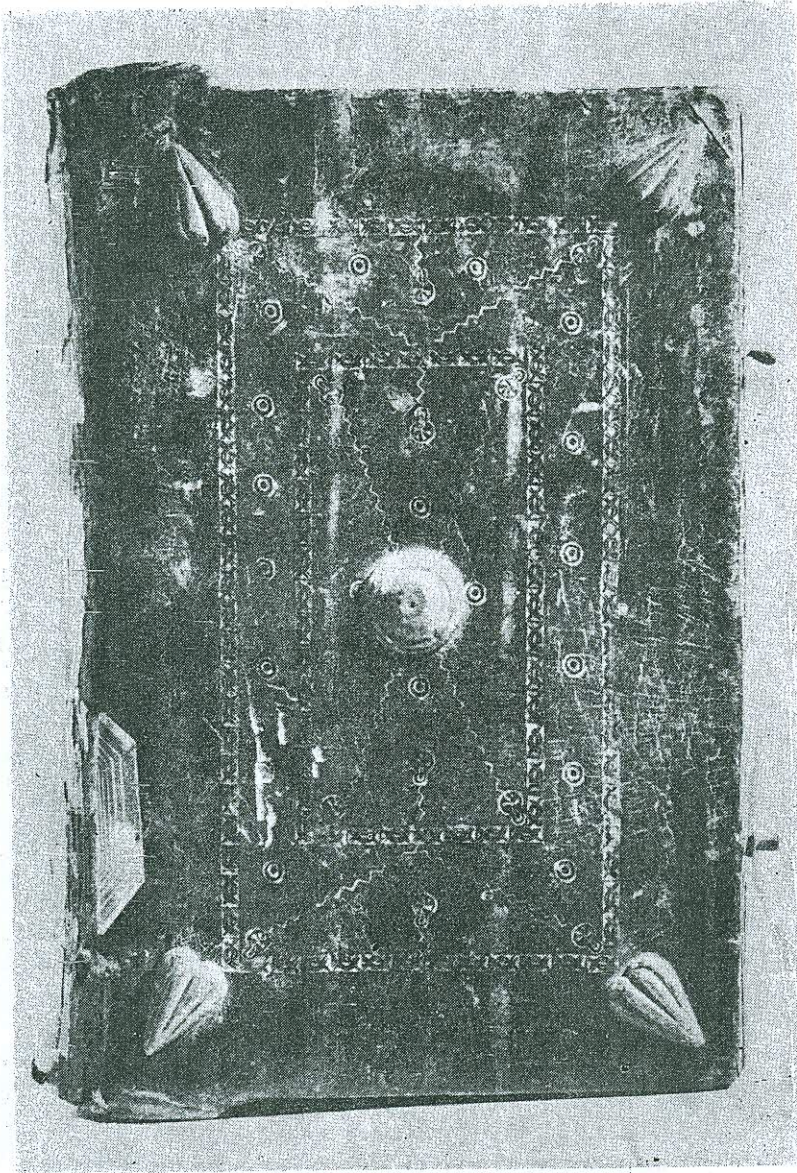
ο χι βαθια τα σφραγισματα
 155
 βασιλευς
 ητω σε βασιλευς πικραση φηρακη
 μαγι λωμια πασ ε ηχ βαση φεση τα
 Κλησημαι. το φιλανθρωπιου σου. διομενη
 σου παραγει. μακροεπιστημη τα σφρα
 κη ει. μαδι σφραση πημενη. του σου μαθη
 σα δαδωμενη δα. απο δω ζωαση μαθη
 παρεχοις τα δα. εμενη τα καρδιακη. ου
 δωις σου τηρεση. αλη τα εαιτου κητη
 Αβελιασ απομω θκι. ητην λη δωλοχθ
 τον πωθ αρμοιο ε φηραση. ερενησ θησ

β) Αθην. 2571, φ. 155

62

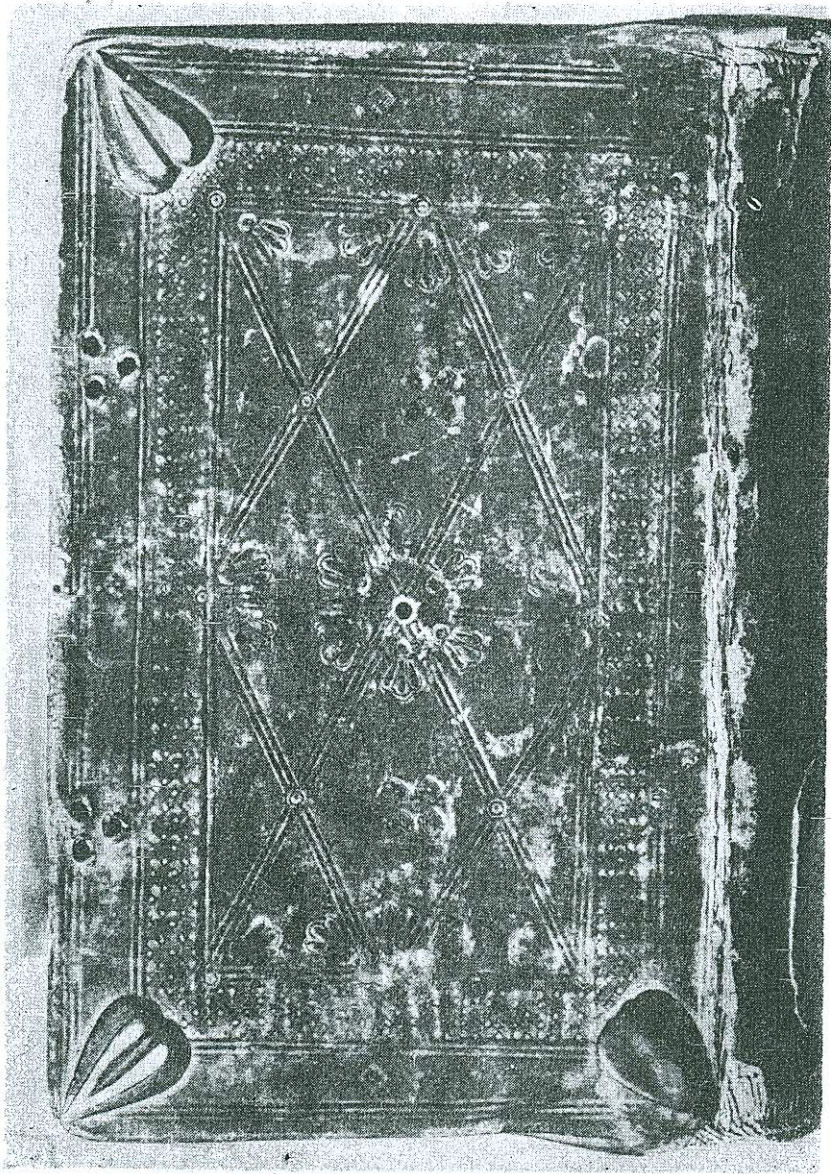


Ἄθην. 2406, φ. 291

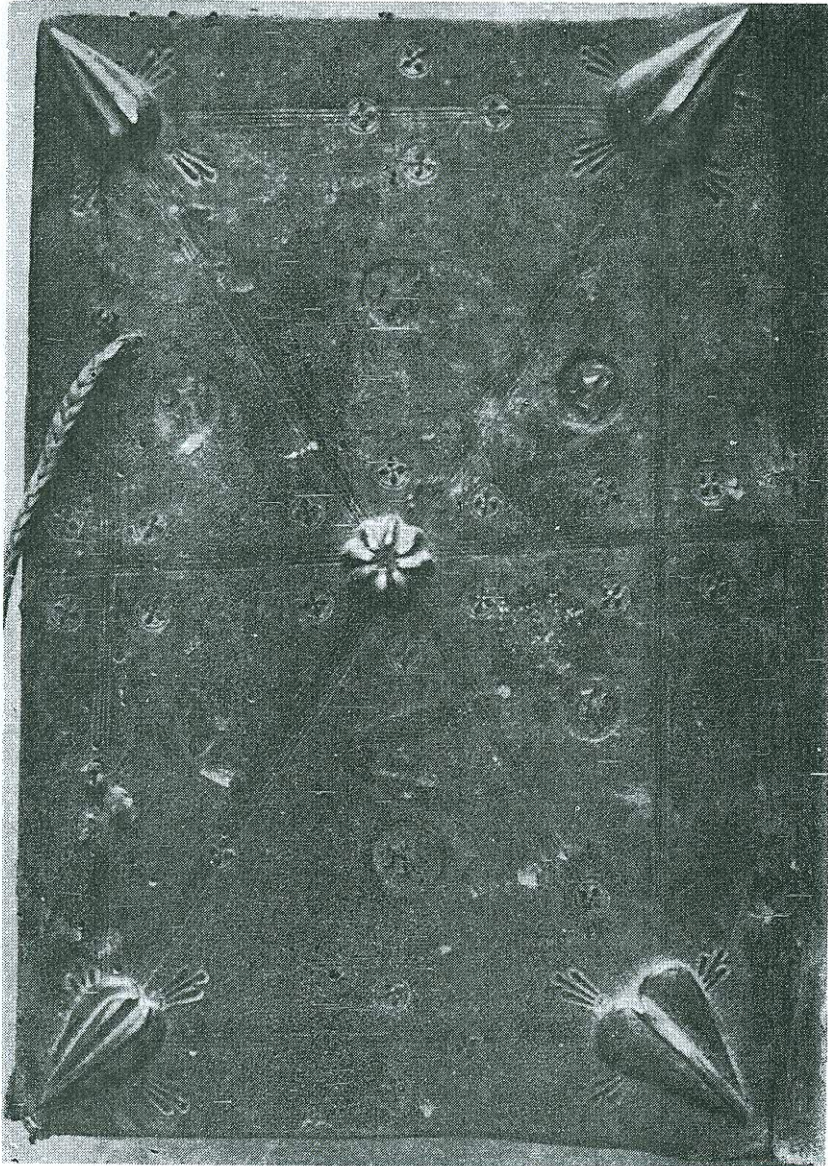


Ἄθην. 2608

Gr

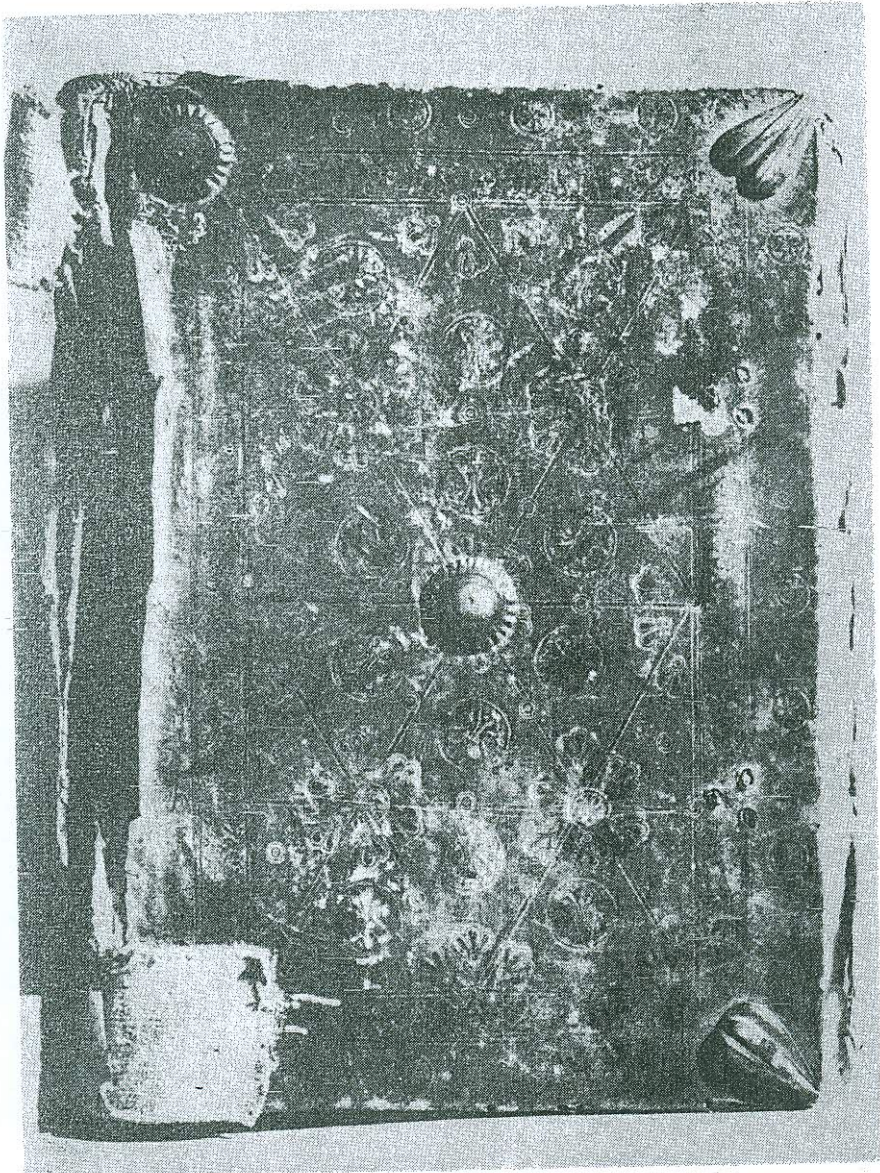


*Αθην. 2406



Ἄθην. 2470

66



Ἄθην. 2478

67



Ἄθην. 2610

68

1841

1842

1843

1844
1845
1846
1847
1848
1849
1850

ΠΕΤΡΟΥ Θ. ΠΕΝΝΑ

ΕΠΙΣΤΟΛΑΙ
ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΥ ΠΟΛΥΖΩΪΔΟΥ

πρὸς Καποδίστριαν καὶ Ι. Γεννατᾶν

Μελέτην σύντομον πλήν περιεκτικὴν, περὶ τοῦ βίου καὶ τῆς δράσεως τοῦ Ἀναστασίου Πολυζωΐδου, τοῦ μεγάλου αὐτοῦ Νομομαθοῦς καὶ Δικαστοῦ, ὑπὸ τὸν τίτλον «Ὁ Μακεδὼν Ἀναστάσιος Πολυζωΐδης ὡς πολιτικός, ὡς Δικαστὴς καὶ ὡς ἄνθρωπος τῶν Γραμμάτων» ἐδημοσιεύσαμεν εἰς τὸν πρῶτον τόμον τοῦ ὑπὸ τῆς Ἱστορικῆς καὶ Λαογραφικῆς Ἑταιρίας ἐκδιδομένου περιοδικοῦ συγγράμματος «Σερραϊκὰ Χρονικά»¹.

Ἡ πρὸ μικροῦ ὅμως χρόνου² τοποθέτησις καὶ ἀποκάλυψις ἐν Ναυπλίῳ τῶν προτομῶν τῶν δύο ὑπερόχων ἀνδρῶν, Ἀναστασίου Πολυζωΐδου καὶ Γεωργίου Τερτσέτη, εἰς τὴν πρὸ τοῦ Δικαστηρίου τοῦ Ναυπλίου πλατεΐαν, ὅπου διεξήχθη ἡ περιλάλητος Δίκη τῶν Κολοκοτρώνη καὶ Πλαπούτα, μοῦ δίδει τὴν εὐκαιρίαν νὰ ἀσχοληθῶ καὶ πάλιν δι' ὀλίγων, εἰς συμπλήρωσιν τῶν ὄσων ἤδη ἔγραψα, σχολιάζων τὰς δύο ἐν συνεχείᾳ δημοσιευομένας ἐπιστολὰς τὰς ἀπευθυνομένας ὑπὸ τοῦ Πολυζωΐδου πρὸς τὸν Κυβερνήτην Καποδίστριαν καὶ πρὸς τὸν ἐπὶ τοῦ Δικαίου Ὑπουργόν του Ἰωάννην Γεννατᾶν.

Ἡ πρώτη, ἡ πρὸς τὸν Κυβερνήτην ἐπιστολὴ τοῦ Πολυζωΐδη μὲ ἡμερομηνίαν 16 Ἰουνίου 1830 καὶ ἡ δευτέρα πρὸς τὸν ἐπὶ τοῦ Δικαίου Γραμματέα Γεννατᾶν, ἀπὸ 27 Ὀκτωβρίου 1830, εὐρίσκονται εἰς τὰ Γεν. Ἀρχεῖα τοῦ Κράτους. Ἡ μὲν πρώτη εἰς τὸν φάκελλον τῆς Γενικῆς Γραμματείας, ἡ δὲ δευτέρα εἰς τὸν οἰκειὸν φάκελλον τοῦ Ὑπουργείου τοῦ Δικαίου. Τὴν πρῶτην καταχωροῦμεν κατωτέρω ἐν φωτοτυπία καὶ ἐν συνεχείᾳ τὴν δευτέραν ἐξ ἀντιγραφῆς.

(1) «Σερραϊκὰ Χρονικά» Τομ. Α' (1957), σελ. 6 - 64.

(2) Αἱ προτομαὶ τοῦ Πολυζωΐδη καὶ τοῦ Τερτσέτη, αἱ ὁποῖαι ἐγίναν δαπάναις τοῦ Δήμου, τοῦ Δικαστικοῦ Σώματος Ναυπλίου καὶ τῶν κατοίκων μὲ πρωτοβουλίαν τοῦ ἐξαιρέτου Πολιτιστικοῦ Συλλόγου «Ὁ Παλαμίδης» ἀπεκαλύφθησαν τὴν 27ην Νοεμβρίου 1977 ἐν ἐπίσημῳ καὶ πανηγυρικῇ τελετῇ, παρουσίᾳ τοῦ Προέδρου τῆς Δημοκρατίας κ. Κωνστ. Τσάτσου, ἐκφωνήσαντος βαρυσήμαντον λόγον, ὄλων τῶν Ἀρχῶν τῆς πόλεως, τῆς ὀλότητος τῶν κατοίκων τοῦ Ναυπλίου, καὶ ὀλοκλήρου τῆς περιοχῆς.

Πρώτη Ἐπιστολή.

Πρὸς τὸν Κυβερνήτην τῆς Ἑλλάδος Ἰωαν. Καποδίστριαν.

Ἐξοχότατε,

Καὶ ἔγγράφει μαρτυρῶ ἐπὶ τῷ ἑγγότῳ πατρίδῳ, ἢ ἐπὶ τῷ
 μετὰ τοῦ ἀφίξι μου αὐτῷ ἡμέραν ἔλαβον τὴν τιμὴν τῆς ἀγάπης
 εὐτυχίην τὰ παρουσιασθῆναι ἐνώπιον τῆς Ἐξοχότητός της, ἐξῆλθον
 τῆς πρὸς αὐτὴν ἀφιστάσεώς μου, ἢ τὸν εὐταρῆμον βίβλον τοῦ τὰ
 συνεισφοράς ἐπὶ τῶν θηρόσιον τῆς Πατρίδος ὑπερασίσαι ἐπὶ τὴν
 πατριὰν κληρονομίαν της. Βάθος δὲ διὰ τὴν ἀποδοκιμασίαν
 τῶν βίβλων μου, ἔχοντα ἐγγύμιον ἑνὸς ἀξίωσιον τὴν προαύουσα
 εἰς ταῖς γνησὶν ἡμερῶν μου, εἰς τὴν ἀπορρίψαι τὴν προελαίαν
 τῆς ἀποδοκίμου μέγιστον παρουσεσθῆναι τῆς ἀφροδίτης περιουσίας,
 ἐπιφάνειαν ὡς ἐπὶ ταῖς προκαταρτυτικαὶ εὐταρῆμον ἢ ἔχοντα
 μαρτυροῦσα, ὑπερβαῖν μέγιστον καὶ ἐνασχολίαν ἐπὶ τῶν ὑπερβολῶν ἐπὶ
 ἀποδοκίμου καὶ ἄλλα ἐπὶ οὐκ ἐπιτάσσοντα ἀβλαβή.

Ἡ δὲ ἰσορροπία ἐπὶ ταῖς ἀποδοκίμου, ἢ ὅσους καὶ ἀπρακτικὰ
 ἐπισημαίνει ἢ τυμωτὰ ἐπὶ τῶν, ἐγγύμιον, ἢ διὰ ἀναπόρη, τὴν
 εὐταρῆμον τῶν λαγύων κληρονομίαν ἐπὶ τῶν ἑγγότων, καὶ τῶν ἀποδοκίμου
 περιουσίας ἢ μεταρρῶνθῆναι, ὅσους ἀποδοκίμου ἢ τυμωτὰ ἀποδοκίμου
 καὶ ἄλλα. ὅτι τὰ ἢ ἀναπόρη τῶν μεταρρῶνθῆναι αὐτῶν διὰ τὴν
 ὄψιν τῶν ἀποδοκίμου καὶ τῶν ἑγγότων της, εὐταρῆμον ἢ οὐκ
 διὰ ἀφροδίτης. Ἀποδοκίμου ἔργον ἔχει δεικνῶν ἢ μαρτυροῦσα διὰ τῶν
 εὐταρῆμον βάθος καὶ γὰρ ἐπὶ ἰδιαίτην σκέψιν τὸ ὑπερβαῖν.
 ἔργον ὅσον, ὅσον, ὡς κληρονομίαν, ἐπιφάνειαν καὶ τῶν ἀποδοκίμου ἀποδοκίμου,
 ἢ ἢ ἑγγότων, οὐκ ἀποδοκίμου τῶν ἑγγότων της, ἐπὶ τῶν τῶν ὑπερβολῶν
 τῶν ἑγγότων περιουσίας, ἐπιφάνειαν δὲ ἀποδοκίμου, ὑπερβολῶν
 ἀποδοκίμου τῶν ἀποδοκίμου τῶν ὑπερβολῶν μεταρρῶνθῆναι, ἢ ὑπερβολῶν
 τῶν τῶν ἀποδοκίμου κληρονομίαν, ὅσον, ἔργον ἢ ὅσον τῶν ἑγγότων, ἢ τῶν
 ὅσον ὅσον ἢ τῶν ὑπερβολῶν ἀποδοκίμου, καὶ ὅσον ἢ ἀποδοκίμου.

Πρὸς τὸν Ἐξοχότατον
 Κυβερνήτην τῆς Ἑλλάδος

Ἐν γοῦν ἡ ἐφορευτικὴ ἕξις ἐκτελεσθεῖσα καὶ ἵσχυρὰ εἶναι τοῦτο
 εἰσέφερον τὰ συστατικὰ αὐτῆς ἀλλὰ καὶ ἄλλοι ἐπὶ τῆς αἰτίας,
 ὅτι τὸ γένος αὐτῆς καὶ τὸ ἐκείνην ἕξις γὰρ ἡ παράδοσις
 εἶναι κατὰ ἕξις, ἐφαρμόσει παρὰ αὐτῆς, καὶ συστατικὴ ἡ ἐξὸς
 τὸ κατὰ ἕξις.

Ἐν ἕξις ἕξις, ἐκ τῆς αἰτίας καὶ ἐκείνην συστατικὴ ἕξις.
 γὰρ ἡ καὶ ἐξὸς αὐτῆς τὴν ἕξις ἡ ἐφορευτικὴ τῆς καὶ τῶν
 ἕξις τῆς καὶ τῶν, ἕξις ἐκείνην τὴν ἕξις τῆς καὶ τῶν,
 ὅτι τὸ γένος αὐτῆς, ἀλλὰ ἕξις ἕξις ἕξις ἕξις ἕξις
 αὐτῆς, ἕξις ἡ ἐξὸς ἐκείνην τὴν καὶ ἐκείνην ἐπὶ τῆς αἰτίας
 τῶν καὶ τῶν κατὰ τῆς καὶ τῶν, συστατικὴ, καὶ ἕξις,
 ἕξις τῆς καὶ τῶν κατὰ τῆς καὶ τῶν ἕξις τῆς καὶ τῶν
 καὶ ἕξις, ἕξις ἡ καὶ τῆς καὶ τῶν ἕξις τῆς καὶ τῶν. ἡ
 αὐτῆς αὐτῆς, κατὰ τῆς αἰτίας ἐκείνην ἕξις ἕξις ἕξις
 ἕξις τῆς κατὰ τῆς, ἕξις αὐτῆς ἐκ τῆς καὶ τῶν αἰτίας
 γὰρ τῆς καὶ τῶν κατὰ τῆς καὶ τῶν καὶ τῶν τῆς καὶ τῶν
 καὶ τῆς καὶ τῶν κατὰ τῆς καὶ τῶν καὶ τῶν τῆς καὶ τῶν
 καὶ τῆς ἐξὸς τῆς, ἕξις ἡ καὶ τῆς κατὰ τῆς καὶ τῶν καὶ τῶν
 καὶ αὐτῆς τῆς ἐκείνην καὶ τῶν καὶ τῶν καὶ τῶν.

τῆς 16^{ης} ἕξις 1830
 ἐκ τῆς καὶ τῶν

τῆς ἐφορευτικῆς ἐφορευτικῆς

Τοῦ κατὰ τῆς καὶ τῶν καὶ τῶν

Α. Πεννα

Δευτέρα Ἐπιστολή.

Πρὸς

Τὸν Ἐκλαμπρότατον κύριον Ι. Γ. Γεννατᾶν

Γραμματέα τῆς Δικαιοσύνης

κ.λ.π. κ.λ.π.

Ἐκλαμπρότατε,

Πρό τινων ἡμερῶν ἠθέλησα νὰ λάβω τὴν τιμὴν νὰ παρουσιασθῶ ἔμ-
προσθέν σας, ἀλλὰ μαθὼν ὅτι εἶχατε ἐνασχολήσεις ἠναγκάσθην νὰ ἐπιστρέψω
ἄπρακτος· ὅθεν ὁ φόβος μὴ πάθω καὶ πάλιν τὸ αὐτὸ μὲ κάμνει νὰ κατα-
φύγω εἰς προχειρότερον ἄλλο μέσον, τὴν ἔγγραφον κοινοποιήσιν.

Ὁ σκοπὸς τῆς ἀποτυχούσης παρησιάσεως μου, διὰ νὰ ἀφαιρέσω οὕτω
πᾶσαν αἰτίαν δυσαρεσκείας τῆς Κυβερνήσεως πρὸς ἐμέ, ἐὰν τυχὸν τοιαύτη
τις ὑπάρχη, καί, εἰ δυνατὸν νὰ σύρω τὴν προσοχὴν καὶ συμπάθειάν της εἰς
τὸ ἄδικον ὅπου φρονῶ ὅτι μὲ ἔγινεν.

Ἀφίνων κατὰ μέρος τὰ δύο πρῶτα Ὑπουργήματα, μὲ τὰ ὁποῖα εὐη-
ρεστήθη νὰ μὲ τιμήσῃ ἡ Κυβέρνησις, καὶ ἐγὼ διὰ λόγους ἀποχρῶντας δὲν
ἠδυνήθην νὰ δεχθῶ μὲ ὄχι μικράν μου λύπην, περιορίζομαι εἰς τὸ τρίτον καὶ
τελευταῖον, τὴν Προεδρίαν τοῦ κατὰ τὴν Σύρον καὶ Μύκονον Πρωτοκλήτου
Δικαστηρίου.

Ὅταν μὲ ἐρωτήσατε, Ἐκλαμπρότατε, τὴν πρώτην καὶ μοναδικὴν φορᾶν,
καθ' ἣν εὐτύχησα νὰ σᾶς γνωρίσω, εἰς ποῖον δημόσιον ἔργον εὐχαριστούμην
νὰ μ' ἐνασχολήσῃ ἡ Κυβέρνησις, ἐπρόβαλλα μὲ τὸ Δικαστικόν, ἀπέφυγα
ὅμως, ἀπὸ φυσικόν τι αἰδοῦς καὶ μετριοφροσύνης αἴσθημα κινούμενος, νὰ
κάμω ὅποιανδήποτε περιαιτολόγιον παρατήρησιν, οὐδὲ ἔκρινά εὐλογον νὰ
προσδιορίσω βαθμὸν καὶ τόπον.

Μολονότι δὲ ποτὲ δὲν ἠλπίζα νὰ θελήσῃ ἡ φωτισμένη Κυβέρνησίς μας
νὰ μὲ παραπέμψῃ εἰς τοιαύτην θέσιν, ἡ ὁποία νὰ μοῦ διαγείρῃ τὴν λυπητε-
ρὰν ἰδέαν, ὅτι ὅλοι οἱ κόποι, τοὺς ὁποίους κατέβαλα σπουδάζων ἱκανοὺς χρό-
νους εἰς τὰ Πανεπιστήμια τῆς Εὐρώπης μὲ σκοπὸν νὰ φανῶ πάρα πολλοὺς
χρησιμώτερος εἰς τὴν Πατρίδα μου, ἦσαν ἀνωφελεῖς καὶ οὐδαμῶς συντελε-
στικοὶ εἰς ἐπιτυχίαν τοῦ σκοποῦ μου, μολοντοῦτο, ἐπειδὴ καὶ τινες φίλοι μου
μὲ ἔκαμον τὴν παρατήρησιν, ὅτι ἐξ αἰτίας τῆς σιωπῆς καὶ μετριοτήτος ὁποῦ
ἔδειξα εἰς τὴν καλοκάγαθον ἐρώτησιν τῆς Ἐκλαμπρότητός σας, δὲν ἦτον
πάντη ἀπίθανον νὰ διορισθῶ εἰς καμμίαν Πρωτόκλητον δικαιοδοσίαν, ἔτρεξα
εὐθύς εἰς τὸν παλαιὸν καὶ ἀξιότιμον φίλον μου καὶ φίλον σας κύριον Γεώρ-
γιον Αἰνιάν, παρακαλῶντας τον νὰ σᾶς προλάβῃ διὰ νὰ μὴ μοῦ γενῆ αὐτὴ
ἡ ἀδικία πρὸς βλάβην τῆς φιλοτιμίας μου. Ἄλλ' ὡς φαίνεται ὁ κύριος Αἰ-
νιάν δὲν εὐκαίρησε νὰ σᾶς τὸ ἀναγγεῖλῃ εὐθύς, ἢ δὲν ἠδυνήθη νὰ σᾶς προ-

λάβῃ ὅπως καὶ ἂν ἔχη τὸ πρᾶγμα, ὁ διορισμός μου ἔγινε, καὶ ἴδον ἑμαυτὸν ἐξαίφνης καὶ παρ' ἐλπίδα στερημένον τοῦ βαθμοῦ, τὸν ὁποῖον ἐστοχαζόμεν νὰ λάβω μὲ τιμὴν μου, καὶ νὰ ἐκπληρώσω μὲ εὐχαρίστησιν τῆς Κυβερνήσεως.

Ἐν ᾧ προβάλλω Ὑψηλότερον βαθμόν, Ἐκλαμπρότατε, δὲν ἀναφέρομαι παντάπασιν εἰς προλαβούσας ἐκδουλεύσεις πρὸς τὴν πατρίδα, ἀλλ' εἰς ὅ,τι μόνον τὴν προσωπικὴν ἀξίαν ἀποβλέπει· διότι εἶμαι γνώμης, ὅτι τὰ Ὑπουργήματα πρέπει νὰ δίδωνται μᾶλλον ἀναλόγως τῆς ἀξίας καὶ ἰκανότητος ἐκάστου, παρὰ χάριν περασμένων ἐκδουλεύσεων· μολοντοῦτο, ἐφαρμοζών τοῦτο τὸ ἀξίωμα εἰς ἐμὲ εἶμαι πολὺ μακρὰν τῆς ἀλαζονείας τοῦ νὰ νομίζω τὸν ἑαυτὸν μου ὡς ἔξοχόν τινα ἄνθρωπον τῆς Ἑλλάδος. Ὁχι! αἱ γνώσεις μου εἶναι μέτρια, καὶ ἡ ἰκανότης μου μετριωτέρα· ἀλλὰ καὶ τοιοῦτος ὢν, στοχάζομαι ὅτι ἤθελα ἐκπληρώσει τὸ χρέος μου ἀκριβέστερα παρὰ τινὰς τῶν προτιμηθέντων ἀπὸ ἐμέ.

Ἀναφέρομαι πρὸς ἄνδρα Νομικὸν μάλιστα ἐπίσημον, καθὼς αὐτὰ τὰ ἔργα σας τὸ μαρτυροῦν. Ὡς τοιοῦτος δὲν ἠμπορεῖτε παρὰ νὰ ἐγκρίνητε εἰς τὰ δικαστικὰ ἐπαγγέλματα ἀνθρώπους ἰκανοὺς νὰ βαδίζουσιν εἰς τὰ ἴχνη σας, καὶ νὰ ἐννοῶσι τοὺς σκοποὺς σας· διότι διὰ μέσου τοιούτων ἀνθρώπων εἶναι δυνατὸν νὰ μορφωθῇ κατὰ τὴν ἐπιθυμίαν σας, ἐν σῶμα Δικαστῶν, ἐπιτηδείων νὰ ἐνεργῇ τὴν Δικαιοσύνην μὲ τιμὴν, ἀξιοπρέπειαν, καὶ κοινὴν τῆς Κυβερνήσεως καὶ πάντων τῶν Πολιτικῶν εὐσρέσκειαν.

Τέλος πάντων ἀναφέρομαι εἰς τὸν φιλοδίκαιον χαρακτῆρα σας, περὶ τοῦ ὁποῖου ἀπὸ πολλοὺς ἔχω πληροφορίας ἀποχρώσας, εὐελπίς ὅτι ὄχι μόνον θέλετε ἐκτιμῆση καλῶς, ὅσον τί ἀπὸ μέρος σας, τὰ δίκαια παράπονά μου, ἀλλὰ καὶ θέλετε μεσολαβῆση εἰς τὴν Ἐξοχότητά του, τὸν Σεβαστὸν Κυβερνήτην μας, νὰ μοῦ γενῇ καθ' οἷονδήποτε ἄλλον τρόπον ἢ πρέπουσα ἰκανοποίησις, νὰ ἐκπληρωθῇ ἐν ταύτῳ καὶ ἡ ἄκρα ἐπιθυμία μου, τὴν ὁποίαν καὶ ἐγγράφως καὶ διὰ ζώσης παρέστησα τοσάκις εἰς τὴν Ἐξοχότητά του, τοῦ νὰ λάβω δηλ. μέρος εἰς τὴν ἐνεστῶσαν Δημόσιον Ὑπηρεσίαν.

Τῆς Ὑμετέρας Ἐκλαμπρότητος

Ταπεινὸς καὶ ἐλάχιστος δοῦλος

τὴν 27 Ὀκτωβρίου 1830

Α. Πολυζωΐδης

Ἐν Ναυπλίῳ

Καὶ αἱ δύο ἀνωτέρω ἐπιστολαὶ εἶναι ἄκρως χαρακτηριστικαὶ καὶ ἀποκαλυπτικαὶ ἀφ' ἑνὸς μὲν τῶν φιλικῶν διαθέσεων τοῦ Πολυζωΐδου καὶ τῶν ἐν γένει ἀγαθῶν προθέσεων καὶ αἰσθημάτων πρὸς τὸν Κυβερνήτην, τὸν ὁποῖον πράγματι ἐθαύμαζε, ὅπως θὰ ἴδωμεν κατωτέρω, ἀφ' ἑτέρου δὲ τὴν ὑπαρξίν ἐπαφῶν καὶ συνεργασίας ἐπὶ θεμάτων ζωτικῆς σημασίας διὰ τὴν διοργάνωσιν τῶν Διοικητικῶν καὶ ἰδιαιτέρως τῶν Δικαστικῶν ὑπηρεσιῶν.

κατὰ τὴν κρίσιμον ἐκείνην περίοδον τοῦ ἀναγενομένου, πλὴν εἰς νηπιακὴν ἡλικίαν εὐρισκομένου Ἑλληνικοῦ Κράτους¹.

Τὰ περιστατικὰ κατὰ ταῦτα, τὰ ὁποῖα ὤθησαν βραδύτερον εἰς τὴν μετάθεσιν του εἰς τὴν κατὰ τοῦ Κυβερνήτου ἀντιπολίτευσιν τῶν Συνταγματικῶν καὶ τὴν ἄσκησιν δριμυτάτης καὶ ὀξυτάτης κριτικῆς τῶν Κυβερνητικῶν πράξεων, διὰ τοῦ «Ἀπόλλωνος», δὲν νομίζομεν ὅτι καλύπτονται ἀπὸ πέπλον μυστηρίου². Εὐρίσκουν δικαίωσιν καὶ ἐξηγοῦνται ἀπόλυτα ἀπὸ τὸν συσχετισμὸν τῆς ἐν γένει προσωπικότητός του καὶ τοῦ τιμίου καὶ ἀκάμπτου χαρακτῆρος του, ποῦ στάθηκε ἀποτρεπτικὸς εἰς κάθε εἶδους πολιτικοὺς συμβιβασμοὺς ἐπὶ τῶν ἰδεολογικῶν ἀντιλήψεών του, ποῦ διεπνέοντο ἀπὸ τὸ πνεῦμα τοῦ φιλελευθερισμοῦ τῶν καιρῶν ἐκείνων, καὶ τῆς διαμορφωθείσης πραγματικότητος. Καὶ εἰς τὸ σημεῖον αὐτὸ οὐσιωδέστατος συντελεστής ὑπῆρξε ἡ ἄλυσσος τῶν ἀτόπων καὶ ἀστόχων ἐνεργειῶν δύο κατ' ἐξοχὴν στενῶν συνεργατῶν τοῦ Κυβερνήτου, δηλαδή τοῦ ἀδελφοῦ του Βιάρου καὶ τοῦ ἐπὶ τῆς Γραμματείας τοῦ Δικαίου Ἰωάννου Γεννατᾶ, τῶν δύο αὐτῶν κατ' ἐξοχὴν ὀπαδῶν τοῦ πεφωτισμένου δεσποτισμοῦ.

Ἀνεξαρτήτως τοῦ τραγικοῦ ἀποτελέσματος, τὸ ὁποῖον εἶχεν ἡ κατὰ τοῦ Κυβερνήτου ἀντιπολίτευσις τῶν Συνταγματικῶν, ἡ καταλήξασα εἰς τὴν δολοφονίαν αὐτοῦ, ὁ Πολυζωΐδης δὲν ἀπέκρυπτε τὸν θαυμασμόν του καὶ τὸ ἔργον τοῦ Κυβερνήτου ἐν τῷ συνόλω, καὶ ὡς τίμιος καὶ εὐθύς χαρακτήρ δὲν ἠμέλησε μετέπειτα καὶ δὲν παρέλειψεν εὐκαιρίαν νὰ ἐξάρῃ τὸ ὑπ' αὐτοῦ συντελεσθὲν ἔργον διὰ τὴν θεμελίωσιν τοῦ Νέου Κράτους³.

Τὸ 1843 ὁ Ἀν. Πολυζωΐδης ἐκδίδει διὰ πρώτην φορὰν ἄνωνύμως μάλιστα, τὰ ἐπίσημα πρακτικὰ τῆς Δίκης τοῦ Κολοκοτρώνη καὶ Πλαπούτα, τὰ ὁποῖα ἐκυκλοφόρησε εἰς ὀλιγάριθμα ἀντίτυπα διανεμηθέντα μεταξὺ γνωρίμων καὶ φίλων, προτάσων μακρὰ καὶ ἐνδιαφέροντα «Προλεγόμενα».

Ἡ ἔκδοσις ἐκείνη σπανία καὶ ἄγνωστος σχεδὸν ἀνετυπώθη ἐπ' εὐκαιρία τοῦ ἑορτασμοῦ τῆς ἐκατονταετηρίδος ἀπὸ τῆς ἐνάρξεως τῆς Ἐπαναστάσεως ὑπὸ τοῦ ἐκδοτικοῦ οἴκου «Ὀμηρος».

Εἰς τὴν ἔκδοσιν τῶν Πρακτικῶν τῆς Δίκης τοῦ Κολοκοτρώνη ὁ Πολυζωΐδης προσέβη, ὅπως τονίζει εἰς τὰ «Προλεγόμενα», τὰ ὁποῖα προτάσσει τῶν

1. Νικ. Δραγοῦμη, «Ἱστορικαὶ Ἀναμνήσεις» σελ. 25 καὶ ἐπομ. ἔκδοσις δευτέρα. Ἐπιμέλεια Ἀλκῆ Ἀγγέλου. Ἀθῆναι 1973.— Νικ. Πανταζοπούλου, Ὁ Ἰωάννης Γεννατᾶς καὶ ἡ Ὄργάνωσις τῶν Δικαστηρίων ἐπὶ Καποδιστριαίου. Ἀθῆναι 1940. Ἀνάτυπον Περιοδ. Ἀθηνᾶ τ. ΝΓ. σελ. 301 κ. ἐπ.

2. Δ. Γατοπούλου, Ἱστορίες τοῦ τόπου μας Ἀθῆναι 1934 σελ. 179-181, τοῦ ἰδίου, Ἰωάν. Καποδιστριας σελ. 208 κ. ἐπ. Ἀθῆναι 1932.

3. Ἀ. Πολυζωΐδης. Ἡ Δίκη Κολοκοτρώνη καὶ Πλαπούτα. Ἀθῆναι 1843. Προλεγόμενα σελ. ια-ιη.

Πρακτικῶν¹, πιστεύων ὅτι προσφέρει πρότυπον εἰς τὴν νέαν ἱστορίαν τῆς πατρίδος μας, καὶ ὠφέλειαν διότι θὰ συντελέσῃ «εἰς τὸν φραγμὸν τῆς προόδου τῆς κακοηθείας εἰς τὴν ἀγαπητὴν μας πατρίδα...Καὶ διὰ νὰ ἐκλείψῃ τοῦ λοιποῦ ἀπὸ τὴν μετὰ τοσαύτης θυσίας ἀπελευθερωθεῖσαν τοῦ πολυετοῦς ζυγοῦ, πατρίδος μας, ὁ δόλος, ἡ ἀπάτη, τὸ ψεῦδος, ἡ συκοφαντία, συστατικὰ τοῦ Μακιαβελισμοῦ καὶ τῆς ἀποτροπαίου προδοσίας, καὶ ὅσα ἄλλα ἐγέννησαν εἰς αὐτὴν πληγὰς, ἡ θεραπεία τῶν ὁποίων ἤδη ὑπὲρ ἄλλοτε ἀπαιτεῖ τὴν συνδρομὴν τῆς ἀρετῆς καὶ φρονήσεως ἐκάστου Ἑλληνοῦ...».

Εἰς τὰ «Προλεγόμενα» τῆς «Δίκης» ὁ Πολυζωΐδης ἐξιστορῶν τὰς ἀπὸ τῆς πτώσεως τοῦ Βυζαντιοῦ περιπετείας τοῦ Ἑθνους, καὶ καταγράφων λεπτομερῶς τοὺς ἱστορικοὺς σταθμοὺς μέχρι τῆς συγκροτήσεως τοῦ νέου Ἑλληνικοῦ Κράτους, θεωρεῖ ὡς «*δῶρον τέλειον ἄνωθεν κατεβαῖνον*» τὴν πρᾶξιν τῆς Ἑθνικῆς Συνελεύσεως τοῦ Ἰουλίου 1927, διὰ τῆς ὁποίας ἐξελέγη ἀρχηγὸς τῆς πολιτείας ὁ Καποδίστριας².

Θαυμάζει κανεὶς τὴν τιμιότητα καὶ τὴν εὐθύτητα τοῦ Πολυζωΐδη, συγκρίνοντας αὐτὸν μὲ τὸν ὄξυν καὶ μαχητικὸν συντάκτην τοῦ «Ἀπόλλωνος» τοῦ 1831, καὶ ἀναγινώσκων εἰς τὰ «Προλεγόμενα» τὴν περὶ τοῦ Κυβερνήτου ἀνεπιφύλακτον καὶ ἀνυπόκριτον κρίσιν του. Τὸν θεωρεῖ «...*ἄνδρα καθ' ἡμᾶς μὲν, τὸν τελειότερον τῶν συγχρόνων του γνωστῶν, κατὰ δὲ τὴν γενικὴν περὶ αὐτοῦ ὑπόληψιν, ἔξοχον πολιτικόν, διαπρέψαντα ὡς τοιοῦτον εἰς τὰ μέγιστα συμβάντα τοῦ αἰῶνος μας καὶ συνεργήσαντα ὑπὲρ πάντα ἄλλον σύγχρονόν του, καὶ τὴν εἰρηνοποίησιν ὅλης τῆς Ἑδρώπης· ἂν καὶ ἀντὶ τοῦ μάννα προσεφέρθη καὶ αὐτῷ χολή. Ἡ καθ' ὅλον τὸν φωτισμένον κόσμον ἐγνωσμένη πολιτικὴ σύνεσις καὶ ἀρετὴ τοῦ Ἰωάννου Καποδίστρια, κληθέντος τῆς Ἑλλάδος Κυβερνήτου ὑπέσχοντο πᾶσαν δυνατὴν ἀνθρωπίνως εἰς τὸ ἔθνος εὐδαιμονίαν. Ἀλλὰ τάλαινα Ἑλλάς! νέα κεκλωσμένα σὲ περιμένουν δεινά! νέα δοκιμασία ἀπόκειται εἰς τὰ τέκνα σου ἐνῶ ὁ πολιτικὸς ἀνὴρ ἀναλαβὼν τὴν κυβέρνησιν τῆς πολιτείας διηύθυνε τὰ πράγματά μας σαφῶς, ἐνῶ διεπραγματεύετο μὲ τὸ ἐν Λονδίῳ συμβούλιον τῶν τριῶν συμμάχων Ἀγγλῶν, ἀναφορικῶς ὡς πρὸς τὴν μέλλουσαν τύχην τῆς Ἑλλάδος, καὶ τὸ μόνιμον καὶ ὀριστικὸν ἀπεφασίζετο ἤδη ὑπ' αὐτῶν ἢ εἰς διαδοχικὴν μοναρχίαν ἀποκατάστασις τῆς Πολιτείας μας, ὁ βᾶσκανος δαίμων τῆς Ἑλλάδος, τὸν ἤρπασε πάρωρα ἐκ τοῦ μέσου ἡμῶν καὶ ἡ Πατρίς, καὶ ὁ βασιλεὺς αὐτῆς, ὑστερήθησαν ἀνεκτίμητον θησαυρόν, ἀδύνατον κατ' οὐδένα λόγον ἀνθρωπίνως ἤδη νὰ ἀντικατασταθῇ».*

Ἀλλὰ καὶ περαιτέρω συγκρίνων τὸ κατάντημα τῆς Ἑλλάδος ἐπὶ τῆς Βαυαρικῆς Ἀντιβασιλείας, ἐκθειάζει καὶ ὑμνεῖ τὰ ἔργα τοῦ Κυβερνήτου ἐπὶ ὅλων τῶν κλάδων τῆς Διοικήσεως, τὰ ὁποῖα φέρουν τὴν σφραγίδα ἐνὸς πολιτικοῦ μεγαλοφυοῦς.

1. Προλεγόμενα σελ. α καὶ β.

2. ἐνθ' ἄνωτ. ια καὶ ιβ.

Ἐνδιαφέρων καὶ χαρακτηριστικὸς εἶναι ὁ παρατιθέμενος τίτλος τοῦ βιβλίου¹.

Η ΔΙΚΗ

ΤΟΥ ΔΟΙΔΙΜΟΥ

**Θ. ΚΩΛΟΚΟΤΡΩΝΗ ΚΑΙ
Δ. ΠΛΑΠΟΥΤΑ.**

ΣΚΗΝΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΤΟΥ 1833 Ἔτους:
ΠΡΟΘΕΣΙΣ ΚΑΤΑ ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ
ΕΘΝΙΣΜΟΥ.

ΥΠΟ Β.

(ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΥ ΠΟΛΥΖΩΪΔΗ)

ΤΟΙΣ ΗΡΩΪΚΟΙΣ ΠΡΟΜΑΧΟΙΣ ΤΗΣ ΠΑΤΡΙΔΟΣ,
Ο ΓΡΑΨΑΣ ΤΗΝ Δ' ΑΝΑΤΙΘΗΣΙΝ.

ΑΝΑΤΥΠΩΣΙΣ



ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

ΕΚ ΤΗΣ ΤΥΠΟΓΡΑΦΙΑΣ Κ. ΑΝΤΩΝΙΑΔΟΥ

(Ὀδὸς Ἑρμοῦ ἄνω τῆς Καπνυκαρίας.)

1843.

(1) Ἡ σχετικὴ προκήρυξις τῆς ἐκτυπώσεως τῶν πρακτικῶν τῆς Δίκης τοῦ

Εἰς λόγον του ἐκφωνηθέντα εἰς μνήμην τοῦ Πολυζωΐδη τὴν 25 Μαρτίου τοῦ 1874, ὁ Τερτσέτης, δικαιολογῶν τὴν στάσιν τοῦ Πολυζωΐδη καὶ τὴν θέσιν του εἰς τὰ γεγονότα τονίζει ὅτι «Ἐὐλογη ἀπολογία του, εἶναι ἡ εἰλικρινεία του καὶ τὸ ἀθῶον τῆς προαιρέσεώς του. Ὅχι, δὲν μετεχειρίσθη ὁ Πολυζωΐδης τὰ πολύτιμα λόγια *Συνέλευσις - Σύνταγμα*, ὡς μηχανὴ πολέμου, διὰ τὰ τὰ ἐγκαταλείψῃ ἔπειτα ὡς ἄχρηστη πανοπλία εἰς σκοτεινὰ ὑπόγεια»¹.

Πράγματι συνεπῆς πρὸς τὰς ἰδεολογικὰς του ἀντιλήψεις, ὁ Πολυζωΐδης μὲ σθένος καὶ θάρρος ἀντέστη εἰς τὴν διάλυσιν τῆς Ἀ' Ἐθνικῆς Συνελεύσεως τῆς Προνοίας καὶ εἰς τὴν ἀνάρρησιν εἰς τὸν θρόνον τῆς Ἑλλάδος τοῦ Ὁθωνος ἄνευ τῆς ψηφίσεως Συντάγματος, ἀντιθέτως πρὸς πολλοὺς ἄλλους τῆς Συνταγματικῆς παραιάξεως, οἱ ὁποῖοι προσεχώρησαν πρὸς τοὺς Μοναρχικούς.

Παρ' ὅλον δὲ ὅτι ἡ Ἀντιβασιλεία, ἐκτιμῶσα τὰ νομικά του προσόντα τὸν διώρισε πρόεδρον τοῦ Πρωτοδικείου Ναυπλίου, καθ' ὅλον τὸ διάστημα τῆς Ἀντιβασιλείας ἠγωνίσθη ποικιλοτρόπως διὰ τὴν καθιέρωσιν τοῦ Συνταγματικοῦ καὶ Φιλελευθέρου τρόπου διακυβερνήσεως τοῦ Κράτους. Ἐναρμονισμένοι αἱ πράξεις πρὸς τὰς διακηρύξεις του, ἀποδεικνύουν περιτρώως ὅτι «οὐδ' ἐπὶ στιγμὴν ἐναπόθεσε τὴν πανοπλίαν του εἰς σκοτεινὴν ἀποθήκην».

Ἡ πρώτη, ἡ πρὸς τὸν Κυβερνήτην ἐπιστολὴ τοῦ Πολυζωΐδη τῆς 16 Ἰουλίου 1830 ἀπεστάλη ἐν ὄψει τῆς ἀποφάσεως τῆς Κυβερνήσεως πρὸς ἀναδιοργάνωσιν τῶν Δικαστηρίων διὰ τῆς δημοσιεύσεως νέας πολιτικῆς Δικονομίας καὶ τὴν μετάφρασιν τοῦ Γαλλικοῦ Κώδικος, τὴν εἰσαγωγὴν τοῦ ὁποίου εἶχε ψηφίσει ἡ ἐν Τροιζῆνι Ἐθνικὴ Συνέλευσις καὶ ἐπεκύρωσε ἡ τελευταία ἐν Ἀργεῖ².

Ὁ Πολυζωΐδης ἐφιστᾷ τὴν προσοχὴν τοῦ Κυβερνήτου ἐπὶ τῆς ἀνάγκης τῆς μεταφράσεως ἰδίᾳ τοῦ πολιτικοῦ Κώδικος ὁ ὁποῖος ἀποτελεῖ τὴν βάσιν τῶν ἄλλων, φρονῶν ὅτι ὁ ἐν χρήσει Ἀρμενόπουλος δὲν ἦτο δυνατόν νὰ πληρώσῃ τὰ κενὰ εἰς τὴν ἀπονομὴν τῆς Δικαιοσύνης³.

Κολοκοτρώνη καὶ τοῦ Πλαπούτα ἐκκυλοφόρησε εἰς τὸ Ναύπλιον τὴν 15ην Μαρτίου τοῦ 1835. Ὁ Πολυζωΐδης δικαιολογεῖ τὴν ἐπὶ τόσον μακρὸν χρόνον ἀναβολὴν τῆς ἐκτυπώσεως, διὰ διαφόρους ἄλλους λόγους, ἀλλὰ κυρίως διότι ἐν τῷ μετὰξὺ ὁ Ὁθων ἔδωκε χάριν καὶ ἀπέλυσε τῶν φυλακῶν τοὺς κρατούμενους ὀπλαρχηγούς. «Θανόντος ὁμως ἤδη τοῦ ἀειμνήστου Στρατηγοῦ Κολοκοτρώνη δὲν δυνάμεθα πλέον - γράφει ὁ Πολυζωΐδης - νὰ ἐπιτείνωμεν τὸν χρόνον τῆς μὴ ἐκδόσεως εἰς φῶς τοῦ συγγράμματος, ὡς ἀνήκοντος ἐν μέρει εἰς τὴν ἱστορίαν τοῦ βίου τοῦ ἀνδρός». Ἐνθ' Ἀνωτέρω. Προλεγόμενα σελ. γ'.

1. Γ. Τερτσέτη «Ἀπαντα» σελ. 303 ἔκδοσις «Πηγῆς» Ἐπιμέλεια Γ. Βαλέττα. Ἀθῆναι 1953.

2. Ν. Πανταζοπούλου: Ὁ Ἰωάννης Γενατᾶς καὶ ἡ Ὁργάνωσις τῆς Δικαιοσύνης ἐπὶ Καποδιστρίου, σελ. 306 κ.έ. Ἀνάτυπον ἐκ τοῦ περιοδ. Ἀθηνᾶ τ. Ν. Γ. Ἀθῆναι 1949.

3. Ἡ Ἐξάβιβλος τοῦ ἐκ Θεσσαλονίκης Νομοφύλακος καὶ Κριτοῦ Κωνστ.

Ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ δηλώνει εἰς τὸν Κυβερνήτην ὅτι θέτει εἰς τὴν διάθεσίν του τὸν ἑαυτὸν του προθύμως, ἂν ἐγκριθῇ ὡς μέλος Ἐπιτροπῆς «σταθισομένης ἀπὸ ἀνδρας εἰδήμονας καὶ τῆς ὕλης καὶ τῆς γλώσσης ἀπὸ καὶ ἐκ τῆς ὁποίας θέλει γενῆ ἢ μεταφράσεις» διὰ τὰ συντελέσει καὶ αὐτὸς κατὰ δύναμιν εἰς τὴν πραγμάτωσιν τοῦ σκοποῦ τούτου.

Δεύτερος σκοπὸς τῆς πρὸς Καποδίστριαν ἐπιστολῆς τοῦ Πολυζωΐδη εἶναι ἡ παράκλησις ὅπως τῷ δοθῇ ἄδεια ἐκτυπώσεως διὰ τοῦ Ἐθνικοῦ τυπογραφείου τῆς ὑπ' αὐτοῦ φιλοτεχνηθείσης μεταφράσεως τῆς Πολιτικῆς Οἰκονομίας τοῦ Δροσίου, ἑνὸς συγγράμματος νεωτάτου, ὡς γράφει, πραγματευομένου μὲ τρόπον εὐμέθοδον καὶ εὐκατάλειπτον τὰ στοιχεῖα τῆς ἐπιστήμης, ἠνωμένα μὲ αὐτὰς τὰς ἀρχὰς τῆς ἠθικῆς. Πληροφορεῖ ἐπίσης τὸν Κυβερνήτην ὁ Πολυζωΐδης, ὅτι ἐτοιμάζει καὶ ἄλλας μεταφράσεις ἄλλων ἐπίσης ὠφελίμων συγγραμμάτων, διότι θέλει τὰ ἀποδείξῃ εἰς μὲν τοὺς γνωστοὺς ὁμογενεῖς ὅτι δὲν ἀπεμακρύνθη προσκαίρως σπουδάζων εἰς τὴν ἀλλοδαπὴν χωρὶς τὰ ἔχη πρὸ ὀφθαλμῶν τὴν ἠθικὴν ὠφέλειάν των, πρὸς δὲ τὸν Κυβερνήτην ὅτι ἡ πρὸς τὸν ἴδιον ἐπιδαψιλευθεῖσα βοήθεια δὲν ἔγινε «ἐπὶ ματαίῳ καὶ ἀκάρπως».

Ἡ ἄδεια ἐκτυπώσεως τῆς Πολιτικῆς Οἰκονομίας τοῦ Δροσίου ἐκ τοῦ Ἐθνικοῦ τυπογραφείου φαίνεται ὅτι δὲν ἐδόθη. Ἐγκυκλοφόρησε ὅμως κατὰ τὸ 1833 ἐκτυπωθεῖσα εἰς Ναύπλιον καὶ εἰς τὸ τυπογραφεῖον τῶν Κ. Τόμπρα Κυδωνιέως, Κ. Ἰωαννίδη, Σμυρναίου καὶ Α. Ἀθανασιάδου Μελισταγοῦς Μακεδόνας¹.

Στόχος καὶ πάθος τοῦ Πολυζωΐδη δὲν εἶναι μόνον ἡ Ὄργάνωσις καὶ ἡ εὐρύθμος λειτουργία τῆς Δικαιοσύνης. Στόχος καὶ πάθος του, ἦτο ἡ ἐν γέ-

¹ Ἀρμενοπούλου ὑπῆρξεν ἡ σημαντικώτερα πηγή τοῦ Βυζαντινοῦ Δικαίου μετὰ τὰ Βασιλικά. Μολονότι δὲ ἦτο ἰδιωτικὴ συλλογὴ νομικῶν διατάξεων, ἐπὶ 600 περίπου ἔτη ὑπῆρξε ἐξαιρετικὸν νομικὸν βοήθημα ἐν τῇ ἀπονομῇ τῆς Δικαιοσύνης. Ὁ Καποδίστριας ἀκολουθῶν τὴν γραμμὴν, τὴν ὁποίαν ἐχόραξαν αἱ προσηγηθεῖσαι ἐπαναστατικαὶ Συνελεύσεις, διὰ τοῦ ψηφίσματος ΙΘ' τῆς 15 Δεκεμβρίου 1828 καὶ δὴ διὰ τοῦ ἀρθροῦ 3 καὶ 38 αὐτοῦ περιβάλλει τὴν Ἐξάββλον μὲ νομοθετικὴν ἰσχὺν καὶ καθιερώνει αὐτὴν ὡς «πρόχειρον» Κώδικα ἐκ τοῦ ὁποίου θὰ ἀπενέμετο τὸ ἰδιωτικὸν δίκαιον. — Γ. Ν. Πανταζοπούλου ἐνθ. ἀνωτ. σελ. 303 κ.έ. — *Τάσσου Γριτσοπούλου* περὶ ὄρκου σελ. 15 ἀνατ. ἐκ τοῦ Ἀρχείου Ἐγκλησιαστικοῦ καὶ Κανονικοῦ Δικαίου τόμ. Ζ, τεῦχ. 2, Ἀθήναι 1952. — Α. Μάμουκα. Τὰ κατὰ τὴν Ἀναγέννησιν τῆς Ἑλλάδος τόμ. ΙΑ σελ. 506 κ.έ.

1. Αἱ Κυδωνίαι, ἡ Σμύρνη καὶ ἡ Μακεδονία εἶναι οἱ τόποι καταγωγῆς καὶ προελεύσεως τῶν ἰδιοκτητῶν τοῦ τυπογραφείου, χαρακτηριστικὸν τῆς συνθέσεως τῆς πρώτης κοινωνίας τοῦ Ναυπλίου, ὅπου μετὰ τὴν ἀνακήρυξίν του ὡς προσωρινῆς πρωτεύουσας τοῦ Ἑλληνικοῦ Κράτους, συνέρρεον πανταχόθεν διανοούμενοι, στρατιωτικοὶ καὶ ἐπιχειρηματῆαι. Βλ. Μιχαὴλ Γ. Λαμπρινίδου «Ἡ ΝΑΥΠΛΙΑ» ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων μέχρι τῶν καθ' ἡμᾶς, σελ. 244-245 Ἐκδοσις Β' Ἀθήναι 1950.

νει άνοδος τοῦ πνευματικοῦ ἐπιπέδου καὶ ὁ φωτισμὸς τοῦ λαοῦ, μὲ τὴν δημοσίευσιν ἐπιστημονικῶν συγγραμμάτων ἐν πρωτοτύπῳ καὶ ἐν μεταφράσει ξένων. Τὴν πεποιθήσιν του αὐτὴν τὴν ἀναπτύσσει ἐντόνως εἰς τὸν πρόλογον τῆς μεταφράσεως τῆς Πολιτικῆς Οἰκονομίας τοῦ Ἰωσήφ Δροσίου¹ φρονῶν ὅτι μέχρις ὅτου ἡ ἑλληνικὴ Ἐπιστήμη καταστῆ ἐν Ἑλλάδι αὐτάρκης, εἶναι ἀναγκαῖον νὰ γίνωνται ὅσο τὸ δυνατόν πλείοτεραι μεταφράσεις, διότι οὕτω θὰ γίνῃ ἡ ταχύτερα διάδοσις τῶν φώτων καὶ «ἡ γοργοτέρα τῶν πνευματικῶν δυνάμεων ἀνάπτυξις».

Ἡ προτίμησις τοῦ Πολυζωΐδου πρὸς τὸ ἔργον τοῦ Δροσίου, μὲ τὸ ὁποῖον ἔκανε διὰ πρώτην φορὰν εἰς τὴν Ἑλλάδα τὴν ἐμφάνισίν της ἡ Οἰκονομικὴ Ἐπιστήμη, δὲν ἦτο τυχαία. Εἰς τὴν πρὸς Καποδίστριαν ἐπιστολὴν του δικαιολογεῖ τὴν προτίμησίν του, «διότι πρόκειται περὶ συγγραμματος νεωτάτου, τὸ ὁποῖον πραγματεύεται τὰ στοιχεῖα τῆς Ἐπιστήμης μὲ τρόπον γλαφυρὸν, εὐμέθοδον καὶ εὐκατάληπτον καὶ διότι προσπαθεῖ νὰ συνάψῃ τὰς ὑγιεῖς τῆς πολιτικῆς ἀρχῆς μὲ ἐκείνας τῆς ἠθικῆς». Ὁ Δροσίος ἀνήκει πραγματικὰ εἰς τὴν κατηγορίαν ἐκείνην τῶν ἠθικοφιλοσόφων, πού ἀφθονοῦν εἰς τὸ πρῶτον ἡμισυ τοῦ 19ου αἰῶνος.

Ὁ Πολυζωΐδης ἐπέλεξε ἕνα αὐτοῦ τοῦ εἴδους συγγραφέα, διὰ νὰ παρουσιάσῃ τὸ πρῶτον εἰς τὴν πατρίδα του μίαν νέαν ἐπιστήμην, τὴν ἐπιστήμην τοῦ πλούτου, πού ἀπὸ καταβολῆς ἦτο ὑποχρεωμένη νὰ ὑπηρετῆ μίαν ἠθικὴν κοινωνικὴν σκοπιμότητα. Πιστεύων ὅπως καὶ πολλοὶ φωτισμένοι τῆς ἐποχῆς εἰς τὴν ἀναγκαιότητα ἐνὸς ἀστικοῦ μετασχηματισμοῦ τῆς μισοφειδαραρχικῆς οἰκονομίας τῆς χώρας, ἀφιερώνει τὸ ἔργον του εἰς τὸν βασιλέα Ὅθωνα, τὸν ὁποῖον θεωρεῖ ὡς προσιάτην τῆς βιομηχανικῆς ἐλευθερίας καὶ ἐγγυητὴν τῆς μελλούσης ἐλευθερίας τῶν Ἑλλήνων.

Ἡ φωνὴ τοῦ Πολυζωΐδη, ὁ ὁποῖος ἀπὸ τὸ 1833 τόνιζε τὴν ἀνάγκη ὅσο τὸ δυνατόν περισσοτέρων μεταφράσεων ξένων συγγραμμάτων «ἕως ὅτου ἡ Ἑλλὰς καταφθάσῃ τὰ λοιπὰ ἔθνη εἰς τὰς οἰκονομικὰς ἐπιστήμας», δὲν βρῆκε ἄμεσον ἀνταπόκρισιν. Θὰ παρέλθῃ περίοδος στεῖρα πολλῶν δεκαετηριδῶν διὰ τὴν καθιέρωσιν τῆς Οἰκονομικῆς Ἐπιστήμης ἐν Ἑλλάδι καὶ τὸν πλουτισμὸ τῆς σχετικῆς βιβλιογραφίας μὲ ἔργα Ἑλλήνων διδασκάλων τῆς Οἰκονομίας².

1. Ἰωσήφ Δροσίου. Πολιτικὴ Οἰκονομία ἦτοι Ἀρχαὶ τῆς Ἐπιστήμης τοῦ Πλούτου, μετάφρασις ἐκ τοῦ Γαλλικοῦ μετὰ προσθηκῶν ὑπὸ Α. Πολυζωΐδου. Ἐν Ναυπλίῳ 1833. Μνηεῖαν τῶν πρωτοτύπων καὶ μεταφρασμένων ἔργων τοῦ Πολυζωΐδη, βλέπε Πέτρον Πέννα, Ἀναστάσιος Πολυζωΐδης ὡς Πολιτικός, Δικαστὴς καὶ τοῦ ἄνθρωπος τῶν γραμμάτων, «Σερραϊκὰ Χρονικά» ἔτος 1957 σελ. 58 κ.έ.

(2) Ὅσον ἀφορᾷ τὰς ξένας μεταφράσεις οἰκονομολογικῶν ἔργων, ὁ Λεγούδης Μπωλιέ παλαιότερα καὶ ὁ Σάργλ Ζιντ ἀπετέλεσεν διὰ πολλὰ χρόνια τὴν μοναδικὴν σχεδὸν τροφήν τοῦ ἑλληνικοῦ κοινοῦ, ἐνῶ τὰ ἔργα τοῦ Μάλθους, τοῦ Ἄνταμ Σμίθ, τοῦ Κενὰι μετεφράσθησαν εἰς τὴν γλῶσσαν μας πολὺ βραδύτερον.

Τὸ ἔργο τοῦ Δροσίου ἐξεδόθη εἰς Παρισίους τὸ 1829 καὶ ἐθεωρήθη τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ἓνα ἀπὸ τὰ ἀρτιότερα ἐγχειρίδια τῆς Οἰκονομικῆς Ἐπιστήμης. Ἡ μετάφρασις τοῦ Πολυζωίδου πρέπει διὰ τοῦτο νὰ θεωρηθῆ ὡς εἰσαγωγικὸν ἔργον εἰς τὴν χώραν μας τῆς νέας αὐτῆς Ἐπιστήμης τῆς Πολιτικῆς Οἰκονομίας.

Εἶναι ἀληθές ὅτι τὸ 1828 μετεφράσθη καὶ ἐνετυπώθη εἰς Αἴγιναν ἀπὸ τὸν Γ. Χρυσίδην ἡ «Πολιτικῆς Οἰκονομίας Κατήχησις» τοῦ Βαπτιστοῦ Σαί, ἀλλὰ ὅπως ὁ ἴδιος ὁ Πολυζωίδης γράφει εἰς τὸν πρόλογόν του, διὰ τὸ ἔργον τοῦτο, «ἡ ἐποχὴ καθ' ἣν ἐδημοσιεύθη, ἐποχὴ διὰ παντὸς ἀποτρόπαιος τοῦ φωτοδιώκτου Δεσποτισμοῦ, κατέστησε πάντι δύσκολον τὴν κοινοτέραν διάδοσίν του, διὰ τοῦτο δὲν σφάλλω ἐὰν πρωτοφανῆ ὀνομάζω ἤδη τὴν περὶ ἧς ὁ λόγος ἐπιστήμην, μέλλουσαν πρώτην φορὰν νὰ παρουσιασθῆ ἀκωλύτως εἰς ὄλων τῶν Ἑλλήνων τὰ ὄμματα καὶ νὰ γενῆ μελέτης κοινῆς σπουδαῖον ἀντικείμενον».

Δικαίως λοιπὸν ὁ τίτλος τοῦ ἴδρυτοῦ τῆς Πολιτικῆς Οἰκονομίας ἐν Ἑλλάδι πρέπει νὰ ἀποδοθῆ εἰς τὸν Ἀναστάσιον Πολυζωίδην καὶ δικαίως ἀναγνωρίζεται οὗτος ὡς εἷς ἐκ τῶν ἀναμορφωτῶν καὶ διδασκάλων τοῦ γένους.

Ἡ δευτέρα ἐπιστολή¹, ἡ πρὸς τὸν Ὑπουργὸν τῆς Δικαιοσύνης Ἰωάννην Γεννατᾶν, ἀφορᾷ προσωπικὴν του τακτοποίησιν εἰς Δικαστικὴν θέσιν ἀνάλογον μὲ τὰ προσόντα του.

Ἀφορμὴν εἰς τὴν ἀποστολὴν τῆς πρὸς Γεννατᾶν ἐπιστολῆς δίδει εἰς τὸν Πολυζωίδην, ὁ διορισμός του ὡς Προέδρου τοῦ Πρωτοκλήτου Δικαστηρίου Σύρου καὶ Μυκόνου.

Μετὰ τὴν ἄρνησίν του νὰ ἀναλάβῃ τὴν Προεδρίαν τῆς Ἐπιτροπῆς πωλήσεως τουρκικῶν κτημάτων, ὁ Πολυζωίδης ἀρνεῖται καὶ τὴν Προεδρίαν τοῦ Πρωτοδικείου Σύρου καὶ Μυκόνου. Καὶ παραπονεῖται πρὸς τὸν Γεννατᾶν, διὰ τῆς ἐπιστολῆς του, ὅτι ὁ διορισμός του αὐτὸς τοῦ διαγείρει τὴν λυπηρὰν ἰδέαν, ὅτι ὅλοι του οἱ κόποι τοὺς ὁποίους κατέβαλε σπουδάζων ἱκανοὺς χρόνους εἰς τὰ Πανεπιστήμια τῆς Εὐρώπης μὲ σκοπὸν νὰ φανῆ χρησιμώτερος ἀπὸ πολλοὺς ἄλλους εἰς τὴν πατρίδα, ἦσαν ἀνωφελεῖς καὶ καθόλου συντελεστικοὶ εἰς τὴν ἐπιτυχίαν τοῦ σκοποῦ του.

Ἡ ἀξίωσις τοῦ Πολυζωίδου δι' ἓνα ὑψηλότερον βαθμὸν, δὲν προβάλλεται διὰ τὰς προγενεστέρας πρὸς τὴν πατρίδα πολλαπλᾶς ὑπηρεσίας του. Εἶναι τῆς γνώμης ὅτι τὰ ὑπουργήματα πρέπει νὰ δίδωνται μᾶλλον ἀναλόγως τῆς ἀξίας καὶ τῆς ἰκανότητος ἐκάστου παρὰ χάριν περασμένων ἐκδουλεύσεων. Ἐφαρμόζων τὸ ἀξίωμα τοῦτο καὶ στὸν ἑαυτὸν του μετριοφρόνως βεβαιοῖ ὅτι εἶναι μακρὰν τῆς ἀλαζονείας νὰ πιστεύῃ τὸν ἑαυτὸν του ὡς ἔξο-

1. Δημοσιεύεται ὀλόκληρος διὰ πρώτην φορὰν.

χόν τινα ἄνθρωπον τῆς Ἑλλάδος. Ἄλλὰ στοχάζεται παρὰ τὴν μετριότητά του ὅτι θὰ ἐξεπλήρωνε ἀκριβέστερα τὸ χρέος του, ἀπὸ πολλοὺς ἄλλους προτιμηθέντας ἀντ' αὐτοῦ.

Κατεχόμενος ἀπὸ τὸ ὄνειρον νὰ ἴδῃ τὸ Δικαστικὸν Σῶμα ἄρτιον ἀπὸ πάσης ἀπόψεως καὶ ἄξιον τῆς ὑψηλῆς ἀποστολῆς τῆς Δικαιοσύνης, ἀπευθύνεται πρὸς τὸν Γεννατᾶν λέγων : «Ἀναφέρομαι πρὸς ἄνδρα Νομικὸν μάλιστα ἐπίσημον, καθὼς αὐτὰ τὰ ἔργα σας τὸ μαρτυροῦν. Ὡς τοιοῦτος δὲν ἠμπορεῖτε παρὰ νὰ ἐγκρίνητε εἰς τὰ δικαστικὰ ἔπαγγέλματα ἀνθρώπους ἱκανοὺς νὰ βαδίζουν εἰς τὰ ἴχνη σας. Διότι διὰ μέσου τοιούτων ἀνθρώπων μόνον εἶναι δυνατὸν νὰ μορφωθῇ κατὰ τὴν ἐπιθυμίαν σας, ἐν σῶμα Δικαστῶν ἐπιτηδείων νὰ ἐνεργῇ τὴν Δικαιοσύνην μὲ τὴν τιμὴν, ἀξιοπρέπειαν καὶ κοινὴν τῆς Κυβερνήσεως καὶ πάντων τῶν πολιτικῶν εὐαρέσκειαν».

Ὁ Πολυζωΐδης οὔτε σπουδαρχῶν οὔτε συμφεροντολόγος ὑπῆρξεν. Ἄν τὰ ἐλατήριά του ἦσαν ταπεινὰ θὰ ἐδέχετο ἀσμένως τὰς πρόσφερθείσας θέσεις καὶ κυρίως ἐκείνην τοῦ Προέδρου τῆς Ἐπιτροπῆς τῆς πωλήσεως τῶν Τουρκικῶν κτημάτων, ἀπὸ τὴν ὁποίαν θὰ εἶχε πολλαπλᾶ ὠφέλη.

Εἰς ὅσας θέσεις καὶ λειτουργήματα ἐτοποθετήθη χάριν τῶν προσόντων του καὶ μόνον, ὑπῆρξεν ἀνιδιοτελῆς καὶ ἀδέκαστος καὶ ἠγωνίσθη σ' ὅλη τὴν ζωὴν του γιὰ τὸ Δίκαιον καὶ τὴν ἀλήθειαν μὲ πάθος, ὥστε νὰ καταστῇ σύμβολον καὶ παράδειγμα εἰς τοὺς νεωτέρους.

82



Ἀποψις τῆς πόλεως τοῦ Μελενίκου
κατὰ φωτογραφίαν τοῦ 1913

Γενέτειρα τοῦ Ἀναστασίου Πολυζωΐδου, καὶ τόσον ἄλλων ἐκλεκτῶν καὶ διακεκριμένων ἀνδρῶν, οἱ ὅποιοι ἠγωνίσθησαν καθ' ὅλα τὰ ἔτη τῆς δουλείας, ὑπὲρ τοῦ Ἑλληνισμοῦ, ἡ ἱστορική καὶ παράδοξος Βυζαντινὴ πολιτεία τοῦ Μελενίκου, καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τῶν αἰώνων - καὶ ἰδιαίτερος κατὰ τὰ ἔτη τοῦ Μακεδονικοῦ Ἀγῶνος, ἀνεδείχθη ἔπαλις καὶ προμαχὼν κατὰ τῶν παντοίων ἀπὸ βορρᾶ πιέσεων καὶ τῶν κομιτατζιδικῶν ἐπιδρομῶν. Οἱ Μελενίκιοι ἐν τούτοις, δὲν ἠτύχησαν νὰ ἴδουν ὅπως οἱ Σερραῖοι τὴν πόλιν των ἐλευθέραν καὶ συμπεριλαμβανομένην εἰς τὸ Ἑλληνικὸν Κράτος, ὡς διεμορφώθη διὰ τῆς συνθήκης τοῦ Βουκουρεστίου, καὶ ἠναγκάσθησαν νὰ τὴν ἐγκαταλείψουν καὶ νὰ ἐγκατασταθῶσιν ἐντεῦθεν τῶν νέων ὁρίων.

ΙΩΑΝΝΟΥ ΑΘ: ΒΛΑΧΟΥ

Ο ΜΑΚΕΔΟΝΙΚΟΣ ΑΓΩΝ
ΕΙΣ ΤΗΝ ΠΕΡΙΟΧΗΝ ΜΕΛΕΝΙΚΟΥ
(ΕΚΘΕΣΕΙΣ ΤΩΝ ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΩΝ
ΕΙΡΗΝΑΙΟΥ ΚΑΙ ΑΙΜΙΛΙΑΝΟΥ
ΕΙΣ ΑΓΩΓΗ

I. Γενική κατάσταση.

Ἡ περιοχή Μελενίκου-Σιδηροκάστρου, ἡ ὁποία κατὰ τὰ τέλη τοῦ 19ου αἰῶνος ὑπήγχετο ὑπὸ τὴν τουρκικὴν διοίκησιν (σαντζάκιον) Σερρών, λόγω τῆς ἀμέσου γειτνιάσεώς της πρὸς τὴν Βουλγαρίαν, ἀπετέλεσε πεδίου ποικίλων συγκρούσεων μεταξὺ Ἑλλήνων, Βουλγάρων καὶ Τούρκων.

Ἡ περίοδος τοῦ Μακεδονικοῦ ἀγῶνος, ἡ ὁποία μᾶς ἐνδιαφέρει ἐδῶ, δὲν ἔχει ἀκόμη διερευνηθῆ πλήρως. Αἱ δημοσιευθεῖσαι Ἐκθέσεις τοῦ προξένου Σακτούρη¹ καὶ αἱ Σημειώσεις καὶ Ὀδηγίαι τοῦ Δημοσθ. Φλωριᾶ², ὡς καὶ αἱ ἱστορικαὶ ἔρευναι τοῦ Π. Πέννα³ ἀποτελοῦν σημαντικὴν συμβολὴν εἰς τὴν διερεύνησιν τῆς ἱστορικῆς ἀληθείας. Εἰς τὰ μέχρι τοῦδε γνωστὰ ἱστορικὰ γεγονότα ἔρχονται νὰ προστεθοῦν σήμερον καὶ αἱ κατωτέρω δημοσιευόμενα «Ἐκθέσεις» τῶν μητροπολιτῶν Εἰρηναίου καὶ Αἰμιλιανοῦ.

Κρίνομεν ὁμως σκόπιμον νὰ δώσωμεν προηγουμένως μίαν γενικὴν εἰκόνα τῆς ἐπικρατούσης τότε καταστάσεως εἰς τὴν περιοχήν Μελενίκου.

Ὅταν ἤρχισεν ἡ προπαγανδιστικὴ δραστηριότης τῶν Βουλγάρων εἰς βάρος τῆς Μακεδονίας (1878), εὔρε τοὺς κατοίκους ὠργανωμένους εἰς κοινότητας⁴ καὶ στενῶς συνεργαζομένους μὲ τὰς ἐκκλησιαστικὰς ἀρχάς, ὑπὸ τὴν ἄμεσον ἐποπτείαν τοῦ Οἴκ. Πατριαρχείου. Ἐξ ἄλλου τὰ λειτουργοῦντα εἰς τὴν περιοχήν ἑλληνικὰ σχολεῖα συνετέλεσαν εἰς τὴν διατήρησιν τοῦ ἑλληνισμοῦ. Δι' αὐτοὺς τοὺς λόγους ἡ βουλγαρικὴ προπαγάνδα προσέκρουσεν εἰς τὸ ἔθνικόν καὶ θρησκευτικὸν φρόνημα τῶν κατοίκων καὶ δὲν κατώρθωσε νὰ ἀποσπάσῃ εἰ μὴ ἐλαχίστους ὀπαδοὺς.

Ἡ κατάσταση ἐδυσχεράνη διὰ τοὺς Ἕλληνας, ὅταν ἤρχισεν ἡ τρομοκρατικὴ δράσις τοῦ βουλγαρικοῦ κομιτάτου (1898-1904). Οἱ Ἕλληνες ἤρχισαν νὰ συσπειροῦνται ἀκόμη περισσότερον γύρω ἀπὸ τὴν Ἐκκλησίαν, διότι

1. Β. Λαοῦρδα - Π. Πέννα : Ὁ Μακεδονικὸς Ἀγὼν εἰς τὴν περιοχήν τῶν Σερρών, εἰς «Σερραϊκὰ Χρονικά», τόμ. Γ', Ἀθῆναι 1959.

2. Β. Λαοῦρδα - Π. Πέννα : Ἀρχεῖον Μακεδονικοῦ Ἀγῶνος Παναγ. Δαγκλῆ. Σημειώσεις καὶ ὀδηγίαι Δημοσθ. Φλωριᾶ, εἰς Σερραϊκὰ Χρονικά, τόμ. Δ', Ἀθῆναι 1963.

3. Π. Θ. Πέννα : Ἱστορία τῶν Σερρών, Ἀθῆναι 1966^α.

Τοῦ αὐτοῦ : Μελένικος, ὁ ἀκρίτας τοῦ Ἑλλην. Βορρά, Ἀθῆναι 1964.

4. Π. Πέννα : Τὸ Κοινὸν Μελενίκου καὶ τὸ σύστημα διοικήσεώς του. Ἀθῆναι 1946. Βλ. καὶ Π. Σπανδωνίδου : Μελένικος. Θεσσαλονίκη 1933 σ. 30 κέξ.

μόνη αὐτὴ ἠδύνατο νὰ τοὺς προστατεύῃ ἀπὸ τὰς τρομοκρατικὰς ἐνεργείας διὰ τῶν παραστάσεών της πρὸς τὰς τουρκικὰς ἀρχάς. Κατὰ τὴν περίοδον αὐτὴν οἱ Βούλγαροι, διὰ νὰ δημιουργήσουν ἐρείσματα, ἤρχισαν νὰ εἰσβάλλουν μὲ τὰς συμμορίας των εἰς τὰ χωρία καὶ ἀφ' ἑνὸς μὲν διὰ τῆς τρομοκρατίας, ἀφ' ἑτέρου δὲ διὰ τῶν ἐγκληματικῶν των ἐνεργειῶν, προσεπάθουν νὰ ἐξαναγκάσουν τοὺς κατοίκους νὰ προσχωρήσουν εἰς τὴν βουλγαρικὴν Ἐξαρχίαν⁵.

Ἡ προσπάθεια αὕτη εἶχε δυσμενῆ διὰ τοὺς Ἕλληνας ἀποτελέσματα, καθ' ὅσον ἀρκετὰ χωρία προσεχώρησαν εἰς τὴν βουλγαρικὴν Ἐξαρχίαν⁶.

Ὁ κίνδυνος διὰ τοὺς Ἕλληνας ἦτο μέγας, ἐὰν ἡ τακτικὴ αὕτη τῶν Βουλγάρων ἐσυνεχίζετο. Διὰ τὴν ἀντιμετώπισίν του ἤρχισαν οἱ Ἕλληνες νὰ ὀργανώνωνται⁷ καὶ ἐν συνεχείᾳ νὰ ἀναλαμβάνουν ἔνοπλον δράσιν, διὰ τὴν ἀποσόβησιν τοῦ κινδύνου ἐκβουλγαρισμοῦ τῶν κατοίκων καὶ τὴν σωτηρίαν τῆς Μακεδονίας.

Παραλλήλως πρὸς τὴν προσπάθειαν ἐκβουλγαρισμοῦ τῆς Μακεδονίας, ἀπὸ τῶν μέσων περίπου τοῦ 19ου αἰ. ἤρχισε νὰ δρᾷ καὶ ἡ ρουμανικὴ προπαγάνδα⁸. Εἰς τὴν περιοχὴν Μελενίκου ὑπῆρχον ἀρκετοὶ βλαχόφωνοι πληθυσμοί, μὲ ἑλληνικὴν ὁμως συνείδησιν, τοὺς ὁποίους ἡ Ρουμανία ἐπεδίωκε νὰ ἀποσπᾷ ἀπὸ τὸν ἑλληνισμόν, καὶ ἐν μέρει τὸ ἐπέτυχεν⁹.

Εἰς τὰς πιέσεις καὶ ἐπιβουλάς ἀμφοτέρων τῶν προπαγανδῶν οἱ κάτοικοι τῶν περιοχῶν Μελενίκου, Δεμίρ - Ἰσάρ καὶ Πετριτσίου ἀντέδρασαν μὲν, πλὴν ὁμως ἡ ἀντίδρασίς των δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ ἐξουδετερώσῃ ταύτας, διὰ τοὺς ἑξῆς κυρίως λόγους :

α) Αἱ βουλγαρικαὶ συμμορίαὶ εἰς τὰς ἐν λόγῳ περιοχὰς εἶχον ἀπόλυτον ἐλευθερίαν κινήσεων, λόγῳ τῆς ἀμέσου γειτνιασεῶς των πρὸς τὸ βουλγαρικὸν ἔδαφος. Ἠδύναντο νὰ κρύπτονται, νὰ ἀνεφοδιάζωνται, νὰ ἐνεργοῦν αἰφνιδιαστικὰς ἐπιθέσεις εἰς χωρία ὄρεινὰ καὶ ἀπομακρυσμένα.

β) Ἑλληνικὰ ἔνοπλα σώματα δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ ὀργανωθοῦν καὶ νὰ δράσουν, ἐφ' ὅσον ἡ ἐπίσημος πολιτικὴ τῆς Ἑλλάδος, μετὰ τὴν κατάπνιξιν τῆς Κρητικῆς ἐπαναστάσεως καὶ τὸν ἀτυχῆ ἑλληνοτουρκικὸν πόλεμον τοῦ 1897, ἦτο ἡ ἀποφυγὴ προκλήσεων πρὸς τὴν Τουρκίαν.

5. Π. Τσάμη : Μακεδονικὸς Ἀγὼν, Θεσ)νίκη 1975. σ. 51 κέ. Ἐπίσης Ν. Βλάχου : Τὸ Μακεδονικὸν ὡς φάσις τοῦ Ἀνατολικοῦ ζητήματος. Ἐν Ἀθήναις 1935, σ. 36 κέ.

6. Βλ. Β. Λαούρδα - Π. Πέννα : Ἀρχεῖον... ἔνθ' ἄνωτ. σ. 109. Ἀρκετοὶ κάτοικοι χωρίων τῶν Καζάδων (ὑποδιοικήσεων) Δεμίρ - Ἰσάρ, Πετριτσίου καὶ Μελενίκου εἶχον ἐκβουλγαρισθῆ. Ἐπίσης βλ. τῶν αὐτῶν : Ὁ Μακεδ. ἀγὼν... ἔνθ' ἄνωτ. σ. 21.

7. Β. Λαούρδα - Π. Πέννα : Ἀρχεῖον... ἔνθ' ἄνωτ. σ. 7 καὶ τῶν αὐτῶν : Ὁ Μακεδ. ἀγὼν... ἔνθ' ἄνωτ. σ. 10.

8. Π. Τσάμη, ἔνθ' ἄνωτ. σ. 54 κέ.

9. Π. Πέννα : Ἱστορία τῶν Σερρῶν, ἔνθ' ἄνωτ. σ. 202 κέξ.

γ) Ἡ τουρκικὴ πολιτικὴ ἠὺνθεί τὴν σύγκρουσιν μετὰξὺ τῶν χριστιανικῶν πληθυσμῶν τῆς Βαλκανικῆς ἢ καὶ ὑπέθαλπε ταύτην, διὰ τὰ ἀπομακρύνει τυχὸν συνεργασίαν αὐτῶν εἰς βάρους τῆς Τουρκίας.

δ) Τὰ εὐρωπαϊκὰ κράτη, τὰ ὁποῖα εἶχον ἀλληλοσυγκρουόμενα συμφέροντα εἰς τὴν περιοχὴν, ἠνείχοντο ἢ ὑπεδαύλιζον ἀναστατώσεις, ἐξεγέρσεις καὶ πολεμικὰς συγκρούσεις καὶ μὲ τὸ πρόσχημα τῆς ἐπεμβάσεως ἐπεδίωκον τὴν ἐξυπηρέτησιν τῶν συμφερόντων των.

Μοναδικὴ ἐλπίς διὰ τοὺς εἰς δεινὴν θέσιν εὕρισκομένους ἑλληνικοὺς πληθυσμοὺς ἦτο ἡ Ἐκκλησία¹⁰. Τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον ἐφρόντισε νὰ πλαισιώσῃ τὰς περιοχὰς ταύτας μὲ ἱεράρχας δραστηρίους, ἱκανοὺς νὰ ἀποσοβήσουν τὸν κίνδυνον ἐκβουλαγρισμοῦ καὶ νὰ ὑπερασπίσουν τοὺς σκληρῶς δοκιμαζομένους κατοίκους. Καὶ κατ' ἀρχὴν μὲν οὗτοι ἐνήργουν μὲ κάθε διακριτικότητα καὶ σύνεσιν καὶ ἐπεδίωκον, μὲ τὴν συνεργασίαν τῶν τουρκικῶν ἀρχῶν, νὰ διασώσουν τοὺς κινδυνεύοντας, νὰ ἐξασφαλίσουν τὴν λειτουργίαν τῶν σχολείων καὶ νὰ διατηρήσουν εἰς χεῖρας των τοὺς ναοὺς. Ἀργότερον ὅμως (μετὰ τὸ 1904), ὅταν αἱ πιέσεις ἔγιναν ἀσφυκτικώτεραι, αἱ ἐπιθέσεις καὶ ἐγκληματικαὶ ἐνέργειαι ἀγριώτεραι, δὲν ἐδίστασαν νὰ παρασταθοῦν, ἐκ τοῦ ἐμφανοῦς πλέον, εἰς τὸ πλευρὸν τῶν Ἑλλήνων καὶ νὰ κακίζουν τὴν μεροληψίαν τῶν Τούρκων. Ἡ πολιτικὴ τῆς Ἐκκλησίας ἐπὶ τοῦ ζητήματος τούτου ἦτο ἡ εἰρηνικὴ διαβίωσις τῶν Ἑλλήνων ἐντὸς τῆς Τουρκίας, ὡς ὑπεκλῶν αὐτῆς¹¹.

Βεβαίως ἡ πολιτικὴ αὕτη κατεκρίθη, λαμβανομένων ὅμως ὑπ' ὄψιν νῶν συνθηκῶν, ὑπὸ τὰς ὁποίας διετέλει τότε τὸ Οἰκουμ. Πατριαρχεῖον καὶ ὁ ἑλληνισμὸς τῆς Μακεδονίας, δύναται νὰ λεχθῆ ὅτι ὑπῆρξεν ἡ καλλιτέρα δυνατὴ διὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους. Ἡδύνατο τὸ Οἰκουμ. Πατριαρχεῖον νὰ

10. Π. Τσάμη : ἐνθ' ἄνωτ. σ. 159 κέ.

11. Ὁ Πατριάρχης Ἰωακείμ Γ', ὡς ἀρχηγὸς τῶν χριστιανικῶν πληθυσμῶν τῆς Βαλκανικῆς Χερσονήσου, ἐπεδίωκε τὴν συσπείρωσιν τῶν χριστιανῶν περὶ τὴν ἐπίσημον Ἐκκλησίαν. Οὕτω ἡ κοινοτικὴ ὀργάνωσις, τὰ ἐκπαιδευτήρια καὶ κάθε ἄλλη δραστηριότης τῶν ὑποδοκῶν θὰ ἦσαν ὑπὸ τὸν ἔλεγχον τῆς Ἐκκλησίας καὶ θὰ εἰργάζοντο εἰς τὰ πλαίσια τῆς νομιμότητος.

Μὲ τὸ πνεῦμα τῆς μετριοπαθείας καὶ μὲ τὴν συνεργασίαν θὰ ἀπεφεύγοντο αἱ συγκρούσεις μὲ τοὺς Τούρκους. Οἱ Βούλγαροι πρῶτοι ἀντέδρασαν εἰς τὴν πολιτικὴν ταύτην, δημιουργήσαντες τὴν ἀνεξάρτητον ἀπὸ τοῦ Πατριαρχείου Ἐξαρχίαν καὶ διὰ βιαίων μέσων ἀφαρπάσαντες τοὺς ναοὺς ἀπὸ τὰς Ἑλληνικὰς χεῖρας.

Βλ. σχετικῶς Χρυσ. Καλαφάτη : Ἐκθέσεις περὶ τοῦ Μακεδ. ἀγῶνος, ἐπιμ. Β. Λαούρδα, Θεσ/νίκη 1960, σ. 1β'. Ἐπίσης βλ. Ἐγκύκλιον τοῦ Πατρ. Ἰωακείμ πρὸς τοὺς ἐν Μακεδονίᾳ καὶ Θράκῃ ἀρχιερεῖς, εἰς τὴν ὁποίαν μετὰξὺ ἄλλων τονίζεται ὅτι «καθοδηγεῖν τοὺς εὐσεβεῖς χριστιανοὺς εἰς τὴν ἐν εἰρήνῃ καὶ ὁμονοίᾳ πρὸς ἀλλήλους καὶ ἐν ὑπακοῇ πρὸς τὰς ἐκκλησιαστικὰς καὶ πολιτικὰς ἀρχὰς ἐκπλήρωσιν τῶν καθηκόντων αὐτῶν». (Ἐκκλῆσ. Ἀλήθεια 14 Νοεμβρίου 1903, σ. 477).

προκαλέσῃ ἐξέγερσιν τοῦ ἑλληνικοῦ στοιχείου καὶ μέχρις ἑνὸς ὄριου νὰ κατευθύνῃ καὶ ἐνισχύῃ ταύτην. Αἱ συνέπειαι ὅμως ἑνὸς τέτοιου ἐγχειρήματος θὰ ἦσαν πολὺ δυσάρεστοι διὰ τοὺς πληθυσμούς, ἐφ' ὅσον οὐδεμία ἐνίσχυσις ἀπὸ τὸ ἐπίσημον ἑλληνικὸν κράτος θὰ ἀνεμένετο.

Τὸ βᾶρος τῆς διασώσεως τοῦ ἑλληνισμοῦ καὶ τῆς διατηρήσεως τῆς ὀρθοδόξου χριστιανικῆς πίστεως ἔπεσεν εἰς τοὺς ὄμους τῆς Ἐκκλησίας. Καὶ αὐτὴ τὸ ἐβάστασε. Μέχρι τοῦ 1904 εἰς τὴν περιοχὴν τοῦ Σαντζακίου Σερρῶν ἔδρων περὶ τὰς 10 συμμορίαὶ βουλγάρων κομιτατζήδων, ἐνῶ μετὰ τὸ ἔτος τοῦτο ἠῤῥῆθησαν σημαντικῶς¹². Ἀπὸ ἑλληνικῆς πλευρᾶς οὐδεμία προσπάθεια ὀργανώσεως ἐνόπλων ὁμάδων ἔγινε, μέχρι τουλάχιστον τοῦ 1905¹³. Ἐξ αὐτῶν καὶ μόνον τῶν στοιχείων γίνεται ἀντιληπτὸν τὸ βᾶρος τῆς εὐθύνης, τὸ ὁποῖον ἐπωμίσθησαν οἱ ἱεράρχαι, οἱ διαπιστευθέντες νὰ ποιμάνουν τὰς περιοχὰς Μελενίκου, Δεμίρ - Ἰσὰρ καὶ Πετριτίου.

Ποίαν σημασίαν εἶχον αἱ περιοχαὶ αὗται διὰ τοὺς Βουλγάρους, καταφαίνεται ἀπὸ τὸ γεγονός ὅτι αὐτὰς πρῶτον ἐπεδίωξαν νὰ κατακτήσουν καὶ ἐκβουλαρίσουν, διὰ νὰ τὰς χρησιμοποιήσουν ὡς ὀρμητήρια διὰ τὴν κατάκτησιν καὶ τῶν ὑπολοίπων ἐδαφῶν τῆς Μακεδονίας. Τὸν Σεπτέμβριον τοῦ 1902 εἰς τὴν περιοχὴν Ἄνω Τζουμαγιάς ἔγινε σύσκεψις τῶν ἀρχηγῶν τοῦ βουλγαρικοῦ κομιτάτου με θέμα τὴν πρόκλησιν ἐξεγέρσεως εἰς Τζουμαγιάν, Πετριτίαι καὶ Μελένικον, ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ στρατηγοῦ Τσιόντσεφ. Ἡ προσπάθεια ὅμως ἀπέτυχε, λόγῳ τῆς ἀπροθυμίας τῶν κατοίκων νὰ συμμετάσχουν¹⁴. Ἐκτοτε αἱ πιέσεις τῶν βουλγαρικῶν συμμοριῶν ἐπὶ τῶν ἑλληνικῶν πληθυσμῶν ἠῤῥῆθησαν καὶ ἔλαβον τρομοκρατικὴν καὶ ἐγκληματικὴν μορφήν, ὑπὸ τὴν καθοδήγησιν τοῦ περιβοήτου καταστάντος ἀρχικομιτατζῆ Σαντάνσκυ¹⁵. Παρὰ τὰς πιέσεις, οἱ κάτοικοι τῶν ἐν λόγῳ περιοχῶν οὐδόλως ἐκινήθησαν κατὰ τὴν ψευδοεπανάστασιν τῶν Βουλγάρων τὸν Ἰούλιον τοῦ 1903, παραμείναντες πιστοὶ εἰς τὴν ἐθνικὴν τῶν συνείδησιν.

Πρώτη συστηματικὴ προσπάθεια ὀργανώσεως τῶν κατοίκων ἔγινε ἀπὸ τὸν Ἰωῶνα Δραγούμην, κατὰ τὸ ὀλιγόμηνον διάστημα τῆς παραμονῆς του εἰς τὸ προξενεῖον Σερρῶν (τέλη τοῦ 1903 — ἀρχὰς τοῦ 1904), ἡ ὁποία ἀπέβλεπε εἰς τὴν ἄμυναν τῶν ἑλληνικῶν κοινοτήτων, τὴν περιφρούρησιν τοῦ ἑλληνισμοῦ καὶ τὸν ἐξοπλισμὸν τῶν Ἑλλήνων¹⁶. Τὸ δὲ 1906 ἡ ὀργάνωσις

12. Π. Πέννα : Ἱστορία τῶν Σερρῶν, ἐνθ' ἄνωτ. σ. 190.

13. Β. Λαούρδα - Π. Πέννα : Ὁ Μασεδ. ἀγών... ἐνθ' ἄνωτ. σ. 10.

14. Π. Τσάμη : ἐνθ' ἄνωτ. σ. 82 κέ. καὶ 101 κέ.

15. Π. Πέννα : Ἱστορία τῶν Σερρῶν, ἐνθ' ἄνωτ. σ. 189, ὅπου ἐκτίθενται αἱ τρομοκρατικαὶ καὶ ἐγκληματικαὶ ἐνέργειαι τῶν Βουλγάρων εἰς βᾶρος τῶν ἀνυπερασπίστων Ἑλλήνων τῆς περιοχῆς.

16. Π. Πέννα : Ἱστορία τῶν Σερρῶν. ἐνθ' ἄνωτ. σ. 220 κέ. Ἐπίσης Π. Τσάμη, ἐνθ' ἄνωτ. σ. 158 κέ. Τὴν πολιτικὴν καὶ πολιτιστικὴν κατάστασιν τῶν πε-

ἔλαβε τὴν ὀριστικὴν τῆς μορφῆς, ὅταν εἰς τὸ προξενεῖον Σερρών ἐτοποθετήθη ὁ Ἀντ. Σακτούρης ὡς πρόξενος¹⁷ καὶ ὁ Δημοσθ. Φλωριάς ὡς στρατιωτικὸς ἀκόλουθος¹⁸.

Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον τὸ Κέντρον τῶν Σερρῶν εἶχεν ὑπὸ τὴν δικαιοδοσίαν του τοὺς καζάδες (ὑποδιοικήσεις) Μελενίκου, Δεμίρ - Ἰσσάρ καὶ Πετριτσίου, οἱ ὁποῖοι ἐκκλησιαστικῶς ἀπετέλουν τὴν μητρόπολιν Μελενίκου, ἐκ τῆς ὁποίας ἐξεπορεύθησαν αἱ δημοσιευόμενα κατωτέρω «Ἐκθέσεις» τῶν δύο μητροπολιτῶν.

2. Ὁ Μητροπολίτης Εἰρηναῖος.

Ὅταν εἰς τὴν μητρόπολιν Μελενίκου ἐτοποθετήθη ὁ Εἰρηναῖος (Δεκέμβρ. 1903), ἡ κατάστασις εἰς τὴν περιοχὴν ἦτο δεινὴ.

Ἡ βουλγαρικὴ καὶ ρουμανικὴ προπαγάνδα, διὰ τῶν πιέσεων καὶ τῆς τρομοκρατίας, ἀλλὰ καὶ δι' ἐγκληματικῶν ἐνεργειῶν, εἶχον κατορθώσει νὰ ἐνσπείρουν τὸν φόβον εἰς τοὺς κατοίκους, πολλοὺς δ' ἐξ αὐτῶν, ἀκόμη καὶ ὀλόκληρα χωρία, νὰ παρασύρουν μὲ τὸ μέρος των. Ὁ Εἰρηναῖος, συμφῶνως καὶ πρὸς τὴν τακτικὴν τοῦ Οἴκουμ. Πατριαρχείου, ἤρχισε νὰ περιοδεύῃ τὰ χωρία καὶ ἐν συνεργασίᾳ μὲ τὰς τοπικὰς τουρκικὰς ἀρχὰς νὰ κηρύττῃ τὴν εἰρηνικὴν διαβίωσιν καὶ τὴν ἀποφυγὴν ἀντιποίνων. Συγχρόνως ἐμερίμνησε διὰ τὴν ὀργάνωσιν καὶ λειτουργίαν τῶν σχολείων, τῶν ναῶν καὶ τῶν κοινοτικῶν φορέων. Μὲ τὴν παροχὴν ἠθικῆς καὶ ὕλικῆς συμπαραστάσεως πρὸς τοὺς δοκιμαζομένους κατοίκους ἐπέτυχε νὰ ἀναθαρρήσουν οὗτοι καὶ νὰ ἐπανέρχωνται εἰς τὴν φυσικὴν κοίτην των, τὴν Ἐκκλησίαν¹⁹. Ἡ ἑλληνικὴ συνείδησις των ἐτενώθη, εἰς τρόπον ὥστε αἱ ξέναί προπαγάνδαι νὰ μὴ εὐρίσκουν ἔδαφος²⁰. Ἐπίστευεν ὅτι ὁ ἑλληνισμὸς μόνον διὰ τῆς συσπειρώσεως περὶ τὴν Ἐκκλησίαν, διὰ τῆς καλῆς ὀργανώσεως καὶ διὰ τῆς παιδείας θὰ δυναθῇ ἔσωθεν νὰ καταλύσῃ τὴν ὀθωμανικὴν αὐτοκρατορίαν²¹. Γνώστης δὲ καὶ τῆς σλαβικῆς γλώσσης, ἐτήρησε μετριοπαθεῖ στάσιν καὶ ἐναντι τῶν βουλγαρικῶν ἀνταρτικῶν ὁμάδων, τὰς ὁποίας διὰ τῆς ἀγάπης καὶ ἐπιεικείας

ριοχῶν Μελενίκου, Δεμίρ-Ἰσσάρ καὶ Τζουμαγιᾶς περιέγραψαν ὡς αὐτόπται μάρτυρες ὁ Ἴων Δραγούμης εἰς «Μαρτύρων καὶ ἡρώων αἶμα» Ἀθῆναι 1914, σ. 103 κέ. καὶ ὁ Γ. Χατζηκυριακοῦ εἰς «Σκέψεις καὶ ἐντυπώσεις ἐκ περιοδείας ἀνά τὴν Μακεδονίαν» Θεσ/νίκη 1962, σ. 140 κέ.

17. Β. Λαοῦρδα - Π. Πέννα : Ὁ Μακεδ. ἀγὼν... ἐνθ' ἄνωτ. σ. 7 κέ.

18. Β. Λαοῦρδα - Π. Πέννα : Ἀρχεῖον... ἐνθ' ἄνωτ. σ. 97.

19. «Ἐκκλησ. Ἀγῆθεια» 1903 σ. 264 καὶ 1904 σ. 207.

20. Περὶ τῆς ἐν γένει δράσεως τοῦ Εἰρηναίου ὡς Μητροπολίτου Μελενίκου βλ. Παν. Στάμου : Ὁ Μητροπολίτης Κασσανδρείας Εἰρηναῖος, Ἀθῆναι 1972, σ. 21 κέ.

21. Π. Στάμου, ἐνθ' ἄνωτ. σ. 26 κέ. Ἐπίσης βλ. Douglas Dakin : The Greek Struggle in Macedonia 1897 - 1913, Θεσ/νίκη 1966, σ. 138.

ἐπεδίωκε νὰ θέσῃ ὑπὸ τὸν ἔλεγον του. Καὶ ἐνῶ πολλοὶ τῶν Βουλγάρων τὸν ἐξετίμων, οἱ ἀδιάλλακτοὶ ἐξ αὐτῶν ἐπεχείρησαν νὰ τὸν ἐξοντώσουν, πλὴν ἀνεπιτυχῶς.

Μετὰ ποιμαντορίαν τριῶν ἐτῶν ὁ Εἰρηναῖος διωρίσθη διευθυντὴς τῆς Θεολ. Σχολῆς τῆς Χάλκης (Αὔγ. 1906), παραιτηθεὶς ἀπὸ τὴν μητρόπολιν Μελενίκου. Ἡ ἀπομάκρυνσίς του ἀπὸ τὸ Μελένικον δύναται νὰ ἀποδοθῇ ἄφ' ἑνὸς μὲν εἰς τὴν ἔντονον ἀντίδρασιν τῶν Βουλγάρων, οἱ ὁποῖοι ἐφοβοῦντο τὴν ἀποτυχίαν τῶν προσπαθειῶν των λόγῳ τῆς ἐθνοφελοῦς δράσεως τοῦ μητροπολίτου, ἄφ' ἑτέρου δὲ εἰς μερικοὺς κύκλους τοῦ Φαναρίου, οἱ ὁποῖοι ἐθεώρουν ἐπικίνδυνον τὴν τακτικὴν του ἔναντι τῶν Βουλγάρων²². Γεγονὸς πάντως εἶναι ὅτι ὁ μητροπ. Εἰρηναῖος εἰργάσθη εἰς τὴν ἐπαρχίαν Μελενίκου ἐπ' ὠφελείᾳ τῶν ἑλληνικῶν συμφερόντων²³.

Τοῦτο ἀποδεικνύουν ἐξ ἄλλου καὶ αἱ κατωτέρω δημοσιευόμεναι «Ἐκθέσεις» αὐτοῦ.

3. Αἱ «Ἐκθέσεις» τοῦ μητροπολίτου Εἰρηναίου.

Αἱ «Ἐκθέσεις» αὗται ἀπεστάλησαν ὑπὸ τοῦ μητροπ. Εἰρηναίου ἢ ὑπὸ τοῦ περιβάλλοντος αὐτοῦ πρὸς τὸν Οἶκουμ. Πατριάρχην Κων)λεως, μὲ σκοπὸν νὰ διαφωτίσουν τὸ Πατριαρχεῖον περὶ τῆς ἐπικρατούσης εἰς τὴν ἐπαρχίαν του καταστάσεως καὶ νὰ ζητήσουν τὴν συμπαράστασιν αὐτοῦ πλησίον τῶν τουρκικῶν ἀρχῶν. Εἰς τὰς πρώτας ἐξ αὐτῶν δὲν φαίνεται ὑπογράφων αὐτὸς οὗτος ὁ μητροπολίτης. Καὶ τοῦτο γίνεται σκοπίμως, διὰ νὰ ἀποφευχθῇ ἀνάμιξις τῆς Ἐκκλησίας εἰς τὰ τῆς διοικήσεως τῶν πολιτικῶν ἀρχῶν. Ὅταν ὁμως αἱ τρομοκρατικαὶ ἐνέργειαι τῶν Βουλγάρων ὑπερέβησαν κάθε ὄριον, τότε καὶ τὸ Πατριαρχεῖον ἠναγκάσθη νὰ σκληρύνῃ τὴν στάσιν του καὶ ὁ μητροπ. Εἰρηναῖος νὰ ὁμιλῇ μὲ παρηρησίαν προκινδυνεύων ὑπὲρ τῶν σκληρῶς δοκιμαζομένων καὶ ἐπαπειλουμένων χριστιανῶν του. Διὰ τοῦτο χρησιμοποιεῖ βαρείας φράσεις, ὅταν ὁμιλεῖ διὰ τὴν τακτικὴν τῶν Βουλγάρων καὶ προβαίνει εἰς σκληροὺς χαρακτηρισμοὺς εἰς βάρος αὐτῶν. Ἐξιστορεῖ τὰ γεγονότα ἐν περιλήψει καὶ εἰς τὰ κύρια αὐτῶν σημεῖα καὶ ἐπάγεται ὅτι οἱ χριστιανικοὶ πληθυσμοὶ κινδυνεύουν νὰ ἐκβουλγαρισθοῦν καὶ ἐκρωμμουνισθοῦν. Αἴτιοι τῆς ἀναταραχῆς εἶναι πάντοτε οἱ Βούλγαροι, οἱ ὁποῖοι ἐπιδιώκουν πολιτικοὺς σκοποὺς, ἐνῶ οἱ Ἕλληνες εἶναι φιλήσυχοι καὶ ἀφοσιωμένοι εἰς τὰ πάτρια καὶ εἰς τὰ εἰρηνικά των ἔργα.

Αἱ «Ἐκθέσεις» αὗται ἐδημοσιεύθησαν εἰς τὸ ἐν Κων)λει ἐκδιδομένον

22. Π. Στάμου, ἐνθ' ἄνωτ. σ. 44 κέ.

23. Περὶ τῆς ἐθνικῆς δράσεως αὐτοῦ βλέπε εἰς Π. Στάμου, ἐνθ' ἄνωτ. σ. 26 κέ., περὶ τῆς ἐκπαιδευτικῆς δραστηριότητός του εἰς σ. 35 κέ., περὶ δὲ τῆς ἐκκλησιαστικῆς εἰς σ. 40 κέ. Ἐπίσης Π. Πέννα: Ἱστορία τῶν Σεργῶν, ἐνθ' ἄνωτ. σ. 205 κέ.

περιοδικὸν «Ἐκκλησιαστικὴ Ἀλήθεια» ἀπὸ τοῦ ἔτους 1904 μέχρι τοῦ 1906, μερικαὶ δ' ἐξ αὐτῶν εἰς τὸ βιβλίον τοῦ Παν. Στάμου «Ὁ Μητροπολίτης Κασσανδρείας Εἰρηναῖος».

Ἐθεωρήθη ὁμως σκόπιμον νὰ ἐπανεκδοθοῦν ἐνταῦθα, διὰ νὰ εἶναι εὐχρηστοὶ εἰς τὸν ἐρευνητήν.

4. Ὁ Μητροπολίτης Αἰμιλιανός.

Μετὰ τὴν παραίτησιν τοῦ Εἰρηναίου ἡ Σύνοδος τοῦ Πατριαρχείου ἐξέλεξεν ὡς μητροπολίτην Μελενίκου τὸν μητροπολίτην Νευροκοπίου Θεοδώρητον. Οὗτος ὁμως παρητήθη τῆς θέσεως ταύτης, θελήσας νὰ παραμείνῃ εἰς τὴν μητρόπολιν Νευροκοπίου. Κατόπιν τούτου ἐξελέγη μητροπολίτης Μελενίκου ὁ Αἰμιλιανὸς Δάγγουλας (Σεπτ. 1906), τελειόφοιτος τῆς Μεγάλης τοῦ Γένους Σχολῆς καὶ τῆς Θεολογ. Σχολῆς Χάλκης²⁴. Ἡ Δημογεροντία Μελενίκου ὑπέβαλε τὴν εὐγνωμοσύνην αὐτῆς πρὸς τὴν Ἐκκλησίαν, ἐπὶ τῇ ἐκλογῇ τοῦ νέου μητροπολίτου. Παρέμεινε δὲ εἰς τὴν θέσιν ταύτην μέχρι τοῦ Δεκεμβρίου 1911, ὁπότε μετετέθη εἰς τὴν μητρόπολιν Γρεβενῶν²⁵.

Ἡ περίοδος τῆς ἀρχιερατείας του συμπίπτει μὲ τὴν πλέον ταραχώδη ἐποχὴν τοῦ μακεδονικοῦ ἀγῶνος εἰς τὴν ἐπαρχίαν Μελενίκου. Ὅταν οὗτος ἦλθεν εἰς τὴν ἐπαρχίαν του, τὰ βουλγαρικὰ ἀνταρτικὰ σώματα εἶχον αὐξηθῆ. Ὑπῆρχον εἰς τὸν καζᾶν Μελενίκου 7, τῆς Ἄνω Τζουμαγιᾶς 5, τοῦ Δεμίρ-Ἰσσάρ 2 καὶ τῆς Πετρίτσης 1²⁶. Ὅμως, παρὰ τὴν δυσμενῆ κατάστασιν καὶ τὰς δυσχερείας, ὁ Αἰμιλιανός, ὡς καὶ ὁ προκάτοχός του Εἰρηναῖος, ὑπέδειξεν ἰδιαίτεράν δραστηριότητα καὶ συμπαρεστιάθη πρὸς τοὺς ἑλληνικοὺς πληθυσμοὺς παντοιοτρόπως. Ἐκ τῶν Ἐκθέσεών του καταδεικνύεται ὅτι οὗτος ἐνεθάρρυνε τοὺς κατοίκους νὰ μὴ πτοοῦνται τοὺς Βουλγάρους, νὰ λαμβάνουν μέτρα αὐτοπροστασίας καὶ νὰ ἐνεργοῦν συλλογικῶς. Ἐπεσκέπτετο καὶ τὰ πλέον ἀπομεμακρυσμένα χωρία, ὑπεδείκνυε τρόπους ἀντιδράσεως κατὰ τῶν βουλγαρικῶν ἐνεργειῶν καὶ συμπαρίστατο ποικιλοτρόπως εἰς τὰς ἀνάγκας καὶ τὰ προβλήματα τῶν. Εἰς τὸ πρόσωπόν του οἱ κάτοικοι ἔβλεπον τὴν

24. «Ἐκκλησ. Ἀλήθεια» 1906, σ. 439. Βλ. σχετικῶς καὶ Θεοκλήτου Φιλίππαιου: Ἐκκλησίας Κων)λεως Ἐπισκοπαὶ καὶ Ἐπίσκοποι, εἰς περ. «Θεολογία, 1960, σ. 531. Παραδόξως ὁ Π. Σπανδωνίδης (Μελένικος, Θεσ)νίκη 1930, σ. 48) δὲν ἀναφέρει εἰς τὸν ἐπισκοπικὸν κατάλογόν του τὸν Αἰμιλιανόν.

25. Β α σ. Ἀτέση: Ἐπισκοπικοὶ κατάλογοι. Ἀνατύπ. ἐκ τοῦ «Ἐκκλησ. Φάρου», τ. 1974 καὶ 1975, ἐν Ἀθήναις 1975, σ. 243. Ἐσφαλμένως ὁ Th. Vlachos εἰς τὸ βιβλίον του «Die Geschichte der Byzantinischen Stadt Melenikon», Thessaloniki 1969, σ. 93, ἀναφέρει ὅτι ὁ Αἰμιλιανὸς ἀπέθανεν εἰς Μελένικον τὸ 1911.

26. Τὰ στοιχεῖα ταῦτα ἐδημοσίευσεν ἡ παρισινὴ ἐφημερὶς «Le Temps» τὴν 3 Φεβρ. 1907, τὰς δὲ πληροφορίας του ἤντησεν ἀπὸ τὰς ἐπισήμους ἐκθέσεις τοῦ γεν. ἐπιθεωρητοῦ Χουσεῖν Χιλμῆ πασᾶ καὶ τῶν ξένων πρακτόρων, πρὸς τὰς κυβερνήσεις τῶν εὐρωπαϊκῶν κρατῶν.

παρουσίαν τῆς Ἑλλάδος καὶ τῆς Ὀρθοδοξίας. Οἱ παρασυρθέντες ἀπὸ τὰς ἀντεθνικὰς προπαγάνδας ἤρχισαν ἀθρόως νὰ ἐπιστρέφουν. Ἀκολουθῶν καὶ οὗτος τὴν πολιτικὴν τοῦ Οἴκουμ. Πατριαρχείου συνίστα ὄχι τὰς ἀντεκδικήσεις καὶ τὴν αὐτοδικίαν, ἀλλὰ τὴν φρόνησιν καὶ τὴν συνεργασίαν μὲ τὰς τουρκικὰς ἀρχάς.

Μετὰ τὴν ἔκρηξιν τῆς νεοτουρκικῆς ἐπαναστάσεως (1908) καὶ τὴν ἐπιβολὴν συντάγματος εἰς τοὺς ὑπηκόους τοῦ ὀθωμ. κράτους, παρατηρήθη νέα ἔξαρσις τῆς βουλγαρικῆς θηριωδίας, μὲ σκοπὸν νὰ ἐμφανισθοῦν αἱ περιοχαὶ Μελενίκου-Δεμίρ-Ἰσσάρ καὶ Πετριτίου ὡς κατοικούμεναι τὸ πλεῖστον ἀπὸ βουλγάρους καὶ ὡς ἐκ τούτου νὰ ἐπιτευχθῇ ἡ αὐτονόμησις των. Ἔγιναν διαρπαγαὶ ναῶν καὶ σχολείων, ἡ τρομοκρατία ἐνέσπειρε νέον φόβον, αἱ κακουργίαι ἐπολλαπλασιάσθησαν²⁷. Ὁ Αἰμιλιανὸς ἀπεδύθη εἰς νέον ἀγῶνα, τὴν φορὰν αὐτὴν περισσότερον σύντονον καὶ θαρραλέον καὶ ἐπέτυχε νὰ ὑπερασπίσῃ τὰ δίκαια τοῦ ἑλληνισμοῦ καὶ νὰ διασώσῃ τοῦτον. Ἐπέβαλε τὴν ὁμοψυχίαν εἰς τοὺς ἑλληνικοὺς πληθυσμούς, ἐτόνωσε τὴν ἔθνικὴν των συνείδησιν καὶ ἀνεθέρμανε τὴν θρησκευτικὴν των πίστιν. Εἰς αὐτὴν τὴν ἔθνικο-θρησκευτικὴν ἔξαρσιν ἀφῆκε τοὺς Ἕλληνας, ὅταν κατὰ τὰς παραμονὰς τῶν βαλκανικῶν πολέμων ἀνεχώρει ἀπὸ τὴν μητρόπολιν Μελενίκου διὰ νέους ἀγῶνας εἰς τὰ Γρεβενά.

5. Αἱ «Ἐκθέσεις» τοῦ Μητροπολίτου Αἰμιλιανοῦ.

Τὸ Οἴκουμ. Πατριαρχεῖον διείδε τὸν κίνδυνον, τὸν ὁποῖον διέτρεχον αἱ ἐπαρχίαι τῆς Μακεδονίας ἐξ αἰτίας τῆς τακτικῆς τῶν Βουλγάρων καὶ διὰ παραστάσεων εἰς τὰς τουρκικὰς ἀρχάς ἐπεδίωκε νὰ θέσῃ τέρμα εἰς τὰς τρομοκρατικὰς ἐνεργείας των.

Ὁ μητροπ. Αἰμιλιανὸς τακτικῶς ὑπέβαλλε πρὸς τὸ Πατριαρχεῖον «Ἐκθέσεις» περὶ τῆς καταστάσεως εἰς τὴν ἐπαρχίαν του καὶ ἀμυνόμενος τῶν δικαίων τοῦ ἑλληνισμοῦ, ἐζήτηι τὴν τιμωρίαν τῶν ἐνόχων. Μὲ πάθος ψυχῆς διεκτραγωδεῖ τὰ δεινοπαθήματα τῶν Ἑλλήνων, πολλὰς φορὰς ἐμφανίζεται ἀπαισιόδοξος ὡς πρὸς τὴν ἔκβασιν τῶν πραγμάτων, ἄλλοτε πάλιν ἀγανακτεῖ διὰ τὴν ὀλιγωρίαν ἢ καὶ μεροληψίαν τῶν τουρκικῶν ἀρχῶν. Δὲν εὐρίσκει ἄλλην λύσιν εἰ μὴ τὴν ὀργάνωσιν τῶν Ἑλλήνων εἰς ομάδας κρούσεως καὶ τὴν ἔνοπλον ἀντίδρασιν αὐτῶν. Περιγράφει τὰς βουλγαρικὰς κακουργίας καὶ τὰ ἐγκλήματα μὲ ἔντονον συναισθηματικὸν τρόπον, διὰ νὰ συγκινήσῃ τὸν πολιτισμένον κόσμον. Οἱ χαρακτηρισμοί, τοὺς ὁποίους ἀποδίδει εἰς τοὺς Βουλγάρους εἶναι βαρεῖς, εἰς σημεῖον, ὥστε νὰ διερωτᾶται κανεὶς, πῶς εἶναι

27. Π. Πέννα : Ἱστορία τῶν Σερρῶν, ἐνθ' ἄνωτ. σ 307 κέ. καὶ Π. Τσάμη, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 430 κέ. Διὰ τὰς ἀρπαγὰς ναῶν καὶ σχολῶν εἰς τὰς ὑπ' ὄψιν περιοχὰς βλ. «Ἐκκλ. Ἀλήθειαν», 1910, σ. 226.

δυνατὸν νὰ ἐξέρχονται ἀπὸ χεῖλη ἀρχιερέως. Ὑπῆρχε τόσον μῖσος εἰς τὴν ψυχὴν του ἢ ἡ ἱερά ἀγανάκτησις του εἶχε φθάσει εἰς τὸ ἀποκορύφωμά της;

Πράγματι, τὰ φρικιαστικὰ ἐγκλήματα εἶχον τόσον πολὺ συγκλονίσει τὴν εὐαίσθητον καρδίαν του, ὥστε δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ ἀνθέξῃ πλέον, ἔφ' ὅσον διὰ τῆς συνετῆς καὶ ἀνεξικάκου τακτικῆς του οὐδὲν κατώρθωσε. Παρὰ ταῦτα ὅμως, οὐδέποτε ἔχασε τὸ θάρρος, δὲν ἔπαυσεν ἀγωνιζόμενος, δὲν ἐσταμάτησε διαμαρτυρούμενος διὰ τὴν ἀδικίαν, δὲν ὑπέκυψεν εἰς τοὺς ἐκβιασμούς, δὲν συνεβιβάσθη μὲ τὴν μοῖραν του. Ἐπὶ κεφαλῆς πάντοτε εἰς τὴν ἔπαλξιν τοῦ ἀγῶνος, κατώρθωσε καὶ τοὺς κατοίκους νὰ διατηρήσῃ πιστοὺς εἰς τὴν ἑλληνορθόδοξον συνείδησίν των καὶ τὴν ἐπαρχίαν του νὰ διασώσῃ ἀπὸ τὴν ἀρπακτικὴν βουλιμίαν τῆς βουλγαρικῆς καὶ ρουμανικῆς προπαγάνδας.

Αἱ «Ἐκθέσεις» του ἐδημοσιεύθησαν εἰς τὴν «Ἐκκλησιολογικὴν Ἀλήθειαν» Κωνσταντινουπόλεως κατὰ τὰ ἔτη 1907-1910. Πολλὰ ἀπὸ τὰ γεγονότα, τὰ ὁποῖα ἀναφέρονται εἰς αὐτάς, ἐκτίθενται καὶ εἰς τὰ ἔγγραφα τοῦ προξένου Σακτούρη (28). Κατ' αὐτὸν δὲ τὸν τρόπον ἐπιβεβαιοῦνται ταῦτα καὶ ἀπὸ ἄλλην πηγῶν. Ἀλλὰ καὶ ἡ ἐκτίμησις καὶ ἀξιολογήσις αὐτῶν γίνεται ἀσφαλεστέρα, ἔφ' ὅσον ἐκφράζουν δύο ἀπόψεις, τὴν τῆς Ἐκκλησίας καὶ τῆς Ἑλληνικῆς Πολιτείας.

Παραλλήλως πρὸς τὰς δημοσιευομένας Ἐκθέσεις τῶν δύο μητροπολιτῶν, ἐθεωρήθη σκόπιμον νὰ παρατεθοῦν εἰς τὸ τέλος καὶ ἄλλαι εἰδήσεις καὶ πληροφορίες, ἐνδεικτικαὶ τῆς ἐπικρατούσης καταστάσεως εἰς τὰς ὑπὸ ἐξέτασιν περιοχάς, κατὰ τὰ ἔτη 1905-1911, καὶ προερχόμεναι ἀπὸ ἐκκλησιαστικὰς ἢ ἄλλας πηγάς, αἱ ὁποῖαι εἴτε δὲν καλύπτουν ὅλον τὸ φάσμα τῶν γεγονότων, τῶν ἀναφερομένων εἰς τὰς ὡς ἄνω Ἐκθέσεις, εἴτε προσεπικυρώνουν τὰ εἰς αὐτάς ἐκτιθέμενα.

Πιστεύομεν ὅτι μὲ τὴν δημοσίευσιν τῶν «Ἐκθέσεων» τῶν μητροπολιτῶν Εἰρηναίου καὶ Αἰμιλιανοῦ συμβάλλομεν εἰς τὴν ἱστορικὴν ἔρευναν περὶ τοῦ Μακεδονικοῦ Ἀγῶνος εἰς τὰς περιοχάς Μελενίκου, Δεμίρ—Ἰσσάρ (Σιδηροκάστου) καὶ Πετριτίου.

I. A. B.

28. Β. Λαοούρδα - Π. Πέννα: Ὁ Μακεδ. ἀγὼν... ἐνθ' ἄνωτ.

Ἐπίσης D. Dakin, ἐνθ' ἄνωτ. σ. 306 κέ., ὅπου ἐκτίθεται ἡ γενικὴ κατάστασις εἰς Μακεδονίαν κατὰ τὸ ἔτος 1907. Περὶ δὲ τῆς δραστηριότητος τοῦ Βουλγάρου ἀρχικομιτατζῆ Σαντάνσκυ βλ. σ. 386 κέ.

Α'.
ΕΚΘΕΣΕΙΣ
ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΟΥ ΕΙΡΗΝΑΙΟΥ

1.

Μελένικον 19 Ἰουλίου 1904

Κατόπιν βραχείας χαρᾶς καὶ συγκινήσεως ἐπὶ τῇ διατυμπανισθείῃ μεταξὺ βουλγαρικῆς καὶ τῆς ἡμετέρας κυβερνήσεως τελείᾳ συνεννοήσει, ἐπῆλθεν ἡ ἀπογοήτευσίς ἀμέσως, καὶ μαύρη πραγματικότης ἐδίδαξεν ἡμᾶς καὶ πάλιν ὅτι φροῦδαι ἐλπίδες τρέφουσι μὲν τοὺς κενοὺς τῶν βροτῶν, ἀλλὰ δύνανται νὰ βαυκαλίζωσιν ἐπὶ πολὺ καὶ τοὺς πιστεύοντας ὅτι συνεννόησις ἐνώπιον ἀνθρώπων καὶ Θεοῦ συναπτομένη ἐπιτρέψει τοῖς τέως τεταλαιπωρημένοις σχετικὴν ἄνεσιν. Οἱ μὴ κενοὶ τέως ἐφρόνουν ὅτι καὶ τὰ δείγματα εὐμενείας καὶ τοῦ οἴκτου, ἅτινα ἡ κυβέρνησις τοῦ φιλολάου ἡμῶν ἀνακτος ἔδαψίλευσε πρὸς τοὺς ἀναμιχθέντας εἰς τὰς ἀνοσίους περισυνὰς ἐν Μακεδονίᾳ ταραχὰς καὶ τὰς ἀσυγχωρήτους κακουργίας, ὅτι τὰ δείγματα ταῦτα ἤθελον διδάξει τοὺς ὁμόφρονας τοῖς κακούργοις καὶ αὐτοῖς τούτοις ὅτι δίδονται καιρὸς αὐτοῖς καὶ βελτιώσεως ἠθικῆς καὶ ἐπιστροφῆς εἰς τὸν ἀγαθὸν βίον, ὃν ἠκολούθουν βεβαίως πρὸ ἐτῶν. Ἐνταῦτα πᾶσα προσδοκία καὶ κενῶν καὶ μὴ κενῶν διεψεύσθη, καὶ πᾶσα ἐλπίς ἀπέπτη, καὶ εἰς τὴν αὐτὴν κατάστασιν ἐπανήλθομεν, πὺ μὲν εἰς τὰ ἔργα τῆς εἰρήνης ἀσχολουμένων ἡμῶν, ὅπου τὴν ζωὴν ἡμῶν καὶ τὴν περιουσίαν ἐξασφαλίζει ὁ αὐτοκρατορικὸς στρατός, πὺ δὲ λαγὼ βίον ζώντων, κατὰ τὸ τοῦ ἀθηναίου ρήτορος, ὅπου ὁ στρατὸς ἀναχωρῶν ἀναγκάζεται νὰ μεταβῇ ἀλλαχοῦ.

Τὴν αὐτὴν ἀλήθειαν ἐπαναλαμβάνουσιν ἐκ πολλῶν ἐπαρχιῶν καὶ πολλῶν κωμοπόλεων, ἐφ' ὅσον γείτων χώρα διαρκῶς παράγει κομιτατζήδες καὶ ἀναρχικοὺς καὶ ψευδοπατριώτας, πραγματικοὺς ἄρπαγας καὶ ληστές.

Δύο μεγάλαι συμμορίαὶ κυρίως μαστίζουσι τὴν τάλαιναν ἐπαρχίαν Μελενίκου, ἡ μὲν διαμένουσα ἐν τῷ καζᾶ τῆς Ἄνω Τζουμαγιᾶς, ἡ δὲ ἐν τῷ καζᾶ Μελενίκου. Δυστυχῶς κατ' ἀνοχὴν θεῖαν καὶ θεῖαν μακροθυμίαν, παρακολουθεῖ τῇ πρώτῃ τούτων ἐξ ἀποστάσεως καὶ ὁ βούλγαρος, ὁ σχισματικὸς δηλ. μητροπολίτης Νευροκοπίου, διακρινόμενος ἄλλως τε διὰ τὴν θρασύτητα, ἵνα μὴ τι χεῖρον εἴπωμεν. Κατὰ τὴν Μ. Τεσσαρακοστὴν τούτου τοῦ ἔτους

ἀνεστάλη, κατὰ διαταγὴν τῆς κραταιᾶς ἀρχῆς, ἐπαρκῶς σπουδασάσης τὸν ἄνθρωπον, ἢ ἐν τῷ καζᾶ Ἄνω Τζουμαγιᾶς περιοδεῖα αὐτοῦ. Πρὸ μηνὸς ὅμως ἑνὸς καὶ ἡμίσεως, ὅτε ὁ ἡμέτερος μητροπολίτης πανιερ. κ. Εἰρηναῖος εὐρίσκετο ἐν τῇ πλησιέστατα τοῖς βουλγαρικοῖς συνόροις κειμένη πόλει Ἄνω Τζουμαγιᾶ, ὁ λεγόμενος Νευροκοπίου καὶ πάλιν ἐνεφανίυθη, φέρων τὴν φορὰν ταύτην μπουγιουρουλδι τοῦ ἐξ. διοικητοῦ Σερρών «ὡς ἐρχόμενος ἵνα διανεῖμη τοῖς παθοῦσι βουλγάροις χωρικοῖς ἐλεημοσύνας»· καὶ ὑπὸ τὴν φαιναμενικῶς ἀγαθοεργικὴν αὐτοῦ ταύτην ἰδιότητα ἠδύνατο νὰ διανεῖμη, ἢ δὲ πολιτικὴ ἀρχὴ οὐδὲν ἠδύνατο κατ' αὐτοῦ νὰ ἐνεργήσῃ. Κατ' εὐτυχίαν, ἢ κρυφία αὐτοῦ ἀποστολὴ κατεφωράθη, καταγγελίαι δ' ἐπίσημοι πρὸς τὰς ἀρχὰς ἀπέδειξαν ὅτι ἐξήτει νὰ ἐξαπατήσῃ αὐτάς. Ἐπὶ τρεῖς ἡμέρας ἐν Ἄνω Τζουμαγιᾶ διαμείνας ἀπεδείχθη ὅτι οὐδένα μὲν ὀβολὸν διένειμε, τὸναντίον δὲ καὶ εἰς ἀργυρολογίας προέβη, καὶ νύκτωρ ἐτέλεσε λειτουργίας καὶ χειροτονίας, σφετεριζόμενος δικαιώματα ξένης αὐτῷ πνευματικῆς ἀρχῆς, ὁ δὲ χείριστον καὶ πρὸς τὰς φιλανθρώπους ἐπιθυμίας καὶ διατάξεις τοῦ μεγαλειοτάτου ἡμῶν ἀνακτος ἀντικείμενον, ἐκήρυξε καὶ λόγον καὶ συνεβούλευσε χριστιανούς φιλησύχους νὰ μὴ ἔρχωνται οἱ τοῦ σχισματικοῦ ἐξάρχου ὄπαδοι εἰς ἐπικοινωνίαν ἢ ληψοδοσίαν πρὸς τοὺς ὀρθοδόξους, νὰ μὴ εἰσέρχωνται εἰς τὰ καταστήματα αὐτῶν, καὶ ἐξηρέθιζεν οὕτω κατ' ἀλλήλων τοὺς ἄλλους ἡρεμοῦντας. Ἡ σεβαστὴ ἀρχή, μαθοῦσα ταῦτα, διέταξεν αὐτὸν ν' ἐπανέλθῃ εἰς Νευροκόπιον, ὃ καὶ ἐγένετο. Τοιαῦτα κηρύγματα τῶν ψευτοπαπάδων τοῦ ἐξάρχου ὑποστηρίζουσιν διὰ τῶν μαιφονιῶν αὐτῶν αἱ ληστρικαὶ συμμορίαι· τούτων δὲ τὰ κακουργήματα εἰσὶ πολὺ συνεχῆ, διάφορα ὅμως τὰ ἐλατήρια καὶ διαφόρους ἔχοντα τὰς ἀφορμάς.

Ἐν τῷ καζᾶ Μελενίκου φόνου κατ' αὐτὰς ἐπανειλημμένοι λαμβάνουσι χώραν, θύματα δὲ γίνονται ἐκεῖνοι τῶν σχισματικῶν, ὅσοι νομίζονται ὅτι, πρὸς τὰς πολιτικὰς ἀρχὰς συνενοούμενοι, καταγγέλλουσι αὐταῖς πᾶσαν κίνησιν καὶ πᾶν βῆμα τῶν ληστρικῶν συμμοριῶν, οὕτω δ' ἐκφοβίζονται ἐκεῖνοι τῶν βουλγάρων, ὅσοι πιστοὶ πρὸς τὴν ὀρθόδοξον Ἐκκλησίαν μένοντες ἐπηρεάζονται διαρκῶς ὑπὸ τῶν κακούργων ἵνα πρὸς τὸ σχίσμα προσχωροῦντες ἀποπτύσωσι τὴν ὀρθοδοξίαν, ἢ πρόσκεινται μέχρι σήμερον. Τὴν 8 λόγου χάριν Ἰουνίου, συμμορία φονέων ὑπὸ τὸν Σαντάλωφ ἐξηφάνισεν ἐν Σφογγαρόβω τὴν οἰκογένειαν ὀλόκληρον Τιμέλκου, σχηματικὴν οὔσαν, τρεῖς μὲν ἄνδρας διὰ μαχαιρῶν φονεύσασα, δύο δὲ γυναῖκας καὶ τρεῖς παῖδας σὺν τῷ οἴκῳ κατακαύσασα. Ὁ γάλλος συνταγματάρχης τῆς χωροφυλακῆς, εὐρισκόμενος ἐν Μελενίκῳ, καὶ μεταβὰς εἰς τὸν τόπον τοῦ κακουργήματος συνεκινήθη μέχρι δακρύων, ἔλαβε δὲ καὶ φωτογραφικὰς ἀπόψεις τῶν ἀποτελεσμάτων τῆς φοβερᾶς καὶ θηριώδους σκηνῆς. Τὴν αὐτὴν νύκτα ἐν Ἄνω Σουσίτσα ἐφονεύθη εἷς τῶν ἄλλοτε φιλορθόδοξων προκρίτων, διότι οὐδέποτε συνήγεσεν ὅπως εἰς στάσιν ὑποκινήσῃ τοὺς συγχωριανούς αὐτοῦ. καθὰ διέταττον

οἱ κομιτατζήδες, ἀλλὰ καὶ εἰς συνεννοήσεις εὐρίσκετο μετὰ τῶν ἀρχῶν. Ἐν τῷ ὀρθοδόξῳ χωρίῳ Κασσίνα τὴν αὐτὴν νύκτα ὑπὸ τῶν αὐτῶν κακούργων, διὰ τὸν αὐτὸν λόγον, ἐφονεύθησαν δύο σχηματικοί, οἵτινες ἦσαν ἡ μάλιστα τῶν ὀρθοδόξων. Τὴν 16ην Ἰουνίου πρὸς ἑσπέραν, ἐν Πυρίνα ἐφονεύθη βλαχόφωνος παντοπώλης, σχισματικὸς καὶ οὗτος, καθὼς εἰς συνεννόησιν πρὸς τὰς ἀρχὰς εὐρισκόμενος, ὃν οὔτε ἐλήστευσαν οἱ κακούργοι, ἀφέντες ἐπὶ τοῦ πτώματος αὐτοῦ δήλωσιν ὅτι τοιοῦτο τέλος ἀναμένει τοὺς ὁμοίους αὐτῷ. Σημείωμα παρόμοιον ἀφήκαν οἱ κακούργοι, τὴν 21 λήξαντος Ἰουνίου μηνός, ἐπὶ τοῦ πτώματος Ἀναστασίου τινός, ἐν Λιουμπόβκη, ὃν ἐφόνευσαν διὰ μαχαιρῶν, οὐχὶ μόνον· διότι ἐπίσης ἐφόνευσαν τὴν σύζυγον καὶ τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ.

Καταστήσατε γνωστὰ σύμπαντι τῷ πεπολιτισμένῳ κόσμῳ τὰ ἐν Κ' αἰῶνι θρασέως, ἀπανθρώπως, ἀθεοφόβως τελούμενα, καὶ καταριθμήσατε μετὰ τοὺς δέκα κατὰ τοῦ Χριστιανισμοῦ διωγμοὺς καὶ τὸν παρόντα, καθ' ὃν ἐπίσης εἶδους παντοίου βασανιστήρια ἐφευρίσκονται, δυστυχῶς ἐπ' ὀνόματι θρησκευτικῆς ἀρχῆς, ἣτις ἑαυτὴν ὀνομάζει ὀρθόδοξον. Κατεφάνη δὲ καθ' ὅλον τοῦτον τὸν διωγμὸν ὅτι ἐξίσου πρὸς τοὺς πιστοὺς ὁπαδοὺς ἀγίας Ἐκκλησίας ἡμῶν καταδιώκονται καὶ οἱ πιστοὶ τῆς Α.Α.Μ. ὑπήκοοι.

2.

Μελένικον 12 Αὐγούστου 1904

Τῆς ἠθικῆς καὶ ὕλικῆς πίεσεως, ὅφ' ἦν ἡ τε πατρὶς ἡμῶν αὕτη καὶ αἱ πέρειξ ἐπαρχίαι διατελοῦσιν, ἐπιτρεχόμεναι ὑπὸ δολοφόνων ὑπηρετούντων τῇ ἐργασίᾳ τοῦ δῆθεν ἀρχιποίμενος τῶν Βουλγάρων, τῆς πίεσεως ταύτης τὸ ναδίρ εἶδομεν.

Θέσατε ἀφ' ἐνὸς τὰς πολυαριθμοὺς καὶ πολυκεφάλους συμμορίας τῶν βουλγάρων ληστῶν, τῶν ἐκ ξένου μέρους εἰσβαλόντων· λάβετε ὑπ' ὄψιν ὅτι διατρέχουσιν ἀνεμποδίστως ἀπ' ἄκρου εἰς ἄκρον τὴν ἀτυχῆ πατρίδα, ὡς ἄλλοι κυρίαρχοι· ὅτι δι' ἐπισήμων ἐγκυκλίων ὀρίζουσι τόπους συναθροίσεων, προσκαλοῦντες ἐπὶ συσκέψει τοὺς προκρίτους τῶν χωρίων, ὀρθοδόξους τε καὶ σχισματικοὺς ἀδιαφόρως, ἀπειλοῦντες τοὺς ἀπειθοῦντας· ὅτι συγκροτοῦσι πρὸ τῶν προθύρων τῶν κέντρων τῶν ὑποδιοικήσεων πολυπληθεῖς συνελύσεις, χορηγοῦντες ἐν μέσῳ γενικῆς εὐωχίας τοῖς προκρίτοις ὁδηγίας, ἐπὶ κακῷ πάντοτε.

Θέσατε ἀφ' ἑτέρου σχισματικοὺς ἱερεῖς καὶ βουλγάρους δῆθεν διδασκάλους, διερχομένους τὰ βουλγαρόφωνα χωρία μετὰ μίσους καὶ φανατισμοῦ καὶ διαδίδοντας ἀντιχριστιανικὰς καὶ βλασφήμους σπερμολογίας κατὰ τῆς ἐκχριστιανισάσης καὶ σωσάσης τὸν ἀγνώμονα λαὸν αὐτὸν Μεγάλῃς τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας καὶ τοῦ φωτίσαντος αὐτοὺς ἑλληνικοῦ ἔθνους· ἀνάπτοντας

τὰ πάθη τὰ ἐθνολογικά, σπείροντας καὶ τὸν τρόμον καὶ τὸ πρὸς ἀλλήλους μῖσος καὶ καταγγέλοντας πάντας τοὺς πρὸς τὰς ἐνεργείας αὐτῶν ἀντιτιθεμένους, ὀρθοδόξους τε καὶ σχισματικούς ἀδιαφόρως.

Πρὸ τινῶν ἡμερῶν, ἀγνοοῦμεν τίνων ἕνεκα λόγων, ὁ ἐν Δεμίρ—Ἰσάρ ἀντιπρόσωπος τοῦ ἐξάρχου κληρικός, δῆθεν ἱερεὺς, κατήγγειλε πρὸς τὸν ὑποδιοικητὴν δύο τῶν αὐτόθι διδασκάλων, χαρακτηρίσας αὐτοὺς ὡς κακούργους, ὡς σκοπὸν ἔχοντας ἵν' ἀνατινάξωσι τὸ διοικητήριον διὰ δυναμίτιδος.

Ἐπὶ τῇ διενεργουμένῃ κατ' αὐτὰς πωλήσει τῆς δεκάτης πλεῖστοι τῶν ὀρθοδόξων προκρίτων, ἐλλήνων καὶ βουλγάρων, διαμένοντες ἐν ταῖς ἔδραις τῶν ὑποδιοικήσεων Μελενίκου, Δεμίρ—Ἰσάρ, Πετριτσης κλπ. ἔλαβον ἐπιστολὰς τῶν ἀρχηγῶν τῶν συμμοριῶν ἀπειλούσας θάνατον, ἐρήμωσιν, καταστροφὴν κτημάτων ἀκινήτων καὶ κινητῶν, ὀλιγοτίμων καὶ πολυτίμων ἐν ἡ περιπτώσει ἀγορασθῶσιν ὑπ' αὐτῶν, ὡς συνήθως γίνεται. Ἐντεῦθεν οὐδεὶς ὀρθοδόξων ἠγόρασε τοιαύτας.

Ἡμεῖς δὲ στρατιῶται ἄοπλοι τρέμομεν εἰς τὸ ἄκουσμα καὶ μόνον τῆς λέξεως ἔγκλημα καὶ οἱ μητροπολίται ἡμῶν καὶ ἱερεῖς διαρκῶς κηρύττουσιν ἐμποδίζοντες ἡμᾶς ἀπὸ πάσης αὐτοδικίας. Παραινοῦσιν ἡμᾶς ὑπομονήν, διδάσκουσιν ἀνοχὴν καὶ μακροθυμίαν.

Ἀλλὰ τῶν χριστιανικῶν τούτων ἀρετῶν τὸ συμπέρασμα εἰσέτι δὲν εἶδομεν. Ἐξακολουθοῦσιν ἐλπίζοντες εἰς προσεχῆ λῆξιν τῶν ἐγκλημάτων καὶ τιμωρίαν αὐτῶν ὑπὸ τῆς σεβαστῆς κυβερνήσεως. Ἐσμὲν ὑπήκοοι τοῦ κράτους ἀφωσιωμένοι. Συμμορφούμεθα τοῖς κειμένοις ἐν αὐτῷ νόμοις. Ὑπήκομεν ταῖς διαταγαῖς ταῖς δικαίαις. Καλλιεργοῦμεν τὰς πρὸς ἀλλήλους ἀδελφικὰς σχέσεις. Συνεισφέρομεν ὑπὲρ τῶν κοινῶν τῶν ἱερῶν τε καὶ τῶν θύραθεν. Καὶ ἀπέναντι τούτων διατὶ ἐπιτρέπεται εἰς τοὺς ἀλλαχόθεν ἐπιτρέχοντας τὴν χώραν ἡμῶν νὰ ἐρημώνωσιν αὐτὴν ἀτιμωρητέι, διαφθείροντες τὰ πάντα θρησκευτικῶς, ἠθικῶς, κοινωνικῶς καὶ κυβερνητικῶς ;

3.

Μελένικον 11 Ὀκτωβρίου 1904

Ἐπιστέλλων καὶ πάλιν περὶ τῶν καθ' ἡμᾶς, ἔχω ν' ἀναγγείλω νέας κακουργίας καὶ δηώσεις.

Τῇ πρώτῃ τοῦ μηνὸς Ὀκτωβρίου βούλγαροι κομιτατζήδες ἐπυροβόλησαν κατὰ τοῦ ἀδελφοῦ τοῦ ἐκ Πυρίνης Βλάχου, τὸν ὁποῖον τὴν αὐτὴν ἡμέραν ἐφόνευσαν· δέκα δὲ ἡμέρας πρὸ τούτου κατεκρεοῦργησαν καὶ ἑτέρους δύο βλαχοφώνους Ἕλληνας ἐν Τσερεβίστι, πολεμοῦντας ἐπὶ πολὺ τὰ καταχθόνια σχέδια αὐτῶν. Τὰ βουλγαρικὰ κομιτάτα τῶν σχισματικῶν διαπράττουσι σχεδὸν καθ' ἑκάστην φόνους καὶ προβαίνουν εἰς δηώσεις κτημάτων.

Κατ' αὐτάς, ἐνεργείαις ἀνευδότοις τῆς ἱερᾶς μητροπόλεως Μελενίκου,

κατεκυρώθη ἡ δεκάτη τῶν σταφυλῶν ὑπὲρ τῆς πόλεως Μελενίκου. Διὰ δὲ τῆς ἐν λόγῳ κατακυρώσεως οἱ δυστυχεῖς χριστιανοὶ Μελενίκου οὐ μόνον τῶν περισυνῶν πρὸς τὰς πολιτικὰς ἀρχὰς διαφωνιῶν ἀπηλλάγησαν, ἀλλὰ καὶ περὶ τὰς τριακοσίας λίρας ὠφελήθησαν. Ἐν τούτοις αὐστηραὶ καθ' ἑκάστην ἀπαγορεύσεις ὑπὸ τῶν κομιτατζήδων ἀπεστέλλοντο, καταστροφὰς κτημάτων καὶ ἐπαγωγὰς καὶ φόνους ἀπειλούντων, ἐν περιπτώσει ἀγορᾶς τῆς δεκάτης ὑπὸ τῶν χριστιανῶν.

Οἱ κακοῦργοι τῆς βουλγαρικῆς σχισματικῆς ἐξαρχίας περιτρέχουσι ἀνενόχλητοι τὴν ὑπαιθρον χώραν, ἀπαγορεύουσι δὲ τὴν ἀγορὰν καὶ συλλογὴν τῶν σταφυλῶν χριστιανικῶν καὶ ὀθωμανικῶν κτημάτων ἀδιακρίτως, καὶ πᾶσαν τὴν ἐσοδεῖαν ἔχουσι σκοπόν, ὡς λέγεται, νὰ καταστρέψωσιν.

4.

Μελένικον 20 Ἰανουαρίου 1905

Ἐν τῇ ἀπὸ 14 παρελθόντος μηνὸς ἐπιστολῇ μου πρὸς τοῖς ἄλλοις ἐγνώριζον ὑμῖν τὴν οἰκτρὰν κατάστασιν, ἐν ἣ διατελοῦσιν οἱ ὀρθόδοξοι τοῦ καζᾶ Πετρίτσας. Ὁ ἐν τῇ πόλει ταύτῃ ἀρχιερατικὸς ἀντιπρόσωπος ὡς καὶ οἱ πρόκριτοι τῶν ὀρθοδόξων κατοίκων αὐτῆς δὲν τολμῶσιν ἵνα ἐξέλθωσιν οὐδ' εἰς τοὺς ἀγροὺς καὶ ἀμπέλους αὐτῶν ἐκ φόβου μὴ φονευθῶσιν ὑπὸ τῶν αἰμοβόρων ληστανταρτῶν, οἵτινες καταλλήλως διεβίβασαν αὐτοῖς τὴν ἀπόφασιν αὐτῶν ταύτην.

Τὴν Κυριακὴν 12ην Δεκεμβρίου περὶ τοὺς ἑκατὸν λησταντάρται εἰσελθόντες τὸ τρίτον εἰς τὸ ὑπὸ πᾶσαν ἔποψιν λαμπρὸν καὶ ἐπίζηλον χωρίον Στάρτσοβον ἐζήτησαν παρὰ τῶν χωρικῶν τὴν εἰς αὐτοὺς παράδοσιν πρὸς φόνον τοῦ ἑλληνος διδασκάλου καὶ τῆς διδασκαλίσης. Ἐπειδὴ δὲ οἱ ἀξιεπαίνοιο χωρικοὶ ἀντέστησαν εἰπόντες ὅτι προτιμῶσι νὰ σφαγῶσι δέκα ἐξ αὐτῶν παρὰ οἱ διδάσκαλοι, οἱ λησταντάρται κατὰ πλειονοψηφίαν ἀπεφάσισαν ἵνα ἀφήσωσιν αὐτοὺς ζῶντας ἐπὶ τῷ ὄρφ ὅμως πρὸ τῶν Χριστουγέννων ἀποδιωχθῶσιν οἱ διδάσκαλοι, ἐπιδοθῆ ὑπὸ τῶν χωρικῶν ἀμέσως ἀναφορὰ τῷ ὑποδιοικητῇ Πετρίτσας αἰτούντων δηλαδὴ τὴν ἐκουσίαν καὶ αὐτοπροαίρετον προσέλευσιν εἰς τὴν Ἐξαρχίαν, καὶ καταβληθῆ εἰς 4 δόσεις ποσὸν ἑκατὸν λιρῶν τουρκικῶν εἰς τὸ τῶν κομιτατζήδων ταμεῖον. Τοῦ ὄρου τούτου ἐξ ἀνάγκης δεκτοῦ γενομένου, ἔφυγον οἱ ἄθλιοι ἀπειλοῦντες γενικὴν σφαγὴν ἐν περιπτώσει ἐμμονῆς τοῦ χωρίου ἐν τῇ ὀρθοδοξίᾳ.

Ἡ ἱερὰ μητρόπολις Μελενίκου μόλις πληροφορηθεῖσα τὸν ἀκούσιον ἐκβουλγαρισμὸν τοῦ χωρίου καὶ τὴν λύπην, ἣν ἐξεδήλωσαν οἱ χωρικοὶ κατὰ τὴν ἀποπομπὴν τῶν διδασκάλων, ἀμέσως ἔπεμψε πρὸς τὸν ὑποδιοικητὴν Πετρίτσας λεπτομερῆ ἐκθεσιν, ἐν ἣ ἐκτιθεμένη τὰς ἐν τῷ χωρίῳ βιαιοπραγίας τῶν ληστανταρτῶν ἐξήτει ὅπως μὴ γίνῃ ἀποδεκτὴ ἢ διὰ βίας ὑπογραφεῖσα

πρὸς ἐκβουλγαρισμὸν ἀναφορὰ καὶ ἀσφαλισθῆ τὸ χωρίον δι' ἰσχυρᾶς στρατιωτικῆς δυνάμεως ἀπὸ πάσης ἀνταρτικῆς ἐπιδρομῆς. Ἐπειδὴ δὲ τὸ διάβημα τοῦτο ἐθεωρήθη ἀνεπαρκές, μετέβη αὐτοπροσώπως παρὰ τῷ διοικητῇ Σερρῶν ὁ μητροπολίτης Μελενίκου κ. Εἰρηναῖος καὶ ἐκθέσας τὰ πάντα ἐζήτησεν ὅπως, πρὸς σωτηρίαν καὶ ἐξασφάλισιν ἐν τῷ μέλλοντι τοῦ χωρίου, πρὸ τῆς ἑορτῆς τῶν Χριστουγέννων ἀποσταλῆ ἰσχυρὸν στρατιωτικὸν ἀπόσπασμα, ὃ εὐγενέστατος μουτεσαρίφης μετ' ἰδιαζούσης προσοχῆς ἀκούσας τοὺς λόγους τοῦ μητροπολίτου διεβίβασεν ἀμέσως οἷς ἔδει τὰς δεούσας διαταγὰς, συνεπεία τῶν ὁποίων στρατιωτικὸν ἀπόσπασμα ἐξ 80-90 ἀνδρῶν νυκτὸς κατὰ τὴν ἑορτὴν τῆς Χριστοῦ γεννήσεως, ἀνευ οὐδεμιᾶς προειδοποιήσεως, περιεκύκλωσε τὸ χωρίον· κατὰ δυστυχίαν ὅμως οὐδεὶς τῶν ληστανταρτῶν εὐρέθη ἐν αὐτῷ. Τὸ χωρίον ἔκτοτε διατελεῖ οὕτως ἀγρύπνως φρουρούμενον.

Τὴν 17ην Ἰανουαρίου, πρὸς ἐπίσκεψιν τῶν ἀγαθῶν χωρικῶν καὶ ἐγκατάστασιν τῶν ἐλλήνων διδασκάλων ὁ μητροπολίτης Μελενίκου, ἀκολουθούμενος ὑπὸ ἐνὸς ἐπίππου στρατιώτου, τοῦ διακόνου αὐτοῦ καὶ ἐνὸς διδασκάλου ἐκ Μελενίκου, μετέβη εἰς τὸ Στάρτσοβον ἀνευ προειδοποιήσεως, διασχίζων παχύτατον στρῶμα χιόνος καὶ ἐπὶ ἑπτὰ ὥρας δερόμενος ὑπὸ σφοδρότατου ἀνέμου. Εὐτυχῶς οἱ ὑπὲρ δύναμιν μόχθοι καὶ κόποι τοῦ μητροπολίτου ἐστέφθησαν ὑπὸ ἐκτάκτου ἐπιτυχίας. Μεταξὺ αὐτοῦ καὶ τῶν χωρικῶν ἤδη ἀφ' ἑσπέρας ἐπῆλθε πλήρης συνεννόησις, διὸ τὴν πρωΐαν ὁ μητροπολίτης ἐτέλεσεν ἀρχιερατικὴν λειτουργίαν, ἐν ἣ παρευρέθησαν πάντες οἱ ἐν τῷ πολυανθρώπῳ χωρίῳ χριστιανοί, οἱ δὲ χωρικοὶ ἔπεμψαν ἵππους εἰς τὴν 2^{1/2} ὥρας ἀπέχουσαν Πετριτσαν πρὸς παραλαβὴν τῶν ἐλλήνων διδασκάλων, οὓς πρὸ τριῶν ἡμερῶν ἀπέστειλεν ἐκεῖ πρὸς διαμονήν. Κατὰ τὴν λειτουργίαν ὁ μητροπολίτης ὠμίλησε σλαβωνιστὶ περὶ τῶν ἀγῶνων καὶ διωγμῶν, οὓς ὑπέστη ὁ μέγας Ἀθανάσιος ὑπὲρ τῆς ὀρθοδοξίας, προτρέψας τοὺς δακρυβρέκτους τοὺς ὀφθαλμοὺς αὐτῶν ἔχοντας χωρικοὺς πρὸς μίμησιν τοῦ παραδείγματος τοῦ μεγάλως ὑπ' αὐτῶν τιμωμένου ἀγίου πατρός.

Μετὰ τὴν λειτουργίαν ἐγκαταστήσας ὁ πανιερ. Μελενίκου δι' ἁγιασμοῦ τοὺς διδασκάλους ἐν τῇ ὑπὸ τῶν ληστανταρτῶν βεβηλωθείσῃ σχολῇ καὶ εὐλογήσας τοὺς μετ' ἄκρου σεβασμοῦ ἀσπαζομένους τὴν χεῖρα αὐτοῦ χωρικοὺς, οἵτινες διεβεβαίουν αὐτὸν ὅτι θὰ προτιμήσωσι τὴν ἔκχυσιν τοῦ λοιποῦ τοῦ αἵματός των, παρὰ τὴν ἔκπτωσιν ἀπὸ τῆς ὀρθοδοξίας, ἐν μέσῳ γενικῶν δακρύων ἀπεχωρίσθη, διευθυνθεὶς εἰς Πετριτσαν καὶ τὴν ἐπομένην ἐκεῖθεν εἰς Μελένικον.

5.

Τὸ ἐν Ἄνω Πορρωτίοις ρωμουνικὸν ζήτημα ἔχει ἀπὸ μηνός, ἀγαπητέ,

ἀπερροφημένην τὴν προσοχὴν μου· δεινὴ συκοφαντία ἐξυφανθεῖσα ὑπὸ τῶν ἀσυνειδήτων Ρωμούνων κατ' ἐμοῦ, ὅτι δῆθεν ἐγὼ προσποιούμενος ὅτι ἔχω ἀνὰ χεῖρας σχετικὴν διαταγὴν τοῦ Γενικοῦ Ἐπιθεωρητοῦ ἐζήτουν διὰ διαφόρων καίσεων καὶ βιαιοτήτων νὰ μεταβάλω τοὺς Ρωμούνους εἰς Ἑλληνας λέγων, ὅτι θὰ σχίσω τὸ στόμα παντός, ὅστις θὰ μεταχειρισθῆ ἔστω καὶ μίαν λέξιν βλαχικὴν ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ καὶ τῇ σχολῇ, ἐξηνάγκασάν με, ἵνα μεταβῶ τὴν 21ην φθίνοντος διὰ τινος ἡμέρας εἰς Θεσσαλονίκην. Ἐκεῖ τῇ βοηθείᾳ τοῦ κ. Δέμερικ λίαν καλῶς διηυθετήθησαν τὰ πράγματα ἐξασφαλισθείσης διὰ παντός τῆς ἡσυχίας τῶν ἡμετέρων, ὡς προσεχῶς ἐν ἐκτάσει θὰ γράψω πρὸς τὴν Α.Θ.Π.

(Ἐπιστολὴ τοῦ μητροπ. Μελενίκου Εἰρηναίου πρὸς τὸν Ἀρχιγραμματέα τῆς Ἱ. Συνόδου Ἀθαν. Πιπέραν, ὑπὸ ἡμερ. 29 Μαρτίου 1905).

6.

Παναγιώτατε Δέσποτα,

Ἡ τῶν κατοίκων τῆς ταπεινῆς μου Ἐπαρχίας ἀπογραφὴ ἐχρησίμευσεν ὡς σύνθημα γενικῆς ἐξεγέρσεως τῶν ὀπαδῶν τῆς κατηραμένης βουλγαρικῆς ἐξουσίας κατὰ τῶν γνησίων τέκνων τῆς Μεγάλης τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας.

Πλείσται ὅσαι μικροσυμμορίαὶ διασχίζουν ἰδίᾳ τὸν καζάν Δεμίρ-Ἰσσαρίου καὶ διὰ βιαιοτάτων μέσων ἐπιδιώκουσι τὸν ἐκβουλγαρισμὸν τῶν Ὁρθοδόξων. Τὸ θράσος αὐτῶν ἔφθασεν εἰς τοιοῦτο σημεῖον, ὥστε καὶ εἰς αὐτὰς τὰς ἀγορὰς Δεμίρ-Ἰσσαρίου, Μελενίκου καὶ Πετρίτσης, εἰσέρχονται ἐπιτηροῦντες τὰ διαβήματα τῶν χωρικῶν καὶ τιμωροῦντες δι' ἀσπλάγχων ξυλισμάτων καὶ θανάτου τοὺς τολμῶντας, ὅπως παρὰ τὴν αὐστηρὰν ἀπαγόρευσιν τοῦ Κομιτάτου συναλλάσσονται μετὰ τῶν ἡμετέρων. Διὰ τῶν πολλῶν αὐτῶν κατασκόπων πληροφορούμενοι τὴν ἀπουσίαν τοῦ στρατοῦ ἀπὸ τούτου ἢ ἐκείνου τοῦ χωρίου εἰσέρχονται εἰς αὐτὸ καὶ προσκαλούμενοι τοὺς προκρίτους τῶν χωρικῶν ἀναγκάζουσιν, ὅπως ἐπὶ τῆς σταυροειδῶς κειμένης εἰς τὸ μέσον των σπάθης καὶ πυροβόλου ὀρχίζονται, ὅτι θ' ἀπαρνηθῶσι τὴν Μεγ. Ἐκκλησίαν καὶ θ' ἀσπασθῶσι τὸ Βουλγαρικὸν Σχίσμα καὶ ἀντὶ τῆς Ὀθωμανικῆς Ἀρχῆς θὰ ἀναγνωρίσωσι τὴν Βουλγαρικὴν ἐν Μακεδονίᾳ διοργάνωσιν, εἰς ἣν καὶ μόνην θὰ πληρῶνωσι φόρους. Μετὰ δακρῶν οἱ δυστυχεῖς χωρικοὶ ἐρχόμενοι εἰς τὴν Ἱερὰν Μητρόπολιν ὁμολογοῦσιν, ὅτι ὁ φόβος τῶν δέκα-δεκαπέντε πυροβόλων τῶν ἐτοιμῶν πρὸς ἐκπυρσοκρότησιν καὶ ἐχόντων τὰ στόματα ἐστραμμένα κατ' αὐτῶν ἀναγκάζει πολλάκις αὐτοὺς νὰ ἀρνῶνται τὴν Ὁρθοδοξίαν.

Τὴν 30ην Ἰουνίου, ἑορτὴν τῶν Ἁγίων Ἀποστόλων, περὶ ἡλίου δυσμάς, εἰσελθόντες εἰς τὸ μόνον ἐν ἀποστάσει 20 λεπτῶν ἀπὸ Δεμίρ-Ἰσσαρίου

χωρίον Ράδοβον καὶ εὐρόντες τέσσαρας τῶν προκριτοτέρων καὶ μᾶλλον ἀφωσιωμένων εἰς τὴν ὀρθοδοξίαν χωρικῶν ἐντὸς παντοιοπωλείου ἐξυλοκόπησαν ἀνηλεῶς, εἰς τρόπον ὥστε οἱ δύο, Μίτας Μελαδὶν καὶ Ἀθανάσιος Παντοιοπώλης, διατρέχουν σοβαρὸν κίνδυνον, ἐνῶ οἱ ἕτεροι δύο, Βάντης ὁ Γραμματικὸς καὶ Γερο-Ἀθάνας, φέρουσιν ἰάσιμα τραύματα, διατάξαντες δὲ αὐτούς, ὅπως ἐντὸς τεσσάρων ἡμερῶν ἀποπέμψωσι τὸν ὀρθόδοξον ἱερέα, ὃν ἐζήτησαν ἵνα κακοποιήσωσι καὶ οὐχ εὐρον καὶ ἀπειλήσαντες ὅτι ἐν ἐναντίᾳ περιπτώσει τοὺς μὲν προκρίτους θὰ φονεύσωσι, τὸ δὲ χωρίον θὰ ἀποτεφρώσωσιν, ἀπῆλθον. Τὸ χωρίον σήμερον ταῖς ἐνεργείαις τῆς Ἱ. Μητροπόλεως εὕρισκεται ὑπὸ ἰσχυρὰν ἐξ 70 στρατιωτῶν φρουράν, πλὴν οἱ χωρικοὶ κατέχονται ὑπὸ ἀπεριγράπτου πανικοῦ.

Τὴν στιγμὴν ταύτην πληροφοροῦμαι τηλεγραφικῶς παρὰ τοῦ ἐν Πετρίτση ἀντιπροσώπου μου, ὅτι τὸ ἐνδοξον χωρίον Στάρτσοβον ὑπέστη νέαν ἀποδεκάτωσιν τῶν τετιμημένων τέκνων αὐτοῦ. Χθὲς δηλ. περὶ τὴν 11ην τουρκιστί, καθ' ἣν ὥραν ἔξ τῶν γενναίων αὐτοῦ τέκνων ἠτοιμάζοντο ἵνα δι' ἀμαξῶν μεταφέρωσι χόρτον εἰς τὸ χωρίον, συνελήφθησαν ὑπὸ τῆς παρὰ τὸν Στρομόνα ἐνεδρευούσης βουλγαρικῆς συμμορίας, ἐδέθησαν καὶ ἤχθησαν εἰς τὸ χεῖλος τοῦ ποταμοῦ. Ἐκεῖ δὲ οἱ μὲν πέντε διὰ λογχῶν διετροπήθησαν καὶ ποικιλοτρόπως μέχρι τελευταίας ἀναπνοῆς ἐβασανίσθησαν, ὁ δὲ ἕκτος, μάρτυς γενόμενος τῆς θηριώδους σκηνογραφίας, ἐστάλη εἰς τὸ χωρίον, ὅπως ἀφηγηθῆ τοῖς χωρικοῖς τὰ διατρέξαντα καὶ προτρέψῃ αὐτούς νὰ ἀσπασθῶσι τὸ σχίσμα ἂν δὲν ἐπιθυμῶσι νὰ ὑποστῶσι παρομοίαν τύχην. Αὖριον πρὸς ἐνίσχυσιν καὶ παρηγορίαν τῶν χωρικῶν θὰ μεταβῶ εἰς Στάρτσοβον καὶ Πετρίτσαν, περὶ τὴν ὁποίαν καθημερινῶς διενεργοῦνται πολυπληθεῖς φόνοι.

Ἐπὶ τούτοις κατασπαζόμενος τὴν ἀγίαν Ὑμῶν δεξιάν καὶ ἐξαιτούμενος τὰς θεοπειθεῖς Ὑμῶν εὐχὰς πρὸς ἐνίσχυσίν μου, διατελῶ

Τῆς Ὑ. Θ. Π. ἐλάχιστος ἐν Χριστῷ ἀδελφὸς
καὶ ὀλοπρόθυμος θεράπων
Ὁ Μελενίκου Εἰρηναῖος

Ἐν Μελενίκῳ τῇ 6 Ἰουλίου 1905

7.

Μελένικον 9 Αὐγούστου 1905

Δὲν ἐσβέσθη ὁ κατὰ Χριστὸν ζῆλος, δὲν ἐξέλιπε τὸ ζῶπυρον τῆς πίστεως ἐν ταῖς καρδίαις τῶν σημερινῶν χριστιανῶν. Κατόπιν ἀπὸ τόσα κακουργήματα, κατόπιν τῶν θορυβωδῶν ἀποτελεσμάτων τοῦ νέου συστήματος τῶν μαιφύρων σχισματικῶν, ἦτοι τῆς διαδόσεως φοβερῶν φημῶν περὶ ἐπικειμένων ἐπιδρομῶν κατὰ τῶν ὀρθοδόξων ἐκ μέρους τῶν κακούργων καὶ τῆς ἐξοντώσεως παντὸς τῆ ἀγιωτάτη μητρὶ τῶν ὀρθοδόξων Μ. Ἐκκλησίᾳ προσ-

κειμένου, τὰ πράγματα δεικνύουσιν ὅτι πάντα προθυμοῦνται νὰ ὑπομένωσιν οἱ ὀρθόδοξοι μὴ ἀποσκιρτῶντες ἀπ' αὐτῆς.

Ὅσοι θρηνοῦσι διὰ τὴν κατάπτωσιν τοῦ θρησκευτικοῦ συναισθήματος, ἅς ἔλθωσι νὰ ἐπισκεφθῶσι τὰς ὀρθόδοξους ἐν τῇ Μακεδονίᾳ μητροπόλεις, ἵνα γνωρίσωσι τόσους «τῇ προαιρέσει μάρτυρας», συγκινοῦντας ἡμᾶς διὰ τῶν ποταμηδὸν χεομένων δακρῶν, διὰ τῶν ἐνθερμοτέρων ὑπὲρ τοῦ Πατριαρχείου λόγων.

Ἐν τούτοις, ἡ ἀπογοήτευσίς ἐνίστε παραιοῦσι καὶ παρὰ τοῖς θερμοτέροις τὸ αἶσθημα καὶ τὴν ἀφοσίωσιν, ὅταν βλέπωσιν ἀναφανδὸν ἀνθρώπους δυναμένους νὰ φανῶσι προστάται τῶν πασχόντων ὡς ἐκ τῆς θέσεως αὐτῶν καὶ νὰ βοηθήσωσι τῇ κεντρικῇ Ἀρχῇ ἐν ταῖς ἐνεργείαις πρὸς ἀνακάλυψιν καὶ τιμωρίαν τῶν κακούργων, ὅταν βλέπωσιν αὐτοὺς οὐδεμίαν μὲν ὑπὲρ τῶν σφαγιαζομένων λέξιν λέγοντας, φανερὰ δὲ λαμβάνοντας τὸ μέρος τῶν κακούργων.

Ἐτι δὲ μᾶλλον ἡ θλίψις πιέζει τὰ στήθη τῶν πασχόντων καὶ καταδιωκομένων καὶ ἡ ἀπογοήτευσίς αὐξάνει, ὅταν γινώσκωσιν ὅτι ὑπάρχουσιν οἱ τοιοῦτοι ὁσοῦν ἐκ τῶν ὁστέων ἡμῶν, ἐκ γενετῆς ἀνήκοντες εἰς τὴν ὀρθόδοξον Ἐκκλησίαν, τὴν ὁποίαν ἐκλείσαν οἱ Βασίλειοι καὶ οἱ Ἀμφιλόχοι καὶ οἱ Φιρμιλιανοί.

Λέγονται πολλὰ περὶ τοιούτων ἀνθρώπων, καὶ οἱ φρόνιμοι τῶν ὀρθόδοξων οἱ μὴ θέλοντες νὰ πολυπραγμονήσωσι τὸν ἐν γένει βίον καὶ τὴν οὐ χριστιανῶ πρέπουσαν πολιτείαν, οἱ τὴν κρίσιν αὐτῆς ἀπὸ τῆς θείας δικαιοσύνης ἀπεκδεχόμενοι, κατακρίνουσι τὴν διαγωγὴν παντὸς τὰ κοινὰ διαχειριζόμενοι καὶ τὴν ἀπονομὴν τῆς δικαιοσύνης τάχα σκοπὸν ἔχοντες τῆς εἰς τὰ μέρη ἡμῶν δράσεως.

Ἐὰν ἀκούωμεν ὅτι καὶ ὀρθόδοξοι εἶναι καὶ λέγονται μάλιστα ὁμογενεῖς, ἔτι περισσότερο θλιβόμεθα καὶ τείνομεν εἰς τὸ νὰ πιστεύσωμεν τὸ διαθρολούμενον, ὅτι αὐτοὶ ὑπεκίνησαν τὸν οἰκονομικὸν κατὰ τῶν ἐλλήνων ἐμπόρων πόλεμον, ὅτι αὐτοὶ ἐξηνάγκασαν τοὺς ὑπηρετοῦντας παρὰ τοῖς ἐν Δεμίρ-Χισάρ βουλγαροφώνοις κηπουροῖς ν' ἀφήσωσιν ἀποτόμως τοὺς κήπους πρὸς μεγάλην ὑλικὴν ζημίαν τῶν ἡμετέρων κηπουρῶν, ὅτι αὐτοὶ προσκαλοῦντες τοὺς βουλγαροφώνους ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον εἰς τὸ οἶκημα τοῦ ἐξαρχικοῦ ἀντιπροσώπου παραπέιθουσιν αὐτοὺς ὅπως (ἀπογραφῆς τώρα γινόμενης καὶ ἐνταῦθα) καταγράψωσιν ἑαυτοὺς ὄχι «ροῦμ» ἀλλὰ «μπουλγὰρ».

Ἐλπίζομεν ὅμως, ἐρειδόμενοι ἐπὶ τὸ φιλοδίκαιον τῆς σεβαστῆς κυβερνήσεως τοῦ φιλολάου ἡμῶν Ἀνακτος, ὑπὲρ οὗ νυχθημερὸν δεόμεθα, ὅτι μαθοῦσα ταῦτα λεπτομερέστερον, καὶ πληροφορουμένη τοὺς τῶν ἀδικουμένων γογγυσμούς, θέλει ἄρει πᾶν πρόσωπον, ἀντιστρατευόμενον ἀναφανδὸν εἰς τὰς ὑπὲρ τῶν πιστῶν τοῦ Ἀνακτος ὑπηκόων πατρικὰς Αὐτοῦ βουλὰς καὶ διαταγὰς.

8.

Γράφουν ἐκ Μπαρακλῆ Τζιουμᾶ (Κάτω Τζουμαγιᾶς) ὅτι ὁ μητροπολίτης Μελενίκου Εἰρηναῖος, περιοδεύων τὴν ἐπαρχίαν του ἀφίχθη ἐκεῖ καὶ ἐγένετο δεκτὸς μετὰ τιμῶν. Μετὰ δὲ τὴν θείαν λειτουργίαν συνεκέντρωσε τοὺς πολίτας εἰς τὸ ἐν τῇ Ἀστικῇ Σχολῇ ἀναγνωστήριον καὶ συνεζήτησε διὰ τὰς ἀνάγκας τῆς πόλεως. Διεπίστωσεν ὁ μητροπολίτης ὅτι τὰ σχολικὰ πράγματα βαίνουν ἐκανοποιητικῶς. Τὰ σχολεῖα λειτουργοῦν μὲ ἕξ διδασκάλους καὶ τέσσαρας διδασκαλίσας, φοιτῶσι δὲ εἰς αὐτὰ 500 μαθηταὶ καὶ μαθήτριά. Συγχρόνως δέ, διενεργηθέντος ἐράνου, εἰς τὸν ὅποιον πρῶτος ὁ μητροπολίτης εἰσέφερε δέκα λίρας, συνεκεντρώθη ποσὸν 50 λιρῶν διὰ τὴν ἀνέγερσιν γυμναστηρίου.

(Ἐνταπόκρισις δημοσευθεῖσα εἰς τὰς ἑφημερίδας τῆς Θεσ/νίκης τὴν 19 Μαρτίου 1906)

9.

Παναγιώτατε Δέσποτα,

Ἡ ἀγριότης καὶ πρὸς τὸ κακοουργεῖν τάσις τῶν ἀξιούντων, ὅπως κατὰ τὸν αἰῶνα τοῦτον τῶν φώτων καὶ τῆς προόδου ἐπικρατήσωσι καὶ ἄρξωσι τῆς μεγάλης γενετείρας τῶν Ἀλεξάνδρων καὶ Ἀριστοτελῶν, τῶν ἀνεφίκτων τῇ κακίᾳ σχισματικῶν, αὐξάνει κατ' εὐθείαν ἀναλογίαν πρὸς τὰς ἀποτυχίας καὶ σοβαρὰς καταστροφάς, ἃς ὑφίστανται καθ' ἑκάστην ὑπὸ τοῦ γενναίου αὐτοκρατορικοῦ στρατοῦ.

Τὴν Παρασκευὴν πρὸ τῆς Ἁγίας Πεντηκοστῆς 19 περιῦπευσαντος μηνὸς βούλγαροι κομιτατζῆδες, συνοδευόμενοι καὶ ὑπὸ τινῶν νεοφωτίστων ρωμουνιστῶν, ἐπιτεθέντες κατὰ καραβανίου ἐξερχομένου μετὰ φορτωμάτων καπνοῦ ἐκ τῆς Ἄνω Τζουμαγιᾶς, πολλὰ μὲν φορτώματα καπνοῦ ἔρριψαν εἰς τὸν Στρουμόνα, τὸν δὲ νεαρὸν καὶ συμπαθῆ ὁμογενῆ τοῦ καραβανίου ἀρχηγόν, τὸν μόλις πρὸ πέντε μηνῶν ἐκ φιλανθρωπίας νυμφευθέντα ὄρφανὴν μητρός τε καὶ πατρός καὶ ἀπροστάτετον μελενικίαν κόρην, Σταῦρον ὀνόματι, πλείσταις πολυκρότου βολαῖς διατρέσαντες τὸ στήθος, ἔρριψαν ἅπνουν ἐκτάδην ἐπὶ τῆς δημοσίας ὁδοῦ. Καὶ διατί; Διότι πρὸς συντήρησίν του μετέφερον ἀπὸ τῆς Τζουμαγιᾶς εἰς τὸν σταθμὸν Δεμίρ-Ἰσσαρίου καπνὰ Ὀθωμανῶν καὶ ἐκεῖθεν εἰς Ἄνω Τζουμαγιᾶν ἐμπορεύματα Ἑλλήνων, οἵτινες κατὰ τὸ πρόγραμμα τῶν Βουλγάρων καὶ Ρωμούνων ἀνάγκη ἵνα ἕξαφανισθῶσιν ἐκ Τζουμαγιᾶς.

Τῇ 20ῇ τοῦ αὐτοῦ μηνὸς ἐπιστρέφοντα ἐκ τῆς παρὰ τὸ Μελένικον κατ' ἔτος συγκροτουμένης ἐμπορικῆς πανηγύρεως Τορίτσας εἰς τὸ ὑπὸ τὸ τρομακτικὸν βασίλειον τῶν βουλγάρων κομιτατζήδων διατελοῦν Κρουσόβον τὸν ὀρθόδοξον Βέλιον Δημητρίου Μητσάκην κυριολεκτικῶς μετὰ μεγάλα βασῶ

νιστήρια ἐπριόνισαν, διότι ἀνήκων οὗτος εἰς τὴν ὀρθόδοξον μερίδα, παρὰ τὰς συχὰς προτροπὰς, ἀπειλὰς καὶ ποικίλους ἐκφοβισμούς, δὲν συγκατετίθετο, ἵνα ὑπαχθῆ ὑπὸ τὸν βεβαρημένον καὶ βεβαμμένον ὑπὸ πολλῶν αἱμάτων τοῦ ἐπαράτου βουλγαρικοῦ σχίσματος ζυγόν. Ἄλλ' ὁ τραγικώτερος πάντων ἦτο ὁ διὰ διστόμων μαχαιρῶν διενεργηθεὶς θάνατος κατὰ τὴν παρελθοῦσαν Τρίτην, ἕβην τρέχοντος, τοῦ πολυκλαύστου Σπάση Κοτζάμπαση, τοῦ ὑπὲρ τὰς 230 οἰκογενείας ἀριθμοῦντος καὶ εἰς τὸ μέσον τῆς μεταξὺ Σερρῶν καὶ Δεμίρ-Ἰσσαρίου ἐμπορικῆς ὁδοῦ κειμένου χωρίου Σαβιάκου, ὡς καὶ τοῦ φύλακος τῆς Μονῆς Κούλιας Μῆτα Κέπα ἐκ τοῦ αὐτοῦ χωρίου καταγομένου.

Ἐπέστρεφον, Παναγιώτατε Δέσποτα, ἐπέστρεφον ἐκ τοῦ παζαρίου Σερρῶν οἱ δύο οὗτοι βουλγαρόφωνοι ὀρθόδοξοι καὶ περὶ τὴν δεκάτην καὶ ἡμίσειαν τουρκιστὶ ἔφθασαν πρὸ τοῦ χωρίου Μελνικίτσ. Τί ἀκριβῶς συνέβη ἐκεῖ οὐδεὶς οἶδε· τὸ μόνον βέβαιον εἶναι, ὅτι τὴν πρωΐαν τῆς ἐπομένης εὐρέθησαν ὑπὸ διερχομένων στρατιωτῶν τὰ σώματα τῶν νέων τούτων μαρτύρων τῆς Ὄρθοδοξίας πλέοντα ἐν τῷ ἰδίῳ αἵματι καὶ διάτρητα ὑπὸ μαχαιρῶν. Οἱ ἀπάνθρωποι φονεῖς ἐν μεγίστῃ φαίνεται πληθύνει, καθ' ὅσον ἀμφοτέρω οἱ φονευθέντες ἦσαν ἄνδρες ἀτρόμητοι, ὑπὸ τὸ πρόσχημα φίλων παρηκολούθησαν αὐτοὺς ἐκ τῆς ἀγορᾶς Σερρῶν· ἰδόντες δὲ ὅτι τὴν στιγμήν ἐκείνην οὔτε προεπορεύοντο οὔτε ἠκολούθουν ἕτεροι ὀρθόδοξοι, ἐπετέθησαν κατὰ τῶν ἀνυπόπτων θυμάτων αὐτῶν ὡς ἀληθεῖς δολοφόνοι καὶ διὰ μαχαιρῶν, ὅπως μὴ διὰ τοῦ κρότου τῶν τυφεκίων ἢ πολυκρότων λάβωσι γνῶσιν τοῦ κακουργήματος οἱ ἐν μικραῖς ἀποστάσεσιν ἀπὸ τοῦ μέρους τῆς σφαγῆς θερίζοντες τοὺς ἀγροὺς αὐτῶν χωρικοὶ, ἀπετελείωσαν τὰ θύματα αὐτῶν.

Ἐκ τῆς πληθύος τῶν τραυμάτων καὶ τῆς ὀσμῆς, μεθ' ἧς κατεφέροντο αἱ μάχαιραι, αἵτινες διερχόμενοι τὸ στῆθος καὶ τὴν ράχιν, εἰσῆρχοντο εἰς τὴν γῆν, ὡς ἐξάγεται ἐκ τῶν ἐπ' αὐτῆς ὀσῶν, καταδεικνύεται ἡ λύσσα, μεθ' ἧς αἱ αἰμοβόροι τίγρεις ἐπετέθησαν κατὰ τῶν πολυκλαύστων θυμάτων.

Γενικῶς ὑποδίδεται ὁ φόνος εἰς τοὺς σχηματισμοὺς τοῦ αὐτοῦ χωρίου, καθ' ὅσον, ἂν ἦσαν βούλγαροι λησταντάρται, θὰ ἐποιοῦντο χρῆσιν μάλινχερ ἢ πολυκρότων· εἶτα δέ, ἂν ἤρχετο μακρόθεν ἢ ἔστω καὶ ἐκ μικρᾶς ἀποστάσεως ὁ ἐχθρὸς, ὁ ἀτρόμητος Μῆτας φέρων πάντοτε μεθ' ἑαυτοῦ πολύκροτον, δὲν θὰ ἴστατο ὡς πρόβατον ἐπὶ σφαγῆν. Ὁ νεκρὸς τοῦ Μῆτα φέρει πρὸς τοῖς ἄλλοις καὶ ἐν κτύπημα ἐπὶ τῆς δεξιᾶς χειρός, ὅπερ μαρτυρεῖ, ὅτι ἐπεχείρησε μὲν μετὰ τὴν σύλληψιν ἵνα ποιήσῃται χρῆσιν πολυκρότου, πλὴν ἢ κατὰ τῆς χειρός καταφορὰ τῆς μαχαίρας καὶ ἢ πληθὺς τῶν ἐπιτεθέντων σχισματικῶν παρημπόδισαν αὐτόν.

Ἐν γένει, Παναγιώτατε, ἢ πρὸς τὸ κακουργεῖν τάσις τῶν σχισματισμῶν δὲν ἔχει ὅρια· οἱ περισσότεροι φόνοι διὰ διαφόρους λόγους διενεργοῦνται μεταξὺ αὐτῶν τῶν ἰδίων. Ἐν τοῖς ἐσχάτοις ὁ ἄλλοτε παρουσιαζόμενος ἐνώπιον τῶν χωρικῶν ὡς κήρυξ τοῦ Εὐαγγελίου, τῆς ἡθικότητος, τοῦ δικαίου

καὶ τῆς φιλανθρωπίας, πολυμήχανος Σανδάλσκη, κατεκρεούργησε πολλοὺς χωρικοὺς ἐκ τοῦ χωρίου Πιρίνη, διότι ἐδέχθησαν ἐξ ἀνάγκης καὶ ἐτροφοδότησαν τοὺς τοῦ ἀντιθέτου βουλγαρικοῦ κόμματος· πολλοὺς χωρικοὺς ἠνάγκασεν ἰδίαις χερσίν, ἵνα ἀνοίξωσι τοὺς ἑαυτῶν τάφους καὶ εἶτα φονεύσας ἔρριψεν αὐτοὺς ἐν αὐτοῖς!!! Οὐδεμία ἡλικία ἢ γένος ἀπολαύει συμπαθείας παρ' αὐτῷ. Γυναῖκες ἐν γαστρὶ ἔχουσαι διὰ μαχαιρῶν διασχίζονται τὴν κοιλίαν ἢ εἰς τὸ πῦρ ρίπτονται, παῖδες ἀπανθρωπότατα λιανίζονται.

Ἀπὸ τοῦ ἁγίου Πάσχα μέχρι σήμερον πολλαὶ συμμορίαι βουλγαρικαὶ ἐν τῇ ταπεινῇ μου ἐπαρχίᾳ κατεκόπησαν· ἡ δὲ τῆς ἀνταρσίας Ὑδρα ἀπώλεσε τρεῖς σημανούσας κεφαλὰς, τὸν αἰμοβόρον Μπακάλτσεφ, τὸν ἐγγηράσαντα ἐν τῷ ληστικῷ βίῳ Ρίζον, ὅστις διενήργησεν ἄλλοτε πολλὰς ἀπαγωγὰς καὶ καταστροφὰς Μελενικίων, καὶ τὸν εὐγενῆ τοῦ βουλγαρικοῦ στρατοῦ συνταγματάρχην Γιαγκῶφ.

Κύριος ὁ Θεός, πέποιθα, ὅτι ἀπαλλάξει ἡμᾶς καὶ τῆς ἐναπολειπομένης ἀλώπεκος, τοῦ δεινοῦ Σανδάλσκη, θεοπειθέσιν εὐχαῖς τῆς Ὑ.Θ.Π., ἧς διατελῶ

ἐλάχιστος ἐν Χριστῷ ἀδελφός
καὶ ὀλοπρόθυμος θεράπων
Ὁ Μελενίκου Εἰρηναῖος

Ἐν Δεμίρ—Ἰσσαρίῳ τῇ 16ῃ Ἰουνίου 1906.

104

B'.
ΕΚΘΕΣΕΙΣ
ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΟΥ ΑΙΜΙΛΙΑΝΟΥ

1.

Τῇ 2 Νοεμβρίου, τῇ αὐτῇ ἡμέρᾳ τῆς ἐν τῇ κομοπόλει Δεμίρ - Χισσαρίου ἀφίξεως τοῦ νέου μητροπ. Μελενίκου κ. Αἰμιλιανοῦ, τρεῖς βούλγαροι κομιτατζήδες, ἐπιπεσόντες, κατὰ τὴν 10ην ὥραν τουρκιστὶ τῆς ἡμέρας, κατὰ τοῦ Μανουὴλ Γεωργίου, προέδρου τῆς Δημογεροντίας Μελενίκου, ταμίου τῆς κοινότητος, εὕρισκομένου ἐν τῷ ἡμίσειαν ὥραν μακρὰν τῆς πόλεως κειμένῳ ἀγρῷ αὐτοῦ, κατεκρεοῦργησαν θηριωδῶς αὐτόν, κατενεγκόντες εἴκοσι τραύματα διὰ μαχαίρας.

Οἱ κακοῦργοι διαφεύγουσιν εἰσέτι τὰς χεῖρας τῆς δικαιοσύνης.

2.

Νέαν θλιβερὰν εἶδησιν ἐκ Μελενίκου μεταδίδωσιν ἡμῖν ὁ πανιερ. μητροπολίτης κ. Αἰμιλιανός. Τρίτος, ἐντὸς δέκα ὀκτὼ μόλις ἡμερῶν ἀπὸ τῆς εἰς τὴν ἐπαρχίαν ἀφίξεως τοῦ μητροπολίτου, χριστιανὸς ὀρθόδοξος, ἀφωσιωμένος εἰς τὰ πάτρια, πιστὸς ὑπήκοος τῆς κραταιᾶς ἡμῶν βασιλείας, φιλήσυχος οἰκογενειάρχης, οἷοι εἰσὶ πάντα τὰ θύματα τῶν ληστανταρτῶν βουλγάρων, ἐφονεύθη εἰς ἀπόστασιν πέντε λεπτῶν ἀπὸ τῆς κομοπόλεως, ὡς ἐκ Μελενίκου ἀγγέλλει τηλεγράφημα τῆς 28 λήξαντος μηνός, σημειοῦν ὅτι καὶ ἓνα συνοδίτην τοῦ θύματος ἐπλήγωσαν βαρέως. Μόλις ἐξηράνθη τὸ αἷμα τοῦ ἀειμνήστου προκρίτου καὶ δημογέροντος Μελενίκου Ἐμμανουὴλ (Μάνου) Γιούρη καὶ τοῦ ἐπίσης χρηστοῦ πολίτου Κων)νου Σταμπούλη, σφαγέντος καὶ τούτου δίκην ἀρνίου εἰς ἀπόστασιν ἡμισείας ὥρας ἀπὸ τοῦ Μελενίκου, προστίθεται τρίτον θῦμα τῆς εἰς τὴν ὀρθόδοξον πίσιν ἀφοσιώσεως, τρίτος μάρτυς τῆς στοργῆς τῶν εὐσεβῶν μακεδόνων πρὸς τὴν Μ. Ἐκκλησίαν. Καὶ πυροβολοῦνται τὰ θύματα ἐξ ἀποστάσεως καὶ συμπληροῦται διὰ μαχαίρων ἢ κρεοῦργησις ἐκ τοῦ σύνεγγυς. Καὶ οἱ ζῶντες αἰσθάνονται τὰ ἀγνὰ τῆς ὑπηκοότητος αἰσθήματα θερμαίνοντα τὴν καρδίαν αὐτῶν, καὶ

ζητοῦντες ἀρωγὴν ἐξ Ὑψους καὶ βοήθειαν ἀπὸ τοῦ κραταιοτάτου ἀνακτος καὶ προστασίαν ἀπὸ τῶν ἰσχυρῶν τῆς γῆς, ἐγκαρτεροῦσι καὶ θέλουσιν ἐγκαρτερεῖ, τεκμήριον θερμῆς πίστεως παρεχόμενοι καὶ δεικνύοντες εἰς πάντας ὅτι καὶ τὴν ὑπομονὴν ἔχουσιν ἀνεξάντλητον καὶ τὴν εὐσέβειαν θερμὴν καὶ τὴν φιλογένειαν ἀμείωτον. Ἀλλὰ καὶ διὰ τὰς ἀρετὰς ταύτας εἰσὶν ἄξιοι νὰ ζήσωσιν ἡρεμοί, τῶν ἀγαθῶν ἀπολαύοντες ὅσων οἱ ἀλλαχοῦ ὁμογενεῖς, οἱ ὑπὲρ τῶν πασχόντων συμπαθοῦντες καὶ τὸ δυνατὸν ὑπὲρ αὐτῶν πράττοντες.

3.

Παναγιώτατε δέσποτα,

Χθές, μικροῦ δεῖν, στίφος Βουλγάρων ληστανταρτῶν, ὑπὸ τὸν διαβόητον ἀρχηγὸν αὐτοῦ Σαντάνσκη, ἐπωφελοῦμενοι τῆς πυκνῆς ὁμίχλης, ἥτις κατὰ μικρὰ διαλείμματα ἐκάλυπτε τὴν πόλιν Μελενίκου, τοὺς πέριξ αὐτῆς λόφους καὶ ἀρκετὴν περιοχὴν, θὰ ἐπετίθετο κατ' αὐτῆς τῆς πόλεως καὶ θὰ ἐπέφερον ἴσως τὴν τελείαν καταστροφὴν αὐτῆς, τῆς μόνης, μονωτάτης, νησίδος ὀρθοδόξου ἐν μέσῳ ὠκεανοῦ σχισματικοῦ. Ὡς στρατηγικὸν δὲ μέσον ἐξέλεξαν, ὅπως, ἐπιτιθέμενοι τοῦ κατὰ τὴν 12ην ὥραν τῆς ἐσπέρας τουρκιστὶ ἐπιστρέφοντος ἐκ Σερρών καὶ ἐκ τοῦ σιδηροδρομικοῦ σταθμοῦ Δεμίρ—Ἰσαριίου κερβανίου τῆς πόλεως, τοῦ τροφοδοτοῦντος καὶ αὐτὴν καὶ τὰ πέριξ χωρία, φονεύσωσι τοὺς κυρατζῆδες καὶ ἐπὶ τῶν ζώων, 40-50 τὸν ἀριθμὸν, ἵππεύοντες νὰ εἰσέλθωσιν ὡς ἀγωγιάται, ὑπὸ τὴν ὁμίχλην καὶ τὸ σκοτὸς, εἰς τὴν πόλιν καὶ παραδώσωσιν αὐτὴν εἰς τὰς φλόγας καὶ εἰς τὴν σφαγὴν. Διότι, περὶ τὴν 12^{1/2} ὥραν τῆς ἐσπέρας, μόλις πέντε λεπτὰ ἔξω τῆς πόλεως, τρία δὲ μόλις ἀπὸ τοῦ στρατιωτικοῦ σταθμοῦ, πολυἀριθμοὶ ἐπέπεσαν κατὰ τῶν κυρατζῆδων, ἀλλ' εὐτυχῶς δύο μόνον προσέβαλον, ἐξ ὧν ὁ εἷς, Ἰωάννης Στόικος Μπεχλεβάνος ὀνόματι, ἔπεσεν ἀμέσως νεκρὸς, ὁ δὲ ἕτερος Χρῆστος Τσέκος, καιρίως τραυματισθεὶς, πνέει τὰ λείψατα, τῶν λοιπῶν διὰ τῆς φυγῆς σωθέντων καὶ εἰσελθόντων εἰς τὴν πόλιν. Ἐπὶ τῷ ἀκούσματι τοῦ κρότου τῶν ὄπλων, ἡ πόλις ἅπασα κατελήφθη ὑπὸ πανικοῦ καὶ δὲν ἐγνώριζε τίς τίνα νὰ ἐνθαρρύνῃ καὶ παρά τίνος νὰ μάθῃ τὰ διατρέχοντα. Μόλις δὲ μετὰ παρέλευσιν ἀρκετῆς ὥρας κατωρθώθη νὰ ἀποσταλῇ μικρὸς ἀριθμὸς στρατιωτῶν, πρὸς καταδίωξιν τῶν κακούργων, ἀλλὰ καὶ οὗτοι, ἐκ τοῦ πυρὸς τῶν πολυαριθμῶν κομιτῶν, ἠναγκάσθησαν νὰ στρέψωσιν ὀπίσω, ἀφίσαντες ἀνενοχλήτους αὐτοὺς νὰ ἀναχωρήσωσιν.

Ἰδοῦ, Παναγιώτατε, ὁ λόγος δι' ὃν ἐτηλεγράφησα τὴν προῖαν ἐπικαλεσάμενος τὴν ἄμεσον προστασίαν τῆς μητρὸς Ἐκκλησίας.

Ἀπὸ τῆς αὐγῆς σήμερον, ἡ ταπεινὴ του Μητροπόλις κατεκλύζετο ὑπὸ χριστιανῶν κατεπτοημένων καὶ ἐπικαλουμένων τὴν βοήθειαν καὶ προστασίαν μου. Διὰ τακρῆριίου ἐζήτησα ὅπως τοῦντεῦθεν οἱ κυρατζῆδες συνοδεύωνται,

ὑπὸ στρατιωτῶν καὶ χωροφυλάκων καὶ μοὶ ὑπεσχέθησαν ὅτι θὰ ἐκτελέσωσι τὴν παράκλησίν μου.

Μόλις δὲ μετὰ τὴν κηδεῖαν τοῦ ὡς ἄνω λεχθέντος θύματος τῆς θηριωδίας τῶν ἐχθρῶν τῆς Ὁρθοδοξίας μακαρίτου Ἰωάννου Στοῖκου, τελεσθεῖσαν περὶ τὴν 10 ὥραν τῆς ἡμέρας, καθ' ἣν διὰ τοῦ ἐπικηδείου, προσεπάθησα οὐχὶ ὅπως θρηνήσω τὸν νεκρὸν ἢ παραστήσω τὸ μέγεθος τῆς συμφορᾶς, ἀλλ' ἵνα δι' ἐπιχειρημάτων ἐκ τῆς ἀμωμότητος ἡμῶν θρησκείας καὶ τῆς ἐκκλησιαστικῆς Ἱστορίας παρηγορήσω καὶ ἐνθαρρύνω τοὺς Μελενικίους, ὡχρὸς πάντας οὐχὶ τόσον ἐκ τῆς ἀδίκου ἀπωλείας ἐνὸς ἀγαπητοῦ ἀδελφοῦ, ὅσον ἐκ τοῦ θράσους καὶ τῆς τόλμης τῶν ἀνταρτῶν εὐρισκομένων εἰς τὰ πρόθυρα τῆς πόλεως, διελύθησαν τὰ πλήθη μὲ τὴν χρηστὴν ἐλπίδα ὅτι, ἡ φιλόστοργος μήτηρ Ἐκκλησία δὲν θὰ ἐγκαταλείψῃ τὸ πιστὰ αὐτῆς καὶ ἀφωσιωμένα τέκνα εἰς τὴν διάθεσιν τῶν ἐχθρῶν αὐτῆς, ἀλλὰ, τῇ πατρικῇ προστασίᾳ τοῦ μεγαθύμου Ἀνακτος ἡμῶν, θὰ φροντίσῃ περὶ τῆς σωτηρίας τῆς ζωῆς καὶ τῆς περιουσίας αὐτῶν.

Ἐπὶ τούτοις κτλ.

ἐλάχιστος καὶ ταπεινὸς ἐν Χριστῷ ἀδελφὸς
καὶ προθυμώτατος θεράπων
Ὁ Μελενίκου Αἰμιλιανὸς

Ἐν Μελενίκῳ τῇ 27 Νοεμβρίου 1906

4.

Εὐχαῖς καὶ εὐλογίαις τῆς Ὑμ. προσκυνητῆς μοι Παναγιότητος ἀναχωρήσας ἀπὸ τῆς 8ης τρέχ. ἐκ Μελενίκου, ἔνθα διέμεινα ἐπὶ μῆνα σχεδὸν καί, κατὰ τὰς ἀσθενεῖς μου δυνάμεις, προσεπάθησα νὰ ἐνθαρρύνω καὶ ἐνισχύσω ἐν τῇ πίστει τῶν πατρῶων δογμάτων καὶ τῶν παραδόσεων τῆς μητρὸς Μεγ. τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας τοὺς Μελενικίους, συστήσας ἐκεῖ φιλόπτωχον ἀδελφότητα «ἡ Ἀγάπη», ὑπὲρ τῆς προόδου τῆς ὁποίας ἐπικαλοῦμαι τὰς εὐχὰς τῆς Ὑμ. Παναγιότητος, καὶ διὰ τακτικῶν καὶ ἀναφορᾶς πρὸς τὸν ὑποδιοικητὴν Μελενίκου καὶ πρὸς τὸν γενικὸν ἐπιθεωρητὴν Χιλιμῆ πασᾶν ἐξαιτησάμενος τὴν κατασκευὴν ἀμαξιτῆς ὁδοῦ, ἣτις ἀμαξιτὴ ὁδὸς μεγάλως θὰ συντελέσῃ εἰς εὐημερίαν τοῦ τόπου καὶ τὴν ἀσφάλειαν αὐτοῦ κατὰ τῶν κακοβούλων ἐχθρῶν τῆς ὀρθοδοξίας, ἔφθασα, μετὰ πεντάωρον ὁδοιπορίαν, εἰς Πετρίτσαν, τρίτον τμήμα τῆς ταπεινῆς ἐπαρχίας μου.

Μετὰ χαρᾶς, ὡς καὶ χθὲς ἐτηλεγράφησα, ἀναγγέλλω εἰς τὴν Ὑμ. Παναγιότητα, ὅτι δύο χωρία τῆς περιοχῆς Πετρίτσης, τὸ Μίτινο ἐκ 40 οἰκιῶν συνιστάμενον καὶ τὸ Συρπάνι ἐξ 60, οἰκεία βουλήσει προσῆλθον πρὸς τὴν Ἱ. Μητρόπολιν καὶ ἐπέδωκαν ἀναφορὰν, νομίμως ὑπογεγραμμένην καὶ σεσημασμένην διὰ τῆς σφραγίδος τοῦ χωρίου, δι' ἧς ἀναγνωρίζουσι τὸν Οἰκουμενι-

κὸν Πατριάρχην καὶ τὴν ἱερὰν Μητρόπολιν Μελενίκου ὡς πνευματικὴν καὶ ἐκκλησιαστικὴν αὐτῶν ἀρχήν. Τοιαύτας ἀναφορὰς ἐπέδωκαν καὶ τῷ ὑποδιοικητῇ Πετριτίσης, εἰς τὸν ὁποῖον καὶ ἐγὼ διὰ τακτικῶν ἀνγγεῖλων τὸ εὐχάριστον γεγονός. Πλὴν τῶν δύο ἀνωτέρω χωρίων, πιστεύω, τῇ βοήθειᾳ τοῦ Ὑψίστου καὶ ταῖς εὐχαῖς τῆς Ὑμ. προσκυνητῆς Παναγιότητος, θὰ προσέλθουν καὶ ἕτερα ἅπαντα 2—3 χωρία, περὶ τῶν ὁποίων ἐγκαίρως θὰ εἰδοποιήσω τὴν μητέρα Ἐκκλησίαν.

Γεννᾶται ὁμως, Παναγιώτατε, καὶ τὸ ζήτημα τῆς εὐρέσεως ἱερέων, διότι πάντα ταῦτα στεροῦνται ἱερέως. Ἐν Πετριτίσῃ ὑπάρχει εἰς ἱερέως, Παπαγεώργης ὀνόματι, ὅστις δὲς ἐπυροβολήθη καὶ δὲν δύναται πλέον, ὅχι μόνον νὰ ἐξέλθῃ ἐκτὸς τῆς Πετριτίσης, ἀλλὰ καὶ ἐν αὐτῇ ἀπὸ τῆς 11ης ὥρας τουρκιστὶ κλείεται ἐν τῇ οἰκίᾳ αὐτοῦ καὶ ἐξέρχεται τῇ ἐπιούσῃ περὶ τὴν 3ην τῆς πρωΐας.

Πλησίον τῆς Πετριτίσης ὀρθόδοξα ὑπάρχουσι δύο ἕτερα χωρία, Κάμενα καὶ Κολάρβο ἐκ 40 καὶ 25 οἰκιῶν, τὰ ὁποῖα στεροῦνται ἱερέων καὶ διδασκάλων καὶ ἱερεῖς μὲν δὲν ἔχω, διδασκάλους ὁμως δὲν μοὶ ἐπιτρέπει ὁ διοικητὴς νὰ στείλω, λέγων ὅτι, ἐπειδὴ τὰ εἰρημένα χωρία δὲν εἶχον ἀνεκὰθεν σχολεῖα, διὰ τοῦτο ἀπαιτεῖται προηγουμένη ἄδεια πρὸς ἀνοιγμα σχολείων, περὶ τῶν ὁποίων θερμῶς παρακαλῶ τὴν Ὑμ. Παναγιότητα νὰ διαθέσῃ ὀλίγα λεπτὰ τοῦ πολυτιμοτάτου καὶ ἐν εὐεργεσίαις δαπανωμένου χρόνου Αὐτῆς.

Ἔχω ὁμως ἀπόλυτον ἀνάγκην ἱερέων. Τὰ ἐν Πετριτίσῃ, φαίνεται, χωρία ἀπηλλάγησαν, ἂν ὅχι ὀλοτελῶς, ἀλλ' ἐν μέρει, τῆς τυραννίας καὶ τῆς δολοφονικῆς ἐπιβουλῆς τῶν κομιτῶν καὶ διὰ τοῦτο, ἐλεύθερα ἤδη ἀφεθέντα, τὸ ἐν κατόπιν τοῦ ἄλλου καταφεύγουσιν εἰς τὴν ὀρθοδοξίαν. Πόσον δὲ ἀθῶοι εἶναι οἱ δυστυχεῖς χωρικοί, οἱ ὁποῖοι, προσερχόμενοι, ὁμολογοῦσι τὰ δεινοπαθήματα αὐτῶν, τὴν βίαν, τὴν δολοφονίαν, τὰς χρηματικὰς ἀφαιμάξεις τῶν κομιτῶν καὶ ἐπὶ τέλος κλαίοντες λέγουσιν ὅτι ἡμεῖς ἐπανερχόμεθα εἰς τὰς ἀγκάλας τοῦ καλοῦ ἡμῶν πατρός, τοῦ πατριάρχου καὶ τοῦ μητροπολίτου μας, ὁ ὁποῖος ἦτο πατὴρ τῶν πατέρων μας καὶ μᾶς ἔκτισε καὶ τὰς ἐκκλησίας, ἐν αἷς ἤδη προσευχόμεθα, διότι σχεδὸν οὐδεμία ἐκκλησία παρὰ τῆς Ἐξαρχίας ἐκτίσθη. Οἱ ἐκ τοῦ χωρίου δὲ Μίτινο εἶχον καὶ τὴν ἀφέλειαν νὰ μὲ παρακαλέσουν νὰ μὴ ζητήσω παρ' αὐτῶν Πιετῆ ἐπιχορήγησιν, τὴν ὁποίαν δὲν ἐπλήρωσαν, διότι δὲν εἶχον ἕνεκα τῆς φοβερᾶς φορολογίας ὑπὸ τῶν κομιτατζήδων ὡς νὰ ἦτο δυνατόν νὰ διέλθῃ κἄν τῆς διανοίας μου τοιαύτη ἰδέα.

Εἶναι φοβερὰ ἡ οἰκονομικὴ κατάστασις τῶν χωρικῶν, Παναγιώτατε· τὸ κομιτατον, ἢ μᾶλλον τὰ ὄργανα αὐτοῦ, ὅχι μόνον ἐξήντησαν αὐτοὺς χρηματικῶς, ἀλλὰ τοὺς ἐθανάτωσαν, διότι ὅχι μόνον τὰ σκευή, τὰ ἐπιπλα, τοὺς ἀροτῆρας βοῦς ἐπώλησαν πρὸς φορολογίαν, ἀλλὰ καὶ αὐτὰ τὰ πενιχρότατα ἐνδύματά των καὶ πολλάκις προέτρεπον αὐτοὺς πρὸς κλοπὴν χάριν φορολο-

γίας. Ἴδου οἱ σωτῆρες τοῦ βουλγαρικοῦ δήθεν λαοῦ, ἴδου οἱ μέλλοντες ἐλευθερωταὶ αὐτῶν ἀπὸ τῆς τυραννίας τῶν ἐκ Φαναρίου ἀρχιερέων.

Ἐὰν ἀποφασίσῃ τις νὰ στείλῃ ἄνθρωπον πρὸς ἐξέτασιν τῶν βιασμῶν, τῶν κακουργιῶν, τῶν πιέσεων, τῶν δολοφονιῶν μεταξὺ τῶν ἐξαρχικῶν χωρίων, ὑπ' αὐτῶν τῶν κομιτῶν, θὰ φρίξῃ. Ὅ,τι δὲν θὰ κατώρθου τύραννος φοβερός, ὅ,τι δὲν θὰ κατώρθου μία μεγάλη πυρκαϊὰ ἀπὸ τοῦ ἑνὸς μέρους τῆς Μακεδονίας μέχρι τοῦ ἄλλου γενική, ἢ ὁποία νὰ κατακαύσῃ οἰκίας, ἀγοράς, δάση, ζῶα καὶ ἄνθρώπους, τὸ κατώρθωσαν οἱ ἄπληστοι, οἱ κερδοσκόποι καὶ οἱ αἰμοβόροι Κομιτατζήδες....

Ἐπὶ τούτοις κτλ.

Ἐν Πετρίτῃ τῇ 14 Δεκεμβρίου 1906

Υ. Γ. Τὴν παρελθοῦσαν Κυριακὴν μετὰ τὴν πρώτην μου λειτουργίαν, ἐν πανδήμῳ τελετῇ, ἐτέθη καὶ ὁ θεμέλιος λίθος πρὸς ἀνέγερσιν σχολῆς ἀρρένων Πετρίτῃς.

5.

Σήμερον, ἐπιστρέψας ἐκ τῆς ἀνὰ τὰ χωρία Ἄνω Πορρόια, Μπάτσοβον, Μπαχτιάρ καὶ Ράμνας—ἐν οἷς λειτουργήσας ἐδεήθην ὑπὲρ τῆς μακροήμερουσίας καὶ τῆς πολυτίμου ὑγείας τοῦ γαληνοτάτου καὶ φιλολάου ἡμῶν Ἄνακτος καὶ τοῦ ἀνωτάτου ἡμῶν πνευματικοῦ πατρὸς καὶ Πατριάρχου—περιοδείας μου, σπεύδω νὰ γράψω πρὸς τὴν Ὑ. Θ. Π. ὡς καὶ τηλεγραφικῶς ἀνήγγειλα, ὅτι ὁ ἀπὸ διείας καὶ ἐπέκεινα ἱερεὺς παπὰ Στέργιος, δύο ἀζάδες καὶ ἔφοροι τῆς Σχολῆς καὶ εἴκοσιν οἰκογένειαι τῆς ρωμουνιζούσης κοινότητος Ἄνω Πορρόια, ἐκ τῶν τύψεων τοῦ συνειδότος ἐνοχλούμενοι, μετὰ δακρύων μοὶ ἐπληροφόρησαν, ὅτι ἐπανῆλθον εἰς τὰ πάτρια καὶ δι' ἀναφορᾶς αὐτῶν πρὸς τὴν Μητρόπολιν ὁμολογοῦσι τὴν διὰ δολίων μέσων ἀποπλάνησιν αὐτῶν ὑπὸ τῶν ὀργάνων τῆς ρουμανικῆς προπαγάνδας καὶ ἐπικαλοῦνται τὴν συγγνώμην τῆς Μητρὸς Μ. τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας καὶ ἀναγνωρίζουσιν αὐτὴν ὡς ἀνωτάτην αὐτῶν πνευματικὴν Ἀρχήν.

Δεύτερον δέ, ἀπαντῶν, οὕτως εἰπεῖν, εἰς τοὺς θέλοντας διὰ διαφόρων ἐκνόμων μέσων καὶ διαστροφῶν τῆς τε ἱστορίας καὶ τῆς καταγωγῆς τῶν Κουτσοβλάχων καὶ διὰ λόγους ὑστεροβούλους ἀπὸ ἐτῶν ματαίως καταγινομένους νὰ μεταβάλλωσι τὴν προγονικὴν αὐτῶν ἑλληνικὴν ἐκκλησιαστικὴν γλῶσσαν, πληροφορῶ τῇ Ὑ. Θ. Π. ὅτι εἰς ἅπαντα τὰ χωρία, ἐν οἷς οἰκοῦσι ἑλληνόβλαχοι, τῆς ταπεινῆς ἐπαρχίας μου καὶ ἀπάσης τῆς Μακεδονίας, ὄχι μόνον ἡ ἐκκλησιαστικὴ αὐτῶν γλῶσσα εἶναι ἡ ἑλληνικὴ, ἀλλὰ καὶ ἅπαντα ἢ ποιητικὴ αὐτῶν γλῶσσα εἶναι ἐπίσης ἑλληνικὴ. Διότι καὶ τὰ εἰδυλλιακὰ καὶ τὰ ἠρωϊκὰ καὶ τὰ γαμήλια καὶ τὰ θρηνώδη ἢ ἐπικήδεια αὐτῶν ἄσματα εἶναι

ἅπαντα ἑλληνικά, τὰ ὁποῖα διετηρήθησαν ἀπὸ στόματος εἰς στόμα καὶ ἀπὸ γενεᾶς εἰς γενεάν μέχρι σήμερον, εἰς μαρτύριον καὶ ἀπόδειξιν τῆς ἀρχαίας ἑλληνικωτάτης αὐτῶν καταγωγῆς. Οἱ κοπτόμενοι ὑπὲρ τῆς μεταβολῆς τῆς ἐκκλησιαστικῆς αὐτῶν γλώσσης, διότι λέγουσι δὲν ἐννοοῦσιν αὐτήν, διατί δὲν προσπαθοῦσι νὰ ἀλλάξωσι τὴν ἁματολογίαν αὐτῶν καὶ ἀνέχονται αὐτοὺς εὐθυμοῦντας νὰ τραγωδῶσιν ἑλληνιστί, θλιβομένους ἐπίσης νὰ ψάλλωσιν ἑλληνιστί, καὶ βόσκοντας ἀκόμη τὰ ποιμνία αὐτῶν νὰ ἐξυμνῶσι τὴν φύσιν καὶ τὴν παντοδυναμίαν τοῦ Δημιουργοῦ ἐπίσης ἑλληνιστί; Ἄλλὰ μήπως ἡ λαλουμένη αὐτῶν γλῶσσα εἶναι ξένη πρὸς τὴν ἑλληνικὴν; Ἐκ τῶν ἑκατὸν λέξεων τὰς ὁποίας προφέρουσι, αἱ 80% εἶναι ἑλληνικαί, εἰς τὰς ὁποίας προσθέτουσι ξέναις καταλήξεις.

Ἐπὶ τούτοις κτλ.

Δεμίρ - Χισάρ 26 Φεβρουαρίου 1907.

6.

ΔΙΑΜΑΡΤΥΡΙΑ ΚΟΥΤΣΟΒΛΑΧΩΝ

Κοινότητος Ἄνω Πορώϊας τῆς ἐπαρχίας Μελενίκου.

Παναγιώτατε Δέσποτα,

Οἱ βαθυσεβάστως ὑποφαινόμενοι κάτοικοι τοῦ χωρίου Ἄνω Πορώϊα τῆς θεοσώστου ἐπαρχίας Μελενίκου πιστοὶ καὶ ἀφωσιωμένοι ὑπήκοοι τῆς Α. Α. Μ. τοῦ Κραταιοτάτου Ἀνακτος ἡμῶν Σουλτὰν Ἀβδούλ Χαμίτ Χάν, ὀρθόδοξοι δὲ καὶ πιστὰ τέκνα τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου, διὰ τῆς ταπεινῆς ἡμῶν ταύτης καθυποβάλλομεν τῇ Ὑμ. Θειοτάτῃ Παναγιότητι ὅτι ἀνεκαθεν ἐν τε τῇ σχολῇ ἡμῶν καὶ ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ, χρώμεθα τῇ ὑπὸ τῶν προγόνων ἡμῶν καθιερωμένῃ ἑλληνικῇ γλώσσῃ. Καίτοι δέ, ὡς Ἑλληνοβλαχοὶ, ὁμιλοῦμεν γλωσσικόν τι ἑλληνοβλαχικὸν ἰδίωμα, ὅπως ὁμως ἀνόμοιον τῇ ρωμουνικῇ γλώσσῃ, διακηρύττομεν, ὅτι ἀπ' αἰῶνων ἐσμὲν Ἕλληνες Ὀρθόδοξοι καὶ οὐχὶ Ρωμοῦνοι, τέκνα πνευματικὰ πιστὰ καὶ εὐπειθέστατα τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου καί, ἀκραδάντως εἰς τὰ πάτρια ἐμμένοντες, ἀποκρούομεν ἐντόνως πάσας τὰς ἐνεργείας τῶν εὐαρίθμων ἀργυρωνήτων ὀργάνων τῆς ρωμουνικῆς προπαγάνδας, ἅτινα ἀσυνειδήτως θέλουσι νὰ εἰσαγάγωσιν ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ καὶ τῇ σχολῇ ἡμῶν τὴν ρωμουνικὴν γλῶσσαν, ἣτις τυγχάνει ὅπως ξένη πρὸς ἡμᾶς καὶ ἀκατάληπτος καὶ διὰ τῆς ὁποίας μόνον ζιζάνια καὶ ταραχαὶ καὶ σύγχυσις θέλει ἀναφυῆ ἐν τῇ φιλησυχῳ ἡμῶν κοινότητι.

Ὅθεν καθικετεύοντες τὴν Ὑμ. Θ. Παναγιότητα, ἵνα εὐδοκῆσῃ νὰ λάβῃ ὑπ' ὄψιν τὴν διακήρυξιν καὶ διαμαρτύρησιν ἡμῶν ταύτην καὶ ἀπαλλάξῃ ἡμᾶς τῶν περισπασμῶν τὰς ὁποίας μηχανᾶται νὰ παράσχη ἡμῖν ἡ ρωμουνικὴ

προπαγάνδα, διατελοῦμεν κατασπαζόμενοι τὴν χαριτόβρυτον Αὐτῆς δεξιὰν μετὰ βαθυτάτου σεβασμοῦ.

Ἐν Ἄνω Πορωτοῖς τῇ 15 Ἀπριλίου 1907

Οἱ κάτοικοι Ἄνω Πορωτῆς

Ἐπονται αἱ ὑπογραφαὶ καὶ σφραγίδες τοῦ ἱεροῦ κλήρου καὶ ἀπασῶν τῶν κοινοτικῶν ἀρχῶν.

7.

Διὰ νεωτέρας ἐπιστολῆς του ὁ Μητροπολίτης Μελενίκου πληροφορεῖ ὅτι, συνεπεῖα συκοφαντικῆς καταγγελίας τῆς ρουμανικῆς καὶ βουλγαρικῆς προπαγάνδας ὅτι ἢ εἰς τὰ πάτρια ἐπάνοδος τοῦ ἱερέως, τῶν ἀζάδων, ἐφόρων καὶ εἴκοσι οἰκογενειῶν τῆς τέως ρουμανιζούσης κώμης Ἄνω Ποροῖας ὠφείλετο εἰς τὰς ἀπειλὰς καὶ τὰ ἐκβιαστικά μέσα, ἅπερ ἐχρησιμοποίησεν ὁ Μητροπολίτης Μελενίκου, μετέβη εἰς τὸ Μουδιριέτι Κάτω Ποροῖας ὁ ὑποδιοικητὴς Πετριτσης, ὅστις καὶ, καλέσας τοὺς μνησθέντας κατοίκους, ἐξήτασεν αὐτούς, ἐμπεριστατωμένως καὶ ἐν πάσῃ ἀκριβείᾳ, ἃν εἶχετο ὑποστάσεως ἢ καταγγελία περὶ ἐκβιαστικῆς προσελεύσεως αὐτῶν εἰς τὴν Ὁρθοδοξίαν· ἀλλ' ἢ ὁμόφωνος ἀπάντησις ἀπάντων ἦτο ὅτι ὄχι μόνον ἡ καταγγελία ἦτο συκοφαντικὴ, ἀλλὰ πρὸς τούτοις καὶ ὅτι ὁ Μητροπολίτης Μελενίκου ἠγνόει ἀπολύτως τὰς διαθέσεις ταύτας τῶν κατοίκων μέχρι τῆς στιγμῆς τῆς πρὸς τὴν Μητρόπολιν παρουσιάσεως αὐτῶν, ἧς ἐπίσης οὐδεμίαν εἶχεν αὕτη ἐκ τῶν προτέρων εἶδησιν. Προσέθηκαν δὲ οἱ ἐξεταζόμενοι ὅτι ἢ εἰς τὴν Ὁρθοδοξίαν ἐπάνοδος των ἦν ὄλως ἀυθόρμητος καὶ ἐκουσία πράξις, ὑπαγορευθεῖσα ὑπὸ τῆς φωνῆς τῆς συνειδήσεώς των.

Ἐνώπιον τῶν σαφῶν καὶ κατηγορηματικῶν τούτων δηλώσεων, τῶν διασκεδαζουσῶν τὰς συκοφαντικὰς καταγγελίας, ὁ ὑποδιοικητὴς ἀφῆκε τοὺς προσκληθέντας ἐλευθέρους νὰ ἐπανακάμψωσιν εἰς τὰς ἐστίαις των. Ἐν τέλει δὲ πληροφορεῖ ὁ Μητροπολίτης, ὅτι παρεμφερεῖς συκοφαντικαὶ καταγγελίαι διενεργοῦνται πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦ νὰ παρακωλυθῇ ἢ εἰς τὸ χωρίον Χατζῆ Βεΐλκι μετάβασίς του, ὅπου ἐκλιπαρεῖται νὰ μεταβῇ παρὰ πολλῶν οἰκογενειῶν ποθουσῶν νὰ ἐπιστρέψωσιν εἰς τοὺς κόλπους τῆς Ὁρθοδοξίας, ἐξ ἧς βία καὶ ἀπειλῆ τῶν βουλγαρικῶν σωμάτων ἀπεσκήρτησαν πρό τινος χρόνου.

8.

Ἀπὸ 19 Μαρτίου ὁ πανιερ. μητροπολίτης Μελενίκου πληροφορεῖ ὅτι εἰς τὰ πολυειδῆ βάσανα καὶ τὰς θλίψεις τοῦ ποιμνίου αὐτοῦ προσετέθησαν καὶ ἕτεραι ἐκ τῶν στοιχείων τῆς φύσεως προερχόμεναι.

Καὶ ἐν πρώτοις, ὁ ἐπὶ 4μηνον ἐπικρατήσας παγετώδης βορρᾶς κατέστρεψε τὰ τε πρώιμα σπαρτὰ καὶ τὸ μέγιστον μέρος τῶν νεογνῶν προβάτων καὶ αἰγῶν.

Κατὰ τὰς τελευταίας δὲ ταύτας ἡμέρας, ραγδαῖοι ὄμβροι, κατακλύσαντες τὴν χώραν, κατεκάλυψαν τὰ ἐν τῇ πεδιάδι τοῦ Στρυμόνος 11 χωρία τῆς ἐπαρχίας Μελενίκου, τῶν κατοίκων τῶν ὁποίων ἀγνοεῖται ἡ τύχη, διακοπεισῶν τῶν μετ' αὐτῶν συγκοινωνιῶν.

Ἡ θέσις καὶ ἡ κατάστασις τῶν χωρικῶν κατέστη ἀξιοδάκρυτος, ἐφ' ᾧ καὶ ἐκλιπαρεῖται ἡ Ἐκκλησία ὅπως, ἐν τῇ φιλανθρωπία καὶ τῇ στοργῇ πρὸς τὰ πνευματικὰ αὐτῆς τέκνα, διενεργήσῃ συνεισφορὰν τινα ὑπὲρ αὐτῶν, διατρανοῦσα οὕτω τὸ μητρικὸν ἐνδιαφέρον πρὸς τὰ δεινῶς δοκιμασθέντα τέκνα αὐτῆς.

9.

ΔΙΑΜΑΡΤΥΡΙΑ ΚΟΥΤΣΟΒΛΑΧΩΝ

Κοινότητος Βαρακλῆ Τζουμαγιαῖς τῆς ἐπαρχίας Μελενίκου.

Παναγιώτατε Δέσποτα,

Ἡ ἡμετέρα Κοινότης ἐπὶ μῆνας παρίσταται ἐνώπιον πρωτοφανοῦς καὶ ἀπαραδειγματίστου διαγωγῆς ἀτόμων ἐλθόντων ἐν μέσῳ ἡμῶν ἐπὶ τῷ προφανεῖ σκοπῷ τῆς δημιουργίας σκανδάλων, καὶ ἡ παρὰ πᾶσαν προσδοκίαν παράτασις τῆς ἀκατανοήτου ἀνοχῆς ἀναγκάζει ἡμᾶς ἵνα γνωρίσωμεν τὸ συμβαῖνον τῇ Ἁγίᾳ Μεγάλῃ τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίᾳ.

Ἀπὸ τοῦ παρελθόντος Ὀκτωβρίου ἐπεφάνησαν ἐνταῦθα δύο ρωμουνοδοιδάσκαλοι μετὰ τοῦ συνοδεύοντος αὐτοὺς φρουροῦ, αὐτόκλητοι ἐλθόντες, μὴ ὑφισταμένης ἐν τῇ κωμοπόλει ἡμῶν μηδὲ σκιᾶς κἄν ρωμουνικῆς κοινότητος, ὅπως αὕτη, κατὰ τύπον τοῦλάχιστον, μετακαλέσεται αὐτοὺς καὶ προκαλέσῃ τὴν ἀφίξιν των, μηδένα δὲ ἔχοντες μαθητὴν, καὶ αὐτοὶ μόνοι ὄντες οἱ μοναδικοὶ ἐν τῇ κωμοπόλει Ρωμοῦνοι. Καίτοι δὲν ἔχομεν ἀξιώσεις ὅτι γινώσκομεν ἐπακριβῶς τὰς τῶν νόμων λεπτομερείας, νομίζομεν ὅμως, καθὼς ἀκούομεν, ὅτι τότε μόνον θεωρεῖται ὅτι ὑφίσταται ἐν τινι συνοικισμῷ φυλετικῇ ἢ θρησκευτικῇ κοινότητι ἐπισήμως ἀναγνωριζομένη, ὅταν συγκεντρωθῶσιν 20—25 τοῦλάχιστον οἰκογένειαι πρεσβεύουσαι τὰ τῆς φυλῆς ἢ θρησκευματος ἐκείνου καὶ δηλώσωσιν ἑαυτὰς ὡς τοιαύτας τῇ Ἀρχῇ, αὕτη δὲ δι' ἐπιτοπίου ἐξελέγξῃ πεισθῆ περὶ τῆς ἀκριβείας τῆς δηλώσεως. Ἄλλ' οὐδὲν τοιοῦτον ἐνταῦθα προηγήθη τῆς ἐγκαταστάσεως τῶν ρωμουνοδοιδασκάλων, οὔτε ἀναφορὰ πολιτῶν πρὸς τὴν Ἀρχὴν δηλούντων ἑαυτοὺς ὡς Ρωμούνους, οὔτε ἀποστολὴ ἐξελεγκτικῆς ἐπιτροπῆς παρὰ τῆς Ἀρχῆς πρὸς ἐξακρίβωσιν τῆς

ὑπάρξεως Ρωμούνων· ἀπλῶς δὲ δύο σχισματικοί, δηλώσαντες ἑαυτοὺς ὡς Βουλγάρους ἐπὶ τῆς ἀπογραφῆς καὶ ἔξακολουθοῦντες αὐθις νὰ ἀνήκωσιν εἰς τὴν βουλγαρικὴν ἐνταῦθα κοινότητα, αὐτοὶ καὶ μόνοι ἐκινήθησαν, παρουσιαζόμενοι διφυεῖς ὡς Βούλγαροί τε καὶ Ρωμοῦνοι οἱ αὐτοὶ καὶ ἀναπληροῦντες τὴν ἀνύπαρκτον ρωμουρικὴν κοινότητα, καὶ δορυφοροῦντες, δίκην ξεναγῶν, τοὺς Ρωμοῦνους διδασκάλους. Μὴ ὑπάρχοντος ἐν τῇ κωμοπόλει κατὰ τὸ δὴ λεγόμενον, μηδὲ ἡμίσεος κἂν Ρωμοῦνου, οἱ νεήλδεις, ἀποφευγόμενοι παρὰ πάντων ὡς ἀλιτήριοι καὶ ὡς λυμεῶνες, ἔχουσι μόνην τὴν συναναστροφὴν τῶν Βουλγάρων ἱερέων καὶ διδασκάλων· ἀπερχόμενοι δὲ διὰ τὴν ἐκ τῆς ἀργίας ἀνίαν καὶ ἐπανερχόμενοι αὐθις, ὅπως ὑπομιμνήσκωσι τῷ ἀποστρεφόμενῳ αὐτοὺς κόσμῳ τὴν καταπεφρονημένην των ὑπαρξιν, σοβοῦσιν, ὑποθέτοντες μὲν ἴσως ὅτι ἐξωτερικεύουσι τὸ μεγαλεῖον καὶ τὴν αἴγλην τῶν μεγαλοπλούτων ἀποστολέων των, πράγματι ὅμως καταγγέλλοντες τὴν βδελυρίαν καὶ τὴν ποταπότητα τῶν μισθοδοτούντων αὐτούς, οἵτινες, ὑπολαμβάνοντες ὡς ὠνητὸν τὸ κατ' ἐξοχὴν ἀτίμητον μεταξὺ τῶν ἀνθρωπίνων ἀγαθῶν, τὴν ἐθνικοθρησκευτικὴν συνείδησιν, συνέλαβον οἱ δεῖλαιοι καὶ ἀχαρακτήριστοι τὴν ρυπαρωτάτην πασῶν τῶν ἰδεῶν, ὅσαι ἀπὸ καταβολῆς κόσμου ἐκυοφορήθησαν ἀπὸ διανοιῶν νοσοῦσῶν, τὴν ἰδέαν τοῦ νὰ χαλκεύσωσιν ἐκ τοῦ μὴ ὄντος ρωμουρικὴν ἐθνικότητα, ἐν μέσῳ πληθυσμοῦ μυσαιττομένου αὐτούς, διὰ τῆς αἰσχροῦς μεθόδου τῆς διὰ χρυσοῦ ἐξαγορᾶς τῶν συνειδήσεων. Ἀδυνατοῦντες νὰ πλησιάσωσιν αὐτοὶ οἰονδήποτε, ἄτε τεθωρακισμένων ἀπάντων ἡμῶν διὰ τῆς πρὸς αὐτοὺς περιφρονήσεως, διὰ τῶν ὀλίγων Βουλγάρων διαβιβάζουσι τὰς περὶ παροχῆς μηνιαίων ἐπαγγελίας των εἰς τοὺς ἐνδεεστέρους μεταξὺ ἡμῶν, οὕς μᾶλλον ἐλπίζουσι νὰ δελεάσῃ ἢ λάμπις τοῦ χρυσοῦ των· ἀποκρουομένων δὲ πάντοθεν τῶν κακοήθων προσφορῶν των, ἔξακολουθεῖ μὲν ἡ μόνωσις αὐτῶν καὶ ἡ ἐν τῇ ἀπραξίᾳ σῆψις των, παρατείνουσιν ὅμως τὴν ἐν τῇ κωμοπόλει διατριβὴν, ὅτε μὲν ἑαυτῶν, ὅτε δὲ τοῦ ἐκπροσωποῦντος αὐτοὺς φρουροῦ των, ἐπὶ τῇ ἀνηθίκῳ προσδοκίᾳ ὅτι θὰ εὐρεθῶσιν ἐπὶ τέλους χαρακτηῖρες οὐτιδανοί, οἴους ἀναζητοῦσι νὰ ἀλιεύσωσι, καὶ ὅτι οὗτοι κατακαμπτόμενοι, εἴτε ὑπὸ τῆς ταπεινότητος τοῦ ἑαυτῶν ἥθους εἴτε ὑπὸ τῆς πενίας των, θὰ διατεθῶσι νὰ πωλήσωσιν ἑαυτοὺς εἰς αὐτούς, ἵνα οὕτως ἔχωσιν αὐτοὶ νὰ ἐπιδεικνύωσιν καὶ ἐνταῦθα ρωμουρικὴν τινὰ κοινότητα, οἰανδήποτε, ἔστω καὶ μικροσκοπικὴν.

Διὰ τῆς ἔλεινότητος ταύτης, ἐξικνουμένης εἰς ἀναίδειαν κυρικὴν καὶ ἀποτελούσης πρόκλησιν κατὰ τῆς ἡμετέρας φιλοτιμίας, οἰονεὶ συνέστη ἐν μέσῳ Βαρακλῆ-Τζουμαγιᾶ, ὑπ' αὐτὰ τῆς Κυβερνήσεως τὰ ὄμματα, εἶδος πρακτορείου σωματεμπορικοῦ, ὑποδεικνύοντος ὡς δέλεαρ τὸ ἑαυτοῦ χρῆμα, καθ' ὃν τρόπον ἄλλοτε οἱ σωματέμποροι τὰ ἀθύρματα εἰς τοὺς μαύρους, καὶ παραδοκοῦντες πότε θὰ κλίνωσιν τινες, δι' οἰανδήποτε αἰτίαν καὶ θὰ δεχθῶσι

νὰ πωληθῶσιν, ἵνα σπεύσῃ νὰ ἀγοράσῃ αὐτοὺς καὶ ἵνα διὰ τῶν ὠνίων τούτων ἀνθρωπίνων σαρκῶν παραστήσῃ ὡς ὑπάρχουσαν, πάντως, τὴν ἀνύπαρκτον ρωμουνικὴν ἐθνικότητα. Ἐν ᾧ ἀπαγορεύεται βεβαίως κατὰ τοὺς νόμους τοῦ Κράτους ἢ ἐπαράτου μνήμης σωματεμπορία, ἢ πανταχοῦ τοῦ πεπολιτισμένου κόσμου ἐκριζωθεῖσα, ἐγκαθιδρύνονται ἐν τούτοις ξένοι σκευωροί, ὧν αἱ ἐνέργειαι εἰς τοῦτο κατατείνουσι τὸ ἀνήκουστον, εἰς τὴν διαφθορὰν καὶ ἀγορὰν συνειδήσεων.

Καὶ οὕτως ἐγκαθιδρύνονται οἱ βδελυροὶ ἐκφασλισταί, οἱ ζητοῦντες νὰ κιβδηλοποιήσωσι τὰ πάντα, ἀζήτητοι καὶ ἀπρόσκλητοι, ὧν ἡ ἔλευσις οὐδαμῶς ἐπεξητήθη ὑπὸ τοῦ τόπου, καὶ ὧν ἡ διατριβὴ οὐδεμίαν ἔχει δικαιολογίαν, ἅτε μηδενὸς τῶν κατοίκων ἐνταῦθα ρωμουνίζοντος, καὶ συνεπῶς μὴ ἐχόντων τίνα νὰ φωτίσωσι καὶ ἀναμενόντων ἐπὶ τοσοῦτους μῆνας νὰ καθίσῃ, ὅστισδήποτε, ἐπὶ τῶν κενῶν θρανίων των, ἵνα εἰσδεχθῇ τὸν φωτισμὸν των.

Ὁμολογοῦμεν ὅτι ἡ ἐνδεικτικὴ αὕτη παραμονὴ τῶν νέων τούτων προσηλυτιστῶν ἐκπλήσσει ἡμᾶς, καίτοι διαθρύπτει τὴν φιλοτιμίαν τῆς πτωχῆς ἡμῶν Κοινότητος, τὸ διαπιστωθὲν γεγονός, ὅτι ἀνθρωπάκια χαμερπῆ ἦλθον νὰ ἐνεργήσωσι μεταξὺ ἡμῶν ἀνθρωπαγοράς, καὶ ὅτι, παρὰ τὴν πτωχείαν ἡμῶν, δὲν εὐρέθη οὐδεὶς καὶ σὺν Θεῷ οὔτε θὰ εὐρεθῆ, διατεθειμένος νὰ δειχθῆ ἐπιλήσμων τῆς ἀνθρωπίνης ἀξιοπρεπείας καὶ νὰ πωληθῆ.

Ἄσμενοι δὲ δραττόμεθα τῆς εὐκαιρίας, ὅπως ἐπαναλάβωμεν αὐθις πρὸς τὴν Μητέρα Ἐκκλησίαν, ἣν καὶ ἄλλοτε κατ' ἐπανάληψιν ὑπεβάλομεν Αὐτῇ ἐκφρασίαν τῆς ἀδιασείστου ἡμῶν αἰστεως καὶ ἀφοσιώσεως πρὸς τε τὸ πανσέβαστον ἡμῖν Πατριαρχεῖον τοῦ Οἰκουμενικοῦ Θρόνου καὶ πρὸς τὰς πατρίους ἡμῶν παραδόσεις. Ἐδραϊὰν φέρομεν ἐν ἑαυτοῖς τὴν συνείδησιν, ὅτι ἔχομεν γνησίαν ἑλληνικὴν τὴν καταγωγὴν καὶ ἀποστρέφομεν μετὰ περιφρονησεως τὸ πρόσωπον ἀπὸ τῶν ἰδιοτελῶν κηρυγμάτων τῶν προπαγανδῶν, τῶν ἀγωνιζομένων νὰ πείσωσιν ἡμᾶς ὅπως ἀναλάβωμεν τὴν ἐπωνυμίαν τοῦ Ρωμοῦνου ἢ τοῦ Βουλγάρου. Οὐδενὶ ἐπιτρέπομεν νὰ ἐπεμβαίη εἰς τὰ ζητήματα τῆς ἐθνικῆς καὶ θρησκευτικῆς ἡμῶν συνειδήσεως καὶ νὰ θέτῃ ἐν ἀμφιβόλῳ τὴν ἑλληνικὴν ἡμῶν καταγωγὴν, ἣν ἀνακηρύσσει καὶ ὁμολογεῖ ἡ ἐνδόμυχος ἡμῶν πεποίθησις.

Ἄξιοῦμεν αὐτοδικαίως παρὰ πάντων νὰ σεβασθῶσι τὴν ἐλευθέραν ἡμῶν θρησκευτικὴν καὶ ἐθνικὴν ὁμολογίαν, ὡς ἡ Κυβέρνησις αὕτη ἐσεβάσθη καὶ σέβεται αὐτήν. Κατεξανιστάμεθα ἐν ἀγανακίῃ κατὰ τῶν τολμώντων νὰ ἀμφισβητήσωσι τὸν ἑλληνισμὸν ἡμῶν, ἐπὶ τῷ λόγῳ ὅτι ἐν τῇ πολυγλωσσίᾳ ἡμῶν λαλοῦμεν καὶ ἰδίωμα τι παρεμφερές πως πρὸς τὸ τῆς ἑαυτῶν γλώσσης, πλὴν οὐσιωδῶς διάφορον τῆς γλώσσης ἐκείνων, γλώσσης παντάπασι ξένης ἡμῖν. Αἱ 700 ἑλληνικαὶ οἰκογένειαι τῆς κωμοπόλεως γενικῶς, καὶ αἱ μεταξὺ ἡμῶν 500 ἑλληνοβλαχικαὶ οἰκογένειαι ἰδιαιτέρως, διακηρύσσομεν ὅτι τὸ ἑλληνοβλαχικὸν ἰδίωμα οὐδὲν τὸ κοινὸν ἔχει πρὸς τὴν ρωμουνικὴν γλῶσ-

σαν, ὅτι ἡ ρωμουνικὴ γλῶσσα εἶναι ἄγνωστος ἡμῖν καὶ ὅτι οὐδεμίαν ἔχομεν ὄρεξιν νὰ ἐπικαλεσθῶμεν τὰ φῶτα τῆς ὀθνείας ρωμουνικῆς γλώσσης καὶ παιδείας, ἐν ᾧ πρόκειται ἡμῖν ἀκένωτος πηγὴ φωτισμοῦ ἢ προγονικῆ ἡμῶν, ἢ ἑλληνικῆ γλῶσσα καὶ παιδεία. Θέλομεν καὶ τῷ Θεῷ ἡμῶν νὰ λατρεύωμεν καὶ τὰ τέκνα ἡμῶν νὰ μορφῶνται ἐν τῇ πατρίῳ ἡμῖν, ἐν τῇ ἑλληνικῇ γλώσσῃ, ἐν ἣ ἀπὸ αἰῶνων οἱ ἡμέτεροι πατέρες καὶ τὴν λατρείαν ἑαυτῶν διεξήγαγον καὶ τῶν ἀγαθῶν μορφώσεως ὑπερόχου ἀπήλασαν.

Καταγγέλλομεν ὡς ἀσεβοῦντας κατὰ τῆς ἱστορίας, ὡς διαστρεβλοῦντας δὲ καὶ τοῦ παρόντος τὰ τεκμήρια, τοὺς πειρωμένους νὰ παραστήσωσιν ἡμᾶς ὡς ἄλλο τι ἢ Ἑλληνας Ὀρθοδόξους, οἷοι ἔκπαλαι ὑπήρξαμεν τε καὶ ὑπάρχομεν, καὶ οἷους συναισθανόμεθα ἑαυτοὺς ἀδιστακτως. Ἰδίᾳ οἱ Ἑλληνοβλαχοὶ κηρύσσομεν ὅτι μάταιον ἤθελεν εἶσθαι νὰ διακρίνη τις ἡμᾶς τῶν λοιπῶν Ἑλλήνων, ὧν ὑπάρχομεν ἀχώριστοι ἀδελφοί· ὅτι ματαιοπονοῦσιν οἱ ἐπιχειροῦντες νὰ διαιρέσωσιν ἀδελφούς, οὓς κοινὰ παραδόσεις, κοινὴ δρᾶσις, κοινὴ σταδιοδρομία καὶ μυριοὶ δεσμοὶ εὐγενεῖς συνέδεσαν ἀδιαρρήκτως διὰ τῶν αἰῶνων· ὅτι εἴμεθα ἑλληνικώτεροι, εἰ θεμιτὸν εἶπειν, καὶ αὐτῶν τῶν ἑλληνοφώνων ἀδελφῶν ἡμῶν· καὶ ὅτι ἀποστρεφόμεθα μὲν καὶ τοὺς λοιποὺς προπαγανδιστὰς πάντας, ἀλλ' ἰδίᾳ ἐχθαίρομεν τοὺς ἀποστόλους τῆς ρωμουνικῆς προπαγάνδας, ὡς ὄργανα τῆς ἐσχάτης εὐτελείας καὶ ἐξουθενώσεως, ὡς ἐκζητοῦντας τὴν ἐξαχρείωσιν τῶν χαρακτήρων, ὡς τιθέντας εἰς ἐνέργειαν τὸ ἀναξιότατον τῶν μέσων, τὸ μέσον, οὗ τὴν χρῆσιν οὐδέποτε ἤθελον ἐπιδοκιμάσῃ ἄνθρωποι σεβόμενοι ἑαυτοὺς καὶ διασώζοντες τὴν συνείδησιν τῆς τοῦ ἀνθρώπου ἀξίας, τὸ μέσον τῆς διὰ χρημάτων ἀγορᾶς ὀπαδῶν.

Μετὰ τῶν αἰσθημάτων τούτων τῆς ἀκραδάντου ἐμμονῆς εἰς τὰς πατρίους παραδόσεις, καθυποβάλλομεν, ἐν σεβασμῷ βαθυτάτῳ, τὴν ἀπεριόριστον ἡμῶν εὐλάβειαν καὶ ἀγάπην πρὸς τὸ προσκυνητὸν ἡμῖν πρόσωπον τῆς Ὑμετέρας Θειοτάτης Παναγιότητος σὺν τῇ ἀναλλοιώτῳ ἡμῶν ὑποταγῇ καὶ εὐπειθείᾳ πρὸς τὸν Γεραρὸν Οἰκουμενικὸν Θρόνον, ἐξαιτούμενοι ὑπὲρ τῆς εὐσεβοῦς ἡμῶν κοινότητος τὰς Θεοπειθεῖς τῆς Ὑμετέρας Παναγιότητος καὶ τῆς περὶ Αὐτὴν Ἱερᾶς Συνόδου εὐχὰς καὶ εὐλογίας.

Ἐν Βαρακλῆ-Τζουμαγιᾶ τῇ 25 Ἀπριλίου 1907

Ἔπονται αἱ ὑπογραφαὶ καὶ αἱ σφραγίδες τοῦ ἱεροῦ κλήρου, τῆς Ἐφοροεπιτροπῆς, τῆς μικταροδημογεροντίας, τοῦ Προεδρείου τῆς Φιλοπτώχου Ἀδελφότητος καὶ τῶν Προεδρείων τῶν συντεχνιῶν, οἷον ἔμπορορραπτῶν, παντοπωλῶν, ὑποδηματοποιῶν, ξενοδόχων, κηπουρῶν κτλ.

10.

Μετὰ λύπης καὶ φρίκης μεγάλης φέρω εἰς γνῶσιν τῆς Ὑ. προσκυνη-

τῆς μοι Παναγιότητος τὸ ἐξῆς συμβάν, τὸ ὁποῖον εὐτυχῶς δὲν ἔσχε δυσάρεστα ἀποτελέσματα.

Τὴν παρελθοῦσαν Μεγάλην Παρασκευὴν, περὶ τὴν 8ην ὥραν τῆς νυκτός, στίφος κομιτατζήδων συναθροισθέντων ἐκ τῶν πέριξ χωρίων, περὶ τοὺς 250-300, ἐπετέθη κατὰ τοῦ χωρίου Λιτόφκα, δύο μόλις ὥρας ἀπέχοντος τοῦ Μελενίκου, μὲ σκοπὸν νὰ καύσῃσι τὸ χωρίον καὶ τοὺς κατοίκους αὐτοῦ νὰ διαπεράσῃσι διὰ στόματος μαχαίρας, καθ' ὅσον τὸ χωρίον τοῦτο δὲν δέχεται τὴν ληστρικὴν ἐξουσίαν τοῦ διαβοήτου Σαντάνσκη. Οἱ χωρικοί, ἔχοντες ὑποψίας, ἐνωρίτερον τοῦ συνήθους ἐξῆλθον τῆς ἐκκλησίας των καὶ ἐκ τῶν ὑλακῶν τῶν κυνῶν πληροφορηθέντες τὴν ἐπίθεσιν τῶν ἀγρίων θηρίων μετὰ τοῦ ἐκεῖ διαμένοντος ἀνδρείου αὐτοκρατορικοῦ στρατοῦ ἀντέστησαν ἐπὶ ξζάωρον ἐναντίον τῶν αἰμοχαρῶν ἀντιχρίστων, οἵτινες, ἐπιφωσκούσης πλέον τῆς αὐγῆς, διελύθησαν χωρὶς νὰ κατορθώσῃσι τι, εἰμὴ νὰ καύσῃσι μίαν οἰκίαν, ἐκ τῶν 80 τὰς ὁποίας ἔχει τὸ ρηθὲν χωρίον, ἐγκαταλιπόντες ἐκεῖ δώδεκα δοχεῖα ἐκ λευκοσιδήρου, ἐντὸς τῶν ὁποίων φυλάσσονται πυριτιδοβολαί, δύο ὅμοια πετρελαίου, δύο λάμπας καὶ ποσότητα βάμβακος, ἣτις, ἐμβαπτιζομένη ἐντὸς πετρελαίου, θὰ ἐχρησίμευεν αὐτοῖς πρὸς μετάδοσιν τοῦ πυρός εἰς τὰ τέσσαρα σημεῖα τοῦ χωρίου.

Ἐπὶ τούτοις κτλ.

Μελένικον 29 Ἀπριλίου 1907

11.

Καὶ ἄλλην συμφορὰν μετὰ λύπης μου μεγάλης εὐρίσκομαι εἰς τὴν ἀδήριτον ἀνάγκην νὰ ἀναγγείλω τῇ Ὑ. Θ. Π. ὀφειλομένην καὶ ταύτην εἰς κακοῦργον καὶ ἀνόσιον βουλγαρικὴν χεῖρα, ὑποστηριζομένην νῦν καὶ ὑποβοηθουμένην ὑπὸ τῆς ρουμανικῆς προπαγάνδας.

Ἡ ἐν Ἄνω Πορρωῖοις ἐλληνικὴ ὀρθόδοξος ἐκκλησία τὴν παρελθοῦσαν Κυριακὴν τοῦ Θωμᾶ ὀλοσχερῶς κατεκάη. Τὸ πῦρ ἐξερράγη περὶ τὴν 2αν ὥραν τῆς νυκτός τουρκιστὶ ἀπὸ τοῦ γυναικωνίτου, ἐνθα ὑπῆρχε παράθυρον χαμηλὸν ἄνευ ράβδων σιδηρῶν, ὁπόθεν καὶ ἐρρίφθη τὸ πετρελαῖον, τοῦ ὁποίου ἡ ὄσμη διεδόθη εἰς μεγάλην ἔκτασιν ἀνὰ τὴν κωμόπολιν καὶ τοῦ ὁποίου τὸ δοχεῖον εὐρέθη ἐντὸς τῆς ἐκκλησίας· καὶ τὸ μᾶλλον πειστικώτερον εἶναι ὅτι τὸ ὕδωρ τοῦ ρύακος τοῦ διερχομένου παρὰ τὴν ἐκκλησίαν μετοχετεύθη ἀλλαχοῦ, διὰ νὰ καταστῇ ἀδύνατος ἡ κατάσβεσις τοῦ πυρός. Οἱ δυστυχεῖς Πορρωῖνοὶ ἠγωνίσθησαν μεγάλως διὰ νὰ σώσῃσι τὴν ἐκκλησίαν, ἀλλὰ δὲν κατώρθωσαν νὰ σβέσωσι τὸ πῦρ, διότι ἀστραπιαίως διεδόθη ἀπ' ἄκρου εἰς ἄκρον. Ὅλίγα μόνον ἱερὰ ἄμφια καὶ σκεύη ἔσωσαν, ὡς καὶ τὸν κώδικα τῆς ἐκκλησίας, μὲ προφανῆ κίνδυνον τῆς ζωῆς των.

Ἐπειδὴ δὲ ὑπάρχει μία καὶ μόνη ἐκκλησία, διὰ τοῦτο συνέστησα νὰ ἐπιστεγάσωσι προχείρως αὐτὴν καὶ ἐπὶ ἱεροῦ ἀντιμνησίου νὰ τελῶσι τὴν θείαν λειτουργίαν καὶ εἶμαι βέβαιος ὅτι, τῇ βοήθειᾳ τῆς Μ. Ἐκκλησίας καὶ τῇ ὑψηλῇ προστασίᾳ τοῦ μεγαλοουργοῦ Πατριάρχου μας, θὰ ἀνεγερθῇ ἔτι καλλιτέρα τῆς πυρπολυθείσης· καὶ δικαίως. Καθ' ὅσον παρὰ τοῖς ἀτρομήτοις Πορρωϊνοῖς πᾶν ἄλλο ἢ κατάπτωσις τοῦ φρονήματος παρατηρεῖται ἐκ τῆς ἐν λόγῳ συμφορᾷ. Πρὸς ἀνέγερσιν τῆς ἐν λόγῳ ἐκκλησίας ὑπεραρκουσι τριακόσαι λίραι, ὅταν δὲ σὺν Θεῷ, κατὰ Ἰούλιον ἢ Αὐγουστον, θὰ μεταβῶ ἐκεῖ, θὰ γράψω λεπτομερέστερον περὶ τοῦ ζητήματος τούτου.

Ἐπὶ τούτοις κτλ.

Μελένικον 3 Μαΐου 1907

12.

Γνωστὸν βεβαίως τυγχάνει τῇ Ὑ. Θ. Παναγιότητι ὅτι τὸ μόνον γεωργικὸν προῖον τῆς κωμοπόλεως Μελενίκου ἔξ οὗ καὶ μόνον ἀποζῆ, καταστραφέντος ἔνεκα τῶν καιρικῶν περιστάσεων τοῦ ἀρχαίου καὶ μεγάλου αὐτῆς ἐμπορίου, δι' οὗ διετηρήθη μέχρι σήμερον σχετικῶς ἀκμαία, παρὰ τὰς ἀντιξόους καὶ δυσμενεῖς συνθήκας τοῦ βίου τῶν μερῶν ἐκείνων, εἶναι ὁ οἶνος, ἀποτελεῖ δέ, φυσικῶς, τὸ μονοπωλεῖον, οὕτως εἰπεῖν, αὐτοῦ καὶ προμηθεύει καὶ παράγει οἶνον καθ' ἅπασαν τὴν βόρειον καὶ ἀνατολικὴν Μακεδονίαν.

Ἀκριβῶς τὸ προῖον τοῦτο τῶν φιλοτίμων Μελενικίων, τὸν μόνον πόρον τῆς ζωῆς αὐτῶν, τὴν ἐλπίδα τῆς διατηρήσεως αὐτῶν, ἢ κακοῦργος βουλγαρικὴ διάνοια ἐπενόησε νὰ καταστρέψῃ καὶ ἔθεσεν εἰς κίνησιν ἀπαισίας βουλγαρικὰς χεῖρας πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον. Τὴν νύκτα δηλ. τῆς παρελθούσης Τρίτης καὶ Τετάρτης 1 καὶ 2 Μαΐου, χωρικοὶ ἐξεληθόντες κατὰ ὀμάδας ἐκ τῶν πέριξ βουλγαρικῶν χωρίων, διεσπάρησαν ἀνὰ τὰς ἀμπέλους τῶν Μελενικίων καὶ διὰ τοῦ ἐξῆς τρόπου ὑπὸ τὸ σκότος τῆς νυκτὸς ἐπειτέλεσαν τὴν καταστροφὴν τῶν ἀμπέλων. Δέσαντες δηλ. δέσμας κλάδων ἐξ ἀκανθῶν ἐξ ἐκείνων τὰς ὁποίας μεταχειρίζονται οἱ γεωργοὶ πρὸς φραγμὸν τῶν ἀμπέλων καὶ τῶν χωραφίων αὐτῶν καὶ σύροντες μεθ' ὀρμῆς τὰς δέσμας ταύτας τῶν κλάδων μεταξὺ τῶν κλημάτων, ἐπέφερον τὴν τελείαν καταστροφὴν τῶν τρυφερῶν εἰσέτι βλαστῶν αὐτῶν καὶ μετ' αὐτῶν, κατὰ τὴν γνώμην τῶν εἰδημόνων, τὴν παντελῆ ἀποτύφλωσιν τῶν κλημάτων, διότι, ὡς λέγουσιν οὗτοι, τὸ κλῆμα κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ἀποτυφλούμενον δὲν δύναται οὔτε τὸ δεύτερον, ἀλλ' οὔτε τὸ τρίτον ἔτος νὰ ἔλθῃ εἰς τὴν προτέραν αὐτοῦ ἀνθηρὰν κατάστασιν.

Αἱ χρηματικαὶ ζημίαι, τὰς ὁποίας αἱ βουλγαρικαὶ χεῖρες ἐπέφερον, εἶναι ἀνυπολόγιστοι, καθ' ὅσον οἱ φιλόπονοι καὶ ἐργατικοὶ Μελενικιοὶ, διὰ τῆς ἐμφύτου αὐτοῖς πρὸς τὴν ἐργασίαν κλίσεως, κατῴρθωσαν ὄχι μόνον

τὰ πεδινὰ καὶ τὰ ὀμαλὰ μέρη τῶν πέριξ τοῦ Μελενίκου λόφων νὰ μεταβάλλωσιν εἰς ἀνθηρὰς ἀμπέλους, ἀλλὰ καὶ αὐτοὺς τοὺς βράχους καὶ τὰς μᾶλλον ἀποτόμους κλιτύας τῶν λόφων, τὰς ὁποίας ἐκ τῶν κατοικιδίων ζώων μόνον ἢ αἷξ δύναται νὰ ἀνέλθῃ. Ἡ παρελθοῦσα Τετάρτη καὶ Πέμπτη, καθ' ἧς ἐγένετο γνωστὸν τὸ φοβερὸν δυστύχημα εἰς τὴν πόλιν, ἦσαν ἡμέραι γενικῆς συμφορᾶς καὶ πανδήμου θρήνου καὶ κοπετοῦ, καθ' ὅσον, ὡς λέγουσιν οἱ δυνάμενοι νὰ κρίνωσι μετ' ἐπιγνώσεως καὶ κύρους τὰ πράγματα, καὶ γενικῇ ἂν συνέβαινε πυρκαϊὰ δὲν θὰ ἀντικαθίστα τὰς ἀνυπολογίστους ἐκ τῆς καταστροφῆς τῶν ἀμπέλων ζημίας.

Κατὰ πρόγραμμα κακοῦργον ἢ καταστροφή αὕτη ἐβυσοδομεῖτο ἀπὸ ἐτῶν.

Πρὸ τριῶν ἐτῶν δὲν προσῆλθον οἱ συνήθεις ἐργάται Βούλγαροι διὰ νὰ καλλιεργήσωσιν τὰς ἀμπέλους· πρὸ ἐτῶν δύο ἀπεποιήθησαν νὰ προσέλθουν εἰς τὸν τρυγητὸν αὐτῶν. Ἰδόντες ὅμως ὅτι οἱ ἀτρόμητοι Μελενίκιοι καὶ αὐτοὶ οἱ ἴδιοι ἐργαζόμενοι καὶ διὰ ἐργατῶν ὀθωμανῶν καὶ ἀθιγγάνων ἐξέτελεσαν μετὰ περισσοτέρας ἐπιτυχίας τὴν ἐργασίαν ἐκείνην, πρὸ ἐπτὰ μηνῶν ἐφόνευσαν τὸν ἀτυχῆ ταμίαν τῆς δημογεροντίας Μελενίκου μακαρίτην Μάνον Γιοῦρην πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦ νὰ ἐκφοβίσουν τοὺς Μελενικίους νὰ μὴ ἐξέρχωνται εἰς τοὺς ἀγρούς· ἀποτυχόντες δὲ εἰς πάσας τὰ βδελυρὰς καὶ ἀποτροπαίους αὐτῶν ἀποπείρας πρὸς παρακώλυσιν πάσης ἐκ τῶν ἀμπέλων προσγινομένης ὠφελείας τοῖς Μελενικίοις, κατέφυγον τώρα εἰς τὸ τελευταῖον τραῦμα, εἰς τὴν γενικὴν καὶ παντελεῆ καταστροφήν τῶν ἀμπέλων.

Ὡς δρᾶσται τῆς φοβερᾶς ταύτης καταστροφῆς, κατὰ γενικὴν ὑποψίαν, θεωροῦνται οἱ κάτοικοι τῶν πέριξ χωρίων καὶ διὰ τοῦτο κατόπιν ἰδιαίτερας συσκέψεως κατηγγέλθησαν οὗτοι καὶ εἰς τὴν ὑποδιοίκησιν Μελενίκου καὶ εἰς Θεσ/νίκην καὶ πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον ἐπικαλούμεθα τὴν ἄμεσον ἀρωγὴν καὶ προστασίαν τῆς Μ. Ἐκκλησίας καὶ τῆς Ὑ. εὐσπλαγχνικωτάτης Παναγιότητος, ὅπως τὸ κακὸν μέχρι τοῦ σημείου τούτου σταματήσῃ καὶ μὴ ἐπεκταθῆ ἐπὶ τῶν ὀλίγων ἐκ τῆς γενικῆς καταστροφῆς περιωθειῶν ἀμπέλων καὶ εἰς ἀποζημιώσεις καταδικασθῶσιν οἱ μυσσαροὶ οὗτοι κακοῦργοι, οἵτινες, ἐκτὸς πάσης ἀμφιβολίας, εἶναι οἱ πέριξ χωρικοὶ τῶν χωρίων Ἄνω καὶ Κάτω Σουσίτσας, Μαντζόβου, Δερεϊ-μουσλήμ καὶ Χιρσόβου, καθ' ὅσον μόνον γνῶσται τῶν ἐνταῦθα μερῶν ἡδύνατο νὰ καταστρέψωσι τὰς ἰδιοκτησίας τῶν ὀρθοδόξων, τὰς δὲ ἐν τῷ μεταξύ τοιαύτας τῶν Βουλγάρων οὐδὲ κατ' ἐλάχιστον νὰ βλάψωσι.

Ἐπὶ τούτοις καὶ πάλιν τὴν προστασίαν καὶ βοήθειαν τῆς Ὑ. φιλοστόργου Παναγιότητος ὑπὲρ τῶν σκληρῶς δοκιμαζομένων, γενναίως δὲ ἀμυνομένων καὶ σκοπὸν ἐχόντων ἀτρόμητοι καὶ ἀκλόνητοι ὑποστηρικταὶ καὶ φύλακες τῶν πατρίων νὰ μείνωσι πνευματικῶν Αὐτῆς τέκνων ἀτυχῶν Μελενικίων κτλ.
Μελένικον 4 Μαΐου 1907

13.

Μετὰ χαρᾶς καὶ εὐχαριστήσεως ἀναγγέλλω τῇ Ὑ. Θ. Π. ὅτι ἡ ἐν τῷ ἑλληνοβλαχικῷ χωρίῳ Ράμνα τῆς ταπεινῆς μου ἐπαρχίας ρωμουνίζουσα μερὶς ἅπασα, συνισταμένη ἐξ ἑπτὰ μὲν, ἀλλὰ πολυσυνθέτων, ὡς εἴθισται εἰς τὰ ἐδῶ μέρη, οἰκογενειῶν, ἀποτελουμένη δὲ ἐκ πενήκοντα καὶ πλέον προσώπων, «συναισθανθεῖσα, ὡς λέγει ἐν τῇ πρὸς τὴν ἱερὰν Μητρόπολιν ἀναφορᾷ αὐτῆς, τὴν πλάνην αὐτῆς καὶ ὑπὸ τῶν τύψεων τοῦ συνειδότος ἐνοχλουμένη, μεταμεληθεῖσα ἐκ ψυχῆς καὶ καρδίας ἐπὶ τοῖς μέγροι τοῦδε ἁμαρτήμασιν αὐτῆς, ἐπανῆλθεν εἰς τοὺς κόλπους τῆς μητρὸς Μ. τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας, ἀναγνωρίσασα καὶ πάλιν ὡς καὶ πρότερον ὡς ἀνωτάτην πνευματικὴν αὐτῆς Ἀρχὴν τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον καὶ τὴν ἱερὰν Μητρόπολιν Μελενίκου».

Ἐπὶ τούτοις κτλ.

2 Αὐγούστου 1907.

14.

ΔΙΑΜΑΡΤΥΡΙΑ ΚΟΥΤΣΟΒΛΑΧΩΝ

Κοινότητος Ράμνας

τῆς Ἐπαρχίας Μελενίκου

Παναγιώτατε Δέσποτα,

Οἱ βαθυσεβάστως ὑποσημειούμενοι κάτοικοι τοῦ χωρίου Ράμνας τῆς θεοσώστου ἐπαρχίας Μελενίκου, πιστὰ καὶ ἀφωσιωμένα τέκνα τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου καὶ πιστοὶ ὑπήκοοι τῆς Α.Α.Μ. τοῦ Κραταιοτάτου ἡμῶν Ἀνακτος Σουλτάν Ἀβδουλ Χαμητ Χάν, διὰ τῆς ταπεινῆς ἡμῶν ταύτης καθυποβάλλομεν τῇ Ὑμ. Θειοτάτῃ Παναγιότητι, ὅτι ἀνέκαθεν ὑπὸ τὴν κραταιὰν αἰγίδα τοῦ Ἀνακτος καὶ τὰς εὐχὰς καὶ εὐλογίας τῆς φιλοστόργου ἡμῶν Μητρὸς Μεγάλῃς τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας πιστοὶ ἐμμένοντες εἰς τὰ πάτρια, καίτοι ἐν τοῖς οἴκοις ἡμῶν, ὡς ἑλληνοβλαχοὶ, ὁμιλοῦμεν ἑλληνοβλαχικόν τι γλωσσικὸν ἰδίωμα ὅλως ἀνόμοιον τῇ ρωμουνικῇ γλώσσῃ, ἐν τε ταῖς σχολαῖς ἡμῶν, ἀπ' αἰῶνων, καὶ ἐν ταῖς ἐκκλησίαις καὶ ταῖς κατ' οἶκον ἱεραῖς τελεταῖς χρώμεθα μόνῃ τῇ ὑπὸ τῶν σεπτῶν Πατριαρχείων καθιερωμένη ἑλληνικῇ γλώσσῃ.

Κατὰ συνέπειαν, διακηρύττοντες ἡμᾶς αὐτοὺς Ἑλληνας ὀρθοδόξους (Ροῦμ) καὶ βεβαιοῦντες τὴν ἀκράδαντον ἡμῶν πίστιν καὶ ἀφοσίωσιν πρὸς τὴν Μητέρα Ἐκκλησίαν καὶ τὰς πατρικὰς παραδόσεις, ἀποκηρύττομεν δημοσίᾳ τὰς ἀνοσίους ἐνεργείας τῆς ρωμουνικῆς προπαγάνδας, ἧτις, διὰ τῶν ἐπὶ τῶν δακτύλων ἀριθμουμένων ὀργάνων τῆς, προσπαθεῖ νὰ εἰσαγάγῃ, ἐν τε τῇ ἐκκλησίᾳ καὶ τῇ σχολῇ ἡμῶν, τὴν ρωμουνικὴν γλῶσσαν, ἧτις ὅλως ξένη καὶ ἀκατάληπτος τυγχάνει εἰς ἡμᾶς καὶ διὰ τῆς ὁποίας μόνον ζιζάνια καὶ ταραχαὶ καὶ σύγχυσις θέλει ἀναφυῆ μεταξὺ ἡμῶν πρὸς ζῆμίαν τῶν τε ἐκκλη-

σιαστικῶν καὶ τῶν ὑψηλῶν τοῦ σεβαστοῦ ὀθωμανικοῦ Κράτους συμφερόντων.

Καθικετεύοντες τὴν Ὑμ. Θ. Παναγιότητα, ἵνα λάβῃ ὑπ' ὄψιν τὴν διακήρυξιν καὶ τὴν διαμαρτυρίαν ἡμῶν ταύτην καὶ φροντίσῃ Αὕτη ὅπως ἀπαλλαγῶμεν τῶν ἀνιαρῶν ἐνοχλήσεων τῶν ἀργυρωνήτων ὀργάνων τῆς ρωμουικῆς προπαγάνδας, ἀσπαζόμεθα υἱικῶς τὴν παναγίαν Αὐτῆς δεξιάν καὶ διατελοῦμεν τέκνα πιστὰ καὶ ἀφωσιωμένα.

Ἐν Ράμνα τῇ 15 Φεβρουαρίου 1907

Οἱ κάτοικοι Ράμνας

Ἔπονται αἱ ὑπογραφαὶ καὶ σφραγίδες
τοῦ ἱεροῦ κλήρου, τῆς μικταροδημογεροντίας,
τῆς ἐφοροεπιτροπῆς καὶ 78 ἐγκρίτων κατοίκων.

15.

Τὴν 31ην παρελθόντος μηνὸς Ἰουλίου συμμαχία βουλγαρικὴ, ἀποτελουμένη ἐκ τριάκοντα ὄλων προσώπων, ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν βουλγάρου ἀξιωματικοῦ, Τσοδομῖρ καλουμένου, ἐκρύπτετο ἐν τῷ σχισματικῷ χωρίῳ Δερέϊ Μουσλήμ, μόλις μίαν ὥραν ἀπέχοντι τοῦ Μελενίκου· ἐννοηθεῖσα δὲ ὑπὸ τοῦ αὐτοκρατορικοῦ στρατοῦ καὶ πολιορκηθεῖσα ὑπ' αὐτοῦ, κατεστράφη καθ' ὀλοκληρίαν. Πρὸς ἐξέλεγχξιν δὲ τῶν ἐκ τῆς πυρκαϊᾶς γενομένων ζημιῶν μετέβησαν ἐπὶ τόπου ὃ τε Γάλλος ἀξιωματικὸς M. Sarrou καὶ ὁ ἐν Δεμίρ—Ἰσσάρ στρατιωτικὸς διοικητής, ὀνόματι Χαμδῆ ἐφέντης· ὁ δεῦτερος ἐπανελθὼν εἰς Δεμίρ—Ἰσσάρ ἐπληροφόρησέ με ὅτι οἱ κακοῦργοι βουλγαροαντάρται, πλὴν τῶν ἄλλων σχεδίων τὰ ὅποια εἶχον νὰ ἐκτελέσωσιν, εἶχον καὶ τὸν σκοπὸν νὰ μὲ δολοφονήσωσι, μαθόντες ὅτι κατ' ἐκείνας τὰς ἡμέρας θὰ μετέβαινον εἰς Μελενίκον πρὸς ἐπιτέλεισιν τεσσαρακονθήμερου μνημοσύνου Μελενικίου τινὸς Γεωργίου Βοεβόδα καλουμένου, διὰ διαθήκης κληροδοτήσαντος εἰς τὴν κοινότητα μίαν οἰκίαν καὶ 40 λίρας.

Ἐπειδὴ δέ, Παναγιώτατε, δὲν εἶναι ἡ πρώτη φορὰ καθ' ἣν μανθάνω ὅτι οἱ κακοῦργοι καὶ δολοφόνοι Βούλγαροι ἐνεδρεύουσι πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦ νὰ μὲ φονεύσωσι, διὰ τοῦτο, παρακαλῶ Αὐτὴν ὅπως εἰδοποιήσῃ τὸ τοιοῦτον τῇ σεβ. Αὐτοκρατορικῇ Κυβερνήσει καὶ ἐξαιτήσῃται παρ' Αὐτῆς τὴν, κατὰ τὸ δυνατόν, προστασίαν καὶ ἐξασφάλισίν μου, εἰ καὶ ὡς στρατιώτης τῆς Ἐκκλησίας καὶ πιστὸν καὶ ἀφωσιωμένον τέκνον αὐτῆς, ὑπακούσας εἰς τὴν φωνὴν Αὐτῆς καὶ ἀναλαβὼν τὴν πνευματικὴν διακυβέρνησιν τῆς ἐπικαίρου καὶ ἐπικινδύνου ἐπαρχίας Μελενίκου, εἶχον ὑπ' ὄψει ὅτι ὀφείλω νὰ προκινδυνεύσω ἐν τῇ προασπίσει καὶ ὑποστηρίξῃ τῶν θρησκευτικῶν καὶ πνευματικῶν συμφερόντων αὐτῆς.

Ἐν Δεμίρ—Ἰσσάρ τῇ 9 Αὐγούστου 1907.

16.

Ἐπιθέσεις καὶ φόνοι
 διαπραχθέντες ὑπὸ τῶν Βουλγάρων
 εἰς τὴν ἐπαρχίαν Μελενίκου
 κατ' Ὀκτώβριον 1907

- 16 Ὀκτωβρίου (1907). Μεταξὺ Ὀσμανιᾶ καὶ Πετριτσίου, Βούλγαροι ἐφόνευσαν τὸν ἐξ Ὀσμανιᾶ καταγόμενον ἠμωαμεθανὸν Ἀχμέτ μετὰ τῆς συζύγου του, μεταβαίνοντας εἰς Πετριτσί.
- 18 Ὀκτωβρίου Παρὰ τὸ χωρίον Κονάρεζι (καζᾶ Πετριτσίου) ἐφονεύθησαν ὑπὸ βουλγαρικῆς συμμορίας 3 ἠμωαμεθανοί.
- 19 Ὀκτωβρίου Εἰς τὸ χωρίον Δεσποτίτσα τῆς Ἄνω Τζουμαγιᾶς ἐδολοφονήθη ὁ διδάσκαλος Νικόλαος.
- 20 Ὀκτωβρίου Συμμορία ἐκ Βουλγαρίας προσέβη εἰς ἐπίθεσιν κατὰ τοῦ ἑλληνοβλαχικοῦ ποιμενικοῦ συνοικισμοῦ τοῦ Βαζόβου, τοῦ τμήματος Μελενίκου.
- Βούλγαροι κομῖται μεταβάντες εἰς τὸ ἐν τῇ ὑποδιοικήσει Πετριτσίου χωρίον Σμολάρ, οἰκούμενον ἐξ ὀρθοδόξων καὶ ὀθωμανῶν, ἐφόνευσαν τρεῖς ὀθωμανούς.

17.

Μετὰ βαρυαλγούσης ψυχῆς καὶ καρδίας, βαρυνθεὶς πλέον νὰ διαπαντῶ δυστυχήματα ἐκ τῆς αἰμοσταζούσης ταπεινῆς ἐπαρχίας μου, ἀγγέλλω τῇ Ὑ.Θ.Π. ὅτι ὁ τέως διδάσκαλος ἐν τῷ ἀρρεναγωγείῳ Μελενίκου καὶ ἱεροψάλτης τῆς ἐκκλησίας τῆς Μητροπόλεως αἰμίμητος Εὐάγγελος Γεροβασιλείου, νεωστὶ δὲ διορισθεὶς ἐν Β. Τζουμαγιᾶ ὡς διδάσκαλος, τὴν προπαρελθοῦσαν Πέμπτην Ἰ τρέχοντος ἀναχωρήσας ἐκ Β. Τζουμαγιᾶς περὶ ὥραν θὴν τῆς ἡμέρας τουρκιστὶ πρὸς ἐπίσκεψιν τῆς οἰκογενείας αὐτοῦ διαμενούσης ἐν Πετριτσί, δὲν ἔφθασεν εἰς τὸν πρὸς ὄν ὄρον. Μετὰ δέκα πέντε δὲ ἡμέρας ἀπὸ τῆς ἐξαφανίσεως αὐτοῦ, εὐρέθη ὁ νεκρὸς αὐτοῦ μεταξὺ τοῦ χωρίου Σπατόβου καὶ Β. Τζουμαγιᾶς, εἰς τόπον πολὺ συχνάζόμενον καὶ ὑπὸ τῶν ἐπισκεπτομένων τὰ ἄνω μέρη καὶ ὑπὸ τῶν ἐξερχομένων χωρικῶν πρὸς ἐργασίαν ἀνά τοὺς ἀγρούς, ἀλλ' οὐδεὶς εἶδε μέχρι τοῦδε αὐτόν, καίτοι πολλοὶ διήλθον ἐκεῖθεν. Φαίνεται λοιπὸν ὅτι ὁ ἀρχαῖος καὶ εὐδοκιμώτατος σκαπανεὺς τῶν ἑλληνικῶν γραμμάτων αἰόιδιμος Ε. Γεροβασιλείου, αἰχμαλωτισθεὶς καθ' ὁδὸν ὑπὸ τῶν μυσαρῶν ὀργάνων τῆς θηριώδους βουλγαρικῆς προπαγάνδας, μένεα πνεύσεως κατὰ τοῦ φιλογενεστάτου καὶ τὰ πάτρια ἀγρύπνως φρουροῦντος ἔθνομάρτυρός μας καί, ἀπαχθεὶς εἰς χρυσφύγετόν τι αὐτῶν, ἐκρατήθη ἐκεῖ ἐπὶ 10—12 ἡμέρας, ἀγρίως καὶ ἀπανθρώπως κατὰ τὸ διάστημα τοῦτο δερό-

μενος καὶ βασανιζόμενος· καθ' ὅσον οἱ ὑπὸ τῆς σεβ. Ἀρχῆς ἀποσταλέντες ἰατροὶ πρὸς ἐξέτασιν τοῦ νεκροῦ διεπίστωσαν ὅτι ὁ θάνατος ἐπῆλθε πρὸ μιᾶς ἢ δύο ἡμερῶν οὐχὶ δὲ ἐκ πληγῆς μαχαίρας ἢ ἄλλου ὄπλου, ἀλλ' ἐκ διαρκῶν καὶ βαναύσων ξυλοκοπημάτων, καὶ κατόπιν ἐρρίφθη ἐκεῖ πρὸς παραπλάνησιν τῆς δικαιοσύνης.

Ὁ ἀλήστου μνήμης ἐθνομάρτυς, Παναγιώτατε, ἐκ Λιτοχωρίου τῆς ἐπαρχίας Κίτρους ὁρμώμενος καὶ ἀπὸ δεκαπενταετίας ἐν διαφόροις πόλεσι τῆς ἐπαρχίας Μελενίκου καὶ ἐν τισι γειτονικαῖς μετὰ ζήλου καὶ ἀφοσιώσεως διδάξας, ἐπεδείξατο αὐταπαρνησίαν καὶ φιλογένειαν ἀπεριόριστον, προθυμότετος πάντοτε νὰ συμβουλευῆ τὴν νεολαίαν καὶ ὑπερασπίζη μετ' αὐτοθυσίας τὸ καλῶς ἐννοούμενον συμφέρον πάσης Κοινότητος ἐν ἣ ἐκαλεῖτο νὰ διδάξη ἢ διευθύνῃ τὰς σχολὰς αὐτῆς. Νυμφευθεὶς δὲ ἀπὸ δωδεκαετίας ἐν Πετριτση καὶ ἐγκατασταθεὶς ἐν αὐτῇ, ἐμόχθησεν ὑπερανθρώπως πρὸς ἀναδιοργάνωσιν καὶ ἀναμόρφωσιν τῆς ἐκεῖσε Κοινότητός μας, ἀγαπήσας αὐτὴν ὡς ἄλλην πατρίδα του, ἐν ἣ ἐγκαταλείπει πέντε ἀνήλικα ὄρφανὰ τέκνα, ὧν τὸ μεγαλύτερον μόλις ἄγει τὸ 10ον ἔτος.

Ἡ ἀπώλεια αὐτοῦ, Παναγιώτατε, διὰ τὴν ἐπαρχίαν Μελενίκου εἶναι μεγίστη, καθ' ὅσον ὁ πολύκλαυστος Εὐάγγελος Γεροβασιλείου διεκρίνεται ὄχι μόνον ὡς δόκιμος ἱεροψάλτης καὶ διδάσκαλος, ἀλλ' ὡς μετὰ φλογεροῦ αἰσθήματος προσπαθῶν νὰ μεταδώσῃ εἰς τὰς ἀπαλὰς τῶν παίδων καρδίας τὴν ἀγάπην καὶ τὸν ἔρωτα πρὸς τὰ ἑλληνικὰ γράμματα καὶ τὴν προγονικὴν ἡμῶν σοφίαν. Ἡ θυσία αὐτοῦ εἶναι θυσιὰ μεγάλη, τὸ αἷμα αὐτοῦ εἶναι αἷμα πολύτιμον, καὶ εἶθε δι' αὐτοῦ νὰ μᾶς ἀπαλλάξῃ ἢ θεία Πρόνοια πλέον ἀγρίων καὶ δολοφόνων ἐχθρῶν καὶ νὰ σώσῃ ἀπὸ τῆς βαναυσότητος καὶ κακουργίας αὐτῶν τὸ ἐπὶ τόσα ἔτη δεινῶς δοκιμαζόμενον εὐσεβὲς ἡμῶν Γένος.

Ἐπὶ τούτοις κτλ.

Δεμίρ—Ἰσάβ 15 Νοεμβρίου 1907

18.

Ἐν τῇ πρὸς τὴν Ὑ. Θ. Π. τελευταίᾳ μου, σχετικῶς πρὸς τὸν κατόπιν ἀνηκούστων κακώσεων καὶ βασάνων μαρτυρικὸν θάνατον τοῦ ἀειμνήστου διδασκάλου Εὐαγγέλου Γεροβασιλείου, ἔλεγον ὅτι ἡ ἀπώλεια αὐτοῦ δι' ἡμᾶς εἶναι μεγίστη καὶ τὸ αἷμα πολύτιμον καὶ ἠυχόμεν ὅπως ἀπαλλαγῇ τὸ εὐσεβὲς ἡμῶν γένος βαναύσων, ἀγρίων καὶ αἰμοχαρῶν ἐχθρῶν, τῆς βουλγαρικῆς προπαγάνδας.

Δυστυχῶς ὅμως, Παναγιώτατε, αἱ ἐλπίδες καὶ ἡ εὐχή μου ἐκεῖνη διεψεύσθησαν ὑπὸ τῶν πραγμάτων, ὡς δῆλον γίνεται ἐκ τοῦ ἐσωκλειστοῦ καταλόγου τῶν ἐπιθέσεων, τῶν βιαιοπραγιῶν καὶ τῶν ἀπανθρώπων κακουργημάτων, τῶν κατὰ τὸν ἐκπνεύσαντα ἤδη μῆνα Νοέμβριον διαπραχθέντων ἐν

τῆ ἐπαρχία μου ὑπὸ τῶν βεβήλων ἐχθρῶν τῆς Ὁρθ. Ἐκκλησίας καὶ αὐτῆς τῆς Αὐτοκρ. Κυβερνήσεως.

Ἡ ἀσφάλεια, Παναγιώτατε, ἐν τῇ ταπεινῇ μου ἐπαρχία, ὀλοτελῶς διασαλεύθη, διότι, καὶ αὐτῶν τῶν πολιτικῶν τε καὶ στρατιωτικῶν Ἀρχῶν τοῦ τόπου μαρτυρουσῶν τὸ τοιοῦτον, πάντες σχεδὸν οἱ τὸ ὄνομα τοῦ Βουλγάρου φέροντες, ἀνεξαιρέτως ἡλικίας καὶ τάξεως, μετεβλήθησαν εἰς δημίους ἐπιδιώκοντας τὴν ἀνηλεῆ σφαγὴν καὶ ἐξαφάνισιν Ὁρθοδόξων καὶ Ὀθωμανῶν. Οἱ ἄγριοι οὗτοι ἄνθρωποι ἀποδεικνύονται ὡς ἔχοντες τὰ ἐνστικτα τῶν τίγρεων καὶ ἡ θεά τοῦ ρέοντος αἵματος καθιστᾷ αὐτοὺς ἔτι περισσότερον μανιώδεις. Αἱ ἔξωθεν τοῦ Μελενίκου καὶ Δεμίρ - Ἰσσαρίου λαβοῦσαι χώραν ἐπιθέσεις ἀποδεικνύουσιν ὅτι τὰ τέρατα ταῦτα ὀλονὲν πρὸς τὰ κέντρα τῶν πόλεων προσεγγίζουσι καὶ πανικὸς ἐπικρατεῖ μεταξὺ τοῦ ὀρθοδόξου πληρώματος, τοῦ ὁποίου ἡ πρὸς τὰ πάτρια ἀφοσίωσις καὶ τὸ πρὸς τὴν ὀρθόδοξον πίστιν ζωηρὸν πῦρ δὲν θὰ δυνηθῆ οὐδὲ χεῖμαρρος αἵματος νὰ διασαλεύσῃ ἢ κατασβέσῃ.

Ἐπὶ τούτοις κ.τ.λ.

Ἐν Δεμίρ - Ἰσσαρίῳ 1 Δεκεμβρίου 1907

19.

Κ Α Τ Α Λ Ο Γ Ο Σ

τῶν ἐπιθέσεων καὶ φόνων τῶν ὑπὸ τῶν Βουλγάρων διαπραχθέντων κατὰ τὸν μῆνα Νοέμβριον 1907 ἐν τῇ ἐπαρχία Μελενίκου.

1. Ἐξωθεν τῆς Β. Τζουμαγιᾶς ἐφονεύθη ὁ διδάσκαλος Εὐάγγελος Γεροβασιλείου.

6. Εἰς τὸ χωρίον Γάβριντσα τῆς ὑποδιοικήσεως Πετρίτσης, δύο Ὀθωμανοί.

14. Ἐπίθεσις εἰς τὸ χωρίον Ὁρμὰν Τσιφλικ τρεῖς ὥρας ἀπέχοντος τοῦ Μελενίκου καὶ φόνος 8 Ἀλβανῶν καὶ 10 ἀδιγγάνων Ὀθωμανῶν.

15. Ἐπίθεσις καὶ πυρπόλησις πέντε οἰκιῶν τοῦ χωρίου Μαρικώστενας τῆς ὑποδιοικήσεως Μελενίκου, μετὰ φόνου 2 ἀνδρῶν καὶ μιᾶς γυναικός.

22. Φόνος ἑνὸς ἐκ τοῦ ὀρθοδόξου χωρίου Ράμνης, ὀνόματι Μιχαήλ, καὶ τραυματισμὸς ἑτέρου, ὀνόματι Γεωργίου, παρὰ τὸ Ἐρνίκιοι τῆς διοικήσεως Σερρῶν.

25. Ἐπίθεσις καὶ πυροβολισμὸς ἔξωθεν τοῦ Μελενίκου εἰς δεκάλεπτον ἀπόστασιν, εὐτυχῶς ἀνεπιτυχῶς, κατὰ τοῦ Γεωργίου Κεσσίπη.

29. Φόνος δύο ἀγροφυλάκων τοῦ χωρίου Σφετιβράτς, δύο ὥρας ἀπέχοντος τοῦ Μελενίκου.

Ἐν Δεμίρ - Ἰσσαρίῳ τῇ 1 Δεκεμβρίου 1907

20.

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ

τῶν ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Μελενίκου διαπραχθέντων κακουργημάτων τῶν μελῶν τοῦ βουλγαρικοῦ κομιτάτου κατὰ τὸν μῆνα Δεκέμβριον 1907.

- 1 Δεκεμβρίου. Ἐπίθεσις κατὰ τοῦ Ἰωάννου Ἀλεξίου Σαμαρᾶ, κατοικοῦ Κρουσόβου, τρίωρον ἀπέχοντος τοῦ Δεμίρ - Ἰσσαρίου, εὐτυχῶς ἀνεπιτυχῆς, ὑπὸ πέντε Βουλγάρων ἀνταρτῶν παρὰ τὸ χωρίον Γερμάνιον, ἡμίωρον ἀπέχον τοῦ Δεμίρ - Ἰσσαρίου, καὶ φόνος τοῦ βουλγάρου Ἀθανασίου Γκιούρα ὑπὸ τῆς αὐτῆς συμμορίας, διότι δὲν ἐμαρτύρησεν οὗτος εἰς τοὺς κακούργους τὴν ταυτότητα τοῦ ἄνω λεχθέντος Ἰωάννου Ἀλεξίου Σαμαρᾶ, εἰπὼν ὅτι δὲν τὸν γνωρίζει.
- 2 Δεκεμβρίου. Ἐπίθεσις, εὐτυχῶς καὶ πάλιν ἀνεπιτυχῆς, ὑπὸ 15μελοῦς βουλγαρικῆς συμμορίας ἐναντίον τοῦ προὔχοντος τοῦ χωρίου Σερπανίου ἔλληνος ὀρθοδόξου Σφέτκου.
- 11 Δεκεμβρίου Καταδίωξις τῶν ποιμένων Νάκη Κώστα Γιώτη καὶ Στεργίου Κώστα Γιώτη ἐκ τοῦ ὀρθοδόξου χωρίου Ράμνας ὑπὸ 10μελοῦς βουλγαρικῆς συμμορίας καὶ ἀρπαγὴ πεντήκοντα αἰγῶν αὐτῶν.
- 15 Δεκεμβρίου. Ἐπίθεσις ὑπὸ αἰμοβόρου βουλγαρικῆς συμμορίας ἐν τῷ χωρίῳ Μανδιρτζίκ, παρὰ τὰ Πορρωῖα, καὶ φόνος τεσσάρων χριστιανῶν ὀρθοδόξων μιᾶς οἰκογενείας, ἦτοι πενθερᾶς 50 ἐτῶν, γαμβροῦ 28 ἐτῶν καὶ δύο θυγατέρων 8 καὶ 4 ἐτῶν.
- 20 Δεκεμβρίου. Ἐπίθεσις κατὰ τῆς οἰκίας τοῦ ἐν Θεσ)νίκῃ διαμένοντος ἔξ Ἄνω Πορρωῖων ὀρμωμένου Στεργίου ἢ Γήσου Ἰωάννου Τζαμπάση, ὑπὸ ὄργανον τοῦ βουλγαρικοῦ κομιτάτου, Σλογιὰν Πέτρε ὀνόματι, τραυματίσαντος, εὐτυχῶς ἀκινδύνως, τὸ θῦμα του.

21.

Ἐπιθέσεις καὶ φόνοι
 διαπραχθέντες ὑπὸ βουλγαρικῶν συμμοριῶν
 ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Μελενίκου
 κατὰ τὸν μῆνα Ἰανουάριον 1908

- 1 Ἰανουαρίου. Ἐπίθεσις ἐν Γενῆ-Τζιφλικ Μελενίκου ὑπὸ 10μελοῦς βουλγαρικῆς συμμορίας, ἥτις ἐπὶ 6 1/2 ὥρας ἐπολεμεῖτο ὑπὸ τῶν ἐντὸς τοῦ τσιφλικίου, καὶ ἥτις ἀπώλεσε (;) ἐκ τῶν μελῶν

- αὐτῆς, ὡς δύναται τις εἰκάσαι ἐκ τῶν ἰχνῶν τοῦ αἵματος, τὰ ὅποια ἔφθασαν μέχρι τοῦ χωρίου Καπατόβου καὶ ἦτις ἀνεχώρησε πυρπολήσασα τὴν ἀποθήκην τοῦ σίτου καὶ ἀραβοσίτου.
- 1 Ἰανουαρίου. Εἰς τὸ χωρίον Βίσιμ Πετρίτισης ἐφονεύθη ὑπὸ βουλγαρικῆς συμμορίας εἷς ἑξαρχικός, ἐπὶ τῷ λόγῳ ὅτι, ἐνῶ ἦτο χωροφύλαξ, δὲν παρεῖχε τὰς ὑπὸ τοῦ κομιτάτου ἐπιβεβλημένας ὑποχρεώσεις.
- 1 Ἰανουαρίου. Εἰς τὸ τσιφλίκιον Καρᾶ-Σοῦ τῆς Ἄνω Τζουμαγιᾶς βούλγαροι χωρικοὶ ἐφόνευσαν τὸν ἑλληνόβλαχον Κώσταν.
- 5 Ἰανουαρίου. Πενταμελὴς βουλγαρικὴ συμμορία εἰς τὸ χωρίον Μέτσκεβον Μελενίκου περιεκυκλώθη ὑπὸ τοῦ στρατοῦ, ἀλλὰ, τῇ παρεμβάσει τῶν χωρικῶν, διέφυγεν, ἔνεκα τῆς νυκτός, τὴν σύλληψιν.
- 5 Ἰανουαρίου. Ἐτέρα βουλγαρικὴ συμμορία ἐφόνευσεν ἐν τῷ χωρίῳ Δελῆ-Χασάν-Μαχαλέ, τὸν χωρικὸν Βάνε.
- 5 Ἰανουαρίου. Τὴν αὐτὴν ἑσπέραν δέ, ὑπὸ τῆς ἰδίας συμμορίας, κατὰ τὴν θέσιν Ἀκίντζαλη, δύο ὥρας μόνις ἀπέχουσαν τοῦ ἀνωτέρω χωρίου Δελῆ-Χασάν-Χαχαλέ, ἐρρίφθη βόμβα κατὰ τῆς σιδηροδρομικῆς ἀμαξοστοιχίας, εὐτυχῶς ἀνεπιτυχῶς.
- 8 Ἰανουαρίου. Ὑπὸ 10μελοῦς βουλγαρικῆς συμμορίας ἐπυρπολήθησαν 20 βλαχοποιμενικαὶ καλύβαι ἐν τῇ περιφερείᾳ Ἄνω Τζουμαγιᾶς.
- 14 Ἰανουαρίου. Εἰς τὸ χωρίον Λίτσιε τῆς περιφερείας Ἄνω Τζουμαγιᾶς 7μελὴς συμμορία, ὑπὸ τὸν ἀρχηγὸν Χρηῆστε, ἐφόνευσεν τὴν σύζυγον Νάτσου τινός, ἀφ' οὗ ἐκόρεσε τὰ ἀσελγῆ πάθη τῆς ἐπ' αὐτῆς.
- 15 Ἰανουαρίου. Παρὰ τὴν θέσιν Γράτζην, μεταξύ Ἠγουμένισας καὶ Κάτω Ρίβνιτσας, τῆς περιφερείας Πετρίτισης, βούλγαροι λησταντάρται ἐφόνευσαν τρεῖς χωρικοὺς ὀθωμανούς.
- 16 Ἰανουαρίου. Εἰς τὸ χωρίον Κύρνοβον, τῆς ὑποδιοικήσεως Πετρίτισης, ἐφονεύθη ὑπὸ βουλγάρων εἷς ἑξαρχικός.
- 20 Ἰανουαρίου. Εἰς τὸ χωρίον Σμολάρι, τῆς περιφερείας Πετρίτισης, ἐφονεύθη ὁ ἀρχαῖος διδάσκαλος καὶ κατοπιν ἀντάρτης σχισματικὸς Κωνσταντῖνος, ὑπὸ σχισματικῶν, ὑπὸ τὴν ὁδηγίαν τοῦ νῦν βουλγαροδιδασκάλου, υἱοῦ τοῦ ἐκ Πετρίτισης Θεοδώρου Ἄλγου.
- 24 Ἰανουαρίου. Ὀκταμελὴς βουλγαρικὴ συμμορία, ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ ἐκ Κολεσόβου Στόγιου, συνεπλάκη μετὰ τοῦ στρατοῦ παρὰ τὸ χωρίον Τσερβίστα τῆς ὑποδιοικήσεως Δεμίρ Ἰσσάρ κατε-

- σχέθησαν πολλὰ πολεμοφόδια καὶ ἔγγραφα ἐπιλήψιμα.
- 27 Ἰανουαρίου. Ἐν τῷ χωρίῳ Μποντόβφ τῆς περιφερείας Μελενίκου, ἐξηφανίσθη ὁ μελενίκιος Ἀνδρέας Χασάπης, 28 ἐτῶν, ἔγγαμος μετὰ τριῶν τέκνων.
- 27 Ἰανουαρίου. Ἐν τῷ χωρίῳ Καλημάντζα τῆς ὑποδιοικήσεως Μελενίκου, ὁ αὐτοκρατορικὸς στρατὸς συνέλαβε χωρικὸν μεταφέροντα χοίρινον κρέας, ἐντὸς δὲ τοῦ κρέατος εὔρε διάφορα ἐπιλήψιμα ἔγγραφα.
- 28 Ἰανουαρίου. Συμμορία βουλγαρικὴ ἔκαυσε τὰ λουτρὰ μετὰ τοῦ χανίου τῆς Μαρικώστενας.

22.

Ἐπιθέσεις καὶ φόνοι
διαπραχθέντες ὑπὸ βουλγαρικῶν συμμοριῶν
κατ' Ὀρθοδόξων Ἑλλήνων, Ὄθωμανῶν καὶ Βουλγάρων Ἐξαρχικῶν
ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Μελενίκου
κατὰ Φεβρουάριον 1908

Τῇ 7 Φεβρουαρίου ἐπετέθη κατὰ τοῦ παραστρουμονίου χωρίου Τοπόλιτσα, τῆς περιφερείας Πετρίτσης, ὁ λησταντάρτης Κῶττος μετὰ ἕξ ὀπαδῶν αὐτοῦ· ἀλλ' ἐγκαίρως λαβὼν γνῶσιν τοῦ γεγονότος ὁ αὐτοκρ. στρατὸς, τὸν μὲν Κῶττον καὶ τοὺς ὀπαδοὺς αὐτοῦ φεύγοντας ἐφόνευσε, πολλὰ δὲ ἐπ' αὐτῶν ἐπιλήψιμα ἔγγραφα κατέσχε.

Αὐθήμερόν, ληστανταρτικὴ βουλγαρικὴ συμμορία, ἕξ 22 κακούργων συγκειμένη καὶ σχεδιάζουσα νὰ ἐπιτεθῆ κατὰ τῆς ἑλληνικῆς κοινότητος Πετρίτσης, συνητήθη μετὰ στρατοῦ παρὰ τὸ χωρίον Κάτω Ρίβνιτσα, τῆς περιφερείας Πετρίτσης, καὶ κατεστράφη ὀλοτελῶς μετὰ τῶν δύο αὐτῆς ἀρχηγῶν Μανῆς ἐκ Στνίκιοι καὶ Βασίλ ἐκ Μάλεσλη. Ἐν τῇ συναφθείσῃ μάχῃ ἔπεσαν μαχόμενοι δύο στρατιῶται καὶ εἷς μιλαζίμης ἐπληγώθη. Οἱ ἕξ ἐκ τῶν 22 δὲν ἀνεγνωρίσθησαν, οἱ δὲ λοιποὶ κατήγοντο ἐκ Στρουμνίτσης καὶ Κιοπρουλή, μεταξὺ τῶν ὁποίων δύο ἐν ἐνεργείᾳ διδάσκαλοι Πετρίτσης, εἷς πρῶν ἱερεὺς Πετρίτσης καὶ εἷς ὑποδηματοποιός, ἐπίσης ἐκ Πετρίτσης, καὶ γυναικάδελφος τοῦ ἐκ Β. Τζουμαγιᾶς σχισματικοῦ ἱερέως.

- Τῆ 10 Φεβρουαρίου, ἔξωθεν τοῦ Μελενίκου, συνελήφθη ὁδηγὸς βουλγαρικῆς συμμορίας φέρων ἐπιστολὴν τοῦ βουλγαρικοῦ κομιτάτου πρὸς τὸ σχισματικὸν χωρίον Μάντζοβον, μίαν ὥραν ἀπέχον τοῦ Μελενίκου. Ὁ ἐν λόγῳ κακοῦργος ὡμολόγησεν ὅτι ἐν τῷ χωρίῳ Ἄνω Σουσίτσα, ἡμίσειαν ὥραν ἀπέχοντι τοῦ Μελενίκου, ἐκρύπτετο 12μελὴς λησταναρτικὴ συμμορία τοῦ Σανδάνσκη, ἐν τῇ οἰκίᾳ τοῦ Δίνα Μπαρίκου· καὶ περιεκυκλώθη μὲν τὸ χωρίον, ἀλλ' ἡ συμμορία προέλαβε καὶ ἀνεχώρησε, συνελήφθησαν πολλοὶ ὅμως ὑποποιοί, ἐν οἷς καὶ ὁ ἐν λόγῳ λησταποδόχος Μπαρίκος.
- Τῆ 20 Φεβρουαρίου, εἰς τὸ χωρίον Πιπέρονιτσα τῆς περιφερείας Δεμίρ-Ἰοσάρ, 8μελὴς βουλγαρικὴ συμμορία ἔκαυσε δύο οἰκίας σχισματικῶν καὶ ἐφόνευσε τὸν ἰδιοκτῆτην τῆς μιᾶς μετὰ τῶν δύο αὐτοῦ τέκνων.
- Τῆ 22 Φεβρουαρίου, εἰς τὸ χωρίον Βογορόβιτσα, τῆς περιφερείας Πετρίτσης, 12μελὴς βουλγαρικὴ συμμορία ἐφόνευσε τρεῖς σχισματικούς.
- Τῆ 23 Φεβρουαρίου εἰς Ποροίαν ἐδολοφονήθη ὑπὸ βουλγαρικῆς συμμορίας ὀρθόδοξος ἑλληνόπαις 12έτης.
- Τῆ 28 Φεβρουαρίου, συμμορία βουλγαρικὴ, ὑπὸ ἀγνώστου ἀριθμοῦ κακούργων συγκειμένη, ἐπετέθη ἐναντίον τοῦ σχισματικοῦ χωρίου Βρέζνιτσα, τῆς περιφερείας Πετρίτσης καὶ ἐφόνευσε δύο σχισματικούς, ἐπειδὴ οὗτοι ἀνῆκον εἰς τὴν ἀντίθετον μερίδα καί, παρ' ὅλας τὰς προτροπὰς, δὲν ἐπείθοντο ἵνα συμμορφωθῶσι πρὸς τὰς ἰδέας αὐτῶν.
- Τῆ 9 Μαρτίου, παρὰ τὸ βουλγαρικὸν χωρίον Σουσίτσα, τοῦ κατὰ Μελενίκου, ἡ εἰκοσαμελὴς βουλγαρικὴ συμμορία τῶν ἀρχικομιτατζήδων Σανδάνσκη καὶ Κοβαπάρωφ, ἐνεδρεύουσα εἰς ἐπίκαιρον θέσιν, συνεπλάκη μετ' ἀποσπάσματος τοῦ αὐτοκρ. στρατοῦ. Τοὺς βουλγάρους κομιτατζήδες συνώδευον καὶ περὶ τοὺς τριάκοντα βούλγαροι χωρικοὶ ὀπλισμένοι, ἔξ ὧν συνελήφθησαν οἱ ἑννέα. Οἱ χωρικοὶ εἶχον στρατολογηθῆ, ὡς συμπεραίνεται, διὰ τῆς βίας, διὸ καὶ οἱ συλληφθέντες παρέσχον εἰς τὰς Ἀρχὰς λεπτομερεῖς πληροφορίας περὶ τῶν ἐνεργειῶν τῆς συμμορίας καὶ περὶ τῶν συμμετεχόντων καὶ ὑποθαλπόντων αὐτῆν.

23.

Ἐπιθέσεις καὶ φόνοι
διαπραχθέντες ὑπὸ τῶν βουλγαρικῶν συμμοριῶν
ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Μελενίκου κατὰ τὸν μῆνα Μάρτιον 1908

Τῇ 8 Μαρτίου πολυπληθεστάτη βουλγαρικὴ συμμορία ἐξ 90 μελῶν ὑπὸ τὸν Σανδάνσκη ἐφόνευσεν ἐν τῇ θέσει Σπανίτσα, εἰς δῖωρον ἀπὸ τοῦ Μελενίκου ἀπόστασιν, ὀκτὼ στρατιώτας καὶ δύο χωροφύλακας.

Τῇ 31 Μαρτίου πενταμελὴς βουλγαρικὴ συμμορία ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ ἐκ Κολεσόβου Στόϊκου, συνεγχωρίου καὶ συγγενοῦς τοῦ σχισματικοῦ ἱερέως Δεμίρ Χισσάρ, ἐφόνευσεν, ἐν πλήρει ἡμέρᾳ, τὸν ἐκ Ραδόβου ὀρθόδοξον Νικόλαον, καταλαβοῦσα αὐτὸν ἐργαζόμενον ἐν τῷ ἀγρῷ αὐτοῦ, εἰς δεκαπεντάλεπτον μόλις ἀπόστασιν ἀπὸ τοῦ σιδηροδρομικοῦ σταθμοῦ Δεμίρ Χισσάρ.

Ἀθήμερόν, ὑπὸ πολυαρίθμου βουλγαρικῆς συμμορίας ἐφονεύθησαν δύο ἑλληνόβλαχοι ποιμένες ἐξ Ἄνω Ποροῖων τῆς περιφερείας Δεμίρ-Χισσάρ, διότι δὲν ἐπέιθοντο εἰς τὰς προτροπὰς τοῦ παρ' ᾧ ὑπηρετοῦν βουλγάρου Ἡλία, ὅπως δηλωθῶσιν ὡς Βούλγαροι.

24.

Ὅλιγον ἀργά, ἔνεκεν ἀσθενείας μου ἐξ ἐλώδους πυρετοῦ ἀναφανέντος ἐφέτος λίαν ἐνωρίς, συνεπεία τῶν ἀφορήτων καυσόνων, ἀποστέλλων, ἐσωκλείστως, τὸν κατὰ τὸν παρελθόντα Ἀπρίλιον κατάλογον τῶν ἐπιθέσεων καὶ φόνων τῶν διαπραχθέντων ἐν τῇ ταπεινῇ ἐπαρχίᾳ μου ὑπὸ βουλγαρικῶν συμμοριῶν, δηλῶ τῇ Ὑ. Θ. καὶ προσκνητῇ μοι Παναγιότητι, οἱ ἐν τῷ ρηθέντι καταλόγῳ ἀναγραφόμενοι φόνοι εἶναι ἐλάχιστοι ἐν σχέσει πρὸς τοὺς διαπραττομένους ὑπὸ τοῦ θηριωδεστάτου Σανδάνσκη καὶ τῶν ἀγρίων ὀργάνων αὐτοῦ, μεταξὺ τῶν Βουλγάρων. Καθ' ἐκάστην νέους φόνους, ἀπαγχονίσεις καὶ ἐξαφανίσεις ἀνθρώπων διὰ διαφορῶν μέσων μανθάνει καὶ ἀποκαλύπτει ἡ σεβαστὴ Κυβέρνησις, οἱ ὅποιοι τὴν φρίκην καὶ τὴν βδελυγμίαν παντὸς τοῦ ἀνθρώπου προκαλοῦσι κατὰ τοῦ διαπράττοντος τούτους αἰμοχαροῦς κακούργου.

Παρὰ πολλῶν ἀνθρώπων, καθὼς καὶ παρὰ τῶν σεβαστῶν κυβερνητικῶν Ἀρχῶν Μελενίκου, ἔμαθον ὅτι τὸ ἀπαίσιον καὶ ἀνθρωπόμορφον τοῦτο τέρας, τὸ ὁποῖον Σανδάνσκης καλεῖται, ἐν τῇ περιφερείᾳ τῆς δράσεως αὐτοῦ, ἣτις περιλαμβάνει τὸ βόρειον μέρος τῆς ἐπαρχίας Σερρών, ὀλοκλήρους τὰς ἐπαρχίας Νευροκοπίου καὶ Μελενίκου καὶ μέρος τῆς ἐπαρχίας Στρωμνίτζης, δὲν ἀφῆκε ζῶντας οὐδὲ 10% ἐκ τῶν ἀνθρώπων τῶν ἐχόντων ἡλικίαν πεντήκοντα ἐτῶν καὶ ἀνωτέρω.

Ἐκ τῶν ἀνωτέρω εὐκόλως ἐννοεῖται, Παναγιώτατε, πόσος τρόμος κατέχει τοὺς ἀνθρώπους καὶ διατι δὲν καταγγέλλουσιν αὐτόν, ἀλλά, τρόμῳ μᾶλλον ἢ ἀγάπῃ πρὸς αὐτόν, ἐκτελοῦσι τὰς διαταγὰς του.

Ἐπὶ τούτοις κτλ.

Ἐν Μελενίκῳ τῇ 9 Μαΐου 1908

25.

Ἐπιθέσεις καὶ φόνοι
διαπραχθέντες ὑπὸ τῶν βουλγαρικῶν συμμοριῶν
κατὰ τὸν μῆνα Ἀπρίλιον 1908
ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Μελενίκου.

Τῇ 2 Ἀπριλίου, ἡ πενταμελὴς βουλγαρικὴ συμμορία, ἡ τὴν 31 Μαρτίου φονεύσασα τὸν ἐκ Ραδόβου Νικόλαον, ἐπετέθη κατὰ τοῦ ἐκ τοῦ ἰδίου χωρίου ποιμένος Κωνσταντίνου Στοῖλου, ἀνεπιτυχῶς.

Τῇ 10 Ἀπριλίου, δύο Βούλγαροι ἀντάρται ἀπήγαγον τὸν μικτάρην τοῦ χωρίου Τζερέσνιτσας τῆς περιφερείας Μελενίκου· οὗτος ὅμως κατώρθωσε νὰ διαφύγῃ αὐτούς, καί, ἐλθὼν εἰς Μελενίκον, ἀρκετὰς μετέδωκε περὶ αὐτῶν πληροφορίας εἰς τὰς ἐκεῖσε ἀρχάς.

Τῇ 15 Ἀπριλίου, ζαχαροπώλης ἐκ Δεμιρ Ἰσσάρ, Καρᾶ Ἀχμέτ καλούμενος, ἐφονεύθη ὑπὸ δύο ἀνταρτῶν ἐκ τοῦ χωρίου Γερμανίου, διότι δὲν συννεμορφώθη πρὸς τὰς διαταγὰς αὐτῶν νὰ μὴ μεταβαίνη καὶ πωλῇ ζαχαρωτὰ ἐν τῷ χωρίῳ αὐτῶν.

Τῇ 16 Ἀπριλίου, ἐν τῷ χωρίῳ Πουρλίδα τῆς περιφερείας Σερρών, ἐκκλησιαστικῶς εἰς τὴν ἐπαρχίαν Μελενίκου ἀνήκοντι, ἐφονεύθη εἰς Βλάχος ἀγωγιάτης ἐν τῇ καλύβῃ αὐτοῦ.

Τῇ 20 Ἀπριλίου, μεγάλη συμπλοκὴ ἔλαβε χώραν πλησίον τοῦ μοναστηρίου Τσερκόβου τῆς περιφερείας Ἄνω Τζουμαγιᾶς, μεταξὺ τοῦ Αὐτοκρατορικοῦ στρατοῦ καὶ εἰκοσαμελοῦς βουλγαρικῆς συμμορίας, καθ' ἣν ἐφονεύθησαν δύο καὶ ἐπληρώθησαν τρεῖς.

Τῇ αὐτῇ ἡμέρᾳ, δύο ὁμογενεῖς ἐκ Β. Τζουμαγιᾶς, Ἡλίας ἑτῶν 35 καὶ ὁ 12ετής υἱὸς αὐτοῦ Ἀθανάσιος Ἄρπου καλούμενοι, μετὰ τοῦ ἐπίσης ὁμογενοῦς Πηθηλινοῦ Βαΐα, ἑτῶν 38, μεταβαίνοντες εἰς τὴν λίμνην Ἀχινοῦ πρὸς ἄλιεϊαν, ἐφονεύθησαν ὑπὸ Βουλγάρων.

Τῇ 28 Ἀπριλίου, πεντηκονταμελὴς συμμορία ἐπετέθη κατὰ τοῦ στρατιωτικοῦ σταθμοῦ Κρέσνας καὶ συνέλαβε τοὺς ἐν αὐτῷ διανυκτερεύοντας ἀγωγιάτας καπνῶν τῆς ἐταιρείας Βούξ. Καὶ τὰ μὲν 25 φορτώματα αὐτῶν ἔρριψεν εἰς τὸν Στρυμόνα· δύο δὲ ἐξ αὐτῶν ἀπήγαγεν εἰς τὰ ὄρη καί, ἀφοῦ

ἐνεχείρησεν εἰς ἑκάτερον ἀνὰ μίαν ἐπιστολὴν πρὸς τὸ κατάστημα Βούξ καὶ τὸν στρατιωτικὸν Διοικητὴν Ἄνω Τζουμαγιάς, τοὺς ἀπέλυσεν.

Ἀθήμερόν, Βούλγαροι χωρικοὶ ἐφόνευσαν ὀθωμανόπαιδα 14 ἐτῶν ἐκ Μινιόβου τῆς περιφερείας Πετρίτσας.

Ἐν Μελενίκῳ τῇ 9 Μαΐου 1908

26.

Καθ' ὅς ἔχω θετικὰς πληροφορίας, ὁ θηριώδης καὶ ἀπαίσιος Σανδάνσκης, πλὴν τῶν ἄλλων βδελυρῶν ἔργων, ἐπιδιώκει καὶ θρησκευτικὴν μεταρρυθμίσιν ἐν τῇ σφαίρᾳ τῆς ἐπιρροῆς αὐτοῦ. Εἶναι γνωστὸν ὅτι διατάσσει τὸν λαὸν νὰ ἐορτάζῃ τὸ Πάσχα ἐνωρίτερον ἢ οἱ ὀρθόδοξοι, νὰ τρώγῃ κρέας τὴν πρωΐαν τοῦ Μ. Σαββάτου, νὰ μὴ φυλάττῃ Τετάρτας καὶ Παρασκευάς, νὰ μὴ προσκυνῶσι τὰς ἀγίας εἰκόνας, νὰ μὴ σέβωνται τοὺς ἀγίους καὶ ἰδίᾳ τὴν Θεοτόκον, λέγων καθαρῶς προτεσταντικῶς, «ὅτι ἐν ὄσῳ τὸ καλάθι περιέχει σταφυλάς, χάριν τῶν σταφυλῶν περιποιούμεθα καὶ προφυλάττομεν αὐτό. Ὅταν δὲ κενωθῇ, οὐδόλως φροντίζομεν περὶ αὐτοῦ».

Πρὸς τὸν ἀνωτέρω λοιπὸν σκοπὸν δὲν ὀκνεῖ νὰ φονεύῃ καθ' ἑκάστην ἀνθρώπους, ἀπαγχονίζων, καίων διὰ πετρελαίου καὶ ἐνταφιάζων ζῶντας, καὶ διὰ τοῦτο συμβαίνουν αἱ καθ' ἑκάστην παρατηρούμεναι ἔξαφανίσεις.

Ἐπὶ τούτοις κτλ.

Ἐν Μελενίκῳ τῇ 15 Μαΐου 1908

27.

Ἐπιθέσεις καὶ φόνοι
διαπραχθέντες ὑπὸ βουλγαρικῶν συμμοριῶν
ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Μελενίκου
κατὰ τὸν Μάϊον 1908

Τῇ 2 Μαΐου ἐν τῷ χωρίῳ Πυρίνη ἀπηγχονίσθη ὁ διδάσκαλος τοῦ ἰδίου χωρίου εἰς τὸ μέσον τῆς γεφύρας τοῦ ποταμοῦ τοῦ διερχομένου διὰ μέσου αὐτοῦ.

Τῇ 5 Μαΐου ὑπὸ τεσσάρων βουλγάρων κομιτῶν τουρκιστὶ ὁμιλούντων ἐφονεύθη παρὰ τὸ χωρίον Κουμαρίστη τῆς περιφερείας Δεμιρ-Ἰσσάρ ἀγωγιᾶτις τις ἐκ Μελενίκου, ὀνόματι Τάτσης.

Τῇ 8 Μαΐου, παρὰ τὸ χωρίον Κιρπῆ τῆς αὐτῆς περιφερείας, ἐφονεύθη ὑπὸ τῆς αὐτῆς βουλγαρικῆς συμμορίας ποιμὴν τις βούλγαρος, ὡς ἐργαζόμενος πλησίον ὀρθοδόξου κυρίου.

- Τῇ 17 Μαΐου, εὐρέθη πνιγμένος εἰς τὴν ὄχθην τοῦ Στρομόνος, παρὰ τὸ χωρίον Λιβούνοβον τῆς περιφερείας Μελενίκου, παῖς 15 ἐτῶν.
- Τῇ 20 Μαΐου, εἰς τὸ χωρίον Σπάτοβον τῆς περιφερείας Δεμίρ - Ἰσσάρ, ἐφονεύθη ὁ χωρικός Ἡλίας ὑπὸ βουλγαρικῆς συμμορίας, ὡς μὴ συμμορφούμενος πρὸς τὰς διαταγὰς αὐτῆς.
- Τῇ 22 Μαΐου, εἰς τὸ χωρίον Κρέσνα Μελενίκου, ἐφονεύθησαν τρεῖς χωρικοὶ καὶ μία κόρη.
- Τῇ 28 Μαΐου, βούλγαροι ἀντάρται μετὰ χωρικῶν ὀπλισμένων ἀγνώστου ἀριθμοῦ, εἰσβαλόντες, περὶ τὴν ὥραν ὧραν τῆς ἡμέρας τουρκιστί, ἐν τῷ Μετοχίῳ τῆς ἐν Ἀθῶν ἱερᾶς μονῆς τῶν Ἰβήρων, παρὰ τὸ Μελένικον, ἐφόνευσαν διὰ πολυκρότων τὸν ἱερέα τοῦ Μετοχίου πατᾶ Μελέτιον, ἡλικίας 35 ἐτῶν ἐκ Τενέδου καταγόμενον, τὴν ὑπηρέτριαν, ἡλικίας 65—70 ἐτῶν Ἑλένην Πασπαλούδη καλουμένην, τὴν ἐγγονὴν αὐτῆς 8—10 ἐτῶν ἐπίσης Ἑλένην, καὶ μίαν ἐργάτιδα, Βαρβάραν καλουμένην, βλαστολογοῦσαν ἐν τῇ ἀμπέλῳ τοῦ Μετοχίου καὶ ἔνεκα τῆς ἐπικειμένης κατὰ τὴν ὥραν ἐκείνην βροχῆς εἰσελθοῦσαν ἐν αὐτῷ.

28.

Ὁ μητροπ. Μελενίκου ἐκτίθησιν ὅτι, ἅμα τῇ ἀνακηρύξει τοῦ Συντάγματος, ἐπληρώθησαν τὰ ὀρθόδοξα χωρία Βουλγάρων κομιτατζήδων ἐκβιαζόντων αὐτὰ ἵνα προσέλθωσιν εἰς τὴν βουλγαρικὴν Ἐξαρχίαν καὶ ἀποπειρωμένων τὴν κατάληψιν ναῶν καὶ σχολῶν.

Τοιαῦτα εἰσὶ τὰ χωρία Σάβιανα, Καμλῆ, Κιπρί, Βαρακλῆ, Καμαρέτα, Ράδοβο κτλ.

Εὐτυχῶς αἱ Ἀρχαί, δι' Ἐπιτροπῆς ἐκ Τούρκων καὶ Ἑλλήνων περιερχομένης τὰ διάφορα χωρία, καθησύχασαν τοὺς πεφοβισμένους χωρικοὺς.

29.

Τὴν εἰκοστὴν παρελθόντος μηνὸς Ἰουλίου, κατὰ τὸ ἐπικρατοῦν τότε δυσμενὲς πνεῦμα κατὰ παντὸς Ἑλλήνος, ἡ κυβέρνησις ὑποπτεύσασα τὸν πέρυσσι ὡς διευθυντὴν Ἄνω Πορωῖου διατελέσαντα καὶ ἐκ Νιγρίτης τῆς ἐπαρχίας Σερρῶν ὀρμώμενον ἐλλόγ. κ. Χρῆστον Στεργίου συνέλαβεν αὐτὸν καὶ ἔρριψεν εἰς τὰς φυλακὰς Δεμίρ - Ἰσσάρ, ἔνθα καὶ κρατεῖ αὐτὸν μέχρι σήμερον. Ἀφ' οὗ κατέσχε τὸ πολύκροτον, τὸ ὁποῖον ἔφερε μεθ' ἑαυτοῦ ἔνεκα τῆς ἐμφανίσεως εἰς τὴ μέρη ἐκεῖνα ἔνεαμελοῦς βουλγαρικῆς συμμορίας ὑπὸ τὸν οὐτιδανὸν καὶ κακοήθη ἐκ Πετρίτσης καταγόμενον Ἀτσέ, ὡς ἐγκαίρως ἔγραψα ὑμῖν, κατέσχε καὶ τὸ χαρτοφυλάκιον αὐτοῦ, ἐν ᾧ ἦσαν γεγραμμένα

διάφορα ἐπιτόπια ἄσματα διαφόρου εἴδους πάντα ἑλληνικά, διότι οἱ ἐξ Ἄνω Πορωτοῦ ἑλληνοβλαχοὶ πάντες ὁμιλοῦσι κουτσοβλαχιστί, τραγουδοῦσιν ὅμως πάντοτε ἑλληνιστί, κατὰ τινὰ τῆς ἐποχῆς τοῦ Ἀλῆ πασσᾶ τῶν Ἰωαννίνων, διότι πάντες οἱ κουτσόβλαχοι τῆς ἐπαρχίας Μελενίκου ἐκ τῶν μερῶν ἐκείνων μετώκησαν εἰς τὴν ἀνατολικὴν Μακεδονίαν ἐξ αἰτίας τοῦ γνωστοῦ τυράννου. Ἐπίσης ἠρεῦνησε καὶ τὴν κατοικίαν αὐτοῦ καὶ κατέσχε πάντα τὰ ἔντυπα αὐτοῦ βιβλία, μεταξὺ τῶν ὁποίων ὑπῆρχε καὶ ἀντίγραφον ἐκθέσεως πρὸς τὴν μητρόπολιν περὶ τῶν ἐξετάσεων τοῦ πλησίου κειμένου χωρίου Ράμνας, εἰς ἣν ἐστάλη ὡς ἐπόπτης κατὰ τὰς ἐξετάσεις, ἐν ἣ ἑκθέσει ὀνομάζει τὴν Μακεδονίαν πατρίδα τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου.

Τὰ ἐν λόγῳ ἔγγραφα μετὰ ταχύτητος μετεφράσθησαν καὶ ἀπεστάλησαν εἰς Σέρρας καὶ Θεσπλίαν καὶ πάλιν ἐπεστράφησαν καὶ πάλιν ἀπεστάλησαν, ἀλλὰ πᾶσα ἀποστολὴ καὶ πᾶσα ἐπιστροφὴ ἐγένετο κατόπιν παρακλήσεων, τακτοῦν καὶ τηλεγραφημάτων εἰς τὸν βαλῆν, εἰς τὸν μουτσαρίφην καὶ εἰς τὰ οἰκεῖα τμήματα. Μέχρι τοῦδε, μετὰ δύο σχεδὸν μῆνας, ἡ ὑπόθεσις αὕτη δὲν ἔληξεν, ἀλλὰ καὶ πάλιν ἀναμένεται ἡ ἐτυμηγορία τοῦ ἐν Θεσπλίᾳ δικαστικοῦ τμήματος, καὶ ἐπὶ εἴκοσιν ἡμέρας ἤδη ἐναγωνίως περιμένομεν τὴν ἀθώωσιν ἢ τὴν καταδίκην τοῦ ἐν λόγῳ διδασκάλου μας, ἀλλ' ἀγνοοῦμεν πρὸς τίνα σκοπὸν ἀπὸ ἡμέρας εἰς ἡμέραν ἀναβάλλεται.

Ἐν τῷ μεταξὺ ὅμως, ὁ ὑποτιθέμενος ὡς ἔνοχος κρατεῖται ἐν αὐστηρῷ ἀποκλεισμῷ ἐν ταῖς φυλακαῖς τοῦ Δεμίρ - Ἰσσαρίου καὶ δὲν ἐπιτρέπεται ἡμῖν οὔτε μακρόθεν, οὔτε ἐνώπιον φυλάκων ἢ ἄλλων προσώπων τῆς ἐξουσίας νὰ ἴδωμεν αὐτὸν καὶ ἐρωτήσωμεν τοῦλάχιστον περὶ τῆς ὑγείας καὶ τίνος πράγματος ἔχει ἀνάγκην.

Ἐν Μελενίκῳ τῇ 11 Σεπτεμβρίου 1909

30.

Τὸ ἁμαρτωλὸν καὶ ἀντισυνταγματικὸν γνωστὸν περὶ ἐκκλησιῶν καὶ σχολῶν νομοσχέδιον, τὸ ἐναγχος, ἴσως δὲ καὶ ἀπὸ σκοποῦ, ψηφισθὲν ὑπὸ τῆς Βουλῆς καὶ Γερουσίας, ἀνεγέννησε καὶ ἀνερρίπισε τὰ φυλετικὰ πάθη πρὸς κέρδος τρίτου, καὶ ἰδοὺ ἐπαναλαμβάνονται καὶ πάλιν μετὰ περισσοτέρας ζωνρότητος αἱ δολοφονίαι καὶ ἐξοντώσεις.

Τὴν παρελθοῦσαν Τρίτην 29ην λήξαντος Ἰουνίου, ὁ προῦχων τοῦ τσιφλικίου Καμαρίτις τῆς περιφερείας Δεμίρ - Ἰσσαρ ὀνόματι Ἀγγελούσης Ἰωάννου, ὁ ἐνθουσιώδης ὑποστηρικτῆς τῆς ὀρθοδοξίας ἐν τῷ ρηθέντι τσιφλικίῳ, ἀριθμοῦντι 25 οἰκογενείας ἡμετέρας καὶ τρεῖς μόνον βουλγαριζούσας, ἐμπεσὼν εἰς ἐνέδραν ἐπιστρέφων ἐκ τοῦ ποιμνίου του, ἡμίσειαν ὄραν μακρὰν τοῦ χωρίου, καὶ βληθεὶς ὑπὸ σφαίρας κατὰ τὴν κεφαλὴν καὶ διὰ μαχαίρας ἀποτελειωθεὶς κατὰ τὴν καρδιακὴν χώραν, εὐρέθη νεκρὸς ἐντὸς λάκ-

κου. Ἡ στυγερά αὕτη δολοφονία ἐξετελέσθη πάντως ὑπὸ σχισματικῶν ἀγωνιζομένων διὰ δολοφονικῶν μέσων νὰ παρασκευάσωσι πλειονοψηφίαν ἐν τῷ ρηθέντι τσιφλικίῳ, ἀνήκοντι εἰς Τοῦρκον, καὶ προσκλήσωνται τὴν ἐν αὐτῷ ἡμετέραν ἐκκλησίαν.

Ρήξατε φωνὴν διαμαρτυρίας, Παναγιώτατε, ὅπου δεῖ, διότι ὁ κώδων τοῦ κινδύνου ἤρξατο νὰ ἤχη, καὶ τὰ μυσσὰρὰ σχέδια τῆς ἐξοντώσεως τῆς ἡμέτερας φυλῆς ἤρξαντο ἤδη νὰ τίθενται εἰς ἐνέργειαν.

Ἐπὶ τούτοις κτλ.

Μελένικον 2 Ἰουλίου 1910

31.

Γράφων ὑπὸ ἡμερομηνίαν 1 τρέχοντος καὶ ἀναγγέλλων περὶ τῶν γενομένων ἐν τῇ περιφερείᾳ Μελενίκου φόνων κατὰ τῶν Βουλγάρων, ἐκτιμῶν δὲ ἐκ τοῦ σύνεγγυς τὰ πράγματα καὶ ἐξακριβώσας πολλὰς λεπτομερείας τῶν ἐν λόγῳ λυπηρῶν συμβάντων, ἔλεγον ὅτι, ἐὰν ἐξακολουθήσῃ ἐπὶ πολὺ εἰσέτι ἡ περιγραφεῖσα τότε κατάστασις, θὰ μᾶς θερίσουν ὅλους χωρὶς νὰ προλάβωμεν νὰ ἀμυνθῶμεν.

Τὰ προλεγόμενά μου ἐκεῖνα ἦλθε δυστυχῶς νὰ ἐπικυρώσῃ τραγικώτατον συμβάν, τοῦ ὁποίου τὸ θῦμα ὑπῆρξεν ὁ ἐκ Μελενίκου νέος Κωνσταντῖνος Θωμᾶ Μπουσδούκας. Ὁ ἐν λόγῳ ἐθνομάρτυς πληροφορηθεὶς, εἰς Σέρρας διαμένων, τηλεγραφικῶς τὸν θάνατον τῆς μητρὸς του τὸ παρελθὸν Σάββατον, 17 ὀδεύοντος, καὶ σπεύσας αὐθημερὸν νὰ ἐκπληρώσῃ καθήκον υἱικὸν καὶ χριστιανικὸν νὰ ἀσπασθῇ καὶ ἀποχαιρετίσῃ τὸ ὕστατον τὴν φιλιτάτην αὐτοῦ μητέρα, ἐνέπεσε περὶ τὴν χαραυγὴν τῆς Κυριακῆς εἰς τὰς χεῖρας συμμορίας, κατὰ μεγάλην πιθανότητα, ἢ μᾶλλον, κατὰ τὴν ἐπικρατοῦσαν ἐνταῦθα γενικὴν γνώμην, τουρκικῆς καιροφυλακτούσης καὶ ἐνεδρευούσης τίς οἶδέ τινα, πλησίον τοῦ τουρκοβουλγαρικοῦ χωρίου Κρομυδᾶν καὶ ἐδολοφονήθη ἀνάνδρως καὶ ἀπανθρώπως διὰ μιᾶς σφαίρας ἐκ τῶν ὀπισθεν, καιρῶς πληξάσης αὐτὸν ὀπισθεν τοῦ ὠτὸς καὶ ἐξεληθούσης ἐκ τοῦ μετώπου καὶ ἐν ἀκαρεῖ ἀπονεκρωσάσης αὐτόν.

Τὸ περίεργον εἶναι ὅτι, τὴν στιγμὴν ἀκριβῶς ἐκείνην ἐθεάθησαν ἄνωθεν τῆς κεφαλῆς τοῦ θανατηφόρου τραυματισθέντος καὶ κινουμένου εἰσέτι δύο ζανταρμάδες, οἵτινες ἠρώτησαν τὴν μετὰ πέντε σχεδὸν λεπτὰ διελθοῦσαν ἐκεῖθεν γυναῖκα μελενικίαν, Μήτηρον καλουμένην, μετὰ δύο ἐτέρων νέων καὶ ἀνερχομένην εἰς Μελένικον, ἐὰν γνωρίζῃ τὸν ἐκτάδην κείμενον καὶ αἰμόφυρτον μάρτυρα. Ἡ γυνὴ ἀμέσως ἐπληροφόρησε τοὺς ἐν λόγῳ ζανταρμάδες ὅτι ὁ τραυματισθεὶς εἶναι μελενίκιος, ὀνομάζεται Κωνσταντῖνος, μόλις πρὸ πέντε λεπτῶν ἀπεχωρίσθη τῆς συνοδείας αὐτῶν, ὁμοῦ ἀνερχομένων ἐκ τοῦ χωρίου

Κούλας, ἔνθα ὡς ἀπλῆ ἐργάτις καθ' ὅλην τὴν ἐβδομάδα εἰργάζετο ἢ ἐν λόγῳ Μήτρῳ εἰς τὰ καπνά, λόγῳ ὅτι ἔσπευδε πολὺ ἐλπίζων νὰ προφθάσῃ τὴν μητέρα αὐτοῦ ἔστω καὶ ψυχορραγοῦσαν.

Ἡ κηδεῖα ἐτελέσθη σήμερον πάνδημος, ἦν ἠκολούθησαν αὐθορμήτως καὶ οἱ ἀρχηγοὶ καὶ ἄλλοι χωρικοὶ βούλγαροι σανδασκικοί, τοὺς ὁποίους μετὰ τὸ τέλος τῆς κηδεῖας ἠὲ χαριστήσαμεν.

Ὁ λαὸς καὶ διὰ πολλὰ ἄλλα καὶ διὰ τὸν ἀπάνθρωπον καὶ τραγικώτατον φόνον εἶναι λίαν ἐξηρεθισμένος καὶ ζητεῖ διὰ συλλαλητηρίων νὰ ἐκφράσῃ τὴν λύπην καὶ τὴν δυσαρέσκειαν αὐτοῦ καὶ νὰ ζητήσῃ παρὰ τῆς συνταγματικῆς ἡμῶν κυβερνήσεως τὴν σύλληψιν τῶν κακούργων καὶ τὴν παραδειγματικὴν τιμωρίαν αὐτῶν.

Αὐριον ἴσως θὰ ἀναγγείλωμεν τὴν ἀπόφασιν τῆς συγκληθησομένης γενικῆς συνλεύσεως περὶ τοῦ ἀντικειμένου τούτου καὶ εἰς τὴν Α. Θ. Π. καὶ εἰς τὴν Κυβέρνησιν.

Ἐπὶ τούτοις κτλ.

Μελένικον 19 Ἰουλίου 1910

32.

Πρὸ ἑνὸς καὶ ἐπέκεινα μηνὸς ἀνήγγειλα ὑμῖν ὅτι παρὰ τὸ χωρίον Καμαρότη τῆς περιφερείας τοῦ Δεμίρ - Ἰσσάρ ἐφρονεύθη ὑπ' ἀγνώστων ὁ ὀρθόδοξος κάτοικος τοῦ αὐτοῦ χωρίου Ἀγγελούσης Ἰωάννου. Καὶ σήμερον εὐρίσκομαι εἰς τὴν λυπηρὰν θέσιν ν' ἀναγγείλω ὅτι καὶ πάλιν ἐν τῇ αὐτῇ ἐπαρχίᾳ ἐθεάθησαν οἱ ἀγνοστοὶ οὗτοι συμμορῖται παρὰ τὸ χωρίον Ράδοβον καθ' ὄλοκληρίαν ὀρθόδοξον, κείμενον μεταξὺ τοῦ Δεμίρ - Ἰσσάρ καὶ τοῦ ὁμωνύμου σταθμοῦ. Τὴν παρελθούσαν Κυριακὴν ραδοβινός τις, Γρηγόριος καλούμενος, λίαν πρῶτ' μεταβαίνων ἐκ τοῦ χωρίου του ἀπέχοντος τοῦ σταθμοῦ Δεμίρ - Ἰσσάρ μόλις δεκάλεπτον συνήντησε τοὺς ἐν λόγῳ συμμορῖτας, ἅπαντας, ὡς ἐγνώσθη ἐνταῦθα, τούρκους, οἵτινες διὰ γυμνῶν μαχαιρῶν κατεδίωξαν αὐτόν, χάρις ὅμως εἰς τὴν ταχύτητα τῶν ποδῶν αὐτοῦ ἐσώθη ἐκ βεβαίου θανάτου.

Τὰ περὶ τὸν σταθμὸν χωρία καὶ αὐτὸ τὸ Δεμίρ - Ἰσσάρ κατέχει φόβος καὶ τρόμος καὶ πολλοὶ ἐκ τῶν χωρικῶν οὐδὲ τὴν ἡμέραν τολμῶσι νὰ ἐξέλθωσιν εἰς τοὺς ἀγροὺς αὐτῶν, καίτοι ἡ ἐποχὴ αὕτη εἶναι ἐποχὴ πολλῆς ἐργασίας καὶ διανυκτερεύσεως ἐν τοῖς ἀγροῖς. Μὴ ἔχοντες ποῦ ἄλλαχοῦ νὰ καταφύγωμεν, θερμῶς παρακαλοῦμεν τὴν ὑμετ. φιλόστοργον καὶ πατρικοτάτην Παναγιότητα ὅπως ἀγαθνομένη ἀρμοδίως ἐνεργήσῃ καὶ σῶσῃ ἡμᾶς ἐξ ἐπικειμένου ἴσως μεγάλου δυστυχήματος.

Ἐπὶ τούτοις κτλ.

Δεμίρ - Ἰσσάρ 13 Αὐγούστου 1910

33.

Τὴν παρελθοῦσαν Τρίτην, 20 λήγοντος, ἐν ἀπεριγράπτῳ τρόμῳ καὶ ἀγανακτῆσει, ἅπασα ἡ πόλις συνελθοῦσα ἐν γενικῇ συνελεύσει ἐπὶ τῇ σκληρᾷ δολοφονίᾳ τοῦ πρὸ δύο ἡμερῶν ἀγρίως καὶ ἀπανθρώπως φονευθέντος νέου μελενικίου Κων)νου Θωμᾶ Μπασδούκα παρὰ τὸ τουρκοβουλγαρικὸν χωρίον Κρομυδᾶν, ἀπεφάσισε νὰ ἀποστείλῃ ἐσώκλειστον διαμαρτύρησιν καὶ παρακλῆσιν πρὸς τὴν Α. Μ. τὸν συνταγματικὸν ἡμῶν ἄνακτα, τὸν Μ. Βεζύρην καὶ τὸν διοικητὴν Σερρῶν, ἧς ἀντίγραφον ἀποστέλλων ἐσοκλείστως πρὸς τὴν Α. Θ. προσκυνητὴν μοι Παναγιότητα παρακαλῶ θερμῶς, ὅπως, λαμβάνουσα γνῶσιν τῶν διατρεχόντων, μεριμνήσῃ δεόντως καὶ περὶ τῶν ἐν τῇ δυστυχίᾳ ταύτῃ παροικίᾳ ἐν κινδύνῳ διατελούντων πνευματικῶν αὐτῆς τέκνων.

Ἐπὶ τούτοις κτλ.

34.

Μετ' ἄλλους ψυχῆς ἀπεριγράπτου οἱ κάτωθι βαθυσεβάστως ὑπογεγραμμένοι μικταροαζάδες τῆς πόλεως Μελενίκου καὶ ἀντιπρόσωποι πληρεξούσιοι αὐτῆς φέρομεν εἰς γνῶσιν τῆς Ὑ. Μ. ὅτι ἡ θέσις ἡμῶν ἐν μέσῳ Συντάγματι, ἐν ᾧ ἔπρεπε νὰ βασιλεύῃ ἡ ἰσονομία, ἡ δικαιοσύνη καὶ ἡ ἀδελφότης, κατέστη ὀδυνηρά, δουλικὴ καὶ λίαν ἐπικίνδυνος. Διότι, ἐκτὸς τοῦ ὅτι δὲν εἴμεθα ἐλεύθεροι νὰ ἐξασκήσωμεν τὰ θρησκευτικὰ ἡμῶν καθήκοντα καὶ δικαιώματα καὶ βίᾳ ἀναγκαζόμεθα νὰ διακόψωμεν θρησκευτικὰς τελετὰς τῇ διαταγῇ ἀστυνόμων καὶ ἄλλων ὀργάνων τῆς ἐξουσίας, διατασσόμεθα δὲ παρ' αὐτῶν βαναύσως καὶ ὕβριστικῶς νὰ παύσωμεν ὀμιλοῦντες πρὸς ἀλλήλους τὴν πάτριον ἡμῶν ἑλληνικὴν γλῶσσαν, ὡς συνέβη τοῦτο κατὰ τὴν 25 παρελθόντος Μαρτίου, ἡμέραν μεγάλης ἐσορτῆς ἡμῶν, ἐκτὸς τοῦ ὅτι, χάριν λυσσαλέων κυνῶν, ἐν μέσῳ ἀγορᾷ ξυλιζόμεθα, διότι οἱ σκύλλαι θεωροῦνται ὑπὸ τῶν ὀργάνων τῆς ἀρχῆς ἀνώτεροι συνταγματικῶν πολιτῶν καὶ ἀδελφῶν των, ὡς διέπραξεν ὁ μιλαζίμης Μουράτ τὴν 1 τοῦ Μαΐου κατὰ τοῦ Γιάννη Νικολάου ξυλοκοπήσας αὐτὸν ἀνηλεῶς καὶ σπάσας τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ, διότι δὲν συγκατετέθη νὰ πλύνῃ λυσσαλέον τινὰ σκύλλον ἄνευ οὐδεμιᾶς ἀμοιβῆς πρὸς τοῦτο, ἡ θέσις ἡμῶν καὶ διαμὸνὴ μας ἐν τῇ πατρίδι μας κατέστη προβληματικὴ καὶ ἡ ζωὴ μας κινδυνεύει ἀπὸ τῆς παρελθούσης Κυριακῆς, 18 λήγοντος Ἰουλίου, καθ' ἣν ἐδολοφονήθη ὑπ' ἀγνώστων—ὅταν θέλει ὅμως ἡ Κυβέρνησις θὰ γίνωσι λίαν γνωστοί—ὁ συμπολίτης ἡμῶν Κωνσταντῖνος Θωμᾶ Μπασδούκας παρὰ τὸ τουρκοβουλγαρικὸν χωρίον Κρομυδᾶν ἀνερχόμενος ἐκ Σερρῶν, ὅπως παραστῆ εἰς τὴν κηδεῖαν τῆς τὴν ἡμέραν ἐκείνην ἀποβιβάσας μητρὸς του καὶ ἀποχαιρετίσῃ τὸ ὕστατον αὐτὴν, καὶ ἐκηδεύθῃ καὶ αὐτὸς ὀλίγας ὥρας μετ' αὐτήν.

Ἐπειδὴ, Μεγαλειότατε, κατόπιν τῶν ἀνωτέρω γεγονόνων, ὁ βίος ἡμῶν κατέστη ἀφόρητος, διότι ἀπελεύθεροι κατέστημεν καὶ κοινωνικῶς καὶ θρη-

σκευτικῶς, καὶ ἡ ζωὴ ἡμῶν ἐν κινδύνῳ διατελεῖ, καὶ ἔνεκα τοῦ καταλαβόντος ἡμᾶς τρόμου μὴ καὶ ἡμεῖς πάθωμεν ὅ,τι καὶ ὁ ἀδελφός μας, ἀπεκλείσθημεν ἐντὸς τῆς πόλεως μὴ τολμῶντες οὐδὲ εἰς τοὺς ἀγροὺς ἡμῶν νὰ ἐξέλθωμεν, φρίττοντες ἐπὶ τῇ ἰδέᾳ καὶ μόνῃ μὴ ἐπανέλθουν καὶ πάλιν οἱ ἀπαίσιοι ἐκεῖνοι χρόνοι τῶν συμμοριῶν καὶ τῶν φόνων. Καὶ τὰ πρὸς τὸ σύνταγμα καὶ τὴν Ὑ. Μ. νομοταγῇ ἡμῶν αἰσθήματα διατρανοῦντες, παρακαλοῦμεν θερμῶς, ὅπως διατάξῃ τὴν αὐθωρεὶ εὐρεσιν καὶ τιμωρίαν τῶν ἀπανθρώπων κακούργων, πρὸς παραδειγματισμὸν ἐτέρων κακούργων τὴν καταστροφὴν τῆς πατρίδος διὰ τοιούτων ἀπαισίων ἔργων ἀπεργαζομένων, καὶ ἐξασφάλισιν τῆς εἰρηνικῆς καὶ ἀδελφικῆς συμβιώσεως πασῶν τῶν ἐθνικοτήτων, ὡς τέκνων μιᾶς κοινῆς πατρίδος, ἧς ἄνευ ἰσότης, δικαιοσύνη, συμπιλίωσις καὶ ἀδελφότης, τὰς ὁποίας ἐπαγγέλλεται τὸ ὀθωμανικὸν μας Σύνταγμα, θὰ μείνουν λέξεις κεναί, περὶ προσόδου δὲ τῆς φιλότατης πατρίδος καὶ περὶ εὐημερίας αὐτῆς οὐδὲ τὸν καιρὸν θὰ εὐρωμεν νὰ σκεφθῶμεν, τῆς ζωῆς ἡμῶν διαρκῶς ἐν κινδύνῳ διατελούσης.

Οἱ μιχταροζάδες
τῆς πόλεως Μελενίκου

35.

Δεμίρ - Ἰσοάρ 17 Σεπτεμβρίου 1910

Παναγιώτατε Δέσποτα,

Καὶ παρὰ τὸ χωρίον Σπάτοβον τῆς περιφερείας Δεμίρ - Ἰσοάρ ἐθεάθησαν τρεῖς τοῦρκοι ἀντάρται, οἵτινες τὴν μὲν 11 τρέχοντος μηνός, εἰς μέρος πολὺ πλησίον τοῦ ρηθέντος χωρίου, ἐπυροβόλησαν κατὰ χριστιανῶν ὀρθοδόξων καὶ σχισματικῶν ἀνεπιτυχῶς τὴν 13 ἔδειραν παῖδα βουλγαρίζοντα καὶ ἀπέτειναν πρὸς αὐτὸν διαφόρους ἐρωτήσεις περὶ διαφορῶν προσώπων ἐν τῷ αὐτῷ χωρίῳ διαμενόντων τὴν δὲ 14, ἐπίσης ἐντὸς ἀγροῦ ἐξ ἀραβοσίτου ἐσπαρμένου, συνέλαβον χωρικὸν βουλγαρίζοντα καὶ ἐζήτησαν παρ' αὐτοῦ διαφορὰς πληροφορίας. Ἀμφότεροι οἱ μικτάρται, ὀρθόδοξος καὶ σχισματικὸς, ἔλθόντες σήμερον εἰς Δεμίρ - Ἰσοάρ κατήγγειλαν ἐπισήμως καὶ ἐκ συμφώνου παρὰ τῇ ἐπιτοπίῳ Ἀρχῇ τὴν ἐμφάνισιν ἀνταρτῶν ἐν τῷ χωρίῳ τῶν, κατὰ τὴν διαβεβαίωσιν τῶν ὁποίων εἶναι τοῦρκοι, καθ' ὅσον ἐπυροβόλησαν καὶ κατ' ὀρθοδόξων καὶ κατὰ σχισματικῶν.

Τὰ ἀνωτέρω φέρων εἰς γνῶσιν τῆς ἀγιωτάτης μητρὸς Ἐκκλησίας παρακαλῶ θερμῶς τὴν Ὑμ. θειοτάτην καὶ προσκυνητὴν μοι Παναγιότητα, ὅπως εὐαρεστομένη προστατεύσῃ καταλλήλως καὶ ἐγκαίρως ἡμᾶς ἀπὸ τῶν κακοβούλων καὶ ἐπικινδύνων τούτων στοιχείων πρὶν ἢ θρηνησῶμεν καὶ ἐνταῦθα, ὅπως καὶ ἐν Μελενίκῳ, τὴν σκληρὰν δολοφονίαν προσφιλεστάτων ἀδελφῶν μας.

Ἐπὶ τούτοις ἀσπαζόμενοι βαθυσεβάστως τὴν παναγίαν δεξιὰν τῆς Ὑμ. πανσεβάστου ἡμῖν καὶ προσκυνητῆς κορυφῆς διατελοῦμεν

ταπεινότατος θεράπων
Ὁ Μελενίκου Αἰμιλιανὸς

136

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

Α'. Ἐκθέσεις Μητροπ. Εἰρηναίου.

1. (σελ. 92). Ἡ Ἐκθεσις αὕτη ἀναφέρεται προφανῶς εἰς τὸ «Πρόγραμμα μεταρρυθμίσεων τῆς Μύρστεγκ» (Σεπτ. 1903), μετὰ τὴν ἀποτυχίαν τῆς ψευδοεπαναστάσεως τῶν Βουλγάρων τὸν Ἰούλιον 1903. Μὲ τὴν ἐπέμβασιν τῶν εὐρωπαϊκῶν δυνάμεων ἡ Τουρκία ὑπεσχέθη μειαρρυθμίσεις πρὸς ὄφελος τῶν Χριστιανῶν. Τότε οἱ Βούλγαροι ἤρχισαν νὰ ἀναπτύσσουν ἐντονωτέραν δραστηριότητα πρὸς ἐκφοβισμόν τῶν ὀρθοδόξων καὶ ἐξαναγκασμόν των νὰ προσχωρήσουν εἰς τὴν βουλγαρικὴν Ἐξαρχίαν. (Ν. Βλάχου : Τὸ Μακεδονικόν... σ. 294 κέ. καὶ Π. Τσάμη : Ὁ Μακεδ. ἀγών. . . σ. 134 κέ. Βλ. καὶ ἔγγραφα ὑπ' ἀρ. 6 καὶ 7 τοῦ παρόντος).

Εἰς τὴν Ἐκθεσιν ταύτην ἀναφέρεται ὁ Βούλγαρος (σχισματικὸς) μητροπολίτης Νευροκοπίου, μὴ κατονομαζόμενος. Ὅπως πληροφοροῦμεθα ὁμοῦ ἀπὸ ἄλλας πηγὰς, καλεῖται Ἰλαρίων. (Β. Λαυρῶνα - Π. Πέννα : Ὁ Μακεδ. ἀγών. . . σ. 30).

Γάλλος συνταγματάρχης τῆς Χωροφυλακῆς. Μετὰ τὴν ἀποτυχίαν τῆς ψευδοεπαναστάσεως τὸν Ἡλιντεν (Ἰούλ. 1903) ἡ Ρωσία καὶ ἡ Αὐστρία συνέταξαν τὸ λεγόμενον «Πρόγραμμα μεταρρυθμίσεων τῆς Μύρστεγκ (Σεπτ. 1903)». Μεταξὺ τῶν ἄλλων εἰς τὸ πρόγραμμα αὐτὸ περιλαμβάνετο καὶ ἡ διοργάνωσις ἀστυνομίας καὶ χωροφυλακῆς ἀπὸ εὐρωπαίους ἀξιωματικούς. Εἰς τὴν περιοχὴν τῶν Σεργῶν ἐτοποθετήθη ὁ γάλλος Verand μὲ βοηθοὺς τὸν Foulon καὶ τὸν Comrocasso. (Ν. Βλάχου : Τὸ Μακεδονικόν... σ. 315 Π. Τσάμη : Ὁ Μακεδ. ἀγών... σ. 315 καὶ σ. 359).

Ἡ πολιτικὴ τῶν εὐρωπαίων ἀξιωματικῶν ἦτο ἀπροκαλύπτως φιλοβουλγαρικὴ.

2. (σελ. 94). Εἰς τὸ ἔγγραφον τοῦτο ἐκτίθεται σαφέστερον ἡ πολιτικὴ, τὴν ὁποίαν ἠκολούθει ὁ μητροπ. Εἰρηναῖος. Μᾶς πληροφορεῖ ὅτι οἱ Βούλγαροι εἶχον ὀργανωθῆ εἰς συμμορίας καὶ διατρέχοντες τὰ διάφορα χωρία ἐπέδιωκον νὰ ἐμφανίσουν τὴν περιοχὴν ὡς βουλγαροκρατουμένην καὶ σχισματικὴν. Κύρια μέσα πρὸς τοῦτο ἐχρησιμοποιοῦν τὴν τρομοκρατίαν καὶ τὸν οικονομικὸν ἀποκλεισμόν. Ἐναντι αὐτῶν οἱ Ἕλληνες κάτοικοι ἦσαν ἄοπλοι καὶ ἀνυπεράσπιστοι, ἡ δὲ Ἐκκλησία συνεβούλευεν αὐτοὺς νὰ ἀποφεύγουν τὴν αὐτοδικίαν καὶ νὰ ἔχουν ὑπομονήν, ἀνοχὴν καὶ μακροθυμίαν, ὑπακούοντες εἰς τοὺς νόμους τοῦ Κράτους ὡς ἀφωσιωμένοι ὑπήκοοι αὐτοῦ, διὰ νὰ μὴ προκαλέσουν τὴν ὀργὴν τῶν τουρκικῶν Ἀρχῶν. Ἡ ἀγανάκτησις τοῦ Εἰρηναίου διὰ τὴν κατάστασιν καὶ ἡ ἀπογοήτευσίς τευ ἀπὸ τὴν ἐφαρμοζομένην τακτικὴν εἶναι ἐμφανής.

3. (σελ. 95). Τὸ ἐμπόριον καὶ ἡ ἐν γένει οἰκονομία ἦσαν εἰς χεῖρας τῶν Ἑλλήνων τῆς πόλεως καὶ τῆς περιοχῆς Μελενίκου. Κύριον γεωργικὸν προϊόν τῶν κατοίκων ἦσαν αἱ σταφυλαὶ καὶ ὁ οἶνος. Ὁ φόρος τῆς δεκάτης κατεκυρώνετο ἀνέκαθεν ὑπὲρ τῆς πόλεως Μελενίκου, τὰ δὲ ἔσοδα ἐχρησιμοποιοῦντο πάντοτε ὑπὲρ τῶν εὐαγῶν Ἱδρυμάτων καὶ κυρίως τῶν Σχολείων. (Βλ. σχετικῶς Π. Πέννα : Τὸ Κοινὸν Μελενίκου . . . σελ. 9 κέ.). Μὲ τὴν ἐμφάνισιν ὁμως καὶ τὰς τρομοκρατικὰς ἐνεργείας τῶν βουλγαρικῶν ἀνταρτικῶν ὁμάδων διαταράχθη ὁ ρυθμὸς ζωῆς, τῶν δὲ χωρικῶν ἠπειλήθη καὶ ἡ περιουσία. Ἡ ἐπέμβασις τῆς Ἐκκλησίας ὑπὲρ τῶν Χριστιανῶν ἀπεσόβησε τὸν κίνδυνον. Περὶ οἰκονομικοῦ ἀποκλεισμοῦ τῶν Ἑλλήνων ἐκ μέρους τῶν Βουλγάρων βλ. καὶ ἔγγραφον μητροπ. Εἰρηναίου ὑπ' ἀριθ. 7, ὡς καὶ ἔγγραφον μητροπ. Αἰμιλιανοῦ ὑπ' ἀριθ. 12 τοῦ παρόντος.
4. (σελ. 96). Τὸ χωρίον Στάρτσοβον ἰδιαιτέρως ἐδοκιμάσθη κατὰ τὴν περίοδον τοῦ Μακεδονικοῦ ἀγῶνος. Ἀπὸ τὸ ἔγγραφον αὐτὸ πληροφοροῦμεθα ὅτι ἡ προσέλευσις τῶν κατοίκων εἰς τὴν Ἐξαρχίαν δὲν ἐγένετο ἐκουσίως καὶ αὐτοπροαιρέτως, ὅπως ἐνεφάνιζον αὐτὴν οἱ Βούλγαροι, ἀλλὰ κατόπιν πολλῶν πιέσεων καὶ ἐξαναγκασμῶν καὶ ἀπειλῶν. Τὸ φρόνημα τῶν κατοίκων ἀπεδείχθη γενναῖον. Τὴν συμβολὴν τοῦ Σταρτσόβου εἰς τὸν ὑπὸ ἐξέτασιν ἀγῶνα καὶ κυρίως τῶν διδασκάλων τῆς περιοχῆς βλ. εἰς Π. Στάμου : Ὁ μητροπ. Εἰρηναῖος . . . σελ. 38 κέ. καὶ 237 κέ. Ἐπίσης βλ. καὶ Ἐκθεσιν μητροπ. Εἰρηναίου ὑπ' ἀριθ. 6 τοῦ παρόντος.
5. (σελ. 97). Τὴν ἐπιστολὴν ἀναδημοσιεύω ἀπὸ τὸ βιβλίον τοῦ Π. Στάμου : Ὁ μητροπ. Εἰρηναῖος . . . σ. 34. Εἰς τὰ Ἄνω Πορρόια ἦσαν ἐγκατεστημένοι περὶ τὰς 180 οἰκογένειαι ὁμιλοῦσαι ἑλληνοβλαχικὸν ἰδίωμα, τὴν ἀρωμονικὴν. Ἡ ρουμανικὴ προπαγάνδα κατώρθωσε νὰ παρουσῆ μερικὰς ἐξ αὐτῶν καὶ νὰ τὰς καταστήσῃ ὄργανον τῶν ἐπιδιώξεών της. Οἱ ρουμανίζοντες κατηγοροῦσαν τὸν μητροπολίτην ὅτι ἀσκεῖ ἐκβιαστικὴν πολιτικὴν καὶ δεσμεύει τὴν ἐλευθερίαν τῆς θρησκευτικῆς συνειδήσεώς των. Τοῦτο ἐπανελήφθη καὶ ἀργότερον ἐναντίον τοῦ μητροπ. Αἰμιλιανοῦ. Τόσον δὲ εἶχεν ἐξαφθῆ ὁ φανατισμὸς των, ὥστε, πρὸς τραμοκρατίαν τῶν ἑλληνοβλαχικῶν οἰκογενειῶν, ἔφθασαν μέχρι τοῦ σημείου νὰ καύσουν τὸν ναὸν τῆς Θεοτόκου. (Βλ. Ἐκθέσεις τοῦ μητροπ. Αἰμιλιανοῦ ὑπ' ἀριθ. 5, 6 καὶ 11 τοῦ παρόντος). Ἡ πλειονότης ὁμως τῶν κατοίκων παρέμεινε καὶ ἐδῶ πιστὴ εἰς τὰς ἑλληνορθόδοξους παραδόσεις. Ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὴν ἐπιστολὴν ταύτην Δέμερικ εἶναι ὁ πολιτικὸς ἀπεσταλμένος τῆς Ρωσίας, ὁ ὁποῖος μαζί μὲ τὸν αὐστριακὸν Muller ἦσαν τὰ ἐκτελεστικὰ ὄργανα τῶν μεταρρυθμίσεων, τὰς ὁποίας θὰ παρεχῶρει ἡ Τουρκία πρὸς τοὺς ὑπηκόους της. (Ν. Βλάχου : Τὸ Μακεδονικόν . . . σ. 315). Ὅσον δ' ἀφορᾷ τὸ ὄνομα τοῦ χωρίου, τοῦτο συναντᾶται ὑπὸ διαφόρους τύπους καὶ κατὰ διάφορον ὀρθογραφίαν. Τὸ ἐπικρατέστερον ὁμως εἶναι τὰ Πορρόια.
6. (σελ. 98). Ἀναφέρεται εἰς τὴν ἀπογραφὴν τοῦ πληθυσμοῦ, τὴν ὁποίαν διέταξεν ἡ τουρκικὴ διοίκησις, ὑπὸ τὴν πίεσιν τῶν Βουλγάρων καὶ τῶν εὐρωπαϊκῶν δυνάμεων, συμφώνως πρὸς τὸ πρόγραμμα μεταρρυθμίσεων τῆς Μύρστεγκ. Κατὰ τοῦτο οἱ κάτοικοι ἔπρεπε νὰ δηλώσουν ἐὰν εἶναι Ἕλληνες (=ροῦμ) ἢ βούλγαροι (=μπουλγκάρ). Τότε ἐνετάθησαν αἱ προσ-

πάθειαι τῶν βουλγάρων πρὸς ἐξανγκασμὸν τῶν κατοίκων νὰ δηλώσουν ὅτι εἶναι βούλγαροι. Ἦνοίγετο ἔτσι ὁ δρόμος διὰ τὴν αὐτονομίαν τῶν περιοχῶν τῆς Μακεδονίας, εἰς τὸς ὁποίας οἱ Βούλγαροι θὰ ἦσαν ἡ κυριαρχοῦσα ἐθνικότης.

(Π. Τσάμη: Ὁ Μακεδ. ἀγὼν . . . σελ. 136).

7. (σελ. 99). Ἡ Ἐκθεσις αὕτη ἀποτελεῖ ὕμνον εἰς τὴν πίστιν καὶ καρτερίαν καὶ ἀφοσίωσιν εἰς τὰ πάτρια τῶν κατοίκων τῆς περιοχῆς, τοὺς ὁποίους μεῖν ἰδιαιτέραν καύχῃσιν ὁ μητροπ. Εἰρηναῖος ἀποκαλεῖ «τῆ προαιρέσει μάρτυρας» καὶ τοὺς προβάλλει ὡς πρότυπα ἀγωνιζομένων ἐν μέσῳ μυρίων κινδύνων χριστιανῶν.
8. (σελ. 101). Ἡ δημοσιευομένη ἐδῶ πληροφορία εἶναι ἀνταπόκρισις, δημοσιευθεῖσα εἰς τὰς ἐφημερίδας τῆς Θεσ(ν)ίκης τὴν 19 Μαρτίου 1906. Ἐθεώρησα σκόπιμον τὴν ἀναδημοσίευσίν της, διότι ἀποδεικνύει τὸ ἄοκνον ἐνδιαφέρον τοῦ μητροπ. Εἰρηναίου διὰ τὴν ἐκπαίδευσιν, δίδει δὲ καὶ μίαν σαφῆ εἰκόνα τῶν λειτουργούντων εἰς τὴν περιοχὴν σχολείων.
9. (σελ. 101). Ἡ περιγραφὴ τῶν φρικιαστικῶν ἐγκλημάτων προκαλεῖ τὸν ἀποτροπιασμὸν. Σημειώνει ὁμηροπ. εἰς αὐτὴν τὴν Ἐκθεσίαν του ὅτι τέτοιου εἴδους ἐγκλήματα ἐγίνοντο καὶ μεταξὺ τῶν βουλγάρων «διὰ διαφόρους λόγους». Ἡ διστακτικότης, τὴν ὁποίαν ἐπεδείκνυον πολλοὶ σχισματικοί, ἢ ἡ οὐδετερότης καὶ ἡ παθητικὴ στάσις των ἦσαν οἱ λόγοι διὰ τοὺς ὁποίους ἐπεσύρετο ἐναντίον των ἡ ὀργὴ τῶν βουλγάρων. Ἐκτὸς ὁμως τούτων ὑπῆρχον καὶ λόγοι φιλοδοξίας τῶν διαφόρων ἀρχηγῶν ἢ καὶ προσωπικοὶ ἀκόμη. Μετὰ τὸ ψευδοκίνημα τοῦ Ἡλιντεν (Ἰούλ. 1903) πολλαὶ φατρίαι εἶχον δημιουργηθῆ μεταξὺ τῶν βουλγάρων, αἱ ὁποῖαι ἐπεδόθησαν εἰς ἀγῶνα ἀλληλοεξοντώσεως. Ὁ Σαντάνσκι ἦτο ὁ γενικὸς ἀρχηγὸς τῶν βουλγαρικῶν ἀνταρτικῶν ὁμάδων εἰς τὴν περιοχὴν Μελενίκου. Οὗτος παραλλήλως πρὸς τὸν ἀγῶνα ἐξοντώσεως ἢ καὶ ὑποταγῆς τῶν ἐλλήνων ἐτιμῶρει παραδειγματικῶς καὶ πολλοὺς βουλγάρους σχισματικούς. Πρὸ τοῦ 1903 ἡ πολιτικὴ του συνίστατο εἰς τὴν δι' εἰρηνικῶν μέσων προσέλκυσιν τῶν Ἑλλήνων νὰ ἀναλάβουν ἀπὸ κοινοῦ τὸν ἀγῶνα ἐναντίον τῶν Τούρκων. Ὑπὸ τὸ σύνθημα «ἡ Μακεδονία διὰ τοὺς Μακεδόνας» ἐπεδίωκε τὴν συνεργασίαν Ἑλλήνων καὶ Βουλγάρων διὰ τὴν αὐτονομίαν τῆς Μακεδονίας. Εἰς τὴν Ἐκθεσιν χαρακτηρίζεται ὡς «ὁ ἄλλοτε παρουσιαζόμενος ἐνώπιον τῶν χωρικῶν ὡς κήρυξ τοῦ Εὐαγγελίου, τῆς ἠθικότητος, τοῦ δικαίου καὶ τῆς φιλανθρωπίας», διότι ἀπέκρυπτε τὰς πραγματικὰς προθέσεις του καὶ ἐνεφάνιζε τὸν ἑαυτὸν του ὡς ὑπέρημαχον τοῦ δικαίου. Μετὰ τὴν ἀποτυχίαν τῆς πολιτικῆς του ταύτης ἐπεδόθη εἰς τὸν διὰ βιαιῶν μέσων ἐκβουλγαρισμὸν τῆς Μακεδονίας, ἀποτυχῶν ὁμως καὶ εἰς τοῦτο. «Ὁ Σαντάνσκι εἶχε καθιερώσει δικὸν του σύστημα φυρολογίας τοῦ πληθυσμοῦ καὶ εἶχε διοργανώσει ἀστυνομία καὶ δικαστήρια, πῶ σεβαστὰ καὶ πῶ φοβερὰ ἀπὸ τὴν ἀστυνομία καὶ τὰ δικαστήρια τῶν Τούρκων κυριάρχων. Ὁ ἀρχιβοεβόδας αὐτὸς εἶχε καταστή τὸ φόβητρο καὶ αὐτῶν ἀκόμη τῶν βουλγαρικῆς καταγωγῆς κατοίκων τῆς περιοχῆς. Σύμφωνα με ὅσα γράφει γι' αὐτὸν ἀργότερα ὁ Γάλλος M. Paillares, ὁ Σαντάνσκι ἐνσαρκώνει τὸ ὄλον ἔργον τῶν κομιτατζήδων. Κλέπτῃς καὶ βιαστής, εἶναι σύμβολον μοναδικῆς στά

ἐπαναστατικὰ χρονικὰ ἐπαναστάσεως, πού ἐξολοθρεύει καὶ βασανίζει ἐκείνους ἀκριβῶς τοὺς ἀνθρώπους, πρὸς τοὺς ὁποίους ἐπαγγέλλεται καλλίστους καρπούς τοῦ νεωτάτου πολιτισμοῦ . . .». (Π. Τσάμη : Ὁ Μακεδ. ἀγὼν . . . σελ. 104-105).

Β'. Ἐκθέσεις Μητροπ. Αἰμιλιανοῦ.

1. (σελ. 104). Ἀνταπόκρισις δημοσιευθεῖσα εἰς τὴν «Ἐκκλησι. Ἀλήθειαν» Κων) λεως (τόμ. 1906, σελ. 580). Ἡ ἐδῶ ἀναδημοσίευσίς τῆς ἐκρίθη ἐπιβεβλημένη, καθ' ὅσον ἀποτελεῖ τὴν πρόλογον τῆς κρίσιμου καταστάσεως καὶ τῶν προβλημάτων, τὰ ὁποῖα θὰ ἔχῃ νὰ ἀντιμετωπίσῃ ὁ νέος μητροπ. Αἰμιλιανός. Ἦδη ἀπὸ τοῦ 1906 ἡ τρομοκρατία εἰς βάρος τῶν Ἑλλήνων καὶ αἱ ἐκτελέσεις εἶχον λάβει δραματικὸν χαρακτῆρα καὶ ἐπικίνδυνον ἔκτασιν. Τὸ ὄνομα τοῦ φονευθέντος ἐκ παραδρομῆς προφανῶς ἐγράφη εἰς τὴν ἀνταπόκρισιν ὡς Μ. Γεωργίου ἐνῶ πρόκειται περὶ τοῦ Ἐμμ. Γιούρη, ὡς προκύπτει καὶ ἐκ τοῦ ἐπομένου ἐγγράφου ὑπ' ἀρ. 2 καὶ ἀπὸ Ἐκθεσιν τοῦ προξένου Σακτούρη (Βλ. Β. Λαούρδα - Π. Πέννα : Ὁ Μακεδ. ἀγὼν... σελ. 35).
3. (σελ. 105). **Κυρατζήδες**.—Εἶναι ἡ ἀστική τάξις τῆς κοινωνίας τοῦ Μελενίκου, ἀσχολομένη κυρίως μὲ τὸ ἐμπόριον καὶ τὴν βιοτεχνίαν. Κατεῖχεν εἰς χεῖρας τῆς ὅλην τὴν οικονομικὴν δραστηριότητα τῆς περιοχῆς. Παλαιότερον αἱ κοινωνικαὶ τάξεις ἦσαν σαφῶς διαχωρισμέναι μεταξὺ των, ἀλλὰ μετὰ τὴν σύνταξιν τοῦ κανονισμοῦ τοῦ «Κοινοῦ» Μελενίκου (1813) ἔπαυσεν ὁ διαχωρισμός. Εἰς τὴν πράξιν ὁμως ἡ διάκρισις δὲν ἐξέλιπεν. Οἱ «κυρατζήδες» ἢ ἄλλως «τσορμπατζήδες» ἦσαν πάντοτε οἱ κύριοι, οἱ ἄρχοντες, ἀπολαύοντες ἐμπιστοσύνης καὶ σεβασμοῦ ἀπὸ τὸν λαόν. (Βλ. σχετικῶς διὰ τὴν δημιουργίαν τῶν κοινωνικῶν τάξεων καὶ τὴν ἱστορικὴν ἐξέλιξιν αὐτῶν εἰς τὴν διεξοδικὴν εἰσαγωγὴν τοῦ Π. Πέννα : Τὸ Κοινὸν Μελενίκου . . . σ. 18 κέ.).
4. (σελ. 106). Διὰ τὴν ἐπιστροφὴν τῶν χωρίων Συρπάνι καὶ Μύτινο κάμνει λόγον εἰς σχετικὴν ἀναφορὰν του καὶ ὁ Πρόξενος Σακτούρης (Β. Λαούρδα-Π. Πέννα, Ὁ Μακεδ. ἀγὼν . . . σελ. 21), ὁ ὁποῖος προσθέτει καὶ ἕτερα δύο, τὴν Τοπόλνιτσαν καὶ τὸ Κολάροβον. Τὰ χωρία ταῦτα ἀπὸ δεκαετίας καὶ πλέον εἶχον γίνεαι διὰ τῆς βίας σχισματικά. Λήγοντος τοῦ 1906 τὸ ἑλληνικὸν στοιχεῖον τῆς περιοχῆς ἤρχισε νὰ ἀνασυγκροτῆται καὶ ἐνθαρρυνόμενον ἀπὸ τὴν Ἐκκλησίαν καὶ τὸ Προξενεῖον ἐγκατέλιπε τὴν παθητικὴν καὶ μοιρολατρικὴν στάσιν, ἀφοῦ προηγουμένως ἐθρήνησε πολλὰ θύματά του. Κατάλογον τῶν δολοφονηθέντων Ἑλλήνων ἀπὸ τὸ βουλγαρικὸν κομιτατικὸν κατὰ τὸ 1906 εἰς τὴν ἐπαρχίαν Μελενίκου ἀνέγραψε ὁ πρόξενος Σακτούρης. (Βλ. Β. Λαούρδα-Π. Πέννα. Ὁ Μακεδ. ἀγὼν . . . σελ. 34 κέ.).
5. (σελ. 108). Τὸ ζήτημα τῆς ρουμανικῆς προπαγάνδας ἀπασχολεῖ εἰς τὸ ἐγγραφον αὐτὸ τὸν μητροπ. Αἰμιλιανόν. Ἡ πλειονότης τῶν κατοίκων τῶν Ἄνω Πορροίων ἦσαν ἑλληνοβλαχοὶ. Ἡ ρουμανικὴ προπαγάνδα κατῳρώθησε νὰ προσεταιρισθῇ μερικὰς οἰκογενείας καὶ νὰ καταστήσῃ αὐτὰς ὄργανόν τῆς. Συντόμως ὁμως καὶ αὐταὶ ἀνετλήθησαν τὴν πλάνην των καὶ τοὺς καταχθονίους σκοποὺς τῆς ρουμανικῆς πολιτικῆς καὶ ἐπέστρεψαν εἰς τὴν Ὁρθοδοξίαν. Παρόμοια παραδείγματα

έχομεν και από άλλα έλληνοβλαχικά χωρία τής επαρχίας Μελενίκου, από την Τζουμαγιάν και την Ράμναν (βλ. τὰ ὑπ' ἀριθ. 9, 13 και 14 έγγραφα). Ἡ ὕπαρξις βλαχικῶν πληθυσμῶν εἰς τὰς ἐν λόγω περιοχὰς ἔχει τὴν ἀρχὴν τῆς εἰς τοὺς ρωμαϊκοὺς χρόνους. Κατὰ δὲ τὸν 18ον και 19ον αἰῶνα παρετηρήθησαν μετακινήσεις αὐτῶν, διασπορὰ και δημιουργία μικρῶν παροικιῶν πρὸς ἐξέυρεσιν τροφῆς διὰ τὰ αἰγοπρόβατα. (Βλ. σχετικῶς Ἀντ. Κολτσιδά, Οἱ Κουτσόβλαχοι, τόμ. Α' Θεσσαλονίκη 1976, σ. 62 κέ. Ἐπίσης Θ. Σαράντη, Οἱ Βλαχόφωνοι τοῦ ἑλληνικοῦ χώρου «Σερραϊκὰ Χρονικά», τόμ. 7ος, Ἀθήναι 1976, σ. 9 και 26 κέ. Καὶ Τηλ. Κουτσογιάννη, Περὶ τῶν Βλάχων τῶν ἑλληνικῶν χωρῶν Β', Θεσ)νίκη 1966 σ. 26 κέ.). Ἡ ρουμανικὴ προπαγάνδα ἀνέπτυξεν ἔντονον δραστηριότητα, ἐπιδιώκουσα νὰ ἐμφανίσῃ διεθνῶς τοὺς βλαχοφώνους ὡς ρουμανικὴν μειονότητα και ὡς ἐκ τούτου νὰ ἔχη ἑδαφικὰ και ἄλλα πλεονεκτήματα. Ὡς κύριον ἐπιχείρημά τῆς πρὸς τοῦτο ἐχρησιμοποίησε τὴν γλῶσσαν τῶν βλαχοφώνων. Νεώτεροι ἔρευναι ὁμως ἀπέδειξαν ὅτι τὸ ἐπιχείρημα τοῦτο δὲν εὐσταθεῖ. Ἦδη ὁ μητροπ. Αἰμιλιανὸς εἰς τὸ ὑπ' ὄψιν ἔγγραφόν του ἐπισημαίνει τὴν ἐκ τῆς ἑλληνικῆς προέλευσιν τῆς γλώσσης τῶν Βλάχων. Τοῦτο ὑποστηρίζουν και οἱ ἑλληνοβλαχικοὶ πληθυσμοὶ εἰς τὰς διαμαρτυρίας των (βλ. ταύτας εἰς τὰ ὑπ' ἀριθ. 6, 9 και 14 έγγραφα. Περὶ δὲ τοῦ θέματος τῆς γλώσσης βλ. Ἀθ. Χρυσοχοῦ, Οἱ Βλάχοι τῆς Μακεδονίας, Θεσσαλίας και Ἡπείρου, Θεσ)νίκη 1942, σ. 10, κυρίως δὲ τὴν ἐμπεριστατωμένην μελέτην τοῦ Ἀχ. Λαζάρου, Ἡ Ἀρωμουνικὴ, ἐν Ἀθήναις 1976). Πέραν ὁμως τούτων ἡ συνείδησις τῶν βλαχοφώνων ὑπῆρξεν ἀκραιφνῶς ἑλληνικὴ. Κατὰ τὴν περίοδον τοῦ Μακ. ἀγῶνος ὑπῆρξαν οἱ πρόμαχοι τοῦ ἑλληνισμοῦ και τῆς Ὁρθοδοξίας, διὰ τοῦτο και ἐπέσυραν τὸ μένος τῶν Βουλγάρων. Συνέβαλον οἰκονομικῶς εἰς τὴν διεξαγωγὴν τοῦ ἀγῶνος και ἐπρωτοστάτησαν εἰς ἔργα εὐποιίας, ἐμερίμνησαν διὰ τὴν ἐκπαίδευσιν και ἐν γένει ἐφρόντισαν διὰ τὴν ἄνοδον τοῦ βιοτικοῦ και πολιτιστικοῦ ἐπιπέδου τῶν κατοίκων.

Ὅσον δ' ἀφορᾷ τοὺς βλάχους τῆς περιοχῆς Πορροῦτων και ἐν γένει τῆς επαρχίας Μελενίκου, ἐκ τοῦ ὑπ' ἀρ. 29 ἐγγράφου ἀρσόμεθα τὴν πολύτιμον ἱστορικὴν πληροφορίαν, ὅτι οὗτοι προέρχονται ἐξ Ἡπείρου, μεταναστεύσαντες κατὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ Ἀλῆ Πασᾶ, μὴ δυνάμενοι νὰ ἀνῆξουν ὑπὸ τὸ τυραννικὸν αὐτοῦ καθεστῶς. Διὰ τὰς μετακινήσεις ταύτας κάμνει λόγον και ὁ Ἀπ. Βακαλόπουλος (Ἱστορία τῆς Μακεδονίας Θεσ)νίκη 1969, σ. 477) στηριζόμενος εἰς τὴν προφορικὴν παράδοσιν.

6. (σελ. 109). Ἡ διαμαρτυρία τῶν ἑλληνοβλάχων τῆς περιοχῆς Πορροῦτων, καίτοι χρονολογικῶς εἶναι ὀλίγον μετεγενεστέρα, ὁμως ἔχει τὴν θέσιν τῆς ἐδῶ, διότι σχετίζεται ἀμέσως μετὰ τὴν προηγουμένην ὑπ' ἀρ. 5 ἐκθεσιν τοῦ μητροπ. Αἰμιλιανοῦ, καθὼς ἐπίσης και μετὰ τὴν ἐπομένην ὑπ' ἀριθ. 7. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον παρουσιάζεται λεπτομερῆς και ἀδιάσπαστος ἡ εἰκὼν τῶν διαδραματισθέντων γεγονότων εἰς τὴν περιοχὴν Πορροῦτων.
7. (σελ. 110). Τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον διὰ τῆς ἐφημερίδος του (Ἐκκλησ. Ἀλήθεια 1907, σ. 147) δίδει περίληψιν τοῦ ἐγγράφου τοῦ μητροπ. Αἰμιλιανοῦ. Ἀπὸ τὸ ἐγγραφοῦν αὐτὸ διαπιστώνομεν ὅτι αἱ τουρκικαὶ

Ἀρχαὶ παρίσταντο μάρτυρες τῶν συκοφαντικῶν καταγγελιῶν εἰς βάρος τῶν Ἑλλήνων, κυρίως δὲ εἰς βάρος τῶν ἐνεργειῶν τοῦ μητροπ. Αἰμιλιανοῦ. Ἀξίζει ἐδῶ νὰ σημειωθῇ ὅτι οἱ Βούλγαροι μὲ διάφορα μέσα κατώρθωσαν νὰ παρασύρουν ἀρκετὰ χωρῖα τῆς ἐπαρχίας Μελενίκου καὶ νὰ τὰ ἀποσπᾶσουν ἀπὸ τὴν δικαιοδοσίαν τοῦ Οἴκουμ. Πατριαρχείου.

Τοῦτο συνέβη κυρίως εἰς τὰς κοινότητας μὲ ἑλληνοβλαχικούς πληθυσμούς, ὅπου ἡ ρουμανικὴ προπαγάνδα εἶχεν ἐπιδείξει ἔντονον δραστηριότητα. Ἀπὸ τῆς στιγμῆς ὅμως ποῦ ὁ μητροπ. Αἰμιλιανὸς ἤρχισεν ἐπισκεπτόμενος τὰ χωρῖα νὰ ἐνθαρρύνῃ τοὺς πληθυσμούς, οὗτοι ἐπέστρεφον ἀθρόως καὶ ἀνεγνώριζον ὡς πνευματικὴν ἀρχὴν τὴν Μητρόπολιν καὶ τὸ Οἴκουμ. Πατριαρχεῖον. Ἡ συνείδησις τῶν κατοίκων, καταπιεσθεῖσα πρὸς στιγμὴν ἀπὸ τὰς ἀπειλάς, δὲν ἤλλαξε τὸν ὀρθόδοξον προσανατολισμόν της. Μὲ τὴν συμπαραστάσιν τῆς Ἐκκλησίας ἐξεδηλώθη θαρραλέα.

8. (σελ. 110). Τὴν εἶδθην ταύτην ἀναδημοσιεύω ἀπὸ τὴν «Ἐκκλησ. Ἀλήθειαν» (1907, σ. 215), διότι δίδει μίαν εἰκόνα τῆς οἰκονομικῆς θέσεως, εἰς τὴν ὁποίαν εὐρίσκοντο οἱ κάτοικοι τῆς περιοχῆς. Αὐτὴν τὴν κατάστασιν ἐκμεταλλευσόμεναι ἡ βουλγαρικὴ καὶ ρουμανικὴ προπαγάνδα εὐρισκον πρὸς ὄφελον ἔδαφος μεταξὺ τῶν σκληρῶς δοκιμαζομένων κατοίκων, λαμβανομένης μάλιστα ὑπ' ὄψιν καὶ τῆς πλήρους ἀπουσίας τῆς ἐπισήμου Ἑλλάδος. Τὸ Πατριαρχεῖον διενήργησεν ἐράνους διὰ τὴν ἀνακούφισιν τῶν πληγέντων.
9. (σελ. 111). Ἡ διαμαρτυρία αὕτη ἀποτελεῖ κείμενον ὑψίστης ἱστορικῆς σημασίας, καθ' ὅσον ἐκτίθενται εἰς αὐτὴν ἐν λεπτομερείᾳ αἱ μέθοδοι τῆς ρουμανικῆς προπαγάνδας καὶ ἐκφράζονται τὰ αἰσθήματα ἀφοσιώσεως πρὸς τὸ Οἴκουμ. Πατριαρχεῖον καὶ ἡ ἑλληνικότης τῆς συνειδήσεως τῶν ἑλληνοβλάχων.
11. (σελ. 115). Ὁ Ἕλληνας πρόξενος τῶν Σερρῶν Σακτούρης ὑπέβαλε πρὸς τὸ ἑλληνικὸν Ὑπουργεῖον Ἐξωτερικῶν ἀναφορὰν, ἀφορῶσαν εἰς τὴν πυρπόλησιν τοῦ ναοῦ Ἄνω Πορροῖων, εἰς τὴν ἁποίαν, μεταξὺ ἄλλων, πλήρης ἀγανακτήσεως, ἀλλὰ καὶ μὲ τραγικὴν εἰρωνείαν, γράφει: «Εἰς τὰ Ἄνω Πορροῖα βαρέως φέροντες τὴν διάλυσιν τῆς ἀργυρογενοῦς ρουμανικῆς κοινότητος καὶ τὴν ἐνίσχυσιν τῆς ἡμετέρας, οὐδὲ δ' ἄλλο κατὰ τῶν Ἑλλήνων εὐρίσκοντες εὐχερέστερον μέτρον, ἐξώρμησαν κατὰ τοῦ μεγαλοπρεποῦς ἑλληνικοῦ ναοῦ, ὃν διὰ πετρελαίου μετέβαλον εἰς τέφραν, κατὰ τὸ ἐν τῇ πεπολιτισμένῃ Ἡγεμονίᾳ ἐπιτυχῶς ἐφαρμοσθὲν σύστημα (Β. Λαοῦρδα-Π. Πέννα, Ὁ Μακεδ. ἀγὼν... σ. 59).
14. (σελ. 118). Καὶ ἡ διαμαρτυρία αὕτη τῶν ἑλληνοβλάχων τῆς Ράμνας εἶναι μὲν προγενεστέρα χρονολογικῶς, τὸ περιεχόμενον ὅμως αὐτῆς ἔχει ἄμεσον συνάφειαν μὲ τὴν προηγουμένην ὑπ' ἀριθ. 13 ἔκθεσιν τοῦ μητροπ. Αἰμιλιανοῦ.
17. (σελ. 120). Διὰ τὸν φόνον τοῦ διδασκάλου Εὐ. Γεροβασιλείου κάμνει λόγον εἰς Ἐκθεσίαν του καὶ ὁ πρόξ. Σακτούρης, ὁ ὁποῖος καὶ σκιαγραφεῖ τὸ ἔργον του ὡς ἀκολούθως: «ἦτο ἐκ τῶν ἀρίστων καὶ παλαιμάχων διδασκάλων. Διεκρίνετο δὲ διὰ τὰ ἀκραιφνῆ καὶ πατριωτικὰ αἰσθήματά του καὶ τὸν διάπυρον ζῆλον μεθ' οὗ ἐξήσκει τὸ διδασκαλικὸν ἐπάγγελμα. Ἐνεκα τούτου οὐχὶ ἅπαξ εἶχεν ἀπειληθῆ ὑπὸ τῶν Βουλγάρων

- καὶ διαταχθῆ ν' ἀπέλθῃ ἐκ Μελενίκου». (Β. Λαούρδα-Π. Πέννα, Ὁ Μακεδ. ἀγών... σ. 106).
26. (σελ. 129). Εἰς τὸ ἔγγραφο αὐτὸ ὁ Σανδάνσκι ἐμφανίζεται ἐπιδιώκων καὶ θρησκευτικὴν μεταρρυθμίσειν, κατὰ τὸ προτεσταντικὸν πρότυπον. Τοῦτο δὲν ἔχει θρησκευτικὴν σημασίαν, ἀλλὰ πολιτικὴν. Διότι κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην τὴν Βαλκ. Χερσόνησον περιέτρεχον διάφοροι θρησκευτικαὶ ἀποστολαί, κυρίως προτεσταντικαί, αἱ ὁποῖαι, ὑπὸ τὸ πρόσχημα τῆς παροχῆς οἰκονομικῆς βοήθειας, τῆς ἰδρύσεως σχολείων καὶ νοσοκομείων κ.ἄ. ἐπεδίωκον νὰ μετατρέψουν τὸ ὀρθόδοξον φρόνημα τῶν κατοίκων. Ὁ δὲ Σανδάνσκι, ἐνδιαφερόμενος νὰ ἔχῃ τὴν εὐνοίαν τῶν εὐρωπαίων πρὸς κάλυψιν τῶν ἐγκλημάτων του καὶ τῶν πραγματικῶν σκοπῶν του, διεκήρυττε προτεσταντικὰς ἰδέας καὶ ἤθελε νὰ ἐπιβάλλῃ ταύτας διὰ τῆς βίας εἰς τὸν λαὸν τῆς ὑπαίθρου, ἐνδιαφερόμενος δὴθεν διὰ τὸ καλὸν αὐτοῦ. Μέχρις ἐνός σημείου ἐξηγεῖται διὰ τὸ εὐρωπαϊκὸς τύπος τῆς ἐποχῆς δὲν ἠσχολεῖτο μὲ τὰ φρικιαστικὰ κακοεργήματα τοῦ Σανδάνσκι καὶ εἶχε φιλοβουλγαρικὰς διαθέσεις. Περὶ τῶν προπαγανδῶν γενικώτερον βλ. εἰς Ἀθ. Ἀγγελόπουλου. Αἱ ξένοι προπαγάνδαι εἰς τὴν ἐπαρχίαν Πολυανῆς κατὰ τὴν περίοδον 1870-1912, Θεσ)νίκη 1973.
28. (σελ. 130). Τὸν Ἰούλιον τοῦ 1908, μετὰ τὸ κίνημα τῶν Νεοτούρκων, ὁ Σουλτάνος ἠναγκάσθη νὰ δεχθῆ τὴν ἐφαρμογὴν Συντάγματος (Χουριέτ). Τὸ κίνημα ἦτο καθαρῶς ἐθνικιστικόν, διεκήρυσσε τὴν ἰσοτιμίαν τῶν μειονοτήτων ἐντὸς τῆς Τουρκίας καὶ παρεχώρει γενικὴν ἀμνησίαν εἰς ὅλους. Τότε ἤρχισαν νὰ κατέρχωνται εἰς τὰς πόλεις καὶ τὰ χωρία καὶ τὰ ἑλληνικὰ ἀνταρτικὰ σώματα καὶ αἱ βουλγαρικαὶ συμμορίαί. Ὁ ἐνθουσιασμὸς τῶν κατοίκων ἐπὶ τῇ ἀνακηρύξει τοῦ Συντάγματος ἦτο μεγάλος. Οἱ Ἕλληνες ἔχαιρον διότι διέσωσαν τὴν Μακεδονίαν ἀπὸ τὸν ἐκβουλγαρισμὸν, οἱ δὲ βούλγαροι ἐδέχθησαν μὲ ἀνακούφισιν τὴν νέαν κατάστασιν, διότι κατ' οὐσίαν αὐτοὶ ἦσαν οἱ ἠττηθέντες εἰς τὸν μακεδονικὸν ἀγῶνα. Ἡ προσπάθειά των τῶρα ἀπέβλεπεν εἰς τοῦτο μὲ τὴν ἐγκατάστασιν ὅσον τὸ δυνατόν περισσοτέρων βουλγάρων κοινοτήτων καὶ πληθυσμῶν νὰ δηλώσουν δυναμικὴν τὴν παρουσίαν των εἰς τὰ χωρία, νὰ ἐπιδιώξουν τὴν ἀπόσπασιν αὐτῶν εἰς τὴν βουλγαρικὴν Ἐξαρχίαν καὶ νὰ καταλάβουν ὅσον τὸ δυνατόν περισσοτέρους ναοὺς καὶ σχολεῖα, εἰς τρόπον ὥστε νὰ ἐμφανισθῆ πλεονάζον τὸ βουλγαρικὸν στοιχεῖον, μὲ ἀπώτερον σκοπὸν τὴν ἀναγνώρισιν περισσοτέρων δικαιωμάτων εἰς τὴν βουλγαρικὴν μειονότητα. Εἰς τὴν κατάστασιν αὐτὴν ἀναφέρεται ἡ δημοσιευομένη ἐδῶ εἴδησις. (Ἐκκλησ. Ἀλήθεια, 1908, σ. 445).
30. (σελ. 131). Τὸ 1910 ἡ ὀθωμανικὴ βουλὴ ἐψήφισε νομοσχέδιον, διὰ τοῦ ὁποῖου οἱ ἀρπαγέντες ναοὶ καὶ τὰ σχολεῖα ἐδίδοτο εἰς τοὺς Βουλγάρους. Τοῦτο ἔγινε διότι οἱ Τοῦρκοι ἐφοβοῦντο τὴν ὑπεροχὴν τῶν Ἑλλήνων εἰς τὸν πολιτιστικὸν καὶ οἰκονομικὸν τομέα καὶ ἤθελον μὲ κάθε τρόπον νὰ περιορίσουν τὴν δραστηριότητά των. Ἐν ὄψει τοῦ νέου τούτου διωγμοῦ κατὰ τῶν Ἑλλήνων ἀπεστάλησαν διαμαρτυριαὶ πρὸς τὴν Ὀθωμ. Κυβέρνησιν καὶ τὸ Οἶκουμ. Πατριαρχεῖον ἀπὸ τοὺς ὀρθοδόξους διαφόρων περιοχῶν, μεταξύ τῶν ὁποίων καὶ ἀπὸ τὰ περίχωρα Σεργῶν, Μελενίκου, Δράμας, κ.ἄ. Ἐπίσης ἐπραγματοποιήθησαν συλλαλητήρια,

εἰς τὰ ὅποια οἱ κάτοικοι διετράνωσαν τὴν ἀπόφασίν των νὰ ἀγωνισθοῦν διὰ τὴν υπεράσπισιν τῶν δικαίων των. Τὸ Οἶκουμ. Πατριαρχεῖον ἀπεφάσισε τὴν σύγκλησιν Ἐθνοσυνελεύσεως, διὰ τὴν λήψιν ἀποφάσεων. Ἀντιπρόσωπος τῆς Ἐθνοσυνελεύσεως διὰ τὴν ἐπαρχίαν Μελενίκου ἀνεδείχθη ὁ Ἰω. Περγάνογλου, τραπεζίτης. (Ἐκκλησ. Ἀληθεῖα, 1910, σ. 188, 197, 237, 266, κ'ά.). Πόσον μεγάλος ἦτο ὁ κίνδυνος διὰ τὸν ἑλληνισμόν ἐκ τῆς ἀρπαγῆς ναῶν καὶ σχολείων καταφαίνεται ἀπὸ τὴν ἀκόλουθον εἶδησιν : «Ὁ ἀριθμὸς τῶν ὑπὸ ἀμφισβήτησιν ἱερῶν ναῶν καὶ σχολείων ἐν Μακεδονίᾳ καὶ Θράκῃ ἀνέρχεται εἰς 651... Λεπτομερέστερον ἐρευνῶντες τὰ κατὰ τὴν θλιβερὰν ταύτην ὑπόθεσιν, εὐρίσκομεν ὅτι μέχρι τοῦ 1903 ἕξ κυρίως ἐπαρχίαι τῆς Μακεδονίας, εἰς τὸ Οἶκουμ. Πατριαρχεῖον ὑποτεταγμένα καὶ τὴν ὀρθόδοξον περιέπουσαι διδασκαλίαν, ὑπέστησαν φοβερώτατον διωγμὸν ἢ τῆς Καστορίας, ..., ἢ τῶν Βοδενῶν, ..., ἢ τῶν Μογλενῶν, ..., ἢ τῶν Πρεσπῶν, ..., ἢ τῆς Πελαγονίας, ..., καὶ ἢ τοῦ Μελενίκου ναοὶ 19, σχολεῖα 3. Ὡς ἐν μοίρᾳ προσθήκης σημειοῦμεν ὅτι 73 χωρίων τῆς διοικήσεως Μελενίκου εἰς ναοὶ καὶ τὰ σχολεῖα κατέχονται ὑπὸ σχισματικῶν, ὡς καὶ 32 χωρίων τοῦ τμήματος Δεμίρ-Χισσάρ. (Ἐκκλησ. Ἀληθεῖα 1910, σ. 226).

35. (σελ. 135). Μέχρι τοῦ 1908 ἡ τουρκικὴ τακτικὴ συνίστατο εἰς τὴν ἀδιαφορίαν ἢ τὴν χλιαρὰν ἀντίδρασιν ἐναντι τῆς πάλης μεταξὺ Ἑλλήνων καὶ Βουλγάρων, ἀποβλέπουσα εἰς τὴν ἀλληλοεξόντωσίν των. Μετὰ τὸ κίνημα τῶν νεοτούρκων καὶ τὴν ἐπιβολὴν Συντάγματος εἰς τὴν Ὄθωμ. Αὐτοκρατορίαν οἱ Τούρκοι ἐπετίθεντο ἀδιακρίτως ἐναντίον Ἑλλήνων καὶ Βουλγάρων, μὲ σκοπὸν τὴν ἐξουδετέρωσιν καὶ ἐξόντωσίν των. Τοῦτο ἔφερε εἰς συνεργασίαν Ἑλλήνων καὶ Βουλγάρων, ἐπιδιώκοντας τὴν ἀπελευθέρωσίν των ἀπὸ τὸν τουρκικὸν ζυγόν. Ἡ πραγματοποιήσις τοῦ ὀνειροῦ τούτου ἐπετεύχθη κατὰ τὸν Βαλκανικὸν Πόλεμον τοῦ 1912. Ὅσον δ' ἀφορᾷ τὴν συνεργασίαν κατὰ τὰ ἔτη 1910—11, αὕτη συνίστατο, ἐκτὸς τῶν ἄλλων, καὶ εἰς τὸν σχηματισμὸν μικτῆς ἐπιτροπῆς ἐκ τούρκων, ἑλληνορθοδόξων καὶ σχισματικῶν, τῆς ὁποίας ἔργον ἦτο ἡ συγκέντρωσις τῶν ὄπλων καὶ ἡ ἐν γένει εἰρήνευσις τῆς περιοχῆς. Ἀλλὰ καὶ ἐπ' αὐτοῦ ἡ στάσις τῶν Τούρκων ὑπῆρξε προκλητικὴ. Ἀντιγράφω σχετικὴν εἶδησιν ἐκ τῆς «Ἐκκλησ. Ἀληθείας» (τ. 1911, σελ. 197) : «Τῇ 29 Ὀκτωβρίου ὁ μουτσαρίφης τῶν Σερρῶν μεταβὰς εἰς Βαρακλῆ Τζουμαγιᾶ προσεκάλεσε τὸν μουχτάρην Δημήτριον Τζεμαϊλαν, παρὰ τοῦ ὁποίου ἐζήτησε νὰ παραδώσῃ αὐτῷ 300 ὄπλα· ἐπὶ τῇ δηλώσει δὲ τοῦ μουχτάρη ὅτι ταῦτα πρὸ τεσσάρων μηνῶν συνέλεξεν ἢ ἐπὶ τοῦ ἀφοπλισμοῦ ἐπιτροπή, ἔρριψεν αὐτὸν χαμαὶ καὶ ἔδειρεν ἀνηλεῶς, πρῶτον μὲν αὐτὸς ὁ μουχτάρης καὶ κατόπιν ἄλλοι».

144

ΠΕΡΙΛΗΨΙΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟΥ ΤΩΝ ΕΚΘΕΣΕΩΝ

Α'. Ἐκθέσεις μητροπολίτου Ειρηναίου.

1. 19 Ἰουλίου 1904.

Ἀπογοήτευσις ἀπὸ τὸν τρόπον ἐνεργείας τῶν σχισματικῶν.

Δύο συμμορίαὶ μαστίζουσι τὴν Ἐπαρχίαν.

Ἐπίσκεψις τοῦ σχισματ. μητροπ. Νευροκοπίου εἰς Ἄνω Τζουμαγιάν. Συμμορία ὑπὸ τὸν Σαντάλωφ ἐφόνησε τὴν οἰκογ. Τιμέλκου εἰς Σφουγγάροβον.

Φόνος προκρίτου εἰς Ἄνω Σουσίτσαν.

Φόνος δύο σχισματικῶν εἰς Κασσίαν, λόγῳ συνεργασίας των μετὰ τὰς Ἀρχάς.

Φόνος βλαχοφώνου σχισματικοῦ εἰς Πυρίναν, λόγῳ συνεργασίας του μετὰ τὰς Ἀρχάς.

Φόνος τριῶν ἀτόμων εἰς Λιουμπόβκην.

2. 12 Αὐγούστου 1904.

Βουλγαρικαὶ συμμορίαὶ διατρέχουσι τὴν ὑπαιθρον.

Σχισματικοὶ ἱερεῖς καὶ Βούλγαροι διδάσκαλοι προπαγανδίζουν μετὰ μῖσος καὶ φανατισμόν.

Καταγγελία ὑπὸ σχισματικοῦ κληρικοῦ εἰς βάρος δύο διδασκάλων εἰς Δεμίρ - Χισσάρ.

Οἱ Ὀρθόδοξοι, λόγῳ πιέσεων τῶν συμμοριῶν, δὲν ἠγόρασαν τὴν δεκάτην εἰς Μελένικον.

3. 11 Ὀκτωβρίου 1904.

Φόνος δύο βλαχοφώνων Ἑλλήνων εἰς Τσερεβίσταν.

Φόνος βλάχου εἰς Πυρίναν.

Κατακύρωσις τῆς δεκάτης ὑπὲρ τῶν Μελενικίων.

4. 20 Ἰανουαρίου 1905.

Πιέσεις καὶ ἀπειλαὶ πρὸς ἐκβουλγαρισμόν τοῦ Σταρτσόβου.

Κίνδυνος διὰ τὴν ζωὴν τῶν διδασκάλων του. Ὁ μητροπ. διευθετεῖ τὴν κατάστασιν.

5. 29 Μαρτίου 1905.

Τὸ ρωμουνικὸν ζήτημα εἰς Ἄνω Πορρόβια.

6. 6 Ἰουλίου 1905.

Συμμορία Βουλγάρων ἐπιδιώκουν τὸν ἐκβουλαρισμὸν τῶν Ὁρθοδόξων. Ξυλοδαρμὸς τεσσάρων προκρίτων εἰς Ράδοβον. Ἀπειλαὶ κατὰ τῆς ζωῆς τοῦ ἱερέως.

Φόνος πέντε κατοίκων τοῦ Σταρισόβου καὶ βασανισμὸς ἑνός.

7. 9 Αὐγούστου 1905.

Ἐξαρσις θρησκευτικοῦ συναισθήματος ἐν Μακεδονίᾳ.

Οἰκονομικὸς κατὰ τῶν Ἑλλήνων πόλεμος.

Ἐκβιασμὸς κατὰ τῶν κηπουρῶν τοῦ Δεμίρ - Χισσάρ.

8. 19 Μαρτίου 1906.

Μετάβασις τοῦ μητροπ. εἰς Μπαρακλή Τζιουμά (Κάτω Τζουμαγιά) καὶ ἐπίσκεψις αὐτοῦ εἰς Ἀστικὴν Σχολήν. Ἔρανος δι' ἀνέγερσιν γυμναστηρίου.

9. 16 Ἰουνίου 1906.

Ἐπίθεσις κατὰ караβανίου καπνοῦ καὶ φόνος τοῦ νεαροῦ ἀρχηγοῦ τοῦ караβανίου εἰς Ἄνω Τζουμαγιάν.

Φόνος Μητσάκη εἰς Κρούσοβον.

Φόνος δύο ἀτόμων ἐκ Σαβιάκου.

Φόνος πολλῶν χωρικῶν εἰς Πυρίνην ὑπὸ Σανδάνσκι.

Φόνοι μεταξὺ σχισματικῶν.

Τρεῖς ἀρχηγοὶ βουλγαρικῶν συμμοριῶν ἐφονεύθησαν.

Β'. Ἐκθέσεις μητροπολίτου Αἰμιλιανοῦ.

1. 2 Νοεμβρίου 1906.

Φόνος Ἐμμ. Γεωργίου (Γιούρη) εἰς Δεμίρ - Χισσάρ.

2. 20 Νοεμβρίου 1906.

Φόνοι εἰς Δεμίρ - Χισσάρ καὶ Μελένικον.

3. 27 Νοεμβρίου 1906.

Ἐπίθεσις κατὰ караβανίου εἰς Μελένικον, φόνος δύο ἐκ τῶν συνοδῶν καὶ τραυματισμὸς ἑτέρου.

4. 14 Δεκεμβρίου 1906.

Σύστασις φιλοπτώχου ἀδελφότητος εἰς Μελένικον.

Αἴτησις διὰ κατασκευὴν ἀμαξιτῆς ὁδοῦ.

Ἐπιστροφὴ εἰς τὸ Οἶκουμ. Πατριαρχεῖον τῶν χωρίων Μίτινο καὶ Συρπάνι, περιοχῆς Πετρίτσης.

- Πυροβολισμὸς κατὰ τοῦ Παπαγεώργη Πετρίτσης.
Ἐλλειψίς ἱερῶν καὶ διδασκάλων.
Δεινὴ ἢ οἰκονομικὴ κατάστασις τῶν χωρικῶν.
Θεμέλιος λίθος πρὸς ἀνέγερσιν Σχολῆς ἀρρένων Πετρίτσης.
5. 26 Φεβρουαρίου 1907.
Ἐπιστροφὴ εἰς Οἶκουμ. Πατριαρχεῖον κοινότητος Ἄνω Πορροίας.
Ἡ ἑλληνοβλαχικὴ γλῶσσα.
6. 15 Ἀπριλίου 1907.
Διαμαρτυρία Κουτσοβλάχων Πορροίας.
7. 19 Μαρτίου 1907.
Ἡ κατὰ τοῦ μητροπ. Μελενίκου καταγγελία περὶ πιέσεων τῶν κατοίκων Πορροίας ἀπεδείχθη συκοφαντικὴ.
Παρόμοιαι συκοφαντίαι διὰ τὰ μὴ ἐπισκεφθῆ ὁ μητροπ. τὸ Χατζῆ Βεϊλίκ.
8. 7 Ἀπριλίου 1907.
Καταστροφαὶ ἐκ παγετοῦ καὶ πλημμυρῶν εἰς ἐπαρχίαν Μελενίκου.
9. 25 Ἀπριλίου 1907.
Διαμαρτυρία Κουτσοβλάχων Βαρακλῆ Τζουμαγιᾶς.
10. 29 Ἀπριλίου 1907.
Ἐπίθεσις κατὰ τοῦ χωρίου Λιπόφκα.
11. 3 Μαΐου 1907.
Πυρπόλησις τοῦ ναοῦ Ἄνω Πορροῦτων.
12. 4 Μαΐου 1907.
Καταστροφὴ ἀμπέλων Μελενικίων ὑπὸ τῶν Βουλγάρων.
13. 2 Αὐγούστου 1907.
Ἐπιστροφὴ εἰς Οἶκουμ. Πατριαρχεῖον τοῦ χωρίου Ράμνα.
14. 15 Φεβρουαρίου 1907.
Διαμαρτυρία Κουτσοβλάχων Ράμνας.
15. 9 Αὐγούστου 1907.
Καταστροφὴ Βουλγαρικῆς συμμορίας ὑπὸ τοῦ τουρκικοῦ στρατοῦ εἰς Δερέι - Μουσλήμ.
Πληροφορίαι περὶ σχεδίου δολοφονίας τοῦ μητροπολίτου.
16. Ἐπιθέσεις καὶ φόνοι διαπραχθέντες ὑπὸ τῶν Βουλγάρων κατ' Ὀκτώβριον 1907.

17. 15 Νοεμβρίου 1907.
Φόνος τοῦ διδασκάλου Εὐ. Γεροβασιλείου εἰς Β. Τζουμαγιᾶν.
18. 1 Δεκεμβρίου 1907.
Διατάραξις τῆς ἀσφαλείας τῆς περιοχῆς, λόγῳ τῶν βουλγαρικῶν κακουργημάτων. Ἐργιότης τῶν ἐγκλημάτων.
19. 1 Δεκεμβρίου 1907.
Κατάλογος ἐπιθέσεων καὶ φόνων, διαπραχθέντων ὑπὸ τῶν Βουλγάρων κατὰ Νοέμβριον 1907.
20. Κατάλογος ἐπιθέσεων καὶ φόνων, διαπραχθέντων ὑπὸ τῶν Βουλγάρων κατὰ Δεκέμβριον 1907.
21. Κατάλογος ἐπιθέσεων καὶ φόνων, διαπραχθέντων ὑπὸ τῶν Βουλγάρων κατ' Ἰανουάριον 1908.
22. Κατάλογος ἐπιθέσεων καὶ φόνων, διαπραχθέντων ὑπὸ τῶν Βουλγάρων κατὰ Φεβρουάριον 1908.
23. Κατάλογος ἐπιθέσεων καὶ φόνων, διαπραχθέντων ὑπὸ τῶν Βουλγάρων κατὰ Μάρτιον 1908.
24. 9 Μαΐου 1908.
Ἐγκληματικὴ δρᾶσις Σανδάνσκι.
25. Κατάλογος ἐπιθέσεων καὶ φόνων, διαπραχθέντων ὑπὸ τῶν Βουλγάρων κατ' Ἀπρίλιον 1908.
26. 15 Μαΐου 1908.
Ὁ Σανδάνσκι ἐπιδιώκει καὶ θρησκευτικὴν μεταρρύθμισιν.
27. Κατάλογος ἐπιθέσεων καὶ φόνων, διαπραχθέντων ὑπὸ τῶν Βουλγάρων κατὰ Μάιον 1908.
28. 1 Ὀκτωβρίου 1908.
Βούλγαροι κομιτατζήδες κατέκλυσαν τὰ χωρία.
29. 11 Σεπτεμβρίου 1909.
Φυλάκισις τοῦ διδασκάλου Πορροῖων Χρ. Στεργίου καὶ κατάσχεσις ἐγγράφων του.
30. 2 Ἰουλίου 1910.
Τὸ τουρκικὸν νομοσχέδιον περὶ ἐκκλησιῶν καὶ σχολῶν ἀνερρίπισε τὰ φυλετικὰ πάθη.
Φόνος Ἰω. Ἀγγελούση εἰς Καμαρέτην.

81. 19 Ἰουλίου 1910.
Φόνος Κων. Μπουσδούκα ἐκ Μελενίκου.
32. 13 Αὐγούστου 1910.
Φόβος εἰς τὰ πέριξ τοῦ Δεμίρ-Χισσάρ χωρία.
33. 10 Σεπτεμβρίου 1910.
Συγκέντρωσις διαμαρτυρίας κατοίκων Μελενίκου.
34. 10 Σεπτεμβρίου 1910.
Διαμαρτυρία Μελενικίων.
35. 17 Σεπτεμβρίου 1910.
Ἐκφοβισμοὶ ὑπὸ τῶν Τούρκων εἰς Σπάτοβον.

149

Θ Ε Μ Α Τ Α

1. Σχισματική Ἐκκλησία Βουλγαρίας.
σελ. 92, 93, 94, 96, 98, 100, 107, 110, 130.
2. Βούλγαροι κατὰ σχισματικῶν.
σελ. 93, 94, 102, 103, 124, 126, 127, 130.
3. Βούλγαροι ἐναντίον Ἑλλήνων.
Εἰς ὅλα σχεδὸν τὰ ἔγγραφα.
4. Οἰκονομικὸς πόλεμος κατὰ τῶν Ἑλλήνων.
σελ. 95, 96, 100, 101, 105, 116.
5. Βούλγαροι κατὰ Τούρκων.
σελ. 96, 120, 122, 124, 125, 126, 127, 128.
6. Συνεργασία Βουλγάρων—Ρουμάνων.
σελ. 101, 110, 112, 115.
7. Ρουμανικὴ προπαγάνδα.
σελ. 97, 98, 101, 108, 109, 110, 112, 115, 118.
8. Ἡ γλῶσσα τῶν Κουτσοβλάχων.
σελ. 108, 109, 111, 113, 118, 131.
9. Ἡ πολιτικὴ τοῦ Οἴκουμ. Πατριαρχείου ἐναντι τῶν Βουλγάρων.
σελ. 95, 106, 107.
10. Ἡ πολιτικὴ τοῦ Οἴκουμ. Πατριαρχείου ἐναντι τῶν Τούρκων.
σελ. 95, 97, 99, 100, 104, 106, 115, 119, 130, 133, 134.
11. Ἐκκλησία καὶ κληρὸς εἰς τὸν ἀγῶνα.
Εἰς ὅλα σχεδὸν τὰ ἔγγραφα.
12. Παιδεία καὶ Διδάσκαλοι.
σελ. 96, 101, 107, 108, 109, 111, 118, 120, 121, 129, 130.

Τ Ο Π Ω Ν Υ Μ Ι Α

Σημείωσις: Ἀναγράφονται τὰ τοπωνύμια, τὰ ὅποια ἀναφέρονται εἰς τὰς «Ἐκθέσεις». Ἐντὸς παρενθέσεων ἐτέθη ἡ σημερινὴ ὀνομασία αὐτῶν. Δὲν κατέστη δυνατὴ ἡ ταύτισις ὄλων τῶν ἀναφερομένων τοπωνυμίων, διότι πολλὰ ἐξ αὐτῶν σήμερον δὲν ὑφίστανται, τὰ δὲ λοιπὰ ἐπεδικάσθησαν εἰς τὴν Βουλγαρίαν διὰ τῆς συνθήκης τοῦ Βουκουρεστίου (1913).

Ἡ ταύτισις τῶν τοπωνυμίων μὲ τὰ σημερινὰ ἑλληνικὰ ὀνόματα ἐγένετο ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ ἀντιστοίχου πίνακος τοπωνυμίων, τοῦ συνταχθέντος ὑπὸ τοῦ Π. Πέννα καὶ δημοσιευθέντος εἰς τὰ «Σερραϊκὰ Χρονικά», τόμ. Γ', Ἀθήναι 1959, σ. 133-138 καὶ τῆς ἐκδόσεως τῆς Νομαρχίας Σερρῶν ὑπὸ τὸν τίτλον «Γῆ τῶν Σερρῶν», 1957, σ. 171-174.

* Ἄθως 130

* Ἀκίντζαλη 124

* Ἄνω Ποροῦτα 97, 108, 109, 110, 115, 123, 126, 127, 130, 131.

* Ἄνω Τζουμαγιά 92, 93, 101, 120, 124, 128, 129.

Βάζοβον 120

Βίσιμε 124

Βογορόβιτσα 126

Βρέσνιτσα 126

Γάβριντσα 122

Γενῆ Τσιφλίκ 124

Γερμάνι 123, 128

Γράτζη 124

Δελῆ Χασάν Μαχαλέ (Μοναστηράκι) 124

Δεμίρ Χισσάρ (Σιδηρόκαστρον) 95, 98, 100, 101, 104, 119, 122, 123, 124, 126, 127, 128, 129, 130, 131, 133, 135

Δερέι Μουσλήμ 117, 119

Δεσποτίτσα 120

* Ἐρνίκιοι (Ποντισμένο) 122

* Ἡγουμένισσα 124

Θεσσαλονίκη 98, 131

- Καλημάντζα 125
 Καμαρέτα (Καμαρωτόν) 130, 131, 133
 Κάμενα (βουλγ.) 107
 Καπάτοβον (βουλγ.) 124
 Καρά Σοῦ 124
 Κασσίνα 94
 Κάτω Πορρόια 110
 Κάτω Ρίβνιτσα 124, 125
 Κιουπρι (Γεφυρούδι) 125, 129, 130
 Κολάροβον (βουλγ.) 107
 Κολέσοβον 124, 127
 Κονάρεζι 120
 Κρομυδά Μελενίκου 132, 134
 Κούλα 133
 Κουμαρίστα Σιδηροκάστρου (Καμαρωτόν;) 129
 Κουμλή (Ἄμμουδιά) 130
 Κρέσνα Ἄνω Τζουμαγιᾶς 128, 130
 Κρούσοβον (Ἄγλαδοχώρι) 101, 123
 Κύνοβον 124
 Λιβούνοβον Μελενίκου 130
 Λίτσε 124
 Λιτοχώριον Κίτρους 121
 Λιουμπόβκη 94, 115
 Μάλεσλη 125
 Μανδιριτζικ (Μανδράκι) 123
 Μάντζοβον 117, 126
 Μαρικώστενα (βουλγ.) 122, 125
 Μελκινίτς (Μελενικίτσι) 102
 Μελένικον 92, 93, 95, 96, 98, 104, 106, 111, 116, 119, 120, 121, 122,
 123, 124, 125, 126, 127, 128, 129, 130, 131, 132, 134, 135
 Μέτσκεβον 124
 Μίνιοβον Πετρίτσης 129
 Μίτινο 106, 107
 Μονή Κούλιας 102
 Μπαρακλή Τζουμαγιᾶ (Ἡράκλεια) 101, 111, 120, 122, 125, 128, 130
 Μπάτσοβον 108
 Μπαχτιάρ (Δενδροφύτον κοινότη. Ἄκριτοχωρίου) 108
 Μπόντοβον 125
 Νευροκόπιον 92, 93, 127
 Νιγρίτα 130

- Ὀρμάν Τσιφλικ 122
 Ὀσμανιέ 120
 Πετρίτσα (Ἄνω Πετρίτσι) 95, 96, 98, 99, 106, 107, 108, 110, 120, 121,
 122, 124, 125, 126, 129, 130
 Πιπέρνιτσα 126
 Πουρλίδα Σερρών (Κογχύλια) 128
 Πυρίνα 94, 95, 103, 129
 Ράδοβον (Χαρωπὸν) 99, 127, 128, 130, 133
 Ράμνα (Ὀμαλὸν) 108, 118, 119, 122, 123, 131
 Σάβιακον (Βαμβακόφυτον) 102, 130
 Σερπάνι 106, 123
 Σέρραι 102, 105, 122, 127, 128, 131, 132, 134
 Σμολάρι 120, 124
 Σουσίτσα (Ἄνω καὶ Κάτω) 93, 117, 126
 Σπανίτσα 127
 Σπάτοβον (Κοίμησις) 130, 135
 Στάρτσοβον 96, 99
 Στνίκιοϊ 125
 Στρυμὸν 99, 101, 111, 128, 130
 Στρώμνιτσα 125, 127
 Σφетиβράτς (βουλγ.) 122
 Σφουγγάροβον 93
 Τζερέσνιτσα Μελενίκου 128
 Τοπόλνιτσα (βουλγ.) 125
 Τσερεβίστα (Καπνόφυτον) 95, 124
 Τσέρκοβον Τζουμαγιᾶς 128
 Χατζῆ Μπεϊλικ (Βυρώνεια) 110
 Χίρσοβον 117

Π Ρ Ο Σ Ω Π Ο Γ Ρ Α Φ Ι Α

- Γιαγκώφ**, βούλγαρος συνταγματάρχης 103
Δέμερικ, πολιτικός εκπρόσωπος Ρωσίας 98
Ίλαρίων, σχισματικός μητροπ. Νευροκοπίου 92, 95
Κοβαπάρωφ, βούλγαρος αρχικομιτατζής 126
Μπακάλτσεφ, αρχηγός βουλγαρικής συμμορίας 103
Ρίζος, αρχηγός βουλγαρικής συμμορίας 103
Σανδάνσκι, βούλγαρος αρχικομιτατζής 103, 105, 115, 126, 127, 129
Σαντάλωφ, αρχηγός βουλγαρικής συμμορίας 93
Τσοδομίρ, βούλγαρος αξιωματικός 119
Χαμδῆ ἐφέντης, τουρκος στρατιωτικός διοικητής τοῦ Δεμίρ - Χισσάρ 119
Χιλμῆ πασᾶς, τουρκος γενικός ἐπιθεωρητής 106
Sarroui, γάλλος συνταγματάρχης χωροφυλακῆς 119
Verand, γάλλος συνταγματάρχης χωροφυλακῆς 93

(54)

ΠΙΝΑΞ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ	83
1. Γενική κατάσταση	83
2. Ὁ Μητροπολίτης Εἰρηναῖος	87
3. Αἱ «Ἐκθέσεις» τοῦ Μητροπολίτου Εἰρηναίου	88
4. Ὁ Μητροπολίτης Αἰμιλιανός	89
5. Αἱ «Ἐκθέσεις» τοῦ Μητροπολίτου Αἰμιλιανοῦ	90
Α'. ΕΚΘΕΣΕΙΣ ΜΗΤΡΟΠ. ΕΙΡΗΝΑΙΟΥ	92
Β'. ΕΚΘΕΣΕΙΣ ΜΗΤΡΟΠ. ΑΙΜΙΛΙΑΝΟΥ	104
ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ	136
ΠΕΡΙΛΗΨΙΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟΥ ΤΩΝ ΕΚΘΕΣΕΩΝ	144
ΘΕΜΑΤΑ	149
ΤΟΠΩΝΥΜΙΑ	150
ΠΡΟΣΩΠΟΓΡΑΦΙΑ	153
ΠΙΝΑΞ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ	154

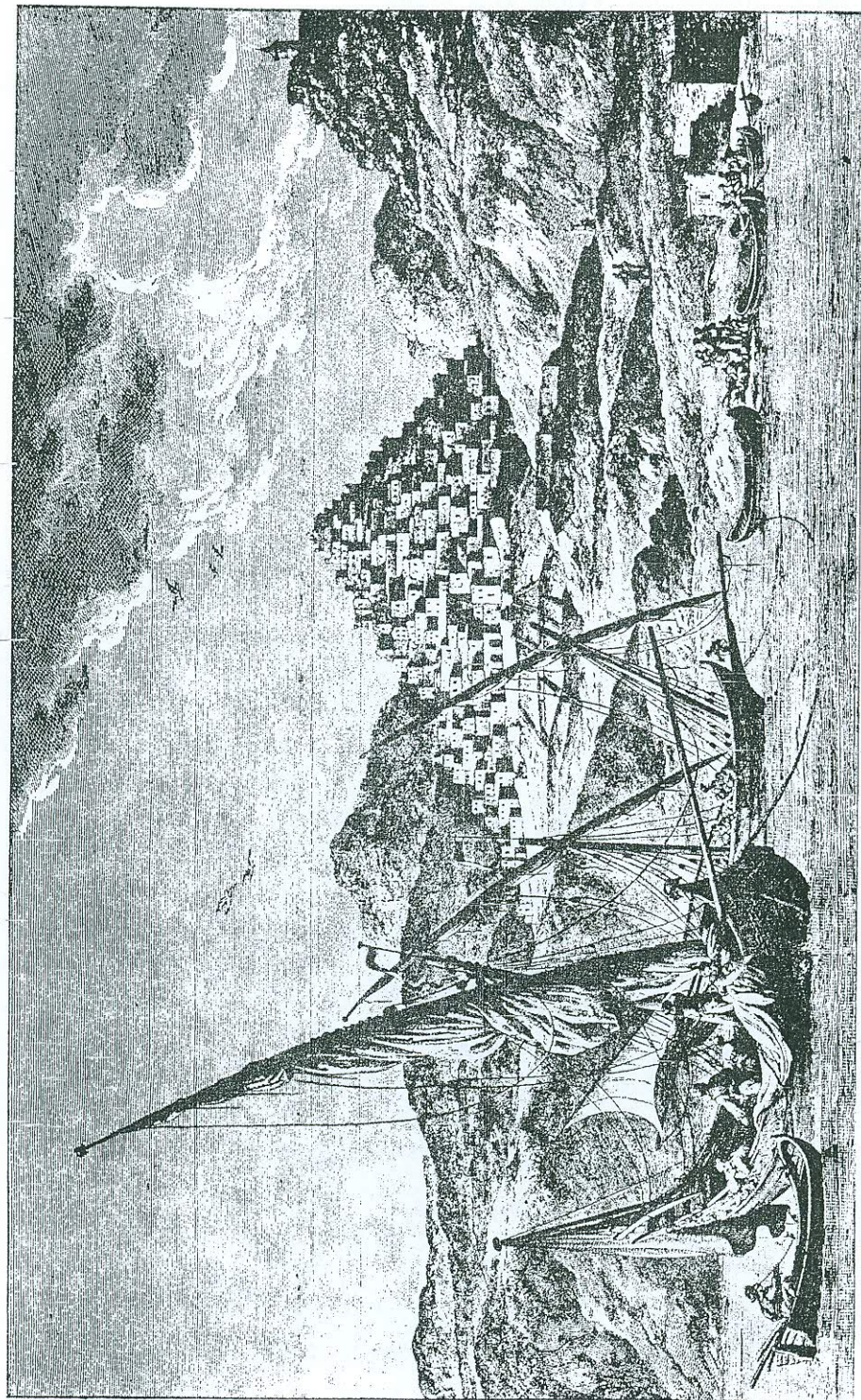
159

ΕΥΑΓ. Ν. ΑΣΠΙΩΤΗ

ΣΕΡΡΑΙΟΙ ΟΙΚΙΣΤΕΣ ΤΗΣ ΕΡΜΟΥΠΟΛΗΣ ΣΥΡΟΥ

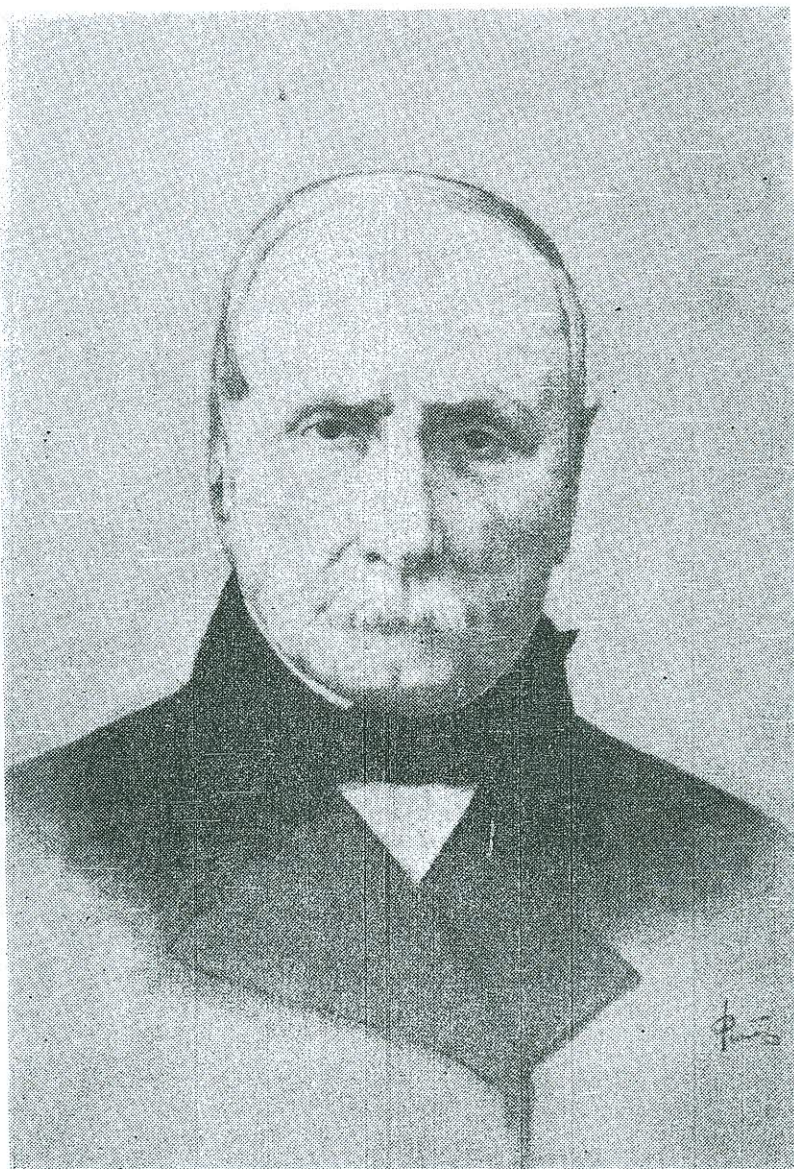
Στὰ πρῶτα εἴκοσι χρόνια τοῦ δέκατου ἐνάτου αἰῶνα ἡ σημερινὴ Ἑρμούπολη Σύρου δὲν ὑπῆρχε ὄχι μόνο ὡς πόλη, ἀλλὰ καὶ ὡς ὄνομα. Τὴν τωρινὴ ὠραία παραλία τῆς ἀποτελοῦσε μιὰ σειρά ἀπὸ κακοτράχαλα βράχια πάνω στὰ ὁποῖα χτυποῦσε, μ' ὄλη του τὴ μανία, τὸ κύμα τῆς θάλασσας. Κι ἡ ἀρχοντικὴ πόλη τῆς δὲν ἦταν τίποτ' ἄλλο ἀπὸ μιὰ ἔρημη γῆ, πού τὴν κατοικοῦσαν λίγοι βοσκοὶ καὶ ψαράδες, οἱ ὁποῖοι ζοῦσαν συντροφιά μὲ τὴ φτώχεια τὴν ἀγωνία καὶ τὸν τρόμο, γιατί ἡ πειρατεία κυριαρχοῦσε ἀκόμα στὸ Αἰγαῖο. Ὑπῆρχε κατοικημένος μονάχα ὁ κωνοειδῆς λόφος μὲ τὴ θανασία λαϊκὴ ἀρχιτεκτονικὴ του, ἡ Ὑπάνω Σύρα, ὅπως τὴ λέγανε τότε καὶ τώρα, ἡ Φραγκόχωρα, πού τὴν ὀνόμασαν ἔτσι ἀπὸ τὸ θρησκευτικὸ δόγμα τῶν Ἑλλήνων Καθολικῶν κατοίκων τῆς. Οἱ ὀρθόδοξοι ἦταν πολὺ λίγοι καὶ τὸ νησί πολὺ πρὶν ἀπὸ τὴν ἐπανάσταση τοῦ 1821, βρέθηκε, ἕξ αἰτίας τοῦ μεγάλου ἀριθμοῦ τῶν καθολικῶν κατοίκων του, κάτω ἀπὸ τὴν προστασία τῆς Γαλλίας. Οἱ Τοῦρκοι ἀναγκαστικὰ περιορίστηκαν νὰ εἰσπράττουν φόρους, τὸ χαράτσι, καθὼς κι' ἀπὸ τ' ἄλλα κυκλαδίτικα νησιά. Τοῦρκοι δὲν ὑπῆρχαν γιατί Ἕλληνες καὶ ξένοι πειρατὲς δὲν ἄφηναν νὰ ξεφυτίσουν τουρκικὰ καράβια στὸ Αἰγαῖο. Ἐτσι στὰ νησιά αὐτά, ἰδιαιτέρα στὴ Σύρα, εὑρισκαν καταφύγιο, μετὰ τὴν ἐπανάσταση τοῦ 1821, οἱ καταδιωγμένοι Ἕλληνες, οἱ ὁποῖοι βέβαια ἀντιμετώπιζαν στὸν τόπο τῆς νέας ἐγκατάστασής τους μύριες ὅσες δυσκολίες καὶ κινδύνους. Εἶχαν ν' ἀντιμετωπίσουν ὄχι μόνο τὴ φτώχεια τῆς γῆς, ἀλλὰ καὶ τοὺς πειρατὲς, πού λήστευαν τὰ καράβια τῶν ξένων καὶ τοὺς φτωχοὺς κατοίκους τῶν ἄγονων Νησιῶν.

Ὅταν κηρύχθηκε ἡ ἐπανάσταση τοῦ 1821, οἱ Τοῦρκοι μὲ ὑπερβολικὸ ζῆλο καὶ ἀμετρη βαρβαρότητα ἐπιδόθηκαν σ' ἓνα ἀνελέητο διωγμὸ τῶν Ἑλλήνων. Ἡ τρομερὴ σφαγὴ τῆς Χίου, πού συγκίνησε γιὰ τὴ θηριωδία τῆς τὴν



Ἡ Σῆρος πρὸ τοῦ οικισμοῦ τῆς Ἐρμούπολεως κατὰ τὸν περιηγητὴν CHOISEL GOUFIER

157



Ὁ Σερραῖος Ἀργύριος Δ. Ταρποχιζῆς, Δημογέροντας,
Δημοτικός Σύμβουλος τοῦ Δήμου Ἐρμουπόλεως, Δήμαρχος
τῆς 1846 - 1848 καὶ ἐκπρόσωπός τῆς στὶς Ἐθνικὲς
Συνελεύσεις κατὰ τὴν ἐπανάσταση τοῦ 1821.

Εὐρώπῃ, ἀποτελεῖ τὸ κορύφωμα ἑνὸς ἀποτρόπαιου ἐγκλήματος καὶ τὸ ἐγκυρότερο πιστοποιητικὸ γιὰ τὴν καταγωγὴ καὶ τὸν πολιτισμὸ τῶν Τούρκων.

Χιλιάδες Χιῶτες ἐγκατέλειψαν τὸ νησί τους, γιὰ νὰ σωθοῦν ἀπὸ τὴ σφαγὴ. Κοντὰ σ' αὐτοὺς Ψαριανοί, Ὑδραῖοι, Σμυρνοί, Κυδωνεῖς, Θεσσαλοί, Πελοποννήσιοι, Δυτικομακεδόνες, Θεσσαλονικεῖς, Σερραῖοι καὶ ἄλλοι Ἕλληνες ἀπὸ κάθε Ἑλληνικὴ περιοχὴ βρῆκαν ἀσφάλεια καὶ σιγουριὰ στὰ ἐρημικὰ παράλια τῆς Σύρας, ποὺ κάτω ἀπὸ τὴν προστασία τῆς Γαλλίας καὶ τὴν προτροπὴ τῶν Ἑλλήνων ἡγετῶν ἔμεινε οὐδέτερη στὴν ἐπανάσταση τοῦ 1821. Μ' αὐτὸν τὸν τρόπο σώθηκαν χιλιάδες Ἕλληνες καὶ δημιουργήθηκε στὴν ἐρημικὴ παραλία τοῦ νησιοῦ ἡ Ἐρμούπολη, ποὺ ἀναπτύχθηκε στὴν πιὸ πολυάριθμη ἀνθρώπινη πολιτεία τῆς ἐπαναστατημένης πατρίδας μας, στὸ πιὸ ζωντανὸ ναυτικὸ καὶ ἐμπορικὸ λιμάνι τῆς Ἑλλάδας μας. Τὸ λιμάνι αὐτὸ κράτησε, σὲ μεγάλου βαθμοῦ, τὰ οἰκονομικὰ βάρη τοῦ Ἐθνικοῦ μας Ἀγῶνα καὶ τὴν οἰκονομία τοῦ Κράτους ὡς τὸ 1880 περίπου.

Μέσα σ' αὐτοὺς τοὺς κατατρεγμένους Ἕλληνες, ποὺ ξέφυγαν τὴν ὀργὴ τοῦ Τούρκου καὶ πρόσφεραν τὶς ὑπηρεσίες τους στὴν ἀγωνιζόμενη γιὰ τὴ λευτεριά τῆς Ἑλλάδα, συγκαταλέγονται, κοντὰ στοὺς ἄλλους Σερραῖους, δυὸ ἐξαιρετικοὶ γιὰ τὴ δραστηριότητά τους Σερραῖοι : ὁ Νικόλαος Ταρποχτζῆς καὶ ὁ Ἀργύριος Δ. Ταρποχτζῆς, οἱ ὁποῖοι, ἂν καὶ ὁ ἀριθμὸς τῶν Σερραίων στὴ Σύρα ἦταν ἐλάχιστος, ἀναδείχτηκαν Δημογέροντες στὴν ἀρχὴ καὶ κατοπινὰ ὁ Ἀργύριος Δ. Ταρποχτζῆς ἐκλέχτηκε Δήμαρχος τῆς Ἐρμούπολης. Αὐτὲς οἱ ἐξαιρετικὲς διακρίσεις φανερώνουν πόσον ἀναγνωρίζαν τὴν ἀξίαν τους καὶ τὴν ἰκανότητά τους καὶ πόσο σεβασμὸ καὶ ἐκτίμησιν ἀπολάμβαναν ἀπὸ τοὺς οἰκιστὲς τῆς Ἐρμούπολης.

Ἀπὸ τὴν ἔρευνα ποὺ ἔκανα στ' ἀρχεῖα τοῦ Δήμου τῆς γενέτειράς μου διαπίστωσα, ὅτι πρῶτος δημότης τῆς εἶναι ὁ Νικόλαος Ταρποχτζῆς ἀπὸ τὶς Σέρρες. Φέρεται γραμμένος στὰ Δημοτολόγια τοῦ Δήμου Ἐρμουπόλεως ἀπὸ τὸ 1822. Γιὰ πληρέστερη ἐνημέρωσιν τῶν ἀναγνωστῶν μου θὰ πρέπει νὰ προστέσω, ὅτι ἀπὸ τὸ 1821, ποὺ ἄρχισε ὁ ἐποικισμὸς τῆς Ἐρμούπολης, ὡς τὸ 1834, ποὺ συστηματοποιήθηκε τὸ Δημοτολόγιό της, ὑπῆρχαν κατάλογοι οἰκιστῶν, ποὺ εἶχαν οἱ ἴδιοι καταρτίσει, σύμφωνα μὲ τὸν τόπο τῆς προέλευσής τους. Οἱ Χιῶτες εἶχαν δικὸν τους κατάλογο, οἱ Σμυρνοὶ ἄλλον, οἱ Κυδωνεῖς, οἱ Πελοποννήσιοι, οἱ Ψαριανοί. Οἱ Σερραῖοι δὲν εἶχαν δική τους συνοικία, ὅπως οἱ Χιῶτες τὰ Καρδαμυλίτικα καὶ τὸ Βροντάδο καὶ ἀργότερα οἱ Ψαριανοί, μετὰ τὴν καταστροφὴ τῶν Ψαρῶν, τὰ Ψαριανά. Οἱ Σερραῖοι ζοῦσαν σ' ἕναν κοινὸ οἰκισμὸ, μαζὶ μὲ ἄλλους ὀλιγάριθμους Ἕλληνες, ποὺ εἶχαν καταφύγει στὰ ἔρημα καὶ θαλασσοδαρμένα παράλια τῆς Σύρας. Ὅλοι αὐτοὶ οἱ καταδιωγμένοι Ἕλληνες, Χιῶτες, Σμυρνοί, Κυδωνεῖς, Πελοποννήσιοι, Ψαριανοί, Ὑδραῖοι, Σερραῖοι, Δυτικομακεδόνες, καὶ ἄλλοι ἀπὸ ἄλλες περιοχές, ζοῦσαν μονιασμένοι μέσα στὶς παράγκες τους καὶ ἐργαζόνταν μὲ πολλὴ πάθος γιὰ τὴ δημιουργία μιᾶς νέας πόλης.

Τὸ 1822 ἡ Σύρα μαζί μὲ τὴ Μύκονο ἀποτελοῦν τὴν ἐπαρχία Σύρας καὶ Μυκόνου, πὸ ἀποκτᾶ δικές της διοικητικὲς ἀρχὲς καὶ ἀργότερα συγκροτεῖται ἡ Δημογεροντία. Ἀπὸ τὰ πιὸ δραστήρια μέλη τῆς κοινότητος τῶν προσφύγων, πὸ εἶχαν καταφύγει στὰ παράλια τῆς Σύρας καὶ πὸ προσπαθοῦσαν μαζί μὲ τοὺς Χιῶτες κυρίως ἐμπόρους νὰ δώσουν κάποια μορφή πόλης στὸν οἰκισμὸ τῶν χιλιάδων Ἑλλήνων προσφύγων, οἱ ὁποῖοι εἶχαν ἀνάγκη ἀπὸ στέγη, τροφή, περίθαλψη καὶ ἐργασία, ἦταν ὁ Νικόλαος Ταρποχιτζῆς καὶ ὁ Ἀργύριος Δ. Ταρποχιτζῆς, τοὺς ὁποίους συναντοῦμε μέλη τῶν ἐπιτροπῶν, πὸ οἱ πρόσφυγες εἶχαν φτειαῖξει γιὰ νὰ φροντίσουν τὴν κάθε λογῆς ἀποκατάστασή τους.

Οἱ δυὸ αὐτοὶ Σερραῖοι, μαζί μὲ τοὺς πολυάριθμους καὶ οἰκονομικὰ ἰσχυροὺς Χιῶτες, κατάρτισαν κανονισμὸ σύμφωνα μὲ τὸν ὁποῖον ἔπρεπε νὰ διοικεῖται ἡ νεοσύστατη καὶ χωρὶς ἀκόμα ὄνομα πολιτεία τῶν κατατρεγμένων Ἑλλήνων. Οἱ Χιῶτες μὲ πρότυπο τὴ δική τους Δημογεροντία, θεσμὸ πὸ τὸν ἔφεραν ἀπὸ τὴ σκλαβωμένη πατρίδα τους, ἔφτειαξαν μιὰ ἐπιτροπὴ στὴν ὁποῖαν μετεῖχαν ὁ Νικόλαος Ταρποχιτζῆς καὶ ὁ Ἀργύριος Δ. Ταρποχιτζῆς καὶ ἀντιπρόσωποι τῶν ἄλλων προσφύγων. Ἡ ἐπιτροπὴ αὐτὴ ἔφτειαξε τὸν κανονισμὸ πὸ ὄριζε τὶς ὑποχρεώσεις πὸ εἶχαν οἱ πολῖτες στὴν κοινότητα τῶν προσφύγων. Μὲ τὴ σύσταση τῆς Δημογεροντίας, τὴν Ἀρχὴ τοῦ τόπου, ἀποτέλεσαν οἱ Δημογέροντες μέσα στοὺς ὁποίους ἀπὸ τοὺς πρῶτους ἐκλέγεται ὁ Νικόλαος Ταρποχιτζῆς καὶ λίγο ἀργότερα ὁ Ἀργύριος Δ. Ταρποχιτζῆς, κατοπινὰ ἀντιπρόσωπος τῆς Ἑρμούπολης στὶς Ἑθνικὲς Συνελεύσεις καὶ ἕνας ἀπὸ τοὺς πιὸ λαμπροὺς Δημάρχους της.

Προτοῦ ἀναφερθῶ στοὺς δυὸ αὐτοὺς Σερραῖους θὰ παραθέσω ἕναν κατάλογο τῶν Σερραίων οἰκιστῶν τῆς Ἑρμούπολης καὶ τὶς αἰτήσεις ἐγγραφῆς τους ὡς Δημοτῶν τοῦ Δήμου Ἑρμουπόλεως τοῦ Νικολάου Ταρποχιτζῆ καὶ τοῦ Ἀργυρίου Δ. Ταρποχιτζῆ, τοῦ ὁποῖου δημοσιεύω καὶ τὴ φωτογραφία του. Φωτογραφία τοῦ Νικολάου Ταρποχιτζῆ δὲ βρέθηκε, μ' ὅλες τὶς ἔρευνες πὸ ἔκανα, ἐπίσης ληξιαρχικὴ πράξη τοῦ γάμου του, γιὰ νὰ διαπιστώσουμε πότε παντρεύτηκε καὶ μὲ ποιά παντρεύτηκε. Πάντως ὁ γάμος τοῦ πρώτου δημότη τοῦ Δήμου Ἑρμουπόλεως, πρέπει ν' ἄγινε μετὰ τὸ 1834 καὶ πρὶν τὸ 1852.

ΚΑΤΑΛΟ

Σερραίων οἰκιστῶν τῆς Ἐρμούπολης Σύρου, ὅπως

α)α Δημοτο- λογίου	Ὄνομα καὶ ἐπώνυμο	Ἡλικία	Πατρίς	Ἔγγαμος ἢ ἄγγαμος
1	Νικόλαος Ταρποχτζῆς 1,2	57	Σέρραι	Ἄγαμος
24	Ἀργύριος Δ. Ταρποχτζῆς	38	»	Ἐγγαμος
1431	Γκίκας Δημητρίου	40	»	»
1730	Ἐμμανουὴλ Ν. Ἰγγλέζης	38	»	Ἄγαμος
1763	Πολυχρόνης Χ. Ἐμμανουὴλ	35	»	Νυμφευμένος
1916	Κωνσταντῖνος Μιχαὴλ	32	»	»
2032	Ἄγγελος Σεριώτης	55	»	»
2495	Ἀναστάσιος Ἀδὰμ	25	»	Ἄγαμος
2765	Στέριος Κριθαράς	40	»	Νυμφευμένος
2926	Κωνσταντῖνος Ἀράπης	21	»	Ἄγαμος
3864	Ἐμμανουὴλ Ἰγγλέσης	40	»	Νυμφευμένος
3888	Θεόδωρος Δ. Ταρποχτζῆς 3	25	»	Ἄγαμος
3929	Χρῆστος Χ. Ἀστερίου	40	»	Νυμφευμένος
4317	Δημήτριος Κ. Παπᾶς	30	»	Χηρευμένος
4327	Δημήτριος Βλαχάκης	26	»	Ἄγαμος
4261	Γεώργιος Ν. Μπασδέκης	26	»	»
4662	Νικόλαος Κ. Μπασδέκης	65	»	Νυμφευμένος
4702	Βασίλειος Ι. Ταρπουτζῆς 4	32	»	Ἄγαμος
5346	Παῦλος Ἰωάννου	36	»	Νυμφευμένος
5431	Φώτιος Ν. Φωτεινοῦ	31	»	Ἄγαμος
5950	Πολυζῶης Δούκας	35	»	»
6446	Παναγιώτης Μ. Π. Ἀθανασίου	21	»	»
11262	Δημήτριος Γ. Ρηγανέσης	32	»	»
12896	Αὐγερινὸς Ξανθόπουλος	37	»	Ἐγγαμος
14084	Δημήτριος Ι. Ἀποστολίδης	36	»	»

Παρατηρήσεις στὸν Κατάλογο τῶν Σερραίων οἰκιστῶν τῆς Ἐρμούπολεως τῆς Σύρας :

1. Εἰς Νικόλαον Ταρποχτζῆ. Σημειῶνω «Ἄγαμος» γιὰ αὐτὸ προκύπτει ἀπὸ τὴν πράξη ἐγγραφῆς στὰ Δημοτολόγια τοῦ Δήμου Ἐρμούπολεως, τὴν ὁποίαν σὲ φωτοτυπία δημοσιεύω. Στὰ Δημοτολόγια ὅμως τοῦ Δήμου Ἐρμούπολεως, ποὺ συντάχθησαν ὕστερα ἀπὸ τὸ 1834, ὁ Ν.Τ. φέρεται ὡς ἔγγαμος. Ὅταν τυπώθησαν τὰ Δημοτολόγια τοῦ Δήμου Ἐρμούπολεως (Πρωτόκολλον τοῦ Δήμου Ἐρμούπολεως. Ἐν Ἐρμούπολει Τύποις Νικολάου Βαρβαρέσου 1852) ὁ Ν.Τ. εἶχεν ἀποθάνει. Στὶς παρατηρήσεις τοῦ Πρωτοκόλλου ὑπάρχει τυπωμένη ἡ λέξη «Ἀπεβίωσεν».

2. Στὸν ἀλφαριθμητικὸν πίνακα τῶν Δημοτῶν Ἐρμούπολεως (σελ. 161) συναν-

Γ Ο Σ

προκύπτει ἀπὸ τὰ Δημοτολόγια τοῦ Δήμου Ἑρμουπόλεως.

Ἐποχὴ τῆς σταθερᾶς διαμονῆς του	Ἐπάγγελμα	Ποῦ ἔδωσε τὸν ὄρκον τῆς ὑποταγῆς	Πότε ἔδωσε τὸν ὄρκον τῆς ὑποταγῆς
1822	Ἐμπορος	Εἰς I. N. Μεταμο)σεως	26—11—1834
1822	»	» » » »	26—11—1834
1824	Ἀρτοποιός	» » » »	21—12—1834
1829	Ἐμπορος	» » » »	26— 5—1835
1826	»	» » » »	6— 7—1835
1826	»	» » » »	17— 9—1835
1826	Λεπτουργός	Εἰς Δημαρχεῖον	10— 1—1836
1829	Ἐμπορος	» »	25— 5—1837
1823	Ἐργάτης	» »	18— 7—1838
1838	Κροεσώλης	» I. N. Μεταμο)σεως	15— 2—1839
1827	Ἐμπορος	» Δημαρχεῖον	1— 7—1841
1824	Μαθητὴς	» »	14— 6—1841
1821	Ἐπάλληλος	» »	11— 8—1841
1827	Ἐμπορος	» »	5— 8—1942
1836	Ναυτικός	» »	11— 8—1842
1836	Ἐμπορος	» »	19—10—1843
1836	»	» »	19—10—1843
1830	Ἐπάλληλος	» »	10—12—1843
1836	Βαφεὺς	» »	15— 5—1844
—	Ἐμπορος	Πρέσβεία Κων)λεως	29— 5—1844
1837	Σταμπαδῶρος	Εἰς Δημαρχεῖον	4— 8—1845
1834	Λεπτουργός	» »	16— 9—1847
—	Ἐμπορος	» »	18—12—1864
—	Χειροῦργος	Νομαρχία	4— 3—1871
—	Κουρεὺς	»	18— 6—1873

τῶμε ἄλλη γραφὴ τοῦ ἐπωνύμου. Ἐντὶ Ταρποχτζῆς, ποὺ εἶναι τὸ σωστό, σὲ Ταρποχτζῆς. Προφανῶς πρόκειται γιὰ τυπογραφικὸ λάθος.

3. Στὸν ἀλφαβητικὸ πῖνακα τῶν Δημοτῶν τοῦ Δήμου Ἑρμουπόλεως (σελ. 27) συναντοῦμε ἄλλη γραφὴ τοῦ ἐπωνύμου. Ἐντὶ Ταρποχτζῆς, ποὺ εἶναι τὸ σωστό, Ταρπουτζῆς.

4. Στὸν ἀλφαβητικὸ πῖνακα τῶν Δημοτῶν τοῦ Δήμου Ἑρμουπόλεως (σελ. 95) συναντοῦμε ἄλλη γραφὴ: Ταρπουξῆς.

Ἐπιπλέον αὐτὲς οἱ ἐγγραφὲς τῆς παραλλαγῆς τοῦ ἐπωνύμου Ταρποχτζῆς, ἀσφαλῶς εἶναι λαθεμένες.

ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΕΙΡΗΝΟΔΙΚΗΝ ΕΡΜΟΥΠΟΛΕΩΣ

ἐκπληροῦντα χρέη Δημορχιακά.

Ἐγὼ ὑποφαινόμενος κατὰ συνέπειαν τῆς ὑπ' ἀριθ. 1, καὶ ἀπὸ 25 Νοεμβρίου Διακηρύξεώς σας, σπεύδω νὰ θέσω ὑπ' ὄψιν σας τὴν ἐξῆς σημείωσίν μου.

Ἐνομάζομαι Νικόλαος Ταρποχιζῆς

Εἶμαι ἐτῶν πενήντα ἑπτὰ

ἄγαμος

Κατοικῶ εἰς τὸν Δῆμον ἀπὸ τὸ 1822—Ζῶν ἀνεξαρτήτως. Εἶμαι ἔμπορος. Ἐδῶκα τὸν ὄρκον τῆς ὑποταγῆς εἰς τὸν ναὸν τῆς Μεταμορφώσεως ἐνταῦθα. Θέλω δὲ νὰ εἶμαι Δημότης Ἐρμουπόλεως.

Ἐν Ἐρμουπόλει τὴν 26ην Νοεμβρίου 1834

Ἐὐπειθέστατος

Ν. Ταρποχιζῆς

ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΕΙΡΗΝΟΔΙΚΗΝ ΕΡΜΟΥΠΟΛΕΩΣ

ἐκπληροῦντα χρέη Δημορχιακά.

Ἐγὼ ὑποφαινόμενος κατὰ συνέπειαν τῆς ὑπ' ἀριθ. 1, καὶ ἀπὸ 25 Νοεμβρίου Διακηρύξεώς σας, σπεύδω νὰ θέσω ὑπ' ὄψιν σας τὴν ἐξῆς σημείωσίν μου.

Ἐνομάζομαι Ἀργύριος Δ. Ταρποχιζῆς

Εἶμαι ἐτῶν τριάκοντα δύο

Νυμφευμένος

Κατοικῶ εἰς τὸν Δῆμον ἀπὸ τὸ 1822 ζῶν ἀνεξαρτήτως

Εἶμαι ἔμπορος

Ἐδῶκα τὸν ὄρκον τῆς ὑποταγῆς εἰς τὸν ναὸν τῆς Μεταμορφώσεως ἐνταῦθα. Θέλω δὲ νὰ εἶμαι Δημότης τῆς Ἐρμουπόλεως.

Ἐν Ἐρμουπόλει τῇ 26 Νοεμβρίου 1834

Ἐὐπειθέστατος

Ἀργύριος Δ. Ταρποχιζῆς

ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΕΙΡΗΝΟΔΙΚΗΝ ΤΗΣ ΕΡΜΟΥΠΟΛΕΩΣ
 Εκκληρευντα χρεία Δημορχικα.

Ο υποφαινόμενος κατά συνέκρισον της υπ' Αρ. 1, και από 25
 Νοεμβρίου Διακρηδίσας σας, σπεύδω να θίω υπ' όψιν σας την
 εξής σημείωσιν μου.
 Ονομάζομαι Νικόλαος Ταρποχτζής
 Είμαι ετών 50 περίπου
 Νομομαθητής ή άρτιος
 Κατοικώ εις τον Δήμον από το 1812. — Ίων ανεξαρτήτως
 Είμαι άγαμος
 Έχω τον θρονον της υποταγής της υπ' Αρ. 1
 Θέλω δε να είμαι Δημότης της Ερμούπολεως.
 Έν Ερμούπολει την 1η Απριλίου 1834.

Ο Εδουβίτατος
 Ν. Ταρποχτζής

Ἡ αἴτηση έγγραφῆς ὡς δημότη τοῦ Δήμου Ἐρμούπολεως τοῦ Νικολάου Ταρποχτζή.

ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΕΙΡΗΝΟΔΙΚΗΝ ΤΗΣ ΕΡΜΟΥΠΟΛΕΩΣ
 εκπληροῦντα χρέη Δημαρχικά.

Ὁ ὑποφαινόμενος κατὰ συνέπειαν τῆς ὑπ' Ἀρ. 1, καὶ ἀπὸ 25
 Νοεμβρίου Διακηρύξεώς σας, σπαύδω νὰ θέσω ὑπ' ὄφιν σας τὴν
 ἑξῆς σημείωσίν μου.

Ὄνομάζομαι *Κωνστ. Κωνσταντῆ*

Εἶμαι ἐτῶν *71*

Νομιζόμενος ἡ ἀγορᾶ

Κοιτῶν εἰς τὸν Δῆμον ἀπὸ τοῦ 1821 τῶν ἀνεξαρτήτως.

Εἶμαι *ἄγαθος*

ἔδωκα τὸν ἕκρον τῆς ὑποταγῆς *πρὸς τὴν ἀνεξαρτήτως*

Θέλω δὲ νὰ εἶμαι Δημότης τῆς Ἐρμουπόλεως.

Ἐν Ἐρμουπόλει τὴν 1. Ἀπριλίου 1834.

Ὁ Εὐκταθὴτατος

Κωνστ. Κωνσταντῆ

Ἡ αἴτηση ἐγγραφῆς ὡς Δημότης τοῦ Δήμου Ἐρμουπόλεως
 τοῦ Ἀργυρίου Ταρποχτζῆ ποὺ χρημάτισε Δημογέροντας,
 Δημοτικὸς Σύμβουλος καὶ Δήμαρχος Ἐρμουπόλεως ἀπὸ
 τὸ 1846 - 1848 καὶ ἐκπρόσωπός της στὶς Ἐθνικὲς Συνελεύ-
 σεις κατὰ τὴν Ἐπανάσταση τοῦ 1821.

Ὡς τὸ 1824 ἡ πόλις στὴν ὁποία εἶχαν καταφύγει, ἀπ' ὅλα τὰ μέρη τῆς Ἑλλάδας, ὀκτὼ χιλιάδες (8.000) οἰκογένειες, δὲν εἶχε ὄνομα. Τὴν γνώριζαν ὅλοι μὲ τ' ὄνομα τοῦ Νησιοῦ. Τότε ὁ Λουκᾶς Ράλλης (1), ὁ προβλεπτικός αὐτὸς Χιώτης, ἔριξε τὴν ἰδέα νὰ ὀνομαστῆ ὁ οἰκισμὸς αὐτὸς τῶν προσφύγων ΕΡΜΟΥΠΟΛΙΣ, γιατί πρόβλεψε πὼς ἡ νέα πόλις θὰ γίνῃ — ὅπως κι ἔγινε — τὸ πρῶτο ἔμπορικὸ λιμάνι τῆς Ἑλλάδας. Εἶχαν προταθεῖ κι ἄλλες ὀνομασίες, ἀλλὰ ἐπικράτησε ἡ πρόταση τοῦ Λουκᾶ Ράλλη, γιατί ὑποστηρίχθηκε ἀπὸ τὸν Δρόσον Μανσόλα καὶ τὸν Νικόλαο Ταρποχιτῆ (2). Φαίνεται πὼς ὁ Νικ. Ταρποχιτῆς ἀπολάμβανε μεγάλης ἐκτίμησης καὶ ἀσκοῦσε ἐπιρροὴ στὸν πληθυσμὸ τῆς Ἑρμούπολης καὶ ἰδιαίτερα στοὺς Χιώτες, οἱ ὁποῖοι δὲν ἦταν τὸ πολυπληθέστερο στοιχεῖο, ἀλλὰ τὸ οἰκονομικὰ ἰσχυρότερο. Ἦταν ἄνθρωπος συνετὸς καὶ φιλόνομος. Σὲ ἐφημερίδα τῆς Ἑρμούπολης τῆς ἐποχῆς ἐκείνης (3) δημοσιεύεται ἓνα ἔγγραφο τῶν καταστηματαρχῶν τῆς Ἑρμούπολης, πὸν δηλώνουν στὸν Ἐπαρχο Σύρας καὶ Μυκόνου ὅτι δέχονται «εἰς διατήρησιν τῆς εὐταξίας τοῦ τόπου τούτου, ἡσυχίας καὶ τῶν κατοίκων καὶ τῶν παροίκων καὶ ἐλευθέρως τοῦ ἔμπορίου ἐργασίας, εἶναι χρεῖα καὶ ἀναλόγου στρατιωτικῆς φρουρᾶς . . . » νὰ πληρώνουν 10% ἐπὶ τῶν ἐνοικίων τῶν καταστημάτων τους, γιὰ τὴ διατήρησιν τῆς στρατιωτικῆς δύναμης τοῦ τόπου. Πρῶτος ὑπογράφει στὸ ἔγγραφο αὐτὸ ὁ Νικ. Ταρποχιτῆς.

Σ' ἓνα ἄλλο ἔγγραφο τοῦ 1825 πὸν ὑπογράφουν οἱ ἔμποροι τῆς Ἑρμούπολης καὶ πὸν ἀφορᾷ τὴν ἐκστρατεία τοῦ Φαβιέρου στὴν Εὐρυπο, διαπιστώνουμε, μεταξὺ τῶν ἄλλων, τὴν ὑπογραφή τοῦ ἐμπόρου Ἀργυρίου Δ. Ταρποχιτῆ, ὁ ὁποῖος ζητᾷ ἀπὸ τὸν Ἐπαρχο Σύρας καὶ Μυκόνου νὰ ἐνεργήσῃ γιὰ τὴν εἰσπραξὴ δανείου πὸν σκοπὸ εἶχε τὴν ἐνίσχυση τῆς Καρύστου. Τὸν Νικόλαον Ταρποχιτῆ καὶ τὸν Ἀργύριον Δ. Ταρποχιτῆ διαπιστώνουμε ἀκόμα τὸ 1827 νὰ μετέχουν στὴν κίνησιν γιὰ τὴν ἐνίσχυση τοῦ Μεσολογγίου, τῆς Κρήτης καὶ τῆς Χίου. Στὴν περίπτωσιν μάλιστα τῆς Χίου νὰ μετέχουν ἀποφασιστικὰ καὶ ἐνεργὰ στὴν προετοιμαζόμενη, ἀπὸ τοὺς Χιώτες τῆς Σύρας, ἐκστρατεία γιὰ τὴν ἀπελευθέρωσίν της, πὸν τελικὰ δὲν πραγματοποιήθηκε, γιατί ὑπογράφηκε στὸ Λονδίνο τὸ γνωστὸ πρωτόκολλο γιὰ τὴν Ἑλλάδα, πὸν ἄφηνε τὴ Χίον ἔξω ἀπὸ τὰ ὄρια τοῦ Ἑλληνικοῦ Κράτους.

Ὁ Νικόλαος Ταρποχιτῆς μετέχει στὴ Δημογεροντία τοῦ 1828 καὶ σὲ κάθε φιλόπολη ἐκδήλωσιν γιὰ τὴν ἀνέγερσιν Ἱ. Ναῶν, Σχολείων, Νοσοκομείων καὶ ἄλλων ἰδρυμάτων ἀναπτύσσοντας μιὰ ἐξαιρετικὴ δραστηριότητα.

1. Περιοδικὸ «Εὐτέρη» τόμος β' σελ. 328.

2. Τιμ. Ἀμπελά: Ἱστορία τῆς Νήσου Σύρου ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων μέχρι τῶν καθ' ἡμᾶς. Ἐν Ἑρμούπολει Σύρου, τύποις Ρ. Ρενιέρη 1874, σελ. 514.

3. Ἐφημ. «Φίλος τοῦ Νόμου» ἀριθ. 94 τῆς 6ης Φεβρουαρίου 1825.

Πρωτοστατεί στην ίδρυση Νεκροταφείου και τὸ 1832, μεταξύ τῶν πρώτων, προσφέρει χρήματα καὶ ἐνεργεῖ ἔρανο γιὰ τὴν ίδρυση Γυμνασίου.

Ὁ Ἀργύριος Δ. Ταρποχτζῆς μὲ τὴ συμμετοχὴ του στὴ Δημογεροντία βρίσκει τὴν εὐκαιρία νὰ φανερώσει τὴ ζωντανὴ προσωπικότητά του, τὸ φωτισμένο μυαλό του καὶ ὅλη τὴ φλόγα τῆς δημιουργικότητάς του. Ἐκτὸς ἀπὸ τὴ συμμετοχὴ του καὶ τὴν πρωτοβουλία του στὴν ἀνέγερση Ἱ. Ναῶν, Σχολείων καὶ Ἰδρυμάτων, θεωρεῖται κι ἕνας ἀπὸ τοὺς πρὸ πετυχημένους ἐμπόρους τῆς θαναμάσιας Ἐρμούπολης. Οἱ δυὸ αὐτοὶ Σερραῖοι κυριολεκτικὰ ἐλάμπρυναν τὴν Δημογεροντία τῆς Ἐρμούπολης ὡς τὸ 1833, πού ἡ Δημογεροντία ὀνομάστηκε Δῆμος καὶ ἀνῆκε στὴν πρώτη τάξη.

Στὴν πρώτη Γενικὴ Συνέλευση τῶν κατοίκων τῆς Ἐρμούπολης, πού ἐγίνε τὴν 1ῃ Ἀπριλίου τοῦ 1829 στὸν Ἱ. Ν. Μεταμορφώσεως, γιὰ τὴν ἐκλογὴ τῶν βουλευτῶν πού θ' ἀντιπροσώπευαν τὴ Σύρα στὸ Βουλευτήριο — ἦταν οἱ πρῶτες βουλευτικὲς ἐκλογὲς πού γινόνταν στὴ Σύρα — πρόεδρος τῆς ταραχώδικης ἐκείνης Γενικῆς Συνέλευσης εἶχε ἐκλεγεῖ ὁ Νικόλαος Ταρποχτζῆς, πού φανερά ὑποστήριξαν οἱ Χιῶτες. Σὲ μιὰ ἐποχὴ πού τὴν κοινωνικὴ, πολιτικὴ, ἐμπορικὴ ζωὴ τῆς Ἐρμούπολης τὴν εἶχαν στὰ χέρια τους οἱ πλούσιοι Χιῶτες καὶ πού τὴν διατήρησαν πολλὲς δεκαετίες ἀκόμα, ἡ ἐπιβολὴ τοῦ Νικολάου Ταρποχτζῆ φανερώνει τὴν ἐκτίμησι καὶ τὸν σεβασμὸ πού ἀπολάμβανε ἀπ' ὅλους τοὺς κατοίκους τῆς Ἐρμούπολης, γιὰ τὴ σύνεσή του καὶ τὴν ἐντιμότητά του. Καὶ νὰ σκεφτεῖ κανεὶς πὼς οἱ Χιῶτες εἶχαν προσωπικότητες μὲ πανελλήνιο κύρος. Ὁ Νικόλαος Ταρποχτζῆς ὅπως κι ἀργότερα ὁ Ἀργύριος Δ. Ταρποχτζῆς ἀπολάμβαναν τῆς ἀπεριόριστης ἐμπιστοσύνης καὶ ἐκτίμησής τους.

Εἶναι γνωστὸ πὼς μὲ τὴν ἐκρηξὴ τῆς ἐπανάστασης τοῦ 1821 ἄρχισαν οἱ ἐκλεκτοὶ τῶν διαφόρων Ἑλληνικῶν πόλεων νὰ καταρτίζουσιν τὶς ἐθνικὲς Συνελεύσεις. Στις Ἐθνοσυνελεύσεις τῆς Ἐπιδαύρου (1821) καὶ Ἀστρου (1823) ἡ Ἐρμούπολη δὲν ἀντιπροσωπεύτηκε, γιὰτὶ δὲν εἶχε τελειώσει ὁ οἰκισμὸς της⁽⁴⁾. Κατὰ τὸ 1827 συγκροτεῖται στὴν Τροιζηνία ἡ Γ' Ἐθνικὴ Συνέλευση. Σ' αὐτὴ ἀντιπροσωπεύεται ἡ πολυπληθέστερη Ἑλληνικὴ πόλις τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, ἡ Ἐρμούπολη, μὲ ἀντιπροσώπους της τὸν Ἀργύριον Δ. Ταρποχτζῆ καὶ τὸν Πέτρον Ὀμηρίδην, τοὺς ὁποίους ἡ ἐθνοσυνέλευση παραδέκτηκε ὡς νόμιμους πληρεξούσιους τῆς Ἐρμούπολης. Δυστυχῶς ἡ Ἐθνοσυνέλευση τῆς Τροιζηνίας «ἤρχισεν καὶ ἐτελείωσεν ἐν διχονοίαις, δυσπιστίαις

4. Δικαιολογία ἀποτελεῖ αὐτὸς ὁ ἰσχυρισμὸς, γιὰτὶ ὁ οἰκισμὸς της τέλειωσε κατὰ τὸ 1833 κι ἔλαβε μέρος στὴ Συνέλευση τῆς Τροιζηνίας (1827). Μᾶλλον τὰ πρῶτα δύσκολα χρόνια τῆς ἐπανάστασης τοῦ 1821, γενικώτερο συμφέρο τοῦ Ἑλληνισμοῦ ἀπαιτοῦσε τὴν οὐδετερότητα τῆς Σύρας. Ἀλλὰ αὐτὸ εἶναι θέμα πού δὲν ἀφορᾷ τὴν ἐργασία αὐτή.

καὶ ταραχαῖς», ὅπως χαρακτηριστικὰ σημειώνει ὁ Σπ. Τρικούπης⁽⁵⁾. Ἔτσι δὲν ἔχομε πληροφορίες γιὰ τὸν χρόνο τῆς διαμονῆς τοῦ Ἀργυρίου Δ. Ταρποχιτῆ στὴν Τροιζηνία καὶ γιὰ τ' ἀποτελέσματα τῶν ἐνεργειῶν του.

Τὸ 1830 ἡ Ἐρμούπολη περιλαμβάνει ἓνα πολὺ μέγαν ἀριθμὸν ἐμπόρων. Ὁ Καποδίστριας γιὰ νὰ ἐξασφαλίσῃ τὴν ὑποστήριξη τῶν μεγαλεμπόρων στὶς ἐκλογές τῶν ἀντιπροσώπων τῶν Ἑλληνικῶν πόλεων στὴν Ἐθνικὴ Συνέλευση τῆς Ἐπιδαύρου, ποὺ θὰ γινόνταν τὸ 1831, καταρτίζει ἓνα νομοσχέδιο «γιὰ νὰ ἐφαρμόσῃ ἐν τῇ ἐμπορικῇ κοινωνίᾳ θεσμούς, οὓς ἀποκρούουν ἀπὸ παλαιολογικῆς ἐποχῆς τὰ ἔθιμα, αἱ ἕξεις καὶ αἱ δημοκρατικαὶ τάσεις τῶν Ἑλλήνων», ὅπως τόσο εὐστοχα παρατηρεῖ ὁ ἱστορικὸς τῆς Σύρας Τιμολ. Ἀμπελάς⁽⁶⁾. Εἶναι φανερὸ πὺς τὸ νομοσχέδιο αὐτὸ τὸ κατάρτισε ὁ Καποδίστριας ὕστερα ἀπὸ συνεννόησίν του μὲ τοὺς μεγαλεμπόρους τῆς Ἐρμούπολης, ποὺ ἦταν στὴ συντριπτικὴ πλειοψηφία τοὺς Χιῶτες καὶ στῶν ὁποίων τὴν ὑποστήριξη στηριζόνταν. Ἀλλὰ τὸ ἀπεχθές αὐτὸ νομοσχέδιο, ποὺ ἔδινε προνόμια στοὺς μεγαλεμπόρους καὶ ἔμεινε ἀλησμόνητο γιὰ τὶς ἀφθαίρετες διατάξεις του, ξεσήκωσε ἐναντίον τοῦ Καποδίστρια τὸν Λαὸ τῆς Ἐρμούπολης⁽⁷⁾ καὶ τοὺς ἐμπόρους της. Μέσα στοὺς ξεσηκωμένους ἐναντίον τοῦ Καποδίστρια ἐμπόρους τῆς Ἐρμούπολης ἦταν ὁ Σερραῖος ἔμπορος Δημήτριος Κ. Παπᾶς, ποὺ γλύτωσε τὴ σύλληψη, γιὰτι κατώρθωσε νὰ διαφύγει στὴν Πάρο. Γιὰ τὸν Δημήτριο Κ. Παπᾶ δὲν ἔχομε ἄλλες πληροφορίες.

Τὸν Αὐγούστο τοῦ 1831 ἐνεργοῦνται ἐκλογές γιὰ τὴν ἀνάδειξη τῶν ἀντιπροσώπων τοῦ Λαοῦ στὴν Ἐθνικὴ Συνέλευση τῆς Ἐπιδαύρου. Ὁ Λαὸς τῆς Ἐρμούπολης καταψήφισε τοὺς ὑποψήφιους ποὺ ὑποστήριξε ὁ Καποδίστριας καὶ ἐξέλεξε ἀντιπροσώπους του τὸν Ι. Περίδη, ποὺ εἶχε κατηγορηθεῖ γιὰ στάση κατὰ τοῦ Κυβερνήτη, καὶ τὸν Ἀργύριον Δ. Ταρποχιτῆ. Στὺς δυὸ αὐτοὺς ἀντιπροσώπους τῆς Ἐρμούπολης, ἡ Δημογεροντία, ἐκτὸς τῶν ἄλλων ἐξουσιοδοτήσεων, μὲ τὸ ἔγγραφό της 6839 τῆς 28 Αὐγούστου τοῦ 1831⁽⁸⁾ τοὺς ἔδωσε εἰδικὴν ἐντολὴν «ὅπως συνηγορήσωσιν ὑπὲρ τῶν δικαίων τῶν Χίων, ἀδικουμένων τρεῖς ἤδη χρόνους».

Οἱ ἀντιπρόσωποι τῆς Σύρας ὑποστηρίζουν τὴν ὑπόθεση τῶν Χίων, ἀλλὰ τὸ πρωτόκολλο τοῦ Λονδίνου δὲν ἄφηνε περιθώρια γιὰ εὐνοϊκὴ λύση. Τότε ὁ Ἀργύριος Δ. Ταρποχιτῆς ζήτησε μὲ δικές του δαπάνες νὰ πάει στὴν Εὐρώπη μαζί μὲ τὸν Ι. Περίδη καὶ νὰ ζητήσῃ τὴ συνδρομὴ τῶν Εὐρωπαϊ-

5. Σπ. Τρικούπη : Ἱστορία τῆς ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως», Ἔκδοσις β' τόμος Δ' σελ. 129.

6. Τιμ. Ἀμπελάς, ὅπου πάρα πάνω, σελ. 612-613.

7. Ἦταν ἡ πρώτη μεσοαστικὴ ἐξέγερσις ἐναντίον τοῦ Καποδίστρια, γιὰ τὴν ὁποίαν χρειάζεται ἰδιαίτερη ἱστορικὴ καὶ κοινωνιολογικὴ ἐρευνα.

8. Βρίσκεται στ' Ἀρχεῖα τῆς Δημογεροντίας ποὺ φυλάσσεται στὴ Νομαρχία Κυκλάδων.

κῶν κυβερνήσεων ὑπὲρ τῆς Χίου. Ἡ πρότασή του ἐνθουσίασε τοὺς Χιώτες ἐμπόρους τῆς Ἐρμούπολης, οἱ ὁποῖοι τοῦ ἐξασφάλισαν τὰ οἰκονομικὰ μέσα γι' αὐτὴ τὴν ἀποστολή. Διπλωματικοὶ λόγοι δὲν ἐπέτρεψαν νὰ πραγματοποιηθεῖ τὸ ταξίδι αὐτό. Γενικώτεροι ἐθνικοὶ λόγοι τοῦ διεξαγόμενου Ἀγώνα τὸ ἀπέτρεψαν. Περνώντας ἀπὸ τὴν Αἴγινα ὁ Ἀργύριος Δ. Ταρποχτζῆς, γυρίζει ἀπογοητευμένος στὴν Ἐρμούπολη.

Μὲ τὸ Β. Δ. 27/12/1933, σύμφωνα μὲ τὸ ὁποῖον διαιρέθηκε σὲ Δήμους τὸ Κράτος, ἡ Ἐρμούπολη ἔγινε Δήμος πρὸς ἀνήκει στὴν Α' τάξη. Τότε, τὸ 1833, ἔπαψε νὰ ὑπάρχει ἡ Δημογεροντία. Ἀπὸ τὸ 1834 καθήκοντα Δημάρχου ἀσκεῖ ὁ Εἰρηνοδίκης. Ἡ Δημογεροντία μὲ τὸ ἔγγραφο τῆς 4854 τοῦ Μαΐου τοῦ 1835 παραδίδει τὸ ἀρχεῖο τῆς στῆ Νομαρχία. Προηγουμένως, τὸν Μάρτιον τοῦ 1835, προκειμένου νὰ ἐνεργηθεῖ ἡ ἐκλογή τοῦ πρώτου Δημάρχου, ἡ Δημογεροντία, ἐλογοδότησε καὶ ἀπὸ τὴ λογοδοσία τῆς αὐτῆ προέκυψε περίσσευμα 3.851 δραχμῶν. Ὁ Ν. Ταρποχτζῆς καὶ ὁ Ἀργ. Δ. Ταρποχτζῆς, Δημογέροντες μὲ δράση, βοήθησαν σημαντικὰ τὸ ἔργο τῆς Δημογεροντίας στὰ δύσκολα ἐκεῖνα χρόνια, πρὸς μιὰ καινούργια πόλη δημιουργόνταν στὰ ἔρημα παράλια τῆς Σύρας, μιὰ πόλη πρὸς ἔπρεπε νὰ στεγασεῖ, νὰ περιθάψει, νὰ συντηρήσει τὶς χιλιάδες τῶν καταδιωκομένων Ἑλλήνων πρὸς κατάφυγαν ἐκεῖ ἀπ' ὅλη τὴν Ἑλλάδα. Μιὰ πόλη πρὸς εἶχε ἀνάγκη ἀπὸ δρόμους, ἀπὸ νερό, ἀπὸ ὑπονόμους, ἀπὸ νοσοκομεῖο, ἀπὸ σχολεῖα, ἀπὸ ἐκκλησίες. Τὸ ἔργο τῆς Δημογεροντίας ἦταν δύσκολο καὶ ὅ,τι ἔγινε δείχνει τὴν ζωτικότητα τῶν προσφύγων, τὴ σύμπνοιά τους, τὴν ἀπόφασή τους νὰ ζήσουν καὶ νὰ εὐτυχήσουν στῆ νέα πόλη πρὸς οἱ ἴδιοι ἐφτείαξαν. Οἱ πρόσφυγες αὐτοὶ ὀφείλουν πολλὰ στῆ δραστηριότητα τῶν Δημογερόντων, μέσα στοὺς ὁποῖους ξεχωριστὴ θέση κατέχουν ὁ Νικόλαος Ταρποχτζῆς καὶ ὁ Ἀργύριος Δ. Ταρποχτζῆς. Οἱ δυὸ αὐτοὶ λαμπροὶ Σερραῖοι εἶχαν δείξει ἰδιαίτερη δραστηριότητα σὲ θέματα πρὸς ἀφοροῦσαν τὴν περίθαλψη καὶ τὴν στέγαση τῶν προσφύγων, οἱ ὁποῖοι ἐξαιρετικὰ τοὺς ἐκτιμοῦσαν.

Οἱ Ἐρμουπολίτες ἀναγνωρίζουν τὶς ὑπηρεσίες τῶν δύο αὐτῶν Σερραίων καὶ στὶς πρώτες Δημοτικὲς ἐκλογὲς ὁ Νικόλαος Ταρποχτζῆς ἐκλέγεται δεύτερος στῆ σειρά δημοτικὸς σύμβουλος, μὲ Δήμαρχο τὸν Χιώτη Γεώργιο Πετρίτση. Στὶς Δημοτικὲς ἐκλογὲς τοῦ 1837 ἐκλέγονται Δημοτικοὶ Σύμβουλοι, μὲ Δήμαρχο τὸν Νικόλαο Πρασακάκη, ὁ Νικ. Ταρποχτζῆς καὶ ὁ Ἀργ. Δ. Ταρποχτζῆς. Ἀπὸ τὰ πρακτικὰ τοῦ Δημοτικοῦ Συμβουλίου τῆς ἐποχῆς ἐκείνης διαπιστώνουμε νὰ ἀναπτύσσουν θαυμαστὴ δραστηριότητα οἱ δύο αὐτοὶ Σερραῖοι δημοτικοὶ σύμβουλοι τοῦ Δήμου Ἐρμουπόλεως. Στὰ δύο ἐπόμενα Δημοτικὰ Συμβούλια, τοῦ 1840 καὶ τοῦ 1843, δὲ μετέχουν ὁ Νικόλαος Ταρποχτζῆς καὶ ὁ Ἀργύριος Δ. Ταρποχτζῆς. Ὁ πρῶτος μᾶλλον εἶχεν ἀποσυρθεῖ ἀπὸ τὰ κοινὰ. Γεννημένος τὸ 1777 ἦταν 63 χρόνων τὸ 1840. Αὐτὲς τὶς πρώτες δεκαετηρίδες τοῦ 19ου αἰῶνα, ὁ Νικόλαος Ταρποχτζῆς τὶς πέ-

ρασε διαρκῶς ἀγωνιζόμενος, διαρκῶς ἀναπτύσσοντας δραστηριότητα πού, φυσικὸν ἦταν, νὰ τὸν κουράσει. Ἔτσι ἀφήνει νὰ συνεχίσει τὴ δραστηριότητα ὁ Ἀργύριος Δ. Ταρποχτζής, πού ἦταν νεώτερος του 17 χρόνια.

Ὁ Νικόλαος Ταρποχτζής, ὅπως φαίνεται ἀπὸ τὴ δήλωσή του τῆς 26 Νοεμβρίου τοῦ 1834, ἦταν ἄγαμος. Στὰ Δημοτολόγια τοῦ Δήμου Ἐρμουπόλεως, πού τυπώθηκαν τὸ 1852⁽⁹⁾ φέρεται ὡς «ἔγγαμος» καὶ στὶς παρατηρήσεις ὑπάρχει ἡ ἔνδειξη, μὲ τυπογραφικὰ στοιχεῖα, «ἀπεβίωσε», χωρὶς νὰ σημειώνεται ἡ ἡμερομηνία τοῦ θανάτου του. Θὰ πρέπει λοιπὸν στὸ χρονικὸ διάστημα μετὰ τὶς 26 Νοεμβρίου τοῦ 1834 καὶ ὡς τὸ 1852, ὁ Νικόλαος Ταρποχτζής νὰ παντρεύτηκε καὶ νὰ πέθανε. Στ' ἀρχεῖα τοῦ Δήμου Ἐρμουπόλεως δὲ βρῆκα οὔτε ληξιαρχικὴ πράξη γάμου του, οὔτε ληξιαρχικὴ πράξη θανάτου. Οὔτε τ' ἀρχεῖα τοῦ Νεκροταφείου βρῆκα στοιχεῖα τῆς ταφῆς του⁽¹⁰⁾. Δὲ βρῆκα ἀκόμα στὰ βιβλία τοῦ Δήμου Ἐρμουπόλεως νὰ ὑπάρχει καταγραμμένος οἰκογενειακὸς τάφος στ' ὄνομά του⁽¹¹⁾. Ἐκεῖνο πού εἶναι βέβαιο εἶναι πὼς ὁ Νικόλαος Ταρποχτζής δὲν ἄφησε παιδιά. Στὰ παλιὰ δημοτολόγια τοῦ Δήμου Ἐρμουπόλεως δὲν ἀναφέρονται παιδιά τοῦ Νικολάου Ταρποχτζή. Ἐνα ἄλλο θέμα πού δὲν κατόρθωσα νὰ ἐξακριβώσω εἶναι ἂν ὁ Νικόλαος Ταρποχτζής καὶ ὁ Ἀργύριος Δ. Ταρποχτζής ἦταν ἀδελφία ἢ ἑξαδέλφια. Ὑποθέτω ὅτι θὰ πρέπει νὰ ἦταν ἀδελφία, γιατί ὁ γιὸς τοῦ Ἀργυρίου Δ. Ταρποχτζή, Δημήτριος, σ' ἓνα ἀπὸ τὰ παιδιά του ἔδωσε τὸ ὄνομα Νικόλαος. Αὐτὸ ὅμως εἶναι μιὰ ὑπόθεση, πού ὡς τὴ στιγμή αὐτή, δὲν μπορῶ νὰ τὴ στηρίξω μὲ βάσιμα καὶ ἀναμφισβήτητα ἱστορικὰ στοιχεῖα. Κι' ὅ,τι δὲν εἶναι ἱστορικὰ βέβαιο δὲν πρέπει νὰ βεβαιώνεται. Γιατὶ τότε δημιουργεῖται μιὰ παράδοση ἱστορικῆς ἀναλήθειας, πού μὲ τὸ πέρασμα τοῦ χρόνου καθιερῶνεται ὡς ἱστορικὴ ἀλήθεια.

9. «Πρωτόκολλον τοῦ Δήμου Ἐρμουπόλεως» Ἐν Ἐρμουπόλει, τύποις Νικολάου Βαρβαρέσου, 1852, σελ. 1.

10. Ἀπομένει νὰ κάνω μιὰ ἔρευνα σὲ ἄλλα ἀρχεῖα κι' ἐπίσημα ἔγγραφα, ἀπὸ τὰ ὁποῖα ἐλπίζω νὰ βρῶ τὴν ἡμερομηνία τοῦ θανάτου του καὶ τὸ σχετικὰ μὲ τὴν ταφή του. Γιὰ ὅσα μέχρι τώρα ἔχω διαπιστώσει σχετικὰ μὲ τὸ γάμο του, τὸ θάνατό του καὶ τὴν ταφή του δὲν εἶμαι ἀπόλυτα βέβαιος καὶ γι' αὐτὸ δὲν προβαίνω σ' ἀνακοίνωσή τους. Θέλω νὰ τὰ ἐπιβεβαιώσω πρῶτα ἀπὸ ἀναμφισβήτητα ἱστορικὰ στοιχεῖα. Καθυστέρησα πολὺ νὰ κάνω αὐτὴ τὴ νέα ἔρευνα, γιὰ λόγους πού δὲν εἶναι τῆς στιγμῆς αὐτῆς καὶ πού ἂν ἀναφερθοῦν μόνο μελαγχολία, ἀπογοήτευση καὶ θλίψη θὰ προκαλέσουν σ' ὅσους θέλουν στὴν πατρίδα τους ν' ἀπασχοληθοῦν μὲ ἱστορικὲς καὶ γενικὰ μὲ φιλολογικὲς ἔρευνες.

11. Ἀρχεῖα ληξιαρχικῶν πράξεων γάμου καὶ θανάτου, καθὼς καὶ στοιχεῖα γιὰ οἰκογενειακοὺς καὶ τιμητικοὺς τάφους, ὑπάρχουν στὸ Δήμο Ἐρμουπόλεως ἀπὸ τὸ 1860 κι' ἔδῳ. Ὅμως ἐλπίζω μιὰ νέα ἔρευνα κάτι νὰ ἀποδώσει. Ὅπως ἐλπίζω νὰ βρῶ κι' ἄλλα στοιχεῖα σχετικὰ μὲ τὴ δράση καὶ τὴ ζωὴ στὴν Ἐρμούπολη τῶν δύο ἐξαιρετικῶν Σερραίων, τοῦ Νικ. Ταρποχτζή καὶ Ἀργ. Δ. Ταρποχτζή.

Ὁ Ἀργύριος Δ. Ταρποχτζῆς ἐκλέκτηκε Δήμαρχος τῆς Ἐρμούπολης τὸ 1846 ὀρκίστηκε καὶ ἀνέλαβε τὰ καθήκοντά του στίς 16 Ἰουνίου τοῦ 1846. Ἡ ἐκλογή του ἦταν γιὰ τέσσερα χρόνια. Ὅμως παρέμεινε Δήμαρχος γιὰ δυὸ χρόνια καὶ στίς 23 Νοεμβρίου τοῦ 1848 τὸν διαδέχτηκε ὁ Νικόλαος Πρασακάκης. Στίς Δημοτικὰς ἐκλογὰς τοῦ 1846 ὁ Ι. Περίδης καὶ ὁ Ἀργύριος Δ. Ταρποχτζῆς — πὸν ἀντιπροσώπευσαν τὴν Ἐρμούπολη στὴν Ἐθνικὴ Συνέλευση τῆς Ἐπιδάφρου — ἰσοψήφισαν. Ὁ Ὄθωνας ἐκτιμώντας ἀσφαλῶς τὶς προηγούμενες ὑπηρεσίες πρὸς τὴν Ἐρμούπολη τοῦ Ἀργυρίου Δ. Ταρποχτζῆ τὸν διόρισε Δήμαρχο. Τὸν ἔπαψε ὅμως ὕστερα ἀπὸ δυὸ χρόνια (12), γιὰ τὸ Ἀργύριος Δ. Ταρποχτζῆς ἀφοσιώθηκε ὀλόψυχα στὴν ἀνάπτυξη τοῦ Δήμου Ἐρμουπόλεως καὶ ἀπὸ τὴν αἰτία αὐτὴ παρεμέλησε τὶς ἐμπορικὰς ἐργασίαις του καὶ φτώχευε. Πληροφορίες πὸν ἔχω ἀπὸ παλαιοὺς Ἐρμουπολίτες ἀναφέρουν ὅτι ὁ Ἀργύριος Δ. Ταρποχτζῆς συνεχίζοντας τὴν παράδοση τοῦ πρώτου Δημάρχου τῆς Ἐρμούπολης Ι. Πρασακάκη ὄχι μόνον ἀρνήθηκε νὰ λαμβάνει μισθὸν ὡς Δήμαρχος — παράδοση πὸν συνέχισαν πολλοὶ κατοπινοὶ Δήμαρχοι τῆς Ἐρμούπολης — ἀλλὰ διέθεσε γιὰ σχολεῖα, Ἰ. Ναοὺς καὶ Ἰδρύματα σημαντικὸ μέρος τῆς προσωπικῆς του περιουσίας (13).

Ὁ Ἀργύριος Δ. Ταρποχτζῆς ὑπῆρξε ἓνας ἀπὸ τοὺς πιὸ δραστήριους Δημάρχους πὸν ἔχει ἀναδείξει ἡ Ἐρμούπολη. Ἐπιδόθηκε μὲ πρωτοφανῆ ζῆλον στὴν βελτίωση καὶ διοίκηση τοῦ Δήμου. Τὸ μικρὸ σχετικὰ διάστημα τῆς Δημαρχίας του στάθηκε ἱκανὸ γιὰ τὴν ἀνέγερση Δημοτικῶν Ἰδρυμάτων, σὲ μιὰ ἐποχὴ πὸν ἡ Κοινωνικὴ Πρόνοια ἦταν ἄγνωστη στὴν Εὐρώπη, γιὰ τὴν πρόοδο τῶν ἐργασιῶν γιὰ τὴν ἀποπεράτωση τοῦ Ἰ. Ν. τοῦ Ἁγίου Νι-

12. Μᾶλλον πρόκειται γιὰ φτηνὴ δικαιολογία πὸν ἐφεῦρε ὁ Ὄθωνας καὶ οἱ ἄνθρωποι του γιὰ νὰ πάψει ἀπὸ Δήμαρχο τὸν Ἀργύριο Δ. Ταρποχτζῆ, πὸν φαίνεται πὸς ἀνῆκε στὸς «Συνταγματικούς». Ὁ Ὄθωνας δὲ θέλησε νὰ διορίσει τὸν Ι. Περίδη, πὸν ἰσοψήφισε μὲ τὸν Ἀργύριο Δ. Ταρποχτζῆ στίς ἐκλογὰς τοῦ 1846, Δήμαρχο τῆς Ἐρμούπολης, γιὰ τὸ Ι. Περίδης καὶ πολλοὶ ὑποψήφιοι δημοτικοὶ τοῦ σύμβουλοι εἶχαν τοχθεῖ φανερὰ ἐναντίον του στὰ γεγονότα τῆς 3ης Σεπτεμβρίου τοῦ 1843. Ὁ Ἀργύριος Δ. Ταρποχτζῆς καὶ πολλοὶ δημοτικοὶ τοῦ σύμβουλο, ἦταν ὑπὲρ τοῦ Συντάγματος, ἀλλὰ κάπως πιὸ συντηρητικοί. Γι' αὐτὸ ὁ Ὄθωνας προτίμησε ὡς Δήμαρχο τὸν Ἀργύριο Δ. Ταρποχτζῆ. Ὅμως χωρὶς νὰ ὑπάρχει καμμιά διάταξη πὸν νὰ ὀρίζει ὅτι παύεται ἀπὸ τὸ ἀξίωμα γιὰ τὸ ὁποῖον ἐκλέκτηκε ἐκεῖνος πὸν πτωχεύει, ὁ Ὄθωνας ἔπαψε τὸν Ἀργύριο Δ. Ταρποχτζῆ ἀπὸ τὸ ἀξίωμα τοῦ Δημάρχου καὶ διόρισε στὴ θέση του τὸν Νικόλαο Πρασαδάκη, πὸν ἦταν γνωστὸς γιὰ τὸν συντηρητισμὸν του. Ἐτσι πέτυχε ὁ Ὄθωνας νὰ μὴ εἶναι Δήμαρχος τῆς Ἐρμούπολης οὔτε ὁ Ι. Περίδης, οὔτε ὁ Ἀργύριος Δ. Ταρποχτζῆς.

13. Φαινόμενο πολὺ σπάνιο γιὰ τὴν ἐποχὴ μας, ἀπὸ τὴν ὁποία ὁλοῦν διόλου λείπει ἡ ἀνιδιοτέλεια καὶ ἡ θυσία. Λείπει ἀκόμα ἀπ' ὅσους ἀσχολοῦνται μὲ τὰ κοινὰ, ἡ ἀγάπη καὶ ἡ μέριμνα πρὸς τὸν συνάνθρωπο, γιὰ τὸ ἀτομισμὸς δὲν ἀφήνει περιθώρια γιὰ αὐταπάρνηση. Ὁ Ἀργύριος Δ. Ταρποχτζῆς μὲ τὸ ἦθος καὶ τὴν ἐντιμὴ φτώχεια του, ἐλάμπρυνε καὶ ἐτίμησε τὴ θέση τοῦ Δημόσιου Ἄνδρα.

κολάου. Στὸ διάστημα τῆς δίχρονης Δημαρχίας τοῦ Ἀργυρίου Δ. Ταρποχιζῆ χρίστηκε τὸ ἰχθυοπωλεῖο καὶ κρεοπωλεῖο, γιὰ τὰ ὁποῖα ἔδαπανήθησαν ἀρχικὰ 50.500 δραχ. Σχημάτισε ἐπιτροπὴ γιὰ νὰ μελετήσῃ τὴν ἀνάεργον Παντοπωλείου. Τὴν ἴδια ἐποχὴ ἐπισκευάζεται τὸ Δημοτικὸ Σχολεῖο Μαγκάκη, ὁ Ι. Ν. τῆς Κοιμήσεως, ἐλιθοστρώθησαν οἱ πλατεῖες τοῦ Ὑγειονομείου, τοῦ Κρεοπωλείου καὶ Ἰχθυοπωλείου, ἰσοπεδώθηκε ἡ πλατεία τοῦ Ὄθωνα, ὅπως λεγόταν τότε ἡ σημερινὴ πλατεία Μιαούλη, κατασκευάστηκε ὁ Μῶλος τοῦ Ναυπηγείου μήκους 47,93 μ. καὶ πλάτους 28,25 μ. καθὼς καὶ προκυμαία 1345 μ². Κατεσκεύασε στὴν προκυμαία μαρμάρινα δωμάτια γιὰ τὶς ἀνάγκες τῶν πολιτῶν. Ἐλιθόστρωσε τοὺς δρόμους. Κατασκεύασε τὸν περίβολο τοῦ Μητροπολιτικοῦ Ναοῦ τῆς Μεταμορφώσεως τοῦ Σωτῆρος καὶ πολλὰ ἄλλα ἔργα, πού δίκαια ἀναδεικνύουν τὸν Ἀργύριον Δ. Ταρποχιζῆν ἕνα ἀπὸ τοὺς ἀξιότερους Δημάρχους τῆς Ἐρμούπολης. Τὰ οἰκονομικὰ τοῦ Δήμου Ἐρμουπόλεως κατὰ τὴ διάρκεια τῆς Δημαρχίας τοῦ Ἀργυρίου Δ. Ταρποχιζῆ ἔχουν ὡς ἑξῆς, ὅπως προκύπτουν ἀπὸ ἐπίσημα στοιχεῖα ⁽¹⁴⁾.

1847	Ἔσοδα :	Δρχ.	182.619
	Ἔξοδα :	»	128.555
	περίσενμα :	»	54.064
1848	Ἔσοδα :	Δρχ.	114.939
	Ἔξοδα :	»	219.409
	Ἐλλειμμα :	»	104.470

Στὰ δυὸ χρόνια τῆς Δημαρχίας του ὁ Ἀργύριος Δ. Ταρποχιζῆς παρουσίασε ἔλλειμμα δραχ. 50.406, ἀλλὰ ἐπραγματοποίησε ἔργα πού ἀπέδωσαν πολλὰ περισσότερα στὸν Δῆμο καὶ ἀποδίδουν ἀκόμα καὶ σήμερα. Ἰδιαίτερα ἀποδοτικὰ ἦταν καὶ εἶναι τὰ ἔσοδα ἀπὸ τὰ Δημοτικὰ καταστήματα. Θὰ πρέπει νὰ σημειώσω πὼς τὴν ἴδια ἐποχὴ πού ἦταν Δήμαρχος τῆς Ἐρμούπολης ὁ Ἀργύριος Δ. Ταρποχιζῆς, ἰδρύθηκε τὸ περίφημο σ' ὀλόκληρη τὴν Ἀνατολή, Ἐκπαιδευτήριον καὶ οἰκοτροφεῖο τοῦ Ι. Βαλέττα, τὸ ὁποῖον ἀμιλλόνταν τὸ ἐπίσης ὀνομαστὸ Λύκειο τῆς Ἐρμούπολης τοῦ Χρ. Εὐαγγελίδου. Κι αὐτὸ ἀποτελεῖ ἐνδεικτικὸ στοιχεῖο τῆς ἀκμῆς καὶ τῆς προόδου πού εἶχε ἡ Ἐρμούπολις στὰ χρόνια τῆς Δημαρχίας τοῦ Ἀργυρίου Δ. Ταρποχιζῆ ⁽¹⁵⁾.

Μετὰ τὸ 1848 πού παύτηκε ἀπὸ Δήμαρχος ὁ Ἀργύριος Δ. Ταρποχ-

14. Τὰ λογιστικὰ αὐτὰ στοιχεῖα προκύπτουν ἀπὸ τὰ Ταμειακὰ βιβλία τῆς ἐποχῆς ἐκείνης τοῦ Δήμου Ἐρμουπόλεως καὶ ἀπὸ τὸν ἀπολογισμὸ τῆς Δημαρχίας τοῦ Ἀργυρίου Δ. Ταρποχιζῆ.

15. Δὲν εἶναι ἄσκοπο νὰ σημειωθεῖ πὼς ὁ ἴδιος ὁ Ἀργύριος Δ. Ταρποχιζῆς ἐνθάρρυνε καὶ παρώτρυνε τὸν Ι. Βαλέττα νὰ ἐγκαταστήσῃ τὸ ἐκπαιδευτήριον καὶ οἰκοτροφεῖο του στὴν Ἐρμούπολι καὶ ὄχι στὴν Ἀθήνα, ὅπως σκόπευε νὰ κάμει ὁ κυκλαδίτης λόγιος.

τζής, δὲν τὸν ξανασυναντοῦμε στὸ προσκήνιο τῆς πολιτικῆς ζωῆς. Ἡ φτώχεια του καὶ ἡ ἀπογοήτευση ποὺ ἐνωσε ἀπὸ τὴν ἀπόλυσή του, ἴσως τὸν ὀδήγησαν στὴν ἀπόφαση ν' ἀπομακρυνθεῖ ἀπὸ τὴν πολιτικὴ ζωὴ τῆς Ἐρμούπολης. Σταμάτησε τὴ δραστηριότητά του αὐτὸς ὁ τόσο δραστήριος καὶ δημιουργικὸς ἄνθρωπος. Ὅμως αὐτὴ ἡ ἴδια ἡ φτώχεια του ἀποτελεῖ ἓνα μεγάλο τίτλο ἀρετῆς γιὰ τὸν πραγματικὰ σπουδαῖον αὐτὸν ἄνθρωπο, ποὺ ἔδρασε σὲ μιὰ δύσκολη ἐποχὴ καὶ σὲ μιὰ πόλη ποὺ δημιουργήθηκε ἀπὸ καταδιωγμένους Ἕλληνες. Σημάδεψε ἓνα πολὺ ὑψηλὸν στόχον δημιουργίας, δραστηριότητος καὶ θυσίας, ποὺ ὅμοιό του παράδειγμα λίγα ἔχει νὰ παρουσιάσει ἡ πολιτικὴ ἱστορία τοῦ τόπου μας.

Ὁ Ἀργύριος Δ. Ταρποχτζής εἶναι ἄγνωστο πότε ἀναχώρησε ἀπὸ τὴν Ἐρμούπολη γιὰ τὴν Ἀλεξάνδρεια (16), ὅπου ἔμεινε ὡς τὸ θάνατό του (17). Ἀπὸ ἔρευνα ποὺ ἔκανα στὰ Δημοτολόγια τοῦ Δήμου Ἐρμουπόλεως ἔξακριβώσα ὅτι ὁ Ἀργύριος Δ. Ταρποχτζής ἀπέκτησε μόνον ἓνα παιδί, τὸν Δημήτριο . . . Παιδιά τοῦ Δημητρίου εἶναι ὁ Στέφανος (18), ὁ Ἀργύριος (19) καὶ ὁ Νικόλαος (20), ἐγγόνια τοῦ Ἀργυρίου Δ. Ταρποχτζῆ. Συναντοῦμε ἀκόμα στ' ἀρχεῖα τοῦ Δήμου Ἐρμουπόλεως, τὸν Βασίλειο Στεφ. Ταρποχτζῆ (21) καὶ τὸν Ἀγγελο Στεφ. Ταρποχτζῆ (22).

Φαίνεται πὼς ὁ Δημήτριος Ἀργ. Ταρποχτζής ἔτρεφε πολλὴν ἀγάπην γιὰ τὴ γῆ ποὺ γεννήθηκε καὶ φρόντισε τὰ παιδιά του νὰ γίνουν Δημότες τοῦ Δήμου Ἐρμουπόλεως (23), τὸν ὁποῖον ἐλάμπρυνε ὡς Δήμαρχος ὁ παπούς τους καὶ ἤθελε νὰ ὑπάρχει τὸ ἐπώνυμο τους στὰ Δημοτολόγια τοῦ Δήμου τούτου. Οἱ ἐγγραφές τους στὰ Δημοτολόγια τοῦ Δήμου Ἐρμουπόλεως ἐπικυρώθηκαν μὲ τὴν ἀπόφαση 805/1915 τῆς Νομαρχίας Κυκλάδων γιὰ τὸν Στέφανο καὶ Ἀργύριο Δ. Ταρποχτζῆ καὶ μὲ τὴν ἀπόφαση 162/1935 τῆς

16. Ὑποθέτω νὰ πραγματοποιήθηκε μετὰ 1850 καὶ ὡς τὸ 1851. Τότε ἔφυγαν καὶ ἄλλοι ἔμποροι ἀπὸ τὴν Ἐρμούπολη γιὰ Ἀλεξάνδρεια καὶ Πειραιᾶ.

17. Ἡ ἡμερομηνία τοῦ θανάτου του δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ προσδιορισθεῖ. Στ' ἀρχεῖα τοῦ Δήμου Ἐρμουπόλεως δὲ βρῆκα σχετικὰ στοιχεῖα. Πάντως τὸ 1874 ὁ Ἀργ. Δ. Ταρποχτζής δὲν ζοῦσε. Αὐτὸ τὸ διαπίστωσα ἀπὸ κατάλογο συνδρομητῶν σὲ βιβλίον ποὺ τυπώθηκε στὴ Σύρα τὸ 1874 καὶ ποὺ ἀναφέρει ὡς συνδρομητὴ μὲ τὸπο διαμονῆς του τὴν Ἀλεξάνδρεια τὸ γιὸ τοῦ Ἀργυρίου Δ. Ταρποχτζῆ, Δημήτριο. Ἄν ζοῦσε ὁ Ἀργύριος Δ. Ταρποχτζής ἀσφαλῶς θὰ ἐγγραφόνταν ὡς συνδρομητής.

18. Γεννήθηκε τὸ 1862. Στοιχεῖα Δημοτολογίου Δήμου Ἐρμουπόλεως

19. » τὸ 1868 » » » »

20. » τὸ 1881 » » » »

21. » τὸ 1898 » » » »

22. » τὸ 1901 » » » »

23. Στέφανος, ἀριθ. μητρώου Νέου Δημοτολογίου Δήμου Ἐρμουπόλεως 223, Ἀργύριος ἀριθ. 505 καὶ Νικόλαος ἀριθ. 494.

Νομαρχίας Κυκλάδων γιὰ τὸν Νικόλαο Δ. Ταρποχιζῆ⁽²⁴⁾. Καὶ τὰ δυὸ ἐγγόνια τοῦ Ἀργυρίου Δ. Ταρποχιζῆ γράφτηκαν δημότεις τοῦ Δήμου Ἐρμούπολεως⁽²⁵⁾.

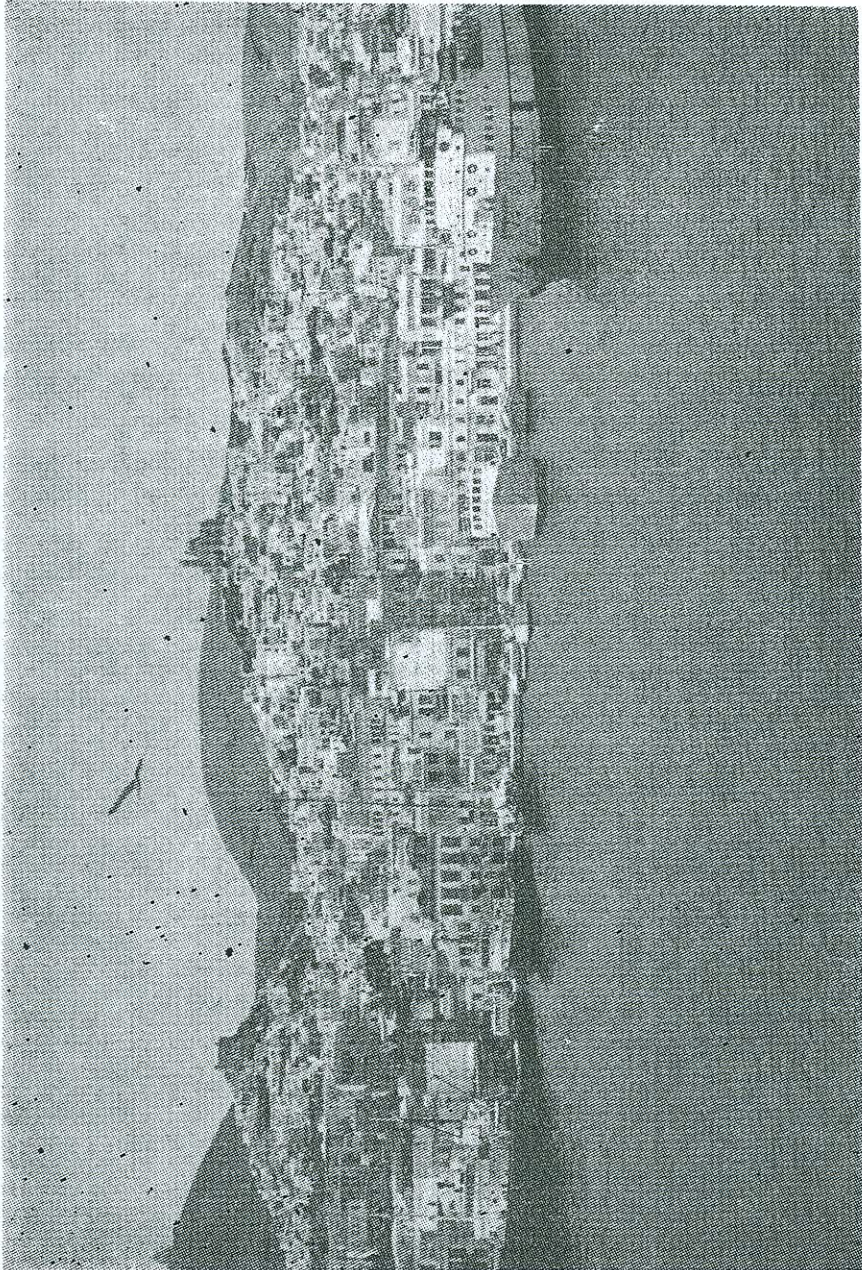
Ὁ Νικόλαος Ταρποχιζῆς καὶ ὁ Ἀργύριος Δ. Ταρποχιζῆς τίμησαν μὲ τὴ δραστηριότητά τους καὶ τὸ ἦθος τους τὴ Σερραϊκὴ γῆ στὴν ὁποίαν γεννήθηκαν. Σὲ μιὰ πόλη ποὺ δημιουργήθηκε ἀπὸ τὸ μηδὲν πρόσφεραν πολὺτιμες ὑπηρεσίες στοὺς κοταδιωκόμενους Ἕλληνας καὶ γενικώτερα στὸν Ἑλληνισμό, σὲ μιὰ ἀπὸ τὶς δυσκολώτερες ἐποχὲς του. Ὁ Δῆμος Ἐρμούπολεως τοὺς ἔχει τιμήσει γιὰ τὶς ὑπηρεσίες τους στὴν ὠραία Ἐρμούπολη καὶ ἔχει ἱστορικὰ διασώσει τὴ μνήμη τους. Εἶναι καιρὸς νὰ τοὺς τιμήσει καὶ ὁ Δῆμος τῆς γενέτειράς τους, τῆς πολὺπαθῆς καὶ μαρτυρικῆς πόλης τῶν Σερρῶν. Τὸ δικό μου χρέος πρὸς τὴν πόλη ποὺ ζῶ, ἐδῶ καὶ εἴκοσι πέντε χρόνια, εἶναι νὰ συνεχίσω τὴν ἔρευνα μου γιὰ τὰ δυὸ λαμπρὰ αὐτὰ τέκνα τῶν Σερρῶν, τὸν Νικόλαο Ταρποχιζῆ καὶ Ἀργύριο Δ. Ταρποχιζῆ, καθὼς καὶ γι' ἄλλους ἄγνωστους Σερραῖους ἀγωνιστὲς τοῦ 21. Καὶ θὰ συνεχίσω τὴν ἔρευνά μου μὲ πίστη καὶ πείσμα, ἀπὸ ἀγάπη στὸν εὐγενικὸ καὶ ἥρωϊκὸ Λαὸ τῆς ἀγαπημένης μου πόλης τῶν Σερρῶν.

ΕΥΑΓΓΕΛΟΣ Ν. ΑΣΠΙΩΤΗΣ

24. Ἀρχεῖα Νομαρχίας Κυκλάδων καὶ Νέο Δημοτολόγιο Δήμου Ἐρμούπολεως.

25. Ὁ Βασίλειος ἀριθ. 396 καὶ ὁ Ἀργύριος ἀπὸ 418 μητρῶον Νέου Δημοτολογίου Δήμου Ἐρμούπολεως, ποὺ ἐπικυρώθηκαν μὲ τὴν ὑπ' 815/1915 ἀπόφαση τῆς Νομαρχίας Κυκλάδων.

174



Άποψη τῆς σημερινῆς Ἐθιουπόλεως.

175

ΝΙΚ. Γ. ΚΟΝΤΟΣΟΠΟΥΛΟΥ δ. Φ.
Συντάκτου Ἱστορικοῦ Λεξικοῦ
Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν

ΜΑΚΕΔΟΝΙΚΑ ΔΙΑΛΕΚΤΟΛΟΓΙΚΑ ΤΟ ΙΔΙΩΜΑ ΔΗΜΗΤΡΙΤΣΙΟΥ ΣΕΡΡΩΝ

Ἡ Μακεδονία εἶναι ἐκ τῶν ὀλιγώτερον ἀπὸ διαλεκτολογικῆς ἀπόψεως μελετημένων ἑλληνικῶν περιοχῶν¹. Ἐνεκα τῶν εἰδικῶν γλωσσικῶν συνθηκῶν, αἵτινες ἐπικρατοῦν ἐν αὐτῇ καὶ συγκεκριμένως λόγῳ τῆς μετὰ τὸ 1922 ἐγκαταστάσεως εἰς τὰ ἐδάφη τῆς μεγάλου μέρους τοῦ προσφυγικοῦ ἑλληνισμοῦ (Μικρασιατῶν καὶ ἀνατολικο - Θρακῶν), θὰ ἔπρεπε ν' ἀποτελέσει πρῶτιστον ἔργον τῶν διαλεκτολόγων ὁ καταρτισμὸς τοῦ οἰκιστικοῦ χάρτου τῆς Μακεδονίας — καὶ γενικώτερον τῆς βορείου Ἑλλάδος — καὶ νὰ ἐπακολουθήσουν αἱ κατὰ τόπους ἔρευναι πρὸς καταρτισμὸν τοῦ διαλεκτολογικοῦ χάρτου αὐτῆς.

Θὰ ἔπρεπε δηλαδὴ νὰ προσδιορισθοῦν πρῶτον ἐπακριβῶς αἱ περιοχαὶ καὶ τὰ χωρία τὰ κατοικούμενα: 1) ὑπὸ γηγενοῦς πληθυσμοῦ, 2) ὑπὸ ἀμιγῶς προσφυγικοῦ πληθυσμοῦ καὶ 3) ὑπὸ μικτοῦ πληθυσμοῦ ἐκ προσφύγων καὶ γηγενῶν.

Προκειμένου περὶ τῶν προσφυγικῶν ἐγκαταστάσεων θὰ ἔπρεπε νὰ δηλωθῇ ἐὰν οἱ κάτοικοι αὐτῶν προέρχονται ἀπὸ τὸν τουρκόφωνον ἢ τὸν ἑλληνόφωνον ἑλληνισμὸν καὶ ποῖα ἀκριβῶς ἡ γεωγραφικὴ προέλευσις αὐτῶν (ΝΑ Βουλγαρία, ἀνατ. Θράκη, δυτικὴ ἢ βορειο - δυτικὴ Μ. Ἀσία, Πόντος, Καππαδοκία κλπ.).

Μετὰ τὴν προεργασίαν ταύτην θὰ ἔπρεπε νὰ ἀρχίσῃ τὸ γλωσσοσυλλε-

1. Εἰς τὸ Κέντρον συντάξεως τοῦ Ἱστορικοῦ Λεξικοῦ τῆς νέας ἑλληνικῆς γλώσσης τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν ἀπόκεινται περὶ τὰς 90 συλλογαὶ ἰδιοματικοῦ γλωσσικοῦ ὕλικου ἐκ Μακεδονίας. Αἱ ἡμίσεις ἐξ αὐτῶν προέρχονται ἐκ τῆς ΝΔ. Μακεδονίας (νομοὶ Κοζάνης, Γρεβενῶν καὶ Καστοριάς) καὶ ἕτεραι 18 ἐκ τοῦ νομοῦ Χαλκιδικῆς. Χαρακτηριστικὸν εἶναι ὅτι τὰ ὄρεινά τῆς Δράμας καὶ τῆς Πιερίας ὡς καὶ μεγάλα τμήματα τῶν νομῶν Καβάλας, Σερρῶν καὶ Θεσ/νίκης δὲν ἐκπροσωποῦνται εἰς τὸ ἀρχεῖον τοῦ Λεξικοῦ.

Διαλεκτολογικαὶ μελέται ἐπὶ μακεδονικῶν ἰδιωμάτων εἶναι ἐλάχιστα. Ἐκ τῶν ἀναφερομένων εἰς τὴν νεοελληνικὴν γλωσσικὴν βιβλιογραφίαν τοῦ 12ου τόμου τοῦ «Λεξικογραφικοῦ Δελτίου» τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν (ὑπὸ Δικ. Βαγιακάκου) ἀξιαμνείας εἶναι μόνον αἱ ὑπ' ἀριθ. 1318, 1320, 1323, 1324, 1325, 1326, 1328 καὶ 1333.

κτικὸν ἔργον καὶ παραλλήλως πρὸς αὐτὸ ἡ συγγραφὴ διαλεκτολογικῶν μελετῶν διὰ τὰ διάφορα ἰδιώματα τοῦ περι οὗ ὁ λόγος χώρου.

Σήμερον δι' ὅλα αὐτὰ εἶναι, ἴσως, πολὺ ἄργά. Ἡ κοινὴ νεοελληνικὴ ἔχει ἰσοπεδώσει σχεδὸν τὰ πάντα. Εἶναι ἐν τούτοις ἀκόμη δυνατόν, δι' ἀνασκαφῶν εἰς τὴν μνήμην τῶν παλαιότερων καὶ δι' αὐτηκοίας ἀπὸ τοῦ στόματος τῶν ἐλαχίστων πλέον ἰδιωματικῶς λαλούντων, νὰ συμπληρωθῇ ἐν τμημα τοῦ κενοῦ ποῦ ἄφησεν ἡ μέχρι τοῦδε ἀδιαφορία τῶν διαλεκτολόγων. Τὸ ἔργον εἶναι βεβαίως δυσχερέστατον, ἀλλὰ ἡ προσφορὰ θὰ εἶναι λίαν σημαντικὴ εἰς τὴν νεοελληνικὴν γλωσσικὴν ἐπιστήμην.

**Φαινόμενα τῶν ὁποίων πρέπει νὰ μελετηθῇ ἡ ἔκτασις
εἰς τὸν Μακεδονικὸν χῶρον**

1. Περιοχὴ αὐστηροῦ καὶ περιοχὴ ἀνειμένου βορείου φωνηεντισμοῦ. Μὲ τὸν ὄρον αὐστηρὸς βόρειος φωνηεντισμὸς νοοῦμεν τὴν ἐν δεδομένῳ γλωσσικῷ ἰδιώματι ὑπαρξίν τῆς στενώσεως τῶν ἀτόνων φωνηέντων *e* καὶ *o* εἰς *i* καὶ *ou* ἀντιστοίχως, τῆς πτώσεως τοῦ πρωταρχικοῦ ἀτόνου τελικοῦ *i* καὶ τὴν ἐντὸς τῆς λέξεως πῶσιν τῶν ἀτόνων πρωταρχικῶν *i* καὶ *ou*.

Εἰς τὰ ἰδιώματα ἀνειμένου βορείου φωνηεντισμοῦ τὸ τελευταῖον τοῦτο φαινόμενον δὲν παρατηρεῖται (π. χ. *κουδοῦνι* → αὐστηρὸν βόρ. *κθούν'*, ἀνεμ. βόρ. *κουδούν'*).

Πρέπει νὰ ἐπισημανθοῦν ἐπακριβῶς καὶ αἱ περιοχαὶ τῶν λεγομένων ἡμιβορείων ἰδιωμάτων καὶ δὴ καὶ βάσει τῶν ἐκασταχοῦ τούτων ἰδιορρυθμιῶν (π. χ. ἀπουσία πτώσεως τοῦ πρωταρχικοῦ ἀτόνου τελικοῦ *i* ἢ ἀπουσία στενώσεως τῶν ἀτόνων *e*, *o*).

2. Περιοχὴ δασύνσεως τῶν συριστικῶν φθόγγων (μετὰ τῶν πιθανῶν ἰδιορρυθμιῶν τοῦ φαινομένου).

3. Περιοχὴ ὑπερωϊκῆς προφορᾶς τοῦ *λ* πρὸ τῶν φωνηέντων *α*, *ο(ω)*, *ου*.

4. Περιοχὴ ἀτελοῦς συνιζήσεως (π. χ. *παλαμαρ'* ἀντὶ *παλαμαριά*).

5. Περιοχὴ ἀναπτύξεως ἡμιφώνου *i* πρὸ ἀρκτικοῦ τονιζομένου *e* (π. χ. *i* ἔνα, *i* ἔχ, *i* ἔρχιτι, *i* ἔρχονται = ἔνα, ἔχει, ἔρχεται, ἔρχονται).

6. Περιοχὴ ἐνθα οἱ φθόγγοι *μπ*, *νι*, *γκ* προφέρονται ἄνευ προεργινώσεως (ὡς τὰ *b*, *d*, *g* τῶν δυτικοευρωπαϊκῶν γλωσσῶν).

7. Περιοχὴ ἐνθα οἱ φθόγγοι *λ* καὶ *ν* τρέπονται εἰς *λⁱ* καὶ *νⁱ* ἀντιστοίχως πρὸ τονιζομένου *e* (π. χ. *κανιένας*, *γυνιαῖκα*, *Ἰλιέν'*, *πλιένου*, *γλιέπου* = *κανένας*, *γυναῖκα*, *Ἐλένη*, *πλένω*, *βλέπω*).

8. Περιοχὴ ἐνθα ἀναπτύσσεται *ν* εἰς ρηματικούς τύπους τρίτου ἐνικοῦ προσώπου (π. χ. *γίγκεν*, *ἤφερεν* = ἔγινε, ἔφερε).

9. Περιοχὴ ὅπου ἀναπτύσσεται *ν* εἰς ἀντωνυμικούς τύπους (π. χ. *δσοι*, *τόσοι*, *πολλοί*).

10. Περιοχή όπου τὸ ἄρσενικὸν ἄρθρον εἶναι ἢ ἀντὶ οὐ (π.χ. ἢ πόλεμους ἀντὶ οὐ πόλεμους) καὶ αἱ πιθαναὶ ιδιορρυθμίαι τοῦ φαινομένου (π.χ. ἢ μόνον πρὸ κυρίων ὀνομάτων).

11. Τὸ ἔριον, τὸ ὁποῖον διαχωρίζει τὴν περιοχὴν ἔνθα ἐπικρατεῖ ὡς ὑποκοριστικὴ ἢ κατάληξις —οὐδ' ἀπὸ τῆς περιοχῆς ἔνθα ἐπικρατεῖ τὸ —ούλ' (π.χ. τοὺ χιροῦδ' / τοὺ χιροῦλ' = τὸ χεράκι).

12. Γεωγραφικὴ κατανομὴ τῶν διαφορῶν καταλήξεων τῶν ἐθνικῶν —ιώτ'ς, —ινός, —ιανός, κλπ.) καὶ τοῦ περιφραστικοῦ σχηματισμοῦ αὐτῶν.

Βεβαίως ὑπάρχουν πλεῖστα ἄλλα γλωσσογεωγραφικῶς ἐξεταστέα φαινόμενα. Ὁ ἀνωτέρω κατάλογος περιλαμβάνει τὰ βασικώτερα. Ἡ συγγραφὴ ἐξ ἄλλου ἐπὶ μέρους μονογραφιῶν ἐπὶ μακεδονικῶν ιδιωμάτων θὰ φέρῃ ἴσως εἰς φῶς καὶ ἄλλα πλὴν τῶν ἤδη γνωστῶν.

ΤΟ ΓΛΩΣΣΙΚΟΝ ΙΔΙΩΜΑ

τοῦ χωρίου Δημητρίτσι Βισαλτίας
(Νομοῦ Σερρών)

Ὡς κατέδειξε παλαιότερα γλωσσοσυλλεκτικὴ ἐργασία μου (1968), εἰς τὸν νομὸν Σερρῶν ὑπάρχουν πέντε γεωγραφικαὶ περιοχαὶ γηγενῶν ιδιωμάτων, αἱ ἐξῆς :

1) ἡ πόλις τῶν Σερρῶν, 2) ἡ περιοχὴ τῶν Δαρνακοχωρίων, 3) ἡ περιοχὴ Ἀλιστράτης καὶ τῶν πέριξ, 4) ἡ περιοχὴ τῶν χωρίων τῶν ὑπωρειῶν τοῦ Παγγαίου καὶ 5) ἡ ἐπαρχία Βισαλτίας μὲ κέντρον τὴν πόλιν τῆς Νιγρίτης.

Καὶ τῶν πέντε ἀνωτέρω περιοχῶν τὰ ιδιώματα παρουσιάζουν τὸν βορειοελλαδικὸν φωνηεντισμὸν (αὐστηρὸν ἢ ἀνειμένον, κατὰ τόπους).

Εἰς τὰ ἀκόλουθα θὰ προσπαθῆσω νὰ σκιαγραφήσω τὸ ἰδίωμα τοῦ Δημητρισίου, ἱστορικοῦ χωρίου τῆς Βισαλτίας, βάσει ὑλικοῦ τὸ ὁποῖον συνεκέντρωσα ἐπιτοπίως κατὰ Σεπτέμβριον τοῦ 1976.

Τὸ Δημητρίτσι (κάτ. 1378, ἀπογρ. τοῦ 1971) κατοικεῖται ὑπὸ πληθυσμοῦ σχεδὸν ἁμιγῶς γηγενοῦς. Εὐρίσκεται εἰς πεδινὴν τοποθεσίαν (ὑψόμεν. 30 μ.) καὶ ἀπέχει τῆς Νιγρίτης 15 χλμ. Μετ' αὐτῆς, ὡς καὶ μετὰ τῶν Σερρῶν καὶ τῆς Θεσ/νίκης, συνδέεται διὰ λεωφορειακῆς συγκοινωνίας μὲ πολλὰ δρομολόγια ἡμερησίως. Οἱ κάτοικοί του ἀσχολοῦνται εἰς τὴν γεωργίαν (καπνός, σιτηρά, σακχαρότευτλα, τομάτια) καὶ τὴν οἰκόσιτον κτηνοτροφίαν. Ἄξιον σημειώσεως εἶναι τὸ γεγονός ὅτι σημαντικὸν ποσοστὸν γυναικῶν τοῦ χωρίου μεγάλης, ἀλλὰ καὶ μέσης ἡλικίας, περίπου τὸ ἥμισυ αὐτῶν, κατὰ τὰς Κυριακὰς εἰς τὸν ναόν, φέρουν ἀκόμη τὴν τοπικὴν ἐνδυμασίαν τῆς περιοχῆς. Παρὰ τὸ χωρίον ὁ βυζαντινὸς στρατὸς ὑπὸ τὸν Βρανᾶν ἐνίκησε τὸ 1185 τοὺς

ὑπὸ τὸν Γισκάρδον Νορμανδοῦς καὶ ἑσταμάτησε τὴν πρὸς Κωνσταντινούπολιν προέλασίν των.

Τὸ ἰδίωμα τοῦ Δημητριτίσιου βασικῶς ὁμοιάζει πρὸς τὸ τῆς Νιγρίτης καὶ τῶν ἄλλων χωρίων γηγενοῦς πληθυσμοῦ τῆς Βισαλτίας. Ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τῆς κοινῆς νεοελληνικῆς καὶ ἔνεκα τῆς ἀλλαγῆς τοῦ βίου τῶν κατοίκων τῆς ἑλληνικῆς ὑπαίθρου τὸ παλαιὸν τοπικὸν λεξιλόγιον ἔχει σχεδὸν σιγηθῆ ἔξ ὀλοκλήρου. Διατηρεῖται ἄρκετὰ ἢ ἰδιωματικὴ προφορὰ. Ἴδου τὰ κυριώτερα χαρακτηριστικὰ τοῦ ἰδιομάτος :

1) Βόρειος φωνηεντισμός, ἦτοι : πτῶσις τοῦ πρωταρχικοῦ ἀτόνου τελικοῦ *i*, στένωσις τῶν ἀτόνων πρωταρχικῶν φωνηέντων *e*, *o* εἰς *i*, *ou* ἀντιστοίχως καὶ πτῶσις τῶν *i*, *ou* ἐντὸς λέξεως μεταξὺ συμφώνων, οὐχὶ ὁμως κανονικῆ.

Ἔσημείωσα καὶ τὰς ἐξῆς περιπτώσεις «ἀντικωφωτικῶν» φαινομένων : **μελάει, πολιά, λοβιά, ντομάν, πορνάρ**¹ = (μιλάει, πουλιά, λουβιά, ντουμάνι, πουρνάρι).

2) Δάσυνσις τῶν συριστικῶν : τὰ *σ* καὶ *ζ* προφέρονται ἀντιστοίχως ὡς τὸ γαλλικὸν *ch* (ἀγγλικὸν *sh*) καὶ τὸ γαλλικὸν *j*. Τὸ φαινόμενον πρέπει νὰ θεωρηθῆ ἐν συνδυασμῶ πρὸς τὴν ἀπουράνωσιν τῶν συριστικῶν : **δρουσά, χαπά, κλουτσά** (ἀντὶ δροσιά, χαψιά, κλωτσιά).

3) Ἀτελῆς συνίζησις. Οὕτω ἀντὶ **σιζάρ**² (στάρ³, σιτάρι), **σιζάρια** (στάρια, σιτάρια), **κουπριά, μαντριά** (πληθ. τοῦ **μαντρί**), **σαλιάγκ**⁴ (σαλιάγκοι, σαλιγκάρια), **γροθιά** κλπ. ἀκούονται ἐν Δημητριτίσῳ :

σι^ε **άρ**⁵, **στάρ**^ε **α**, **κουπρ**^ε **ά**, **μαντρ**^ε **ά**, **σαλ**^ε **γκ**⁶, **άγρουθ**^ε **ά**.

Τὸ φαινόμενον καλύπτει ὀλόκληρον σχεδὸν τὸν βορειοελλαδικὸν χῶρον.

Τὰ δημοσιευόμενα φασματογραφήματα (σελ. 183—5), κατ' ἀπομίμησιν τῆς τοιαύτης προφορᾶς ὑπὸ τοῦ συγγραφέως τοῦ παρόντος, ἐλήφθησαν διὰ τοῦ νεωτάτου τύπου φασματογράφου τοῦ Ἰνστιτούτου Φωνητικῆς τοῦ Πανεπιστημίου τοῦ Νανσύ (Γαλλία), τῇ βοηθείᾳ τοῦ καθηγ. κ. F. Carton.

4) Ὑπερωϊκὴ προφορὰ τοῦ *λ* πρὸ τῶν φωνηέντων *a*, *o*, *ou*. Τὸ φαινόμενον ἔχει ἐκλείψει παρὰ τοῖς νεωτέροις.

5) Ἀπώλεια τοῦ ἐκ συνιζήσεως *i* μεταξὺ *ρ* ἢ *σ* (δασέος *σ*) καὶ τονιζομένου *a*. Τὸ φαινόμενον ἔχει πλέον περιορισθῆ εἰς ὀλίγας λέξεις, π. χ. **μακρά** ἀντὶ μακρὰ (μακράν). Πρὸβλ. ὅμοιον φαινόμενον εἰς τὸ ἰδίωμα τῆς ἀνατολικῆς Κρήτης κ. ἄ. νήσων τοῦ Αἰγαίου, ἔνθα ὁμως τοῦτο παρουσιάζει καθολικότητα.

6) Διατήρησις τοῦ τουρκικοῦ φθόγγου [ɰ] (τουρκικὴ γραφὴ *i¹*) εἰς δάνεια ἐκ τῆς τουρκικῆς περιέχοντα τοῦτον, π. χ. **μπακιρένια, ζιπκίτ, κιρμά**. Εἰς τὰ ἐκ τῆς βουλγαρικῆς δάνεια ὁ φθόγγος οὗτος ἐτράπη εἰς *a* ἢ *ou*.

7) Εἰς τὰ ἐκ τῆς βουλγαρικῆς δάνεια ὁ παλαιο-βουλγαρικὸς φθόγγος

1. Τὸν φθόγγον τοῦτον παριστῶμεν ἐνταῦθα διὰ τοῦ συμβόλου *i*.

b παρουσιάζεται ὑπὸ τὴν μορφήν *ια*, π.χ. *τριάβλα* ἔναντι τοῦ ἀλλαχοῦ *τρέβλα* (τὸ φυτὸν «ἀντράκλα»). Κατ' ἀναλογία καὶ ἡ ἑλληνικὴ λ. *λέρα* (=ρῦπος) λέγεται αὐτόθι *λιάρα*.

8) Τὰ μέσα ἤχηρά σύμφωνα (b,d,g) προφέρονται ἄνευ προερρινώσεως (ὁσάκις δὲν ἐπιδρᾷ ἐπὶ τοῦ λαλοῦντος ἡ κοινὴ νεοελληνικὴ), π.χ. *φιγάρ'*, *ἀγάθ'*, *κάβους*, *βρουστά*, *δέδρον*, *καδήλ'*, *κονάος*.

9) Πτώσις τῶν μεσοφωνηεντικῶν χ καὶ σ, ὅταν τονίζεται τὸ προηγούμενον αὐτῶν φωνῆεν καὶ τὸ ἀκολουθοῦν εἶναι ἄτονον *ι*, π.χ. *ἔεις*¹ (ἀντὶ ἔχεις), *Θανάης* (ἀντὶ Θανάσης), *ἀστόησα* (=ξέχασα), *δὲ βρουσέεις νὰ περάης* (=δὲν προσέχεις νὰ περάσης).

10) Τροπὴ τοῦ δ εἰς θ μετὰ τὴν ἀποβολὴν τοῦ μεταξὺ δ καὶ κ πρωταρχικοῦ ἁτόνου *ι*, π.χ. *θ' κά μας* (δικά μας), *μυροθ'κὸ* (μυρωδικό), *χαϊρολίθ'κα* (=αἷσια).

11) Ἀνάπτυξις τ μεταξὺ λ καὶ σ εἰς τὴν θέσιν τοῦ μεταξὺ αὐτῶν ἀποβληθέντος ἁτόνου πρωταρχικοῦ *ι*, π.χ. *μέλ'τσα* = μέλισσα, *μιλτσουκουφίν'* = ἡ κυψέλη, *ξεφούλ'τσαμι*² = ξεφυλλίσασα.

12) Ἀνάπτυξις ν ἐντὸς ἀντωνυμικῶν τύπων, π.χ. *ἦτανι τόσνοι πουλλνοί* (ἦσαν τόσοι πολλοί).

13) Τὸ ἄρσενικὸν ἄρθρον εἶναι *οῦ*, οὐχὶ δὲ *ἦ* ὡς εἰς ἄλλα μακεδονικὰ ἰδιώματα.

14) Τὸ *ι* ἀποβάλλεται εἰς τὴν ὀνομαστικὴν τοῦ πληθυντικοῦ ὀνομάτων ληγόντων εἰς τὸν ἐνικὸν εἰς *-λιά*. Π.χ. *οἱ ἀμυγδαλές*³ ἀντὶ ἀμυγδαλιές (εἰς τὸν ἐνικὸν *ἀμυγδαλιά*).

15) Τὰ «περισπώμενα» ῥήματα παρουσιάζονται ὑπὸ τὸν συνηρημένον τύπον, π.χ. *ἀβδῶ*, *φουκαλῶ*, *πιριχῶ* (=πηδάω, σκουπίζω τὸ σπίτι, καταβρέχω μὲ νερό).

16) Τὸ μόριον τοῦ μέλλοντος *θα* παρουσιάζεται ὑπὸ τὴν μορφήν *δά*, ὡς πολλαχοῦ τῆς Μακεδονίας καὶ ἐν ἀνατολικῇ Κρήτῃ.

17) Τὰ ὑποκοριστικὰ σχηματίζονται τῇ βοηθείᾳ τῆς καταλήξεως *-οῦδ'* (θηλ. *-οῦδα*). Π.χ. *π' λούδ'*, *π' λαρούδ'*, *ταούδ'*, *γεφυρούδ'*, *πασκαλούδα* (=πουλάκι, πουλαράκι, ἀλογάκι < τουρκ. *τάι* + *-οῦδ'*, γεφυράκι, πασκαλίτσα - εἶδος ἐντόμου -).

18) Παράλειψις τοῦ ἄρθρου εἰς τὴν ὀνομαστικὴν πρὸ τῶν κυρίων ὀνομάτων. Π.χ. *ἀδερφό μ'*, *παποῦ μ'* (=ὁ ἀδελφός μου, ὁ παππούς μου). *Η

1. Πρβλ. τοὺς τύπους *ἔεις*, *κατέεις* ἀντὶ *ἔχεις*, *κατέχεις* εἰς τινὰς περιοχὰς τῆς δυτικῆς Κρήτης.

2. Περίπτωσης διατηρήσεως τῆς ἀρχαίας προφορᾶς τοῦ *υ* ὡς *ου*.

3. Ὅμοιον φαινόμενον παρατηρεῖται εἰς μέγα μέρος τῆς δυτ. Κρήτης, ἀλλὰ ἐκεῖ κανονικῶς, καθ' ὅσον ἔχομεν ἐνικὸν εἰς *-λέ* (ἢ *ἀμυγδαλέ*).

παράλειψις τοῦ τελικοῦ -ς πρὸ τοῦ μ ἐνθυμίζει παρόμοιον φαινόμενον τῆς Μάνης καὶ τῆς Κρήτης.

Πλὴν τῶν ἀνωτέρω, γενικοῦ χαρακτήρος φαινομένων, ἀξιοσημείωτα εἶναι καὶ τὰ ἀκόλουθα φθογγικά πάθη, ἅτινα παρατηροῦνται εἰς ὀλίγας μόνον περιπτώσεις ἕκαστον :

1) Τροπή τοῦ γ εἰς g, π.χ. *γέφυρα*, *g¹ φυρούδ²*, *γαβγίζ³*, *γρουθ^ε ά*, (γροθιά).

2) Προθετικὸν *ά-*, π.χ. *άγαρίζ⁴*, *άπαλάμ⁵*, *άγναίικος* (=γκαρίζει, παλάμη, γυναικεῖος), ἀλλὰ *πήδ⁶μα* ἔναντι *άπήδ⁷μα* ἐν Νιγρίτη καὶ παρὰ τὸ ρ. *άβδῶ* (πηδῶ), ὅπερ οὕτω ἐν Δημητρισιῶ καὶ ἐν Νιγρίτη.

3) Ἀφαίρεσις ἀρκτικοῦ *ά-*, π.χ. *κόμα*, *στράφτ⁸* (ἀκόμα, ἀστράφτει).

Ὡς πρὸς τὸ λεξιλόγιον παρατηρεῖ τις ὅτι ὁ πλοῦτος αὐτοῦ εἶναι περιορισμένος, ὡς συμβαίνει γενικῶς εἰς τὰ ἰδιώματα τῆς βορείου Ἑλλάδος ἐν συγκρίσει πρὸς τὰ νησιωτικά. Ἡ ἐξαφάνισις τῶν παλαιῶν μορφῶν τοῦ λαϊκοῦ βίου ἀσφαλῶς συμπαρέσυρεν εἰς τὴν λήθην ἐννοίας καὶ ἀντικείμενα, πρὸς δήλωσιν τῶν ὁποίων οἱ παλαιότεροι θὰ ἐχρησιμοποιοῦν, ἴσως, ἰδιωματικὰς ἢ ξενικὰς λέξεις ἢ διαλεκτικὸς τύπους λέξεων κοινοτέρων.

Ἡ μακραίων τουρκικὴ κατοχὴ τῆς περιοχῆς, ἡ σχετικῶς πρόσφατος ἀπελευθέρωσις καὶ ἔνωσις μὲ τὴν Ἑλλάδα (1912), ἡ γειτνιάσις μετὰ τῆς Βουλγαρίας, ἡ μέχρι τοῦ τέλους τοῦ Μεσαίωτος ἔντονος βυζαντινὴ παρουσία λόγῳ τῆς σχετικῶς μικρᾶς ἀποστάσεως ἀπὸ τοῦ κέντρου τῆς αυτοκρατορίας, τὴν Κων/πολιν, πάντα ταῦτα ἐρμηνεύουν τὴν εἰς τὸ λεξιλόγιον τῶν Δημητρισινῶν ὑπαρξιν τριῶν κατηγοριῶν λέξεων, ἧτοι ἀρχαιοπινῶν ἑλληνικῶν, τουρκικῶν καὶ βουλγαρικῶν.

Ἴδου μερικὰ παραδείγματα :

1) Ἑλληνικαὶ ἀρχαιοπινεῖς λέξεις

ἄλας	ἀντὶ τοῦ κοινοῦ	ἄλάτι	
ἀρνίθα		κότα	
βούτυρος		βούτυρο	(κρητ. βούτυρος)
θύρα		πόρτα	
δουράκ ⁹ νου		ροδάκινο	
κρουνητήρ ¹⁰ (μεσαιων.)		νεροπότηρο	
λιφτόκαρα		φουντούκια (τουρκ.)	
λείξουρος		λαίμαργος, λιχούδης	
πουταμὸς		ποτάμι	(κρητ. ποταμὸς)
παρασταθὸς, οὐ		πεζούλι τῆς πόρτας	
πιριχῶ		καταβρέχω	
τρουχούλ ¹¹ , τοῦ		ρόδα (ἰταλ.)	
τοῦ χριούσαμι		τὸ ἀλείβαμε	

2) Δέξεις τουρκικής προελεύσεως

βακλά, τὰ	κουκιά	
γιοντζές, οὐ	τριφύλλι	
γιρουῶ	ὄρω	(κρητ. γιουρουῶ)
καρτάλ ² , τοῦ	ἄειτς	
κουρκουλούκ ²	φόβητρο (σκιάχτρο)	
μάξους	ἐπίτηδες	
μασάλ ² , τοῦ	παραμύθι	
μισίρ ²	ἄραβόσιτος	
μισίρκα	γαλοπούλα	
καούν ² , τοῦ	πεπόνι	(κρητ. παλαιότ. καούνι)
ὀλάκ ² , τοῦ	κατσικάκι (τουρκ. ἄλβαν.)	
σαρμάδες, οἱ	ντολμάδες (τουρκ.)	
τσαρῶάκ ² , τοῦ	στέγαστρον	
χασλαμάς, οὐ	νεύφυτον καπνοῦ	

3) Δέξεις βουλγαρικής προελεύσεως

σὸλ ² , τοῦ	φλιντζάνι (τουρκ.)
τσούσκα	πιπεριά (εἶδος λεπτῆς πιπεριᾶς)
μάτσα	γάτα
πουλιάνα	κάμπος (λατιν.)
ζάπκα	βάτραχος
τριάβλα	ἀνιράκλα, γλυστριδα
μέτσ ² κα	ἀρκούδα
τσουτσούλκα	κάνουλα (ιταλ.)
βόζα	νύφη
γουσιρῆκα	σαύρα
καλίνα	ρόδι
γκούσκα	λαιμάκι
προῦτσος	τράγος
πρασκαλνῶ	ἐκσφενδονίζω
τόπκα	τόπι (τουρκ.)
κουκουμ ^ε ἄφκα	κουκουβάγια

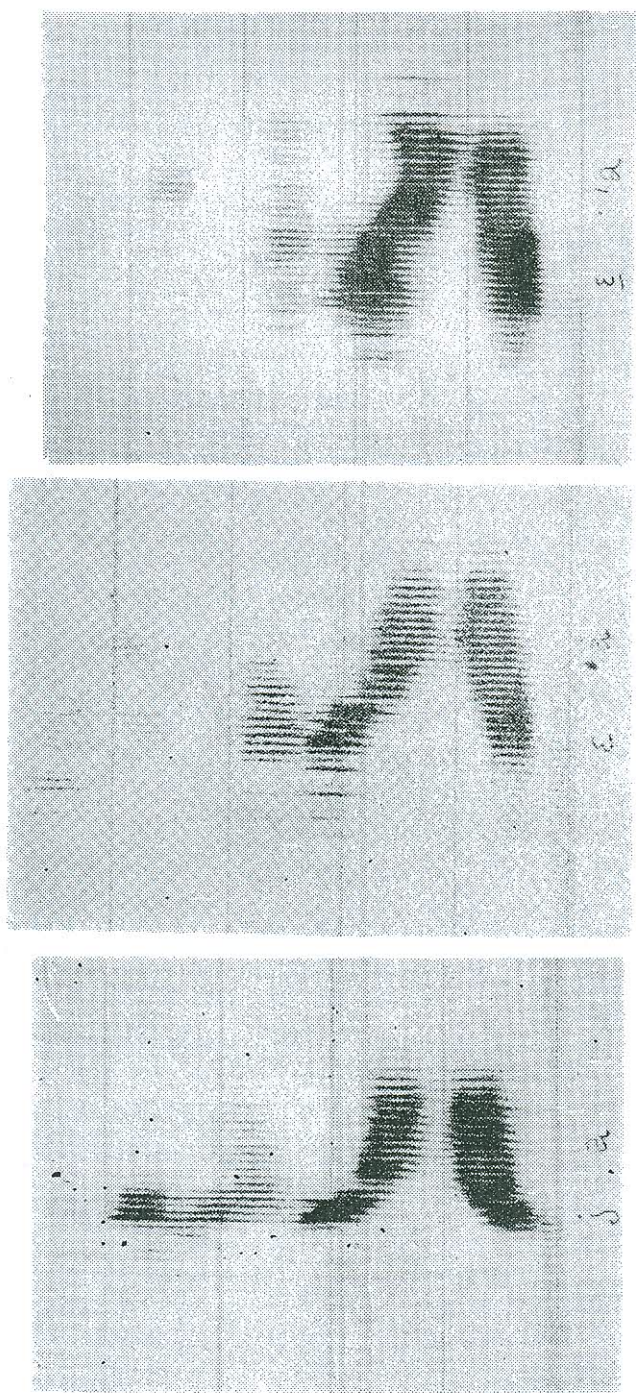
²Ιδιωματικά τοπικά λέξεις εἶναι πολλά. Ἐναφέρομεν ἐνδεικτικῶς μερικῶς, ἐκ τῆς συλλογῆς μας, τῶν ὁποίων αἱ πλεῖσται εἶναι παμμακεδονικῆς διαδόσεως.

κουσεύου	τρέχω
κούπους	σωρὸς λίθων

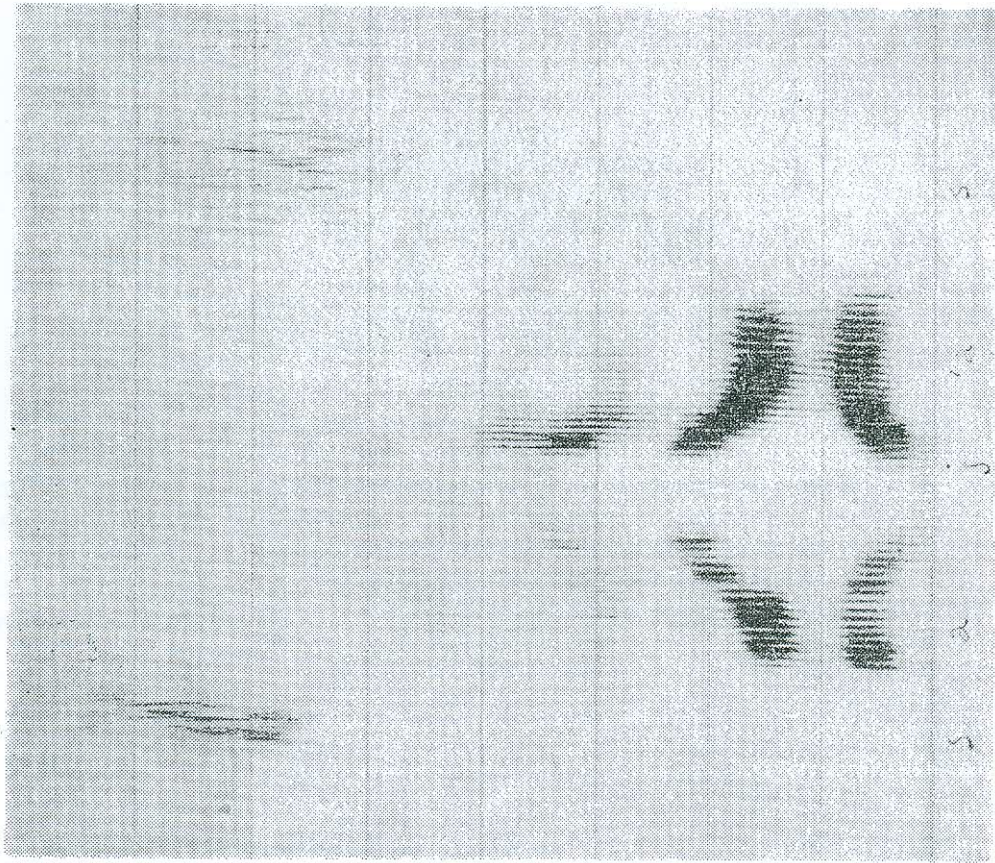
χλότσ'κα	λόξυγκας
πιτρακάλα	σφεντόνα
μαρκέτι	μηρυκάζει
μακιδουνήσ'	μαϊντανός (φυτόν)
τράφους	αὔλαξ
μιάφρας	μιὰ φορά, ἄπαξ
καγανένας	κανείς
νεφαλός	ἄφαλός (ὄμφαλός)
ρουβίδια	ρεβίδια
σκαντζηλήθρις	σπίδες
κλούτσα	γκλίτσα τοῦ βοσκοῦ
πυρών'	ζεσταίνει
χαλεύου	ζητῶ
ἀστόησα	ξέχασα
πόστασα	κουράστηκα
δουκήθ'κα	θυμήθηκα
πέτ'ναρους	μεγάλος κόκορας
μ'νέσκ'	παραμένει
τοῦ ζ'νάρ τ'ς Παναΐας	τὸ οὐράνιον τόξον
χιρουνύφια, τὰ	αἱ ἀκολουθίαι τῶν χαιρετισμῶν τῆς Παναγίας
κρωώτας	ριγηλός
γλαρι	πελαργός
πάλιαγας	ἄράχνη (ζῷο)

Χαρακτηριστικοὶ γραμματικῶς (μορφολογικῶς) εἶναι οἱ ἀκόλουθοι τύποι :

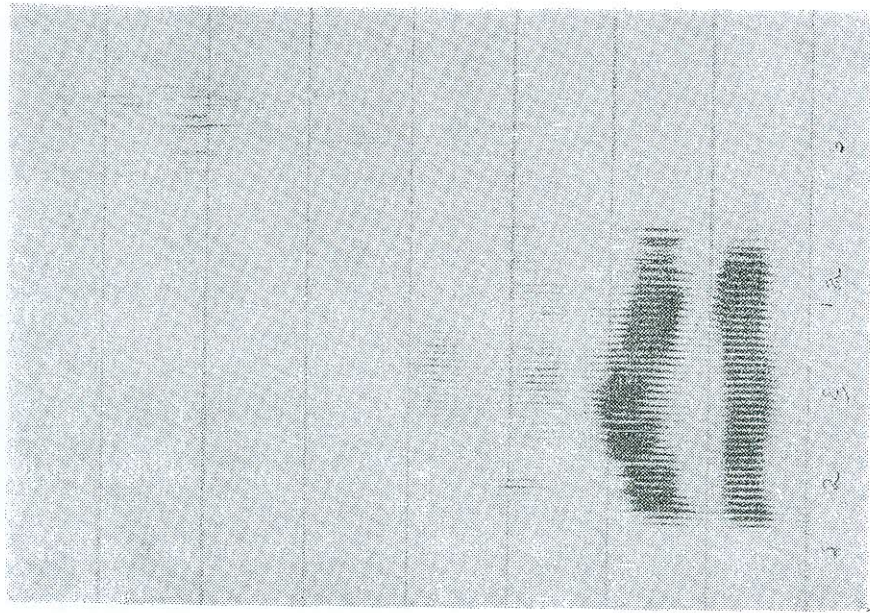
συνηθοῦμι	συνηθίζουμε	(συνηθῶ καὶ ἐν Κρήτῃ)
δὰ κρυβοῦμι	θὰ κρυφτοῦμε	
εἴμασταν στικούμενοι	ἔστεκόμεθα, στεκόμαστε (πρτατ.)	
ἐκλουθάμι	ἀκολουθοῦσαμε	
τοὺν ἔεις δγῆ;	τὸν ἔχεις δῆ;	
βουσκοῦσι	ἔβωσκε (μτβ.)	
τὰ ἔβγαλτε;	τὰ βγάλατε;	

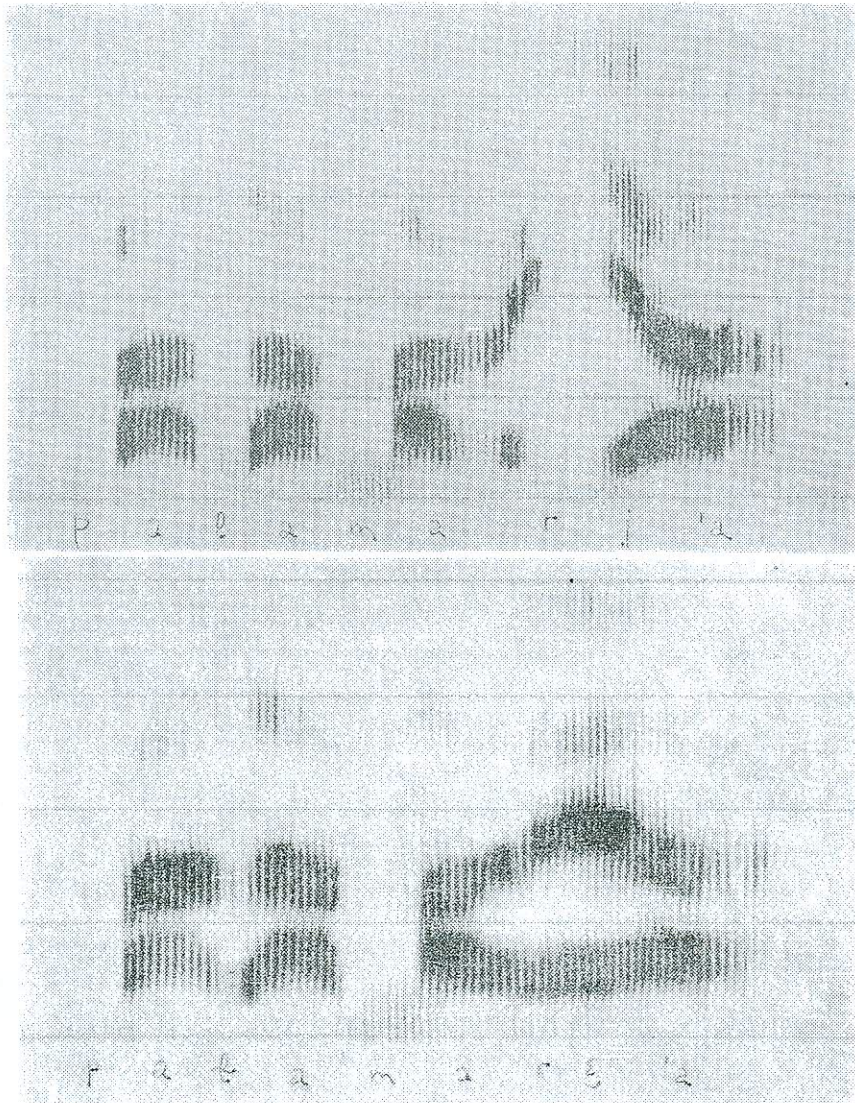


Φασματογράφημα 1. Αί άκολουθείαι **j + a** (για), **ε + α** τονούμενον και **ε + α** τονούμενον (άτελης συνίζησις). Παρατηρούμεν ότι ή πρώτη άκολουθία είναι ή χρονικώς βραχυτέρα (15 έκασοτά του δευτερολέπτου), ένφ ή δευτέρα είναι ή μακροτέρα (26 έκ. δευτερ.). Είς τήν άτελή συνίζησιν παρατηρούμεν ότι αι σχηματιστικαι ζώναι **F₁** και **F₂** τών δύο φωνηέντων πλησιάζουν περισσότερο αλληήλας (ε' α: $\epsilon = F_1$ 550 Hertz, F_2 2000, $\alpha = F_1$ 750, F_2 1300, ε α: $\epsilon = F_1$ 600, F_2 1850 $\alpha = F_1$ 750, F_2 1450 Hertz). Άρα ό φθόγγος [ε] είναι κλειστότερος. Τò φάσμα του [ja] είναι σαφώς διαφορετικής μορφής, τò [j] παρουσιάζεται, πράγματι ως μεταβατικός φθόγγος.



Φασματογράφημα 2. Ἡ λέξις **σαγιῶς** προφεθεῖσα ὡς [saj'as] καὶ ὡς [sae'as]. Ἡ δευτέρα μορφή παρουσιάζεται βραχυτέρα, ἐνῶ, ἀκροσματοικῶς, θὰ ἀνέμενε τις τὸ ἀντίθετον. Εἰς αὐτὴν περιέργως δὲν ἀπειτυώθη τὸ φάσμα τοῦ ἀρχικοῦ [s]. Ἡ μορφή τῆς ὀκλουθίας [ja] - [e'a] εἶναι ἡ αὐτὴ ὡς εἰς τὸ φασματογράφημα 1.





Φασματογράφημα 3. Ἡ λ. παλαμαριά (ξύλινον χειρόκιτιον θεριστοῦ) ὑπὸ τὰς μορφὰς [palamarj'a] καὶ [palamar'e'a], ἤτοι μετὰ ἀτελοῦς συνιζήσεως καὶ ὑπερωϊκοῦ πως λ. Καὶ ἐνταῦθα, παρὰ προσδοκίαν, ὁ πρῶτος τρόπος ἀρθρώσεως παρουσιάζεται χρονικῶς μακρότερος. Ἡ μορφή τῶν ἀκολουθιῶν [ja] καὶ [e'a] εἶναι ἡ αὐτὴ ὡς εἰς τὰ ἄλλα δύο φασματογραφήματα.

R É S U M É

Nicolas G. Contossopoulos, Le patois du village Dimitritsi (département de Serrès, Macédoine)

La Macédoine est peu étudiée du point de vue dialectologique. On doit d'abord faire sa carte linguistique (régions de parlars autochtones et régions habitées par des réfugiés thraces et micrasiates) et ensuite procéder à l'étude des parlars de la population indigène pour en tracer les isoglosses sur des cartes dialectologiques. L'auteur de cet article donne une liste des phénomènes qui présentent un intérêt sur le plan de la géographie linguistique de la Macédoine et ensuite il décrit le patois (de type «septentrional») du village de Dimitritsi, du canton de Vissaltia dans le département de Serrès. Il énumère ses caractéristiques phonétiques et morphologiques et donne des échantillons du vocabulaire patoisant (mots archaïques conservés et mots étrangers introduits). Des spectrogrammes de l'articulation de la voyelle [ɛ] incomplètement synizée illustrent la description de ce phénomène caractéristique du néo-grec septentrional.

ΓΕΩΡΓΙΟΥ Α. ΜΕΓΑ

ΟΙ ΑΔΩΝΙΔΟΣ ΚΗΠΟΙ ΤΩΝ ΣΕΡΡΩΝ*

Τὰ τῆς συνηθείας τῶν Σερραίων γυναικῶν νὰ ἐκθέτουν κατὰ τὴν περιφορὰν τοῦ Ἐπιταφίου πρὸ τῶν οἰκιῶν των πινάκιον μὲ χλόην κριθῆς ἢ φακῆς ἦσαν γνωστὰ ἐκ μνείας τοῦ ἐθίμου ὑπὸ τοῦ Ν. Γ. Πολίτου, ὅστις καὶ συνεσχέτιζε τοῦτο πρὸς ἀρχαῖον θρησκευτικὸν νόμιμον, τοὺς Ἀδώνιδος κήπους¹.

Ἡ ἐπιβίωσις τοῦ ἐθίμου ἐν Ἀν. Μακεδονίᾳ ἐκίνει ἀπὸ πολλοῦ τὸ ἐνδιαφέρον μου καὶ ἐπωφελήθην τῆς γνωριμίας μου μὲ Σερραϊκὴν οἰκογένειαν, ἐγκατεστημένην ἐν Ἀθήναις, διὰ νὰ ἴδω ἀναπαράστασιν αὐτοῦ.

Ἐπλησίαζε τὸ Πάσχα τοῦ 1954 καὶ ἡ κυρία τῆς φιλικῆς μου οἰκογενείας ἐπροθυμοποιήθη νὰ παρασκευάσῃ πρὸς χάριν μου τὸ λεγόμενον εἰς τὸ Σερραϊκὸν ἰδίωμα «χασίλι» (=πρασινάδα). Δέκα πέντε ἡμέρας πρὸ τῆς Μεγ. Παρασκευῆς ἔσπειρεν εἰς ἓνα πιάτο μὲ νερὸ σπόρους φακῆς. Οἱ σπόροι γρήγορα ἀνεβλάστησαν καὶ τὸ βράδυ τῆς Μεγ. Παρασκευῆς, τὴν ὥρα πού περνοῦσε ὁ Ἐπιτάφιος τῆς Ἁγίας Βαρθάρας τῶν Πατησίων, ἐτοποθέτησεν εἰς τὸν ἐξώστην τοῦ σπιτιοῦ τῆς ἓνα τραπεζάκι καὶ ἔβαλε ἐπάνω εἰς αὐτὸ τὸ πιάτο μὲ τὴν καταπράσινην χλόην τῆς φακῆς. Κοντὰ εἰς αὐτὸ ἐτοποθέτησε τὴν εἰκόνα τοῦ Ἐσταυρωμένου, μίαν λαμπάδα ἀναμμένην καὶ ἓνα θυμιατήριον. Ἐφωτογράφισα τὸ πιάτο μὲ τὸ «χασίλι» καὶ ἐδημοσίευσα τὴν εἰκόνα εἰς τὸ βιβλίον μου «Ἑλληνικαὶ ἑορταὶ καὶ ἔθιμα τῆς λαϊκῆς λατρείας» (Ἀθήναι, α' ἔκδ. 1955, σελ. 161, πίν. Θ' 2). Ἐξ αὐτοῦ παρέλαβε τὴν εἰκόνα καὶ τὴν περιγραφὴν ὁ Eugen Fehrle εἰς τὸ βιβλίον του: «Feste und Volksbräuche im Jahreslauf Europäischer Völker», (Kassel 1955), σ. 123, 125.

Τὰ τοῦ ἐθίμου τούτου τῶν Σερρῶν ἔγιναν κατόπιν γνωστὰ καὶ ἐκ δημοσιευμάτων λογίων καταγομένων ἐκ τῆς Μακεδονικῆς πόλεως, τῆς Ἄννας Τριανταφυλλίδου² καὶ τοῦ Ν. Πέτροβιτς³ καὶ τοῦ καθηγητοῦ Στίλπ. Κυ-

* Ἀνακοίνωσις γενομένη εἰς τὸ Α' Συμπόσιον Λαογραφίας τοῦ Βορειοελλαδικοῦ Χώρου (Θεσσαλονίκη, 18 - 20 Ἀπριλίου 1974). Λόγω τοῦ ἐνδιαφέροντος τὸ ὁποῖον παρουσιάζει διὰ τὴν περιοχὴν τῶν Σερρῶν, ἀναδημοσιεύεται ἀπὸ τὰ οἰκεία πρακτικὰ τοῦ ΙΜΧΑ, Θεσσαλονίκη 1975, σ. 183 - 186, ὕστερα ἀπὸ σχετικὴν ἄδειαν τοῦ Ἰδρύματος, τὸ ὁποῖον καὶ εὐχαριστοῦμεν [Π.Θ.Π.].

1. Ν. Γ. Πολίτου, «Μαγικαὶ τελεταὶ πρὸς πρόκλησιν μαντικῶν ὀνείρων», *Λαογρ. Γ'* (1911) σ. 37 κέ., *Λαογραφικὰ Σύμμεικτα Ι'*, 125 καὶ 137.

2. *Παιδικὴ ζωὴ*, ἀρ. 37, Μάιος 1929, Ἀθήναι, σ. 580,

3. *Σερραϊκὰ Χρονικά*, τ. Β' 1957, σ. 155.

ριακίδου⁴. Όταν δηλ. τὸ βράδυ τῆς Μεγ. Παρασκευῆς ἡ πομπὴ τοῦ Ἐπιταφίου περνᾷ ἀπὸ τὰ σπίτια τῆς συνοικίας, κάθε νοικοκυρὰ σπεύδει νὰ τοποθετήσῃ πρὸ τῆς ἐξωθύρας τοῦ σπιτιοῦ της ἓνα τραπεζάκι. Ἐπάνω εἰς αὐτὸ τοποθετεῖ ἀνθοδοχεῖα μὲ πασχαλιὰς καὶ ἄλλα λουλούδια τῆς ἐποχῆς καὶ ἀνὰ μέσον αὐτῶν τὴν εἰκόνα τοῦ Ἐσταυρωμένου, ἀνάβει κεριὰ καὶ καίει θυμιάματα. Ἐκεῖ κοντὰ τοποθετεῖ καὶ τὸ πιάτο μὲ τὸ χασίλι, δηλ. τὴν χλόην ποὺ ἐβλάστησε ἀπὸ τοὺς σπόρους τῆς φακῆς ἢ τῆς κριθῆς, ποὺ εἶχε πρὸ τινῶν ἡμερῶν σπείρει εἰς τὸ πιάτο, ὡς ἀκριβῶς ἀναπαρέστησε τὸ ἔθιμον εἰς τὰς Ἀθήνας ἢ κυρίᾳ τῆς φιλικῆς μου οἰκογενείας.

Ὁ Ν. Γ. Πολίτης, ὁ ὁποῖος τὸ ἔθιμον ἐγνώριζεν ἐξ ἀνακοινώσεων δύο φοιτητῶν, ἐκ τῶν ὁποίων ὁ εἷς ἦτο ὁ Στίλπων Κυριακίδης, εὔρε καταφανῆ τὴν ὁμοιότητα αὐτοῦ μὲ τὸ ἀρχαῖον θρησκευτικὸν νόμιμον τῶν Ἀδωνιδος κήπων καὶ διέλαβε περὶ αὐτοῦ παρεμπιπτόντως εἰς τὴν περὶ «Μαγικῶν τελετῶν πρὸς πρόκλησιν μανικῶν ὄνείρων» πραγματείαν του⁵.

Ὡς γνωστὸν, ὁ Ἀδωνις ἦτο θεὸς τῆς βλαστήσεως, πιθανῶς συριακῆς ἢ φοινικικῆς καταγωγῆς, καθόσον τὸ ὄνομα Adon εἰς τὴν φοινικικὴν σημαίνει «κύριος». Γνωστὸν καὶ ὅτι ἡ λατρεία τοῦ Ἀδωνιδος ἐκ τῆς Συρίας καὶ Φοινίκης εἰσήχθη διὰ τῆς Κύπρου ἤδη τὸν Ε' αἰ. π.Χ. εἰς τὴν Ἑλλάδα.

Ὁ μῦθος συνέδεσε τὸν Ἀδωνιν ἐρωτικῶς μὲ τὴν Ἀφροδίτην. Σύμφωνα μὲ αὐτὸν ὁ Ἀδωνις θανατώνεται εἰς κυνήγιον ἀπὸ ἓνα κάπρον καὶ ἡ θεὰ ἀπαρηγόρητη διὰ τὴν ἀπώλειαν τοῦ ὠραίου νέου παρακαλεῖ τὴν Περσεφόνην, ἵνα ὁ Ἀδωνις ἐπανέρχεται κατ' ἔτος εἰς τὴν ζωὴν καὶ διέρχεται ἕξ μῆνας ἐπὶ τῆς γῆς. Κατ' ἔννοιαν ὁ μῦθος τοῦ Ἀδωνιδος, ὡς καὶ ὁ τοῦ Ἀτιτιδος καὶ τῆς Κυβέλης, συμβολίζει τὸν ἐτήσιον θάνατον καὶ τὴν ἐξανάστασιν ἐν τῇ φύσει. Σύμφωνα μὲ τὴν πίστιν αὐτὴν εἰς τὰς Ἀθήνας καὶ ἄλλας ἐλληνικὰς πόλεις εἰς τὸ τέλος τοῦ θέρους (κατ' ἄλλους τὴν ἀνοιξιν) ἢ τὸ φθινόπωρον, αἱ γυναῖκες ποὺ εἶναι κατ' ἐξοχὴν ἐπιρροεπεῖς εἰς συναισθηματικὰς λατρείας ἐώρταζον τὰ Ἀδωνία, εἰς μνήμην τοῦ θανάτου καὶ τῆς ἀναστάσεως τοῦ θεοῦ: ἐγίνετο πρόθεσις εἰδώλων τοῦ Ἀδωνιδος, κατὰ τὸ σχῆμα κηδευομένου νεκροῦ καὶ αἱ γυναῖκες ἐμιμοῦντο τὰ γινόμενα εἰς τὰς κηδεῖας: θρηνοῦσαν, ἔσχιζον τὰ ἱμάτιά των, ἔτυπτον τὰ στήθη καὶ ἔψαλλον μοιρολόγια, καθωσίωναν δὲ καὶ ἐπιταφίους εἰς τὸν Ἀδωνιν, τοὺς λεγομένους κήπους: ἔσπειρον δηλ. εἰς κεράμεια ἢ ἄλλα ἀγγεῖα σπόρους φυτῶν ταχέως βλαστανόντων (μαράθου, θριδάκος), οἱ σπόροι ταχέως ἀνεβλάστανον μέχρι χλόης καὶ αἱ γυναῖκες τὰ ἐξέθρετον εἰς τὰς στέγας τῶν οἰκιῶν των, ὡς μανθάνομεν ἀπὸ ἀπεικονίσεις ἀγγειογραφῶν⁶ καὶ παρὰ τοῦ Ἀριστοφάνους (Λυσ. 389:

4. Στ. Κυριακίδου, *Γλῶσσα καὶ λαϊκὸς πολιτισμὸς*, 1946, σ. 73.

5. *Λαογραφία*, ἔ.δ.

6. Βλ. Ludwig Deubner, *Attesche Feste* 1959, σελ. 221, πίν. 25, 2: ἀγγειογραφία σωζομένη εἰς τὸ Μουσεῖον τοῦ Λούβρου, «δεικνύει γυναῖκα ἐπὶ μιᾷ κλί-

«ὁ τ' Ἀδωνιασμός οὗτος οὐπὶ τῶν τεγῶν», ἐπιβεβαιοῖ δὲ καὶ ὁ σχολιαστής : «ἐορτὴν γὰρ ἐπετέλουν τῷ Ἀδώνιδι αἱ γυναῖκες καὶ κήπους τινὰς εἰς τὰ δώματα ἀνέφερον». Καὶ ὁ Πλάτων εἰς τὸν *Φαῖδρον*, σ. 276 B, ὁμιλεῖ περὶ τῶν Ἀδώνιδος κήπων, ποὺ ἐφυτεύοντο τὸ θέρος. Ὁ Πλούταρχος, Ἀλκιβ. 18,5 λέγει : «εἶδωλά τε πολλαχοῦ νεκροῖς ἐκκομιζομένοις ὅμοια προὔκειτο γυναιξί, καὶ ταφὰς ἐμιμοῦντο κοπτόμεναι καὶ θρήνους ἦδον», εἰς δὲ τὸν *Νικίαν*, 13,11 ἀναφέρει ὅτι ὁ ἀπόπλους τοῦ στόλου εἰς Σικελίαν (415 π. Χ.) συνέπεσε καθ' ὃν χρόνον αἱ γυναῖκες ἐώρταζον τὰ Ἀδώνια καὶ «προὔκειτο πολλαχόθι τῆς πόλεως εἶδωλα καὶ ταφαὶ περὶ αὐτὰ καὶ κοπετοὶ ἦσαν». Κατὰ τὸν Ζηνόβιον 1,49 οἱ κῆποι τοῦ Ἀδώνιδος «ἐκφέρονται ἅμα τελευτῶντι τῷ θεῷ καὶ ριπτοῦνται εἰς κρήνας».

Εἰς τοὺς θρήνους καὶ τὸ ἱερὸν πένθος ἀκολουθοῦσε ἡ χαρὰ διὰ τὴν ἀνάστασιν τοῦ θεοῦ. Αὕτη ἐπανηγυρίζετο μετ' ἐνθουσιασμοῦ, ὡς ἀκριβῶς καὶ σήμερον μετὰ τὸ πένθος τῆς Μεγ. Ἑβδομάδος ἡ Ἀνάστασις τοῦ Κυρίου φέρει τὴν χαρὰν καὶ ἀνακούφισιν εἰς τὴν ψυχὴν τοῦ ἀνθρώπου.

Ὁ Ἀδωνις ἦλθε πολὺ ἄργα εἰς τὴν Ἑλλάδα διὰ νὰ δυνηθῆ νὰ γίνῃ δεκτὸς εἰς τὴν δημοσίαν λατρείαν, ἡ ὁποία ἦτο δυσμενῶς διατεθειμένη πρὸς μορφὰς συμπαθητικῆς λατρείας. Ἐκαμνεν ὅμως μεγάλην ἐντύπωσιν εἰς τὸ γυναικεῖον φύλον, τὸ ὁποῖον τὸν ἠγάπησε καὶ τὸν ἐώρταζε περιπαθῶς. Εἰς τὴν Ἀλεξάνδρειαν μάλιστα τῶν Πτολεμαίων τὸ ἀρχικῶς λαϊκὸν λατρευτικὸν ἔθιμον τῶν Ἀδωνίων εἶχεν ἐξελιχθῆ εἰς ἐπίσημον τελετὴν, τελουμένην τὸ φθινόπωρον : τὸ εἶδωλον τοῦ Ἀδώνιδος, λαμπρῶς διακοσμημένον ἐξετίθετο εἰς αἴθουσαν τῶν ἀνακτόρων κατακείμενον εἰς τὰς ἀγκάλας τῆς Ἀφροδίτης ἀπὸ τὴν διακόσμησιν δὲν ἔλειπαν καὶ τὰ ποικίλα σύμβολα, ποὺ ἐφανέρωναν τὴν ἀλληγορικὴν σημασίαν τῆς τελετῆς : φυτὰ, ἄνθη ἐντὸς ἀνθοδοχείων, μῦρα, πλακούντια, ἐπὶ τῶν ὁποίων εἰκονίζοντο πτηνά, ἔρπετά κλπ. Πρὸς τοῦτοις ἀοιδὸς ἔψαλλεν ᾄσμα, εἰς τὸ ὁποῖον παρενεβάλλοντο στοιχεῖα ἀπὸ τὰ παραδιδόμενα περὶ Ἀφροδίτης καὶ Ἀδώνιδος. Τὴν ἐπομένην αἱ γυναῖκες ἀθροοὶ ἔφερον τὸ εἶδωλον εἰς τὴν ἀκτὴν καὶ τὸ ἔρριπτον λυσίκομοι καὶ με γυμνὰ στήθη εἰς τὴν θάλασσαν, θρηνοῦσαι γοερῶς διὰ τὸν Ἀδωνιν κατερχόμενον εἰς τὸν Ἄδην καὶ μέλλοντα νὰ ἐπανέλθῃ εἰς τὴν γῆν κατὰ τὴν ἄνοιξιν.

Ἡ περιγραφὴ ὑπάρχει εἰς τὸ ΙΕ' εἰδύλλιον τοῦ Θεοκρίτου, τὸ ἐπι-

μακος ἐτοίμην ν' ἀνέλθῃ εἰς τὸ δῶμα τῆς οἰκίας. Τὸ πινάκιον μὲ τὰς σταφυλάς, ποὺ κρατεῖ εἰς τὰς χεῖρας, πρόκειται πιθανῶς νὰ προσφερθῆ εἰς τὸν εἰσέτι μὴ νεκρὸν λογιζόμενον Ἀδωνιν». Ὡσαύτως παρὰ Θεοκρίτῳ λαμβάνει οὗτος πρὸ τῆς κηδείας «παντοδαπὴν ὀπώραν». Ἀμφότερα, κατὰ τὸν Deubner, ἐμφαίνουσι χρόνον τελέσεως τῆς τελετῆς τὴν ἀρχὴν τοῦ φθινοπώρου, καὶ ἀκριβῶς τὸ φθινόπωρον (14 Σεπτεμβρίου), λαμβάνει χώραν ἐν Αἰγίνῃ ἢ τελετὴ τοῦ Λειδινοῦ, περὶ τῆς ὁποίας βλ. Γ. Α. Μέγα, *Ἑλληνικαὶ ἐορταί*, σελ. 136 κ.έ.

γραφόμενον Ἐδωνιάζουσαι. Τοῦτο ἤρμηνευσε καὶ ἐπραγματεύθη ὁ συνάδελφος Δημ. Πετρόπουλος ἐν τῇ *Λαογραφίᾳ*, τ. ΙΗ' (1959) σ. 23 κ.έ. Ἐκεῖ μνημονεύει πλὴν τῶν Ἐδωνίων τῶν Σερρῶν καὶ τ' ἀνάλογα νεοελληνικά ἔθιμα, δηλ. τὰς εἰκονικὰς παραστάσεις, ποὺ συνηθίζονται πολλαχοῦ τῶν ἑλληνικῶν χωρῶν τὴν ἄνοιξιν ἢ τὸ φθινόπωρον καὶ φέρουν διάφορα ὀνόματα: *Ζαφείρης* εἰς τὴν Ἡπειρον, *Φουσκοδέντρι* εἰς τὴν Στυμφαλίαν, *Κραντωνέλος* εἰς τὴν Μύκονον, *Κάναβος* εἰς τὴν Ἀμισόν, *Λειδινός* εἰς τὴν Αἴγινα, *Λάζαρος* εἰς τὴν Κύπρον⁷.

Ἄλλα αὐτὰ εἶναι κατάλοιπα ἐνὸς καὶ τοῦ αὐτοῦ ἀρχαίου θρησκευτικοῦ νομίμου, τῶν Ἐδωνίων, μὲ τὴν διαφορὰν ὅτι εἰς μὲν τὴν τελετὴν τοῦ Ἐπιταφίου τῶν Σερρῶν διετερήθησαν οἱ «κῆποι», τὴν δὲ θέσιν τοῦ ὁμοιώματος τοῦ Ἐδωνίδος κατέχει ἡ εἰκὼν τοῦ Ἐσταυρωμένου, εἰς δὲ τὰς εἰκονικὰς παραστάσεις τῶν ἄλλων ἑλληνικῶν τόπων διετερήθη ὁ θρῆνος διὰ τὸν νεκρὸν Ἐδωνιν, ὑπὸ διαφόρους μορφὰς παριστανόμενον. Ἐνδιαφέροντα διὰ τὴν κατανόησιν τοῦ σκοποῦ τοῦ ἔθιμου εἶναι τὰ συνοδεύοντα τὴν τελετὴν ἄσματα ἐν Ἡπείρῳ καὶ Αἰγίνῃ. Περιορίζομαι εἰς τὰ ἐν Αἰγίνῃ τελούμενα. Τὸ ὁμοίωμα ἀνδρός, τὸ ὁποῖον ἐκεῖ παρασκευάζουν αἱ γυναῖκες καὶ παραδίδουν ὡς κηδεύμενον νεκρὸν εἰς τὰ παιδιὰ, ἔχει ἔκδηλον τὴν φαλλικὴν μορφήν, φέρει δὲ τ' ὄνομα Λειδινός: συμβολίζει κατὰ λαϊκὴν ἀντίληψιν τὸ τέλος τοῦ φερινοῦ ἀπογευματινοῦ φαγητοῦ, ἀλλὰ τὸ νόημα τῆς τελετῆς γίνεται σαφές ἀπὸ τοὺς στίχους τοῦ τραγουδιοῦ ποὺ ψάλλουν γύρω του μὲ ἀναμμένα κεράκια τὰ παιδιὰ. Ἴδου τὸ τραγοῦδι:

*Λειδινέ μου, Λειδινέ μου
τσαὶ κλησαρωμένε μου,
ὄπου σὲ κλησαρώσανε μὲ τὴν ψιλή
κλησάρα
τσαὶ ὄπου σε περνούσανε
ἀφ' τὴν ἁγιά Βαρβάρα,
Λειδινέ μου, Λειδινέ μου.*

*Φεύγεις, πάεις, Λειδινέ μου,
τσο' ἐμᾶς ἀφήνεις κρούς,
πεινασμένους, διψασμένους
τσο' ὄχι λίγο μαραμένους,
Λειδινέ μου, Λειδινέ μου!*

*Πάλι θά ῥθης, Λειδινέ μου,
μὲ τοῦ Μάρτη τις δροσές,
μὲ τ' Ἀπρίλη τὰ λουλούδια
τσαὶ τοῦ Μάη τις δουλειές,
Λειδινέ μου, Λειδινέ μου.*

*Ἡρθ' ἡ ὥρα νὰ μᾶς φύγης,
πάαινε εἰς τὸ καλό,
τσαὶ μὲ τὸ καλὸ νὰ ἔρθης
τσο' ὄλους νὰ μᾶς βρῆς γερούς,
Λειδινέ μου, Λειδινέ μου
τσαὶ κλησαρωμένε μου.*

7. Βλ. Γ. Α. Μέγα, *Ἑλληνικαὶ ἐορταὶ καὶ ἔθιμα τῆς λαϊκῆς λατρείας*, Ἀθῆναι 1963 σ. 161, 189 - 191, 236 - 237. Περὶ τῆς τελετῆς τοῦ Λαζάρου ἐν Κύπρῳ βλ. αὐτ. σελ. 142. Εἰς τὴν Λάρνακα τὸ ἔθιμον προσέλαβε τὴν ἱερότητα ἐπισήμου τε-

Εἰς τὸ τραγοῦδι διετηρήθη ἀκραιφνῆς, ἡ ἰδέα πού ὑπόκειται εἰς τὴν ὄλην τελετὴν: εἶναι ἡ ἰδέα τοῦ μαρασμοῦ τῆς φύσεως καὶ τῆς ἐκ νέου βλαστήσεως, καὶ διὰ τὸ νὰ εἴπωμεν κατὰ τὸν Mannhardt, ὁ Ἀδωνις εἶναι ὁ δαίμων τῆς ὄλης βλαστήσεως, τοῦ ὁποίου ὁ θάνατος κατὰ τὸ τέλος τοῦ θέρου καὶ ἡ ἀναβίωσις κατὰ τὸ ἔαρ ἀπεικονίζεται ἐν τῷ μύθῳ καὶ τῇ λατρείᾳ τοῦ θεοῦ⁸. Κατὰ τὸν L. Deubner ὁ χρόνος τῆς τελέσεως τῶν Ἀδωνίων ἐν Ἀθήναις ἦτο ἡ ἀρχὴ τοῦ φθινοπώρου⁹. Πρὸς τοῦτο συμφωνεῖ ἡ τέλεσις τοῦ Λειδινοῦ ἐν Αἰγίνῃ, γινομένη τὴν 14ην Σεπτεμβρίου ἐκάστου ἔτους.

* Ἄς προστεθῇ ἐδῶ καὶ εἰκασία ἐξενεχθεῖσα ὑπὸ τοῦ σοφοῦ ἐρευνητοῦ τῆς ἀρχαίας Ἑλληνικῆς Θρησκείας Martin Nilsson, ὅτι «πιθανῶς ἤρχοντο ἐδῶ εἰς τὴν ἐπιφάνειαν παλαιαὶ κληρονομημένα ροπαί' διότι, κατ' αὐτὸν δὲν ὑπάρχει ἄλλη λατρεία, πού νὰ ἔχη κάποιαν σχέσιν, τόσον ὁμοίαν πρὸς τὴν Μινωϊκὴν δεινρολατρίαν, ὅσην ἡ λατρεία τοῦ Ἀδώνιδος». Τοῦτο δὲν

λετῆς. Ἐκεῖ «ἡ ἀναπαράστασις τοῦ θανάτου καὶ τῆς ἀναστάσεως τοῦ Λαζάρου ἐγένετο εἰς τὸν περίβολον τῆς ἐκκλησίας τοῦ Ἁγίου Λαζάρου. Ἐνα παιδί ξαπλωμένο ἀνάσκελα στὴ γῆ καὶ σκεπασμένο μὲ ἄνθη ὑποκρινόταν τὸ νεκρὸ Λάζαρο, τὸ φίλο τοῦ Χριστοῦ. Τὸ ἐκκλησίασμα πού τὸ περιστοιχίζε ἐπαίξε αὐθόρμητα τὸ ρόλο χοροῦ ἀρχαίας τραγωδίας, ψάλλοντας καὶ θρηνῶντας μὲ δυνατὲς φωνῆς τὸν ἀδικο θάνατο τοῦ Λαζάρου. Κι ὅταν οἱ θρηνοὶ ἐφθάναν στὸ κατακόρυφο καὶ πολλὰς φορὲς γίνονταν πραγματικοί, ὁ ἱερέας ἄρχιζε νὰ λέγη δυνατὰ τὴν εὐαγγελικὴν περικοπή, πού ἴστορεῖ τὴν ἀνάστασι τοῦ Λαζάρου. Στὸ σημεῖο πού ὁ Χριστὸς φώναζε Ἄψαρε δεῦρο ἐξελθε...» τὸ ξαπλωμένο παιδί ξαφνικὰ ἄνοιγε τὰ μάτια του καὶ σηκωνόταν ἀπὸ χάμω θριαμβευτικά. Ἡ ὥραία αὐτὴ θρησκευτικὴ ἐκδήλωση καταργήθηκε πρὶν πολλὰ χρόνια, ἐπειδὴ ἡ ἀναπαράστασις τοῦ θαύματος ἐθεωρήθη σὰν ἀπομεινάρει εἰδωλολατρίας» (Ἀγνῆς Μιχαηλίδη, *Λάρακα, ἡ παλιὰ Σκάλα*. Λευκωσία 1974 σ. 154). Καμμία ἀμφιβολία ὅτι καὶ ἡ τελετὴ τοῦ Λαζάρου, ὡς ἐκ τῆς ἐποχῆς τοῦ ἔτους, καθ' ἣν τελεῖται, ἀνάγεται εἰς τὰς παραστάσεις ἐκεῖνας, ὅπου ἓνας θεὸς ἀποθνήσκει ἐν τῇ ἀκμῇ τῆς νεότητός του, ἀλλ' εὐθύς ἀνασταίνεται καὶ ἐπευφημεῖται ὡς χορηγὸς μιᾶς νέας ζωῆς, ὅπως ὁ Ἀδωνις εἰς τὰς ἀναλόγους ἐορτὰς τῶν ἀρχαίων.

8. Wald - u. Feldkulte 2, 273 κέ. Ἡ ἐκδοχὴ αὐτὴ φαίνεται εἰς τὸν Ludwig Deubner, ἐνθ' ἄν. 221 πολὺ ἀφηρημένη. Ὁρθότερα, κατὰ αὐτόν, εἶναι ἡ θέσις τοῦ Frazer, ὅστις τονίζει τὴν πρακτικὴν ἔννοιαν τῆς τελετῆς: πείνα, αἰσθητὴ ἢ ἐπαπειλουμένη, ἦτο ἡ κυρία πηγὴ τῆς λατρείας τοῦ Ἀδώνιδος (Frazer, *Golden Bough*³ 5, 231). Ἡ τροφὴ ἦτο ἐκεῖνο, ἐξ οὗ ἐξηρῆται τὸ πᾶν. Ἄν τώρα ὁ θρηνοὺς ἐσήμαινε ἓνα ἐξίλασμον τοῦ θεοῦ τῶν καρπῶν, τὸν ὁποῖον μὲ τὸν θερισμὸν καὶ τὴν συγκομιδὴν ἀπὸ τὰ δένδρα ἐπίστευον ὡς τρωθέντα, τοῦτο ἄς μείνη ἀνεξέταστον: εὐνόητον, εἶναι, ὅτι εἶχε κάποιον ἄλλον λόγον. Σπουδαιότερα εἶναι ἡ ἐρμηνεία τῶν Ἀδώνιδος κήπων, εἰς τοὺς ὁποίους τὸ οὐσιῶδες δὲν εἶναι ὁ ταχὺς μαρασμὸς τῶν ταχέως ἀναβλαστανόντων φυτωρίων, ἀλλ' ἀκριβῶς ἡ ἀναβλάστησις αὐτῆ.

9. Βλ. ἄνωτ. σελ. 188 σημ. 6.

αΐρει τὴν παραδεδεγμένην γνώμην, ὅτι ἡ λατρεία του ἦλθεν ἀπὸ τὴν Ἐνατολήν καὶ ἦτο γεμάτη πάθος¹⁰.

Ἡ συνήθεια τῆς σπορᾶς σπόρων κριθῆς ἢ φακῆς εἰς ἄγγεῖα ἡμέρας τινὰς πρὸ τῆς Μεγ. Ἑβδομάδος δὲν περιορίζεται εἰς τὰ στενὰ ὅρια μιᾶς πόλεως, τῆς πόλεως τῶν Σερρών. Ὡς ἐνθυμεῖται ὁ κ. Χαρίλ. Μέγας εἰς τὴν Μεσημβρίαν τῆς ΒΑ Θράκης κατὰ τὴν περιφορὰν τοῦ Ἐπιταφίου ἐξέδετο πρὸ τῆς ἐξωθύρας τοῦ σπιτιοῦ ἓνα τραπεζάκι καὶ ἐπ' αὐτοῦ ἔστηναν ἀναμμένες λαμπάδας καὶ ἔκαιον θυμιάματα, τοποθετοῦσαν δὲ καὶ πιάτο μὲ χλόην. Ὡς δὲ μὲ πληροφορεῖ ὁ κ. Κ. Χουρμουζιάδης, τὸ ἔθιμον τοῦτο ἐτελεῖτο καὶ ἐν Κωνσταντίνῃ τῆς Ρουμανίας παρὰ ἑλληνικῶν οἰκογενειῶν, προερχομένων ἐκ Μεσημβρίας, καθ' ὃν ἀκριβῶς τρόπον συνηθίζεται ἕως σήμερον εἰς τὰς Σέρρας. Ὅτι δ' ἐπεκράτει τοῦτο ἄλλοτε καὶ ἀλλαχοῦ τῶν Ἑλληνικῶν χωρῶν, ἀλλὰ μὲ ἠλλοιωμένον τὸν σκοπὸν, συνάγεται ἐκ συνηθείας τῆς Μεσσηνίας, τὴν ὁποίαν ἀναφέρει ὁ Ν. Πολίτης, διατηρούσης ἀμετάλλακτον τὸν τύπον τῶν Ἀδωνίδος κήπων. Ἐκεῖ κατὰ τὰς ἡμέρας τοῦ Πάσχα καὶ ὕστερον κατὰ τοὺς θερινοὺς μῆνας θέτουν σπόρους σίτου ἢ κριθῆς ἢ φακῆς ἢ κέχρου εἰς μικρὰ πινάκια μὲ ὀλίγο νερὸ ἢ καὶ εἰς τὴν ἐξωτερικὴν ἐπιφάνειαν πορωδῶν κανατιῶν γεμάτων μὲ νερό. Οἱ σπόροι, ποτιζόμενοι ἀπὸ τὸ νερὸ πού διηθεῖται ἀπὸ τοὺς πόρους τῶν πηλίνων κανατιῶν, γρήγορα ἐκβλαστάνουν εἰς ὀλίγας ἡμέρας, ἀλλὰ καὶ γρήγορα ἢ ἐκβλαστήσασα χλόη μαραίνεται. Ἡ συνήθεια, ὡς λέγει ὁ Πολίτης, ἐπικρατεῖ καὶ εἰς ἄλλα μέρη τῆς Ἑλλάδος, μὲ σκοπὸν, ὡς λέγουν, τὸν στολισμὸν τοῦ σπιτιοῦ μὲ τὴν χλόην¹¹. Ἐδῶ ὁ ἀληθινὸς σκο-

10. M. Nilsson, *Gesch. d. Griech. Religion*, I 689 καὶ *Popular Greek Religion*, σ. 91.

11. Εἰς τὸν σκοπὸν αὐτὸν μετέπεσε προφανῶς τὸ ἔθιμον καὶ ἐν Σωζοπόλει, ὅπου καθ' ὃ μὲ πληροφορεῖ ἡ κ. Βαλ. Βαφειάδου, αἱ γυναῖκες συνήθως τὸν χειμῶνα ἢ στὰς ἀρχὰς τῆς ἀνοιξέως ἔσπερναν σπόρους φακῆς σὲ πιάτα, χωρὶς χῶμα ὁμως, ἀφοῦ τοποθετοῦσαν μέσα τεμάχια τσόχας ἢ καὶ βρεγμένο βαμβάκι, ἐπάνω στὸ ὁποῖο σκορποῦσαν βρεγμένες φακές, φρόντιζαν νὰ τίς ποτίζουν, γιὰ νὰ ὑπάρχη πάντα ὑγρασία καὶ σὲ ὠρισμένες μέρες φύτρωνε ὠραία χλόη. Τὸ πιάτο αὐτὸ ὁμως τὸ τοποθετοῦσαν ἐπάνω στὸ τραπέζι τοῦ δωματίου, ὡς διακοσμητικὸ, ὅπως θὰ τοποθετοῦσαν μία γλάστρα. Ὅχι σὲ ὠρισμένη ἑορτή, οὔτε τὴν Μεγ. Παρασκευή, ὅτε στὸ τραπεζάκι στοὺς ἐξώστας τοποθετοῦσαν μόνο κηροπήγια (τὰ λεγόμενα σαμντάνια), μὲ λαμπάδες καὶ θυμιατὸ μὲ θυμίαμα ἢ καὶ κανένα εἰκόνημα.

Ἐμαθα ὁμως ἀπὸ ὑπερήλικες Σωζοπολίτισσες, ὅτι σὲ πολλὰ σπίτια τῆ Μεγάλη Πέμπτη, πού ἔτρωγαν καὶ λάδι, μαγεύεσαν φακές, πού θεωροῦνταν τὰ δάκρυα τῆς Παναγίας. Ὑπῆρχε, λέγει, ἡ παράδοσις ὅτι τὴν ἡμέρα αὐτή, «ἐνὼ ἡ Παναγία ἔκλαιγε καὶ θρηνοῦσε γιὰ τὰ Πάθη τοῦ Γιοῦ της, μιὰν ἀχελώνα, πού μαγέρεψε κεῖν' δὴν ἡμέρα φακὴ, δὴνε λυπήθηκε πού πὲ δὴ σύχουσι δὴς θηλὰ πομείνη νηστική, ἔβαλε πὰ στὸ καύκαλο δὴς κάμποση φακὴ καὶ δὴνε πῆγε. Ἡ Παναγία, πού εἶδε δὴν ἀχελώνα νὰ πορπατῆ ἔτσι πὲ δὴ φακὴ στὸ καύκαλο, δὴν ἦρτε κεῖν' δὴν ὦρα νὰ γελάσῃ κι' ἄς ἦδανε τόσο πολὺ συχυσμένη. Μὰ ἔβαλε λή-

πὸς ἔχει λησμονηθῆ, ἄλλοῦ τὸ θρησκευτικὸν αὐτὸ νόμιμον διὰ τοῦ συρφυροῦ μαντικῶν σκοπῶν μετέπεσεν εἰς μαγικὴν ἐνέργειαν, ἀλλὰ διατηρεῖται ἀμιγῆς εἰς τὰ τελούμενα κατὰ τὸ Πάσχα ἐν Σέρραις, ἄλλοτε δὲ καὶ ἀλλαχοῦ τῆς Θράκης.

Ἄμιγῆς ἐπίσης διατηρεῖται καὶ ἐν Σικελίᾳ, ὅπου αἱ γυναῖκες σπεύρου ὁμοίως σιτάρι, φακὴν καὶ καναβοῦρι εἰς πινάκια, τὰ ὅποια θέτουν εἰς σκοτεινὸν μέρος καὶ τὰ ποτίζουν ἡμέραν παρ' ἡμέραν. Οἱ σπόροι βλαστάνουν γρήγορα, τὰ δὲ βλαστάρια τὰ περιδέδουν μὲ ἐρυθρὰς ταινίας. Τὰ πινάκια καταθέτουν τὴν Μεγ. Παρασκευὴν εἰς τοὺς Ἐπιταφίους. Ὡς δ' ἐβεβαιώθη, τὸ ἔθιμον τοῦτο τελεῖται καὶ εἰς Κοσέντζα τῆς Καλαβρίας, δηλονότι εἰς περιοχὴν τῆς ποτὲ Μεγάλης Ἑλλάδος¹².

Μετὰ τὰς ἀνωτέρω διαπιστώσεις ἐζήτησα νὰ μάθω ἂν τὸ ἔθιμον τοῦ Ἐπιταφίου ἐξακολουθῆ νὰ τελεῖται ἕως σήμερον εἰς τὰς Σέρρας καὶ τὰ πέριξ χωρία.

Σχετικὴν ἔρευναν εἶχεν ἤδη κατὰ τὰς ἡμέρας τοῦ Πάσχα 1965 διενεργήσει εἰς τὰς Σέρρας ὁ συντάκτης τοῦ Κέντρου Ἑρεῦνης τῆς Ἑλλην. Λαογραφίας κ. Γ. Αἰκατερινίδης. Ὡς οὗτος ἐξηκρίβωσε, τὸ ἔθιμον ἐτελέσθη εἰς τὴν συνοικίαν Ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου, τὰ τῆς τελέσεως δ' αὐτοῦ ἀφηγήθη εἰς αὐτὸν ἡ Κοῦλα Φωτιάδου, ἐτῶν 55, ὡς ἐξῆς: «Πρὶν τὸ Πάσχα εἴκοσι μέρες βάζουμε φακὲς σὲ γλάστρα μὲ χῶμα ἢ σὲ πιάτο καὶ τὸ ἀφήνουμε σὲ μέρος σκοτεινὸ νὰ μεγαλώσῃ. Μπορεῖ καὶ καλαμπόκι νὰ βάλουμε μὲ τὸν ἴδιο τρόπο. Τὴ γλάστρα ἢ τὸ δοχεῖο τὸ ντύνουμε μὲ χρωματιστὰ χαρτιά καὶ φιοῦντες (φιόγγους) ἀπὸ χαρτί καὶ τὸ στολίζουμε. Ἔτσι τὸ παρουσιάζουμε στὸν Ἐπιτάφιο». Ὁ κ. Αἰκατερινίδης ἔλαβε καὶ φωτογραφίαν ἀπὸ «χασίλι».

Κατὰ τὸ παρελθὸν ἔτος παρεκάλεσα τὸν κ. Κ. Τσαγγαλᾶν, βοηθὸν τῆς ἔδρας τῆς Λαογραφίας εἰς τὸ Πανεπιστήμιον Θεσ/νίκης, ὅπως ἐρευνήσῃ τὰ τοῦ ἐθίμου διὰ φοιτητῶν τῆς Φιλοσ. Σχολῆς, καταγομένων ἐκ τῆς περιχώρας τῶν Σερρών. Αἱ εἰδήσεις πού συνεκόμισεν ὁ κ. Τσαγγαλᾶς ἀπὸ τὰ χωρία Ἀγλαδοχώρι, Ἁγιον Πνεῦμα καὶ Νέο Σοῦλι ἀναφέρουν μὲν ἐκθεσιν τῆς εἰκόνας τοῦ Ἐσταυρωμένου μὲ ἀναμμένα κηρία καὶ θυμιάματα πρὸ τῆς

γορα τὸ δάχτυλό της στ' ἀχείλη της καὶ μπόδισε τὸ γέλιο της καὶ γιὰ τοῦτο λένε, πού πέ τότε ἔχει ἀτὴν βούλα στὴ μέση τὸ πάνου τ' ἀχείλη. Καὶ λένε κόμα, ἅμα καμ. μιὰ φορὰ πὰ στὴ μεγάλη σύχυση γελᾶση κανεῖς, πού τυχαίνει καμμιὰ φορὰ, ἄφου κι ἡ Παναγία γέλασε'».

(Διήγησις τῆς κ. Ἑλένης Λιάκου καὶ τῆς κ. Μαριάνθης Συμεῶνος, ἡλικίας περίπου 75 καὶ 80 ἐτῶν).

Ὅμοια παράδοσις, ὡς μὲ πληροφορεῖ ἡ κ. Μάρθα Γ. Ζωτιάδου, ἦτο γνωστὴ καὶ εἰς τὴν Μεσημβρία καὶ τὸν Πύργον τῆς Ἀνατ. Ρωμυλίας.

12. Ν. Γ. Πολίτης, *Λαογραφία Γ'*, σ. 36.

αὐλοθύρας τῶν σπιτιῶν, ὡς καὶ τὴν τοποθέτησιν μιᾶς γλάστρας μὲ λουλούδια, ἀλλ' ὄχι καὶ ἀγγείου μὲ χασίλι, ὅπως εἰς τὴν πόλιν τῶν Σερρῶν. Πρέπει νὰ δεχθῶμεν, ὅτι ἡ σπορὰ ταχυβλάστου γλόης εἰς τὰ χωρία ἐλησμονήθη καὶ διετηρήθη μόνον ἢ παράθεσις ἀνθισμένων φυτῶν.

Ἡ ἀρχαιότης καὶ ἑλληνικότης τοῦ ἐθίμου τῶν Σερρῶν εἶναι ἀδιαμφισβήτητος, καὶ ἀποτελεῖ τρανὴν ἀπόδειξιν ὅτι ἀρχαιότατον θρησκευτικὸν νόμιμον, προσαρμοσθὲν πρὸς τὴν τελετὴν τοῦ Ἐπιταφίου τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας, διετηρήθη ἀμιγῆς ἐπὶ τόσους αἰῶνας ἐπιδρομῶν καὶ ἀναστατώσεων εἰς τὴν περιοχὴν τῆς περιμαχίτου Μακεδονίας καὶ τῆς Θράκης. Καὶ ἔχουν καθῆκον ὅσοι ἐκ τῶν κατοίκων τῶν Σερρῶν κατανοοῦν τὴν σημασίαν, τὴν ὁποίαν καὶ ἀπὸ ἐθνικῆς ἀπόψεως ἔχει ἡ Λαογραφία, νὰ φροντίσουν μὲ ὅλους τοὺς τρόπους διὰ τὴν διατήρησιν ἐθίμου ἑλληνικωτάτου.

195

ΓΕΩΡΓ. Ν. ΑΙΚΑΤΕΡΙΝΙΔΗ

“ΚΑΛΟΓΕΡΟΣ,, ΕΝΑ ΕΥΕΤΗΡΙΚΟ ΕΘΙΜΟ ΤΗΣ ΘΡΑΚΗΣ*

Στην Κατερίνα Κακούρη τιμητικά

Ἀπὸ τὰ πολλὰ νεοελληνικά δρώμενα θὰ παρουσιάσω ἓνα ἀρκετὰ χαρακτηριστικό, ποῦ μὲ τὴ βαθιὰ λατρευτικὴ - μαγικὴ σημασία του ἀποτελεῖ καὶ ἓνα ἀπὸ τὰ πιὸ σημαντικὰ θέματα τῆς λαϊκῆς μας λατρείας.

Πρόκειται γιὰ τὸν *Καλόγερο* (ἢ: *Κούκοντο*, *Χούχοντο*, *Κιόκμπεη*, *Πιτερὰ*, *Σταχτιά* κ. ἄ.), εὐετηρικό ἔθιμο τῆς Θράκης, ποῦ γίνεται τὴν Τυρινὴ Δευτέρα.

Ἡ πρώτη, σύντομη, περιγραφὴ ὀφείλεται στὸν Ἀ. Χουρμουζιάδη, ὁ ὁποῖος τὸ 1873 στὸν γνωστὸ λόγο του «*Περὶ τῶν Ἀναστεναρίων καὶ ἄλλων τινῶν παραδόξων ἐθίμων καὶ προλήψεων*» μίλησε σύντομα καὶ γιὰ τὸν «Χούχοντο» ἢ «Κούκερο» τοῦ Κωστή.

Τὸ 1888 μὲ τὸν ἐντυπωσιακὸ τίτλο «*Οἱ Καλόγεροι καὶ ἡ λατρεία τοῦ Διονύσου ἐν Θράκη*» δημοσιεύτηκε στὴν «Ἑβδομάδα» ἑκτενὴς περιγραφὴ τοῦ Γ. Βιζυηνοῦ γιὰ τὸ ἔθιμο, ὅπως γινόταν στὸν Ἅγιο Γεώργιο, γειτονικὸ μὲ τὴν πατρίδα τοῦ ποιητῆ χωριό.

Ἡ περιγραφὴ καὶ οἱ συσχετισμοὶ τοῦ Βιζυηνοῦ μὲ τὴν ἀρχαιότητα κίνησαν τὴν προσοχὴ καὶ τὸ ἐνδιαφέρον τῶν ξένων. Ἔτσι τὸ 1906 ὁ Ἄγγλος ἀρχαιολόγος καὶ ἑλληνιστὴς R. Dawkins ἔκαμε, σταλμένος ἀπὸ τὴν Ἀνθρωπολογικὴ Ἑταιρεία τοῦ Λονδίνου, σχετικὴ αὐτοψία στὰ χωριά τῆς Βιζύης, ἢ αὐτοψία δὲ αὐτὴ ὄχι μόνον ἔπεισε γιὰ τὴν ἀκρίβεια τῆς περιγραφῆς τοῦ Βιζυηνοῦ, ἀλλὰ καὶ ὀδήγησε σὲ πιὸ τολμηροὺς συσχετισμοὺς μὲ τὴν ἀρχαιότητα. Ἕλληνες καὶ ξένοι χαρακτήρησαν ἀπὸ τότε τὸ ἔθιμο ἐπιβίωμα δρώμενου τῆς ἀρχαίας Διονυσιακῆς λατρείας στὴ Θράκη.

Σήμερα εἶναι γνωστὲς πολλὲς παραλλαγὲς τοῦ ἐθίμου, ἀπὸ περιοχὲς τῆς Θράκης πάντοτε, πολλὲς δὲ εἶναι καὶ οἱ μελέτες γύρω ἀπ' αὐτό.

* Ὁμιλία ὑπὸ τύπον ἀνακοινώσεως, στὴ Ζάκυνθο στὶς 14 Αὐγούστου 1976, στὸ Συμπόσιο ποῦ ὀργάνωσε ἡ «Γ' Διεθνὴς Συνάντηση Μεσαιωνικοῦ καὶ Λαϊκοῦ Θεάτρου». Θέμα τοῦ Συμποσίου τὴν ἡμέρα αὐτὴ ἦταν τὰ «Δρώμενα», τὰ μαγικοθρησκευτικὰ δραματοποιημένα θεάματα. Ἀκολούθησε προβολὴ κινηματογραφικῆς ταινίας μου ἀπὸ τὴν τέλεση τοῦ ἐθίμου τὸ 1965 στὴν Ἁγία Ἐλένη Σερρών. Ἡ προβολὴ ἐπαναλήφθηκε δημόσια τὸ βράδυ τῆς ἴδιας ἡμέρας στὴν Πλατεία Σολωμοῦ.

Ἡ δική μου ἀναφορὰ θὰ στραφεῖ βασικὰ στὸν «Καλόγερο» ποὺ γίνεται σήμερα στὴν Ἁγία Ἐλένη Σερρών ἀπὸ τοὺς ἐκεῖ ἐγκατεστημένους θρακιῶτες πρόσφυγες, κυρίως ἀπὸ τὴν περιφέρεια τοῦ Κωστῆ —εἶναι οἱ ἴδιοι θρακιῶτες ποὺ συντηροῦν τὸ γνωστὸ καὶ πολυσυζητημένο ἔθιμο τῶν Ἀναστεναρίων—, ὅπως τὸν παρακολούθησα καὶ τὸν κινηματογράφησα τὸ 1965 καὶ 1967 σταλμένος ἀπὸ τὸ Κέντρο Λαογραφίας τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν. Ἄς σημειωθεῖ ὅτι τὴν πρώτη περιγραφή καὶ φωτογράφιση τοῦ ἔθιμου στὴ νέα του πατρίδα ὀφείλομε στὴν Κατερίνα Κακούρη, ἡ ὁποία τὸ 1952 τὸ παρακολούθησε στὸ παραπάνω μακεδονοχώρι, ἔκαμε σχετικὴ ἀνακοίνωση στὴν Ἀκαδημία Ἀθηνῶν καὶ προχώρησε σὲ σύνδεση Ἀναστεναρίων καὶ Καλόγερου.

Σύμφωνα μὲ τὴ σημερινὴ παραλλαγή τοῦ ἔθιμου, παρὰ τίς κάποιες ἀλλὰ ἀσήμαντες διαφοροποιήσεις του κάθε χρόνο, τὸ πρωὶ τῆς Τυρινῆς Δευτέρας σχηματίζεται λατρευτικὸς ὄμιλος, ποὺ τὸν ἀποτελοῦν ὁ *Καλόγερος*, ὁ *Βασιλῆς*, ἡ *Μπάμπω* καὶ τὰ *Καρναβάλια*, δευτερεύοντα πρόσωπα.

Στὴ γιορτὴ παίρνουν μέρος ὅλοι οἱ κάτοικοι τοῦ χωριοῦ, γιατί ὅλοι τους εἶναι γεωργοὶ καὶ ὅλοι τους ἀποζοῦν ἀπὸ τὴ γῆ, κι ἂν τὸ ἔθιμο δὲν τελεστεῖ ἢ δὲν γίνεῖ σωστά, πιστεύεται ὅτι θὰ πέσει ἀφορία τὴ χρονιά αὐτή.

Ὁ Καλόγερος στὸ Κωστῆ, σύμφωνα μὲ τὴν περιγραφή τοῦ Χουρμουζιάδη, ἦταν *ἀνὴρ ἐνδεδυμένος αἰγῶν ἢ προβάτων δέρματα, φέρων προσωπίδα καὶ περὶ τὸν τράχηλον κώδωνας*. Στὸν Ἅγιο Γεώργιο ἦταν δυὸ Καλόγεροι, ὅπως παραδίδει ὁ Βιζυηνός, ντυμένοι ἐπίσης μὲ δέρματα καὶ ζωσμένοι μὲ κουδούνια: *«Ἵψηλὸς ὀξυκόρυφος πῖλος ἐκ δορᾶς λύκου ἢ ἀλώπεκος μὲ μίαν ἢ δύο οὐράς τῶν ζώων τούτων, κρεμαμένας ἀπὸ τῆς κορυφῆς αὐτοῦ τῆς κωνικῆς, νευρίδες ἢ δοραὶ δορκάδων, χαλαρῶς, ὑψηλὰ περὶ τοὺς ὤμους καὶ πρὸ τῶν στηθῶν αὐτῶν περιηρημέναι καὶ δασύτριχες τραγεῖαι. . . ἀποτελοῦσι τὰ οὐσιωδέστατα τῆς στολῆς ταύτης, τῆς ὁποίας ὁμως ἀπαραίτητον συμπλήρωμα εἶναι τὸ προσωπεῖον καὶ οἱ ἐρίβρομοι κώδωνες. Τὸ προσωπεῖον ἀποτελεῖται ἐκ δέρματος δορκάδος ἢ τράγου ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον κουρευμένου μὲν κατὰ τὸ ἄνω πρόσωπον καὶ τετρημένου κατὰ τοὺς ὀφθαλμοὺς καὶ τὸ στόμα, ἀκουρευτὸν ὁμως κ' ἐν εἴδει μακροῦ πώγωνος μέχρι τοῦ μέσου στήθους κατιόντος. Κώδωνας ἐκλέγουσι τοὺς μᾶλλον ἠχηροὺς ἀλλ' οὐχὶ καὶ ὀξυφώνους, ἐξαρτῶντες αὐτοὺς τὸν μὲν ἔμπροσθεν τὸν δ' ὀπισθεν διὰ δερματίνης περὶ τὴν ὄσφιν ζώνης, οὕτως ὥστε ἀνὰ πᾶν σκίρτημα ἢ κίνημα νὰ θορυβῶσιν ὡς οἶόν τε περισσότερον»*.

Σήμερα ὁ πρωταγωνιστὴς τοῦ δρώμενου διατηρεῖ ὀπωσδήποτε τὴ ζωομορφὴ μεταμφιέσή του, τὰ δέρματα ὁμως ἔχουν ὑποκαταστήσει παλαιοὶ εὐτελεῖς σάκοι (τσουβάλια) καὶ τὸ προσωπεῖο σχηματίζεται μ' ἓνα κατάλληλα κομμένο νεροκολόκυθο, ἢ καὶ μὲ μόνο τὸ μουντζούρωμα τοῦ προσώπου καὶ ὑψικόρυφο κάλυμμα τῆς κεφαλῆς πάλι ἀπὸ νεροκολόκυθο (εἰκ. 1). Στὴ μέση

ζώνεται κουδούνια, από τὰ ὁποῖα τὸ ἕνα προέχει καὶ ἔχει φαλλική σημασία.

Ὁ Βασιλὲς εἶναι ὁ δευτεραγωνιστὴς στὸ δρώμενο καὶ ντύνεται μὲ τὴν ἐπίσημη θρακικὴ ἔνδυμασία. Τὰ ρούχα του ὅλο τὸν ἄλλο χρόνο φυλάσσονται σὲ ὀρισμένη οἰκογένεια, πὺν διατηρεῖ κληρονομικὰ τὸ προνόμιο αὐτό. Σ' ὅλες τὶς γνωστὲς παραλλαγὲς τοῦ ἔθιμου ὁ δευτεραγωνιστὴς αὐτὸς ἐκλέγεται με-



Εἰκ. 1. Ὁ Καλόγερος μὲ μουντζουρωμένο πρόσωπο καὶ ὑψικόρυφο κάλυμμα κεφαλῆς (νεροκολόκυθο μὲ κόκκινες πιπεριές).

ταξὺ τῶν προυχόντων τοῦ χωριοῦ. Ἡ ὄλη του δράση συνδέεται μὲ εϋετηρικὰ ἀγωνίσματα, μὲ ἱερὴ σπορά, μὲ ἀποτρεπτικὰ σχήματα καὶ μὲ μαγικὴ αἰσχρολογία.

Συνοδὸς τοῦ δευτεραγωνιστῆ εἶναι ἕνα παιδὶ ντυμένο μὲ συνηθισμένη ἔνδυμασία. Κρατεῖ μὴ μπουκάλα κρασί καὶ ἕνα ποτήρι καὶ κερνᾷ τοὺς νοικοκυραίους. Ἡ παρουσία τοῦ παιδιοῦ στὸ ἔθιμο ἔχει σημασία εϋετηρική, γνωστὴ καὶ ἀπὸ τὴν ἀρχαιότητα ἀλλὰ καὶ ἀπὸ πολλὲς νεοελληνικὲς ἐκδηλώσεις.

Ἡ Μπάμπω εἶναι μορφή κωμική, ντυμένη μὲ παλιόρουχα. Στὰ χέρια

της κρατᾶ τὸ «παιδί» της, ἑφταμηνίτικο καὶ νόθο, ὅπως ἡ ἴδια λέγει, πότε πότε τὸ χαϊδεύει, πότε τὸ ταΐζει καὶ πότε τὸ ξυλοκοπᾶ.

Τὰ Καρναβάλια εἶναι ποικιλόμορφα μεταμφιεσμένα (εἰκ. 2) καὶ ὁ ρόλος τους περιορίζεται σὲ διάφορες κωμικὲς σκηνές.

Ἐκτὸς τῆς πρώτης μέχρι τὴν τελευταία στιγμή τῆς τελέσεως τοῦ ἐθίμου εἶναι ἀπαραίτητη ἡ παρουσία τῆς τρίχορδης θρακικῆς λύρας καὶ τοῦ νταβου-



Εἰκ. 2. Τὰ Καρναβάλια.

λιοῦ (εἰκ. 3), μεγάλου τυμπάνου πὸν θεωρεῖται ἱερό καὶ τὸ ὁποῖο —τουλάχιστο σήμερα— μόνο στὸν Καλόγερο καὶ στ' Ἀναστενάρια ἐπιτρέπεται νὰ ἤχῃσει.

Ἐκτὸς συγκροτηθεῖ ὁ ὄμιλος, ἀρχίζει ὁ ἀγερομός. Ἐπισκέπτονται ὅλα τὰ σπίτια τῶν ὁμοχωρίων, ἀδιακρίτως οἰκονομικῆς καταστάσεως ἢ κοινωνικῆς θέσεως.

Προπορεύεται ὁ Καλόγερος. Στὰ χέρια του κρατᾶ σὰ σκῆπτρο μιὰ σφουγγία, τὸ γνωστὸ βοηθητικὸ ἐργαλεῖο τοῦ σπιτικοῦ φούρνου. Τὴν βουτᾶ σὲ λασπόνερα καὶ καταβρέχει ὅσους συναντᾶ. Μὲ λασπόνερα ἐπίσης σχηματίζει στὸ μέτωπό τους τὸ σημεῖο τοῦ σταυροῦ.

Σὲ κάθε σπίτι χοροπηδᾶ, χτυπᾶ ἐπιδεικτικὰ τὸ φαλλόμορφο κουδούνι του καὶ εὐχεται γιὰ καλοχρονιά, ἀφοῦ πρῶτα μὲ τὴ σφουγγία σχηματίζει σταυρὸ στὴν αὐλή. Ἡ νοικοκυρά, χωρὶς καθόλου νὰ ἐνοχλεῖται ἀπὸ τὴν τέτοια παρουσία τοῦ Καλόγερου, τὸν ραίνει μὲ πολυσπόρια, ἀπ' ὅλα τὰ γεωργικὰ εἶδη πὸν παράγει ὁ τόπος (εἰκ. 4). Τὰ καταχύσματα αὐτὰ μᾶς θυμίζουν μορφές

παλαιότατης γεωργικῆς μαγείας, ἀπ' τὶς ὁποῖες πῆγασε ἡ πανσπερμία τῆς ἀρχαιότητος ποὺ ἐνσωματώθηκε σὲ μυστήρια καὶ ἱερουργίες μεγάλων θεῶν.

Παράλληλα μὲ τὶς πιὸ πάνω ἐπισκέψεις τοῦ Καλόγερου γίνονται καὶ οἱ ἐπισκέψεις τῶν ἄλλων μελῶν τοῦ θιάσου. Γέλια καὶ φωνές, αὐτοσχεδιαζό-



Εἰκ. 3. Ὁ Καλόγερος (μάσκα καὶ κάλυμμα κεφαλῆς ἀπὸ νεροκολόκυθο) καὶ οἱ ὄργανοπαίκτης (θρακικὴ λύρα - νταβούλι).

μένα διαλογικὰ πειράγματα καὶ ἀστεῖσμοὶ χαρακτηρίζουν τὴ φάση αὐτὴ τοῦ ἔθιμου.

Ὁ ἀγερμὸς συνεχίζεται μὲ ὅμοιο τρόπο μέχρι τὶς πρῶτες ἀπογευματινὲς ὥρες, μέχρι νὰ ἐπισκεφτοῦν ὅλα τὰ σπίτια. Τὸ ἔθιμο στὸ σημεῖο αὐτὸ εἶναι ἀπαραβάτο. Ὅπως σημειώνει ὁ Βιζυηνὸς «*ἡ ἐμφάνισις τῶν Καλόγερων τόσον ὀχληρὰ καὶ σκανδαλώδης ἐν τῇ αὐλῇ ἐνὸς ἐκάστου, περιμένεται ὁμως καὶ προσδοκᾶται μετὰ ἱεροῦ τινὸς ἐνδιαφέροντος ὑφ' ἀπάντων διὰ τὴν καλοχροινιά· δικαίως δὲ θὰ παρεπονεῖτο χωρικός τις πρὸ τῆς κοινότητος, ἐὰν οἱ Καλόγεροι δὲν ἤρχοντο νὰ χορεύσουν εἰς τὸ σπίτι του*».

Μετὰ τὸν ἀγερμὸ θίασος καὶ θεατὲς μαζεύονται στὴν πλατεία, τὸ κέν-

τρο κάθε ομαδικής έκδηλώσεως τοῦ χωριοῦ. Προηγουμένως, ἂν ὁ καιρὸς δὲν εἶναι βροχερὸς ἢ ἂν δὲν ἔχει βρέξει τὴν ἡμέρα ποῦ πέρασε, κορίτσια καταβρέχουν μὲ πολὺ νερὸ τὸν γύρω χώρο. Πρέπει, ὅπως λέγουν, νὰ ὑπάρχει πολλὴ λάσπη, γιὰ νὰ μπορέσουν ὅλοι νὰ κάμουν τὸ σημεῖο τοῦ σταυροῦ στὰ μέτωπά τους καὶ νὰ λασπωθοῦν στὸ τέλος τοῦ πανηγυριοῦ, «γιὰ τὸ καλό».



Εἰκ. 4. Ὁ Καλόγερος χτυπᾷ τὸ φαλλόμορφο κουδούνι του καὶ ἡ νοικοκυρὰ τὸν ραίνει μὲ πολυσπόρια.

Ἐδῶ παρατηροῦμε ὅτι τὸ πότισμα τῆς γῆς εἶναι οἰκουμενικὰ γνώριμη ἱεροπραξία καὶ συνδέεται μὲ δρώμενα κυρίως εὐετηρικά. Χῶμα καὶ νερὸ φέρουν καρποφορία, γι' αὐτὸ καὶ ὁ λασπωμένος τῆ γιορταστικῆ αὐτῆν ἡμέρα θὰ εἶναι ὅλο τὸ χρόνο εὐτυχισμένος.

Φέρνουν τώρα μιὰ δίτροχη ἄμαξα. Πάνω σ' αὐτὴ κάθεται ὁ Βασιλὲς καὶ προσπαθοῦν ἀπὸ τῆ μιὰ μεριά μὲ χοντρὰ σχοινιά παλικάρια τοῦ χωριοῦ καὶ ἀπὸ τὴν ἄλλη ἔγγαμοι νὰ τὴν τραβήξουν πρὸς τὸ μέρος τους (εἰκ. 5). Τὸ

ἀγώνισμα θὰ λήξει μὲ νίκη τῶν νέων, νίκη ποὺ προοιωνίζει καὶ τὴν ἀγαθὴν τύχη τῆς χρονιάς.

Ἡ διελκυστίνδα αὐτὴ εἶναι σημαντικό στοιχεῖο στὴν τελετὴ. Τὰ εὐετηρικά ἀγώνισματα ἔχουν πανάρχαιη καταγωγή. Πολλὰ ἔχουν τὴν ἀρχὴ τους σὲ μαγικὲς τελετές, ὅταν δὲ ἡ παλαιὴ σοβαρὴ ἔννοιά τους λησμονήθηκε, ἐξακολούθησαν νὰ γίνονται ἀπλῶς γιὰ τὴ διασκέδαση ποὺ πρόσφερε τὸ θέαμα.

Ἀρχίζει μετὰ ἡ κύρια φάση τοῦ ἔθιμου. Ἡ ὁμάδα τῶν νικητῶν φέρνει ἓνα ἄροτρο καὶ στὸ ζυγὸ του ζεύονται παλικάρια ποὺ κινοῦνται ἀδέξια στὸ ζυγὸ, σὰ δαμαλάκια ἄπειρα ἀκόμα. Πολλὲς φορὲς πέφτουν καταγῆς, ὁ ζευγολάτης ὅμως παίρνει χῶμα ἀπὸ μέρος ποὺ βρίσκονται γυναῖκες, τὸ ρίχνει στοὺς νέους καὶ αὐτοὶ σηκώνονται καὶ συνεχίζουν τὸ ἱερὸ ὄργωμα. Φανερὸς ἐδῶ ὁ συμβολισμὸς : ἐπαφὴ μὲ τὴ μητέρα Γῆ, ἱεροτελεστία πανάρχαιη στὴ γονιμικὴ μαγεία.

Τὸ ἄροτρο κατευθύνει ὁ Καλόγερος (εἰκ. 6). Ἐγκαταλείποντας τὶς ἀστείότητες τοῦ ἀγεροῦ, ἐκτελεῖ μὲ σοβαρότητα τοὺς ἱεροὺς ἀρότους. Ἀκολουθεῖ σπορὰ ἀπὸ τὸν ἴδιο, τὸ Βασιλὲ καὶ ἓνα ζευγολάτη. Κάθε φορὰ ποὺ θὰ ρίξουν στὴ γῆ τὸ σπέρμα λέγουν καὶ μιὰ εὐχὴ, ποὺ τὸ συγκεντρωμένο πλῆθος ἐπαναλαμβάνει μὲ βοή. Τυποποιημένες οἱ εὐχὲς ἀναμιγνύονται πολλὲς φορὲς καὶ μ' ἄσεμνους λόγους, χωρὶς ὅμως νὰ διαταράσσεται ἡ ἱερότητα τῆς στιγμῆς.

Βρισκόμαστε μπροστὰ σὲ πανάρχαιη ἱεροπραξία. Σπορὰ καὶ ἀροτρίαση ἀντιπροσωπεύουν βασικὰ ἔργα βιοπορισμοῦ καὶ τὰ ἔργα τοῦ κύκλου αὐτοῦ καθὼς καὶ τὰ ἔργα τοῦ καλύφτηκαν προαιώνια μὲ τὸν πέπλο τοῦ θρύλου καὶ τῆς ἱερότητας.

«*Ἡ τελευταία τοῦ δράματος τούτου τελετὴ —γράφει ὁ Βιζυηνὸς— ἔχει τὸν ἐπιβλητικὸν χαρακτῆρα ἀληθῶς ἱερᾶς θρησκευτικῆς πράξεως. Οὐδὲν σατυρίζεται κατ' αὐτήν, οὐδὲν λέγεται...». Καὶ συνεχίζει : «...τὸ παράδοξον ἐκεῖνο ζεῦγος τῶν Καλογέρων μὲ τοὺς πηχναίους ἐξ ἀλωπεκῆς πύλους, μὲ τὰ Διονυσιακὰ προσωπεῖα καὶ τὰς νευρίδας ἐπὶ τῶν ὄμων, μὲ τὰς σατυρικὰς περὶ τὰ σκέλη τραγείας καὶ τοὺς κώδωνας περὶ τὴν ὄσφιν κάμπτονται πρὸς τὰ ἔμπροσ, κλίνοντες τὸν ἀχένα, καὶ σέρονσι τὸ ἄροτρον, ὠθοῦντες τὸν ζυγὸν διὰ τοῦ λασίου αὐτῶν στήθους. Ἦδη τὸ ὄννιον σχίζει μετὰ μυστηριώδους τριγμοῦ καὶ ἀδλακῶναι τὰ χλοάζοντα τῆς γῆς στέρανα. Ἱερὰ φρικίασις διατρέχει τὰ νεῦρα τῶν ἀπὸ τῆς γῆς καὶ μόνον ἀπὸ τῆς γῆς ἀποζώντων ἐκεῖνων Ἑλλήνων. Τὰ ὄμματα τῶν γερόντων καὶ τὰ ἰδικά μου πληροῦνται δακρύων».*

Τὴν ἀροτρίαση καὶ τὴ σπορὰ ἀκολουθεῖ ὁ θάνατος τοῦ πρωταγωνιστῆ : στὸν Καλόγερο προσφέρονται τρεῖς μπουκιὲς φαγητὸ —προβάλλει ἡ ἱερότητα τοῦ ἀριθμοῦ τρία—καὶ μετὰ τὸν ρίχνουν κάτω, ὡς νὰ τὸν σκοτώνουν. Ἐκεῖνος προσποιεῖται τὸ νεκρὸ, τὰ παλικάρια τὸν σέρονουν καὶ μὲ τὸ σῶμα του σβαρνίζει τὸ μέρος, ποὺ πρὶν ἀπὸ λίγο ὀργώθηκε καὶ σπάρθηκε. Τὸ πνεῦμα τῆς



Είκ. 5. Ἡ διελευστίνα.



Είκ. 6. Τὸ ἱερὸ ὄργωμα.

βλαστήσεως καὶ τῆς εὐφορίας, πού ἀντιπροσωπεύει ὁ Καλόγερος, πρέπει νὰ μείνει στὴ μητέρα Γῆ.

Τὰ παλικάρια τώρα σηκώνουν τὸν Καλόγερο. Κατευθύνονται σὲ μιὰ διπλανὴ δεξαμενὴ νεροῦ. Μόλις ὁ Καλόγερος βρεθεῖ σ' ἐπαφὴ μὲ τὸ ὑγρὸ στοιχεῖο, ζωντανεύει. Τὸ θάνατο διαδέχεται ἡ ζωὴ. Ἡ καρποφορία θὰ ρθεῖ καὶ πάλι μὲ τὴν ἀνοιξή. Ὅλα τελέστηκαν καλά. Ἡ καλοχρονιά εἶναι σίγουρη.

Τὸ δρώμενο τελειώνει μὲ κυκλικὸ χορὸ πάνω στὴ σπαρμένη γῆ. Τὴν ἐπόμενὴ μέρα ὅλοι θὰ ξαναγυρίσουν στὶς συνηθισμένες τους γεωργικὲς δουλειές, μὲ τὴ συνείδηση ἡσυχῆ, γιατί γιὰ μιὰν ἀκόμα φορὰ ξεπλήρωσαν στὸ ἀκέραιο τὸ χρέος τους.

Τὸ θρακικὸ αὐτὸ ἀποκριάτικο ἔθιμο δὲν εἶχε παντοῦ τὴν ἴδια δραματικὴ ἀνάπτυξη. Σὲ μερικὰ ὅμως μέρη ὀρισμένα στοιχεῖα τοῦ δρώμενου καθιστοῦσαν ἀκόμα περισσότερο φανερὸ τὸν εὐετηρικό σκοπὸ του. Ὁ πρωταγωνιστὴς π. χ. ἐπισκεπτόταν τὰ σπίτια τῶν ὁμοχωρίων του ἐπάνω σὲ δίτροχη ἄμαξα, ἔχοντας στὰ πόδια του μιὰ μεγάλη πίτα ἐπιχρισμένη μὲ ἄβγά, μὲ πολλοὺς καρπούς καὶ γλυκίσματα γύρω, σύμβολα ὅλα γονιμότητος καὶ εὐτυχίας.

Ἐξω ἀπὸ τὴ Θράκη τὸ ἔθιμο τῶν Καλόγερων ἐμφανίζεται μὲ ἀτελὴ μορφή ἢ ἔχει πάρει χαρακτῆρα εὐτράπελο, π. χ. ἄνδρες μεταμφιεσμένοι ζεύονται σὲ ζυγὸ, σπέρνουν ὅμως ἀλάτι.

Ὅπως πολλὰς φορὰς ἔχει παρατηρηθεῖ, ὁ ἐθιμικός αὐτὸς κύκλος τῆς Ἀποκριᾶς καθὼς καὶ ὁ ἀνάλογος τοῦ Δωδεκάμερου καὶ ἄλλων περιστάσεων ἔχει τὴν καταγωγή του σὲ πανάρχαιες εὐετηρικὲς τελετές, σὲ τελετές δηλαδὴ πού εἶχαν ὡς σκοπὸ τὴν καλοχρονιά. Εἶναι ἐνέργειες τῶν πρωτογόνων, πού ζητοῦσαν μὲ τρόπους ὁμοιοπαθητικῆς μαγείας νὰ ἐπενεργήσουν στὴ βλάστηση τῶν ἀγρῶν τους καὶ νὰ ἐνισχύσουν τὴ δύναμη πού γονιμοποιεῖ τὴ γῆ, προτοῦ ἀκόμα στὴ φαντασία τους ἡ δύναμη αὐτὴ ἔξατομικευτεῖ καὶ γίνῃ Διόνυσος ἢ κάποιος ἄλλος θεὸς τῆς βλαστήσεως. Σὲ ὅλα αὐτὰ τὰ δρώμενα βρίσκεται ἡ πανάρχαιη πίστη στὸν ἐνιαυτὸ δαίμονα, στὴ βλάστηση πού κάθε χρόνο πεθαίνει ἀλλὰ καὶ κάθε χρόνο ἀναγεννᾶται. Τὸ ὅτι σήμερα προβάλλει ἔντονα τὸ εὐθύμο στοιχεῖο καὶ ἡ παρωδία χρωματίζει καὶ τροποποιεῖ τὰ περισσότερα ἀπ' αὐτά, δὲν πρέπει νὰ ξενίζει. Γιατὶ ἀκριβῶς τὰ στοιχεῖα τοῦτα κράτησαν μέσα στοὺς αἰῶνες ἀγαπητὲς καὶ ἀκέραιες τίς λαϊκὲς γιορτὲς τῆς καλοχρονιάς.

Ἀπὸ καθαρὴ θεατρολογικὴ σκοπιὰ, ὁ Καλόγερος περικλείει ἐμβρυακὴ μὲν, ἀλλὰ γνήσια θεατρικότητα. Πρῶτα-πρῶτα, ἡ σύνθεσις τοῦ θιάσου δὲν εἶναι τυχαία. Ἐπειτα ὁ μῦθος παρουσιάζει ἐξέλιξη ἀπὸ ἐπεισόδιο σὲ ἐπεισόδιο καὶ σχετικὴ ἀλληλουχία, πού ἦταν περισσότερο φανερὴ στοὺς Καλόγερους τῆς Βιζύης. Ἐκεῖ δηλαδὴ τὸ θάνατο τοῦ πρωταγωνιστῆ ἀκολουθοῦσε νεκρικός θρῆνος, μίμημα προαιώνιο πού ἀνοιξε τὸ δρόμο στὴ συνειδητὴ δραματοποίηση τοῦ τραγικοῦ στοιχείου. Ἐξάλλου τὸ τραγικὸ στοιχεῖο εἶναι ὀλοφά-

νέρο στο φόνο του πρωταγωνιστή, ενώ οι ομαδικές επικλήσεις - έπωδες και οι άλλες έκδηλώσεις των τελεστών για την εξασφάλιση της καλοχρονιάς συγκροτούν μιὰ κάποια μορφή χορικής ποιήσεως.

Ἡ ζωομορφική πάλι μεταμφίση του πρωταγωνιστή ἢ τῶν πρωταγωνιστῶν Καλόγερων ἔχει βέβαια μαγικό περιεχόμενο, παρουσιάζει ὅμως καὶ σκηνική χρησιμότητα. Τὸ ὑψικόρυφο π.χ. κάλυμμα τῆς κεφαλῆς πετυχαίνει τὴν προβολὴ τοῦ μίμου στὸν ὑπαίθριο σκηνικὸ χῶρο, πὸν ἀπαιτεῖ ὀγκώδη ἐμφάνιση. Ἀκόμα ἡ σκηνικὴ σκευὴ τοῦ δρώμενου μὲ τὴν ἄμαξα κλπ. ἀποτελεῖ ὀλόκληρο θεατρικὸ ἐργαστήρι. Λίγο - πολὺ δηλαδή, ὅλες οἱ φάσεις τοῦ ἐθίμου περικλείουν θεατρικὸ σπέρμα.

Ἄν τέλος λάβουμε ὑπόψη ὅτι ὁ χῶρος τῆς Θράκης ὑπῆρξε ἡ ἀρχικὴ κοιτίδα τῆς Διονυσιακῆς λατρείας, ἀπ' ὅπου μεταδόθηκε καὶ στὸν ἄλλο ἑλλαδικὸ χῶρο, μποροῦμε ἀπὸ τὶς παραπάνω ἀποκριάτικες παραστάσεις νὰ ἐννοήσουμε ποιά θὰ ἦταν ἡ ἀρχικὴ φάση τῆς λατρείας αὐτῆς, ἀπὸ τὴν ὁποία, ὅπως εἶναι γνωστὸ, γεννήθηκε τὸ ἀρχαῖο δράμα. Χαρακτηριστικά, ὁ Ν. Γ. Πολίτης τονίζει ὅτι οἱ Καλόγεροι τῆς Θράκης μᾶς διδάσκουν *«τίς ὁ σκοπὸς καὶ ἡ ἐννοια διονυσιακῶν τινῶν ἑορτῶν πρὸ τῆς εἰσαγωγῆς καὶ τῆς τελειώσεως τῶν δραματικῶν ἀγώνων ἐν Ἀθήναις»*, ὁ δὲ Μ. Nilsson, ὁ ἐπιφανὴς Σουηδὸς θρησκευολόγος, πιστεύει ὅτι *«τὸ ἀγροτικὸ δρώμενο χωριῶν τῆς Βιζύης μᾶς δίδει εἰκόνα τῶν ἀρχαίων διονυσιακῶν τελετῶν περισσότερο ἀπὸ τὰ γραφτὰ καὶ ἀπὸ τὰ μνημειακὰ ντοκουμέντα πὸν μᾶς διασώθηκαν»*.

BIBLIOΓΡΑΦΙΑ

- Αἰκατερινίδης Γ. Ν., Ἐκθεσις λαογραφικῆς ἀποστολῆς εἰς ν. Σερρών. Ἐπετηρὶς Κέντρου Λαογραφίας 20—21 (1967—68), σ. 328—30.
- Βιζυηνός Γ. Μ., Οἱ Καλόγεροι καὶ ἡ λατρεία τοῦ Διονύσου ἐν Θράκη. Ἐβδομάς Ε' (1888), ἀρ. 32—35· ἐπιτομὴ στὴ Θρακικὴ Ἐπετηρίδα 1 (1897), σ. 102—27.
- Dawkins R. M., The Modern Carnival in Thrace and the Cult of Dionysus. The Journal of Hellenic Studies 26 (1906), σ. 191—206.
- Κακούρη Κατερίνα, Διονυσιακά. Ἐκ τῆς σημερινῆς λαϊκῆς λατρείας τῶν Θρακῶν. Ἀθήναι 1963, σ. 31 κέ.
- Προϊστορία τοῦ Θεάτρου. Ἀθήνα 1974, σ. 139—48.
- Θρακικὰ δρώμενα στὴν ὕστατη ὥρα. Πρακτικὰ Β' Συμποσίου Λαογραφίας Βορειοελλαδικοῦ Χώρου. Θεσσαλονίκη 1976, σ. 113—26.
- Μέγας Γ. Α., Ἑλληνικαὶ ἑορταὶ καὶ ἔθιμα τῆς λαϊκῆς λατρείας. Ἀθήναι 1956, σ. 96—107.
- Ἀναστενάρια καὶ ἔθιμα τῆς Τυρινῆς Δευτέρας... Λαογραφία 19 (1960), σ. 525—33.

Παπαχριστοδούλου Π., Τ' Ἀναστενάρια, οἱ Καλόγεροι, Σείμένηδες κ' οἱ Πιτεράδες... Ἀρχ. Θρακ. Θησ. (Ἀρχεῖον Θρακικοῦ Λαογραφικοῦ καὶ Γλωσσικοῦ Θεσαυροῦ) 15 (1948—49), σ. 333—48.

Ρωμαῖος Κ. Α., Λαϊκὲς λατρεῖες τῆς Θράκης. Ἀρχ. Θρακ. Θησ. 11 (1944—45), σ. 80—104.

Χουρμουζιάδης Ἀ., Περὶ τῶν Ἀναστεναρίων καὶ ἄλλων τινῶν παραδόξων ἔθιμων καὶ προλήψεων. Ἐν Κωνσταντινουπόλει 1873, σ. 22—23 (ἀνατύπωση στὸ Ἀρχ. Θρακ. Θησ. 26, 1961, σ. 161).

SUMMARY

«Kalogeros». A custom of Thrace ensuring prosperity in the coming year

by *George Aikaterinidis, Ph. D.*

One of the most characteristic «dromenon»¹ of Greece today is the «Kalogeros»², a custom of Thrace which is performed on «Cheese Monday»³ to ensure prosperity in the coming year. Since the last century this custom has been regarded as part of the Dionysos cult, whose survival is now found in Thrace.

According to the custom, which is now performed in Haghia Helene (St. Helen's), a village near Serres (East Macedonia), on Cheese Monday by the Thracians settled there, a ritual takes place with the «Kalogeros» as chief character. He is a man disguised in old clothes, with a mask and a belt with hanging bells around his waist.

This company with the «Kalogeros» as chief character goes around to all the houses of the village accompanied by local musicians. A traditional ceremony is held with much joking and wishing a good year and happiness to all people.

Other aspects of this «dromenon» such as combats between the younger and elderly people, the holy plowing and sowing are

1. δρώμενον (dromenon, plur. dromena): summarily termed as the dramatised praxis and magic-religious ceremony.

2. The name «Kalogeros» (Καλόγερος, καλὸς + γέρος=good old man) is not related to the idea of the christian monk.

3. In the Orthodox Church the last Monday in the pre-lenten period of Easter.

performed. The custom ends with the fictitious killing and resurrection of the «Kalogeros».

This «dromenon» refers to ancient rites looking forward to a good year (καλοχρονιά). These rites seem to have taken place at a very early time, before the power which brings fertility to earth was named Dionysos or some other name.

This Thracian dromenon is an elementary dramatic performance to keep away the evil spirits and to ensure prosperity. It is a great help, perhaps more than the written documents, for the understanding of the first stage of the Dionysos cult from which ancient drama is derived.

207

ΜΑΡΙΑΣ ΜΙΧΑΗΛ - ΔΕΔΕ

ΕΡΜΗΝΕΥΤΙΚΕΣ ΔΥΣΧΕΡΕΙΕΣ ΣΤΟ ΑΝΑΣΤΕΝΑΡΙ

Τὰ ἐρμηνευτικά προβλήματα, τὰ ὁποῖα παρουσιάζει τὸ Ἐναστενάρι, τὸ ἐντυπωσιακὸ ἔθιμο τῶν προσφύγων τῆς Ἐν. Ρωμυλίας στὴ Μακεδονία, εἶναι καὶ πολλὰ καὶ διαφορετικὰ καὶ δύσκολα.

Ἡ δυσχέρεια ποὺ συναντᾷ ὁ μελετητὴς ὀφείλεται κυρίως σὲ δύο πράγματα: α) στὸ ὅτι ὑπάρχει ἀναμφίβολα μία συσσώρευση, μία στρωμάτωση στοιχείων στὸ ἔθιμο πολὺ μεγάλῃ, ποὺ φέρνει σύγχυση στὴ χρονολογικὴ τοποθέτηση τῶν ἀπαρχῶν τοῦ ἔθιμου ἀλλὰ καὶ γενικότερα στὴν οὐσία τῆς προελεύσεώς του, καὶ β) ἴσως περισσότερο ἀκόμη, στὸ ὅτι δὲν εἶναι ἀπλὸς τύπος τὰ ὅσα γίνονται στὸ τελετουργικὸ του. Ἡ κατάσταση στὴν ὁποία ψυχολογικὰ περιέρχονται οἱ ἀναστενάρηδες, (γι' ἄλλους χαρακτηρίζεται σὰν ἔκταση κι ἀπὸ μερικοὺς ἀπλῶς σὰν ἔξαρση¹), λύνει τὸ ὑποσυνείδητο ἀπὸ τὸν ἔλεγχο τοῦ λογικοῦ, μὲ ἀποτέλεσμα νὰ ἐκδηλώνονται μέσα στὸ πλαίσιο τῆς λατρείας τῶν Ἰσαποστόλων προσωπικὰ κι ἀτομικὰ συναισθήματα, σκέψεις, βιώματα κι ἐμπειρίες, πράγμα ποὺ σημαίνει πολὺ συχνὴ «ὑποκειμενικοποίηση» τοῦ ἔθιμου, προσωπικὴ αἴσθηση κι ἀντίληψη, μὲ ἀποτέλεσμα νὰ διασπᾶται ἡ ἐνότητά του καὶ νὰ ξεφεύγει ἀκόμη ἀπὸ τὸ ἀρχικὸ του ἀντικειμενικὸ νόημα, πάρα πολὺ συχνά.

Ἀναλυτικότερα, οἱ δυσχέρειες καὶ τὰ προβλήματα παρουσιάζονται ὡς ἑξῆς: Ὑπάρχει πραγματικὰ μία σημαντικὴ στρωμάτωση στοιχείων, μὲ τὴν ἔννοια πὼς παλαιότερα λατρευτικὰ στοιχεῖα δὲν παρεχώρησαν τὴ θέση τους σὲ νεώτερα ἀλλὰ ἐπέζησαν καὶ παραμένουν βασικὰ χαρακτηριστικὰ τοῦ ἔθιμου παράλληλα μὲ τὰ νεώτερα.

Τὸ «κουρμπάνι», ἡ ζωοθυσία, ποὺ ἀποτελεῖ στοιχεῖο τοῦ ἔθιμου ἀρκετὰ ἐντυπωσιακὸ, ἀνήκει στὰ πολὺ παλαιά, τὰ κληρονομημένα ἀπὸ τὴν προχριστιανικὴ ἐποχὴ στὸν ἑλληνικὸ χῶρο. Τὸ σημαντικότερο, δὲν ἔχει βασικὰ σχέση μὲ τὴ λατρεία τῶν Ἁγίων Κωνσταντίνου καὶ Ἐλένης γιὰ περισσότερους ἀπὸ ἓνα λόγους. Καὶ τοῦτο, ὄχι μόνο διότι δὲν εἶναι χριστιανικὸ, ἀλλὰ ὅπως ἀναφέρει ὁ Εὐσέβιος, ὁ Μ. Κωνσταντίνος εἶχε ρητὰ ἐκφράσει τὴν ἀποστροφή του γιὰ τὶς αἱματηρὲς θυσίες². Συνεπὼς εἶναι ξένο ἐντελῶς στοιχεῖο.

Θὰ πρέπει ἀκόμη νὰ σημειωθεῖ πὼς ἡ πιὸ πάνω δὲν εἶναι ἡ μόνη δυσχέρεια. Πολλὰ λέγονται καὶ εἰκάζονται ἀπὸ τὸ ὅτι κυρίως τὸ «θυσίον», τὸ ζῶον, ἦταν ταῦρος, τουλάχιστον ἕσο θυμοῦνται οἱ σημερινοὶ ἀναστενάρηδες,

στό Κωστί. Οί ἴδιοι ὅμως μιλοῦν καὶ γιὰ ἐλάφι «στὰ παλιὰ τὰ χρόνια, ποὺ κατέβαινε μόνο του ἀπὸ τὶς πυκνοδασωμένες πλαγιές καὶ πήγαινε γιὰ θυσία». Γεγονὸς ἀκόμη πὼς κάθε ἄλλο παρὰ ἀπαραίτητα πρέπει νὰ εἶναι ταῦρος καὶ σήμερα. Στὴν Ἁγία Ἐλένη Σερρών π.χ. τὰ δεκαπέντε τελευταῖα χρόνια τουλάχιστον, θυσιάζονται μόνον ἄρνια καὶ ἐρίφια, ἐνῶ στὸ Λαγκαδά καὶ ταῦρος. Οἱ λόγοι γι' αὐτὴ τὴ διαφορὰ δὲν εἶναι παρὰ οἰκονομικοὶ καὶ πληθυσμιακοί. Ὅπωςδήποτε ὅμως καὶ κάθε ἄλλο παρὰ σαφῆ καὶ συγκεκριμένα συμπεράσματα μπορεῖ νὰ βγάλει ὁ μελετητής. Ἐάν μάλιστα σὲ αὐτὸ προστεθοῦν ὅλα τὰ σχετικὰ μὲ τὸ στολισμὸ τοῦ ζώου, τῆς πομπῆς πρὸς τὸν τόπο θυσίας κλπ.³, τὰ πράγματα μπλέκουν ἀκόμη περισσότερο.

Πανόρχαια στοιχεῖα ὑπάρχουν καὶ στὴ ζωοθυσία, π.χ. ὁ ταῦρος ποὺ θυσιάζεται κανονικὰ πρέπει νὰ ἔχει τὶς ιδιότητες ποὺ ἔχει καὶ ὁ ταῦρος ποὺ θυσιάζεται στὸν Ἀγαμέμνονα τοῦ Αἰσχύλου, ἢ τὸ λάγιο ἄρνι τοῦ Ὀμήρου κλπ. Αὐτὸ ὅμως δὲν σημαίνει τίποτε τὸ ἰδιαίτερο γιὰ τὸ Ἀναστενάρι, μιὰ καὶ εἶναι συνηθέστατο στὶς ζωοθυσίες γενικά. Ὅσο γιὰ τὰ στοιχεῖα τῆς Διονυσιακῆς λατρείας ὅπως μᾶς δίνονται ἀπὸ τὸν Εὐριπίδη στὶς Βάκχες, μιὰ προσεκτικότερη σύγκριση μὲ τὰ βασικά τοῦ Ἀναστεναριοῦ, μὲ ὅλο ποὺ θὰ ἔβρισκε κανεὶς ἀρκετὲς ὁμοιότητες, καὶ πάλι δὲν πείθουν καθόλου, ἐνῶ τὸ βασικότερο στοιχεῖο τῆς φωτιᾶς ἔχει ἐντελῶς διαφορετικὴ σημασία στὸν γνωστὸ στίχο τῶν Βακχῶν ἀπ' ὅ,τι ἔχει στὸ Ἀναστενάρι.

Παλαιὸ στοιχεῖο εἶναι καὶ ὁ ἐντυπωσιακότετος χορὸς τῶν Ἀναστενάρηδων, ποὺ γίνεται σὲ κατάσταση πλήρους ἐξάρσεως καὶ μὲ τὴ συνοδεία τῶν στίχων καὶ τῆς μελωδίας τοῦ ΜικροΚωνσταντίνου, τοῦ ἱεροῦ τραγουδιοῦ τοῦ ἐθίμου.

Τὸ τραγοῦδι αὐτὸ τοῦ ΜικροΚωνσταντίνου καὶ ὁ χορὸς γίνονται σχεδὸν ἀποκλειστικὰ μὲ τὴ συνοδεία λύρας καὶ νταουλιοῦ (καὶ παλιότερα καὶ γκάιντας) καὶ ἀποτελοῦν τὸ σημαντικότερο στοιχεῖο τοῦ ἐθίμου. Δὲν νοεῖται Ἀναστενάρι χωρὶς τὸν ΜικροΚωνσταντῖνο καὶ τὸν «ἀγίτικο» χορὸ ὅπωςδήποτε. Βεβαίως δὲν εἶναι τόσο πολὺ ἔξω ἀπὸ τὸν χριστιανικὸ λατρευτικὸ χῶρο, ὅσο φαίνεται ἀπὸ πρώτη ἐντύπωση σήμερα. Καὶ τοῦτο, διότι ἡ Παλαιὰ Διαθήκη εἶναι γεμάτη ἀπὸ λατρευτικὸς χοροὺς καὶ ἀκόμη τὸ Ὑμνολόγιο πολὺ συχνὰ μιλάει γιὰ χοροὺς καὶ τραγοῦδια. Ἐπίσης οἱ Πράξεις τῶν Ἀποστόλων κάθε ἄλλο παρὰ ἀγνοοῦν τὶς παρόμοιες ἐκδηλώσεις, ἀντίθετα μάλιστα κάνουν καὶ συστάσεις γιὰ «θρησκευτικὰ ἄσματα»⁴. Πέρα ἀπὸ αὐτὸ εἶναι γνωστὸ πὼς τοὺς πρώτους χριστιανικοὺς χρόνους παρενεβέλλονταν ἐκστασιακοὶ χοροὶ στὶς θρησκευτικὲς τελετουργίες ἢ κινήσεις χορευτικῆς. Ἐπίσης εἶναι γνωστὴ ἡ τοιχογραφία Μονῆς Γρηγορίου τοῦ Ἄθω τοῦ 1739, ποὺ ὅπως ἀναλύσαμε στὴν ἐργασία μας «Τὰ τραγοῦδια καὶ οἱ χοροὶ τῶν Ἀναστενάρηδων» Θρακικά 1978, δικαιώνει τὸ σεβασμὸ τῶν ἀναστενάρηδων στὸ χορὸ καὶ τὰ λαϊκὰ ὄργανά τους. Πολλοὶ ἄλλοι χριστιανοί, ὅπως οἱ Σέικερς,

οἱ Holy Rolers κ.ἄ. σήμερα θεωροῦν τὸ χορὸ σημαντικότερο λατρευτικὸ στοιχεῖο⁵.

Ὡστόσο, οἱ Ἅγιοι Κωνσταντῖνος καὶ Ἑλένη λατρεύονται ἀποκλειστικὰ ἀπὸ Ὁρθοδόξους καὶ στὴν Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία δὲν ὑπάρχουν στὸ τελετουργικὸ τέτοιου εἴδους χοροί, ἀλλὰ ἀπλᾶ ρυθμιστικὰ χορευτικὰ βήματα ὅπως στὸν χορὸ τοῦ Ἡσαΐα. Ἄν μετὰ τὴ λειτουργία σὲ ὀρισμένες μεγάλες γιορτές, ὅπως τοῦ Ἁγίου Βασιλείου π.χ. στὰ Φάρασα τῆς Καπαδοκίας, ἢ στὸ Χιλιομόδι τῆς Κορινθίας τὸ Δεκαπενταύγουστο, γίνονται χοροὶ μὲ πρῶτο μάλιστα τὸν παπά, ἀσφαλῶς εἶναι κάτι ἐντελῶς διαφορετικὸ ἀπὸ ἐκεῖνο ποὺ γίνεται στὸ Ἀναστενάρι.

Πρόσθετη δυσκολία στὴν ἐρμηνεία ὄλων αὐτῶν καὶ στὴν προσπάθεια νὰ βρεθεῖ τὸ κοινὸ σημεῖο ποὺ θὰ δικαιολογοῦσε τὶς ἀντιθέσεις, εἶναι καὶ κάτι ἄλλο σημαντικότερο: τὸ ὅτι τὰ τραγούδια τοῦ ΜικροΚωνσταντίνου εἶναι πολὺ περισσότερο ἡρωϊκὰ-πολεμικὰ καὶ λιγότερο θρησκευτικὰ. Τὸ ἴδιο καὶ ὁ χορὸς, μὲ ὄλο ποὺ λέγεται ἀγίτικος καὶ θεωρεῖται σὰν χορὸς τῶν δύο μεγάλων Ἁγίων, κατατάσσεται ἀπὸ τὸν ἀναλυτὴ τῶν χορῶν Θεόδωρο Πετρίδη στοὺς πολεμικοὺς χοροὺς καὶ νομίζουμε πὼς πέρα ἀπὸ τὸ χρόνο καὶ τοὺς βηματισμοὺς, ἢ ἔξαρση μὲ τὴν ὁποία γίνεται, τὰ πολεμικὰ συρίγματα καὶ οἱ ἰαχὲς (παράλληλα μὲ κεῖνες τοῦ ἄγχους) δικαιώνουν τὴν ἀποψη αὐτή. Ἔτσι ὑποχρεωτικὰ ὁδηγεῖται κανεὶς στὴν ἀναζήτηση ἑνὸς ἡρωϊκοῦ-πολεμικοῦ καὶ θρησκευτικοῦ μαζί σχήματος γιὰ νὰ ἐρμηνεύσει τὸ ἔθιμο. Καὶ ἐδῶ φυσικὰ οἱ δυσκολίες αὐξάνουν μὲ τὴν ἔλλειψη τοῦ συγκεκριμένου ἱστορικοῦ γεγονότος ποὺ δημιούργησε ἓνα τέτοιο σχῆμα.

Πέρα ἀπὸ τὸ εἰδικότερο θέμα τῶν χορῶν καὶ τῶν τραγουδιῶν, γενικότερα ὁ ἐκστασιασμός, ἢ ἔξαρση, ὅπως ὑπάρχει στὸ Ἀναστενάρι, δὲν εἶναι καθόλου γνώρισμα τῆς λατρείας τῶν Ὁρθοδόξων Χριστιανῶν⁶. Ἀσφαλῶς ὑπάρχει καὶ στοὺς Ὁρθοδόξους μία ἔντονη αὐτοσυγκέντρωση καὶ προσπάθεια νὰ ἀποκοπεῖ ὁ προσευχόμενος ἀπὸ τὸν ἔξω κόσμον καὶ νὰ μεταφερθεῖ σὲ ἄλλους κόσμους πνευματικῶν καὶ θεῶν. Στὴν πραγματικότητα ἐπιδιώκει καὶ αὐτὸς ὅπως οἱ περισσότεροὶ χριστιανοὶ σὲ τελευταία ἀνάλυση, σὰν ὑπέρτατη πνευματικὴ τελείωση, τὴ «θέαση» τοῦ θεοῦ στὴν ἄνοδο τῆς μυστικῆς κλίμακος μὲ τὴν προσευχὴ καὶ γενικὰ τὴν ἐνδοστροφή καὶ στὴ συνέχεια τὴν πρὸς τὰ ἄνω στροφή τοῦ ἐσωτερικοῦ κόσμου. Στὴν προσπάθεια μάλιστα αὐτὴ ἀκόμη καὶ οἱ Ὁρθόδοξοι βοηθοῦνται στὴ λειτουργία καὶ στὶς ἄλλες τελετουργίες καὶ ἀπὸ ἐξωτερικὰ μέσα, κυρίως τὸ λιβάδι, ποὺ καὶ γιὰ τοὺς ἀναστενάρηδες εἶναι ἐπίσης σημαντικὸ ἐξωτερικὸ μέσο. Ἄλλοι χριστιανοί, φτάνουν σὲ μερικές περιπτώσεις, ὅπως ἡ «Χριστιανικὴ Ἐκκλησία τῶν Γηγενῶν», μία αἵρεση τῶν χριστιανῶν Ἑρυθροδέσμων ἢ οἱ ἐπίσης Ἰνδιάνοι Μάζατεκς τοῦ Μεξικοῦ νὰ χρησιμοποιοῦν τὸ πεγιοτί⁷ καὶ τὸ μανιτάρι⁸ γιὰ νὰ ἐκστασιαστοῦν, ἢ μᾶλλον διὰ νὰ φτάσουν σὲ κατὰ-

σταση παραισθήσεων. Δεν είναι όμως, επαναλαμβάνουμε, με κανένα τρόπο ο ὀρθόδοξος δρόμος για την επικοινωνία με το θείο αυτός, αλλά και ειδικότερα δεν έχει σχέση με τη λατρεία τῶν Ἁγίων Κωνσταντίνου και Ἑλένης. Τίποτε δεν έχει σχετικά διασωθεῖ και καθόλου δεν ἀφίνει νὰ ὑπονοηθεῖ παρόμοια λατρεία ὁ Εὐσέβιος. Ἀντίθετα, ὁ Κωνσταντῖνος φέρεται ἀπὸ τὸν τελευταῖο νὰ καταδικάζει ἀπροκάλυπτα τοὺς εὐρισκομένους «φρενῶν ἐκστάσει»⁹ και τοὺς σχηματικούς ποὺ ἔδειχναν φασαριώδεις στήν λατρεία τους κι ἀνάμεσα τους τοὺς Παυλιανούς, γιὰ τοὺς ὁποίους ἔχει γίνεῖ πολὺς λόγος σὲ συσχετισμὸ με τοὺς ἀναστενάρηδες, ἄστοχα νομίζουμε¹⁰.

Μέγα ἐρωτηματικὸ και στοιχεῖο ποὺ πραγματικὰ σασιτίζει, εἶναι φυσικὰ ἡ πυροβασία ἢ καλύτερα ὁ χορὸς ἐπάνω στὰ ἀναμμένα κάρβουνα και συχνὰ μέσα στις φλόγες. Οἱ ἀναστενάρηδες και τῶν δύο φύλων, τ' ἀναστενάρια ἢ νεστενάρια ὅπως λέγονται οἱ ἴδιοι μεταξύ τους, με μίαν ἀπίστευτη εὐκολία, ὅταν πάρουν τὸ «μῆνυμα» ἀπὸ τοὺς Ἁγίους, τῖς Χάρες, μποροῦν και κάνουν σὲ ἀργὸ ρυθμὸ περισσότερο και ὅπο ἐκατὸ βήματα ἐπάνω στὴ θρακιά, ἢ παίρνουν φλογίζοντα κάρβουνα στὰ χέρια τους και τὰ περνοῦν στὸ πρόσωπο τους, πέφτουν με τὰ γόνατα μέσα στὴ θρακιά και με λίγα λόγια ἔρχονται σὲ ἄμεση ἐπαφή με τὴ φωτιά χωρὶς νὰ παθαίνουν τίποτε. Πέρα ἀπὸ αὐτό, ὅταν βρίσκονται στήν κατάσταση τῆς ἐξάρσεως, ὑπάρχουν μαρτυρίες πὼς και ἄλλα πράγματα, τὰ ὁποῖα δείχνουν καθαρὰ μία ὑπέρβαση τῆς συνηθισμένης ἀνθρώπινης ἀντοχῆς σὲ σωματικὲς ταλαιπωρίες, τοὺς ἀφίνους ἀλώβητους. Τὸ συνηθέστερο εἶναι τὸ νὰ μὴν τρυπιοῦνται και νὰ μὴν πληγώνονται ἀπὸ τὰ σκληρὰ ἀγκάθια τῆς δρυὸς ἐπάνω στὰ ὁποῖα κυλιοῦνται και γίνονται «γιουβεργλάκια», σύμφωνα με τὴν ἐκφραση παλαιᾶς ἀναστενάρισσας.

Συχνὰ στήν ἐπιστημονικὴ ὁρολογία τέτοιου εἴδους σωματικὲς δοκιμασίες χαρακτηρίζονται σὰν «ἱερὰ μαρτύρια» και «ἱεροὶ βασανισμοί»¹¹. Ἐδῶ με τοὺς ἀνεστενάρηδες, δεν εἶναι εὐκόλο νὰ καταλήξει κανεὶς ὅτι ἕνας ὀρισμὸς ἀνάλογος θὰ ἦταν σωστός. Ἄν στοὺς Φίτζι, οἱ μετανάστες ἀπὸ τὴν Ἰνδία λάτρεις τῆς θεᾶς Ντούργκα περνοῦν στὸ σῶμα τους και στὴ γλώσσα τους κοφτερὰ ἐλάσματα χωρὶς νὰ ματώνουν ἢ νὰ πονοῦν, μαστιγώνονται χωρὶς νὰ ἐνοχλοῦνται, περπατοῦν ἐπάνω σὲ κοφτερὰ μαχαίρια χωρὶς νὰ κόβονται και τέλος πυροβατοῦν χωρὶς νὰ καίγονται, φαίνεται πὼς αὐτὰ ὅλα τὰ κάνουν και με ἄλλο πνεῦμα ἀλλὰ και ὕστερα ἀπὸ ἄλλη προετοιμασία ἀσφαλῶς¹².

Οἱ ἀναστενάρηδες ἔχουν μιὰ περίεργη κι ἀνεξήγητη τουλάχιστου μέχρι σήμερα διάθεση γιὰ ἐπαφή με τὴ φωτιά ποὺ μόνον σὰν «δίψα γιὰ φωτιά» μπορεῖ νὰ τὴν χαρακτηρίσει κανεὶς. Πάντως ὅπωςδήποτε δεν κάνουν καμιά προετοιμασία σὰν αὐτὴ τῶν Φίτζι ἀλλὰ και ἀκόμα, ὅπως γιὰ νὰ ἔλθουν στήν κατάσταση τῆς ἐκτάσεως δεν χρησιμοποιοῦν κανένα φάρμακο, σὲ ἀντί-

θεση μὲ ὅ,τι κάνουν ἄλλοι σὲ ἐκστασιακὲς λατρεῖες, οὔτε καὶ γιὰ νὰ προφυλαχτοῦν ἀπὸ τὴ φωτιά, δὲν χρησιμοποιοῦν φάρμακα σὰν αὐτὰ ποὺ χρησιμοποιοῦσαν παλαιότερα οἱ Ἑρυθρόδερμοι στὶς πυρολατρικὲς τελετὲς κλπ.¹³

Ἀπὸ ἱστορικὴ πλευρὰ, παραμένει ἀκόμη σὰν μεμονωμένη σχεδὸν περίπτωση τὸ πυροβάδισμα τῶν ἀναστενάρηδων. Ἀπὸ τὴν ἀρχαιότητα ἔχουμε δύο μόνον ἀναφορὲς, αὐτὴν τῶν ἱερέων τῆς Ἀρτέμιδος στὰ Καστάβαλα τῆς Καππαδοκίας καὶ τοῦ Μόντε Σοράκτο στὴν Ἰταλία, ποὺ καὶ πάλι ἦταν προφανῶς γιὰ τὴν Ἄρτεμη¹⁴. Σὲ ἀρκετὲς ἄλλες περιπτώσεις ἐπίσης τὰ νεώτερα χρόνια σὲ ὅλο σχεδὸν τὸν κόσμο καὶ ἀκόμη σήμερα δὲν εἶναι κάτι τὸ ἄγνωστο, ἀλλὰ ὅπωςδήποτε σπάνιο καὶ ἐξαιρετικὸ (ὡς ἄνω). Στὴν Παλαιὰ Διαθήκη ἔξ ἄλλου, γιὰ νὰ ἐπανέλθουμε στὸ Χριστιανισμό, δὲν εἶναι ἐπίσης ἄγνωστη ἡ πυροβασία μὲ ὅσα λέει ὁ Κύριος διὰ στόματος Ἰεζεκιήλ τοῦ Προφήτου στὸν βασιλεῖα τῆς Τύρου. Καὶ αὐτὸ ποὺ πρέπει νὰ σημειωθεῖ καὶ πάλι εἶναι πὼς τὸ νὰ κάθεται ὁ βασιλεὺς ἐν μέσῳ λίθων πυρίνων χωρὶς νὰ καίγεται, ἦταν μία μεγάλη εὐνεία τὴν ὁποία καὶ ἔχασε ἀργότερα γιὰ τὴν πολλὴ ἀνομία καὶ ἀδικία καὶ ἄλλα πολλὰ ἀνήθικα καὶ ἄδικα, τὰ ὁποῖα ἔκανε¹⁵.

Σήμερα οἱ ἀναστενάρηδες εἶναι οἱ μόνοι χριστιανοὶ ποὺ ἔχουν σὰν λατρευτικὸ στοιχεῖο τὴ «δοκιμασία»¹⁶ μὲ τὴ φωτιά, ἢ μᾶλλον, αὐτὴ τὴν αἴσθησή τῆς φωτιᾶς σὲ ἀναφορὰ μὲ τὴ λατρεία τῶν Ἰσαποστόλων εἰδικότερα.

Βασικὰ ἄλλα στοιχεῖα τοῦ ἐθίμου αὐξάνουν τὴ σύγχυση γύρω ἀπὸ τὴν προέλευσή του ἀλλὰ καὶ τὸ πραγματικὸ του νόημα σήμερα, τὴν αἴσθησή ποὺ ἔχουν οἱ ἴδιοι οἱ ἄνθρωποι ποὺ τὸ τελοῦν. Τὰ στοιχεῖα αὐτὰ ἀποτελοῦν τὴ δεύτερη ὁμάδα τῶν δυσχερειῶν καὶ συνδέονται μὲ τὴν κατάσταση, στὴν ὁποία περιέρονται οἱ ἀναστενάρηδες.

Εἶναι φυσικὸ καὶ δικαιολογημένο, ὅταν τὸ ὑποσυνείδητο λύνεται ἀπὸ τὸν ἔλεγχο τῆς λογικῆς, νὰ παύει νὰ εἶναι κανεὶς νηφάλιος, νὰ ζεῖ τὸ βίωμά του καὶ νὰ τὸ ἐκφράζει μὲ τὸν δικό του ἰδιότυπο καὶ ἀτομικὸ τρόπο. Αὐτὸ συμβαίνει καὶ μὲ τοὺς ἀναστενάρηδες, καὶ γιὰ τὸν παρατηρητὴ δημιουργεῖται μιὰ δικαιολογημένη καὶ πραγματικὴ σύγχυση. Τὰ «ντέρτια» εἶναι πολλὰ καὶ καθένας ἐκφράζει αὐτὸ ποὺ τὸν κατέχει καὶ ποὺ μπορεῖ νὰ εἶναι ἐντελῶς διαφορετικὸ ἀπὸ ἐκεῖνο τοῦ ἄλλου ἀναστενάρη ποὺ χορεύει καὶ πυροβατεῖ συγχρόνως, τὴν ἴδια στιγμή, μὲ τὸν ἴδιο ρυθμὸ καὶ τὴν ἴδια μελωδία. Ἔτσι ἐνῶ ὁ ἕνας μπορεῖ νὰ ἔχει τὴν ὥρα ἐκείνη ἓνα συναισθηματικὸ καὶ νοητικὸ φορτίο γιὰ μιὰ ἐντελῶς προσωπικὴ ὑπόθεση, ὁ ἄλλος μπορεῖ νὰ βρῆται μὲ ἄλλα ἀλτρουϊστικά, κοινωνικότερα καὶ περισσότερο ἀκόμη ἀφηρημένα προβλήματα. Καὶ μὲ αὐτὸν τὸν τρόπο, συνυπάρχουν πολλὲς αἰσθήσεις γιὰ τὸ ἔθιμο, μὲ ἀποτέλεσμα ὁ ἐρευνητὴς νὰ κινδυνεύει νὰ κάνει καὶ μονομερῆ καταγραφή καὶ τὸ σημαντικότερο νὰ σχηματίσει ἐντελῶς ἐσφαλμένη

ἐντύπωση για τὸ νόημα τοῦ ἔθιμου, ἐκλαμβάνοντας σὰν γενικὸ καὶ βασικὸ χαρακτηριστικὸ, κάτι τὸ ὁποῖο ὁπωσδήποτε δὲν εἶναι.

Ἡ πιὸ πάνω κατάσταση ἔχει καὶ ἀκόμη μία μεγάλη ἀδυναμία, ποὺ τελικά, πρέπει νὰ κάνει πολὺ διστακτικὸ τὸ μελετητὴ στὴν ἐξαγωγή ὀριστικῶν συμπερασμάτων. Τὸ γεγονός ποὺ ἡ ὀνομαζόμενη ἔκταση τῶν ἀναστενάρηδων καὶ ἡ μὲ αὐτὴν συνδεόμενη πυροβασία, ὁ χορὸς, ἡ στιχοπλαστικὴ διάθεση, ἡ προτίμηση ἀκόμη σὲ ὀρισμένους στίχους ἀπὸ τοὺς καθιερωμένους σὰν ἀναστενάρικους κλπ. εἶναι διαφορετικὴ ἀπὸ ἀναστενάρη σὲ ἀναστενάρη καὶ φυσικὰ ἀπὸ τὸ ἀναστενάρη κάθε φύλου (τὸ τελευταῖο ὅμως ὄχι τόσο πολὺ, ὅσο ἀρχικὰ φαίνεται).

Ἄλλοτε, ἀνάμεσα στ' ἀναστενάρια, δὲν ὑπῆρχε παρὰ ἡ διαφορὰ ἰδιοσυγκρασίας, ἀρκετὴ πάντως γιὰ νὰ διαφοροποιεῖ τις ἐκδηλώσεις στὴν ὥρα τῆς ἐκστάσεως κι αὐτὴν τὴν ἴδια τὴν ἔκσταση. Περισσότερο ἢ λιγότερο εὐσυγκίνητοι κι ἐκδηλωτικοί, περισσότερο εὐαίσθητοι στοὺς ἐξωτερικοὺς ἐρεθισμοὺς ἢ λιγότερο, εἶναι φυσικὸ νὰ ὑπάρχουν καὶ ὑπῆρχαν πάντοτε. Ἡ κοινωνία ὅμως στὴν ὁποία ζοῦσαν τ' ἀναστενάρια ἦταν πολὺ κλειστή, καί, ἐντελῶς διαφορετικὸ τὸ κοινωνικὸ ἐπίπεδο ἀπὸ τὸ σημερινό, δὲν ἄφηνε περιθώρια γιὰ πολιτιστικὲς, μορφωτικὲς κλπ. διαφοροποιήσεις μεταξύ τους. Ἐπρόκειτο γιὰ ἀγρότες-κτηνοτρόφους, ποὺ εἶχαν μεταξύ τους μόνον τοὺς δεσμοὺς τῆς συγγενείας, τῆς ἐγγωριότητος, τῆς κοινῆς πίστεως καὶ σημαντικότερο ἐπίσης, τὸ ἡρωϊκὸ πνεῦμα καὶ τὴν ἀγωνιστικὴ διάθεση ἐναντίον τοῦ ξένου κατακτητῆ, ποὺ μείωνε τὰ ἰδιαίτερα ἐνδιαφέροντα τῶν δύο φύλων.

Σήμερα ποὺ ζοῦν πρόσφυγες, σὲ ἑλληνικὸ μὲν ἔδαφος ἄλλα ὁπωσδήποτε σὲ ἕναν τόπο ποὺ δὲν εἶναι αὐτὸς ποὺ γεννήθηκαν καὶ κληρονόμησαν τὸ ἔθιμο τους, τὰ πράγματα εἶναι ἀρκετὰ διαφορετικά. Ἄν μάλιστα καὶ οἱ τρομερὲς ἀλλαγὲς ποὺ ἔγιναν στὴν πολιτιστικὴ πλευρὰ τῆς ζωῆς καὶ ποὺ ἔχουν ὀδηγήσει στὴ μεγάλη χαλάρωση τοῦ ὀμαδικοῦ πνεύματος, τῆς κοινωνικῆς ζωῆς (τόσο σημαντικῆς γιὰ τὴν πραγματικὴ οὐσία τοῦ ἔθιμου), ληφθοῦν ὑπόψη, τότε γίνεται νοητὸ πόσο ἔξω ἀπὸ τὸ κλίμα τοῦ Ἀναστεναριοῦ βρίσκονται οἱ σημερινοὶ ἀναστενάρηδες καὶ πόσο καὶ ὁ τρόπος μὲ τὸν ὁποῖο περιέρχονται κι ἐκδηλώνουν τὴν ἔξαρσή τους εἶναι διαφορετικὸς γιὰ τὸν καθένα.

Κοντὰ σὲ αὐτὰ πρέπει νὰ προστεθεῖ πὼς οἱ διαφορετικοὶ δρόμοι ποὺ ἀκολουθοῦν ἐπαγγελματικὰ τ' ἀναστενάρια καὶ ἡ διαφοροποίησή τους στὴν μόρφωση τὴν ὁποία ἔχουν, ὥστε ἐπιστήμονες καὶ ἄνθρωποι ποὺ δὲν γνωρίζουν σχεδὸν καθόλου ἢ καὶ πραγματικὰ καθόλου ἀνάγνωση καὶ γραφὴ νὰ συνυπάρχουν στὸν ἴδιο ὀμιλο καὶ νὰ καλοῦνται μὲ τὸν ἴδιο τρόπο καὶ τὰ ἴδια μέσα νὰ πλησιάσουν τὸ θεῖο καὶ νὰ ἐκφράσουν ὅμως αὐτὴ τὴν ἰδιαίτερη ἐμπειρία τους, ἡ εἰκόνα τῆς διαφοροποιήσεως συμπληρώνεται.

Μὲ ὅλες αὐτὲς τις διαφορὲς ποὺ προκαλοῦνται τόσο ἀπὸ φυσιολογι-

κούς όσο και από εξωτερικούς κοινωνικούς λόγους και γενικά πολιτιστικές, μορφωτικές κλπ. συνθήκες, είναι φυσικό άλλα αναστενάρια να είναι σε μεγαλύτερο κι άλλα σε μικρότερο βαθμό εκστασιασμένα και ενώ άλλα δεν φωνάζουν π. χ. ποτέ, άλλα πάλι ξεφωνίζουν. Μετρήσεις μάλιστα που έγιναν από επισημονικά συνεργεία (Μπαλή-Μαγκλαβέρα, Ξενάκη κ. ά. με Γάλλους και Γερμανούς ειδικούς) βρήκαν μεγάλη διαφορά παλμών καρδιάς σε τέσσερα άτομα με τα οποία πειραματίστηκαν και που ποίκιλε από 84-160 και αυτό σε διαφορετικές διάρκειες χρόνου. Έκπληκτικό ήταν πως ο αναστενάρης με τους 160 παλμούς, επί ώρες βρισκόταν σε αυτή την μη φυσιολογική κατάσταση χωρίς να πάθει τίποτε απολύτως. Πρόκειται για τον Κώστα Γιαννάκη, ο οποίος αν και χορεύει πολλές ώρες επίσης και πάντα πυροβατεί, ποτέ ωστόσο δεν άκούστηκε να λέει έστω και μία λέξη στα δέκα χρόνια που τον παρακολουθώ, ενώ ο αρχιαναστενάρης Σωτ. Διούρος, μόνον από το 1976 παρουσιάζει άσυνήθιστη έξαψη.

Τα ίδια προβλήματα παρουσιάζονται και με την πυροβασία. Διότι, όπως δεν χορεύουν όλοι με τον ίδιο τρόπο, το ίδιο και δεν πυροβατούν ή δεν χορεύουν στη Θρακιά με τον ίδιο τρόπο. Έχουμε το ίδιο φαινόμενο και με τους αναστενάρηδες που παρατήρησε ο καθηγητής Κρόκομπ με τους Ίνδους στα Φίτζι (ώς άνω). Άλλοι φαίνονται να περνούν τα κάρβουνα σε έκσταση και αυτοσυγκέντρωση, άλλοι διστακτικοί στην αρχή φαίνεται σαν να τὸ πῆραν τέλος απόφαση και περνούν βιαστικά κλπ. Θα προσθέταμε τις προσωπικές παρατηρήσεις σε περισσότερο από είκοσιπέντε πυροβασίες που έχουμε από πάρα πολύ κοντά παρακολουθήσει. Επιμένουμε ιδιαίτερα στη διάρκεια της πυροβασίας αλλά και στον τρόπο με τον οποίο γίνονται τα βήματα επάνω στην πυρά. Κι ως προς την διάρκεια κι ως προς τον τρόπο των βημάτων, υπάρχει και πάλι ποικιλία μεγάλη και ουσιαστικές διαφορές, που μπορεί να δώσουν έντελως έσφαλμένη έντύπωση στον παρατηρητή που δεν συνέλαβε για κάποιο λόγο αυτήν ακριβώς την ποικιλία.

Πραγματικά από μετρήσεις που έγιναν από την ομάδα Ξενάκη, η διάρκεια επαφής της γυμνής σάρκας με το άναμμένο κάρβουνο δεν ξαντλεί πάντα το χρόνο που απαιτείται για να προκληθεί έγκαυμα¹⁷. Αυτή η παρατήρηση που έχει υποστηριχθεί και παλαιότερα πως είναι και η αίτια της άκαϊας¹⁸, ωστόσο είναι ίσως σωστή για μερικές μόνον περιπτώσεις. Κατά επανάληψη προσωπικά έχουμε μετρήσει δύομιση κύκλους στην πυρά σε άργο ρυθμό, με μικρά χορευτικά βήματα και με τριάντα έως τριανταπέντε βήματα τον κάθε κύκλο. Παλιότερα ο Τανάγρας και το 1976 και προσωπικά έμεις διαπιστώσαμε και καταγράψαμε έκπληκτικής διάρκειας πυροβασία. Στα 1976, συγκεκριμένα, ο Πασχάλης Λίλλης και ο Παν. Γκαϊτατζής επί πολλά λεπτά χόρευαν επάνω στα κάρβουνα με το ήσυχο και ήρεμο χαρακτηριστικό τους τρόπο, αλλά και πλήρη έκσταση. Δυστυχώς, δεν έγινε

καμία σχετική μέτρηση τότε και φωτογράφηση-κινηματογράφηση για την εξαγωγή επιστημονικών συμπερασμάτων¹⁹. Ἄλλα και ὅλοι σχεδόν οἱ γνωστοὶ πυροβάτες ἔρχεται ἡ «ῶρα» τους και πραγματοποιοῦν πυροβασίες μεγαλύτερης, ἀπὸ τὴν συνηθισμένη, διάρκειας.

Σημαντικὸ εἶναι νὰ προστεθεῖ πὼς και τὸ πολὺ σχετικὸ θέμα τῶν ρυθμικῶν βηματισμῶν εἶναι ἐντελῶς διαφορετικὸ ἀπὸ ἀναστενάρι σὲ ἀναστενάρι. Ὅπως χορεύουν μὲ ἄλλο ρυθμὸ, τὸ ἴδιο και πάνω στὴν πυρὰ. Ὁ κανονικὸς ρυθμὸς εἶναι τέσσερα τέταρτα, ἀλλὰ ἀρκετοὶ τὰ δύο τελευταῖα τέταρτα τὰ συμπύσσουν σὲ ἓνα δεύτερο, μὲ ἀποτέλεσμα τὸ ἓνα πόδι νὰ στηρίζει τὸ σῶμα σὲ διπλάσια διάρκεια. Καὶ φυσικά, ὅταν αὐτὸ γίνεται μὲ τὴν μεγαλοπρέπεια και τὴν ἡρεμία μὲ τὴν ὁποία τὸ πραγματοποιοῦν π. χ. ἡ Χαρ. Παπαδοπούλου, δὲν μπορεῖ καθόλου νὰ γίνεται λίγος γιὰ μικρότερη διάρκεια ἐπαφῆς φωτιᾶς και σάρκας ἀπ' ὅ,τι ἀπαιτεῖται γιὰ νὰ προκληθεῖ ἔγκλημα. Μὲ τὴ διαφορὰ ἄλλωστε τῶν βηματισμῶν και τοῦ ρυθμοῦ, δὲν μπορεῖ τίποτε τὸ συγκεκριμένο νὰ λεχθεῖ γιὰ «τεχνική» τὴν ὁποία ἔστω και ἐντελῶς ἐνστικτωδῶς ἐφαρμόζουν κάποτε τ' ἀναστενάρια ὅταν πυροβατοῦν. Ἐτσι ὀρθότατα οἱ παρατηρήσεις Ξενάκη μὲ τις ἀκριβεῖς μετρήσεις, τις κινηματογραφήσεις κλπ. καταλήγουν πὼς δὲν εἶναι μόνον ἡ διάρκεια χρόνου ἢ ἡ τεχνικὴ πὸν προκαλοῦν τὴν ἀκατὰ και πολλὰ περισσότερα πρέπει νὰ ἐλεγχθοῦν τελικά, πράγμα πὸν ἐξακολουθεῖ νὰ κάνει, ἀκόμη και μὲ τὸ εἶδος τῶν ξύλων τῆς πυρᾶς.

Διαφορετικὲς ἐπίσης εἶναι και οἱ «μεταφυσικὲς» ἐμπειρίες τῶν ἀναστεναριῶν. Ἐνῶ μερικὰ ἀναστενάρια δὲν ἔχουν σχεδόν καμιά μεταφυσικὴ διάθεση και πέρα ἀπὸ τὴν πίστη τους στοὺς Ἁγίους και τὴν βοήθεια πὸν δίνουν στοὺς «στρατιῶτες» Τους οὔτε και στὸν κόσμον τῶν ὄντων δὲν ἔχουν σημαντικὰ και ἀξιόλογα πράγματα δεῖ και εἶναι παρατραβηγμένες σὰν ἐξαιρετικὲς μυστικὲς και «σημαδιακὲς» οἱ ἰδιαιτέρως ἀτομικὲς τους ἐμπειρίες, ἀλλὰ ἔχουν. Πολλοὶ ἀναστενάρηδες λένε ὅτι δὲν ἀκοῦν καμιά φωνὴ νὰ τοὺς καλεῖ γιὰ πυροβασία και ἀπλῶς ἔχουν ἓνα αἶσθημα σιγουριᾶς πὼς δὲν θὰ καοῦν ἂν πυροβατήσουν.

Ἄλλοι ὅμως δὲν ξέρουν ἂν θὰ πυροβατήσουν μέχρι και τὴν τελευταία στιγμή, γι' αὐτὸ και μπορεῖ νὰ γυροφέρνουν τὴν πυρὰ ἢ νὰ κάθονται ἀπλοὶ θεαταὶ στὴν πυροβασία τῶν ἄλλων ἀναστενάρηδων, χωρὶς νὰ τολμήσουν κι ἄς ἔχουν γιὰ πολλὰ χρόνια στὴ σειρά πυροβατήσει μὲ μεγάλη ἐπιτυχία ἢ ἀκόμη κι ἂν τὴν προηγούμενη μέρα τὰ κατάφεραν θαυμάσια. Κατὰ κανόνα εἶναι μάλιστα ἀπόλυτοι, πὼς δὲν βλέπει κανεὶς ποτὲ τὸν Ἅγιο και τὴν Ἁγία κατ' εὐθείαν ἀλλὰ σὲ κάποια ἔμμεση παρουσία τους μόνο, π. χ. ἓναν γνωστὸ Κωνσταντῖνο ἢ Ἐλένη, μιὰ καλόγρια κλπ. Προσωπικὰ ὅμως ἔχουμε καταγράψει μαρτυρία ἀναστενάρισσας πὼς δὲν καίγεται γιὰτὶ βλέπει τὴν Ἁγία Ἐλένη νὰ πηγαίνει πρώτη μὲ ἓνα «μπρίτσι» νερὸ και νὰ σβύνει τὴ φωτιὰ

ἐκεῖ πού θὰ πατήσει ἐκείνη. Παρόμοιες δραματικὲς ἐμπειρίες εἶναι ἀρκετές.

Πολλὰ ἀναστενάρια ἄλλωστε δὲ βλέπουν τίποτε, ἀλλὰ ἔχουν μία ἰδιαίτερη σωματικὴ κατάσταση νὰ περιγράψουν ὅταν δέχονται τὸ μῦνυμα ἀπὸ τοὺς Ἁγίους πὼς εἶναι ἄξιοι νὰ πυροβολήσουν. Ἡ περίπτωση τοῦ Κ. Γιαννάκη εἶναι χαρακτηριστικὴ. Τὶς περισσότερες φορές, σὲ ὥρες ἀναπαύσεως ἢ μᾶλλον ἀνάπαυλας ἀπὸ τὸ χορό, αἰσθάνεται ἕνα ρίγος νὰ τὸν διατρέχει σύγκορμος κι αὐτὸ τὸ ἐκλαμβάνει σὰν σημεῖο πὼς θὰ πυροβολήσει ἐπιτυχῶς, πράγμα πού τουλάχιστον ὅλες τὶς φορές πού τὸν ἔχω παρακολουθήσει συμβαίνει. Δὲν ἔχει ὅμως τὴν ἴδια ἐμπειρία καὶ ἡ σύζυγος του, πού ἐπίσης πυροβατεῖ καὶ πού βρίσκεται μαζί του τὶς ὥρες αὐτές. Ἀντίθετα ὁ ἀρχιἀναστενάρης Σωτ. Λιοῦρος, ὁ γιός του Σταμάτης καὶ ἡ σύζυγός του ἀκόμα Δέσποινα (τὸ φαινόμενο αὐτὸ τῆς πυροβολασίας μὲ τοὺς βαρυτάτης μορφῆς ρευματισμοὺς πού τῆς ἐπιβάλλουν μία βραδυτάτη διέλευση μέσα στὴ θρακιά κι ὅμως δὲν καίγεται) εἶναι ἐκπληκτικὰ ἤρεμοι, χωρὶς προειδοποιήσεις, ἀν καὶ ἡ Δέσποινα φαίνεται πὼς ἔχει ἄλλες ἱκανότητες: τηλεκινήσις κλπ.

Ἄλλὰ καὶ ὀλόκληρη ἡ ἐμπειρία πού ὀνομάζεται «ἐγκάλεσμα», εἶναι διαφορετικὴ ἀπὸ ἀναστενάρι σὲ ἀναστενάρι. Μερικοὶ ἔχουν μία μετέωρη αἰσθησιὴ ἀνάμεσα στὴ φυσιολογικὴ κατάσταση καὶ κείνην τῶν ἀναστενάριδων δεκαετίες ὀλόκληρες, ἐνῶ ἄλλοι (περίπτωση π.χ. Γιαν. Κεκερλή) δέχονται τὸ ἐγκάλεσμα στιγμιαία καὶ γι' αὐτὸ καὶ χωρὶς ἀγωνία, χωρὶς καλὰ - καλὰ νὰ τὸ συνειδητοποιοῦν. Οἱ τελευταῖοι αὐτοὶ δείχνουν καὶ περισσότερη ζωηρότητα συχνὰ τὴν ὥρα τῆς πυροβολασίας μάλιστα, ἐνῶ οἱ πρῶτοι παραμένουν πάντα ἀναστενάριδες πού «βασανίζονται» πολὺ.

Ἐντελῶς διαφορετικὸς εἶναι ἀκόμη καὶ ὁ τρόπος μὲ τὸν ὁποῖο ὁ κάθε ἀναστενάρις «ἐπεξεργάζεται» μὲ τὴ θρησκευτικὴ του μυστικοπάθεια τὶς παραδόσεις γύρω ἀπὸ τὸ ἔθιμό τους ἀλλὰ καὶ γενικότερα γύρω ἀπὸ τὸ θρόλο ἢ τὴν ἱστορία ὀρισμένων θρησκευτικῶν πραγμάτων. Πολλοὶ ἄλλωστε σχεδὸν ἀδιαφοροῦν γιὰ τὴν «ἱστορία» τοῦ ἴδιου τους τοῦ ἔθιμου ἐντελῶς καὶ τοὺς ἀρκεῖ ἡ αἰσθησιὴ πού ἔχουν γι' αὐτὸ οἱ ἴδιοι. Εἶναι ἐπίσης πέρα ἀπὸ κάθε ἀμφιβολία πὼς δὲν ὑπάρχει οὔτε ἴχνος ἀπὸ ἐκεῖνο τὸ ὁποῖο ὀνομάζεται μύηση, καὶ μάλιστα μὲ τὴν ἔννοια τῆς προδιαγραφῆς καὶ τῆς δοκιμασίας.

Καὶ σὲ ἕνα ἄλλο θέμα ὅμως ὑπάρχει διαφορὰ ἀνάμεσα στοὺς ἀναστενάριδες. Πρόκειται γιὰ τὴν πίστη τους πὼς ἡ ἐνωμένη δύναμη τῶν μελῶν τῆς ἀναστενάριδος ομάδας εἶναι πάντοτε εὐεργετικὴ στὶς ἐπιδράσεις της. Οἱ ἀναστενάριδες βασικὰ πιστεύουν πὼς ὅσοι περισσότεροι συμμετέχουν σὶδὸν ἐκστασιακὸ - προσευχητικὸ χορὸ καὶ φυσικὰ καὶ τὴν πυροβολασία πού δὲν εἶναι ἄλλο ἀπὸ τὸ κορύφωμα τοῦ χοροῦ στὸ «κονάκι», τόσο περισσότερο δυνατὸ γίνεται τὸ προστατευτικὸ τεῖχος τῆς ψυχικῆς δυνάμεως πού τοὺς προστατεύει ἀπὸ τὶς ἐπιδράσεις τρίτων πού δὲν κατανοοῦν τὸ ἔθιμο ἢ πού ἐσκεμμένα στρέφονται ἐναντίον τους. Καί, μὲ τὴν ἀντίληψη αὐτὴ πού τοὺς ἔχει γίνει

συνείδηση, έντελῶς αὐθόρμητα πολὺ συχνά, περνοῦν τὴ φωτιά ἀγκαλιασμέ-
νοι δύο ἢ καὶ τρεῖς μαζί ἢ οἱ ἀσθενέστεροι ζητοῦν τὴ «δύναμη» κάποιου
ποὺ τὸν ἐπιστεύονται πολὺ καὶ κυρίως τοῦ ἀρχιαναστενάρη, πιάνοντάς τον
ἀπὸ τὸ χέρι ἢ ἀγκαλιάζοντάς τον γιὰ νὰ ὑποστηριχτοῦν τὴ δύσκολη στιγμή
ποὺ θὰ περάσουν ἢ θὰ χορέψουν στὴ φωτιά.

Ἐπάρχει ὅμως καὶ ὁ φόβος κάποτε ἀπὸ μερικοὺς δύσπιστους καὶ ὑπερ-
βολικὰ προσεκτικούς, πὼς ἴσως τὴν ὥρα ποὺ βρίσκονται ἐπάνω στὴ φωτιά,
κάποιο ἄλλο ἀναστενάρι μπορεῖ ἠθελημένα ἢ ἀθέλητά του νὰ ἐπιδράσει
ἀσχημα καὶ ἀκόμη καὶ νὰ τὸ κάψει. Καὶ γιὰ νὰ ἀντιδράσει, ζητάει συνεχῶς
τὴ βοήθεια κάποιου ποὺ τὸν ἐμπιστεύεται ἢ ἀκόμη «κόβει δικό του ἀλάτι»
μέσα στὴ θρακιά, δηλαδή, κρατώντας θυμιατήρι ποὺ καίει λιβάνι, ἐκτὸς ἀπὸ
τὸ ἀμανέτι, προσπαθεῖ καὶ περιορίζει τὰ βήματά του σὲ ἓνα μικρὸ χῶρο τῆς
θρακιάς, κυρίως τοῦ τμήματος ποὺ βρίσκεται πρὸς τὴν ἀνατολή.

Ἄν σὲ ὅλες αὐτὲς τὶς διαφορὲς καὶ τὶς ἰδιομορφίες ἀκόμη, προστεθεῖ
πὼς τὸ ἴδιο τὸ ἔθιμο δὲν τελεῖται πάντοτε οὔτε μὲ τὸν ἴδιο ρυθμό, τὴν ἴδια
ἐξαρση, γιὰτι πολλοὶ παράγοντες συντελοῦν στὸν παλμὸ ποὺ θὰ πάρει, κι ἓνας
σημαντικώτατος εἶναι καὶ ἡ διάθεση τῶν ὀργανοπαιχτῶν ποὺ δὲν εἶναι παρὰ
σπάνια καὶ οἱ ἴδιοι ἀναστεράρηδες - χορευτὲς - πυροβάτες ἀλλὰ ἀπλῶς ἀνή-
κουν χωρὶς βαθὺ ἐνθουσιασμό κάποτε στὸν ὄμιλο εἶναι καὶ οἱ μόνοι ποὺ
ἀμείβονται γιὰ τὴ συμμετοχή τους στὸ ἔθιμο²⁰, εἶναι εὐκόλο νὰ ἐννοηθεῖ
πόσο διαφορετικὰ παρουσιάζονται στὸν τρίτο τὰ πράγματα ἀπὸ χρονιὰ σὲ
χρονιὰ.

Πέρα μάλιστα ἀπὸ τὸν παλμὸ ποὺ μπορεῖ νὰ ἔχει ἐντονότερο ἢ χαμη-
λότερο τὸ ἔθιμο, ὑπάρχει καὶ μία παράξενη διαφορὰ, ποὺ δύσκολα ἐξηγεῖται
χωρὶς τὴ λειτουργία τῆς μιμήσεως καὶ τῆς ὑποβολῆς. Μία σημαντικὴ δια-
φορὰ ποὺ καταγράψαμε, ὑπῆρξε στὸ Ἄναστενάρι τοῦ 1974. Εἶναι γνωστὸ
πὼς οἱ ἀναστενάρηδες χορεύουν κρατώντας τὶς εἰκόνες τους τὶς ὁποῖες δὲν
παίρνουν μόνοι τους ἀπὸ τὸ εἰκονοστάσι τους, τὸ «στασίδι», ἀλλὰ ποὺ
τοὺς τὶς δίνει κάποιο ἄλλο ἀναστενάρι σεβαστὸ ὅπωςδήποτε, ὅταν κατα-
λάβει πὼς ὁ χορευτὴς ἢ ἡ χορεύτρια τὸ ζητᾶ ἢ ὅταν κρίνει τὸ ἴδιο πὼς πρέ-
πει νὰ δοθεῖ. Οἱ εἰκόνες, ἔτσι, ἀλλάζουν συχνὰ χέρια, γιὰτι δὲν ἐπαρκοῦν,
κοντὰ στὰ ἄλλα, γιὰ ὅλους.

Τὴ θέση τῆς εἰκόνας τὴν ἔχει καὶ τὸ ἀμανέτι, τὸ ἀναστενάρικο μαν-
τήλι. Συνήθως μάλιστα τ' ἀναστενάρια ἔχουν τὸ ἀμανέτι ὅπωςδήποτε καὶ
ἐπὶ πλέον σὰν ἱερότερο καὶ κάτι ἐξαιρετικότερο παίρνουν τὴν εἰκόνα. Στὰ
1976 ὅμως, στὸ Λαγκαδὰ σχεδὸν δὲν πῆραν εἰκόνα στὰ χέρια τους κι ἀντὶ
εἰκόνας κρατοῦσαν τὸ μαντήλι μὲ τὰ δύο τους χέρια ἐμπρὸς τους ἀνοιγμένο,
ἐνῶ ἡ συνηθισμένη θέση τοῦ ἀμανετιοῦ εἶναι γύρω ἀπὸ τὸ λαιμὸ καὶ τοὺς
ὠμους. Αὐτὸ δὲν μπόρεσαν νὰ τὸ ἐξηγήσουν οἱ ἴδιοι ὅταν τοὺς ρώτησα.
Ἴσως ὅμως νὰ ὀφείλεται σὲ μίμηση καὶ ὑποβολή, διότι, ἡ ἀρχὴ τοῦ ἔθιμου

τὴ χρονιὰ αὐτῆ, ἔγινε μὲ τὴν ἔντονη παρουσία ἑκστασιασμένου ἀναστενάρη, ὁ ὁποῖος κατασυγκίνησε μὲ τὴν «κρίση» του καὶ ὁ ὁποῖος ἀντὶ τῆς εἰκόνας ποῦ δὲν τὴν πῆρε διότι δὲν ἦταν «ἡ ὄρα», χρησιμοποίησε τὸ ἀμανέτι μὲ τὸν τρόπο ποῦ περιγράφηκε.

Ἄρκετὲς ἄλλες διαφορὲς παρατηροῦνται στὸ τυπικὸ κυρίως κατὰ τὴν ἑναρξὴ ἀπὸ χρονιὰ σὲ χρονιὰ κι ἀκόμα παρατηρεῖται καὶ μία προτίμηση (πάλι μὲ τὴ μίμηση ἀσφαλῶς) σὲ ὀρισμένους στίχους, ποῦ μάλιστα δὲν εἶναι οἱ καλύτεροι στὸ πνεῦμα καὶ τὸ νόημα τοῦ ἔθιμου.

Γενικὰ ἐπίσης στὰ τραγούδια παρατηρεῖται μία σημαντικώτατη διαφορὰ. Περιορίζεται ὅμως στοὺς στίχους ἢ διαφορὰ αὐτῆ, καὶ πάντως ἀποκλείεται νὰ μὴν ἀναφέρονται οἱ στίχοι στὸν ΜικροΚωνσταντῖνο ἔστω καὶ ἔμμεσα, ἔστω καὶ μόνον σύμφωνα μὲ τὴν ἀντίληψη, ἀλλὰ ἀκόμη καὶ τὴν αἴθηση τῆς στιγμῆς τῶν ἀναστενάρηδων.

Ὅλη αὐτῆ ἡ ρευστότητα ποῦ ὑπάρχει στὸ ἔθιμο, θὰ ἦταν ἀρκετὴ γιὰ νὰ περιπλέκει τὸν ἔρευνητὴ καὶ νὰ μὴν ἐπιτρέπει εὐκόλη συναγωγὴ συμπερασμάτων. Δὲν σταματοῦν τὰ πράγματα ὅμως ἕως ἐδῶ. Ἐλλειπέστατα καὶ πολλὲς φορὲς ἀντιφατικὰ στοιχεῖα ἀπὸ τὴν παράδοση ἀλλὰ καὶ τὰ ἱερὰ ἀντικείμενα τὰ ὁποῖα χρησιμοποιοῦν, τὶς εἰκόνες καὶ τὰ ἀφιερῶματα σὲ αὐτὲς καὶ γενικὰ στὶς «Χάρες», δυσκολεύουν ἀκόμη περισσότερο τὴν προσπάθεια γιὰ σοβαρὴ μελέτη.

Τέλος, ὑπάρχει μιὰ ἐπιπρόσθετη δυσκολία ποῦ προέρχεται ἀπὸ τοὺς ἴδιους τοὺς ἀναστενάρηδες, οἱ ὁποῖοι καὶ δὲν ξέρουν πολλὰ πράγματα γιὰ τὸ ἔθιμό τους μιὰ κι ὄχι μὲ μύηση καὶ διδασκαλία ἀλλὰ ἐντελῶς αὐθόρμητα γίνεται κανεὶς ἀναστενάρι, ἀλλὰ καὶ ὅ,τι ξέρουν δὲν μποροῦν οἱ περισσότεροι νὰ τὸ ἐκφραστοῦν καλά, ἰδίως οἱ παλιότεροι γιὰ δύο λόγους: Διότι δὲν εἶναι ἀνθρώποι μορφωμένοι κι ἔχουν φυσικὰ καὶ τὸ ἰδίωμά τους στὴ γλώσσα, ἀλλὰ καὶ διότι δὲν εἶναι σκέψη ποῦ λειτουργεῖ δημιουργικὰ γιὰ τὸ ἔθιμο ἐδῶ, ἀλλὰ τὸ συναίσθημα, δὲν εἶναι ὁ νηφάλιος λόγος, ἀλλὰ μιὰ μυστικὴ διάθεση καὶ μιὰ ἐσωτερικότητα σὲ ἀκατέργαστη μάλιστα καὶ πρωτογενὴ μορφή.

Πέρα ἀπὸ αὐτό, οἱ ἀναστενάρηδες δὲν εἶναι ἄγγελοι. Κατέχονται καὶ αὐτοὶ ἀπὸ πολλὲς ἀδυναμίες ἀνθρώπινες. Καὶ ἀπὸ τὴν καταναλωτικὴ ἐποχὴ ἔχουν μερικοὶ ἐπηρεαστεῖ καὶ τὸ αἶσθημα τοῦ ξεριζωμοῦ ἀπὸ τὸν τόπο τους ἔχουν, ἀλλὰ, καὶ σημαντικότερο γιὰ τὸν ἔρευνητὴ, σὲ πολλοὺς ἀπὸ αὐτοὺς δὲν λείπει ἓνα αἶσθημα αὐτοσπουδαιότητας, ποῦ συχνὰ τοὺς κάνει νὰ λένε καὶ νὰ κάνουν πράγματα, τὰ ὁποῖα δὲν εἶναι καθόλου σωστὰ καὶ δὲν ἀντέχουν σὲ ἔλεγχο. Ἄλλοι πάλι εἶναι ὑπερβολικὰ λιτοὶ καὶ δὲν ἀγαποῦν καθόλου τὴ δημοσιότητα καὶ τὶς πομπώδεις ἐκδηλώσεις, πράγμα ποῦ τοὺς κάνει νὰ ἀφαιροῦν ἀπὸ τὸν τυπικὸ τοῦ ἔθιμου ἢ τοὺς κάνει ὑπερβολικὰ λιγόλογους καὶ ἀποτραβηγμένους, ὥστε καθόλου νὰ μὴ βοηθοῦν καὶ πάλι στὴν ἔρευνα.

Ἡ ἄγνοια ἐξ ἄλλου πού ἔχουν γιὰ τὴν ἀπαρχὴ τοῦ ἔθιμου τους καὶ γιὰ τοὺς λόγους αὐτοσπουδαιότητος ἀλλὰ καὶ ἀξιοπρεπείας, συχνότητα κάνει τοὺς ἀναστενάρηδες νὰ κρατοῦν μία στάση ἀπέναντι τῶν ἐρευνητῶν πού νὰ δίνει τὴν ἐντύπωση πὼς κάτι κρύβεται πίσω ἀπὸ ὅλα αὐτά, πὼς ὑπάρχει κάποιο μυστικὸ κλπ. Πάντως ὅπωςδήποτε μὲ τοὺς τελευταίους αὐτοὺς λόγους ἔχουν πολλοὶ ἐρευνητὲς σαστίσει καὶ παρασυρθεῖ ὄχι ἀπλῶς νὰ ἀκολουθήσουν ἄλλο δρόμο στὴν ἔρευνα τους ἀλλὰ καὶ νὰ πιστεύουν πὼς πρέπει νὰ γίνει διαχωρισμὸς ἀνάμεσα στὸ ἴδιο ἔθιμο κι ἀπὸ τόπο σὲ τόπο ὅπου τελεῖται, συμπληρώνοντας πὼς οἱ μὲν εἶναι γνήσιοι ἀναστενάρηδες καὶ οἱ ἄλλοι ὄχι²¹.

Δὲν θὰ πρέπει νὰ κλείσει ἡ ἀπαρίθμηση τῶν δυσχερειῶν στὴν ἐρμηνεία τοῦ Ἀναστεναριοῦ, χωρὶς νὰ σημειωθεῖ κάτι ἀκόμη πολὺ λίγο προσηγμένο καὶ μαζὶ παρερμηνευμένο. Πὼς τὸ Ἀναστενάρι, ἐνῶ ὅλα δείχνουν ὅτι ἀρχικὰ συνδέεται, ἀπὸ θρησκευτικὴ-λατρευτικὴ ἀποψη, μὲ τοὺς Ἰσαποστόλους, ὥστόσο ἔχει διεισδύσει ἀσφαλῶς τουλάχιστον στὶς περιοχὲς ὅπου τελεῖται σήμερα ἐδῶ καὶ σὲ κείνες ἀπὸ ὅπου μεταφέρθηκε, ἢ λατρεία τοῦ Ἁγίου Ἀθανασίου²². Γιὰ πολλοὺς μάλιστα λόγους κυρίως ψυχολογικούς, συνεχῶς καὶ ἐντονότερα σήμερα, στὴν Μακεδονία ὅπου ἔχουν ἐγκατασταθεῖ πρόσφυγες ἀναστενάρηδες, παρατηρεῖται ἡ τάση νὰ μεταβληθεῖ, ἢ μᾶλλον νὰ ἐπεκταθεῖ σὲ γενικότερη ἐκστασιακὴ λατρεία. Ἔτσι π. χ. «πανηγυρίζεται» μία εἰκόνα τῆς Ἁγίας Βαρβάρας περίπου ἐκστασιακὰ μὲ ψυχολογικὸ λόγο-κίνητρο τὸ ὅτι «ἦρθε ἀπὸ τὴν πατρίδα» καὶ δικαιολογία πὼς καὶ ἡ Ἁγία Βαρβάρα ἦταν κι' αὐτὴ «στρατιώτης τοῦ Παπποῦ καὶ πολέμησε γιὰ τὸ Χριστό».

Ἀκόμη χειρότερα, μὲ τὴν εὐρύτατη γνωστοποίηση τοῦ ἔθιμου καὶ τὴ συρροὴ πού παρατηρεῖται, ἀρχισαν νὰ παίρνουν μέρος στὸν ἐκστατικὸ χορὸ πρόσωπα ἐντελῶς ξένα μὲ τὸ ἔθιμο, ἀλλὰ ἀκόμη καὶ μὲ τὴ λατρεία τῶν Ἰσαποστόλων. Ὅχι μόνον Ἕλληνες, Ὁρθόδοξοι Χριστιανοὶ πού ἔχουν γνώση τῶν Ἁγίων καὶ τῶν λόγων γιὰ τοὺς ὁποίους λατρεύονται σὰν Ἅγιοι, ἐπηρεασμένοι ἀπὸ τὴν ἐκστασιακὴ ἀτμόσφαιρα ἀρχίζουν νὰ χορεύουν, ἀλλὰ ἀκόμη καὶ ξένοι πού ἔρχονται σὰν τουρίστες καὶ δὲν ἔχουν καμιά σχέση μὲ τὸ ἔθιμο συγκινοῦνται ἀπὸ τὴν ἀτμόσφαιρά του, παρασύρονται ἀπὸ τὸ ρυθμὸ καὶ τὴ μελωδία τοῦ ΜικροΚωνσταντίνου καὶ προσκολλῶνται στὴν ὁμάδα τῶν ἀναστενάρηδων. Ἀσφαλῶς ὅμως δὲν εἶναι καθόλου ἀρκετὸ τὸ νὰ ἔχει κανεὶς εὐαίσθητα νεῦρα γιὰ νὰ γίνει δεκτὸς ἀπὸ τοὺς ἀναστενάρηδες σὰν «δικὸς τους». Γι' αὐτὸ καὶ δικαιολογημένα συχνὰ οἱ ἀρχιἀναστενάρηδες εἶναι πολὺ ἐπιφυλακτικοὶ καὶ γενικὰ δὲν ἀρέσει σὲ κανέναν ἢ ἐπιμονὴ μερικῶν, ξένων σὲ ὅλα πρὸς τὸ ἔθιμο, νὰ ἐπιμένουν στὴν ἄμεση ἀλλὰ καὶ ἐντελῶς ἀκριτὴ συμμετοχὴ τους σὲ αὐτό. Τὸ γεγονὸς αὐτὸ εἶναι καὶ μία πρόσθετη μεγάλῃ δυσκολία γιὰ τὸν ἐρευνητὴ, διότι ξεφεύγει ἐντελῶς ἀπὸ τὸ ἀντικείμενο τῆς ἔρευνας του, μὴ καὶ στὴν πραγματικότητα εἶναι κάτι ἐντελῶς ξεκομμένο πού ὑπάγεται στὰ θέματα τῆς Ψυχολογίας-Ψυχιατρικῆς.

Ἐνα ἄλλο σημεῖο ποὺ πρέπει νὰ προστεθεῖ στὶς δυσκολίες τῆς ἔρευνας γιὰ τὴν οὐσία καὶ τὸ βαθύτερο νόημα τοῦ ἔθιμου, εἶναι καὶ ἡ τάση ποὺ παρουσιάζεται σχεδὸν δεσπόζουσα σήμερα, νὰ παίρνουν διαρκῶς καὶ μεγαλύτερες διαστάσεις οἱ ἰδιότητες «γιατρῶν», τῶν Ἁγίων.

Ἡ τάση αὐτὴ συνδέεται καὶ μὲ τὸ πιὸ πάνω γεγονὸς πὼς ὅλο καὶ περισσότερα ξένα πρὸς τὸ ἔθιμο ἄτομα νὰ θέλουν νὰ συμμετέχουν σὲ αὐτό. Ἡ ἐποχὴ μας εἶναι ἀναμφίβολα ἀγγωτικὴ καὶ ἡ ἀτμόσφαιρα ποὺ ἐπικρατεῖ κατὰ τὴν τέλεση τοῦ ἔθιμου δίνει πολλὰς δυνατότητες σὲ ἄτομα μὲ κάποια ἀδυναμία τῆς ψυχικῆς τους ἰσορροπίας, νὰ ἐκδηλώνονται. Πέρα ἀπὸ αὐτό, ὀλόκληρη ἡ ζωὴ ἔχει ἀλλάξει. Ἡ ἀσφάλεια εἶναι μεγαλειότερη κι ὅπωςδήποτε δὲν εἶναι ὑποχρεωμένοι σήμερα οἱ ἄνθρωποι οὔτε στὶς ἀκριτικὰ ἀκόμη περιοχὰς νὰ κερδίζουν τὴν ἐπιβίωσή τους μὲ συνεχὴ ἄτακτο πόλεμο. Ἐτσι τὸ ἔθιμο δὲν ἐξυπηρετεῖ καὶ δὲν προστατεύει ἀπὸ τὰ βάσανα τοῦ πολέμου ἀλλὰ ἀπὸ ἄλλα «ντέρτια» καὶ μέσα σὲ αὐτὰ εἶναι τὰ πάσης λογῆς θέματα ὑγείας φυσικά. Παρακολουθώντας συνεπῶς τὸ ἔθιμο σήμερα ὁ ἐρευνητὴς, δὲν εἶναι ἐντελῶς ἀδικαιολόγητο νὰ παρασυρθεῖ ἀπὸ τὸ σημεῖο αὐτὸ καὶ νὰ δώσει ἐσφαλμένη ἐρμηνεία. Ἄλλωστε πάντοτε τὸ ἔθιμο εἶχε ἰσχυρότατο τὸ στοιχεῖο αὐτὸ καὶ πάρα πολλὰς ἀπὸ τὶς «ἱστορίες» ποὺ λένε οἱ ἀναστενάρηδες συνδέονται μὲ τὴν θεραπευτικὴ δύναμη τῶν Ἁγίων Κωνσταντίνου καὶ Ἑλένης. Αὐτὸ μάλιστα ὅπως φαίνεται στάθηκε καὶ ἡ αἰτία τῆς ἀναμίξεως τοῦ Ἁγίου Παντελεήμονος, πολιούχου τοῦ Μπροντίβου, στὸ Ἀναστενάρι, μιὰ καὶ ἡ δικαιολογία εἶναι πὼς «κι ὁ Ἅγιος Παντελεήμος γιατρὸς εἶναι, κι ἄς μὴ χορεύει πάντοτε κι ἄς μὴ πατάει στὴ φωτιά».

Ὅπως ὅμως κι ἂν εἶναι τὰ πράγματα καὶ μὲ τὸν Ἅγιο Παντελεήμονα, καὶ πάλι προκαλεῖ νέες ἀπορίες καὶ περιπλοκὰς ἡ ἀνάμιξή του στὸ Ἀναστενάρι. Πολὺ περίεργα καὶ ἀνεξήγητα, ἐνῶ γινόταν πανηγύρι στὸ γειτονικὸ τοῦ Κωστί Μπροντίβου, ἐνῶ οἱ εἰκόνες τους εἶναι κατασκευασμένες ὅπως καὶ οἱ ἀναστενάρηδες τῶν Κωνσταντίνου καὶ Ἑλένης, ἐδῶ δὲν γίνεται πανηγύρι γι' αὐτὸν ἀπὸ τοὺς ἀναστενάρηδες, ἐνῶ γίνεται τοῦ Ἁγίου Ἀθανασίου ποὺ κι αὐτὸ τείνει νὰ γίνῃ τοῦ Ἁγίου Εὐθυμίου λόγῳ τοῦ τριημέρου Ἀθανασίου-Εὐθυμίου καὶ τῆς συγκεντρώσεως ποὺ γίνεται τὴν τρίτῃ ἡμέρα μὲ τὶς δυσκολίες ποὺ παρουσιάζονται ἀπὸ τὸ γεγονὸς πὼς δὲν ζοῦν ὅλοι οἱ ἀναστενάρηδες στὸ ἴδιο χωριὸ τώρα. Γιὰ τὸν Ἅγιο Ἀθανάσιο ὅμως ποὺ τὸν γιορτάζουν καὶ χορεύουν καὶ πυροβολοῦν, δὲν λένε μόνο τὰ τραγούδια τοῦ Μικρο-Κωνσταντίνου ἀλλὰ οὔτε καὶ εἰκόνα του νὰ χορεύει ἔχουν οὔτε κὰν νὰ εἶναι κατασκευασμένη μὲ τὸν ἀναστενάρικο τρόπο.

Ἀρκετὰ περίεργα μάλιστα, σὲ κανένα ἀπὸ τὰ τραγούδια τους δὲν γίνεται λόγος οὔτε μεταφορικὰ γιὰ τοὺς Ἁγίους αὐτοὺς ἀλλὰ οὔτε γιὰ καμιὰ θεραπευτικὴ δύναμη ἀκόμη καὶ τῶν «Δίδυμων», δηλ. τῶν Κωνσταντίνου καὶ Ἑλένης.

Ὁ χώρος στὸν ὁποῖο ἀναπύχθηκε τὸ ἔθιμο κι ἔλαβε τὶς διαστάσεις πού εἶχε στὴν κοιτίδα του, τὸ Κωστί τῆς Ἁν. Ρωμυλίας, παραμένει ἐπίσης σὲ βαθὺ μυστήριο. Μέγα μέρος ἀπὸ τὴν σημαντικότερη παράδοση γύρω ἀπὸ τὴ γέννηση τοῦ ἔθιμου, εἶναι στενότερα δεμένο μὲ τὸ Κωστί καὶ τὰ γύρω χωριά. Ἀφθονα στοιχεῖα ὑπάρχουν στὶς παραδόσεις αὐτὲς καὶ μὲ τόση ποικιλία, πὺν ἀντὶ νὰ βοηθοῦν μᾶλλον περιπλέκουν τὴν ἔρευνα καὶ χρειάζεται πολλὴ ψύχραιμη σκέψη, ἀπαλλαγμένη ἀπὸ τὴν παγίδα τῆς προσωπικῆς συγκίνησης καὶ εὐαισθησίας τοῦ ἐρευνητῆ γιὰ νὰ μὴν παρασυρθεῖ σὲ μία καὶ μόνη κατεύθυνση στὴν ἔρευνά του. Εἶναι ἴσως ἀρκετὰ εὐκόλο νὰ διαγνώσει κανεὶς ἓνα ἔντονα «Βυζαντινὸ» κλίμα σὲ ὅσα λέγεται πὼς συνέβησαν «τὰ παλιὰ τὰ χρόνια». Εἶναι ὅμως τόσο διαφορετικὰ σὲ πνεῦμα τὰ ὅσα λέγονται πὺν τὸ πολεμικὸ, τὸ θρησκευτικὸ ἀλλὰ ἀκόμη καὶ τὸ κοινωνικὸ στοιχεῖο ἄλλοτε ξεχωρίζουν μεταξύ τους κι ἄλλοτε ἀλληλοεισδύουν ἔτσι πού, τελικὰ, νὰ μὴ βρίσκειται ἄκρη οὔτε καὶ στὴν ἀπλὴ αἴσθηση πὺν προκαλοῦν οἱ παραδόσεις αὐτὲς.

Κοντὰ σὲ αὐτὰ, δὲν γνωρίζουμε σχεδὸν τίποτε γιὰ τὴν ἱστορία, τὴν ἴδρωση τοῦ χωριοῦ Κωστί. Εἶναι βέβαιο πὼς ὁ Ἑλληνισμὸς στὴν περιοχὴ ἔμεινε γιὰ πολλοὺς αἰῶνες ἀνόθευτος, ὅπως σὲ μέγα μέρος τῆς ἐλληνικότητας Ἁν. Ρωμυλίας²³. Κανεὶς ὅμως δὲν ξέρει νὰ πεῖ πότε καὶ πὼς χτίστηκε τὸ Κωστί, μὲ ὄλο πὼς ἀπὸ τὴν παράδοση ἐξάγεται ὅτι ἴσως δὲν εἶναι καὶ τόσο παλαιὸ κι ἀκόμα πὼς ἐκεῖ ἰδρύθηκε ἀπὸ τοὺς κατοίκους τῆς γύρω περιοχῆς πὺν ρημάχτηκε ἀπὸ τοὺς «γκριτζάληδες», τοὺς ἔνοπλους ἄτακτους πὺν λυμαίνονταν τὴν περιοχὴ. Ἐτσι ὅμως πυκνώνεται τὸ μυστήριο τῆς καταγωγῆς τοῦ ἔθιμου, τοῦ τόπου ὅπου προτάρισε.

Μερικὰ μάλιστα σποραδικὰ ὑπολείμματα ἢ ὁμοιότητες τοῦ ἔθιμου καὶ σὲ ἄλλα σημεῖα τῆς Θράκης, Ἡπείρου κλπ. περιπλέκουν τὰ πράγματα περισσότερο. Κι ὅσο γιὰ τὴ σχετικὴ παράδοση πὺν μεταφέρουν οἱ ἴδιοι οἱ ἀναστενάρηδες, πὼς «ὑπῆρχαν καὶ πάντα καὶ ὀνομαστήκανε ἀναστενάρηδες ἀπὸ τὸ ἄχ πὺν ἔκαναν ὅταν εἶδαν τὸ Χριστὸ μας σταυρωμένο στὰ μέρη ἐκεῖνα» ὄχι μόνον δὲν βοηθᾷ στὴν ἔρευνα ἀλλὰ τὴν δυσκολεύει ἀκόμα περισσότερο, καὶ ἔως πρὸς τὸν τόπο τῆς ἀπαρχῆς τοῦ ἔθιμου. Κι ἀκόμα, μέγα ἐρωτηματικὸ, ποιὸς ἦταν ὁ Κωστής πὺν ἔδωσε τὸ ὄνομά του στὸ χωριό. Εἶναι ἀπλὴ σύμπτωση σιὸ ὄνομα μὲ τὸν τόσο τραγουδημένο Μικρὸ Κωνσταντῖνο, ἢ ὄχι.

Πάρα πολλὰ θὰ μποροῦσαν νὰ μελετηθοῦν καὶ ἀπὸ τὴ δομὴ τῆς ἀναστενάρικης ὀμάδας, πάντοτε ὅμως σὲ συσχετισμὸ μὲ τὴν ὄλη κοινωνικὴ δομὴ τοῦ Κωστί τουλάχιστον, μιά καὶ τὸ χωριὸ αὐτὸ εἶναι γνωστὸ σὰν τὸ ἀναμφισβήτητο κέντρο τοῦ Ἀναστεναριοῦ τὶς τελευταῖες ἑκατονταετίες πρὶν τὸν ξεριζωμὸ τῶν Ἑλλήνων μετὰ τὴν προσάρτηση τῆς Ἁν. Ρωμυλίας στὴν Βουλγαρία. Πολλὰ κι ἐξαιρετικὰ ἐνδιαφέροντα λέγονται γιὰ τὴ δομὴ τῆς ὀμάδας τους ἀπὸ τοὺς ἴδιους τοὺς ἀναστενάρηδες, κι ἀκόμα ἔχουν διασωθεῖ

κι ἀπὸ τρίτους πολὺ ἐνδιαφέροντα πράγματα γιὰ τὸ κύρος τους καὶ τὸν κοινωνικὸ ρόλο ποὺ διαδραμάτιζαν στὸ Κωστί²⁴. Ἀκόμη σήμερα, πολλὰ πράγματα ἐξακολουθοῦν νὰ ὑπάρχουν τόσο στὴ δομὴ τῆς ομάδας παρὰ τὸ ὅτι ἡ τελευταία χαρακτηρίζεται ἀπὸ ἀρκετὴ χαλαρότητα στὶς σχέσεις τῶν μελῶν της μεταξύ τους καὶ ἀκόμη γιὰ πολλούς, οἱ ἀναστενάρηδες ἔχουν κάποιο γόητρο σὰν ξεχωριστὰ εὐσεβῆ πρόσωπα, στὶς κοινωνίες ποὺ ζοῦν καὶ ποὺ δὲν εἶναι καθόλου κλειστὲς ὅπως ἐκεῖνες τῶν χωριῶν τους τῆς Ἀν. Ρωμυλίας²⁵.

Σημαντικὴ διαφορὰ ὑπάρχει ἀνάμεσα στὶς δύο κύριες ομάδες ἀναστενάρηδων ἢ καλύτερα ἀνάμεσα στὰ δύο κονάκια ποὺ γίνεται ἡ πανήγυρη, τὸν Λαγκαδὰ καὶ τὴν Ἀγία Ἐλένη, ὡς πρὸς τὴν πειθαρχία ποὺ ἐπικρατεῖ καὶ τὴν ἡγεσία τοῦ ἀρχιαναστενάρη. Περισσότερη πειθαρχία καὶ αὐστηρότητα στὴν Ἀγία Ἐλένη ἀλλὰ καὶ περισσότερη «ζωντάνια» στὸ Λαγκαδὰ. Αὐστηρὰ πειθαρχημένη ἢ «δωδεκάδα» τῆς Ἀγίας Ἐλένης δὲν ἐπιτρέπει παρεκλίσεις καὶ πρωτοβουλίες στὰ μέλη της. Ὑποχρεωτικὰ ἔτσι ὑπάρχει κι ἓνας ὑποτονικὸς ρυθμὸς συχνὰ ἐκεῖ καὶ μία «ὑπηρεσιακὴ» ἐκτέλεση τῶν διαφορῶν φάσεων ποὺ ἀφαιρεῖ πάρα πολὺ ἀπὸ τὸν αὐθορμητισμὸ καὶ τὴν ἐλεύθερη ἐκφραση τοῦ Λαγκαδᾶ. Φαίνεται πὼς εἶναι βασικὰ θέμα τοῦ ἀρχιαναστενάρη, ἀλλὰ πιθανὸν καὶ κάτι ἄλλο ἀκόμα. Τὸ ὅτι στὴν Ἀγία Ἐλένη σπανίζουν οἱ ἄνδρες ἀναστενάρηδες καὶ ἡ πλειονότητα εἶναι γυναῖκες χωρὶς διαθέσεις «ἐπαναστατικὲς» (μὲ ὅλο ποὺ καὶ ἐντονότατη κριτικὴ ἀσχεῖται μεταξύ τους καὶ δὲν λείπουν καθόλου οἱ ἀπελπιστικὰ ἐγωῖστριες κι ἀπειθαρχες), ἐνῶ στὸ Λαγκαδὰ παίρνουν μέρος πολλοὶ ἄνδρες, συνηθισμένοι ἀπὸ τὸ πατριαρχικὸ σύστημα σὲ πρωτοβουλίες καὶ δυναμικὲς ἐκφράσεις τῶν αἰσθημάτων τους.

Ἀκόμη καὶ στὸ θέμα τῆς ἐνδυμασίας παρουσιάζεται δυσχέρεια στὴν ἐρμηνεία μιὰ καὶ μᾶλλον βέβαιο ὅτι παλαιότερα, ὅπως θυμοῦνται ἀκόμη οἱ πολὺ ἡλικιωμένοι ἐδῶ, κι ὅπως μᾶς βεβαίωσαν στὴ Βουλγαρία, οἱ ἀναστενάρηδες ντυνόntonουσαν πάντοτε κι ὄχι μόνο στὸ πανηγύρι (ὄχι ὅμως ὅλοι τους) μὲ ἓνα ἄσπρο μακρὺ πουκάμισο. Τί ἄλλο ὅμως μπορεῖ νὰ σημαίνει αὐτὸ τὸ στοιχεῖο, ἀπὸ τὸ ὅτι εἶχαν εἰδικὴ στολή, γιὰτὶ ἀνῆκαν σὲ μιὰ ξεχωριστὴ ομάδα ἀνθρώπων ὀργανωμένων μὲ κοινὴ ἐπιδίωξη γιὰ κάτι ; Δὲν φαίνεται διαφορετικὰ καὶ μᾶλλον δύσκολο νὰ εἰκάσει κανεὶς πὼς ἀπλὴ ἰδιορρυθμία ὑπαγόρευσε τὴν ξεχωριστὴ στολή καὶ ἀσκητικὴ διάθεση. Ἀλλὰ τί ομάδα ἦταν αὐτὴ καὶ τί ἐπεδίωκε ἀκριβῶς στὴν πραγματικότητα ; Ἀκόμη ἓνα ἐρώτημα : Ἦταν τὸ μακρὺ ἄσπρο πουκάμισο αὐτὸ καθαντὸ ἢ εἰδικὴ στολή, ἢ ὑπόλειμμα ἢ ὑποκατάστατο κάποιας ἄλλης καὶ ποιὰ ἦταν αὐτὴ ἢ ἄλλη ;

Τὸ ἴδιο πρόβλημα ἐμφανίζεται καὶ μὲ τὴ «στόλιση» ποὺ κάνουν, δηλαδή μὲ τὸ τριαντάφυλλο ἢ ἄλλο λουλούδι ποὺ περνοῦν στὸ αὐτὶ τους (ὅπως καὶ οἱ ἀτσιγγανοί, ποὺ συμπτωματικὰ ἀφθονοῦν στὴν Ἀγία Ἐλένη), τίς ἡμέρες τοῦ πανηγυριοῦ ἀλλὰ καὶ ἄλλοτε, ἀλλὰ τὸ ὁποῖο ἄρχισε καὶ σπινίζει

καὶ στήν Ἁγία Ἐλένη πού συνηθιζόταν, ἐνῶ λείπει ἐντελῶς ἀπὸ τὸ Λαγκαδά, τὰ τελευταῖα δέκα χρόνια πού παρακολουθοῦμε τὸ ἔθιμο.

Ἐνα ἀκόμη σημεῖο πού ἔχει περάσει ἀπαρατήρητο στὸ Ἀναστενάρι, εἶναι τὸ ἡμερολογιακό. Καὶ τὸ ἀπλὸ γεγονός πῶς στὸ Βούλγαρι τῆς Ἀν. Ρωμυλίας οἱ Ἰσαπόστολοι ἀκόμη γιορτάζονται μὲ τὸ «παλιό» εἶναι ἀρκετὸ γιὰ νὰ μᾶς βάλει σὲ σκέψεις. Τὸ σημαντικότερο ὅμως εἶναι νὰ σημειώσουμε πῶς οὐσιαστικὰ ἀρχὴ καὶ τέλος τοῦ πανηγυριοῦ μὲ τὴν ἔννοια τῶν προετοιμασιῶν κλπ. τῆς γιορτῆς, συμπύπτουν μὲ τὴν πανάρχαια καὶ λησμονημένη σήμερα ἀρχὴ καὶ λήξη τῆς γόνιμης ἐποχῆς. Ἡ ἐποχὴ ἐκείνη στήν ἀρχαιότητα ἦταν Ὀκτώβρης - Μάης. Ἀσφαλῶς δὲν εἶναι ἀπλή σύμπτωση πῶς καὶ οἱ ἀναστενάρηδες «ἀνοίγουν τὸ πανεγύρι» τὸν Ὀκτώβρη καὶ τελειώνουν μὲ τὶς πυροβασίες τὸ Μάη. Ὅσο κι ἂν ὑπάρχει τὸ ἱστορικὸ γεγονός ἐδῶ μὲ τὰ ὑπαρκτὰ πρόσωπα τῶν Ἰσαποστόλων, πρέπει νὰ ἐξεταστεῖ ἐπιμελῶς ἡ σύμπτωση αὐτὴ σὲ ἀναφορὰ μὲ τὴ βλαστολατρικὴ πλευρὰ γενικότερα, ἀλλὰ καὶ νὰ μὴν ἀποτελέσει συγχρόνως παραπλανητικὸ στοιχεῖο. Ἀσφαλῶς μὲ τὸ σημεῖο αὐτὸ πρέπει νὰ συνδεθεῖ καὶ τὸ χειμωνιάτικο Ἀναστενάρι, πού διαφορετικὰ δὲν δικαιολογεῖται.

Ἔστερα ἀπὸ ὅλα αὐτά, εἶναι φυσικὸ ὅμως καὶ τὸ ἐρώτημα τί εἶναι τέλος τὸ Ἀναστενάρι, αὐτὸ τὸ τόσο ἐντυπωσιακὸ ἔθιμο πού τελεῖται μὲ μία ὑπέρβαση τῆς ἀντοχῆς τοῦ ἀνθρώπου στὴ φωτιὰ τουλάχιστον.

Νομίζουμε πῶς ἡ ἀπάντηση θὰ πρέπει νὰ δοθεῖ ἀφοῦ γίνεи πρῶτα ἕνας αὐστηρὸς διαχωρισμὸς τοῦ τί «εἶναι», πῶς τὸ αἰσθάνονται αὐτοὶ πού τὸ τελοῦν, καὶ τοῦ ἱστορικοῦ του. Δὲν ἔχει ἀκολουθηθεῖ αὐτὸς ὁ διαχωρισμὸς ἀπὸ τὴν ἐπιστῆμη καὶ γι' αὐτὸ δὲν καταλήγουμε καὶ πουθενὰ ἔως σήμερα.

Ἐχει συγκεκριμένα ὑποστηριχθεῖ πῶς εἶναι : α) Ὑπόλειμμα καὶ παραμορφωμένο Διονυσιακὸ ἔθιμο πού ἀρχίζει ἀπὸ τὴν προχριστιανικὴ ἐποχὴ. β) Λατρεία τῶν Ἰσαποστόλων πού ἄρχισε ἀπὸ τὴν ἐποχὴ τοῦ Ἰσως. γ) Ὑπολείμματα ἐκστασιακῆς λατρείας· δικαιολογεῖται Ἰσως ἀπὸ τὴν ἰδιοσυγκρασία τοῦ Θράκα καὶ τὴ μακριὰ παράδοσή του σὲ ἐκφράσεις ἐξάρσεως²⁶). δ) Τέλος, πῶς πιθανὸν πρόκειται γιὰ ἔθιμο μὲ πολεμικὸ χαρακτήρα καὶ εἰδικότερα γιὰ στοιχεῖο μυθικὸ μυστικῆς πολεμικῆς ἐταιρίας πού συνδέθηκε μὲ τοὺς Ἰσαποστόλους, διότι ἡ αἴσθησις τῆς Βυζαντινῆς ἐποχῆς δὲν κάνει διαχωρισμὸ θρησκείας καὶ πατρίδας οὐσιαστικὴ καὶ οἱ Ἰσαπόστολοι σὰν αὐτοκράτορες καὶ μαζί θεμελιωτὲς τοῦ χριστιανισμοῦ, ἀποτελοῦν πρότυπα εὐσέβειας καὶ ἀγωνιστικότητος.

Ἡ τελευταία αὐτὴ ἄποψη, εἶναι ἡ προσωπικὴ μας. Μὲ τὸ πέρασμα τοῦ χρόνου, ἐνισχύεται. Ὡστόσο, ὄχι μόνο δὲν ἀπουσιάζει ἀκόμη τὸ συγκεκριμένο στοιχεῖο τὸ ὁποῖο νὰ θεμελιώνει ἀναμφισβήτητα τὴ θεωρία αὐτὴ ἀλλὰ καὶ πολλές ἀπὸ τὶς πιὸ πάνω δυσκολίες καὶ ἀσάφειες πού ἀναφέρθηκαν, τὴν ἀφίνουν συχνὰ μετέωρη²⁷.

Ἐπάρχει δυστυχῶς μιὰ οὐσιαστικὴ ἔλλειψη σοβαρῆς μελέτης τῶν ἐντυπωσιακῶν στοιχείων τοῦ ἐθίμου ἀλλὰ καὶ τῶν ἀντικειμένων πού συνδέονται μὲ αὐτὸ κι ἀποτελοῦν τὰ λατρευτικὰ «ὄργανά» του, ἀπὸ εἰδικούς. Σχεδὸν τίποτε δὲν ἔχει μελετηθεῖ πραγματικὰ γύρω ἀπὸ τὶς εἰκόνες καὶ τὰ ἀφθονα ἀναθήματα. Νομίσματα, κοσμήματα, ἀκόμη μία χτένα μὲ ἓνα καστανόξανθο βόστρυχο πού ἡ μυστικὴ διάθεση τὸν θέλει τῆς «Μακρουμαλλοῦς» (μὲ ἄλλα λόγια τῆς Ἰδίας τῆς Παναγίας ἢ τῆς Ἁγίας Ἑλένης ἢ τῆς Ἑλεούσας κλπ.) κοντὰ στὰ λογῆς-λογῆς ἀναθήματα πού κρέμονται στὰ ἀμανέτια καὶ τὶς «ποδιές», ἀσφαλῶς ἀποτελοῦν ἓνα σημαντικότερο ὕλικὸ γιὰ μελέτη. Οἱ Ἰδιες οἱ «ποδιές» μὲ σπουδαιότατη τὴν ποδιά τοῦ ΓεροΚωτσιανοῦ, ὅπως ἀποκαλοῦν τὴν παλαιότερη εἰκόνα (πού ἐντελῶς αὐθαίρετα κατακρατεῖ ὁ Μητροπολίτης Δράμας προξενώντας ἔτσι ὄχι μόνον ἀφατη θλίψη στοὺς ἀναστενάρηδες ἀλλὰ καὶ στερώντας τὴν ἐπιστήμη ἀπὸ τὸ σημαντικότερο ἴσως στοιχεῖο μελέτης τοῦ ἐθίμου) καὶ πού καὶ πάλι ἡ μυστικὴ παράδοση τὴν θέλει «τὴν ποδιά τοῦ Ἁγίου ὅπου τὴν ἄπλωσε γιὰ νὰ περάσει ἀντίπερα τὸ ποτάμι ἢ Μακρουμαλλοῦ σὰν τὴν ἐλευθέρωσε ὁ Ἅγιος ἀπὸ τοὺς τέσσερεις χιλιάδες τάταρους, κι ἀπάνω τῆς Ἐκείνη σὰν σώθηκε ἔριξε ὅλα τὰ ἀσημικὰ πού φοροῦσε καὶ γιὰ αὐτὸ ἔχει καὶ τόσα ἀσημικὰ ἢ ποδιά ἐκείνη» κλπ., παραμένει ἐντελῶς ἄγνωστη στοὺς μελετητές²⁸,

Πάντως, νομίζουμε πῶς, ἂν ἔχει ἰσχὺ ἡ αἴσθηση πού ἔχουν οἱ ἴδιοι οἱ ἀναστενάρηδες, γιὰ νὰ διασαφινισθεῖ τουλάχιστον ἡ ψυχολογία τοῦ ἐθίμου, θὰ ἐπαναληφθεῖ ἐδῶ πῶς : σύμφωνα μὲ τὸ «πιστεύω» τοῦ ἀναστενάρη, τὸ πνεῦμα τοῦ ἡρωϊσμοῦ καὶ τῆς θυσίας, πρέπει νὰ ἀπυτελεῖ τὸ ὑπόστροφμα τῆς συμπεριφορᾶς τοῦ καλοῦ χριστιανοῦ, ἂν θέλει νὰ λατρεύει ἐλεύθερος τὸ Χριστὸ καὶ νὰ ζεῖ σύμφωνα μὲ τὸ πνεῦμα τῆς χριστιανικῆς διδασκαλίας. Ὁ καλὸς χριστιανός, μπορεῖ νὰ μὴ φοβᾶται καὶ νὰ τολμᾷ. Γι' αὐτὸ, κι ἀπόλυτα ἐξακριβωμένα, μπορεῖ νὰ ἰσχυριστεῖ ὁ προσεκτικὸς μελετητής, πῶς ἢ τόσο συχνὰ ἐπαναλαμβανόμενη προτροπὴ τῶν ἀναστενάρηδων «μὴ φοβᾶσαι», τὸν ἐκφράζει ἀπόλυτα. Κι ἀκόμα, πῶς στὴ βάση πολλῶν πράξεών του, βρίσκεται ἡ σκληρὴ κι ἀγωνιώδης προσπάθεια νὰ κατανικηθεῖ ὁ φόβος.

Ἀπὸ κεῖ καὶ πέρα, ὅλες οἱ εὐχὲς γιὰ καλὴ χρονιά καὶ ὑγεία πού ἐπίσης ὑπάρχουν στὸ αἴσθημα τῶν ἀναστενάρηδων, εἶναι ἀπόλυτα δικαιολογημένα νὰ συνυπάρχουν γιὰ πολλοὺς λόγους²⁹, κι ἓνας ἀπὸ αὐτούς, εἶναι ἀσφαλῶς καὶ ἡ διείσδυση τῆς λατρείας τῶν Ἁγίων Παντελεήμονος καὶ Ἁγίου Ἀθανασίου, πολιούχων γειτονικῶν χωριῶν τοῦ κέντρου τοῦ Ἅναστεναριοῦ, Μποντίβου καὶ Βούλγαρι στὴν Ἁν. Ρωμυλία. Κυριότατα ὅμως, δικαιολογεῖται ἀπὸ τὸ εὖρος τὸ ὁποῖο μπορεῖ νὰ ἀποδοθεῖ στὴν δυνατὸτητα τῶν Μεγάλων Ἁγίων Κωνσταντίνου καὶ Ἑλένης νὰ προστατεύουν τοὺς καλοὺς χριστιανούς καὶ μάλιστα τοὺς «στρατιῶτες» Τους.

Γιὰ τὴ δεύτερη αὐτὴ πλευρὰ τοῦ Ἅναστεναριοῦ, τὴν εὐειρηρικὰ

κλπ., δὲν ἔχουμε ἀκόμη ἀρκετὰ στοιχεῖα γιὰ συμπεράσματα μὲ εὐρύτερη βάση. Προσωπικὰ δὲν ἔχουμε ὀλοκληρώσει τὸ συσχετισμὸ τοῦ Ἁγίου Κωνσταντίνου σὰν ἁγίου πολεμάρχη καὶ ἁγίου τῆς καλῆς χρονιάς, γιαιτροῦ κλπ. Γενικὰ ὑπάρχει ἔλλειψη σχετικῆς μελέτης στὸ θέμα αὐτό. Ὡστόσο, εἶναι ἀναμφίβολη ἡ σχέση ἀνάμεσα στὴ βλάβιση καὶ τὸν πόλεμο. Ἡ Ἔρις τοῦ Ἡσιόδου καὶ πιθανότατα τοῦ Ἡρακλείτου, ὁ Ἄρης μὲ τὸν πόλεμο καὶ τὴν ἀναμφισβήτητη σχέση μὲ τὶς βροντὲς καὶ τὰ νερά, ἀλλὰ ἀκόμη καὶ τὴν Ἀφροδίτη, οἱ Ἡρωες τῆς Θράκης καὶ οἱ Ἅγιοι Δημήτριος, Θεόδωροι καὶ κυρίως Γεώργιος μὲ τὸν πόλεμο καὶ τὴ βλάβιση, ὁποσδήποτε φέρνουν πολὺ κοντὰ τὸν πόλεμο ἀνάμεσα στοὺς ἀνθρώπους, τὴν κοινωνικὴ ἔννοιά του, μὲ τὸν ἀγῶνα ποὺ γίνεται ἀνάμεσα στὶς εὐνοϊκὲς καὶ ἀντίθετες δυνάμεις στὴ Φύση γιὰ τὴ νέα βλάβιση. Κάπου ἐκεῖ, ἴσως θὰ πρέπει νὰ ἀναζητηθεῖ καὶ ἡ ἐπέκταση τῆς ιδιότητος τοῦ Ἁγίου Κωνσταντίνου ἀπὸ Ἁγίου πολεμιστῆ, σὲ Ἅγιο τῆς καλῆς χρονιάς³⁰. Πάντως, πολλὰ πρέπει νὰ μελετηθοῦν προσεχτικὰ ἀκόμη ἀπὸ τὸ Ἀναστενάρι, καὶ πολλὰς δυσχέρειες ἴσως δὲν ξεπεραστοῦν³¹.

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

1) Τὸν ὄρο «ἐξαορη» προτιμοῦν οἱ ἀσχοληθέντες μὲ τὸ Ἀναστενάρι ψυχίατροι τῶν ὁμάδων Μπαλῆ καὶ Ξενάκη. Ἐνῶ «ἐκσταση» ὁ Κουρέτας κ. ἄ.

2) Εὐσεβίου : Εἰς Κωνσταντῖνον Τριακονταετηρικὸς XVI.

3) Βλ. λεπτομερέστερα : Γ. Ν. Αἰκατερινίδης, Νεοελληνικὲς αἵματηρὲς θυσίαι. Λειτουργία - Μορφολογία - Τυπολογία. Ἀθῆναι 1979 (ἔκδοση Ἑλληνικῆς Λαογραφικῆς Ἐταιρείας, παρὰρτ. ἀρ. 8), σ. 82-4.

4) Πρὸς Κολοσσαεῖς 16 : «... διδάσκοντες καὶ νουθετοῦντες ἑαυτοὺς ψαλμοῖς καὶ ὕμνοις καὶ ᾠδαῖς πνευματικαῖς, ἐν χάριτι ἄδοντες...».

5) Στὴν Ἀγιογραφία ἐπίσης ὑπάρχουν μουσικὰ ὄργανα καὶ χοροί. Βλ. Γ. Σωτηρίου, στὴ Νέα Ἔστια IB 1938 : Αἰνεῖτε τὸν Θεὸν ἐν τυμπάνῳ καὶ χορῷ. Εἰκονίζεται χορὸς συρτὸς (ὑπογραμμίζουμε πὼς συρτὸς εἶναι καὶ ὁ ἀγίτικος Μικροκωνσταντῖνος τῶν ἀναστενάρηδων) μὲ λαοῦτο, λύρα καὶ κύμβαλο (τὰ δύο τελευταῖα κατ' ἐξοχὴν ἀναστενάρικα) ἀπὸ ὁμάδα χορευτῶν τῶν δύο φύλων στὴ Μονὴ Γρηγορίου Ἄθω τοῦ 1739.

6) Ὡστόσο στὶς Πράξεις τῶν Ἀποστόλων καὶ στὶς Ἐπιστολές, ἀφθονοῦν ἐκστασιακὲς λατρευτικὲς καταστάσεις καὶ κάθε ἄλλο παρὰ ἀπορρίπτονται. Ἄν στὸ κείμενό μας τονίζουμε τὴν μὴ ἀποδοχὴ τους ἀπὸ Ὁρθοδόξους εἶναι διότι οἱ ἀναστενάρηδες αἰσθάνονται βαθύτατα ὀρθόδοξοι καὶ εἶναι ἡ μόνη «ἀληθινὴ θερησκεία τοῦ Χριστοῦ» ἢ «Ὁρθοδοξία».

7) Ἐντὶ ἄλλων : The Peyote Cult τοῦ W. La Barre, N. York 1971.

8) Folkways Records and Service Corporation USA FR 8975, ἀναλυτικὸ φυλλάδιο τὸ ὁποῖο συνοδεύει τὴν μαγνητοφωνημένη τελετὴ στὸ Μεξικό.

9) Εὐσεβίου : Βίος Κωνσταντίνου Βασιλέως Γ. IV.

10) Ὡς ἄνω LXIV.

11) Α. ἄ : Myths Dreams and Mysteries τοῦ M. Elia de.

12) Holy torture in Fiji, ἔρευνα τοῦ καθ. Ron. Crocomb, Αὐστραλία 1974.

13) Διάφορα μελετήματα κι ἔρευνες τοῦ **Smithsonian Institute U. S. A.** γιὰ τοὺς Χόπι, Ὀγκλάλα κλπ.

14) Μαρίας Μιχαήλ-Δέδε, Τὸ Ἀναστενάρι, Θρακικά 46.

15) Ἰεζεκιήλ ΚΗ 14-18. Ἀλλὰ καὶ Τρεῖς Παῖδες ἐν καμίνῳ κι ἐπίσης πολλές περιπτώσεις ἀκόμη στὸ Λειμωνάριο, γιὰ τὶς ὁποῖες βλ. καὶ Ἀ γ γ. Τ α ν ά γ ρ α, Ψυχικά Ἐρευναι, τεύχη 5, 6, 7, 9, 10, 11, 12 (1940).

16) Ὁ ὄρος «δοκιμασία» δὲν εἶναι ἀσφαλῶς ἀκριβῆς ἐδῶ. Τὸ πυροβάδισμα ἔχει βέβαια τὴν ἔννοια πὼς οἱ Χάρες ἔδωσαν τὴν ἄδεια ἀκόμη καὶ τὴ δύναμη γιὰ νὰ πραγματοποιηθεῖ. Αὐτὸ ὅμως εἶναι μᾶλλον τὸ δεύτερο στάδιο μιᾶς δοκιμασίας, ἐκεῖνο ποὺ φέρνει τὴ λύτρωση καὶ τὴν ἐπιβεβαίωση πὼς πέρασε ἐπιτυχῶς τὸ πρῶτο στάδιο τῆς ὅλης πορείας τῆς δοκιμασίας. Ὡστόσο χρησιμοποιεῖται ὁ ὄρος ἀκριβῶς μὲ τὴν ἔννοια τοῦ δευτέρου σταδίου ἀπὸ τοὺς ἴδιους τοὺς ἀναστενάρηδες πολὺ συχνά.

17) Οἱ μετρήσεις αὐτές, δὲν ἦσαν ἀκριβεῖς πάντως, καὶ δὲν πρέπει ἴσως καθόλου νὰ ἀναφέρονται, ἀφοῦ καὶ ὁ ἴδιος ὁ κ. Ξενάκης τὸ παραδέχεται. Ἄν ἐδῶ γίνεται μνεῖα, εἶναι διότι δυστυχῶς οἱ βιαστικοὶ δημοσιογραφικοὶ κάλαμοι ἔκαναν καὶ πάλι τὸ λάθος νὰ παρουσιάζουν σὰν τελικὸ συμπέρασμα, κάτι ποὺ ἄκουσαν μέσες ἄκρες ἀπὸ τὸν ἴδιο τὸν κ. Ξενάκη. Οἱ μετρήσεις θὰ ἐπαναληφθοῦν μὲ ὄργανα ἀκριβείας καὶ μὲ περισσότερο ἀπὸ ἓναν πυροβάτες· βλ. Θ. Μπαλλῆς, **A. Beaumanoir, X. Ξενάκης**: 1) Ἀναστενάρια (Νευροφυσιολογικὲς Παρατηρήσεις) Ἱατρικὴ Ἐπιθεώρησης Ἐνόπλων Δυνάμεων. 2) X. Ξενάκης: Ἀναστενάρια (ἀνεξήγητο ἱατρικὸ φαινόμενο). Περ. Ταχυδρόμος ἀρ. 201 (4307) 17/5/79.

18) Ἡ ἄποψη αὐτὴ ἔχει ὑποστηριχθεῖ στὴν Ἑλλάδα ἀπὸ τὸν Ἰάσ. Εὐ-αγγέλου στὴ «Γοητεία τοῦ Μυστηρίου» (1971), τὸν ὁποῖο καὶ ἀντικρούσαμε μὲ σχετικὸ δημοσίευμα μας στὸν Προσφυγικὸ Κόσμο (7, 14, 21 Φεβρουαρίου 1971) καὶ στὸν 46 τ. Θρακικῶν (Τὸ Ἀναστενάρι, ὡς ἄνω). Ἀντικρούεται ἐπίσης ἀπὸ τὶς παρατηρήσεις καὶ τὰ πειράματα τοῦ Ἀγγελοῦ Τανάγρα.

19) Ἐνα μεγάλο σφάλμα ποὺ γίνεται στὶς σχετικὲς ἔρευνες, εἶναι ἀκριβῶς ἡ ἐντύπωση πὼς τὸ ἔθιμο τελεῖται πάντα μέσα σὲ σταθερὰ καθορισμένα πλαίσια κι ὅτι οἱ ἀναστενάρηδες ἐπαναλαμβάνουν πάντα ἑαυτοὺς, πράγμα ποὺ κάνει τὶς ἔρευνες ἀπλῶς «περιπτωσιακὲς» καὶ χωρὶς γενικὴ ἰσχὺ.

20) Ἀπὸ τὴν ἀρχαιότατη ἐποχὴ συμβαίνει νὰ πληρώνονται οἱ μουσικοί. Τὸ ἴδιο συμβαίνει καὶ σήμερα καὶ δὲν μπορεῖ νὰ γίνῃ δυστυχῶς ἐξαιρέση καὶ γιὰ τὸ Ἀναστενάρι ποὺ ὁ συναισθηματικὸς του χαρακτήρας ἀπαιτεῖ τουλάχιστον μεγάλη διάθεση καὶ κατανόηση ἀπ' ὄλους καὶ ἰδιαίτερα τοὺς μουσικούς.

21) Ὁ διαχωρισμὸς γίνεται, κάκιστα φυσικά, ἀνάμεσα στὸ Ἀναστενάρι Ἀγίας Ἑλένης καὶ Λαγκαδᾶ, ἐνῶ εἶναι ἀπολύτως βέβαιο πὼς τίποτε τὸ οὐσιαστικὸ δὲν τὰ διακρίνει τὸ ἓνα ἀπὸ τὸ ἄλλο. Μερικὲς ἀνεπαίσθητες διαφορὲς, ὀφείλονται μᾶλλον σὲ λόγους περιβάλλοντος καὶ τοπικὲς συνθῆκες ἀλλὰ καὶ στὴν προσοχὴ ποὺ ἔχουν δώσει σὲ δευτερεύουσες λεπτομέρειες οἱ ἴδιοι οἱ ἀναστενάρηδες.

22) Τὴν ἄποψη αὐτὴ ἔχουμε ἀναπτύξει στὸ Ἀναστενάρι (ὡς ἄνω) καὶ ἐνισχύθηκε μετὰ τὴν πρόσφατη ἐξερευνητικὴ μας ἐπίσκεψη στὴν κοιτίδα τοῦ ἔθιμου Κωστή καὶ Μπροντίλοβο στὴν Ἀν. Ρωμυλία σὰν ἀπεσταλμένης τοῦ ΙΜΧΑ.

Σημειώνουμε πὼς ἐκτὸς ἀπὸ τὸν Ἅγιο Ἀθανάσιο, μάλιστα μὲ τρόπο λιγότερο ἴσως σταθερὸ ἀλλὰ πολὺ ἐντυπωσιακὸ, παλαιότερα εἶχε ἀναμιχθεῖ καὶ ἡ λατρεία τοῦ Ἁγίου Παντελεήμονος, ἡ ὁποία ὅμως δὲν δίνει κανένα σημεῖο κατὰ τὴ μεταφορὰ τοῦ ἔθιμου ἐδῶ. Γιὰ τὸ θέμα ὅμως τοῦτο σὲ προσεχὴ μας μελέτη.

23) Τὴν ἀναμφισβήτητη ἐλληνικότητα ὄχι ἀπλῶς τῆς περιοχῆς ἀλλὰ καὶ λόγῳ αὐτῆς καὶ τοῦ ἔθιμου, τὴν διαβεβαιώνει καὶ ὁ ἐγκυρος λαογράφος Ἀρναούτσοφ. Ἐπισκεφθῆκαμε τὸν διακεκριμένο ἐπιστήμονα στὸ σπίτι του στὴ Σόφια στὰ 1977, ὅταν πῆγαμε ἐκεῖ σὰν ἀπεσταλμένη τοῦ ΙΜΧΑ γιὰ σχετικὲς ἔρευνες γύρω ἀπὸ τὸ Ἀναστενάρι. Δέχτηκε νὰ βοηθήσει τὴν προσπάθειά μας καὶ ἀκόμα τὸν κινηματογραφιστὴ Σταύρο Χασάπη σὲ ἓνα ντοκυμανταὶρ γιὰ τὸ ἔθιμο. Ὁ Ἀρναούτσοφ ἂν καὶ γηραιότατος, 99 ἐτῶν, διατηροῦσε θαυμάσια τὶς δυνάμεις του καὶ τὸν συναντήσαμε ἐργαζόμενο μὲ τὸ βοηθό του. Μὲ πολλὴ θέρμη μίλησε γιὰ τὸν ἐλληνικὸ πολιτισμὸ λέγοντας πῶς «ὄλα τὰ πῆραμε ἀπὸ τοὺς Ἑλληνας ὅπως πῆραμε καὶ τὸ θαυμάσιο ἔθιμο τὸ Ἀναστενάρι». Εἶναι γνωστὸ πῶς ὁ Ἀρναούτσοφ ἔχει εἰδικὰ ἀσχοληθεῖ μὲ τὸ ἔθιμο αὐτό.

Ἡ συζήτηση ἔγινε στὴ Γερμανικὴ καὶ Ἀγγλική, καὶ ἀκόμα στὴ Βουλγαρικὴ μὲ διερμηνέα ἐδῶ τὴν Δέσποινα Μαυρίδου, στὴν ὁποία καὶ ὀφείλεται ἡ συνάντησή μας μὲ τὸν διακεκριμένο ἐπιστήμονα.

24) Χ ο υ ρ μ ο υ ζ ι ἄ δ η ς, Περί τῶν Ἀναστεναρίων..., Κων/λις 1873.

25) Μία μικρὴ ἀνάλυση σχετικὰ ἔχουμε ἐπιχειρήσει στὴν ἐργασία μας, Τὸ Ἀναστενάρι, ὡς ἄνω. Περισσότερα στοιχεῖα θὰ δώσουμε σὲ προσεχὲς δημοσίευμα. Ἐπίσης γιὰ τὸ Κωστί καὶ τὴν τοποθεσία του ἀπὸ τὴν ἄποψη καὶ τῆς λεγόμενης «Ἱερῆς Γεωγραφίας» ποὺ ἀσφαλῶς παρουσιάζει ἐνδιαφέροντα στοιχεῖα, ὅπως διαπιστώσαμε καὶ ἀπὸ τὴν ἀνάλυση τῶν παραδόσεων ἀλλὰ καὶ τὴ φυσικὴ θέση τοῦ χωριοῦ κατὰ τὴν ἐκεῖ ἐπίσκεψή μας.

26) Παράδειγμα ὁ Καλόγερος στὴν Ἀγία Ἑλένη. Βλ. Κατερίνας Κανούρη, Διονυσιακά, καὶ τὴν ἀντίκρουση Γ. Μέγα, Ἀναστενάρια καὶ ἔθιμα τῆς Τυρινῆς Δευτέρας... Λαογραφία 19 (1960-61), σ. 472 κέ. ὅπως καὶ Μαρίας Μιχαήλ - Δέδε, Ἀναστενάρι, ὡς ἄνω.

Ὁ Καλόγερος εἶναι ἀναμφίβολα εὐετηριακὸ ἔθιμο, μὲ ἄφθονα στοιχεῖα ποὺ δικαιολογοῦν αὐτὴ τὴν ἄποψη. Ἀλλὰ καὶ ἀναμφίβολα, πάρα πολλὰ στοιχεῖα ποὺ ἔχουν θεωρηθεῖ σὰν ἀποδεικτικὰ αὐτῆς του τῆς ἔννοιας εἶναι ἀπλῶς νεώτερα, ἔχουν καθορὰ «κοινωνικὸ» χαρακτήρα, καὶ ἔχουν υἱοθετηθεῖ γιὰ τὸ κωμικότερο καὶ τὸ διασκεδαστικότερο, μὴ καὶ πρόκειται γιὰ Ἀπόκριες. Τὸ γεγονός ὅτι ἐτελεῖτο στὸ Κωστί ἐπίσης καὶ ἤρθε ἐδῶ ἀπὸ τοὺς ἴδιους ἀνθρώπους ἔχει ἐπιφέρει μεγάλη σύγχυση ὄχι μόνον στοὺς μελετητὲς ποὺ τὸ καταγράφουν, ἀλλὰ κάποιον σάστισμα ἔχουν καὶ μερικοὶ ἀναστενάρηδες ποὺ δὲν μποροῦν οὐσιαστικὰ νὰ τὸ συνδέσουν μὲ τὸ Ἀναστενάρι, ἀλλὰ κάπως τὸ συγχέουν μὲ ἐξωτερινὰ μᾶλλον στοιχεῖα. Χαρακτηριστικὰ ἀναφέρουμε τί εἶπε σχετικὰ ὁ ἀρχιαναστενάρης τῆς Ἀγίας Ἑλένης Γιαβάσης: «Τί νὰ σοῦ πῶ τί εἶναι. Νά, σὰν νὰ εἶναι τὸ Νεστενάρι τὸ δέντρο μὲ τὶς ρίζες καὶ ὁ Καλόγερος σὰν ἓνα κλωρί του, σὰν κάτι». Ὅλοι ἐξ ἄλλου οἱ ἀναστενάρηδες συμφωνοῦν πῶς στὴν «πατρίδα» δὲν ἀνακαταωνόντουσαν οἱ ἀναστενάρηδες. Ἄλλοι κάνανε τὸν Καλόγερο. Ὁ τελευταῖος μάλιστα ἐπὶ κεφαλῆς ἦταν κάποιος Βασιλικός, ποὺ «δὲν εἶχε νὰ κάνει τίποτις μὲ τὸ Νεστενάρι», ὅπως λέει ὁ Λιοῦρος.

27) Ἐνα ἀπὸ τὰ πιὸ σημαντικὰ στοιχεῖα στὰ ὁποῖα στηρίξαμε τὴν ἐρμηνευτικὴ μας προσπάθεια, ἦταν τὰ τραγούδια, τὰ ὁποῖα μὲ ἐπιμονὴ καὶ ἀποκλειστικότητα τραγουδοῦν οἱ ἀναστενάρηδες στὰ πανηγύρια τους.

Στὴν πραγματικότητα βασικά, ὅποιο τραγούδι καὶ ἂν λένε, ἔχουν στὸ ἐπίκεντρο τὸν Μικροκωνσταντῖνο, ἓναν ἥρωα τοῦ ἀκριτικοῦ κύκλου τραγουδιῶν, καὶ τὰ βῆσανα τῶν χριστιανῶν ἀπὸ τοὺς μὴ χριστιανούς ἐπιδρομεῖς. Ὑπάρχει μεγάλη ἀκαταστασία στοὺς στίχους ποὺ τραγουδοῦνται. Πολλὰ διαφορε-

τικὰ τραγούδια ἀνακατεύονται καὶ προσθέτονται πολλοὶ αὐτοσχέδιοι στίχοι. Ἐντελῶς ἀδικαιολόγητα, ἀπὸ ἀρκετοῦς ἀναστενάρηδες, συχνὰ προτιμᾶται μιὰ κάποια παραλλαγή ἑνὸς τραγουδιοῦ, πού οὐσιαστικά δὲν ἔχει σχέση μετὰ τὸ ἔθιμο ἐνῶ πιστεύεται συγχρόνως πὼς τὸ βασικὸ τραγούδι εἶναι ἄλλο, ἐκεῖνο πού ἀναφέρεται ἄμεσα στὸν ΜικροΚωνσταντῖνο καὶ τὰ πολεμικὰ του κατορθώματα. Ἔτσι γίνεται μιὰ τρομερὴ σύγχυση μετὰ τοὺς στίχους πού δυσκολεύει πολὺ τὸν ἐρευνητὴ.

Σύγχυση ὁμοίως γίνεται καὶ μετὰ τὸ ἂν θὰ παιχτεῖ ἀργότερα ἢ γρηγορότερα ἢ μελωδία γιὰ τὸ χορὸ τῆς φωτιάς. Γιὰ μερικοὺς πρέπει νὰ παίζεται πολὺ γρήγορα, ἐνῶ γιὰ ἄλλους πολὺ ἀργά. Εἶναι φανερὸ πὼς τὸ ὑποκειμενικὸ στοιχεῖο διαδραματίζει καὶ ἐδῶ πρωτεύοντα ρόλο καὶ ἀνάλογα πὼς αἰσθάνεται κανεὶς τὸ πυροβάδισμα καὶ τὴν ἐπαφή μετὰ τὴ φωτιά, θέλει ἀργότερο ἢ ταχύτερο ρυθμὸ.

Σὲ εἰδικὴ ἐργασία μας (Τὰ Ἄναστενάρικα τραγούδια καὶ οἱ χοροί, Θρακικὰ 48, 1978, σ. 75-130) ἀναλύσαμε σχεδὸν ὅλα τὰ τραγούδια, τὰ ὁποῖα τραγουδήθηκαν κυρίως στὸν Λαγκαδὰ τὰ τελευταῖα δέκα χρόνια πού παρακολουθοῦμε τὸ ἔθιμο. Ἐνῶ ὁμοίως ἡ ἐργασία εἶχε ἤδη τυπωθεῖ, ἀκούσαμε καὶ τὰ πιὸ κάτω, τὰ ὁποῖα ἀναγράφουμε σὰν συνέχεια. Ἡ καταγραφή τῶν τραγουδιῶν εἶναι γενικὰ πολὺ δύσκολη στὸ Ἄναστενάρει, διότι οἱ ἀναστενάρηδες μόνον ὅταν βρίσκονται σὲ ἔκσταση καὶ «πανηγυρίζουν» τὰ λένε. Συχνότατα δὲν τὰ θυμοῦνται καθόλου ἄλλη ὥρα καὶ γενικὰ εἶναι ἀπρόθυμοι νὰ τὰ ποῦν, ὄχι ἀπὸ κακὴ διάθεση, ἀλλὰ ἀπὸ μιὰ ψυχολογία καθαρὰ θρησκευτικὴ, πού δύσκολα τὴν καταλαβαίνει κανεὶς ὅταν δὲν τοὺς γνωρίζει πολὺ καλά.

Τὰ τραγούδια πού ἀκολουθοῦν τὰ λέει ὁ Θόδωρος Ἀλμπάνης καὶ γιὰ πρώτη φορὰ τὰ τραγούδησε ἔτσι ὀλοκληρωμένα στὰ 1978 καὶ εὐτυχῶς τὸ μαγνητόφωνό μου λειτουργοῦσε ἐκεῖνη τὴν ὥρα. Πάντως τὸ πρῶτο, δὲν εἶναι καὶ πάλι ὀλόκληρο. Στὰ δέκα χρόνια μόνον τὸ 1977 εἶχε τὴν «ὥρα του» ἀλλὰ δυστυχῶς δὲν λειτούργησε τὸ μαγνητόφωνό μου. Θὰ πρέπει νὰ σημειωθεῖ, πὼς ὅλοι οἱ στίχοι πού ἀναγράφονται ἐδῶ εἶναι ἐξαιρετικὰ χαρακτηριστικοὶ καὶ δίνουν σαφὴ εἰκόνα τῆς ψυχολογίας τοῦ ἐθίμου μετὰ τὴν ἀγωνία, τὸν πόνο ἀλλὰ καὶ μαζί μετὰ τὴ βαθειὰ πίστη καὶ εὐσέβεια πού τρέφει ἕνα μοναδικὸ ἠρωϊσμὸ γεμάτο μυστικοπάθεια πού ἀποβλέπει σὲ τελευταῖα ἀνάλυση στὴ μεταφορὰ ἀπὸ τὸν κόσμον τῶν Ἁγίων, ὅσο μπορεῖ νὰ ἐπιτύχει ἡ ἀδυναμία τοῦ κοινοῦ ἀνθρώπου, στὴ γῆ.

1

*Σφάζουνε τὸν Ἄι-Γιάννη / καὶ τοῦ κόβουν τὸ κεφάλι
 ἄχ τοῦ χωρίζουν τὸ κορμί Του / ἀπ' τὴν ἅγια κεφαλή Του.
 Μὰ τὸ κορμί τοῦ Ἄι-Γιάννη / περπατᾷ χωρὶς κεφάλι
 μέσα στὴ μεγάλη ζάλη / περπατᾷ χωρὶς κεφάλι.
 Τὸ κεφάλι Του πού πήραν / εἰς τὸ βασιλιᾷ τὸ πήγαν.*

2

*Θρήνος μεγάλος γίνεται, μεγάλο μοιρολόδι,
 εἶναι μεγάλος ὁ καῦμός μεγάλο σσσ πού κάνουν.
 Κλαῖνε καὶ γέροι καὶ παιδιά κλαῖνε καὶ παλικάρια
 γιὰ τὸ κακὸ πού γίνηκε, γιὰ τὸ κακὸ πού κάνουν.
 Πήραν τὸν Τίμιον Σταυρό, τὸ Ἀσημένιο Τάσι
 πήραν καὶ τὸ Βαγγέλιο, τὴν Ἄγια Τράπεζά μας
 ἀχ ἀχ...σσσ σσσ.*

Κρεμάσαν και την Κεφαλή μέσα στο "Άγιο Βήμα,
 ὦχ, ὦχ,
 κρεμάσανε τὸ Δέσποτα, κρεμοῦν τὸν Πατριάρχη
 και τὸ κακὸ μεγάλωσε, δὲν ξέρουσι τί κάνουν.
 Ἄρχιζουν κάνουνε σφαγή, σφάζουνε και κρεμοῦνε,
 κρεμοῦν και καὶν τοὺς Χριστιανούς, πολὺ τοὺς βασανίζουν.
 Θρήνος μεγάλος γίνεται μεγάλο μοιρολόι,
 κι ἀπ' τὸ πολὺ τὸ βογγητὸ κι ἀπ' τὸ πολὺ τὸ κλάμα
 ἐβόγγησε ἡ Πανεγιά στὸν τόπο ποὺ καθότουν.
 "Ἐλα, Χριστέ και Πανεγιά, ἔλα και μέρωσε τους,
 εἶναι μεγάλο τὸ κακὸ δὲν ξέρουσι τί κάνουν.
 Σφάζουν τὶς μάνες τοῦ μικροῦ παιδιοῦ
 σφάζουν και τοὺς πατέρες
 και παίρνουν τα και παίρνουν τα τὴν πίστη τους ν' ἀλλάξουν.
 Τὴν πίστη τους ν' ἀλλάξουνε, γενίτσαροι νὰ γίνουν,
 νὰ ῥθοῦνε στὰ σπιτάκια τους τ' ἀδέρφια τους νὰ σφάζουν.

Οἱ στίχοι σταμάτησαν ἐδῶ κι ἐπακολούθησαν βογγητὰ κι ἀναστεναγμοί, ποὺ δὲν μπόρεσαν γιὰ κάμποσο νὰ τεθοῦν σὲ κάποιο ἔλεγχο ὅσο κρατοῦσε ἡ ἐπήρεια ἀπὸ τὸν ἀναλογισμὸ τῆς συμφορᾶς.

Ὡστόσο, πέρα ἀπὸ τοὺς θρήνους αὐτοὺς μὲ τὰ βάσανα τῶν χριστιανῶν στὰ 1978, μὲ περισσότερη ἀπὸ ἄλλοτε ἐπιμονὴ τραγουδιόταν και τὸ ἠρωϊκὸ δίστιχο στὸ τραγούδι τοῦ ΜικροΚωνσταντίνου, ὀλοκληρώνοντας ἔτσι τὴ σωστὴ ἔκφραση τῆς πραγματικῆς ἴσως ἔννοιας τοῦ ἐθίμου.

Κι ἡ μάνα του τὸν εἶχεται κι ἡ μάνα του τὸν λέει·
 ἂν δὲν νικήσεις Κωνσταντῆ, πίσω νὰ μὴ γυρίσεις.

Σχετικὰ μὲ τὸν ἠρωϊκὸ πατριωτικὸ χαρακτήρα τοῦ ἐθίμου βλ. και Σ. Κυριακίδου: Ἄναστενάγια, Μεγ. Ἑλληγ. Ἐγκυκλοπαίδεια, τὴν ἀναφορὰ στὸν Νικήτα Χωνιάτη μὲ τοὺς σαφέστατους ὑπαινιγμοὺς γιὰ τὴ δυναμικότητα τῆς Χριστιανικῆς Πίστεως τῶν Ἄναστενάρηδων.

28) Μετὰ τὴν ἐπίσκεψή μας στὰ χωριὰ τῆς Ἄν. Ρωμυλίας, νομίζουμε πὼς τὸ θέμα τῶν εἰκόνων εἶναι πραγματικὰ ἀκόμη σημαντικότερο ἀπὸ ὅσο πιστεύεται. Ἰδιαίτερη προσοχὴ χρειάζεται τὸ θέμα τῆς «ποδιάς», ποὺ μέχρι σήμερα ἔχει γενικὰ σταθεῖ παραπλανητικὸ στοιχεῖο, γιὰ λόγους ποὺ θὰ ἀναπτύξουμε σὲ εἰδικὴ ἀνακοίνωση.

29) Ὅπως ἀποδεικνύει ὁ C. Hekethorn ἀπὸ τὴν ἀνάλυση τῶν καταστατικῶν 163 μυστικῶν ἐταιριῶν, τὸ εὐετηριακὸ στοιχεῖο σπανιώτατα ἀπουσιάζει ἀπὸ τὰ καταστατικὰ αὐτά. Ὅποιοδῆποτε κι ἂν εἶναι τὸ περιεχόμενο κι ὁποιοσδήποτε ὁ βασικὸς σκοπὸς τῆς ἐταιρίας, πολεμικὸς, κοινωνικὸς, πολιτικὸς κλπ., ἡ «καλὴ χρονιά» σὲ ὅλη τῆς τὴν πλατειὰ ἔννοια, συνυπάρχει.

30) Σύντομη ἀνάλυση τῆς ἔννοιας τοῦ Ἄγιου Πολεμιστῆ και μαζί Προστάτη τῆς γεωργίας κλπ. σὲ 1) Μαρίας Μιχαήλ λ-Δέδε: Σινγκ'Jέρι και Σέρμέρια ε Γκούρέσὲ στὰ Βίλλια. 2) Εὐλ. Κουρίλα: Ὁ καβαλλάρης Ἄγιος Γεώργιος... Ἄρχεῖον Θερακικοῦ Θεσαυροῦ 22 (1967), σ. 17 κέ., Γ. Αἰκατερινίδη: Ὁ ἑορτασμὸς τοῦ Ἄγ. Γεωργίου εἰς Νέον Σούλι Σερρῶν, Σερραϊκὰ Χρονικὰ τόμ. Ε' 1969), σ. 129-148, ὅπου και σχετικὴ βιβλιογραφία.

31) Ἀσφαλῶς μπορεῖ νὰ λεχθεῖ πὼς ἡ ἔρευνα τοῦ σημαντικωτάτου αὐτοῦ ἐθίμου εἶναι ἀνάγκη νὰ γίνεῖ πολὺπλευρα και συντονισμένα ἀπὸ ὀμάδα ἐπιστημῶ.

νων μὲ διαφορετικὲς εἰδικότητες, κι ὄχι ὅπως γίνεται σήμερα. Δὲν ἐνδιαφέρει ἀπλῶς τὴ Λαογραφία ἀλλὰ ὀλόκληρη τὴν Ἀνθρωπολογία μὲ τὸ φυσικὸ καὶ κοινωνικὸ τῆς περιεχόμενο, ἀκόμα καὶ ἱστορικοὺς τῆς τέχνης, θεατρολόγους κλπ. Πολλοὶ ἐπιστήμονες κύρους παρακολουθοῦν κάθε χρόνο τὸ ἔθιμο στὸν Λαγκαδὰ καὶ τὴν Ἀγία Ἐλένη, ἀλλὰ τελικά, δὲν ὑπάρχει ἡ συνεργασία καὶ ὁ συντονισμὸς ποὺ θὰ ἔπρεπε. Μοναδικὴ προσπάθεια τῆς ομάδας ἰατρῶν μὲ ἐπικεφαλῆς τὸ νευρολόγο Χρ. Ξενάκη μαζί μας, κι αὐτὴ δύσκολη διότι λείπουν πολλοὶ εἰδικοί ποὺ θὰ μελετοῦσαν τίς διάφορες πλευρὲς πληρέστερα καὶ ὑπεύθυνα.

Τέλος, λείπει καὶ μιὰ συγκριτικὴ μελέτη, ἢ ἔστω ἀπλή περιγραφὴ τῶν διαφορῶν πυροβασιῶν ἀνά τὸν κόσμο, συγκεντρωμένη σὲ ἓνα βιβλίο ὥστε νὰ γίνει δυνατὴ ἡ ἐξαγωγή γενικοτέρων συμπερασμάτων. Ἐλπίζουμε νὰ δώσουμε μιὰ κατὰ τὸ δυνατόν εὐρεία ἐργασία σχετικὰ, σύντομα.

ΣΥΝΤΟΜΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Αἰκατερινίδης Γ., Κουρέτας Δ.: Ἀναστενάρια. Ἔκδ. Sandoz, 1974.
- Arnaudoff M.: Die Bulgarischen Festbrauhme. Λειψία 1917.
- Βλαστὸς Μ.: Πιθανὴ ἐπιστημονικὴ ἐρμηνεία τῶν φαινομένων τῆς πυροβασίας - ἀκατίας. Ἀρχ. Γλωσ. Λαογρ. Θεσσαροῦ 18 (1955).
- Brown J. B.: The Indian Fire walk. The Lancet 2, 1935.
- Γκιζέλης Γρ.: Τὰ Ἀναστενάρια καὶ τὰ ἐρμηνευτικὰ τους προβλήματα. Πρακτικὰ Γ' Συμποσίου Λαογραφίας, ΙΜΧΑ.
- Crocomb R.: Holy Torture in Fiji. Pacific Publications 1974.
- Darling S. R.: Fire Walking Nature 2, 1935.
- Δέδε - Μιχαήλ Μαρία: Τὸ Ἀναστενάρι (ψυχολογικὴ - κοινωνιολογικὴ θεώρηση). Θρακικὰ 46, 1972 — 1973.
- Τὰ τραγούδια καὶ οἱ χοροὶ τῶν Ἀναστενάρηδων. Θρακικὰ 48, 1978.
- De Martino E.: Le Monde Magic. Marabout Université 1945.
- Εὐαγγέλου Ι.: Πυροβασία καὶ Ἀναστενάρηδες, 1978.
- Καβακόπουλος Π.: Ἡ μουσικὴ τῶν Ἀναστενάρηδων. Α. Γ. Α. Θ. 19, 20, 24.
- Κακούρη Κατερίνα.: Διονυσιακά. Ἀθήναι 1963.
- Κουρέτας Δ.: Τὰ Ἀναστενάρια. (Ψυχροφυσιολογικὴ ἐρμηνεία). Ἀθήναι 1969.
- Κυριακίδης Σ.: Ἀναστενάρια. Μεγ. Ἑλληνικὴ Ἐγκυκλοπαιδεία.
- Μέγας Γ.: Ἀναστενάρια... Λαογραφία, τόμ. 19, 1961.
- Ἡ ἔννοια καὶ ὁ χαρακτήρ τῶν Ἀναστεναρίων. Λαογραφία 29, 1974.

- Μπαλλής Θ.: 'Αναστενάρια. 'Ιατρική 'Επιθεώρησης 'Ενόπλων Δυνάμεων, τόμ. 13, τεύχ. 2, 1979.
- Ξενάκης Χρ.: Schmerzempfindung Bei Pyrovasie. Berlin 1978.
- Παπαχριστοδούλου Πολ.: Τὰ 'Αναστενάρια. Α.Γ.Λ.Θ. 1, 20, 21.
- Πολίτης Ν.: Λαογραφία τ. Α' και Γ'. Λαογραφικά Σύμμεικτα Α' 1920.
- Ρωμαῖος Κ. Α.: Λαϊκὲς Λατρεῖες τῆς Θράκης. Α. Γ. Λ. Θ. 11, 1945.
- Ρωμαῖος Κ.: 'Αναστενάρια τοῦ 1954. Α. Γ. Λ. Θ. 19.
- Τανάγρας "Αγγ.: Ψυχικαὶ "Ερευναι, 1940.
- Χουρμουζιάδης Α.: Περὶ τῶν 'Αναστεναρίων... Κωνσταντινούπολις 1873.

ΣΗΜ.: Συμπληρωματικὰ στοιχεῖα γιὰ τὴν πληρέστερη μελέτη τοῦ ἐθίμου δώσαμε στὴν ἀνακοίνωσή μας στὸ Δ' Συμπόσιο Λαογραφίας ΙΜΧΑ, ποὺ θὰ δημοσιευθῶν στὰ Πρακτικὰ τοῦ Συμποσίου.

ΤΑ ΠΡΩΤΑ ΒΗΜΑΤΑ ΤΟΥ ΥΠΟΠΡΟΞΕΝΕΙΟΥ ΣΕΡΡΩΝ

Τὸν περήφανο καὶ ἀδάμαστο Ἑλληνισμό τῶν Σερρῶν θέλησε νὰ τιμήσει καὶ νὰ προστατεύσει τὸ Ἑλεύθερο Ἑλληνικὸ Κράτος, ἰδρύοντας τὸ 1856 Ἑποπροξενεῖο στὴν ἱστορικὴ πόλη τῶν Σερρῶν.

Ὁ πρῶτος Ἑποπρόξενος στὶς Σέρρες *Μιχαὴλ Συναδινός*, ἀφοῦ ὄρισε Ἐπίτροπό του στὴν Ἀθήνα τὸ Νικόλαο Δραγούμη «...νὰ ἐκδίδη ἐπ' ὀνόματι αὐτοῦ τὰ τῆς μηνιαίας ἐπιχορηγήσεως καὶ πάσης ἄλλης φύσεως ἀποδοχῆς μου ἐντάλματα...»¹ ξεκίνησε γιὰ τὴ Θεσσαλονίκη, ὅπου παρουσιάσθηκε στὶς τοπικὲς καὶ «ἐξωτερικὲς» Ἀρχές. Τέλος στὶς 24 Σεπτεμβρίου 1856 ἔφθασε στὶς Σέρρες², ὅπου ὁ Ἑλληνικὸς πληθυσμὸς τὸν ὑποδέχθηκε μὲ χαρὰ, ἐλπίζοντας ὅτι ὁ ἐκπρόσωπος τῆς Ἑλεύθερης Πατρίδας θὰ τὸν ἀνακούφιζε ἀπὸ τὰ δεινὰ τοῦ τυραννικοῦ ζυγοῦ.

Πρῶτη φροντίδα τοῦ Μ. Συναδινοῦ ἦταν ἡ ἐξασφάλιση στέγης : «... μῆνα ὄλον κατεγινόμεν... ὅπως ἐπιτύχω κατάστημα κατάλληλον διὰ τὸ Ἑποπροξενεῖον, μόλις δὲ τῇ 16 Ὀκτωβρίου ἐπέτυχον τοιοῦτον. Ἐνοικιάσας αὐτὸ διὰ τριετίαν ἀνὰ 800 Γρ. κατ' ἔτος...».

Μετά ἀσχολήθηκε μὲ τὴν ὑψωση τῆς ἐλληνικῆς σημαίας. Ἀκολουθοῦν χαρακτηριστικὰ ἀποσπάσματα τῆς ἐκθέσεώς του γιὰ τὸν «ὑπέμετρον ἐνθουσιασμόν τῶν Ἑλλήνων»³ : «...ἐβράδυνον ἐπὶ τούτου, ὅπως δαμάσω τὸ ἀνυπόμονον αὐτῶν, οἵτινες καθημέραν ἐπετήρουν τὸν καιρὸν τῆς ἀνυψώσεως, καὶ ἐκ τῶν χωρίων ὅπου ἐγένετο πολὺς λόγος, ἤρχοντο ἐπὶ τούτοις ἀπεσταλμένοι διὰ νὰ πληροφορηθῶσι περὶ τῆς ἡμέρας. Ἀφ' ἑτέρου οἱ οἰκειότεροι τῶν ὁμογενῶν καὶ τινῶν ὑπηκόων ἀπήτουν νὰ ὑψωθῇ σημαία μετὰ πομπῆς, ζητωκραυγούντων καὶ πυροβολούντων καὶ ἀπεδέχοντο τὰς τῆς τελετῆς δαπάνας διὰ συνεισφορᾶς, παρευρισκομένων τοῦ Ἱερατείου, τῶν Ἐπιτοπίων Ἀρχῶν τῶν προκρίτων Ὀθωμανῶν καὶ τῶν Ὀμογενῶν μετὰ τῶν Κυριῶν αὐτῶν ἢ ἀξιότιμος μάλιστα σύζυγος τοῦ κυρίου Κοντοῦ προσέφερε τὰ ἐκλεκτότερα ἔπιπλα τοῦ εὐρωπαϊκῶς διεσκευασμένου Οἴκου της, ὥστε δι' ὀλίγον εἶχον κλονίσει τὴν ἀπόφασίν μου, ἀλλὰ πάλιν σκεφθεῖς ὠριμώτερον καὶ... συλλογίζόμενος πρὸς τούτοις ὅτι δι' ἐπιπολαίου διαγωγῆς,

1) Α.Υ.Ε.Φ. (= Ἀρχεῖον Ἑποπυργ. Ἐξωτ)κῶν, ἀρ. φακέλου) 36/27 ἔγγρ. ἀπὸ 12.9.1856 ὑπ' ἀριθ. 7/29.9.1856/16.10.1856/7384.

2) Α.Υ.Ε.Φ. 36/27 ἔγγρ. ὑπ' ἀριθ. 69/1.12.1856/9269.

3) Α.Υ.Ε.Φ. 36/27 » » » 485/25.10.1857/811 Νο 477.

μᾶλλον ἤθελον παραβλάβη τὰ πολιτικὰ συμφέροντα τῆς μεγαλωνύμου Ἑλλάδος ἐναντίον τῆς ἀποστολῆς μου, ... συμφωνούντων μὲ τὴν γνώμην μου τοῦ τε Ἀρχιερέως καὶ τῆς ὑγειεστέρως φρονούσης μερίδος τῶν φίλων μου, ἀπροσδοκῆτως τὴν 17ην Νοεμβρίου, ἡμέραν ἀγορᾶς, Τρίτην τῆς ἑβδομάδος, Ἀποκρέω καὶ ἑορτὴν τοῦ Χρυσοστόμου μεταβαίνω εἰς τὸ Διοικητήριον...καὶ ἰδίαις χερσὶ ἀνυψῶ τὴν Ἑλληνικὴν Σημαίαν περὶ τὴν Μεσημβρίαν... Μετὰ τὴν ἀνύψωσιν, πλῆθος παιδῶν ἐπλημμύρισεν εἰς τὴν αὐλὴν καὶ ἔβλεπαν μετ' ἀδῶας ἐκστάσεως καὶ περιεκύκλουν τὸν Ἰστὸν ἀγαλλόμενα καὶ παίζοντα... Ἡ Σημαία ἣ μεγάλη ἐγένετο μεγαλοπρεπῆς συγκειμένη ἐκ πηχῶν 8 1/2 τὸ μῆκος καὶ τὸ πλάτος ἀνάλογον, ἐξ ὑφάσματος μαλλίνου (φλανέλας) λευκοῦ καὶ καραμαντόλας κυανοῦ χρώματος. Ἡ εὐχαρίστησις τῶν Χριστιανῶν εἶναι ζωηρά· μετὰ τὴν ἐκκλησίαν τὰς ἑορτὰς ἔρχονται ἀπὸ τὰς Ἐνορίας τῶν καὶ Ἰστανταὶ σωρηδὸν θεώμενοι τὰ Σύμβολα τῆς Ἑλλάδος καὶ εἶναι εὐάρεστον ν' ἀκούη τις τὰς κρίσεις καὶ τὰς εὐχὰς τῶν...».

Ὁ Μ. Συναδινὸς ταλαιπωρήθηκε πολὺ ἀπὸ τὶς τοπικὰς τουρκικὰς Ἀρχεῖς¹ μὲ τὸ θέμα τῆς «ἰθαγενείας» τῶν Ἑλλήνων ὑπηκόων. Χαρακτηριστικὸ εἶναι τὸ ἀκόλουθο σημείωμα τοῦ Καϊμακάμη Σερρών: «Ἐπειδὴ εἶναι ἀνάγκη νὰ μάθωμεν πόσοι ὑπήκοοι Ἑλληνες ὑπάρχουν εἰς Σέρρας ἐμπορευόμενοι, διὰ τοῦτο ἄμα λάβητε τὴν φιλικὴν μας νὰ μᾶς στείλητε ἓνα κατάλογον τῶν ὑπαρχόντων ἐνταῦθα Ἑλλήνων, σημειοῦντες τὰ ὀνόματα καὶ τὰς πατρίδας τῶν, πρὸς γνῶσιν μας καὶ εἰς τὸ ἐξῆς ὅσοι Ἑλληνες ἔλθουν νὰ μᾶς στέλλετε σημειώσιν τῶν ὀνομάτων αὐτῶν...»². Οἱ μηχανορραφίαι τῶν Τούρκων κούρασαν τὸν εὐερέθιστο Ὑποπρόξενο. Ὁ δύσκολος ἐξ ἄλλου χαρακτήρας τοῦ δυσαρέστησε πολλοὺς Σερραίους³. Γενικὰ οἱ περιορισμέναις ἰκανότητεσ τοῦ Μ. Συναδινοῦ δὲν ἐπαρκοῦσαν γιὰ τὴν ἀντιμετώπιση τῆς δύσκολης ἀποστολῆς του, ποὺ ἀπαιτοῦσε πολιτικότητα καὶ εὐστροφία γιὰ τὴ σωστὴ ὑπεράσπιση τῶν ἑλληνικῶν συμφερόντων στὴ τόσο νευραλγικὴ αὐτὴ περιοχὴ τοῦ Ἑλλαδικοῦ χώρου.

*
**

Τὸν διαδέχθηκε ὁ *Γεώργιος Δ. Κανακάρης*, ὁ ὁποῖος ἀναφέρει στὴ σχετικὴ του ἔκθεσις: «... τὴν 14ην τ. μ. λαβὼν τὸ ἐκτελεστήριόν μου ἀποσταλέν μοι διὰ τοῦ Αὐστριακοῦ ἀτμοπλοίου παρὰ τῆς ἐν Κων/πόλει Βῆς Πρεσβείας, ἀνεχώρησα [ἀπὸ τὴ Θεσ/νίκη] διὰ τοῦ αὐτοῦ ἀτμοπλοίου τὴν ἐπιούσαν διὰ Καβάλλαν, ἐνθα ἀποβιβασθεὶς τὴν 16ην ἔτυχον τῆς φιλοφρονεστέρως περιποιήσεως παρὰ τῷ ἐκεῖ ἡμετέρῳ Προξενικῷ Πράκτορι κ. Πέτρῳ Ἀνδρεῖα. Ἀνελθὼν δ' ἐκεῖθεν τὴν 17ην ἔφθασα ἐνταῦθα κατὰ τὴν 18ην τ. μ. διελθὼν διὰ πολλῶν χωρίων καὶ κωμοπόλεων, ἐνθα μὲ ὑπεδέχοντο μετὰ

1) Α.Υ.Ε.Φ. 36/27 ἔγγρ. 649/15.5.1858/4660 κλπ.

2) Α.Υ.Ε.Φ. 36/27 ἔγγρ. 477/17.10.1857 καὶ 485/25.10.1857.

3) Α.Υ.Ε.Φ. 36/27 ἔγγρ. 125/2.2.1857/8925.

τοῦ ζωηροτέρου ἐνθουσιασμοῦ καὶ τῆς ἀθωοτέρας μὲν ἀλλὰ καινοφανοῦς δι' ἐμὲ περιποιήσεως. Δύο δ' ὥρας μακρὰν τῶν Σερρών, καίτοι ραγδαίας βροχῆς οὔσης, εὔρον ἀναμένοντάς με ἅπαντας τοὺς ἐνταῦθα ὑπηκόους τῆς Α.Μ. τοῦ Τρισεβάστου Ἡμῶν Βασιλέως προεξάρχοντος τοῦ προσωρινῶς ἐπιφορτισθέντος τὰ Ἑλληνικὰ συμφέροντα Κου Κοντοῦ, Ρώσου Ὑ/προξένου ἐνταῦθα, ὅστις καὶ μὲ ὑπεδέχθη εἰς τὴν οἰκίαν του μετὰ τῆς μεγαλειτέρας καὶ φιλοφρονεστέρας περιποιήσεως μέχρις οὗτου εὔρω κατάλληλον οἶκημα διὰ τὸ Ὑ/προξενικὸν κατάστημα...». Γιὰ τὸν προκάτοχό του γράφει: «... εἰς μὲν τὰς ἐγγωρίους Ἀρχὰς ἐγκατέλιπε μῖσος μέγα ἐπαγαγὸν οὐ μόνον τὴν ἀδιαφορίαν αὐτῶν πρὸς τὰς Ἑλληνικὰς ὑποθέσεις, ἀλλὰ καὶ τὴν ἄνευ ὀρίων καταδρομὴν των πρὸς τοὺς ἐνταῦθα ὑπηκόους Ἑλληνας, εἰς δὲ τοὺς ὁμογενεῖς ψυχρότητα ἀπαραδειγματίστον...»¹.

Ἀφοῦ «ἀναγνωρίσθηκε» ὁ νέος Ἑλληνας Ὑποπρόξενος ἀπὸ τῆς τοπικῆς, τουρκικῆς Ἀρχῆς ἄρχισε νὰ ἐργάζεται ἐντατικὰ γιὰ τὴν ἀναδιοργάνωση τῆς Ὑπηρεσίας ὅπως ἀναφέρει «τὰ ἀρχεῖα (ἦταν) εἰς τὴν μεγαλειτέραν ἀταξίαν, καὶ οὐχὶ κάλλιον τῶν ὑπὸ τῶν παντοπωλῶν διατηρουμένων διὰ τὰς ληψοδοσίας των».

Κατὰ τὴ συνάντησή του μὲ τὸν Καϊμακάκη, ὁ Γ. Δ. Κανακάρης διαπίστωσε ὅτι ὁ Τοῦρκος ἀξιωματοῦχος ἦταν φανατικὸς ἀλλὰ καὶ «ἀδρανής», ἴσως γι' αὐτὸ ἡ Πύλη φρόντισε σὲ λίγο νὰ τὸν ἀντικαταστήσει.

Ὁ Καϊμακάκης διοικοῦσε μὲ τὴ βοήθεια «Ἐπαρχιακοῦ Συμβουλίου ἐξ ἴσων ἀτόμων Χριστιανῶν καὶ Ὀθωμανῶν συγκροτουμένου». Ἐξ ἄλλου «τὸ Ἐμπορικὸν Δικαστήριον, ἐκ Χριστιανῶν καὶ Ὀθωμανῶν ἐπίσης συγκείμενον καὶ ὑπὸ τὴν προεδρίαν πάντοτε Ὀθωμανοῦ Ὑπάρχου συνεδριάζον», δίκασε τῆς ἐμπορικῆς διαφορῆς.

Πολύτιμες εἶναι οἱ πληροφορίες τοῦ Γ. Δ. Κανακάρη γιὰ τὴ στρατιωτικὴ κατάσταση τῆς περιοχῆς του: «... Ἡ ἔλλειψις τακτικοῦ στρατοῦ εἰς τὴν πόλιν ταύτην καὶ τὰ περίχωρα εἶναι ἡ μόνη αἰτία, δι' ἣν ἡ Ἐπαρχία ἅπασα, ὡς ἐπίσης καὶ ἡ γειτνιαζουσά της Δράμα, δέκα ὥρας ἀπέχουσα τῶν Σερρών, καὶ πρωτεύουσα τῆς ὁμωνύμου Ἐπαρχίας, ἥτις νεωτέρα διαταγῇ τοῦ Σουλτάνου μετασχηματίζεται ἤδη εἰς Σατραπίαν (Πασσαλίκιον), φρουρεῖται ὑπὸ ἀτάκτου στρατοῦ ἐξ Ἀλβανῶν συγκειμένου, διὸ καὶ αἱ δύο αὗται Ἐπαρχίαι καὶ γέμουσι ληστρικῶν συμμοριῶν καὶ ἀπειλοῦνται καθ' ἐκάστην ἀπὸ τοὺς ἰδίους ἀρχηγούς τῶν ἀτάκτων αὐτῶν Ἀλβανῶν, οἵτινες, ὅπως ἐπιτύχῃσι πλειοτέρας μισθοδοσίας, μεγαλειτέρων προνομίων καὶ δικαιωμάτων καὶ μᾶλλον ἐκτεταμένως δικαιοδοσίας, ἀπειλοῦσιν ὅτε μὲν τὸν ἴδιον τὸν Καϊμακάμη, ἀμχανοῦντα ἔνεκα τῆς ἐλλείψεως ἐνὸς καὶ μόνου στρατιώτου, ὅτε δὲ τὴν πόλιν ἅπασαν στερουμένην ἐνὸς καὶ μόνου ἀκόμη ἀστυνομικοῦ ὑπαλ-

1) Α.Υ.Ε.Φ. 36/27 ἔγγρ. 1/20.10.1858/9213/12.11.185.

λήλου ἢ κλητῆρος, ἐνσπείροντες τὸν φόβον ὅτι θέλουσι λεηλατήσῃ καὶ πυρπολήσῃ αὐτήν καὶ ὄντως τοσοῦτος εἶναι ὁ πανικός φόβος, ὥστε οὐδείς τῶν πολιτῶν τολμᾷ νὰ ἐξέλθῃ τῆς πόλεως. Ὅστε εὐχῆς ἔργον ἤθελεν εἶσθαι ἂν δι' οἰουδήποτε τρόπου ἢ μέσου καταρωθοῦτο νὰ σταλῇ ἐνταῦθα, ἂν οὐχὶ πολὺς, τοῦλάχιστον μία Ἐκατονταρχία, στρατοῦ τακτικοῦ, ὅστις, καὶ τῆς καταδιώξεως τῶν ληστῶν ἂν δὲν ἐπιληφθῇ, τῶν ἔμπροσθεν τῆς πόλεως ἀπειλούντων αὐτήν, ταῦλάχιστον θέλει προφυλάξῃ αὐτήν καὶ ἐξασφαλίσαι τὴν ὑπαρξίν τῶν κατοίκων...»¹.

* * *

Ὁ νέος Ἕλληνας Ὑποπρόξενος ἄρχισε ἀμέσως τὴν ἐγγραφή καὶ ἀναγνώριση τῶν Ἑλλήνων ὑπηκόων. Διαπίστωσε μὲ πολλὴ θλίψη ὅτι μετὰ τὴν ἀναχώρηση τοῦ προκατόχου του εἶχαν ἀφαιρεθεῖ μὲ τὴ βία τὰ διαβατήρια ἀπὸ πολλοὺς Ἕλληνας. Ὑπεύθυνος γιὰ τὴν κατάσταση ἦταν κι ὁ Ἀρχιερέας, κατὰ τὴ γνώμη τοῦ Γ. Δ. Κανακάρη.

Τὴν ἐποχὴ ἐκείνη ἡ Ρωσία καὶ ἡ Αὐστρία διατηροῦσαν Ὑποπροξενεῖα στὶς Σέρρες, ἐνῶ ὁ Πρόξενος τῆς Ἀγγλίας στὴ Θεσ/κη εἶχε ὀρίσει ἀνταποκριτὴ. Ὁ Ὑποπρόξενος τῆς Ρωσίας Κ. Κοντὸς (Ἕλληνας) προστατεύεσε μὲ «ἐξαιρετικὸ ζήλο» τὰ ἑλληνικὰ συμφέροντα, ὅπως ἀναφέρει τὸ ἀκόλουθο ἔγγραφο Ἑλλήνων ὑπηκόων² «Πρὸς τὸν Ἐκλαμπρότατον Κύριον Κύριον Γ. Δ. Κανακάρη» :

«... Καθῆκον ἡμῶν θεωροῦμεν, Ἐκλαμπρότατε, νὰ παρακαλέσωμεν ὅπως εὐαρεστηθῆτε νὰ ἐκφράσητε τὴν ἄκραν ἡμῶν εὐγνωμοσύνην καὶ εὐχαρίστησιν πρὸς τὸν μέχρι τῆς ἀφίξεώς Σας προστατεύσαντα τὰ συμφέροντα ἡμῶν τῶν ἐνταῦθα εὐρισκομένων Ἑλλήνων Κύριον Κωνσταντῖνον Κοντόν, Ὑποπρόξενον τῆς Ρωσσίας ἐνταῦθα διὰ τὴν προστασίαν καὶ ὑπεράσπισιν, τὴν ὁποίαν κατὰ τὸ διάστημα τῆς ἀπουσίας τοῦ προκατόχου Σας ἔδειξε μετὰ μεγίστου ζήλου καὶ φιλογενείας διὰ τὰ συμφέροντά μας.

Συγχρόνως δὲ θέλομεν θερμοπαρακαλέσει τὴν Ἐκλαμπρότητά Σας νὰ εὐαρεστηθῆ νὰ δεχθῆ τὰ ταπεινότατα σεβάσματά μας καὶ ὑποσημειούμεθα

Εὐπειθέστατοι

Ὑπογραφαί: Κωνστ. Μανασσίδης Ἐμπορος
 Ἀδαμος Κ. Γερμάνης Τραπεζίτης
 Ἰ. Πανταζῆς Διδάσκαλος
 Ν. Α. Κουμπίδης Διδάσκαλος
 Δ. Α. Λάσκαρις Διδάσκαλος
 Θεόδωρος Ἐμμανουήλ Ἐμπορος
 Βασίλειος Ζλατάνου »
 Ἀλέξης Τζέρης »

1) Α.Υ.Ε.Φ. 36/27 ἔγγρ. 16/28.10.1858/9519/24.11.1858.

2) Α.Υ.Ε.Φ. 36/27 ἔγγρ. ἀπὸ 1.11.1858.

Πέτρος Ἀνδρέου	Ἔμπορος
Θεόδωρος Πανταζῆς	»
Θεοχάρης Ἀγγέλου	Σανδαλοποιὸς
Ἄγγελος Νικολάου	»
Δημήτριος Ἀγγέλου	»
Νικόλαος Ἀγγέλου	»
Εὐθύμιος Ἀγγελάκη	Ἔμπορος καὶ Διευθυντὴς Συντεχνίας
Κάρολος Καμίσκης	Χρυσοχόος
Νικόλαος Δημητρίου	Ἔμπορος
Γρηγόριος Ζαφείρη	»

Σὲ ἔκθεσή του ὁ Γ. Δ. Κανακάρης ἀναφέρει γιὰ τὰ *Ἐκπαιδευτικὰ Καταστήματα τῶν Σεργῶν*, τὰ «διατηρούμενα δαπάνη τῆς πόλεως»: «... ἐκτὸς τοῦ ἀλληλοδιδακτικοῦ σχολείου ὑπάρχει ἐν Ἑλληνικὸν Σχολαρχεῖον, ἐνθα φοιτῶσι ὀγδοήκοντα ἕως ἑννεήκοντα μαθηταὶ κατ' ἔτος, διδασκόμενοι ἐκτὸς τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης καὶ τὴν Λατινικὴν καὶ Γαλλικὴν παρὰ διδασκάλων Ἑλλήνων Ὑπηκόων, ἐν Ἀθήναις ἐκπαιδευθέντων καὶ ἐν σχολεῖον τῶν κορασίων, ἐνθα φοιτῶσιν ἐξήκοντα ἕως ἑβδομήκοντα νεάνιδες, διδασκόμεναι τὰ γράμματα καὶ χειροτεχνήματα ὑπὸ διδασκαλίας Ἑλληνίδος...»¹.

Στὴν ἀπὸ 29.11.1858 ἀναφορά του ὁ Ὑποπρόξενος περιγράφει τὶς καταστροφὲς ποὺ προκάλεσε ἡ πλημμύρα τοῦ χειμάρρου μετὰ ἀπὸ δυνατὴ καὶ ἀδιάκοπη βροχὴ: «... διαρρήξας [ὁ χεῖμαρρος] ἐν μέρος τοῦ χωρίζοντος αὐτὸν καὶ τῆς πόλεως τείχους, εἰσῆλθε διὰ νυκτὸς εἰς τὴν πόλιν· πλείσται τῶν οἰκιῶν κατέπεσαν, πολλαὶ δὲ αὐτῶν ἐκαλύφθησαν ἀπὸ τὸν συσσωρευθέντα ἄμμον καὶ ἄλλαι ὡς καὶ πολλαὶ ἐκκλησίαι ἐπληρώθησαν ὑδάτων. Τὴν νύκτα τῆς 22ας πρὸς τὴν 23ην συνέβησαν τὰ αὐτὰ σφοδρότερα ἔτι καὶ κινδυνωδέστερα, διὸ καὶ αἱ ζημίαι καὶ αἱ καταστροφαὶ ἀσυγκρίτως τῶ λόγῳ πλείοτεραι καὶ μεγαλείτεραι. Ἄπασα ἡ Ν. Α. πλευρὰ τῆς πόλεως, ἡ χαμηλοτέρα τῶν ἄλλων, δύναμαι νὰ εἶπω ὅτι ἐπνίγη καὶ ὀλίγαι ἐλπίδες ὑπάρχουσι περὶ τῆς ἀνοικοδομήσεως αὐτοῦ τοῦ μέρους. Αἱ ζημίαι ὑπολογίζονται περὶ τὰς 600.000 δρχ. διότι ἐκτὸς τῶν οἰκιῶν ἐπίγησαν καὶ ὄλαι σχεδὸν αἱ ἔξοχα καὶ τὰ χωρία τῶν ἐνταῦθα πλουσίων Χριστιανῶν καὶ Ὀθωμανῶν...». Τονίζεται ἀκόμη στὸ ἔγγραφο ὁ κίνδυνος σιτοδείας, γιὰτὶ μὲ τὶς συνεχεῖς βροχὰς οἱ χωρικοὶ δὲν κατώρθωσαν νὰ σπείρουν οὔτε σιτᾶρι, οὔτε καλαμπόκι².

1) Α.Υ.Ε.Φ. 36/27 ἔγγρ. 16/28.10.1858.

2) Α.Υ.Ε.Φ. 36/27 ἔγγρ. 46/29.11.1858/10185/20.12.1858.

Στις 2 Ιανουαρίου 1859 ὁ Γ. Δ. Κανακάρης γράφει εὐχαριστημένος στο Ὑπουργεῖο Ἐξωτερικῶν ὅτι ἀνέπτυξε φιλικές σχέσεις μὲ τὸν Τοῦρκο Διοικητή. Ἔτσι ἐγκαίρως πληροφορήθηκε τὴν ἐφαρμογὴ τοῦ νέου *Δικαστικοῦ Κανονισμοῦ*, ποὺ περιλάμβανε 200 ἄρθρα : «ἔμαθον [γράφει ὁ Ὑποπρόξενος], ὅτι οὗτος ἐγένετο κατὰ συνέπειαν τοῦ Χάι Χουμαγιούν, ὅτι εἶναι ἀπόσπασμα τῆς νέας Ὁθωμανικῆς νομοθεσίας, καταργούσης τὰς μέχρι τοῦδε ἀρχαίας θεσμολογίας καὶ διαταγὰς τῆς Κυβερνήσεώς του. Καθ' ἃ δὲ ἡδυνήθην νὰ ἐννοήσω ὁ νέος οὗτος Νόμος Τουρκιστὶ γεγραμμένος καὶ μῆπω μεταφρασθεὶς εἰς τὴν Ἑλληνικὴν εἶναι μόνον Ποινικὸς καὶ ἀφορᾷ τὰς ἐπιβαλλομένας ποινὰς καὶ πρόστιμα εἰς τὰς Ποινικὰς Πράξεις. Δυσχερὴς ἐν πρώτοις θέλει φανῆ ἡ ἐφαρμογὴ τῆς νέας ταύτης νομοθεσίας, ὑπέλαβον αὐτῷ, διότι οἱ ἐνταῦθα Ὁθωμανοί, ἰδίως δὲ οἱ Βεΐδες, φανατικοὶ εἰς τὸν ἀνώτατον βαθμὸν ἐσυνήθησαν πρὸ πολλοῦ εἰς τὴν αὐθαιρεσίαν καὶ τὰς παρανόμους πράξεις...»¹.

Σὲ ἐπόμενο ἔγγραφό του ὁ Γ. Δ. Κανακάρης παραπονεῖται γιὰ τὶς γλίσχρες ἀπολαβές του καὶ συγχρόνως παρέχει καὶ ἄλλες χρήσιμες οικονομικὲς πληροφορίες : «...αἱ μηνιαῖαι εἰσπράξεις τοῦ ὑπὸ τὴν διεύθυνσίν μου Βου Ὑποπροξενείου, ὑπαγομένου εἰς τὴν κατηγορίαν τῶν ἀμίσθων καὶ ἐπιχορηγησιν ἐχόντων Προξενίων, δὲν ὑπερβαίνουν συνήθως τὰς 50 -60 δραχ. κατὰ μῆνα· ἔνεκα δὲ τῶν κατὰ τὴν ἐγκατάστασίν μου ἐκδοθέντων διαμονητηρίων, ἰσχυόντων δι' ἓν ἔτος, συνήχθησαν καθ' ὅλην τὴν Δην Τριμηνίαν τοῦ 1858 δραχ. 371 καὶ 68/100. Ἡ συνήθης δ' αὕτη μηνιαία εὐτελής εἰσπραξις μετὰ τῆς μηνιαίας ἐξ ἑκατὸν δραχμῶν ἐπιχορηγήσεώς μου, συμποσομένης τὸ ὅλον εἰς Δραχ. 150.— κατὰ μῆνα, οὐχὶ μόνον δὲν ἀποτελεῖ τὸ ποσὸν τῆς συνήθους μηνιαίας μισθοδοσίας ἐνὸς Ὑποπροξένου, ἀλλὰ μόλις τὸ ἐν τρίτον ταύτης. Ἐκ τοῦ ποσοῦ αὐτοῦ 30 μὲν Δραχ. πληρώνω κατὰ μῆνα δι' ἐνοίκιον τοῦ Γραφείου, 30 δ' ἑτέρας εἰς τὸν Καβάρην, 20 ἑτέρας δι' ἔξοδα Γραφείου καὶ ταχυδρομικὰ δικαίωματα καὶ 60 Δραχ. εἰς τὸν Γραφέα κατὰ μῆνα, ἐκτὸς τῶν ἄλλων ἐκτάκτων καὶ ἀπροβλέπτων ἐξόδων, δι' ὅλα δὲ αὐτὰ καὶ μόνον ἀναπόφευκτα ἔξοδα δαπανᾶται προφανέστατα ὀλόκληρος ἡ μισθοδοσία μου. Διὰ νὰ διατηρηθῶ λοιπὸν ἐνταῦθα, ὡς ἀπλοῦς καὶ μόνον πολίτης, ὀφείλω νὰ ἐξοδεύω καὶ νὰ διατηρῶμαι ἐκ τῆς μικρᾶς καὶ ὀλίγης περιουσίας μου...»².

Ἡ ἐπέτειος τῆς 25ης Μαρτίου 1821 ἦταν μιὰ ξεχωριστὴ μέρα γιὰ τοὺς Σερραίους. Ὁ Ἕλληνας Ὑποπρόξενος ὑψωσε τὴν ἑλληνικὴ σημαία «ἐπὶ τῆς Ὑποπροξενικῆς οἰκίας, ὁ δὲ Ἅγιος Σερρῶν, οἱ Ὑποπρόξενοι Ρωσσίας καὶ Αὐστρίας ὑψώσαντες ἐπίσης τὰς σημαίας των καὶ ἅπαντες ἀνεξαιρέτως οἱ ἐνταῦθα τῶν προκρίτων ξένων καὶ ἐγχωρίων ἐπροθυμοποιήθησαν νὰ μ' ἐπι-

1) Α.Υ.Ε.Φ. 36/27 ἔγγρ. 9/2.1.1859/590/26.1.1859.

2) Α.Υ.Ε.Φ. 36/27 ἔγγρ. 20/16.1.1859/589/26.1.1859.

σκεφθῶσι καὶ νὰ μοὶ ἐκφρασθῶσι μετὰ μεγάλης χαρᾶς τὰ ζωηρότερα αἰσθήματα τῶν καὶ τὰς συγκινητικώτερας συγχαρητηρίους τῶν διὰ τὴν ἐπέτειον ἀνάμνησιν τῆς 25ης Μαρτίου, καίτοι οὐδεμιᾶς εἰδοποιήσεως παρὰ τοῦ Βου τούτου Ὑποπροξενείου προηγηθείσης. Ἄπαντες οἱ ἐπισκεφθέντες μὲ ἐδήλωσαν τὴν ἐπιθυμίαν τῶν νὰ ἴδωσι τὴν ἐορτὴν τελουμένην δημοσίως..»¹.

Στὶς 21 Μαΐου 1859 ἔφθασαν στὶς Σέρρες ἀξιωματικοὶ τοῦ Ἐπιτελείου «τοῦ ἐν Βιτωλίοις Ὀθωμανικοῦ στρατοῦ ἵνα ἐνεργήσωσι τὴν κλήρωσιν τῶν στρατευσίμων διὰ τὰ ἔτη 1859, 1860 καὶ 1861».

Ὁ ἀνώτερος ἀπὸ τοὺς ἀξιωματικοὺς (συνταγματάρχης) ἐπισκέφθηκε τὸν Γ. Δ. Κανακάρη καὶ «ἀνέφερεν ὅτι ἡ Ὑ. Πύλη ἔχουσα μεγάλην ἀνάγκην στρατοῦ διέταξε τὸ μέτρον τοῦτο καὶ ὅτι οἱ μὴ ἀποδειχθῆσόμενοι κληροῦχοι θέλουσιν ἐγγραφῆ εἰς τὸ Τάγμα τῶν Ἐφέδρων (Ρεδίφ), οὓς ἡ Πύλη θέλει προσκαλέσει εἰς τὰ ὄπλα ἐν καιρῷ ἀνάγκης...». Ἀνέφερε ἐπίσης τὴ συγκέντρωση τουρκικῶν στρατευμάτων στὰ Βιτώλια².

* *

Τὸν ἐπόμενον μῆνα διορίσθηκε στὶς Σέρρες Προξενικὸς Πράκτορας τῆς Γαλλίας ὁ Πανάγος Μωραΐτης³.

Τὸν Ἰούλιο τοῦ 1859 ὁ Γ. Δ. Κανακάρης διώρισε, στὴν ἡρωικὴ κωμόπολιν τοῦ *Μελενίκου* ἐπίτροπό του «τὸν Εὐσταθίου Μ. Εὐσταθόπουλον, ὑπήκοον Ἑλληνα, ἱατρὸν καὶ κτηματίαν, ὅπως διὰ τῆς προσωπικῆς του βαρύτητος ἐξομαλύνῃ παρὰ τῆ ἐκεῖ Διοικητικῆ Ἀρχῆ τὰ ἐκάστοτε ὑπὸ τῶν Ὀθωμανῶν παρεμβαλλόμενα πρὸς κῶματα... Πρὸ τοῦ διορισμοῦ τοῦ Ἐπιτρόπου ἐν Μελενίκῳ, τοσοῦτον μῖσος ὑπῆρχεν ἐκ μέρους τῶν Ὀθωμανῶν κατὰ τῶν Ἑλλήνων ὑπηκόων, ὥστε ἀφόρητος καθίστατο ἡ ἐκεῖ διαμονὴ τῶν ἢ ἐκεῖ Ὀθωμανικῆ Ἀρχῆ πολυειδῶς καὶ πολυτρόπως ἐνησχολεῖτο πῶς νὰ καταστρέφῃ τὰ Ἑλληνικὰ συμφέροντα, ὥστε νὰ καταστραφῆ καὶ τὸ Ἑλληνικὸν στοιχεῖον...»⁴.

Ὁ Εὐσταθόπουλος κατώρθωσε νὰ λύσει τὶς διαφορὰς. Τὰ πράγματα ἡρέμησαν τόσο, ὥστε πολλοὶ ὁμογενεῖς ζητοῦσαν νὰ «μεταβῶσι εἰς τὴν Ἑλλάδα ἵνα ἐγγραφῶσι δημόται...». Ὁ Ἑλληνας Ὑποπρόξενος ἐπισκέφθηκε τὸ Μελένικο «ἵνα τὸ μὲν ἔργον στερεώτερον καταστήσω [ὅπως γράφει στὴν ἐκθεσὴ του], ὠθήσω δὲ μᾶλλον καὶ ἐνισχύσω τὴν ὑπὲρ τοῦ Ἑλληνικοῦ στοιχείου διάθεσιν τῶν ἐκεῖ Ὀθωμανῶν... Ἡ ὑποδοχὴ μου ἐκ μέρους τῶν τε ὁμογενῶν καὶ Ὀθωμανῶν, ἰδίως δὲ τοῦ Διοικητοῦ Ἀλῆ Βέη, ὑπῆρξεν λίαν γοητευτικὴ καὶ ἀληθῶς εὐάρεστος...».

1) Α.Υ.Ε.Φ. 36/27 ἔγγρ. 98/26.3.1859/2620/7.4.1859.

2) Α.Υ.Ε.Φ. 36/27 ἔγγρ. 158/22.5.1859/9565/5.7.1859.

3) Α.Υ.Ε.Φ. 36/27 ἔγγρ. 174/4.6.1859/4892/1.7.1859.

4) Α.Υ.Ε.Φ. 36/27 ἔγγρ. 227/22.7.1859/5930/6.8.1859.

Μὲ τὸ ἀπὸ 14.12.1859 ἔγγραφό του, ὁ Γ. Δ. Κανακάρης γνωστοποιεῖ στὸ «Ἐπὶ τοῦ Β. Οἴκου καὶ τῶν Ἐξωτερικῶν Ὑπουργεῖον» τὴ συγκινητικὴ πρόταση τῶν Ἑλλήνων ὑπηκόων τῶν Σερρῶν «Περὶ συστάσεως ταμείου ὑπὲρ φιλανθρωπικῶν ἢ ἄλλων κοινοφελῶν πράξεων» καὶ διαβιβάζει τὴ σχετικὴ αἴτηση καθὼς καὶ ἀπόφαση τῆς Ἐπιτροπῆς :

α) Ἐκλαμπρότατε,

Οἱ ὑποφαινόμενοι Ὑπήκοοι Ἑλληνες, ἐνταῦθα διαμένοντες, ἐπιθυμοῦντες ὅπως ὑπάρχωμεν τὰ μάλιστα χρήσιμοι εἰς τὸν τόπον, ἐν ᾧ διαμένομεν, ὑποβάλλομεν εἰς τὴν ἔγκρισιν τῆς Υ. Ε. τὴν ἐπομένην ἡμῶν πρότασιν· νὰ συστηθῇ δηλ. ἐν τῷ ἐνταῦθα Βῶ Ἑλληνικῷ Ὑποπροξενεῖῳ Ταμεῖον, ἐν ᾧ ἕκαστος τῶν ἐνταῦθα διαμενοντῶν ἢ ἐντεῦθεν διαβαινόντων ὑπηκόων Ἑλλήνων νὰ προσφέρῃ ἅπαξ κατ' ἔτος καὶ ὅσας οἴκοθεν ἤθελε ζητήσῃ ὅ,τι ἤθελε προαιρεῖται. Αἱ δὲ προσφοραὶ αὗται διατελοῦσαι εἰς τὴν διάθεσιν Ἐπιτροπῆς διαρκοῦς καὶ ἐπὶ τούτῳ ἐκλεχθησομένης νὰ χρησιμεύσωσιν εἰς φιλανθρωπικὰς ἢ ἄλλως κοινοφελεῖς συνδρομάς, ὅσας καὶ ὁποίας ἢ εἰρημένη ἐπιτροπὴ ἤθελεν ἐγκρίνει.

Πεποιθότες ὅτι ἡ πρότασις ἡμῶν αὕτη, μὴ ἔχουσα τι ἄτοπον, θέλει γείνει δεκτὴ ὑποσημειούμεθα μὲ τὸ ἀνήκον σέβας.

Τῇ Υ. Ε. Προθυμότατοι

ἐν Σέρραις 30 Ἰανουαρίου 1859

Ἰωάννης Θεοδωρίδης Ἰατρός

Ἀθανάσιος Ἐμμανουήλ Ἰατρός	Ἰωάννης Πανταζίδης Σχολάρχης
Κων/νος Ν. Δούμπα	Δημ. Λάσκαρις Διδάσκαλος
Ἀδαμος Κ. Γερμάνης	Ν. Κουμπίδης Διδάσκαλος
Βασίλειος Ζλατάνος	Ἀνδρόνικος Λαμπρίδης
Ἰωάννης Γεωργίου	Γ. Κ. Χ'' Ἐμμανουήλ
Βασίλειος Ἰωαννίδης	Πέτρος Ἀνδρέου
Κωνστ. Πέτρου	Ἄγγελος Νικολάου
Κ. Χρηστίδης	Σωτήριος Καραμήτζου
Θ. Ἀγγελάκη	

(καὶ ἄλλαι ὑπογραφαί)

β) Οἱ προσκληθέντες ἐκ συμφώνου ἐπαρουσίασαν τὸ παρὸν ὑπογεγραμμένον :

αον) Νὰ συστηθῇ τετραμελὴς Ἐπιτροπὴ, Πρόεδρον ἔχουσα τὸν κατὰ καιροῦς Ὑποπρόξενον, ἐκλεγομένη κατ' ἔτος.

βον) Ἡ ρηθεῖσα ἐπιτροπὴ ἀπλῶς διαχειρίζεται τὰς συναθροιστέας

προσφοράς πρὸς ὄφελος τῶν ἐν τῇ πόλει ταύτῃ *Ἑλληνικῶν Ἐκπαιδευτικῶν Καταστημάτων*.

γον) Αἱ προσφοραὶ θὰ γίνωνται ἅπαξ κατ' ἔτος κατὰ τὴν προαίρεσιν ἑνὸς ἐκάστου.

δον) Τὸ Ταμεῖον ὡς καὶ τὸ Βιβλίον τῶν προσφορῶν νὰ μένη παρὰ τῷ Γραφεῖῳ τοῦ ἑνταῦθα Σου Ὑποπροξενείου, εἰὰν ὁ Κοσ Ὑποπρόξενος τὸ ἐγκρίνη, ἢ δὲ κλείς τοῦ ταμείου νὰ μένη εἰς χεῖρας ἑνὸς τῶν Ἐπιτρόπων, ὅστις θὰ ἐκτελῇ χρέη Γραμματέως καὶ Ταμῖα.

Ἐν Σέρραις τὴν 13 Δεκεμβρίου 1859

Ἰ. Θεοδορίδης Ἰατρός
 Ἀθ. Ἐμμανουήλ Ἰατρός
 Ἰω. Πανταζίδης Σχολάρχης
 Δ. Α. Λάσκαρις Διδάσκαλος
 Ν. Κουμπίδης Διδάσκαλος
 Α. Λαμπροίδης Ἐμπορος¹

* *

Τὸ 1860 οἱ «ραγιαδες» ἀντιμετώπισαν μεγαλύτερες καταπιέσεις ἀπὸ τὶς τουρκικὰς ἐπιτόπιες Ἀρχές². Ἐξ ἄλλου αὐξήθηκε ὁ φανατισμὸς τοῦ ὀθωμανικοῦ στοιχείου καὶ ἡ μανία του γιὰ τὴν ἐξόντωση τῶν ὑποδοῦλων Χριστιανῶν.

Στὶς 19 Δεκεμβρίου 1860 ὁ Γεν. Διοικητὴς τῆς Μακεδονίας Χουσουνῆ Πασσᾶς ἔφθασε στὶς Σέρρες. Στὴ διάρκεια τῆς δεκαήμερης παραμονῆς του ὁ Ἕλληνας Πρόξενος ἦταν ἄρρωστος. Ἔτσι δὲν μπόρεσε νὰ τὸν συναντήσῃ. Ἐμαθε ὅμως ἀπὸ τὸν Ὑποπρόξενον τῆς Γαλλίας ὅτι ὁ Πασσᾶς «... εἶχε κηρύξει διὰ τῶν ὀργάνων του ὅτι, κατόπιν προκληθείσης ὑπ' αὐτοῦ ὑψηλῆς διαταγῆς, θέλει προσκαλέσει ἅπαντας τοὺς ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ ταύτῃ διαμένοντας ὑπηκόους Ἕλληνας διὰ νὰ γνωστοποιήσῃ αὐτοῖς ὅτι ὅσοι ἐξ αὐτῶν θέλουσι νὰ γείνωσιν ὑπήκοοι ὀθωμανοὶ ὀφείλουσι νὰ δώσωσιν ἐγγραφον ὅτι δέχονται τὴν ὀθωμ. ὑπηκοότητα, οἱ δ' ἀρνούμενοι ὀφείλουσι ἄνευ ἀναβολῆς νὰ ἐγκαταλίπωσιν τὸ ὀθωμανικὸν ἔδαφος. Αἱ διακηρύξεις αὐταί, ὡς καὶ αἱ περὶ τῆς βιαίας ἐφαρμογῆς τοῦ 17ου ἄρθρου τῆς συνθήκης ἀπειλαί του, διαταράξασαι τοὺς ὑπηκόους ἔκαμαν αὐτοὺς νὰ προστρέχωσι λίαν καταθορυβημένοι εἰς τὸ Ὑποπροξενεῖον, ἐρωτῶντες ἂν ἔχωνται ἀληθείας τὰ λεγόμενα»³.

Ἡ ἐφαρμογὴ τοῦ ἄρθρου 17 τῆς *Ἐμπορικῆς Συνθήκης* μεταξὺ Ἑλλάδος καὶ Τουρκίας καὶ τὸ θέμα τῆς *ἐθνικότητος* ἀπασχόλησαν καὶ στεναχώρησαν πολὺ τὸν Γ. Κανακάρη. Σύμφωνα μὲ τὴν ἐκθεσὴ του ἀπὸ 3 Ἰανουαρίου 1861 ὁ Τοῦρκος Διοικητὴς Σερρῶν «προέβη ἐπὶ τούτῳ χθὲς εἰς βίαια

1) Α.Υ.Ε.Φ. 36/27 ἔγγρ. 438/14.12.1859/29.12.1859.

2) Βλ. Σερραϊκὰ Χρονικὰ τ. 7 σελ. 187 καὶ ἐπόμε.

3) Α.Υ.Ε.Φ. 49/2 ἔγγρ. 3/2.1.1861/266.

μέτρα κατά τῶν ὑπηκόων Ἑλλήνων, ἀρξάμενος πρῶτον ἐκ τῶν μετερχομένων τὸν οἰνοπώλην, παρ' ὧν διὰ τῆς βίας ἀπήτησε καὶ εἰσέπραξε τέλος τι, ἠναγκάσθη νὰ τῷ ἀπευθύνῃ τὴν ἐν ἀντιγράφῳ ἐπισυναπτομένην ὧδε διαμαρτυρικὴν διακοίνωσίν μου.

Ὁ Διοικητὴς τῶν Σερρών, μετὰ τὴν ἐνταῦθα ἄφιξιν τοῦ Χουσνὴ Πασσᾶ ἤρχισε πάλιν ν' ἀπαιτῆ ἐπιμόνως παρὰ τῶν ἐν λόγῳ ὑπηκόων κατηργημένον τι πρὸ τριῶν ἐτῶν τέλος τοῦ Ζεϊγρὲ ἐπὶ τῶν σταφυλῶν, τὸ λεγόμενον Καντάρ παρασί, ἧτοι δικαίωμα διὰ τὸ ζύγισμα τῶν σταφυλῶν. Κατὰ τῆς αὐτῆς ἀπαιτήσεως τοῦ Διοικητοῦ, γενομένης τὸν Σεπτέμβριον τοῦ παρελθόντος ἔτους ἀντετάξαμεν τὰ εἰκότα ἐπιτυχῶς, ὡς περὶ τούτου ἀνέφερα πρὸς τὸ Σὸν Ὑπουργεῖον διὰ τῆς ὑπ' ἀριθ. 217 τῆς 16ης 7βρίου παρελ. ἔτους ἀναφορᾶς μου. Καὶ πάλιν κατ' αὐτῆς ὡς ἐπίσης καὶ κατὰ τοῦ μέτρου τῆς βιαίας προσαγωγῆς τῶν ἐν λόγῳ Ἑλλήνων, τὰς αὐτὰς παραστάσεις ποιήσαντες καὶ τὰς αὐτὰς παρατηρήσεις ἀντιτάξαντες οὐδὲν κατωρθώσαμεν διὰ τῆς ἀνευδότητος καὶ ἀνεξηγήτου ἐπιμονῆς τοῦ Διοικητοῦ ἅπασαι αἱ ἐπὶ τοῦ προκειμένου προσπάθειαι καὶ συμβιβαστικαὶ προτάσεις ἡμῶν ἐματαιώθησαν.

Ἄνευ ἀποτελέσματος ἐπρότεινα τῷ Διοικητῇ νὰ παρακατατεθῆ ἢ εἰς τὸ Γραφεῖον μας ἢ εἰς τὴν Διοίκησιν, ὡς φιλονικούμενον, τὸ καταζητούμενον ποσόν, μέχρις οὗ ἐφοδιασθῶμεν μὲ τὰς ζητηθησομένας ἐκ Κων/πόλεως ὁδηγίας· ὁ Διοικητὴς εἰς ταῦτα πάντα κωφεύων ἀπήντα διὰ τῆς στερεοτύπου ἐνστάσεως ὅτι τὸ Ὑ/προξενεῖον ἐναντίον τοῦ 17ου ἄρθρου τῆς συνθήκης¹ ἐπεμβαίνει εἰς τὰς τοιαύτας ὑποθέσεις καὶ ὅτι ἡ ἐγγώριος Ἀρχὴ ὅ,τι καὶ ἂν ἐνήργησεν ἐπὶ τοῦ παρόντος τὸ ἐνήργησε σύμφωνα μὲ τὰ ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ ἄρθρου χορηγούμενα αὐτῇ δικαιώματα καὶ ἐντὸς τῶν καθηκόντων της, ὅτι θέλει φυλακίσει τοὺς ἐν λόγῳ ὑπηκόους ἐν περιπτώσει ἀρνήσεως τῆς πληρωμῆς τοῦ ζητουμένου τέλους καὶ ὅτι εἰς τὸ ἐξῆς οὐδένα ἀναγνωρίζει ὡς Ἕλληνα ὑπήκοον.

Τούτων οὕτως ἐχόντων εὐρέθην εἰς διπλὴν ἀμηχανίαν καὶ ἀληθῶς σπουδαίαν θέσιν, Ἴον ἂν ἔπρεπε νὰ διαμαρτυρηθῶ κατὰ τῆς τοιαύτης παρανόμου διαγωγῆς τῆς ἐγγωρίου Ἀρχῆς καὶ Ζον ἂν ἔπρεπε νὰ προτρέψω τοὺς ἐν λόγῳ ὑπηκόους νὰ πληρώσωσι τὰ καταζητούμενα.

Ὡς πρὸς τὸ πρῶτον οὐδὲν ἤθελον ἀμφιβάλλει, διότι ρηταὶ διαταγαὶ τοῦ Σου τούτου Ὑπουργείου ὑπ' ἀριθ. 7385, 7561 μὲ καθωδήγουν εἰς τοῦτο, ἀλλὰ διαταγὴ τῆς Σης Πρεσβείας ὑπὸ ἡμερομ. 6 Δεκεμβρίου μοὶ παρετήρει ὡς πρὸς τὴν ἐρμηνείαν καὶ ἐφαρμογὴν τοῦ 17ου ἄρθρου ὅτι, «ἐπειδὴ καὶ ἡ Β. Πρεσβεία εὐρίσκειται εἰς τὰς αὐτὰς διαφωνίας μετὰ τῆς Πύλης, καλὸν ἤθελεν εἶσθαι ν' ἀποφύγω πᾶσαν ἐπὶ τοῦ ἀντικειμένου τούτου περαιτέρω συζή-

1) Κ. Παπαθανάση - Μουσιοπούλου, Ἑλληνικὰ Προξενεῖα στὴ Θράκη, Ἀθήνα 1976 σ. 162.

τησιν, μέχρι οὗ ἡ Βη Πρεσβεία περαιώσῃ τὰς ἐνεργείας της χωρὶς ὅμως καὶ νὰ μ' ἀποτρέπη τοῦ νὰ προβῶ εἰς διαμαρτύρησιν ἐν περιπτώσει, καθ' ἣν ἡ ἐγγώριος Ἄρχὴ ἤθελε προβῆ εἰς μέτρα βίαια πρὸς ἐφαρμογὴν καὶ καθ' ἣν ἡ σιωπὴ μου ἠδύνατο νὰ θεωρηθῆ ὡς παραδοχὴ τῆς ἐρμηνείας, ἣν ἡ ἐγγώριος Ἄρχὴ ἐπιμένει νὰ δώσῃ εἰς τὸ περὶ οὗ ὁ λόγος ἄρθρον. Σκεφθεὶς ὅμως σπουδαίως καὶ ἀναλογισθεὶς τὴν βαρῦτητα τῶν συνεπειῶν, ὅσας ἠδύνατο νὰ παραγάγῃ αὐτὴ ἡ ἐκείνη ἡ διαγωγὴ μου, ἔκρινα προτιμότερον νὰ προβῶ εἰς τὸ τῆς διαμαρτυρήσεως μέτρον διὰ τὸν ἀπλούστατον λόγον ὅτι οὐδενὸς ἄλλου μέσου ἠδυνάμην νὰ κάμω νόμιμον χρῆσιν ... Ὡς πρὸς τὸ δεύτερον, ἵνα μὴ καὶ μόνον φυλακισθῶσιν οἱ ὑπήκοοι, προέτρεψα αὐτοὺς νὰ πληρώσωσιν ἐπὶ ἀποδείξει, ἐλπίζων πάντοτε ὅτι ἡ Ση Πρεσβεία, ἂν εὗρῃ ὅτι τὸ καταζητούμενον τέλος ἀδίκως κατεζητεῖτο καὶ ὅτι παρανόμως καὶ βιαίως εἰσεπράχθη, θέλει εὐαρεστηθῆ νὰ ἐνεργήσῃ ὅ,τι ἐγκρίνει ὅπως τὸ διὰ τῆς βίας πληρωθὲν τέλος ἐπιστραφῆ τοῖς ὑπηκόοις.

Περὶ τούτων πάντων συγχρόνως ἀνέφερα καὶ πρὸς τὸν ἐν Θεσ)νίκῃ Πρόξενον τῆς αὐτοῦ Μεγαλειότητος, ἂν καὶ προβλέπω ὅτι οὔτε εὐκολώτερον, οὔτε ταχύτερον δύναται νὰ κατορθωθῆ ἢ διόρθωσις τῶν ἐσφαλμένων ἰδεῶν καὶ ἀξιώσεων τοῦ Διοικητοῦ διότι πέπεισμαι ὅτι ταῦτα πάντα ὑποκινοῦνται κατὰ διαταγὴν τοῦ Γεν. Διοικητοῦ Μακεδονίας.

Ἐπισυνάπτεται καὶ ἀντίγραφον τῆς ἀπαντήσεως τοῦ Διοικητοῦ Σερρών, ἣν μοι ἀπηύθυνε σήμερον ὡς πρὸς τὸ περὶ οὗ ὁ λόγος ἄρθρον καὶ ὡς πρὸς τὸ περὶ ἐθνικότητος ζήτημα· τῷ ἐγνωστοποιήσαμεν δὲ ὅτι ἀναμένομεν τὰς ὁδηγίας τῆς Βῆς Πρεσβείας, ἀλλ' ὁ Διοικητὴς κωφεύει. Ἀναμένω ὅθεν κατεπειγόντως τὰς ὁδηγίας τοῦ Σου Ὑπουργείου καὶ ἐπὶ τῶν δύο ζητημάτων τοῦ τε 17ου ἄρθρου καὶ τοῦ τῆς ἐθνικότητος διὰ νὰ γνωρίζω τί ὀφείλω νὰ πράξω.

Ἔχω τὴν τιμὴν νὰ διατελῶ μετὰ βαθυτάτου σεβασμοῦ καὶ νὰ ὑποσημειωθῶ¹

εὐπειθέστατος

Γ. Δ. Κανακάρης

α) Ἐπιστολὴ Γ. Δ. Κανακάρη στὸν Διοικητὴ Σερρών :

Ἐν Σέρραις τὴν 2αν Ἰανουαρίου 1861

Ἀριθ. 4

Πρὸς τὸν Διοικητὴν Σερρών

Ἐδνὲμ Περετὲβ Ἐφφένδην

Ὁ ἡμέτερος Διερμηνεὺς μᾶς ἀνέφερεν ὅτι χωρὶς νὰ προειδοποιήσητε τὸ Γραφεῖον προσηγάγατε διὰ τῆς βίας ἐνώπιον ὑμῶν ἅπαντας τοὺς ἐν Σέρ-

1) Α.Υ.Ε.Φ. 49/2 ἔγγρ. 5/3.1.1861/284/17.1.1861.

ραιοι μετερχομένους τὸν οἰνοπώλην ὑπηκόους Ἑλληνας, ὅπως εἰσπράξῃτε τὸ τέλος τὸ ἐπονομαζόμενον Καντὰρ παρασί (δικαίωμα στατηῆρος διὰ τὸ ζύγισμα τῶν σταφυλῶν). Τὰς ἐπὶ τοῦ ἀντικειμένου τούτου καὶ τοῦ βιαίου τρόπου τῆς προσαγωγῆς τῶν ἐν λόγῳ Ἑλλήνων παραστάσεις ἡμῶν ἀπερρίψατε εἰπόντες μάλιστα ὅτι θέλετε φυλακίσει αὐτοὺς ἐν περιπτώσει ἀρνήσεως, ἐπὶ τῷ λόγῳ ὅτι τὸ 17ον ἄρθρον τῆς μεταξὺ τῶν δύο Ἐπικρατειῶν Ἐμπορικῆς Συνθήκης χορηγεῖ ὑμῖν τὸ δικαίωμα τοῦτο, ἂν καὶ διὰ τῆς ὑπ' ἀριθ. 266 παρ. ἔτους διακοινώσεώς μας ἀνεφέρομεν ὑμῖν τὰ εἰκότα προσθέντες ὅτι ἀναμένομεν συγχρόνως τὰς ἐπὶ τούτου ὁδηγίας τῆς ἐν Κων)λει Βης Πρεσβείας.

Ἄλλ' ἐπειδὴ ἡ ἐγχώριος ἐξουσία ἐπιμένουσα εἰς τὴν ἀξιωσίαν τῆς περι ἔρμηνείας καὶ ἐφαρμογῆς τοῦ εἰρημένου ἄρθρου προέβη ἐπὶ τούτῳ σήμερον εἰς μέτρα βίαια καὶ αὐθαίρετα κατὰ τῶν ἐν λόγῳ ὑπηκόων Ἑλλήνων. Καὶ ἐπειδὴ ἡ ἐγχώριος Ἀρχὴ διὰ τῆς διαγωγῆς ταύτης παραβιάζει προφανέστατα τὰς σαφεστάτας διατάξεις τοῦ τε 17ου καὶ τοῦ 11ου ἄρθρου τῆς μεταξὺ τῶν δύο Ἐπικρατειῶν Ἐμπορικῆς Συνθήκης.

Διὰ τὰς οὐσιώδεις αὐτὰς αἰτιολογίας τὸ Βον τοῦτο Ὑ)προξενεῖον θεωροῦν ὅλως αὐθαίρετον καὶ παράνομον τὴν τοιαύτην διαγωγὴν τῆς ἐγχωρίου Ἀρχῆς ἀναγκάζεται νὰ διαμαρτυρηθῇ κατὰ τῆς παρανόμου καὶ αὐθαιρέτου ταύτης πράξεώς της καὶ νὰ ἀναφέρῃ τὸ πρᾶγμα πρὸς τε τὴν Σην Κυβέρνησιν του καὶ τὴν ἐν Κων)λει Β. Πρεσβείαν.

Ὁ Ὑ)Πρόξενος τῆς Ἑλλάδος
Γ. Δ. Κανακάρης

β) Ἀπάντηση τοῦ Τούρκου διοικητοῦ :

(Μετάφρασις ἐκ τοῦ Ὄθωμανικοῦ τοῦ ἐγγράφου τῆς Διοικήσεως Σερρών)

Πρὸς τὸν ἐν Σέρραις Ὑ)πρόξενον τῆς Ἑλλάδος

Κύριον Κανακάρην

Τὸ ἀπὸ 2 Ἰανουαρίου 1861 ὑμέτερον φιλικὸν τακρίριον (;) ἐλήφθη, ἀπὸ τὴν ἔννοιαν τοῦ ὁποίου ἴδομεν ὅτι διεμαρτυρήθητε διὰ τὴν βιαίαν προσαγωγὴν, ἣν ἐνηργήσαμεν χθὲς κατὰ τῶν ὑπηκόων Ἑλλήνων (μετερχομένων μὲν τὸν οἰνοπώλην, λογιζομένων δὲ εἰς τὸ ἰσνάφιον τῶν οἰνοπωλῶν) πρὸς εἴσπραξιν τέλους τινὸς λεγομένου Καντὰρ παρασί ὑπαγομένου εἰς χρέος των, συνεπεῖα αἰτήσεως τοῦ Ἰουδαίου Κανταρτζῆ Βασῆ. Ἡ περίστασις αὕτη μᾶς δίδει τὴν ἀφορμὴν νὰ σᾶς κοινοποιήσωμεν α'. νὰ γνωρίσητε καλῶς ὅτι ἐντὸς τῆς πόλεως οὐδεὶς ὑπάρχει ἐκ τῶν ὑπηκόων τοῦ Βασιλέως τῆς Ἑλλάδος ἔχων βάσιμον τὴν ἐθνικότητα οὔτε προφανῆ τὴν Ἑλληνικὴν του ἰθαγένειαν' ἐκεῖνοι δὲ ὅσοι φαίνονται ἔχοντες ἀξιώσεις τοιαύτας, αὐτοὶ γενεαλογικῶς εἶναι τρανῶς ἀποδεδειγμένον ὅτι πρέπει νὰ εἶναι ἐκ τῶν ὑπηκόων τῆς Ὄθωμανικῆς Κυβερνήσεως, τῶν ὁποίων ἡ ἔρευνα ἀνεβλήθη μὲν μέχρι τοῦδε, ἀλλ' ἤδη δυνάμει ὑψηλῆς τινὸς διαταγῆς, ἔπεται νὰ γίνῃ ἡ ἀνήκουσα ἔρευνα διὰ νὰ

γνωρισθῆ ἡ ἀρχικὴ ὑπηκοότης ἑνὸς ἐκάστου. β'. Σᾶς ἐδηλώθη πρὸς τούτους ἀπειράκεις καὶ μυριάκις ὅτι καὶ ὅσοι ἐκ τῶν Ἑλλήνων ἀκόμη ἤθελον εἶσθαι ἀληθῶς Ἑλληνικῆς Ἰθαγενείας, εὐρισκόμενοι μὲν ἐντὸς τῆς πόλεως ὑπαγόμενοι δὲ εἰς τοὺς ὄρους τῶν συντεχνιῶν, δυνάμει τῆς ἐν ἐνεργείᾳ εὐρισκομένης ἐμπορικῆς συνθήκης, οἱ τοιοῦτοι, ἀπευθείας ἀνήκει καὶ χρήζει νὰ γνωρίσουν τὴν Τοπικὴν Διοίκησιν καὶ ὄχι τὴν Προξενικὴν Ἀρχήν. Ἡ ἐπιτόπιος λοιπὸν Ἀρχὴ βασιζομένη ἐπὶ τούτου τοῦ δικαιώματός της, χωρὶς νὰ ἔχη πλέον εἰς τὸ ἐξῆς ἀνάγκην τῆς Προξενικῆς μεσολαβήσεως ἢ ἀνταποκρίσεως, τοὺς ἄνω εἰρημένους οἰνοπώλας Ἑλληνας προσαγαγοῦσα χθὲς ἐνώπιόν της τοὺς κατεδίκασε διὰ τὴν ἀπότισιν τῶν ὀφειλομένων ὑπ' αὐτῶν τελῶν.

Ἀπὸ τὴν σήμερον ὄθεν καὶ διὰ τὸ ἐξῆς, ὅστις ἐκ τῶν Ἑλλήνων ἤθελε προσδράμη εἰς τὴν ἐγχώριον Ἐξουσίαν ὡς ἐγκαλῶν τινά, ἢ τοῦναντίον ἤθελε γίνεαι χρεῖα νὰ πρᾶσαχθῆ τις ἐξ αὐτῶν εἰς τὸ Διοικητήριον ὡς ἐγκαλούμενος, τῶν τοιούτων ἀτόμων πρῶτον θὰ ἐξακριβοῦται ἡ βᾶσις τῆς Ἰθαγενείας (δι' ἐρεῦνης γενησομένης εἴτε ἐνώπιον ὑμῶν, εἴτε ἐπὶ παρουσίᾳ τοῦ ὑμετέρου Διερχομένου) καὶ ἔπειτα θέλει ἐμβαίνει εἰς συζήτησιν ἢ δίκην των. Αὕτη εἶναι ἡ βᾶσις τῶν δικαιωμάτων τῆς Διοικήσεως, τὰ ὅποια κοινοποιοῦντες πρὸς ὑμᾶς ἀνταποκριτικῶς εἰς τὸ ὑμέτερον ἔγγραφον.

Μένομεν μὲ τὴν ἀνήκουσαν πρὸς ὑμᾶς ὑπόληψιν

Σέρραι 1277 ρειτζεπ 4

1861 Ἰανουαρίου 3

ὁ Διοικητὴς Σερρών

(τ.σ.) Ἐδνέμ Περετέβ

γ) Ἐπιστολὴ τοῦ Γ. Δ. Κανακάρη πρὸς τὸν Πρόξενον Θεσ/νίκης :

Ἄριθ. 19

Ἐν Σέρραις τὴν 12 Ἰανουαρίου 1861

Ἐλήφθη σήμερον ἡ ἀπὸ 6 ὀδεύοντος μηνὸς διαταγὴ ὑμῶν, πρὸς ἐκτέλεσιν τῆς ὁποίας σπεύδω ἀμέσως νὰ πέμψω ὑμῖν κατάλογον τῶν τίτλων τῆς Ἰθαγενείας ἑνὸς ἐκάστου τῶν ἐν τῇ Ἐπαρχίᾳ ταύτῃ διατελούντων ὑπηκόων Ἑλλήνων. Ὅμοιον ἀντίγραφον ἔλαβον τὴν τιμὴν νὰ ὑποβάλω πέρισυ πρὸς τὸ ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν ὑμῶν Προξενεῖον διὰ τῆς ὑπ' ἀριθ. 70 τῆς 12ης Μαρτίου 1860 ἀναφορᾶς μου¹.

Ἐκ τῆς ὑποβαλλομένης δὲ σήμερον πρὸς τὸ Σον Προξενεῖον ἀναφορᾶς μου ὑπ' ἀριθ. 16 καὶ χθρσινὴν ἡμερομηνίαν θέλετε παρατηρήσει ὅτι ὁ Διοικητὴς Σερρών ἐπιμένει νὰ μὴν ἀναγνωρίζῃ Ἑλληνα πάντα εἰς Τουρκίαν γεννηθέντα, καίτοι ἄλλως νομίμως κτησάμενον δυνάμει τῶν περὶ πολιτογραφῆ-

1) Βλ. Σεραϊκὰ Χρονικά, τ. 7 (1976) σελ. 189 καὶ ἐπόμε.

σεως νόμων τὰ προσόντα τοῦ πολίτου Ἕλληνας· ἐν ἄλλαις λέξεσι δὲν παραδέχεται τὸν περὶ πολιτογραφήσεως νόμον, καὶ μόνον ἐκείνους ἀναγνωρίζει Ἕλληνας, οἵτινες ἐκ γονέων Ἑλλήνων καὶ ἐν Ἑλλάδι γεννηθέντες μεταβαίνουνσι ἐνταῦθα χάριν ἐμπορίου.

Τὰς αὐτὰς δ' ἐνστάσεις καὶ ἀξιώσεις ἔχει καὶ διὰ τοὺς λοιποὺς ἐνταῦθα ξένους ὑπηκόους.

Τούτων οὕτως ἐχόντων ἀδύνατον ἀποβαίνει νὰ λυθῇ ἐνταῦθα ἢ τοῦλάχιστον ἀναβληθῇ ἢ συζήτησις τοῦ τῆς ἐθνικότητος ζητήματος, διότι δὲν πρόκειται περὶ φιλονικίας ἀτόμων τινῶν, ἐφ' ὧν ἴσως ἠδύνατο νὰ ὑποπτεύηται ἢ Ἐγγώριος Ἀρχή, ἀλλὰ πρόκειται περὶ φιλονικίας Νόμου Ἑλληνικοῦ δηλαδὴ τοῦ περὶ πολιτογραφήσεως.

Τοιαύτην ἀξίωσιν ἔχων ὁ Διοικητὴς Σερρῶν προβαίνει ἀδιακρίτως ἐναντίον τῶν ὑπηκόων ζητῶν φόρους καὶ δικαιώματα, εἰς ἅτινα οἱ ὑπήκοοι Ὀθωμανοὶ ὑποβάλλονται. Εἰς τὰς ἀντιταττομένας εἰς τὴν ἀξίωσίν του ταύτην παρατηρήσεις μας ἀπαντᾷ διὰ τῆς στερεοτύπου ἀπαντήσεως «τοιαύτας διαταγὰς ἔχω, προκαλέσατε νεωτέρας ἀνατρεπτικὰς καὶ θέλω παύσει τῶν ἀρξαιμένων μέτρων».

Ἔχω τὴν τιμὴν νὰ διατελῶ μετὰ τοῦ προσήκοντος σεβασμοῦ

Ὁ Διευθύνων Ὑποπρόξενος

(ὑπογρ.) Γ. Δ. Κανακάρης

* *

Μὲ τὴν παραπάνω σύντομη ἱστορικὴ ἔρευνα ἐπιδιώχθηκε νὰ σκιαγραφηθεῖ ἡ ζωὴ στὴν πόλιν καὶ στὴν περιοχὴ τῶν Σερρῶν στὸ χρονικὸ διάστημα 1857 — 1861, ὅποτε ἀντιμαχόμενες δυνάμεις εἶχαν ἀρχίσει τὴν ἀδυσώπητη πάλη τους γιὰ ἐπικράτηση στὸν Βορειοελλαδικὸ Χῶρο.

Οἱ προξενικὲς ἐκθέσεις, γραμμένες μὲ αὐστηρὰ ὑπηρεσιακὸ ὕφος καθρεφτίζουν τὶς σκληρὲς δοκιμασίες, ἀλλ' ἐπίσης τὴν ἐνθερμὴ ἀγωνιστικότητά καὶ τὸν ἀστεῖρευτο πατριωτισμὸ τῶν Σερραίων.

245

Δ. Ι. ΓΙΑΝΝΟΥΔΗ

ΤΟ ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΤΑΧΥΔΡΟΜΙΚΟ ΓΡΑΦΕΙΟ ΣΕΡΡΩΝ

Κατά τὴ διάρκεια τοῦ πρώτου Βαλκανικοῦ πολέμου βουλγαρικὰ στρατεύματα ὑπὸ τὴ διοίκηση τοῦ στρατηγοῦ Τεοντόρωφ κατέλαβαν τὴν πόλη τῶν Σερρῶν στίς 24 Ὀκτωβρίου 1912. Δύο ἡμέρες ἀργότερα ὁ Ἑλληρικὸς στρατὸς περισφίγγει τὴν τουρκικὴ στρατιὰ τοῦ Ταχσίν Πασᾶ καὶ τὸν ἔξαναγκάζει νὰ συνθηκολογήσει καὶ νὰ παραδώσει τὴν πόλη τῆς Θεσσαλονίκης.

Ἀπὸ κοινοῦ μὲ τοὺς Βουλγάρους—συμμάχους τῆς Ἑλλάδος ἐκείνη τὴν ἐποχὴ—ἐστρατοπέδευσε στίς Σέρρες ἓνα τμήμα τοῦ ἑλληνικοῦ ἱππικοῦ, ἐνῶ στὴν πόλη τῆς Θεσσαλονίκης κατ' ἀπαίτηση τῆς βουλγαρικῆς στρατιωτικῆς ἡγεσίας ἐγκατεστάθησαν δύο βουλγαρικὰ τάγματα. Τὸ Νοέμβριο τοῦ 1912 ἡ Βουλγαρία ἐζήτησε ἀπὸ τὴν Ἑλληνικὴ Κυβέρνηση νὰ τῆς δοθεῖ ἡ ἄδεια γιὰ τὴ σύσταση πολιτικοῦ Ταχυδρομικοῦ γραφείου στὴ Θεσσαλονίκη.

Τὸ θέμα τῆς χορηγήσεως τῆς ἄδειας ἀποτέλεσε ἀντικείμενο μακρῶν συζητήσεων καὶ τελικῶς ἀπεφασίσθη νὰ δοθεῖ ἄδεια ἰδρύσεως βουλγαρικοῦ ταχυδρομείου, ὑπὸ τὸν ὅρο ὅτι καὶ ἡ Βουλγαρία ἀντιστοίχως θὰ ἐπιτρέψει τὴ σύσταση Ἑλληνικοῦ Ταχυδρομικοῦ γραφείου στὴν πόλη τῶν Σερρῶν.

Τὸ Γενικὸ Στρατηγεῖο σὲ μακροσκελὲς τηλεγράφημα πὺ ἔστειλε ἀπὸ τὴ Θεσσαλονίκη πρὸς τὸ Ὑπουργεῖο τῶν Ἐξωτερικῶν, μεταξὺ τῶν ἄλλων ἀναφέρεται καὶ στὸ ζήτημα τῆς ἰδρύσεως τοῦ Ταχυδρομικοῦ γραφείου Σερρῶν ὡς ἐξῆς :

«... ὁ δὲ Διάδοχος¹ ἔχων ὑπ' ὄψει τὴν γνώμην κ. Πρωθυπουργοῦ ὅτι δυσκόλως δυνάμεθα νὰ ἐμποδίσωμεν τὴν ἐγκατάστασιν βουλγαρικοῦ Ταχυδρομείου ἐν Θεσσαλονίκη καθ' ὅσον καὶ αἱ ἄλλαι ξένοι δυνάμεις ἔχουσι τοιαῦτα, ἐγκρίνομεν λειτουργίαν βουλγαρικοῦ ταχυδρομείου ἐν Θεσσαλονίκη ὑπὸ τὸν ὅρον λειτουργήσῃ ἑλληνικὸν εἰς Σέρρας»².

Τὸ Ἑλληνικὸ Ταχυδρομικὸ γραφεῖο Σερρῶν ἄρχισε τὴ λειτουργία του

1. Πρόκειται γιὰ τὸν πρίγκηπα Νικόλαο, Στρατιωτικὸ Διοικητὴ Θεσσαλονίκης κατὰ τὴν ἐποχὴ ἐκείνη.

2. Ἀρχεῖον Ὑπουργείου Ἐξωτερικῶν, ἀριθ. φακ. Α-5/1913· τὸ τηλεγράφημα ἐστάλη τὴν 1 Δεκεμβρίου 1912.

Απόψε η Συνεδρία:

Υπουργός αὐτῆς τῆς 25 Μαρτίου,
 Καθηγητὴς Γεωγραφίας κὶ τῆς ἱστορίας
 κὶ τῆς ἑλληνικῆς γλώσσας ἐδαφηγετὴς
 παραμαρτυροῦν ἀπὸ παραρτήσεως αὐτῆς
 πρὸς ἀνάγνωσιν ἐν προσωπικῷ ἐν Καυ-
 χερσίῳ.

ἐν Ἐφέσῳ τῆς 22 Μαρτίου 1913

ἐν τῷ Γραφίῳ τοῦ Ἐπιγυ-
 " Ὀρφέως "



Πρόσκληση τοῦ «Ὀρφέως» πρὸς τὴ διεύθυνση τοῦ Ἑλληνικοῦ Ταχυδρομείου
 Σεργῶν. (Ἐκ τοῦ προσωπικοῦ ἀρχείου τοῦ κ. Π. Θ. Πέννα).

στὶς 30 Δεκεμβρίου 1912 καὶ τὴν ἐπομένη ἡμέρα τὸ Γενικὸ Στρατηγεῖο ἔστειλε πρὸς τὸ Ὑπουργεῖο τῶν Ἐξωτερικῶν τὸ πῶς κάτω τηλεγράφημα :

Ἐμπιστευτικὸν

Ἀριθμὸς 50001/3829 Θεσσαλονίκη 31—12—1912

Ὑπουργεῖον Ἐξωτερικῶν Ἀθήνας

Ἦρξατο χθὲς λειτουργία ἐγκαθιδρυθέντος ἐν Σέρραις Ταχυδρομικοῦ γραφείου.

Κατ' ἀναφορὰν διευθυντοῦ Ταχυδρομικῆς ὑπηρεσίας Στρατηγεῖου ἐν-
θουσιασμός κατοίκων ἀφάνταστος, κατηναλώθη ἐντὸς τῆς ἡμέρας 200 δρα-
χμῶν γραμματόσημον καὶ 100 βραχεῖαι ἐπιστολαί, στρατηγὸς καὶ ἀντιπρό-
σωποι βουλγαρικῆς κοινότητος παρενέβαλον προσκόμματα ὑπεχώρησαν ὁμως
πρὸ ἀπειλῆς καταργήσεως βουλγαρικοῦ ταχυδρομικοῦ γραφείου Θεσσαλονίκης.

Διαταγὴ Γεν. Στρατηγεῖου

Βίκτωρ Λούσμανης³



Ἡ σφραγίδα τοῦ Ἑλληνικοῦ Ταχυδρομείου
Σερρῶν ἐπὶ βουλγαροκρατίας.

Τὸ Ἑλληνικὸ Ταχυδρομικὸ γραφεῖο Σερρῶν ἐλειτούργησε ὑπὸ τὴν
διεύθυνση τοῦ Δημητρίου Χρονοπούλου⁴ ὑπαλλήλου τῶν Τ.Τ.Τ. γιὰ χρο-
νικὸ διάστημα 5½ περίπου μηνῶν κάτω ἀπὸ τὶς ιδιόρρυθμες συνθήκες τῆς
βουλγαρικῆς συμμαχίας. Στὶς 16 Ἰουνίου 1913 ἄρχισαν οἱ Ἑλληνοβουλγα-
ρικὲς ἐχθροπραξίες καὶ στὶς 28 τοῦ ἴδιου μήνα οἱ Ἑλληνικὲς ἔνοπλες δυνά-
μεις ἀπελευθέρωσαν τὴν πόλιν τῶν Σερρῶν ἀπὸ τοὺς Βουλγάρους.

Ἀπὸ τὴν ἡμερομηνία αὐτὴ τὸ Ταχυδρομικὸ γραφεῖο Σερρῶν ἐλειτούρ-
γησε σύμφωνα μὲ τὶς διατάξεις τοῦ Νόμου ΑΡΔΛ/1913 «Περὶ διοικήσεως
τῶν στρατιωτικῶς κατεχομένων χωρῶν» καὶ τὸν ἐπόμενο χρόνο μὲ τὴν ἐκ-
δοση τοῦ Β. Διατάγματος τῆς 31 Ἰανουαρίου 1914 «Περὶ ἐπεκτάσεως ἐν
Κρήτῃ, Μακεδονίᾳ καὶ Ἡπείρῳ τῆς ἰσχύος διατάξεων τῆς ἐν τῇ παλαιᾷ
Ἑλλάδι κρατούσης ταχυδρομικῆς νομοθεσίας»⁵ πραγματοποιήθηκε ἡ ἐπίση-
μη Ταχυδρομικὴ ἔνωση τοῦ Ταχυδρομικοῦ γραφείου Σερρῶν μὲ τὴν παλαιὰ
Ἑλλάδα.

3. Ἀρχεῖον Ὑπουργεῖου Ἐξωτερικῶν, ἀριθ. φακ. Α—5/1913.

4. Ὅπως ἐξάγεται ἀπὸ τὸ ἀρχεῖον τοῦ Προέδρου τῆς Ἱστορικῆς καὶ Λαο-
γραφικῆς Ἐταιρείας Σερρῶν—Μελενίκου κ. Π. Θ. Πέννα.

5. Ἐδημοσιεύθη στὸ ὑπ' ἀριθμ. 28/5—2—1914 Φ.Ε.Κ. Τεύχος Α'.

Ἐπιτομή Προόδου
 τοῦ Ἑλληνικοῦ Ταχυδρομίου
 Ἑλλάδα

Ἡ προοδος ἑξήκοντος ἔτων Ἑλληνιστῶν
 Διοικητῶν γένηται τῆ ἀποστολῆς Διοίκου ἐν ἀίματι καὶ
 τῆς ἐπιχειρήσεως ἐν τῇ αὐτῇ ἡμερῇ τῆς ἐπίστασης
 αὐτῆς ἐπὶ τὴν ἀρχαίαν ἡμετέραν ἐπιπέσει μετὰ τῶν
 γεωμετρικῶν οὐρανοῦ τῆν γαλιαν τῶν καὶ τῶν μετὰ
 τῆν δὲ τῆν μετῆρας ἀξίωσις ἐν τῇ αὐτῇ οὐρανοῦ

Πρόσκλησις ἐν 23^ῳ Μαρτίου 1913
 Ὁ Διοικητὴς
 Ἡ Προοδος

Ὁ Διοικητὴς
 Ὁ Διοικητὴς



Πρόσκληση τῆς [Φιλοπτώχου Ἀδελφότητος Δεσποινίδων πρὸς τὴν διεύθυνση τοῦ Ἑλληνικοῦ Ταχυδρομίου] Σερρών. (Ἐκ τοῦ προσωπικοῦ ἀρχείου τοῦ κ. Π. Θ. Πέννα).

249

ΒΙΒΛΙΟΚΡΙΣΙΑΙ

Γεωργ. Ν. Αϊκατερινίδη, *Τὸ χελιδόνισμα στὴν περιοχὴ Σεργῶν*. Ἀνάτυπον ἐκ τοῦ 7ου τόμου τῶν «Σερραϊκῶν Χρονικῶν», σελ. 115-130, Ἀθήναι 1976.

Ὁ συγγραφεὺς τῆς ὡς ἄνω μελέτης, συντάκτης τοῦ Κέντρου Ἐρεῦνης τῆς Ἑλληνικῆς Λαογραφίας τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν, εἶναι γνωστὸς ἀπὸ πολλὰς ἄλλας ἀξιολόγους ἐργασίας του, ἀναφερομένας εἰς ποικίλα θέματα τῆς νεοελληνικῆς λαογραφίας. Αἱ ἐν λόγῳ ἐργασίαι εἶναι κατὰ τὸ πλεῖστον καρπὸς οὐ μόνον μελέτης βιβλίων ἢ χειρογράφων ἐν τῷ σπουδαστηρίῳ, ἀλλὰ κυρίως ἐξ αὐτοψίας ἐπιτοπίου ἐρεῦνης. Οὗτος, διαθέτων, πλὴν τῆς ἀπαραιτήτου γενικῆς ἐπιστημονικῆς καταρτίσεως, καὶ πρακτικὰς γνώσεις χρησιμοποίησεως τεχνικῶν μέσων, μᾶς δίδει συχνὰ τεκμηριωμένα μελετήματα, καταχωριζόμενα εἰς εἰδικὰ λαογραφικὰ περιοδικά. Σημειωτέον ἀκόμη ὅτι ὁ Γ. Αἰκατερινίδης ἔχει πλουτίσει τὸ Κέντρον, εἰς τὸ ὁποῖον ὑπηρετεῖ, μὲ ἀρκετὰς κινηματογραφικὰς ταινίας (documentaires) ἐθίμων καὶ ἄλλων ἐκδηλώσεων τοῦ λαϊκοῦ μας βίου.

Ἡ ὑπὸ κρίσιν μελέτη ἀναφέρεται εἰς τὸ ἄλλοτε πανελλήνιον ἔθιμον τῆς πρώτης Μαρτίου, τὸ γνωστὸν ἐκ τῆς ἀρχαιότητος ὡς «χελιδόνισμα», τὴν συνήθειαν δηλονότι νὰ ἐπισκέπτονται τὰ παιδιὰ τῆς σχολικῆς ἡλικίας κατὰ τὴν πρώτην Μαρτίου ἐκάστου ἔτους τὰς οἰκίας τῶν χωρίων των, κρατοῦντα ξύλινον ὁμοίωμα χελιδόνος, ὑπ' αὐτῶν τούτων κατασκευαζόμενον, καὶ νὰ τραγουδοῦν τὸν ἐρχομὸν τῆς ἀνοιξέως καὶ τὴν ἐπιστροφὴν τῶν χελιδόνων.

Τὸ μαγικολατρευτικὸν τοῦτο ἔθιμον ἐτελεῖτο εἰς τὴν Ρόδον, ὡς ἀναφέρεται ὑπὸ τοῦ κατὰ τὸν 2ον μ.Χ. αἰ. ἀκμάσαντος Ἀθηναίου (εἰς τὸ ἔργον του «Δειπνοσοφισταί»). Ὁ ἀρχαῖος οὗτος συγγρ. παραθέτει καὶ τὸ ἄσμα (κείμενον), τὸ ἀδόμενον κατὰ τὴν ἀρχὴν τῆς ἀνοιξέως ἀπὸ τοὺς παῖδας τῶν Ροδίων, οἱ ὁποῖοι, ὡς καὶ σήμερον, περιέφερον χελιδόνα ἀπὸ οἰκίας εἰς οἰκίαν, ζητοῦντες χαρίσματα. Λίαν χαρακτηριστικὴ εἶναι ἡ ὁμοιότης τοῦ ἀρχαίου κειμένου μὲ τὸ σημερινὸν (εἰς τὰς διαφορὰς κατὰ τόπους νῦν παραλλαγὰς του) οὐ μόνον κατ' ἔννοιαν, ἀλλ' ἐν μέρει καὶ κατὰ λέξιν. Τὸ ἔθιμον, κατὰ τὸν ἐπιφανῆ θρησκευτολόγον Μ. Nilsson, ἔχει τὰς ρίζας του εἰς μαγικολατρευτικὰς δοξασίας. Ὁ Cl. Fauriel ἐδημοσίευσεν παραλλαγὴν τοῦ νεοελληνικοῦ «χελιδονίσματος» ἀπὸ τὸν Βάλτον τῆς Αἰτωλοακαρνανίας εἰς τὴν συλλογὴν του τῶν δημοτικῶν μας τραγουδιῶν, τὴν ὁποίαν ἐξέδωκεν εἰς δύο τόμους ἐν Παρισίοις κατὰ τὸ 1824 - 1825.

Εἴπομεν ὅτι τὸ ἀρχαῖον «χελιδόνισμα» ἦδετο κατὰ τὴν ἀρχὴν τῆς ἀνοίξεως, καθ' ἣν ἤρχιζεν ἐν τῇ Ἀνατολῇ τὸ ἔτος, δηλαδὴ εἰς ἡμέρας περὶ τὴν πρώτην Μαρτίου, ἐπεκράτησε δὲ τελούμενον κατὰ τὴν ἡμέραν ταύτην εἰς τοὺς ὑστέρους χρόνους τῆς ἀρχαιότητος, διότι τότε ἐπεβλήθη τὸ ρωμαϊκὸν ἡμερολόγιον.

Τὸ ἔθιμον καὶ τὸ ἄσμα τοῦ «χελιδονίσματος» ἐξακολουθεῖ νὰ ἐπιζῇ εἰς πολλοὺς συνοικισμοὺς τῆς περιοχῆς Σερρών, παρὰ τὰς ἱστορικὰς περιπετείας καὶ μεταβολὰς εἰς τὸν βίον, τὰς ὁποίας ὑπέστη κατὰ καιροὺς ὁ ἀκριτικὸς αὐτὸς τόπος τοῦ Ἑλληνισμοῦ.

Ὁ συγγρ., ἐπισκεφθεὶς τὰ ἐν λόγῳ μέρη, κατ' ἐντολὴν τοῦ Κέντρου Ἑρεῦνης τῆς Ἑλληνικῆς Λαογραφίας τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν, τὸ ἔτος 1967 ἐκινηματογράφησε καὶ ἠχογράφησε τὸ ἔθιμον εἰς τὴν Ἀγριανὴν Φυλλίδος καὶ εἰς τὸ Σιτοχώρι Βισαλτίας. Εἰς τὴν παροῦσαν μελέτην του περιγράφει λεπτομερῶς τὸ ἔθιμον καὶ τὸν τρόπον τῆς κατασκευῆς τοῦ ξυλίνου ὁμοιώματος τῆς χελιδόνος, δημοσιεύει τὰ κείμενα τῶν ἀσμάτων τοῦ «χελιδονίσματος» μετὰ τῆς μουσικῆς των, καταγραφείσης ἐκ ταινίας μαγνητοφώνου ὑπὸ τοῦ μουσικολόγου Σπ. Περιστέρη, καὶ ἀνατρέχει εἰς τὰ μέχρι τοῦδε γνωστὰ δημοσιεύματα καὶ τὰς χειρογράφους συλλογὰς ἐπὶ τοῦ θέματος, διὰ νὰ κατατοπίσῃ ἐπαρκῶς τὸν ἀναγνώστην. Τέλος αἱ παρεμβαλλόμεναι ἐντὸς κειμένου φωτογραφίαι αἰσθητοποιοῦν καὶ καθιστοῦν λίαν ἐπαγωγὸν τὴν ἀνάγνωσιν τῆς μελέτης, συνταχθείσης ἐπὶ τῇ βάσει ὀρθῆς ἐπιστημονικῆς μεθόδου καὶ παρεχούσης πληθὸς ἀπληκρῶν στοιχείων ἐκ τῆς πλουσίας διὰ τὸ «χελιδόνισμα» βιβλιογραφίας.

ΔΗΜ. Β. ΟΙΚΟΝΟΜΙΔΗΣ

Καθηγητῆς τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν

Γιῶργου Καφταντζῆ, «Τὰ Δημοτικὰ Τραγούδια τοῦ Νομοῦ Σερρών». Ἔκδοσις Σερραϊκῆς Πολιτιστικῆς Ἑταιρείας. Σέρραι 1977-78.

Στις 282 σελίδες τοῦ βιβλίου εἶναι καταχωρημένα 700 περίπου δημοτικὰ τραγούδια - περισσότεροι ἀπὸ 6500 στίχοι - χωρισμένα σὲ Ἀκριτικά, Ἱστορικά καὶ Κλέφτικα, Παραλογές, τῆς Ἀγάπης, τῆς Χαρᾶς, Λειτουργικά, τῆς Ξενητείας, Περιγελαστικά καὶ σὲ Διάφορα. Στὸ τέλος ὁ ἐρευνητῆς τῶν «τραγουδιῶν» διαγράφει σύντομες βιογραφικὲς καὶ ἱστορικὲς πληροφορίες ἐπάνω στὰ θέματα τῶν τραγουδιῶν, προσθέτει ἕνα γλωσσάριο γιὰ τὶς ἰδιωματικὲς λέξεις καὶ κλείνει τὸ ἔργο του μὲ ἕνα πίνακα περιεχομένων.

Ἡ ἐργασία αὐτὴ τοῦ κ. Γ. Καφταντζῆ εἶναι ἀπὸ τὶς σπουδαιότερες στὸ εἶδος τῆς, ἀπὸ ὅσες ἕμεῖς τουλάχιστον ξέρουμε ὅτι ἔχουν παρουσιασθῆ

στο προσκήνιο τῆς νεώτερης Ἑλληνικῆς Γραμματολογίας, μὲ ξεχωριστὸ χαρακτηριστικὸ τὴν ἰδιαίτερη στοργὴ καὶ τὴν προσεκτικὴ ἐπεξεργασία καὶ ταξινόμησι τοῦ ὕλικου, πού μὲ ἀφθιτους κόπους καὶ σὲ μεγάλο χρονικὸ διάστημα κατώρθωσε νὰ συγκεντρώσῃ.

Τὰ «Δημοτικὰ τραγούδια τοῦ Ν. Σερρῶν», ὅπως ὅλα τὰ τραγούδια τοῦ Ἑλληνικοῦ Λαοῦ, ἂν μὴ καὶ ὅλων τῶν λαῶν τοῦ κόσμου, εἶναι πρωταρχικὰ ἔκφρασις ψυχικῆς εὐφορίας, χαρᾶς, θαυμασμοῦ, εἶναι ὕμνος πρὸς τὰ ὠραῖα καὶ ὑψηλὰ αἰσθήματα, στὴν ὁμορφιά, στὴ λεβεντιά καὶ στὴ χάρι ἢ εἶναι ἓνα γοερὸ ξέσπασμα ψυχικοῦ πόνου, γιὰ ἀποτυχία, γιὰ ξενητεία ἢ καὶ γιὰ θάνατο, μὲ τοὺς στίχους τοὺς προσαρμοσμένους στὸ χαρούμενο ἢ τὸ λυπητερὸ γεγονός πού ἔχουν σὰν θέμα τοὺς. Καὶ ὅλα αὐτὰ διατυπώνονται μὲ τὴ σμίλη τῆς ὠραίας ἀπλότητος τῆς ὑπαίθρου, ὅπου «ὁ Ἑλληνικὸς Λαὸς μαθήτεψε στὸ μεγάλο σχολεῖο τῆς Φύσης».

Μὲ τὸ φόβο «πὼς ὁ ἀφηνιασμένος ὀδοστρωτήρας τοῦ σύγχρονου τεχνολογικοῦ πολιτισμοῦ τίποτε δὲν θ' ἀφήσει ὄρθιο ἀπ' τὶς πανάρχαιες παραδόσεις τοῦ λαοῦ καὶ τὸ λαογραφικὸ μας θησαυρὸ», ὁ συγγραφεὺς καταπιάσθηκε μὲ τὸ βαρὺ ἔργο τῆς περισυλλογῆς καὶ τῆς διασώσεως τοῦ ὅ,τι ἔχει ἀπομείνει καὶ «προστρέχοντας σὲ πηγές, ὅσο γίνονταν παρθενικές, ἰδιαίτερα σὲ χώρους ὄρεινούς, ὅπου κατὰ τεκμήριον σώζονται ἀκόμα ζωντανὰ καὶ ἀνόθευτα», καὶ ὅπου μόλις τὰ πρόλαβε στὰ στόματα τῶν γερόντων, κατώρθωσε νὰ μᾶς παρουσιάσῃ αὐτὸν τὸν λαϊκὸ θησαυρὸ, πού ἀστράφτει ὀπό ὄρσειά, χάρι καὶ μεγαλωσύνη.

Γιὰ πιστότερη μάλιατα τεκμηρίωσι, ὁ κ. Γ. Καφταντζῆς μᾶς ἀναφέρει καὶ τοὺς τραγουδιστὰς πού ἀπέδωσαν τὰ «τραγούδια» του, πράγμα πού σημαίνει ὅτι δὲν τὰ πῆρε ἀπὸ ξένη καταγραφὴ—ἐκτὸς ἀπὸ ἐλάχιστα—, ἀλλὰ τὰ ἄκουσε ὁ ἴδιος στὸν τόπον πού δημιουργήθησαν ἢ ὅπου διατηροῦνται ἀκόμα.

Μὲ τὴ μελέτη αὐτοῦ τοῦ ἔργου ὁ καθένας θὰ πρέπει νὰ ὁμολογήσῃ ὅτι αὐτὴ ἡ προσφορὰ στὴν ἐθνικὴ μας λαογραφία εἶναι τεράστια καὶ ξεπερνάει τὰ ὅρια νοῦ νομοῦ Σερρῶν, ὅπου περιώρισε τὴν ἔρευνά του ὁ συγγραφεὺς. «Τὰ δημοτικὰ τραγούδια» του ἀντανακλοῦν στὸν εὐρύτερον Ἑλληνικὸν χῶρον καὶ ἰδιαίτερα στὴν χιλιотραγουδισμένη ὄρσειρά τῆς Πίνδου, μὲ τὶς ἀτελεύτητες πτυχώσεις καὶ βαθειὲς κοιλάδες τῆς στῆ Ρούμελη, ἐνῶ μερικὰ ἀπὸ αὐτὰ ἀπηχοῦν στὸ Πανελλήνιο, γιὰ νὰ μαρτυροῦν στοὺς αἰῶνες τὸ ἐνιαῖο φρόνημα τῆς Ἑλληνικῆς Ψυχῆς καὶ τὸ ἐνιαῖο—κοινὸ—τῶν ἀγόνων τῆς γιὰ τὴν ἐπιβίωσι τῆς Φυλῆς.

Ἄν λεπτομερέστερα θὰ ἐπιχειροῦσε κανένας νὰ εἰσδύσῃ στοὺς στίχους, εἰδικὰ τῶν «Ἱστορικῶν καὶ Κλέφτικων» τραγουδιῶν, θὰ διαπίστωνε ὅτι καὶ ἐδῶ, ὅπως καὶ σὲ ὀλόκληρη τὴν Ἑλλάδα «ἡ ἀνάσα τοὺς εἶναι πλατύτερη, παιδευτικὴ, ἀγκαλιάζει γενικὰ τὸν ἄνθρωπο—τὸν Ἑλληνα—, γίνεται

τὸ ἠθικὸ μέτρο τῆς ἐθνικῆς συμπεριφορᾶς, ὑψώνεται σὲ παλλαϊκὸ ἰδανικόν, γίνεται τελικὰ διαπλανητικὸς κανόνας ζωῆς τῶν σκλαβωμένων».

Ἄλλὰ καὶ τὰ ὑπόλοιπα «τραγούδια» τοῦ ἔχουν παρόμοια ὑφή καὶ τὸ ἴδιο ὕφος, ποὺ ἔχουν καὶ στὴν ὑπόλοιπη Ἑλλάδα, ἄσχετα ἂν εἶναι ἐπαναλήψεις ἢ παραλλαγές ἢ καὶ πρωτότυπα στὴ στιχουργησί τους, διατυπώνοντας καὶ περιγράφοντας τὶς ἰδέες καὶ τὶς εἰκόνες στὶς ἰδιωματικὲς μεταβολές τῆς γλώσσης, ὅπως τὴν καθώρισαν τὰ γλωσσικὰ στοιχεῖα τοῦ τόπου, μὲ τὴν τοπικὴ τους ἄρθρωσι, ποὺ τῆς δίδουν ἰδιαίτερη γλαφυρότητα καὶ γοητεία.

Πέρα ὅμως ἀπὸ ὅλα αὐτά, τὸ θαυμάσιο λαογραφικὸ ὕλικόν, ποὺ μὲ τόση στοργὴ συγκέντρωσε ὁ κ. Γ. Καφταντζῆς, παρουσιάζει μιὰ πολὺ χτυπητὴ παραδοξότητα. Γιατί, κατὰ πῶς περιγράφει τὴν προέλευσι τῶν «τραγουδιῶν» τοῦ, φαίνεται ὅτι ἓνα πολὺ μεγάλο, δυσανάλογο, ποσοστὸ ἀπὸ αὐτὰ—τὰ 250—προέρχονται ἀπὸ ἓνα, ἢ διατηροῦνται ζωντανὰ σὲ ἓνα, μονάχα χωριὸ καὶ τὰ ὑπόλοιπα ἀπὸ ἄλλα 31 χωριὰ καὶ πόλεις καὶ μόνο τὰ 16 θεωροῦνται «κοινὰ» γιὰ ὁλόκληρο τὸ νομό. Ἄλλὰ ὁ νομὸς Σερρῶν ἔχει περίπου διακόσιους οἰκισμούς.

Τὸ γεγονὸς χρειάζεται κάποια περισσότερη ἐξήγησι καὶ μιὰ πιὸ πέρα ἔρευνα, γιατί δὲν εἶναι, νομίζω, συνηθισμένο πρᾶγμα κάτι παρόμοιο στὸν ὑπόλοιπο Ἑλληνικὸ χῶρο. Οὔτε καὶ μὲ αὐτὸν τὸν κανόνα, ὅτι στὰ ὄρεινὰ χωριὰ διατηροῦνται καλλίτερα τὰ δημοτικὰ τραγούδια, δὲν ἱκανοποιεῖται αὐτὴ ἡ ἀπορία, γιατί καὶ στὸ νομὸ Σερρῶν δὲν εἶναι τόσο λίγα τὰ ὄρεινὰ χωριὰ. Ἐδῶ βρίσκεται ἓνα πεδίο δράσεως καὶ γιὰ ἄλλους ἐρευνητάς, ποὺ θὰ θέλγονταν ἀπὸ τὸ θέμα, ὅπως μαγεύθηκε καὶ ἀναλώθηκε γι' αὐτὸ ὁ κ. Γ. Καφταντζῆς, τοῦ ὁποῖου ἡ προσφορὰ θὰ παραμείνῃ ἀνεκτίμητη.

ΘΕΟΔΩΡΟΣ Κ.-Π. ΣΑΡΑΝΤΗΣ

Θεόδωρον Κ. Π. Σαράντη, Τὸ χωριὸ Περιβόλι Γρεβενῶν. (Συμβολὴ στὴν ἱστορίαν τοῦ ἀρματολικίου τῆς Πίνδου). Ἀθήνα 1977.

Ὑστερα ἀπὸ τὸ μνημειῶδες δίτομο ἔργο του «Ὁ Μέγας Ἀλέξανδρος.—Ἀπὸ τὴν ἱστορίαν στὸν Θρύλο», (Ἀθήναι 1970), τὸ μοναδικὸ στὴν ἑλληνικὴ βιβλιογραφία, γιὰ τὴν ἐξαντλητικὴ τεκμηρίωσι ποὺ ἀπορρέει ἀπὸ προσωπικὴ ἐπιτόπια ἔρευνα καὶ ὁλοκληρωμένη παρουσίασι τῆς προσωπικότητος καὶ τῆς παγκόσμιας ἀκτινοβολίας τοῦ Μεγάλου τῆς Μακεδονίας Στρατηλάτη, ποὺ δίκαια καὶ ἐπάξια βραβεύθηκε ἀπὸ τὴν Ἀκαδημία Ἀθηνῶν, ὁ Θεόδωρος Σαράντης συνέγραψε καὶ δημοσίευσε καὶ τὴν ἱστορίαν τῆς ἰδιαιτέρας του πατρίδας, τοῦ χωριοῦ Περιβόλι τῶν Γρεβενῶν.

Ἐκεῖνος ποὺ γράφει τὴν ἱστορίαν τῆς ἰδιαιτέρας πατρίδος του, ἀσφα-

λῶς τῆς προσφέρει μιὰν ἐντελῶς ξεχωριστὴ καὶ σπουδαία ὑπηρεσία. Καὶ ἡ προσφορὰ αὐτὴ ἀντιανακλᾷ σ' ὀλόκληρο τὸ Ἔθνος, γιατί ἔτσι διασώζεται μιὰ πτυχή τῆς ἱστορικῆς συνέχειας καὶ βοηθαίει στὴ διάσωση τῶν χαρακτηριστικῶν στοιχείων τῆς φυλῆς, ποὺ δυστυχῶς ὁ ὀδοστρωτῆρας τοῦ σύγχρονου κοσμοπολιτισμοῦ τείνει νὰ ἐξαφανίση ὀλοσχερῶς.

Τὸ Περιβόλι τῶν Γρεβενῶν εἶναι ἓνα ἀπὸ τὰ ὄρεινὰ χωριά τῆς Ἀνατολικῆς πλαγιᾶς τῆς Πίνδου μὲ τοὺς ἐλάχιστους σήμερα κατοίκους του, ὅλους σχεδὸν βλαχόφωνους Ἑλληνας κτηνοτρόφους, ἀλλὰ μὲ τὴν τεράστια ἱστορικὴ σημασία, ἐξ αἰτίας τοῦ ρόλου ποὺ διεδραμάτισε στὰ δύσκολα χρόνια τῆς δουλωσύνης, ἀπ' τὸν καιρὸ ἀκόμα τῆς Ρωμαιοκρατίας.

Καθὼς τὸ Περιβόλι ὑπῆρξε τὸ ἐπίκεντρο μιᾶς ἀρκετὰ ἐκτεταμένης περιοχῆς ποὺ περιλάμβανε κάπου δεκατρία χωριά, διατηροῦσε ἐπὶ αἰῶνες ἀπὸ τὸν καιρὸ τῆς συγκροτήσεως τοῦ οἰκισμοῦ του, τὴν ἡγεσία τῆς περιοχῆς, ποὺ ἀποτελοῦσε ἔδρα ἀρματολικίου. Ἔτσι εἶχε καὶ προνόμια ποὺ κρατοῦσαν ἀπὸ τὰ χρόνια ἀκόμα τοῦ Βυζαντίου, καὶ σχετικὴν «ἀσυδοσία» στὰ χρόνια τῆς τουρκοκρατίας, κ' ἔχει νὰ ἐπιδείξη ἀναμφισβητήτους τίτλους στὴν ἐπίμονη προσπάθεια νὰ διασώσῃ μαζί μὲ ὅλο τὸ ἔθνος τὶς ἐθνικὲς ἐκεῖνες δυνάμεις ποὺ συνθέτουν τὸν ὀλοκληρωμένο Ἑλληνα καὶ καθορίζουν τὸ ἰδεολογικὸ περιεχόμενο του, μὲ τὴν ἀπεριόριστη ἀφοσίωση καὶ ἀγάπη πρὸς τὴν Πατρίδα, τὴ Θρησκεία καὶ τὸ σεβασμὸ πρὸς τὴ μορφὴ μιᾶς πατριαρχικῆς οἰκογένειας.

Ὁ συγγραφεὺς ἔσκυψε μὲ ἰδιαίτερη ἀγάπη πρὸς τὴν προγονικὴ του γῆ. Μὲ ἀναμφισβήτητη ὁμως ἐπιστημονικὴ, μᾶς ἔδωσε τὰ χαρακτηριστικὰ τοῦ ἐρευνωμένου χώρου, δίνοντας μὲ ἀδιάσειστα στοιχεῖα τὴν πλέον τεκμηριωμένη καὶ ἐπιστημονικὴ ἀπάντηση γιὰ τὴ διγλωσσία τῶν κατοίκων τῆς περιοχῆς, ἡ ὁποία ποτὲ δὲν ἀπέβαλε τὴν ἐθνικὴ τῆς αὐτογνωσία καὶ τὸ βαθὺ αἶσθημα ὑπερηφανείας τῶν κατοίκων τῆς, ὡς γνησίων Ἑλλήνων Μακεδόνων.

Ὁ συγγραφεὺς μὲ ἀδρῆ ἀφήγηση, μὲ ἀπόλυτη σαφήνεια καὶ πνεῦμα συνθετικὸ, ποὺ διακρίνει ἄλλωστε ὅλο τὸ ἱστορικὸ του ἔργο, διαγράφει βῆμα πρὸς βῆμα τὴν ἱστορικὴ μοῖρα τοῦ Περιβολιοῦ, ἀπὸ τῆς συγκροτήσεως του ἕως τὶς ἡμέρες μας, μὲ ἔντονη σκιαγράφηση τῶν ὅσων ὑπέφερε ἐξ αἰτίας τῶν ἐπιθέσεων τῶν τουρκαλβανῶν τοῦ Ἀλῆ-Πασᾶ καὶ τὴ διάλυση τοῦ χωριοῦ γιὰ ὀρισμένο χρονικὸ διάστημα.

Τὸ Βελεστῖνο ἀπὸ παλιὰ ἀποτελοῦσε τὴν πιὸ μεγάλη καὶ ἀνθοῦσα ἀποικία τῶν Περιβολιωτῶν, ἀφοῦ πρὸς τὴν περιοχὴ του ὀδηγοῦσαν σταθερὰ τὰ κοπάδια τους γιὰ διαχείμαση. Ὑστερα ἀπ' τὴν καταστροφὴ καὶ τὴν προσωρινὴν διάλυση τοῦ χωριοῦ, οἱ περισσότεροι ἀπὸ τοὺς παραχειμάζοντες Περιβολιωτῆς ἐγκατεστάθηκαν μόνιμα στὸ Βελεστῖνο, τὶς Φεραῖς.

Ὁ συγγραφεὺς μὲ ἀδιαμφισβήτητα στοιχεῖα μᾶς ἀποκαλύπτει μιὰν ἐνδιαφέρουσα πτυχή γιὰ τὴν καταγωγὴ τοῦ πρωτομάρτυρα τῆς ἐλευθερίας

Ρήγα Βελεστινλή. Είναι πολὺ ἐνδιαφέρουσες οἱ πληροφορίες, τὶς ὁποῖες μᾶς δίνει ὁ συγγρ. σχετικὰ μὲ τὴν ἐγκατάσταση τοῦ Περιβολιώτη Κώστα Κυρατζῆ (καὶ ὄχι Κυριαζῆ) στὸ Βελεστῖνο, ὅπου κάποια μέρα τὸ 1757 γεννήθηκε ὁ Ἀντώνιος Κυρατζῆς, δηλαδὴ ὁ Ρήγας Βελεστινλής, ὅπως ὁ ἴδιος ἤθελε νὰ ἀποκαλεῖται, ἢ ὁ Ρήγας Φεραῖος ὅπως μετέπειτα τὸν ἤθελαν οἱ ιστοριογράφοι καὶ οἱ λογοτέχνες (σελ. 100-104). Τὸ ἐξαίρετο αὐτὸ πόνημα προσλαμβάνει ἰδιαίτερη καὶ γενικότερη ἀξία γιὰ τὸν Μακεδονικὸ χῶρο καὶ τὸν Μακεδονικὸ Ἑλληνισμό, μὲ τὴν ἀδρῆ ἀφήγηση τῶν προσπαθειῶν τῶν διαφόρων προπαγανδῶν καὶ ἰδιαίτερα τῆς Ρουμανικῆς, γιὰ τὴν ἀλλοίωση τοῦ φρονήματος τῶν Περιβολιωτῶν καὶ τὴ σθεναρὴ ἀντιμετώπιση καὶ ἀπόκρουση κάθε ἐπιβουλῆς κατὰ τῆς ἑλληνικῆς συνειδήσεώς των. Οἱ ἐν γένει ἀγῶνες τῶν Περιβολιωτῶν καὶ ἡ μέθεξή των στὴν κάθε προσπάθεια τοῦ Ἑλληνισμοῦ γιὰ τὴν ἀποτροπὴ τοῦ ἀφελληνισμοῦ τῆς Μακεδονίας τοὺς βρίσκουν πρωτοπόρους καὶ ἀποφασιστικούς, ἐνάντια στὴ διεισδυτικὴ ἀπόπειρα καὶ φθορὰ τῶν συνειδήσεων.

Τὸ ὅλο ἔργο διαιρεῖται: Σὲ Πρόλογο, ἕξι Κεφάλαια καὶ στὸ Παράρτημα, ὅπου δημοσιεύονται τὰ ἔγγραφα ποὺ τεκμηριώνουν τὴν ἱστορικὴ σύνθεση. Κατόπιν παρατίθεται πλούσια βιβλιογραφία καὶ ἀκολουθεῖ μετὰ τὸν πίνακα τῶν περιεχομένων λεπτομερῆς χάρτης τῆς περιοχῆς. Ἐπὶ πλέον τὸ ἔργο κοσμεῖται μὲ σπάνιες καὶ ὠραῖες παλιᾶς εἰκόνες, ποὺ τὸ καθιστοῦν καὶ ἀπὸ ἐκδοτικῆς ἀπόψεως ἄρτιο.

Στὸν Πρόλογο ὁ συγγραφεὺς διορθώνει σφάλματα τοῦ ἱστορικοῦ Πουκεβίλ, ὁ ὁποῖος περιγράφει τὴν περιήγησή του κατὰ τὸ 1806 στὴ Δυτικὴ Μακεδονία ἀκολουθώντας κατὰ τὴν ἐπιστροφή του στὰ Γιάννινα, ὅπου ἦταν Πρόξενος στὴν Αὐλὴ τοῦ Ἀλῆ-Πασᾶ, τὸ δρομολόγιο Γρεβενὰ-Μαυραναῖοι-Τίτσι-Περιβόλι-Βωβούσα-Γιάννινα.

Στὸ Α' Κεφάλαιο (σελ. 11-38) ἀσχολεῖται γενικὰ μὲ τοὺς Βλαχοφώνους. Τὸ ζήτημα τῶν Βλαχοφόνων ἀπασχόλησε ζωηρὰ ὅλους τοὺς ἱστορικούς ποὺ εἶχαν ἀντικείμενο τὴν ἐξιστόριση γεγονότων τῆς Ἑλληνικῆς χερσονήσου καὶ ἐνδιαφέρει καὶ ἰδιαίτερα καὶ τὸ νομὸν τῶν Σερρῶν, ὅπου ἀρκετὰ χωριά, ὅπως τὰ Πορρόια, ἡ Ἡράκλεια, τὸ Χιονοχώρι κ.ἄ., ἀντιμετώπισαν ὅμοιες καταστάσεις. Ὁ συγγρ. ἔχει ἐγκύψει ἰδιαίτερα στὴ μελέτη τοῦ θέματος, ἔχει γράψει πολλὰ ἄρθρα γύρω ἀπὸ τὸ θέμα καὶ τελευταῖα ἀνέπτυξε τὶς ἀπόψεις του μὲ πειστικότητα καὶ ἐπιστημονικὰ ἐπιχειρήματα σὲ διάλεξη ποὺ δόθηκε στὴν Ἀρχαιολογικὴ Ἑταιρεία καὶ δημοσιεύθηκε στὸν 7ο τόμο τῶν Σερραϊκῶν Χρονικῶν (σελ. 3-36). Ἐπικαλούμενος ἀρχαῖες καὶ νέες μαρτυρίες καὶ γνῶμες ἰδικῶν μας καὶ ξένων ἐπιστημόνων, θεμελιώνει τὴν πραγματικὴ προέλευση τῆς παρατηρούμενης διγλωσσίας τῶν βλαχοφόνων Ἑλλήνων, ὡς προερχομένη ἐξ ἱστορικῶν καὶ μόνον λόγων, τοῦ συγχρωτισμοῦ δηλονότι τοῦ ἐγχωρίου ἑλληνοφώνου πληθυσμοῦ μὲ τοὺς Ρωμαίους κατακτη-

τές, γεγονόςς πού ἐμφανίστηκε καὶ βραδύτερα μὲ τὸ συγχρωτισμὸ ἑλληνικῶν καὶ χριστιανικῶν πληθυσμῶν μὲ τὸν Τοῦρκο κατακτητῆ.

Στὸ Β' Κεφάλαιο ὁ συγγρ. καθορίζει τὴ θέσιν καὶ γενικὰ τὴ φυσιογνωμία τῆς περιοχῆς.

Στὸ Γ' Κεφάλαιο ἀσχολεῖται μὲ τὴ συγκρότησιν καὶ τὸ ὄνομα τοῦ Περιβολιοῦ.

Τὴ συγκρότησιν τοῦ οἰκισμοῦ ὁ Σαράντης δέχεται ὡς προϋπάρχουσα τοῦ 1330, χρονολογία συστάσεως τῶν Βλαχοχωρίων στὰ βουνὰ ἀνάμεσα στὰ ὁποῖα καὶ ἡ Μοσχόπολη καὶ ὅτι τὸ χωριὸ ὑφίστατο πρὶν ἀπὸ πολλοὺς αἰῶνες καὶ ἀπὸ ἀμνημόνευτα χρόνια. Ὅσο γιὰ τὴν ὀνομασίαν, ἀναφέρεται καὶ ὡς Ὑπερβολή, Περιβολή ἢ καὶ Πέριβόλα. Ὅπως ὅμως καὶ ἂν ἀναφέρθηκε στὴ διαδρομὴ τῶν αἰῶνων, τὸ Περιβόλι ἦταν ἐπὶ αἰῶνες στρατιωτικὸς σταθμὸς ἢ σταθμὸς ἐλέγχου τῶν διαβατῶν τῆς Πίνδου καὶ ἐξυπηρετήσεως κατὰ τὸ χειμῶνα τῶν διερχομένων.

Τὴν κατάστασιν αὐτὴ τὴν διαδέχθησαν οἱ Τοῦρκοι ἀπὸ τοὺς Βυζαντινοὺς καὶ οἱ Βυζαντινοὶ ἀπὸ τοὺς Ρωμαίους, καὶ τὸ γεγονός αὐτὸ ἀνάγκασε τοὺς Τοῦρκους νὰ κάμουν τὸ Περιβόλι ἔδρα ἀρματολικίου καὶ νὰ ἀναγνωρίσουν σ' αὐτὸ ὅλα τὰ εἰδικὰ προνόμια, πού εἶχαν ἀποκτήσει στὰ χρόνια τῆς Ρωμαιοκρατίας καὶ τοῦ Βυζαντίου.

Στὸ Δ' Κεφάλαιο ὁ συγγρ. ἀσχολεῖται μὲ τοὺς κατοίκους καὶ τὸν πληθυσμὸ (σ. 53-60). Πιστεύει ὅτι ὅσοσδήποτε ἐπιδρομὲς καὶ ἂν ὑπέστησαν οἱ κάτοικοι τῆς περιοχῆς τῆς Πίνδου ὅπου καὶ τὸ Περιβόλι, ἡ νόθευσις ὑπῆρξε ἀσήμαντη σχετικὰ μὲ τὶς ἄλλες γειτονικὰς περιοχάς. Ὁ συγγρ., πού γιὰ τὴ συγγραφὴ τοῦ ἱστορικοῦ του Ἔργου «Μέγας Ἀλέξανδρος» ἀκολούθησε τὰ βήματα τοῦ Μακεδόνα Στρατηλάτη καὶ ἐμελέτησε ἐπιτοπίως εἰκόνες ἀρχαίων Μακεδόνων, ὅπως διασώθηκαν, νομίσματα, γλυπτὰ καὶ ἀνάγλυφα κατασπαρμένα στὸν ἑλληνικὸ χῶρον καὶ σ' ὅλη τὴν Ἀσίαν, ἀδίστακτα πιστεύει ὅτι ὁ τύπος καὶ ὁ χαρακτήρας αὐτῶν τῶν στοιχείων ἔχουν χαρακτηριστικὴ ὁμοιότητα μὲ τοὺς κατοίκους τῆς Δυτ. Μακεδονίας καὶ ἰδιαιτέρα τῶν ὄρεινῶν τῆς Πίνδου.

Στὸ Ε' Κεφάλαιο (σ. 61-65) γίνεται λόγος γιὰ τὴν ὀργάνωσιν καὶ ἀνάπτυξιν τοῦ Περιβολιοῦ.

Στὸ Στ' τέλος Κεφάλαιο ὁ συγγρ. ἀναπτύσσει τὴ Γενικὴ ἱστορίαν, ἀρχίζοντας ἀπὸ τὴν προϊστορίαν καὶ τὴ στρατιωτικὴν καὶ κοινοτικὴν ὀργάνωσιν.

Τὸ Κεφάλαιον τοῦτο εἶναι ἀπὸ πάσης ἀπόψεως σπουδαῖον καὶ ἐνδιαφέρον, γιὰτὶ ἀποτελεῖ εἶδος προτύπου ὀργανώσεως καὶ διοικήσεως πολλῶν χωριῶν τῆς Μακεδονίας καὶ κυρίως τῶν ὄρεινῶν, ὅπου δὲν ὑπῆρχε ἡ ἄμεση παρουσία τοῦ κατακτητῆ καὶ ἀνεπτύσσετο φυσιολογικὰ ὁ κοινοτικὸς θεσμὸς πού ἀργότερα στάθηκε «Κράτος ἐν Κράτει» μὲ τὴν αὐτοδιοίκησιν του καὶ τὰ ὄργανά του.

Τὸ ἀνώτατον βασικὸν καὶ κυριαρχικὸν ὄργανον τῆς διοικήσεως τοῦ χωριοῦ

μέχρι ἔδῳ ἦταν ἡ Γενικὴ Συνέλευσις ὅλων τῶν κατοίκων ποὺ στὸ Περιβόλι γινόταν κάθε 25 Ἰουλίου, παραμονὴ τῆς Ἁγίας Παρασκευῆς, μὲ τὴν εὐκαιρίαν τῆς καθιερωμένης καὶ μεγαλύτερης πανηγύρης τῆς χρονιάς.

Ὁ συγγρ. περιγράφει παραστατικότερα τὴ συγκέντρωση ὅλων τῶν ἐνηλίκων ἀνδρῶν στὸ «Μεσοχώρι», τὴν κεντρικὴ δηλαδὴ πλατεία τοῦ χωριοῦ, γύρω ἀπὸ τοὺς ὑψηλότερα ἱσταμένους σὲ πιζούλια στὴ σκιά αἰωνόβιου πλατάνου, ἀξιωματούχους καὶ ἄρχοντες καὶ τὴν ἐπιβλητικὴ παρουσία τῶν ἄρματολῶν, ποὺ κρατοῦσαν τὴν τάξη. Ὁ συγγρ. ἔχει ἔντονη ἀνάμνηση τῶν παιδικῶν του χρόνων μιᾶς τέτοιας πάνδημης Συνελεύσεως τοῦ Περιβολιοῦ, ποὺ παρακολούθησε ἀνάμεσα στὸ πλῆθος. Τὸ τμῆμα αὐτὸ τῆς ἀφηγήσεως, ἀνεξάρτητα ἀπὸ τὴ γλαφυρότητα τοῦ ὅλου ἔργου, εἶναι ἓνα ὑπέροχο στοιχεῖο λαογραφικὸ, δοσμένο μὲ ἀπόλυτα λογοτεχνικὴ ὑφή. Μόνο ποὺ ἀδικαιολόγητα ὁ συγγρ. τὸ δίδει σὲ ὑποσημείωση, ἐνῶ ἔπρεπε νὰ τὸ ἐντάξῃ στὴν κύρια ἱστορικὴ ἀφήγηση, μὲ ἴσως περαιτέρω ἀνάπτυξη.

Στὸ κεφάλαιο τοῦτο ἐξαιρετικὰ ἐνδιαφέροντα εἶναι καὶ τὰ ἀναφερόμενα στὴν ἐπίμονη προσπάθεια τῆς Ρουμανικῆς προπαγάνδας καὶ τὴ σθεναρὴ στάση τῶν κατοίκων γιὰ τὴν ἐξουδετέρωσή της, καὶ ἀναφέρει σειρά καπετανέων καὶ ἄρματολῶν, ποὺ βοήθησαν τὸν τόπο ἀγωνιζόμενοι ἐναντίον καὶ τῶν κατακτητῶν καὶ τῶν προπαγανδιστῶν. Μετὰ τὴν ἀπελευθέρωση τὸ 1912, τὸ Περιβόλι εἶδε καταπληκτικὴ ἀνθησις ἀλλὰ ἡ γερμανικὴ κατοχὴ καὶ ἡ ἐμφύλια διαμάχη τὸ ρῆμαξε ξανά.

Ὡστόσο, οἱ 22.000 περίπου Περιολιῶτες οἱ διασκορπισμένοι σ' ὅλοκληρη τὴν Ἑλλάδα καὶ ὄρουν καὶ ἀναδεικνύονται στὺς κοινωνικοὺς, οικονομικοὺς καὶ πολιτικοὺς στίβους, καὶ μὴ ξεχνώντας τὴ γενέτειρά τους, προσπαθοῦν ν' ἀναστήσουν, καὶ τὸ πετυχαίνουν, τὸ ὄραϊο τους χωριό. Ἐνας ἀπὸ αὐτοὺς καὶ ὁ συγγρ. Θεόδωρος Σαράντης συνεχίζοντας τὴν προγονικὴ του παράδοση καὶ μὲ τὸ ὑπὸ κρίση ἔργο του, ἀλλὰ καὶ μὲ παντοῖα ἄλλα ἠθικὰ καὶ πρακτικὰ μέσα, προσπαθεῖ νὰ ἀναστηθῇ τὸ χωριό καὶ νὰ φαντάξῃ σὰν μαρτυρία ἀγῶνων καὶ θάρρους, εὐψυχίας καὶ Ἑλληνικῆς λεβεντιᾶς στὸν Μακεδονικὸ χῶρο.

Τὸ ὄραϊο αὐτὸ ἱστόρημα τοῦ Θ. Σαράντη κλείνει μὲ τὸ παράρτημα, ὅπου καταχωροῦνται φερμάνια καὶ διάφορα ἄλλα αὐτοκρατικὰ διατάγματα καὶ ἔγγραφα, σὰν τεκμήρια ἀδιάσειστα τῆς ἀκρίβειας τῶν ἱστορουμένων, καὶ μὲ πίνακα πλουσίας βιβλιογραφίας, ποὺ χρησιμοποίησε ὁ συγγρ. ὡς πηγὴ καὶ βοήθημα.

Ἡ ἱστορία τῆς Μακεδονίας, τόσον ἡ ἀρχαία ὅσον καὶ ἡ νεωτέρα, πρὸ παντὸς αὐτῆ, μετὰ τὴν ἀπελευθέρωση ἐρευνᾶται ἐντατικὰ καὶ ἐπίμονα, καὶ συμπληρώνονται καθημερινὰ τὰ κενὰ καὶ διαλύονται τὰ σκότη καὶ ἡ ἀγλὺς μὲ τὴν ὁποία περιβαλλόταν ἐξ αἰτίας τῆς στυγνῆς δουλείας. Νέοι Μακεδόνες ἐρευνητὲς μὲ στοργὴ καὶ ἀγάπη πρὸς τὴν πατρῶα γῆ σκύβουν μὲ τὴ σκαπάνη καὶ

τῆ γραφίδα, ἀνασυνθέτουν τὸ ἱστορικό της παρελθὸν κατὰ τρόπο ἀδιάβλητο καὶ ἀναμφισβήτητο. Ὁ Θεόδωρος Σαράντης εἶναι ἓνας ἀπὸ αὐτοὺς τοὺς ἀκάματους ἐργάτες καὶ οἰκοδόμους τῆς Μακεδονικῆς ἱστορίας, μὲ δικαιολογημένη κατάφαση καὶ καταξίωση τοῦ ἔργου του.

ΠΕΤΡΟΣ Θ. ΠΕΝΝΑΣ

Καλλ. Παπαθανάση - Μουσιοπούλου, Λαογραφικὰ Θράκης. Ἀθήναι 1979.

Σὰν εἶδος αὐτοάμυνας τῶν λαῶν στὸν σύγχρονο ὁδοστρωτήρα τοῦ τεχνοκρατικοῦ πολιτισμοῦ καὶ τοῦ κοσμοπολιτισμοῦ ποὺ τείνει νὰ ἐξαφανίσῃ κάθε χαρακτηριστικὸ καὶ παραδοσιακὸ στοιχεῖο τῶν διαφόρων ἐθνικοτήτων, ἀντιτάσσεται σήμερα μὲ ἐντονώτερο ρυθμὸ ἢ συλλογὴ καὶ ἡ ἐπιστημονικὴ καταγραφή τῶν μνημείων ἐκείνων τοῦ παρελθόντος ποὺ σφραγίζουν τὴν ταυτότητα τοῦ κάθε ἔθνους.

Γιὰ τὴν μετεπαναστατικὴ Ἑλλάδα, ὁ Claude Fauriel καὶ ὁ Emil Legrand στάθηκαν οἱ πρόδρομοι, μὲ τὶς θαυμάσιες συλλογές καὶ ἐπιστημονικὲς τους ἐργασίες πάνω στὸ Δημοτικὸ τραγούδι, καὶ παρότρυναν τοὺς δικούς μας νὰ ἀναζητήσουν μέσα ἀπὸ τὰ τραγούδια τοῦ λαοῦ μας, τὰ ἦθη, τὰ ἔθιμα καὶ ὅλες τὶς παραδοσιακὰς ἐκδηλώσεις τοῦ λαϊκοῦ μας βίου, τὶς ρίζες τῆς φυλῆς μας, ποὺ ἀνασυνδέουν τὸν σύγχρονο Ἑλληνισμό μὲ τὸ Βυζάντιο καὶ τὴν Ἀρχαιότητα.

Μὲ πρωτοπόρο τὸν Νικόλαο Πολίτη, ποὺ δίκαια ἀποκλήθηκε ὁ πατέρας τῆς Ἑλληνικῆς Λαογραφίας, καὶ τοὺς συνεχιστὲς τοῦ ἔργου του, τὸν Στίλπ. Κυριακίδη, τὸν Γεώργιο Μέγα, τὸν Γ. Σπυριδάκη, ποὺ καὶ αὐτοὶ ἔφησαν συνεχιστὲς τοῦ ἐπίμοχθου ἔργου τους μιὰ πλειάδα ἀπὸ ἀφοσιωμένους μύστες τῆς Λαογραφικῆς Ἐπιστήμης, ἡ Λαογραφικὴ Ἐπιστήμη στὴν Ἑλλάδα ἔλαβε τεράστιες διαστάσεις καὶ ἡ ἔρευνά της στράφηκε πρὸς ὅλες τὶς κατευθύνσεις, ὥστε νὰ καλύπτῃ ὅλες τὶς ἐκδηλώσεις τοῦ λαϊκοῦ μας βίου.

Ἐπίκεντρο τῆς τεράστιας αὐτῆς ἐθνικῆς ἐργασίας γιὰ τὴ διάσωση τῶν παραδοσιακῶν μας θησαυρῶν εἶναι βεβαίως τὸ Κέντρο Λαογραφίας τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν, ὅπου συγκεντρώνεται, ἀξιολογεῖται καὶ ἀξιοποιεῖται ἡ κατάσπαρτη ἐθνικὴ μας κληρονομιά.

Παράλληλα ἡ Ἑλληνικὴ Λαογραφικὴ Ἐταιρεία, ποὺ τὴν διευθύνει ἀπὸ τὸ 1976 ὁ ἄξιος διάδοχος τοῦ ἀειμνήστου Γ. Μέγα καθηγητῆς κ. Δ. Λουκάτος, προσφέρει στὴν Ἐπιστήμη τῆς Λαογραφίας ἀνεκτίμητη συμβολὴ μὲ τὸ δελτίο της «Λαογραφία», στοὺς 30 μέχρι σήμερα τόμους τῆς ὁποίας ἔχουν

καταγραφῇ ἀνεκτίμητοι θησαυροὶ ποὺ ἀντικατοπτρίζουν μιὰ πλήρη εἰκόνα τοῦ παραδοσιακοῦ βίου τῶν Ἑλλήνων.

Τὴ λαογραφικὴ προσπάθεια ἐπικουρεῖ σήμερα πλείας συγγραφέων τοπικῶν ἱστοριῶν καὶ εἰδικῶν συλλογῶν καὶ μελετητῶν, ποὺ φιλοτιμοῦνται νὰ περισώσουν ὁ καθένας ὅ,τι ἀκόμη ἄφησε στὸν τόπο του ἀνέγγιχτο ὁ σημερινὸς κοσμοπολιτισμός. Ἡ βιβλιογραφία ἔχει νὰ παρουσιάσῃ μακρότατο κατάλογο τέτοιων εἰδικῶν λαογραφικῶν συλλογῶν καὶ μελετῶν, ποὺ καλύπτουν ὅλα σχεδὸν τὰ διαμερίσματα τῆς χώρας, ποὺ ἔγιναν μὲ πάθος, ἀγάπη καὶ στοργὴ ἀπὸ σημαντικοὺς πνευματικοὺς ἀνθρώπους.

Ἡ κυρία Καλλιόπη Παπαθανάση - Μουσιοπούλου, γνωστὴ γιὰ τὸ πάθος της καὶ τὴν ἀγάπη της γιὰ τὴ Θράκη, ὕστερα ἀπὸ ἐπίμονες ἔρευνες σὲ ἰδιωτικὰ ἀρχεῖα, ὅπως τὸ ἀρχεῖο τοῦ Χαρισίου Βαμβακᾶ, τοῦ ὑπερόχου ἀγωνιστοῦ ὑπὲρ τῶν δικαίων τῆς Θράκης, ἐπίσημα ἀρχεῖα, ὅπως τοῦ Ὑπουργείου τῶν Ἐξωτερικῶν, καὶ ἀπὸ προσωπικὲς πληροφορίες ποὺ ἀπεκόμισε πλησιάζοντας τοὺς ἀνθρώπους τοῦ τόπου της, κατέγραψε καὶ μελέτησε ἀφθονο ἱστορικὸ καὶ λαογραφικὸ ὕλικό, ποὺ τὸ ἀξιοποίησε ἐκδίδοντας μιὰ σειρά ἀπὸ σημαντικὲς μελέτες.

Καρπὸς τῆς ἀπέραντης ἀγάπης της γιὰ τὴν Θράκη, εἶναι τὰ ἔργα της «*Ἡ Οἰκονομικὴ Ζωὴ τοῦ Ἑλληνισμοῦ τῆς Θράκης κατὰ τὴν Τουρκοκρατίαν*» (1974), «*Ἡ ἀπελευθέρωση τῆς Δυτ. Θράκης*» (1975), «*Οἱ Καραμπατζῆδες, φορεῖς τοῦ Διαφωτισμοῦ*» (Πρακτικὰ Β' Συμποσίου Λαογραφίας ΙΜΧΑ, Θ/κη 1976, σ. 359-82), «*Ἡ Συντεχνία τῶν Δουλγερῶν Θράκης, φορέας παραδοσιακῆς τέχνης καὶ φυτώριο συνδικαλισμοῦ*» (Πρακτικὰ Γ' Συμποσίου Λαογρ. ΙΜΧΑ, Θ/κη 1979, σ. 539-66).

Μὲ τὰ «*Λαογραφικὰ τῆς Θράκης*» ἡ Παπ. - Μουσ. ἀκολουθώντας τὴν παράδοση ἐκλεκτῶν λογοτεχνῶν, ἀρχαιολόγων καὶ ἱστορικῶν τῆς Θράκης, ὅπως τοῦ Βιζυηνοῦ, τοῦ Κουρτίδη, τοῦ Τσουντα, τοῦ Πολ. Παπαχριστοδούλου καὶ ἄλλων, μᾶς δίδει συγκεντρωτικὰ μιὰ σειρά ὁμιλιῶν της, γύρω ἀπὸ παραδοσιακά μας ἔθιμα, ποὺ δόθηκαν κατὰ τὸ ἀκαδημαϊκὸ ἔτος 1978-1979 στὴν Χ.Α.Ν. Ἀθηνῶν, μὲ τὴν εὐκαιρίαν τοῦ ἔτους τῆς ἐλληνικῆς παραδόσεως.

Στὸ πρῶτο μέρος τοῦ βιβλίου της ὁμιλεῖ γιὰ ἔθιμα ποὺ ἀφοροῦν τὴ Λ α ῖ κ ῆ λ α τ ρ ε ῖ α : Ἐθιμα καὶ δοξασίαι τοῦ Δωδεκαημέρου, Πασχαλινὰ ἔθιμα, Ἡ Παναγία στὴ λαϊκὴ λατρεία καὶ παράδοση, Οἱ ἅγιοι καὶ ἡ λαϊκὴ λατρεία, Ἀγιάσματα καὶ πανηγύρια, Χατζηλίκι.

Στὸ δεῦτερο μέρος περιλαμβάνει ἔθιμα ἀπὸ τὴ Λ α ῖ κ ῆ ζ ω ῆ : Παραδοσιακὴ ζωὴ σύμφωνα μὲ τὰ δημοτικὰ μας τραγούδια, Τὸ Πανηγύρι τοῦ Τρύγου, Ἀποκριάτικα ἔθιμα, Νυχτέρια, Παραμύθια καὶ τσεβρέδες, Ἐμποροὶ καὶ караβοκύρηδες, Ἡ ψαρικὴ στὴν Αἴνο, Γιατροσόφια καὶ γητέματα καὶ προλήψεις τοῦ λαοῦ μας.

Στὸ τρίτο τέλος μέρος ἀναφέρεται σὲ ἔθιμα τοῦ οἰκογενειακοῦ βίου καὶ στὶς οἰκογενειακὰς χαρὰς καὶ λύπες.

Ἡ ἀξία τοῦ βιβλίου ἔγκειται καὶ ἐν τῷ ὅτι μὲ τις ὁμιλίες ἢ συγγρ. μὲ τὴν γλαφυρὴ τῆς ἀφήγησιν ἐκλαϊκεύει τὸ πλούσιο Θρακιώτικο λαογραφικὸ ὕλικὸν καὶ τὸ καθιστᾷ τμῆμα τοῦ ἀκροατῆ καὶ ἀναγνώστη, διαγείροντας ταυτόχρονα καὶ τὸ ἐνδιαφέρον πρὸς τὴ Λαογραφία, ἢ διδασκαλία τῆς ὁποίας ἀπὸ καθέδρας συγκινεῖ περισσότερον τὸν στενότερον κύκλον τῶν μυημένων.

ΠΕΤΡΟΣ Θ. ΠΕΝΝΑΣ

Παναγ. Ν. Παπαρούνη, Τουρκοκρατία. Ἀθήναι. Ἐκδόσεις Γρηγόρη.

Ἡ ἱστοριογραφία αὕτη καθαυτὴ δὲν εἶναι παρὰ ἓνα εἶδος λογοτεχνικό. Γιατί, ἔξω ἀπὸ τὴν ἀκρίβεια τῆς ἀφηγήσεως καὶ καταγραφὴ πραγματικῶν γεγονότων, ἔξω ἀπὸ τὴν ἀπαιτούμενη λεπτομερειακὴ καὶ ἀκριβὴ ἀφήγησιν πραγματικῶν συμβάντων καὶ ἔξω ἀπὸ τὴν ἀπαραίτητη κρίσιν καὶ ἰκανότητα γιὰ τὴ σύνδεσιν τῆς ἀλληλουχίας τῶν ἐδρωμένων καὶ τὴν ὀρθὴ ἀξιολόγησιν προσώπων καὶ πραγμάτων ποῦ μὲ τὴ δράσιν τοὺς δημιουργοῦν τὴν ἱστορίαν, χρειάζεται καὶ στὴν ἱστοριογραφίαν, καθὼς καὶ σὲ κάθε πνευματικὸν καὶ λογοτεχνικὸν ἐπίτευγμα, πολλὴ φαντασία γιὰ τὴ δημιουργίαν τοῦ κλίματος καὶ τῆς ἀτμόσφαιρας τῆς ἱστορούμενης ἐποχῆς. Χρειάζεται ἐπίσης δύναμιν περιγραφικὴν, συγγραφικὴν δεξιότητα καὶ περίτεχνον ὕφος.

Ὅλα αὐτὰ τὰ ἐπιποδομητικὰ στοιχεῖα συμπλέκονται κατὰ τρόπον ἀριστοτεχνικὸν στὸ ἀποκαλυπτικὸν ἱστορῆμα τοῦ κ. Παν. Παπαρούνη, «Ἡ Τουρκοκρατία». Μὲ πλούσια καὶ ὁμαλὴ γλῶσσα καὶ μὲ ἐπίμοχθη τεκμηρίωσιν μᾶς δίνει μιὰ σφαιρικὴ καὶ ἐποπτικὴ εἰκόνα τῆς μακρόχρονης πορείας τοῦ ἔθνους μας κάτω ἀπὸ τὸν ἐξοντωτικὸν καὶ βάρβαρον ζυγὸν τοῦ Τούρκου κατακτητῆ καὶ δυνάστη. Ἡ σύνθεσιν καὶ ἡ διάρθρωσιν τοῦ ἱστορικοῦ βίου τῶν Ἑλλήνων, ὕστερα ἀπὸ τὴν ἄλωση τῆς Πόλεως, ἕως εἰς τὰ χρόνια τοῦ ξεσηκωμοῦ, μὲ τὶς ποικίλας καὶ πολύμορφας φάσεις καὶ ἐκδηλώσεις, δὲν εἶναι ἐγγεῖρημα εὐκολο. Καὶ εἶναι πραγματικὸς ἄθλος τοῦ συγγραφέα τὸ ὅτι κατόρθωσε, ἐπισημαίνοντας τὰ βασικὰ στοιχεῖα τῶν προσωπικῶν βιωμάτων, τοῦ δυναμισμού καὶ τῶν ψυχικῶν ἀρετῶν τοῦ δουλωμένου Γένους, νὰ ἀναδείξῃ ἔντονη τὴν ἰκανότητα τῆς ἐπιβίωσης τῆς φυλῆς, κάτω καὶ ἀπὸ τὶς πικρὰς συνθήκας, ὥσπου οἱ μυστικὰς ἐσώψυχες δυνάμεις τοῦ ἔθνους νὰ τὸ ὀδηγήσουν σὲ ἀνάτασιν καὶ ἀνάστασιν.

Τὰ κεφάλαια *Πτώσιν, Γενοκτονία, Διοίκησιν, Δικαιοσύνη* καὶ *Οἰκονομία*, ἐκτεταμένα καὶ λεπτομερειακὰ, βασισμένα σὲ ἀναμφισβήτητες πηγὰς, σὰν ἐμπειρία ἀντλούμενη ἀπὸ ἐπίμονες ἔρευνες ἀρχαιολογικῶν στοιχείων καὶ

πλούσιας βιβλιογραφίας ιδιῶν μας καὶ ξένων συγγραφέων, μᾶς δίδουν παραστατικά, μὲ ιστορική ἀκρίβεια, ἀντικειμενικότητα, ἀπόλυτη εἰλικρίνεια καὶ τιμιότητα, τοὺς παράγοντες τῆς ἔξοντωτικῆς πολιτείας καὶ συμπεριφορᾶς τοῦ δυνάστη στὸ δουλωμένο Γένος.

Στὴ σκληρότητα τοῦ δυνάστη τὸ δουλωμένο Γένος, ἀπὸ τὴ στιγμή τῆς πτώσεως καὶ ὕστερα ἀπ' τὴν πρώτη κατάπληξη, ἄρχισε τὴν ἀνασυγκρότηση, τὴν αὐτοσυγκέντρωση καὶ μία διεργασία, ποὺ ὄχι μονάχα ἀπέτρεψε τὸν ἀφανισμό ἀλλὰ ἀντίθετα σφυρηλατοῦσε τοὺς κρίκους τῆς ἄρρηκτης ἐνότητας, ποὺ θὰ ὀδηγοῦσε στὸ ἀσφαλὲς τέρμα, στὸ φῶς τῆς ἐλευθερίας.

Ἡ πίστη στὴν οἰκογένεια, ἡ βαθειὰ θρησκευτικὴ καὶ ἡ πνευματικὴ καλλιέργεια, ποὺ στάθηκαν παρηγοριὰ καὶ στόχος τοῦ γένους γιὰ τὴν ἀποτίναξη τοῦ μακρόχρονου ζυγοῦ, ἐξετάζονται καὶ ἀναλύονται ἀριστοτεχνικὰ ἀπὸ τὸν συγγραφέα στὰ κεφάλαια του: *Κοινωνικὴ καὶ οἰκογενειακὴ ζωὴ, Θρησκευτικὴ ζωὴ, Γράμματα καὶ Τέχνες, Ἀντίσταση καὶ Ἀνάσταση*.

Ἡ ἀνάλυση καὶ ἐξέταση τῆς κοινωνικῆς ζωῆς τοῦ ὑπόδουλου Ἑλληνισμοῦ στὰ χρόνια τῆς τουρκοκρατίας, ἔτσι γλαφυρὰ ὅπως μᾶς δίδεται, καθιστᾷ τὸ ἔργο ἀναμφισβήτητης ιστορικῆς καὶ λογοτεχνικῆς ἀξίας καὶ καθιερώνει τὸν συγγραφέα, ποὺ ἄλλωστε ἐπεσήμανε ἤδη τὴν παρουσία του ἐπιτυχῶς καὶ μὲ τὸ θαυμάσιο ιστορικό του ἔργο *Τὸ 21 στὴ Ρούμελη καὶ ὁ Δημήτριος Μακρῆς* (Ἀθῆναι 1971), ὡς κατ' ἐξοχὴν ζωγράφος καὶ ἐρευνητὴ τῆς σπουδαίας γιὰ τὸ ἔθνος, μὲ τὰ ἀρνητικὰ καὶ τὰ θετικὰ της στοιχεῖα, περιοδίου τῆς Τουρκοκρατίας.

ΠΕΤΡΟΣ Θ. ΠΕΝΝΑΣ

Theodoros N. Vlachos, Die Geschichte der byzantinischen Stadt Melenikon. Thessaloniki 1969, σελ. 140.

Στὴ σειρά τῶν ἐκδόσεων τοῦ Ἰδρύματος Μελετῶν Χερσονήσου τοῦ Αἴμου (ΙΜΧΑ) κυκλοφόρησε ἡ παραπάνω μελέτη τοῦ Θεοδ. Ν. Βλάχου, ποὺ ἀναφέρεται στὴν ἱστορία τῆς βυζαντινῆς πόλεως Μελενίκου.

Τὸ θέμα τοῦ ὁ συγγραφέας διαπραγματεύεται σὲ 9 κεφάλαια. Στὸ πρῶτο κεφ. ἀσχολεῖται μὲ τὸ ὄνομα τῆς πόλεως, παραθέτοντας ὅλους τοὺς τύπους, μὲ τοὺς ὁποίους ἀναφέρεται αὐτὴ στὶς πηγές, στηριζόμενος σὲ ἐργασίες προγενεστέρων του ἐρευνητῶν.

Τὸ δεύτερο κεφ. ἀποτελεῖ μιὰ περιληπτικὴ ἔκθεση τῆς φυσικῆς Γεωγραφίας τῆς ὅλης περιοχῆς τοῦ Μελενίκου. Ἐκθέτει τὴ γεωλογικὴ σύνθεση τοῦ ἐδάφους καὶ τὴν ὄρο-ὑδρογραφία τοῦ χώρου, τὴ συγκοινωνία καὶ τὸ κλίμα, ὅπως ἐπίσης τὴ σύνθεση τοῦ πληθυσμοῦ (κυρίως κατὰ τὸ 19ο αἰ.) καὶ τὴν οἰκονομικὴ ζωὴ.

Στὸ τρίτο κεφ. ἐκθέτει, ἐπίσης περιληπτικά, τὴν ἱστορία τῆς περιοχῆς ἀπὸ τοὺς κλασικοὺς μέχρι τοὺς βυζαντινοὺς χρόνους.

Τὸ τέταρτο κεφ. ἀναφέρεται στὴν ἴδρυσή τῆς πόλεως καὶ στοὺς λόγους πὺν ὤθησαν τοὺς βυζαντινοὺς νὰ συμπήξουν, νὰ ὀργανώσουν καὶ νὰ ὀχυρώσουν αὐτὴ τὴν πόλιν στὸ βόρειο ἄκρο τῆς αὐτοκρατορίας καὶ νὰ τὴν καταστήσουν πρωτεύουσα τοῦ θέματος Ζαγορίων.

Στὸ πέμπτο κεφ. ἐκτίθεται διεξοδικὰ καὶ λεπτομερειακὰ ἡ ἱστορία τῆς πόλεως κατὰ τοὺς βυζαντινοὺς χρόνους, μὲ τοὺς κυριότερους σταθμοὺς αὐτῆς τῆς πολυκύμαντης ἱστορίας. Πρῶτος σημαντικὸς σταθμὸς ὑπῆρξε ἡ ἐκστρατεία τοῦ αὐτοκρ. Βασιλείου Β' τοῦ Βουλγαροκτόνου καὶ ἡ ἀπελευθέρωση τῆς πόλεως ἀπὸ τὴ βουλγαρικὴ κυριαρχία (1025), γιατί, ὅπως γνωρίζουμε, οἱ Βούλγαροι εἶχαν καταλάβει προηγουμένως προσωρινὰ τὴν περιοχὴ. Ὁ δεύτερος εἶναι ἡ φραγκικὴ κυριαρχία (1204-1282) καὶ ὁ τρίτος σταθμὸς εἶναι ἡ κατάληψη τῆς περιοχῆς ἀπὸ τοὺς Τούρκους (1371). Τὸ κεφ. αὐτό, μαζὶ μὲ τὸ ἐπόμενο, ἀποτελοῦν τὸν κύριον κορμὸ τῆς μελέτης τοῦ Θ. Βλάχου.

Στὸ ἕκτο κεφ. περιγράφονται μὲ λεπτομέρεια τὰ σωζόμενα ἀπὸ τὴν βυζαντινὴ ἐποχὴ μνημεῖα τῆς πόλεως (κυρίως κατοικίες, ναοὶ καὶ μοναστήρια) καὶ γίνεται ἡ ἐκτίμηση τῆς θέσεώς τους στὴν ἀρχιτεκτονικὴ καὶ ζωγραφικὴ παράδοση τοῦ Βυζαντίου.

Τὸ ἕβδομο κεφ. ἀφορᾷ τὴν ἐκκλησιαστικὴ ἱστορία τοῦ Μελενίκου, μὲ ἀναφορὰ στοὺς γνωστοὺς ἀπὸ τὶς πηγὲς μητροπολίτες, πὺν διοίκησαν τὴν ἐκκλησιαστικὴ αὐτὴ ἐπαρχία καὶ στὸ ἔργο τους. Ἔτσι ἔχουμε μιὰ σαφὴ πληροφόρηση γιὰ τὴν ἐκκλησιαστικὴ κατάσταση τῆς περιοχῆς.

Στὸ ὄγδοο κεφ. ἐκτίθεται ἡ ἱστορία τῆς πόλεως καὶ τῆς περιοχῆς κατὰ τοὺς μεταβυζαντινοὺς χρόνους. Σὲ τρεῖς πολὺ σημαντικὲς παραγράφους ὁ συγγραφέας κατορθώνει νὰ μᾶς δώσει μιὰ πλήρη εἰκόνα α) τοῦ Μελενίκου κατὰ τὴν περίοδο τῆς τουρκικῆς κυριαρχίας, β) τοῦ κοινωνικοῦ καὶ πολιτιστικοῦ βίου τῶν κατοίκων, πὺν σημείωσαν μιὰν ἀξιόλογη γιὰ τὰ χρόνια ἐκεῖνα πρόοδο, καὶ γ) τῆς σημασίας πὺν εἶχε ἡ ἀπώλεια τοῦ Μελενίκου γιὰ τὸν ἑλληνισμό (1913).

Στὸ ἔνατο καὶ τελευταῖο κεφ. προσωπογραφοῦνται τέσσερις ἀπὸ τὶς σπουδαιότερες προσωπικότητες τοῦ Μελενίκου, ὁ Μαν. Ἡλιάδης, ὁ Ἀναστ. Παλλατίδης, ὁ Ἀναστ. Πολυζωΐδης καὶ ὁ Ἀναστ. Χρηστομάνος. (Γιατὶ ὅμως μόνον αὐτοὶ ;)

Ἡ ὄλη ἐργασία κατακλείεται ἀπὸ μιὰ πλούσια βιβλιογραφία πηγῶν καὶ βοηθημάτων, πὺν χρησιμοποίησε ὁ συγγρ. κατὰ τὴ διαπραγμάτευση τοῦ θέματός του, καὶ μὲ ἕνα πίνακα ὀνομάτων, ὀρων καὶ πραγμάτων, πὺν ἀναφέρονται στὴ μελέτη του.

Ὁ Θ. Βλάχος πρέπει νὰ αἰσθάνεται ἱκανοποιημένος, γιατί ἐκπλήρωσε ἕνα χρέος πρὸς τὴν ἐπιστήμη. Εἶναι ἴσως περιττὸ νὰ τονισθεῖ ἡ σημασία

τῶν ἱστορικῶν—ἀρχαιολογικῶν μελετῶν, πὸ ἀγγίζουσι θέματα ὅπως αὐτὸ τοῦ Μελενίκου.

Ὁ ἔρευνητὴς ὑπηρετήσῃ ἐδῶ τὴν ἐπιστήμη του, μὲ τὴν προσεκτικὴν ἔρευνα τῶν πηγῶν καὶ μὲ τὴν κριτικὴν μελέτη τῶν βοηθημάτων του. Χρησιμοποίησε μὲ φιλοπονία ἕνα πλῆθος ἐργασιῶν ἄλλων συνερευνητῶν του, Ἑλλήνων καὶ ξένων, ἀφήνοντας πολλὰς φορὰς στὸν ἀναγνώστη, μέσα ἀπὸ τὶς ἀντιπαρατιθέμενες γνώμες, τὴ συναγωγὴ τῶν συμπερασμάτων.

Βέβαια, στὰ ἐπὶ μέρους θέματα ὑπάρχουν ὀρισμένα σημεῖα, πὸν χρειάζονται περισσότερη διερεύνηση (π.χ. ἡ σύνθεσι τοῦ πληθυσμοῦ σελ. 15, ὁ ἐπισκοπικὸς κατάλογος γιὰ τὴ βυζαντ. ἐποχὴ καὶ τοὺς πρώτους αἰῶνες τῆς τουρκοκρατίας σελ. 82 κέ., ἡ περιγραφὴ καὶ ἀξιολόγησι ὄλων τῶν ναῶν καὶ ὄχι μερικῶν σελ. 58 κέ.), ἀλλὰ αὐτὰ εἶναι λεπτομερειακὰ θέματα, πὸν ἀπαιτοῦν πλήρη γνώση καὶ ἐξονυχιστικὴν ἔρευνα ὄλων ἀνεξαιρέτως τῶν πηγῶν, πράγμα πολὺ δύσκολο γιὰ ἕνα μόνον ἔρευνητὴν. Κάθε συγγραφέας ὁμως καταθέτει τὴ δική του προσφορὰ. Καὶ ὁ δικὸς μας ἔρευνητὴς πρόσθεσε τὴ δική του πολυτίμη συμβολὴ σὲ ἕνα θέμα πολὺ εὐπαθὲς καὶ ἀντιλεγόμενον.

Θὰ μπορούσε ἀκόμη τὸ τρίτο κεφ. νὰ μὴν ἔχει αὐτὴ τὴν περιληπτικὴν μορφή, ἀλλὰ νὰ ἦταν ἐκτενέστερο, μὲ ἀναφορὰ ὄχι μόνον στοὺς ἀρχαίους Ἑλληνας συγγραφεῖς, ἀλλὰ καὶ στὰ ἀρχαιολογικὰ εὐρήματα τῆς περιοχῆς, σὲ τρόπο ὥστε νὰ ἀποδεικνύεται ἡ ἀκτινοβολία τοῦ ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ μέχρι τὰ δυσπρόσιτα ἐκεῖνα ἐδάφη.

Τὸ ἴδιο ἰσχύει καὶ γιὰ τὸ ὄγδοο κεφ., γιὰτὶ κατὰ τὴν περίοδο κυρίως τῆς τουρκικῆς κυριαρχίας, ὅπως μᾶς ἀποκαλύπτουν οἱ σχετικὲς πηγές, ἔχουμε μιὰ ἰδιαίτερη ἔξαρσι τῆς δραστηριότητος τῶν Ἑλλήνων τῆς περιοχῆς σὲ ὄλους τοὺς τομεῖς. Καὶ στὸ σημεῖο αὐτὸ ἡ διεθνὴς βιβλιογραφία εἶναι πλούσια, ἰδιαίτερα ὁμως ἡ ἑλληνικὴ καὶ ἡ βουλγαρικὴ.

Οἱ δύο τελευταῖες παρατηρήσεις ἴσως ἀπομακρύνονται ἀπὸ τοὺς στόχους πὸν ἔθεσε ὁ συγγρ. στὴ μελέτη του, πὸν ἀναφέρεται κατὰ κύριο λόγο στὴ βυζαντινὴ περίοδο.

Ἐπειδὴ ὁμως ἔχουμε μπροστὰ μας ἕνα ἱκανὸν ἔρευνητὴν τῆς ἱστορίας καὶ ἡ ἐξοικείωσί του μὲ τὸ θέμα εἶναι τόσο μεγάλη, μπορούμε νὰ τοῦ ζητήσουμε νὰ μᾶς δώσει καὶ ἄλλους καρποὺς τοῦ μόχθου του. Καὶ κάτι ἄλλο. Μὲ ἰδιαίτερη χαρὰ θὰ βλέπαμε τὴ μελέτη αὐτὴ μεταφρασμένην στὰ ἑλληνικά, γιὰ νὰ τὴν μελετήσουν ὅσοι ἀπὸ τοὺς Μελενίκους ζοῦν ἀκόμη, μὲ τὴν νοσταλγία τῆς χαμένης γιὰ σήμερα πατρίδας τους, ἀλλὰ κυρίως οἱ ἀπόγονοί τους, πὸν δὲν τὴν γνώρισαν ἀπὸ κοντὰ, τροφοδοιοῦν ὁμως τὸ νοῦ καὶ τὴν καρδιά τους μὲ τὴν λάμψη καὶ τὸ μεγαλεῖο τοῦ ἐνδόξου παρελθόντος τοῦ Μελενίκου.

Δημ. Κ. Σαμσάρη, *Ἱστορική γεωγραφία τῆς Ἀνατολικῆς Μακεδονίας κατὰ τὴν ἀρχαιότητα. Θεσ/νίκη 1976, σχ. 80, σελ. 237 (Δημοσιεύματα τῆς Ἑταιρείας Μακεδονικῶν Σπουδῶν. Σειρά: Μακεδονικὴ Βιβλιοθήκη, ἀριθμ. 49).*

Μὲ μεγάλη χαρὰ διαπιστώνουμε ὅτι κατὰ τὰ τελευταῖα χρόνια βλέπουν τὸ φῶς τῆς δημοσιότητος ἀξιόλογες μελέτες, ποὺ ἀναφέρονται στὴν ἱστορία τῆς Μακεδονίας. Ἦταν καιρὸς πιά καὶ ἡ περιοχὴ αὐτὴ, ποὺ τόσο πολὺ δεινοπάθησε ἀπὸ τὴ διαστρέβλωση τῆς ἱστορικῆς ἀλήθειας καὶ ἀπὸ τὰ ἀλληλοσυγκρουόμενα συμφέροντα διαφόρων λαῶν, νὰ ἀποτελέσει ἀντικείμενο εἰδικῆς ἔρευνας.

Ἡ μελέτη τοῦ Δημ. Σαμσάρη ἀγγίζει, μὲ καθαρὰ ἐπιστημονικὸ τρόπο, ἓνα θέμα βασικὸ, τὴν ἱστορικὴ γεωγραφία τῆς Ἀνατολ. Μακεδονίας. Τοὺς στόχους τῆς μελέτης του διαγράφει στὸν Πρόλογο.

Στὸ πρῶτο κεφ. ἐπιχειρεῖ τὴν ταύτιση τῶν βουνῶν, τῶν ποταμῶν καὶ τῶν λιμνῶν, ποὺ ἀναφέρονται στὶς ἀρχαῖες πηγές.

Τὸ δεύτερο κεφ. εἶναι μιὰ οἰκονομικὴ γεωγραφία τῆς περιοχῆς, ὅπου ἐξετάζονται οἱ φυσικὲς πηγές τοῦ πλούτου, ἡ οἰκονομικὴ ἀνάπτυξη καὶ ὁ οἰκονομικὸς ρόλος τῆς περιοχῆς στὴν ἑλληνικὴ ἱστορία, ἐνῶ τὸ τρίτο κεφ. ἀποτελεῖ προσπάθεια ἀναπαραστάσεως τοῦ ὀδικοῦ δικτύου τῆς περιοχῆς, μὲ βάση πάντοτε τὶς φιλολογικὲς μαρτυρίες καὶ τὰ ἀρχαιολογικὰ δεδομένα.

Στὸ τέταρτο κεφ., ποὺ ἐπιγράφεται «Πολιτικὴ Γεωγραφία», ὁ συγγρ. ἐξετάζει τὸν πληθυσμὸ, προσπαθώντας νὰ ἐντοπίσει τὸ λίκνο τῶν διαφόρων θρακικῶν φυλῶν, καθὼς καὶ τὶς περιοχές, στὶς ὁποῖες ἔδρασαν τὸ ἑλληνικὸ καὶ τὸ ρωμαϊκὸ στοιχεῖο. Ἔτσι ἐξετάζει τοὺς ἐντοπίους κατοίκους (Παῖονες, Θράκες, Μακεδόνες), τοὺς ἀποίκους (Θάσιοι, Ἀθηναῖοι, Ἄνδριοι, Χαλκιδεῖς, Ρωμαῖοι) καὶ τοὺς παροίκους (Ἑλληνας, Ἑβραῖοι, Ρωμαῖοι). Στὴ συνέχεια τοῦ κεφ. ἐπιχειρεῖ μιὰ γεωγραφικὴ διαίρεση (Βισαλτία, Σιντική, Ὀδομαντική, Ἡδωνίδα, Πιερίδα).

Στὸ πέμπτο τέλος κεφ. ἀσχολεῖται μὲ τὴν τοπογραφία τῆς περιοχῆς. Ἐδῶ συγκέντρωσε ὅλες τὶς πόλεις, ποὺ τὰ ὀνόματά τους ἀναφέρονται ἀπὸ τὶς φιλολογικὲς καὶ ἐπιγραφικὲς πηγές καὶ ἐπεχείρησε νὰ ἐντοπίσει καὶ νὰ ταυτίσει τὶς θέσεις τους. Ἀκόμη ἐπεσήμανε τὶς θέσεις πολλῶν ἀρχαίων πολισμάτων, ποὺ τὰ ὀνόματά τους δὲν μᾶς εἶναι γνωστά.

Ἡ ἐργασία κλείνει μὲ τὴν παράθεση τῆς πλουσίας βιβλιογραφίας, ποὺ χρησιμοποίησε ὁ συγγρ. γιὰ τὴ διαπραγμάτευση τοῦ θέματός του, μὲ περίληψη στὰ γαλλικὰ καὶ μὲ πίνακα ὀνομάτων.

Μελέτες γιὰ τὴν ἀρχαία ἱστορία τῆς περιοχῆς ἔχουμε καὶ ἄλλες, κυρίως ξενόγλωσσες. Ὅμως μιὰ ἱστορικὴ γεωγραφία διεξοδικὴ ἔλειπε. Αὐτὸ τὸ κενὸ τὸ καλύπτει ὁ Δ. Σαμσάρης μὲ τὴν ἐργασία του. Καὶ ὄχι μόνον αὐτό. Τὸ ἔργο του ἀποτελεῖ θεμελιακὸ βοήθημα γιὰ τοὺς μελλοντικοὺς ἐρευνητές.

Ὅσον ἀφορᾷ τὴ μέθοδο τῆς ἐργασίας του, αὐτὴ εἶναι καθαρὰ ἐπιστημονική. Στηρίζεται στὶς φιλολογικὲς μαρτυρίες καὶ στὰ ἀρχαιολογικὰ εὐρήματα καὶ δίνει ἔτσι μιὰ τεκμηριωμένη ἐρμηνεία ἢ λύση στὰ διάφορα προβλήματα ποὺ ἀνακύπτουν. Χρησιμοποιεῖ ἐπίσης γιὰ βοηθήματα πλῆθος ἀπὸ ἄλλες ἐργασίες προγενεστέρον του μελετητῶν, τὶς ὁποῖες ὅμως ὑποβάλλει σὲ νέα κριτικὴ βάσανο. Ἔτσι τὰ συμπεράσματά του εἶναι πιὸ ἀσφαλῆ.

Στὰ σημεῖα ποὺ οἱ πηγὲς εἶναι ἀντιφατικὲς ἢ ἀσαφεῖς ἐπιχειρεῖ μιὰ ἐνοραματικὴ διείσδυση καὶ τὶς ἐξετάζει συνολικὰ καὶ ὄχι μεμονωμένα. Μ' αὐτὸν τὸν τρόπο πλησιάζει περισσότερο πρὸς τὴν ἀλήθεια, ὅταν δὲν τὴν φθάνει στὴν πληρότητά της.

Ἐπίσης ἀπὸ τὴν ἑλληνικὴ καὶ ξένη βιβλιογραφία, ποὺ συμβουλευέται πολλὰς φορὲς, δὲν παίρνει αὐτούσιες τὶς ἐρμηνεῖες ποὺ δόθηκαν κατὰ καιροὺς ἀπὸ τοὺς παλαιότερους ἐρευνητῆς, ἀλλὰ τὶς ἐξετάζει κάτω ἀπὸ τὸ πρῆσμα τῆς δικῆς του σκοπιᾶς καὶ τῶν νέων ἀρχαιολογικῶν δεδομένων, πρᾶγμα ποὺ τοῦ ἐπιτρέπει ἀρκετὰς φορὲς, χωρὶς νὰ διστάζει, νὰ ἀποδέχεται ἢ νὰ ἀπορρίπτει τὶς παλαιότερες θεωρίες, ἀνοίγοντας ἔτσι τὸν ἐπιστημονικὸ δρόμο γιὰ νέα τοποθέτηση τῶν ἱστορικῶν προβλημάτων.

Βέβαια, μὲ ὅλα τὰ παραπάνω, δὲν σημαίνει ὅτι ἡ μελέτη τοῦ Δ. Σαμσάρη εἶναι τέλεια. Ἰδιαιτέρα τὸ θέμα τῆς ταυτίσεως τῶν διαφόρων πόλεων, ἢ ἀκόμη καὶ τῶν βουνῶν καὶ τῶν λιμνῶν, μὲ σημερινὲς εἶναι παρακινδυνευμένο. Καὶ τοῦτο, γιὰτὶ ἀφ' ἑνὸς μὲν μᾶς λείπουν ἀρκετὰς ἀπὸ τὶς ἀρχαῖες πηγὲς καὶ ἀφ' ἑτέρου γιὰτὶ στὴν Ἀνατολικὴ Μακεδονία μέχρι τῶρα δὲν ἔγιναν συστηματικὲς ἀνασκαφὲς σὲ ὅλους τοὺς πιθανοὺς ἀρχαιολογικοὺς τόπους. Τῆ δυσκολία αὐτὴ ἐπισημαίνει καὶ ὁ συγγρ., τονίζοντας μάλιστα ὅτι χρειάστηκε νὰ προσθέσει καὶ τὴ δική του αὐτοψία στοὺς τόπους, ὅπου αὐτὴ κρίθηκε ἀπαραίτητη.

Γενικὰ ἀπὸ τὴ μελέτη τοῦ Δ. Σαμσάρη ἀποκομίζουμε μιὰ πλούσια πληροφόρηση, τεκμηριωμένη μὲ ἐπιστημονικὸ τρόπο. Δὲν θητεύει βέβαια ὁ συγγρ. σὲ καμιὰ ἐθνικιστικὴ ἢ προπαγανδιστικὴ σχολή, ὅμως τὰ ἀποτελέσματα τῆς ἐρεύνης του συγκινοῦν καὶ διδάσκουν κάθε Ἑλληνα, ἰδιαιτέρα δὲ τοὺς Μακεδόνες, ὅτι στὸν τόπο αὐτὸν ρίζωσε, καλλιεργήθηκε καὶ καρποφόρησε ἡ ἑλληνικὴ ἰδέα σὲ ὅλες τὶς ἐκφάνσεις τοῦ πολιτικοῦ καὶ πολιτιστικοῦ βίου. Δὲν φθάνει ὅμως μόνον αὐτό. Εἶναι αἷτημα καὶ τῆς Ἐπιστήμης καὶ τῶν Μακεδόνων νὰ ἀνασκαφεῖ συστηματικὰ ἡ ἱερὴ αὐτὴ γῆ. Ποιὸς ξέρει τί ἐκπλήξεις μᾶς ἐπιφυλάσσει ἡ ἀρχαιολογικὴ σκαπάνη!

Δὲν ἀπομένει παρὰ νὰ συγχαροῦμε τὸν Δ. Σαμσάρη γιὰ τὴν φιλοπονία του καὶ νὰ τοῦ εὐχηθοῦμε, μὲ τὰ προσόντα ποὺ διαθέτει, μὲ τὴν ἀφοσίωση στὴν ἐπιστήμη του καὶ μὲ τὴν ἀγάπη γιὰ τὸν τόπο του, νὰ μᾶς προσφέρει καὶ ἄλλες ἐργασίες ἀπὸ τὸν τομέα τῶν ἐνδιαφερόντων του.

Ἀχιλλέως Γ. Λαζάρου, Ἡ Ἀρωμονικὴ καὶ αἱ μετὰ τῆς ἑλληνικῆς σχέσεις αὐτῆς. Διατριβὴ ἐπὶ διδακτορίᾳ. Ἐν Ἀθήναις 1976, σχ. 80, σελ. 355 καὶ 5 χάρτες (Ἱστορικὴ καὶ Λαογραφικὴ Ἑταιρεία τῶν Θεσσαλῶν. Θεσσαλικὴ Βιβλιοθήκη. Σειρὰ διατριβῶν καὶ μελετημάτων, 1).

Εἶναι παρήγορο τὸ γεγονὸς ὅτι μερικὰ θέματα ποὺ μέχρι τώρα ἀποτελοῦσαν ἀντικείμενο πολιτικῆς ἐκμεταλλεύσεως ἢ προπαγανδιστικῆς δραστηριότητος μέσα στὸ χῶρο τῆς βαλκανικῆς χερσονήσου, ἀρχίζουν νὰ τοποθετοῦνται στὴν ὀρθὴ βάση τους, δηλ. τὴν ἐπιστημονικὴ διερεύνηση. Ἔτσι μποροῦμε νὰ εἴμαστε βέβαιοι ὅτι θὰ γίνῃ ἡ σωστὴ ἐκτίμησις τῶν ἐπιπτώσεων ποὺ ἔχουν τὰ θέματα αὐτὰ πάνω στὴν ἐθνικὴ ζωὴ τῶν λαῶν καὶ στὴ συνέχεια ὁ καθορισμὸς τῶν σχέσεών τους σὲ διακρατικὸ ἐπίπεδο μὲ κριτήρια πιὸ ἀντικειμενικά. Σ' αὐτὴ τὴν ἀρχὴ θητεύει ἡ μελέτη τοῦ Ἀχ. Λαζάρου.

Ἐπιχειρῶ μιὰ εὐρεία παρουσίαση τῶν περιεχομένων τοῦ βιβλίου, γιατί τὸ θέμα ἀφορᾷ ἓνα μέρος τοῦ πληθυσμοῦ τῆς περιοχῆς Σερρών.

Στὸν Πρόλογό του ὁ συγγρ. μᾶς κατατοπίζει γιὰ τὸ ἀντικείμενο τῆς διατριβῆς του καὶ γιὰ τοὺς ἐπὶ μέρους στόχους τῆς ἔρευνάς του.

Στὴν Εἰσαγωγὴ κάνει σύντομη ἱστορικὴ ἐπισκόπηση τῶν θεωριῶν ποὺ διατυπώθηκαν ἀπὸ ἑλληνικῆς κυρίως πλευρᾶς γιὰ τὴν προέλευσις τῶν Ἀρωμόνων (Βλάχων), καταλήγοντας στὴ διαπίστωση ὅτι τὸ θέμα δὲν ἔχει μελετηθεῖ ἐπιστημονικά, κυρίως ἀπὸ γλωσσολογικὴ πλευρά. Ἡ μελέτη του ἔρχεται νὰ καλύψει αὐτὸ ἀκριβῶς τὸ κενό, «τὴν συστηματικὴν δηλ. ἀνάλυσιν τῆς δομῆς τῆς Ἀρωμονικῆς ἐπὶ ἱστορικῶν, δευτερευόντως δὲ καὶ ἐπὶ συγχρονικοῦ, ἐπιπέδου καὶ τὴν σύγκρισιν τῆς Ἀρωμονικῆς καὶ τῆς Ἑλληνικῆς εἰς τρεῖς περιοχὰς τῆς γλώσσης: τὴν φωνητικὴν φωνολογίαν, τὴν μορφολογίαν καὶ τὸ λεξιλόγιον» (σελ. 9).

Τὸ πρῶτο μέρος τῆς μελέτης περιλαμβάνει τέσσερα ἐπὶ μέρους κεφάλαια. Στὸ πρῶτο κεφ., ποὺ εἶναι καθαρὰ ἱστορικόν, ἀναλύεται ὁ τρόπος καὶ ὁ χρόνος τῆς στρατιωτικῆς καὶ πολιτικῆς ἐπεκτάσεως τῶν Ρωμαίων στὴν ἑλληνικὴ χερσόνησο, καὶ οἱ οἰκονομικὲς καὶ πολιτικὲς σχέσεις τους μὲ τοὺς αὐτόχθονες Ἕλληνας. Στὴ στράτευσις τῶν ἐντοπίων Ἑλλήνων ἀπὸ τοὺς Ρωμαίους γιὰ τὴν ἀπόκρουσις βαρβαρικῶν ἐπιδρομῶν, στὴν αὐτονομία τῶν ἑλληνικῶν πόλεων, ὑπὸ τὴν ἐποπτεία βέβαια τῆς Ρώμης, καὶ στὴ χρησιμοποίησις τῶν Ἑλλήνων γιὰ τὶς ἐμπορικὲς καὶ ἄλλες συναλλαγὰς βρῖσκει ὁ συγγρ. τοὺς πρῶτους πυρῆνες τῶν λατινογλώσσων Βλάχων.

Στὸ δεύτερο κεφ. ἐξετάζει διεξοδικὰ τὴ διάδοσις τῆς λατινικῆς στὴ Βαλκανικὴ Χερσόνησο, τονίζοντας ἰδιαίτερα τὰ μέσα μὲ τὰ ὁποῖα οἱ Ρωμαῖοι προσπάθησαν νὰ ἐκλατινίσουν τοὺς πληθυσμοὺς τῶν περιοχῶν ποὺ κατάκτησαν. Καὶ ἐνῶ παρατηρεῖται μιὰ εὐρεία χρῆσις τῆς λατινικῆς, ἐν τούτοις ἡ ἑλληνικὴ γλώσσα ὄχι μόνον ἐπέζησε, ἀλλὰ ἦταν στὸ μεγαλύτερο τμῆμα τοῦ πλη-

θυσμοῦ ἢ κυρίαρχη. Ἐχοντας ἐξάλλου ὑπόψη ὅτι ἡ ἐπίδραση τῆς σλαβικῆς στὴν ἄρωμουνική γλῶσσα εἶναι ἀσήμαντη, καταλήγει στὸ συμπέρασμα ὅτι οἱ Ἄρωμοῦνοι (Βλάχοι) δὲν εἶναι ἐπήλυδες πού κατέβηκαν ἀπὸ τὶς παραδουνάβιες περιοχές, ἀλλὰ ἐντόπιοι Ἕλληνες κάτοικοι τῶν ὄρεινῶν περιοχῶν.

Στὸ τρίτο κεφ. παρατίθενται καὶ ἐρμηνεύονται οἱ ἱστορικὲς καὶ φιλολογικὲς μαρτυρίες γιὰ τοὺς Βλάχους ἀπὸ τὸν 6ο μ. Χ. αἰῶνα μέχρι τὸν 15ο μ. Χ. αἰ. Στὴ συνέχεια ἐξετάζεται ἡ ἔτυμολογία τοῦ ὄρου «Βλάχος», μὲ ἀναφορὰ στὶς κυριότερες θεωρίες πού διατυπώθηκαν γιὰ τὸ θέμα αὐτό. Ὁ συγгр. ὑποστηρίζει τὴ γνώμη ὅτι τὸ ὄνομα «Βλάχος» προῆλθε ἀπὸ τὸ γερμανικὸ Walach. Μὲ τὸ ὄνομα αὐτό, πού ἦταν ἀρχικὰ ἐθνικὸ, καὶ διαφοροποιεῖται φωνητικὰ ἀπὸ γλῶσσα σὲ γλῶσσα, προσαγορεύονταν οἱ λατινόγλωσσοι ἀπὸ τοὺς ἀλλογλῶσσους γείτονές τους (σελ. 83). Καὶ κλείνει τὸ κεφ. μὲ τὴν παράθεση καὶ ἐρμηνεῖα ὄλων τῶν ἄλλων ὀνομάτων, μὲ τὰ ὁποῖα προσωνυμῶνται οἱ Βλάχοι.

Στὸ τέταρτο κεφ. ἀσχολεῖται ἀποκλειστικὰ μὲ τοὺς Ἄρωμόνους, ὅπως εἶναι ἡ ἐπικρατέστερη ὀνομασία τῶν Βλάχων, ὅπου ὁ συγгр. μετὰ τὴν ἐρμηνεῖα χωρίων βυζαντινῶν συγγραφῶν καὶ τὸν ἔλεγχο διαφόρων θεωριῶν, καταλήγει στὸ συμπέρασμα ὅτι καὶ οἱ Ἄρωμοῦνοι εἶναι ἀκραιφνεῖς Ἕλληνες, οἱ ὁποῖοι ἐξ αἰτίας ἐθνικῶν περιπετειῶν ἔγιναν δίγλωσσοι ἢ καὶ ἀλλόγλωσσοι (σελ. 114).

Στὰ τρία ἐπόμενα κεφ., πού ἀποτελοῦν τὸ δεύτερο μέρος τῆς μελέτης, ὁ συγгр. καθορίζει α) τὸν γεωγραφικὸ χῶρο, στὸν ὁποῖον ὀμιλεῖται ἡ ἄρωμουνική γλῶσσα καὶ τὴ θέση τῆς ἄρωμουνικῆς στὰ πλαίσια τῶν ρωμανικῶν γλωσσῶν, ὑποστηρίζοντας τὴν ἄποψη ὅτι ἡ γένεση τῆς ἄρωμουνικῆς προηγεῖται ἀπὸ τὶς ἄλλες τρεῖς τῆς βαλκανικῆς λατινικῆς, ἀλλὰ τὸ περιβάλλον μέσα στὸ ὁποῖο γεννήθηκε δὲν ἐπέτρεψε τὴν διαμόρφωσή της, σὲ ἀνεξάρτητη γλῶσσα, γιὰτὶ οἱ Ἄρωμοῦνοι μιλοῦσαν καὶ τὴν ἑλληνικὴ καὶ ἔτσι δὲν αἰσθάνθηκαν τὴν ἀνάγκη νὰ καλλιεργήσουν τὴ δημώδη λατινικὴ (σ. 129), β) τὴν ἀπόσπασή τῆς ἄρωμουνικῆς ἀπὸ τὴν ἀνατολικὴ λατινικὴ, αὐτὴ δὲ ἡ ἀπόσπασή ἀρχισε, σύμφωνα μὲ τὰ φωνολογικὰ δεδομένα πού παρατίθενται, τὸν 5ο μ. Χ. αἰ. καὶ ὀλοκληρώθηκε τὸν 7ο μ. Χ. αἰ., σύμφωνα πάλι μὲ τὶς ἀλλαγές πού σημειώθηκαν στὴ μορφολογία καὶ τὸ λεξιλόγιο (σελ. 137), καὶ γ) τὴν ἄρωμουνικὴ φιλολογία, ὅπου αἰτιολογεῖται καὶ ἡ πενιχρότης τῶν γνησίων ἄρωμουνικῶν κειμένων.

Τὸ τρίτο μέρος τῆς μελέτης, πού ἀποτελεῖ τὸν κύριον κορμὸ τῆς διατριβῆς καὶ τὴ βασικὴ προσφορὰ τοῦ συγгр. στὴ σχετικὰ πτωχὴ βιβλιογραφία, εἶναι ἀφιερωμένο στὴν ἐξέταση τῆς ἄρωμουνικῆς γλῶσσας ἀπὸ καθαρὰ γλωσσολογικῆς πλευρᾶς.

Στὸ πρῶτο κεφ., πού ἐπιγράφεται «Φωνητική», ἐξετάζεται ἡ προφορὰ διαφόρων γραμμάτων τοῦ ἀλφαβήτου τῆς ἄρωμουνικῆς, σὲ σχέση μὲ τὶς ἄλλες

γλώσσες και τις παράλληλες εξελίξεις στο χώρο της φωνολογίας και επιχειρείται η έρμηνεία της καταγωγής και προελεύσεως τών φαινομένων. Διαπιστώνεται έτσι η στενή σχέση της αρωμουνικής με την ελληνική γλώσσα.

Το δεύτερο κεφ. περιλαμβάνει τη μορφολογία της αρωμουνικής, όπου, μετά τη διεξοδική περιγραφή τών μερών του λόγου (άρθρο, όνομα, επίρρημα, αριθμητικά, ρήμα) διερευνά τις σχέσεις αυτών με τις άλλες συγγενείς γλώσσες και τις αμοιβαίες επιδράσεις. Και στο κεφ. αυτό γενική διαπίστωση είναι ότι, εκτός από τη δημόδη λατινική, ή ελληνική γλώσσα, που είναι και η γραφομένη γλώσσα τών αρωμούνων, επέδρασε στη μορφολογία τών γραμματικών τύπων και φαινομένων της αρωμουνικής.

Το τέταρτο και τελευταίο κεφ. αναφέρεται στο λεξιλόγιο της αρωμουνικής. Σχετικά με τις διάφορες λεξιλογικές στατιστικές που έγιναν πάνω στη γλώσσα αυτή, ο Λαζάρου τονίζει ότι «ή αποθησαύρισις τών λέξεων της αρωμουνικής... δέν επετεύχθη εις ικανοποιητικόν βαθμόν, διότι ή συλλογή του υλικου δέν έγένετο απ' ευθείας από του στόματος τών όμιλούντων την αρωμουνικήν. Η άπεδελτίωσις τών αρωμουνικών κειμένων, τών όποιών τα πλείστα είδον το φώς της δημοσιότητας προς έξυπνητέτησιν σκοπών ξένων προς την έπιστημονικήν αλήθειαν, δέν άποδίδει την πραγματικήν λεξιλογικήν κατάστασιν» (σελ. 277).

Στη συνέχεια εξετάζει τα διάφορα γλωσσικά στοιχεία που χρησιμοποιεί ή αρωμουνική ως δάνεια από άλλες γλώσσες, στηριζόμενος όχι μόνο στις δικές του έρευνες, αλλά και στις μελέτες και άλλων γλωσσολόγων διαφόρων έθνικοτήτων. Έτσι, προκειμένου για τα σλαβικά στοιχεία, άποδεικνύει ότι ή σλαβική επίδραση στην αρωμουνική γλώσσα είναι πολύ περιορισμένη (σελ. 279). Το ίδιο ισχύει και για την άλβανική επίδραση (σελ. 282). Τα λατινικά στοιχεία που χρησιμοποιεί ή αρωμουνική δέν συναντώνται στη ρουμανική, έχουν δέ σπουδαία σημασία, γιατί είναι όροι ποιμενικοί και άγροτικοί. Έξ ίσου σπουδαίοι είναι και οι μη άγροτικοί όροι, γιατί άποδεικνύουν ότι οι Άρωμοῦνοι δέν ήταν άποκλειστικά ποιμενικός πληθυσμός, που μετακινούνταν διαρκώς, αλλά και πληθυσμός με μόνιμη έγκατάσταση (σελ. 288).

Για τα ελληνικά στοιχεία ο συγγρ. κάνει ευρύτατο λόγο (σελ. 291 κέ.). Σκόπιμο κρίνουμε να μεταφέρουμε εδώ τα κυριότερα από τα συμπεράσματά του: «Τα ελληνικά στοιχεία της αρωμουνικής είναι πολυάριθμα. Η διάκρισις όμως αυτών εις άρχαία, βυζαντινά και νεώτερα δέν είναι εύχερης, διότι οι Άρωμοῦνοι ζώντες άείποτε έν μέσφ Έλλήνων και όντες δίγλωσσοι χρησιμοποιούν τα ελληνικά στοιχεία υπό την νέαν έκάστοτε μορφήν, ήν λαμβάνουν εις το στόμα τών έλληνοφώνων. Είς το επίκεντρον της έπιστημονικής διαμάχης εύρίσκονται κυρίως τα άρχαία στοιχεία, διότι ή παρουσία αυτών εις την ρουμανικήν και εις την αρωμουνικήν φέρει Ρουμάνους και Άρω-

μόνους πλησιέστερον πρὸς τὸν καθ' αὐτὸ ἑλληνικὸν χῶρον. Διὸ μεθοδικῶς οἱ Ρουμᾶνοι ἐπεδίωξαν τὸν περιορισμὸν ἢ τὸν ἐκμηδενισμὸν τῶν ἀρχαίων ἑλληνικῶν στοιχείων προτείνοντες τὰς πλέον ἀπιθάνους ἐτυμολογίας. Βεβαίως δὲν ἔλειψαν καὶ ἐπιστήμονες, οἱ ὅποιοι ἀνεγνώρισαν τὴν ὑπαρξίν τῶν στοιχείων τούτων, ἀλλὰ καὶ πάλιν κατεβλήθη σοβαρὰ προσπάθεια ἀνευρέσεως πηγῶν, ἐξ ὧν ἐξεπήγασαν, μακρὰν ὀπωσδήποτε κειμένων. Συνήθως ὡς κοιτίδα αὐτῶν δέχονται τὴν Μεγάλην Ἑλλάδα ἢ τὴν Μικρὰν Ἀσίαν, ἐνῶ εὐλογότερα εἶναι ἡ ἀποδοχὴ τῆς ἐντοπιότητος τόσον ἄνω ὅσον καὶ κάτω τοῦ Δουναβέως... ἢ ἐπέκτασις τῆς ἐρεῦνης καὶ εἰς τοὺς μετὰ τὸν Ὅμηρον συγγραφεῖς θὰ ἐπαυξήσῃ αἰσθητῶς τὸν ἀριθμὸν τῶν ἀρχαίων ἑλληνικῶν στοιχείων, τὰ ὅποια ἤδη εἶναι ἱκανὰ νὰ ἀποτελέσουν τὸ ὑπόστρωμα τῆς ἀρωμουνικῆς, ἀποδεικτικὸν στοιχείον τῆς ἑλληνικότητος τῶν Ἀρωμούνων... Ἀλλὰ τὰ ἑλληνικὰ στοιχεῖα τῆς ἀρωμουνικῆς καὶ ἄλλως ἐξεταζόμενα ἐπιβεβαιώνουν τὴν ἑλληνικότητα τῶν Ἀρωμούνων. Αὐτὰ δύνανται νὰ διαιρεθοῦν εἰς τέσσαρας κατηγορίας. Αἱ τρεῖς κρῶται περιλαμβάνουν τὰ λεγόμενα ἔμμεσα δάνεια, ἧτοι ὄρους τῆς ἐπιστήμης καὶ τῆς ἐν γένει πνευματικῆς ζωῆς... Τὰς λέξεις τῶν τριῶν τούτων κατηγοριῶν οἱ Ἀρωμῶνοι παρέλαβον ἀπ' εὐθείας... καὶ δὲν ἔχουν μόνον πολιτιστικὴν σημασίαν, ἀλλὰ καὶ ἐθνολογικὴν, ἰσαξίαν πρὸς τὰς λέξεις τῆς τετάρτης κατηγορίας, τὰ ὁμολογουμένως ἄμεσα δάνεια, τὰ ὅποια ἀνέρχονται εἰς χιλιάδας... Τὸ μέγα πλῆθος καὶ ἡ ποικιλία τοῦ λεξιλογίου τούτου, καλύπτοντος σχεδὸν πάσας τὰς ἐννοίας τῆς καθημερινῆς ζωῆς, ὑποδηλοῦν ὅτι οἱ Ἀρωμῶνι εἶναι Ἑλληνες, οἱ ὅποιοι παρὰ τὴν ἐπιβολὴν τῆς δευτέρας γλώσσης, τῆς ἀρωμουνικῆς, διεφύλαξαν πολῦτιμον μέρος τοῦ θησαυροῦ τῆς ἀρχικῆς γλώσσης».

Στὸ τέλος τῆς διατριβῆς παρατίθεται βιβλιογραφία, πίνακας ὀνομάτων καὶ πραγμάτων καὶ χάρτες μὲ τὶς ἐγκαταστάσεις τῶν Βλάχων στὴ Βαλκανικὴ Χερσόνησο.

Κρίνοντας στὸ σύνολό της τὴ μελέτη αὐτὴ παρατηροῦμε ὅτι εἶναι ὄχι ἀπλὰ ἀξιόλογη, ἀλλὰ θεμελιακὴ καὶ πρωτότυπη, μοναδικὴ δὲ γιὰ τὴν ἑλληνικὴ βιβλιογραφία.

Ὁ Ἀχ. Λαζάρου στὴ διαπραγμάτευση τοῦ θέματός του χρησιμοποιεῖ κριτήρια καὶ μεθόδους καθαρὰ ἐπιστημονικῆς. Γιὰ τὸ ἱστορικὸ μέρος στηρίζεται στὶς πηγές, τὶς ὁποῖες ὄχι μόνον χρησιμοποιεῖ εὐρύτατα, ἀλλὰ καὶ ἐρμηνεύει σωστά. Ὅσον ἀφορᾷ τὸ γλωσσολογικὸ μέρος, ποὺ ἀποτελεῖ καὶ τὸ κύριο ἀντικείμενο τῆς ἔρευνάς του, διαπραγματεύεται τὰ ἐπὶ μέρους θέματα βασιζόμενος στὸ πηγαῖο γλωσσικὸ ὑλικὸ καὶ στὶς ἀρχές καὶ στὰ πορίσματα τῆς γλωσσολογικῆς ἐπιστήμης. Παράλληλα μὲ αὐτὰ, ἀνατρέχει σχεδὸν πάντοτε στὴ διεθνή βιβλιογραφία καὶ ἀσκεῖ οὐσιαστικὴ κριτικὴ στὶς διάφορες θεωρίες ποὺ διατυπώθηκαν ἀπὸ τοὺς διαφόρους ἐρευνητές. Ἔτσι ἡ δική του

ἐργασία παρουσιάζει μιὰ πληρότητα καὶ μιὰ ἀντικειμενικότητα, πού τὴν καθιστοῦν ἀπαραίτητη γιὰ κάθε μελλοντικὸ ἐρευνητὴ.

Ἴσως σὲ ἐπὶ μέρους θέματα μορφοφωνητικὰ διατυπωθοῦν ὀρισμένες ἀντιρρήσεις (π.χ. προέλευση ὀρισμένων φθόγγων, μερικὰ φωνητικὰ φαινόμενα, καταλήξεις ὀνομάτων καὶ ρημάτων), κυρίως δὲ σὲ θέματα ἐτυμολογίας καὶ καταγωγῆς διαφορῶν λέξεων, μὲ ἀποτέλεσμα ὅμως νὰ στρέψει ἢ ἐπισημάνῃ συστηματικότερα τὸ ἐνδιαφέρον τῆς πρὸς τὴν ἐξέταση τῆς δομῆς τῆς ἀρωμονικῆς γλώσσης.

ΙΩ. ΑΘ. ΒΛΑΧΟΣ

Γεωργ. Ν. Αἰκατερινίδη, Νεοελληνικὲς αἵματηρὲς θυσίαι. Λειτουργία—Μορφολογία—Τυπολογία. Διδακτορικὴ διατριβή. Ἀθήναι 1979, σχ. 80, σελ. 207+πίν. ΧΙΙΙ («Λαογραφία». Δελτίον τῆς Ἑλληνικῆς Λαογραφικῆς Ἑταιρείας, Παράρτημα ἀρ. 8).

Μὲ ἰδιαίτερη ἱκανοποίηση χαιρετίζουμε τὴν ἐμφάνιση τῆς ἐγκεκριμένης ἀπὸ τὴ Φιλοσοφικὴ Σχολὴ Ἰωαννίνων διδακτορικῆς διατριβῆς τοῦ γνωστοῦ λαογράφου Γεωργ. Ν. Αἰκατερινίδη, ἡ ὁποία ἐκδόθηκε ἀπὸ τὴν Ἑλληνικὴ Λαογραφικὴ Ἑταιρεία ὡς παράρτημα (ἀρ. 8) τοῦ δελτίου τῆς «Λαογραφία».

Ὁ Γ. Αἰκ. θητεύει στὸ χῶρο τῆς Λαογραφίας ἀπὸ ἀρκετὰ χρόνια μὲ ἐπιστημονικὴ συνέπεια καὶ ἀφοσίωση, ἀλλὰ καὶ μὲ ἰδιαίτερη ἐπιτυχία. Τὸ Κέντρο Λαογραφίας τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν, στὸ ὁποῖο ὑπηρετεῖ ὡς συντάκτης, τοῦ ἔχει ἀναθέσει πολυάριθμες μέχρι σήμερα ἐπιστημονικὲς ἀποστολὰς σὲ διάφορα μέρη, ἰδιαίτερα μάλιστα στὴν περιφέρεια τοῦ νομοῦ Σερρῶν, γιὰ τὴν καταγραφή καὶ μελέτη λαογραφικοῦ ὕλικου. Καρπὸς τῆς ἐργασίας αὐτῆς εἶναι ἡ ἀποθησαύριση πλουσιότατου λαογραφικοῦ ὕλικου (ἀρκετοῦ ἠχογραφημένου καὶ κινηματογραφημένου) καθὼς καὶ μιὰ σειρὰ ἀπὸ δημοσιεύματα, ὅπου τὸ ὕλικὸ τοῦτο ἀξιολογεῖται ἐπιστημονικά.

Μέσα στὰ εὐρύτερα πλαίσια τῆς ἐρευνητικῆς-ἐπιστημονικῆς δραστηριότητος τοῦ Γ. Αἰκ. τοποθετεῖται καὶ ἡ ὑπὸ κρίση διατριβὴ του, μὲ θέμα τὶς «Νεοελληνικὲς αἵματηρὲς θυσίαι».

Σὸ πρῶτο μέρος τῆς διατριβῆς γίνεται ἡ παρουσίαση τοῦ ὕλικου. Ἀναφέρονται οἱ περιπτώσεις τῶν θυσιῶν ἀνάλογα μὲ τὸ χρόνο πού τελοῦνται ἢ τὸ περιστατικὸ μὲ τὸ ὁποῖο συνδέονται καὶ δίδονται κωδικοποιημένες οἱ παραλλαγές κατὰ γεωγραφικὰ διαμερίσματα. Ἐδῶ, ὅπως καὶ σ' ὅλη τὴν ἐργασία, ἐκτὸς ἀπὸ τὶς βιβλιογραφικὲς παραπομπές, ἀναφέρεται καὶ τὸ ἀνέκδοτο ὕλικὸ πού χρησιμοποίησε ὁ συγγραφέας (τοῦ Κέντρου Λαογραφίας καὶ τοῦ Κέντρου Συντάξεως Ἱστορικοῦ Λεξικοῦ τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν, τοῦ Κέντρου Μικρασιατικῶν Σπουδῶν κ.ἄ.).

Ἀκολουθεῖ τὸ δεύτερο καὶ κυριότερο μέρος τῆς διατριβῆς μὲ τὴν ἐπεξεργασία καὶ μελέτη τοῦ ὕλικου. Σ' αὐτὸ ἐξετάζονται οἱ ζωοθυσίες ποὺ γίνονται σ' ὀρισμένη χρονικὴ ἐποχὴ μὲ τὴν εὐκαιρία χριστιανικῆς γιορτῆς ἢ ὀνομαστικῆς γιορτῆς καὶ οἱ θυσίες ποὺ ἀναφέρονται σὲ περιπτώσεις ἐξωεκκλησιαστικῆς (εὐετηρικὰ δρώμενα, πρωτομαγιά κλπ.).

Ἄλλη, ξεχωριστὴ, κατηγορία αἱματηρῶν θυσιῶν ἀποτελοῦν οἱ περιστασιακῆς. Καὶ ἐδῶ ἀναφέρονται πολλῆς περιπτώσεις ποὺ συνδέονται μὲ τέτοιες θυσίες: Ὁ κύκλος τῆς ἀνθρώπινης ζωῆς, ἡ θεμελίωση κτισμάτων, ἡ ἀποτροπὴ κακοῦ, τὰ τάματα, ἡ ἀνεύρεση θησαυροῦ ἀποτελοῦν περιπτώσεις τῆς κατηγορίας αὐτῆς θυσιῶν.

Γίνεται μετὰ μιὰ θεματικὴ ἀνακεφαλαίωση, ὅπου ὁ συγγρ. διακρίνει τὶς θυσίες ἀνάλογα μὲ τὸ εἶδος τους σὲ δημόσιες καὶ ἰδιωτικῆς, τὶς κατατάσσει τυπολογικὰ σὲ τέσσερις κατηγορίες, κάνει λόγο γιὰ τὸ θῦμα καὶ τὸν θύτη, τὸν τόπο καὶ τὸ χρόνο τῆς θυσίας καὶ ἐπισημαίνει τὰ διάφορα στοιχεῖα τοῦ λειτουργικοῦ μέρους (χρήση αἵματος, ταφὴ ὑπολειμμάτων θύματος κλπ.).

Στῆ συνέχεια ὁ συγγρ. ἐξετάζει τὸ πρόβλημα τῆς προελεύσεως τῶν νεοελληνικῶν αἱματηρῶν θυσιῶν. Τονίζει τὴ σχέση τους μὲ τὶς ἀρχαῖες ἐλληνικῆς θυσίες καὶ καταλήγει στὸ συμπέρασμα ὅτι «ἡ προσφορὰ αἱματηρῆς θυσίας στὴ λαϊκὴ μας λατρεία συνεχίζει τὴν παράδοση πανάρχαιων, ἀρχέγονων, λατρευτικῶν δοξασιῶν καὶ συνηθειῶν, ἐπηρεασμένη ὅμως καὶ ἀπὸ χριστιανικῆς (καὶ ἰουδαϊκῆς) λατρευτικῆς συνήθειες, ὥστε νὰ τελεῖται σὲ συνάρτηση μὲ τὸν χριστιανικὸ ναὸ καὶ νὰ παρουσιάζεται ἔτσι κατὰ κανόνα χριστιανικὰ νόμιμη. Παράλληλα μὲ τὴν "ἐκκλησιαστικὴ" αὐτὴ θυσία τῆς λαϊκῆς λατρείας συνεχίστηκε καὶ μιὰ ἄλλη, λαϊκὴ ἐπίσης, κατηγορία θυσιῶν, μὲ πῶ ἐκδηλοῦνται δεισιδαιμονικὸ καὶ μαγικὸ περιεχόμενον» (σελ. 177). Ἐπισημαίνει ἐπίσης τὴ θαυμαστὴ μακροβιότητα τοῦ ἐθίμου καὶ κάνει τὴ διαπίστωση ὅτι «ἡ οὐσιαστικὴ ὑποχώρηση τοῦ ἐθίμου ἄρχισε μόνις τὶς τελευταῖες δεκαετίες, στὸ πλαίσιο τῆς γενικότερης διαβρώσεως καὶ ὑποχωρήσεως τῆς παραδοσιακῆς ζωῆς, ποὺ ὀφείλεται στὴν ἀστυφιλία, στὴν ἐκμηχάνιση τῆς παραγωγῆς καὶ στὴ γενικότερη ἀνάπτυξη τοῦ πολιτιστικοῦ ἐπιπέδου» (σελ. 178).

Ἀκολουθεῖ ἡ παράθεση πλούσιας βιβλιογραφίας, τοπωνυμικὸ εὐρετήριο, εὐρετήριο ὀνομάτων καὶ πραγμάτων καὶ περίληψη στὰ γαλλικά. Ἡ διατριβὴ κατακλείεται μὲ τοὺς ἐκτὸς κειμένου πίνακες, ὅπου δίδονται χαρακτηριστικῆς εἰκόνες ἀπὸ θυσιαστικῆς περιπτώσεις, καθὼς καὶ μουσικῆς καταγραφῆς μελωδιῶν ποὺ συνδέονται μὲ σύγχρονες αἱματηρῆς θυσίες.

Τὸ θέμα ποὺ μὲ ἐπιτυχία καταπιάστηκε ὁ Γ. Αἰκ. εἶναι ἀσφαλῶς ἀρκετὰ δύσκολο, ἀλλὰ καὶ ἐξίσου σημαντικό. Μέχρι σήμερον στὴ λαογραφικὴ βιβλιογραφία εἴχαμε σποραδικῆς καὶ σύντομες καταγραφῆς αἱματηρῶν θυσιῶν, ἦταν ὅμως ἀδύνατο νὰ φαντασθοῦμε τὴν ἔκταση καὶ τὴ συχνότητα τοῦ ἐθίμου. Ἐπρεπε νὰ βρεθοῦμε μπροστὰ στὴν εἰδικὴ καὶ ὀλοκληρωμένη αὐτὴ με-

λέτη, γὰ νὰ συνειδητοποιήσουμε τὸ μέγεθος καὶ τὴ σημασία τῆς λατρευτικῆς αὐτῆς ἐκδηλώσεως τοῦ λαοῦ μας.

Ὅσον ἀφορᾷ εἰδικότερα τὸν σερραϊκὸ χῶρο, σὲ πολλές σελίδες τῆς διατριβῆς ἀναφέρονται συνοικισμοὶ τῆς περιοχῆς Σερρῶν ὅπου τελεῖται, ἀπὸ γηγενεῖς ἢ πρόσφυγες, ζωοθυσία, σὲ γιορτὴ, θεμελίωση σπιτιοῦ κλπ. περιπτώσεις.

Στὴν Ἁγία Ἐλένη π. χ. γίνεται σήμερα θυσία ἀρνιοῦ κατὰ τὴν τελετὴ τῶν Ἀναστεναρίων (σελ. 83,167), στὸ Ἁγιοχώρι τελεῖται ἐπίσης ἀμνοθυσία πρὸς τιμὴν τοῦ ἁγίου Γεωργίου πὸν σύμφωνα μὲ τὴν τοπικὴ παράδοση ἀπάλλαξε τὸ χωριὸ ἀπὸ μεγάλο κακὸ (σελ. 77), στὴν Κάτω Ὀρεινὴ ἔχομε θυσία («κουρμπάνι») τὴν Πέμπτη τῆς Διακαινησίμου (σελ. 116) κλπ.

Μαζὶ μὲ τὰ συγχαρητήριά μας ἐκφράζομε τὶς εὐχαριστίες μας στὸν συγγραφέα, γιὰτὶ καὶ μὲ τὴ διατριβὴ του αὐτῆ, ὅπως καὶ μὲ τὶς ἄλλες εἰδικὲς λαογραφικὲς μελέτες του γύρω ἀπὸ τὸν σερραϊκὸ χῶρο, πλουτίζει ἀξιόλογα τὴν τοπικὴ μας βιβλιογραφία καὶ βοηθᾷ οὐσιαστικὰ στὴν ἐπιστημονικὴ ἔρευνα τῆς πλούσιας καὶ σὲ λαογραφικὲς ἐκδηλώσεις ἀκριτικῆς περιοχῆς μας. Ἀλλὰ καὶ γενικότερα, ἐργασίες ὅπως οἱ «Νεοελληνικὲς αἱματηρὲς θυσίες» μᾶς συνδέουν στερεότερα μὲ τὶς προγονικὲς ρίζες μας καὶ συντελοῦν στὴ διατήρηση τῆς ἐθνικῆς μας φυσιογνωμίας μέσα στὴ σημερινὴ κοσμοπολίτικη κοινωνία.

ΙΩ. ΑΘ. ΒΛΑΧΟΣ

T. E. I. ΣΕΡΡΩΝ
BIBLIOTHÈKÈ

Π Ε Ρ Ι Ε Χ Ο Μ Ε Ν Α

	Σελ.
Ὁ ἑορτασμός τῆς Εἰκοσιπενταετηρίδος τῆς ἰδρύσεως τῆς Ἱστορικῆς καὶ Λαογραφικῆς Ἑταιρίας Σερρῶν-Μελενίκου (1952-1977)	3—30
<i>Λίνου Πολίτη</i> , Τὸ βιβλιογραφικὸ ἔργαστήριον καὶ ἡ βιβλιοθήκη τῆς Μονῆς Προδρομοῦ Σερρῶν	31—68
<i>Πέτρου Θ. Πέννα</i> , Ἐπιστολαὶ Ἀναστασίου Πολυζωΐδου πρὸς Καποδίστριαν καὶ Ι. Γεννατῶν	69—82
<i>Ἰωάννου Ἀθ. Βλάχου</i> , Ὁ Μακεδονικὸς Ἀγὼν εἰς τὴν περιοχὴν Μελενίκου (Ἐκθέσεις τῶν Μητροπολιτῶν Εἰρηναίου καὶ Αἰμιλιανοῦ)	83—154
<i>Εὔαγγ. Ν. Ἀσπιώτη</i> , Σερραῖοι οἰκιστὲς τῆς Ἑρμουπόλεως Σύρου	155—174
<i>Νικ. Γ. Κοντοσόπουλος</i> , Μακεδονικὰ διαλεκτολογικά. Τὸ ἰδίωμα Δημητριεῖου Σερρῶν	175—186
<i>Γεωργίου Α. Μέγα</i> , Οἱ Ἀδώνιδος κῆποι τῶν Σερρῶν	187—194
<i>Γεωργ. Ν. Αἰκατερινίδη</i> , «Καλόγερος». Ἐνα εὐετηρικὸ ἔθιμον τῆς Θράκης	195—206
<i>Μαρίας Μιχαήλ-Δέδε</i> , Ἑρμηνευτικὲς δυσχέρειες στὸ Ἀναστενάρι	207—230
<i>Καλλιόπης Παπαθανάση-Μουσιοπούλου</i> , Τὰ πρῶτα βήματα τοῦ Ὑποπροξενείου Σερρῶν	231—244
<i>Δ. Ι. Γιαννούδη</i> , Τὸ Ἑλληνικὸ Ταχυδρομικὸ Γραφεῖον Σερρῶν	245—248
Βιβλιοκρισίαι (ὑπό: Δ. Β. Οἰκονομίδου, Θεοδ. Κ. Π. Σαράντη, Π. Θ. Πέννα, Ἰω. Ἀθ. Βλάχου)	249—271

973

Ἡ ἐκτύπωσις τοῦ ἑβδόμου τόμου τῶν «Σερραϊκῶν Χρονικῶν» ἐπερατώθη τὴν
22αν Δεκεμβρίου 1979.